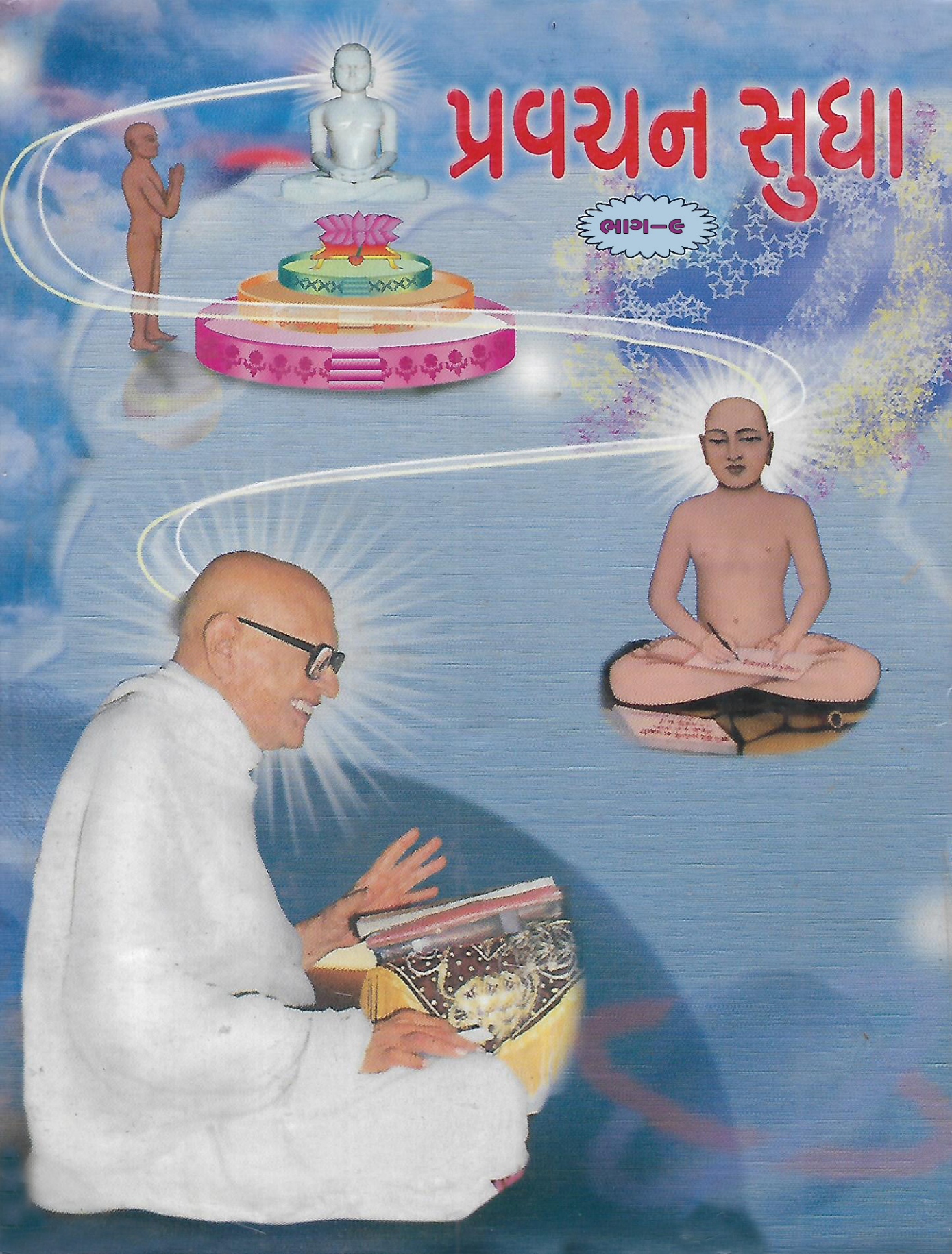


પ્રવચન સુધા

ભાગ-૬



ॐ
श्री वीतरागाय नमः

प्रवचन सुधा

(भाग-८)

पूज्य गुरुदेवश्री कानञ्जिस्वामीना 'प्रवचनसार'
उपरना प्रवचनो
(गाथा २०१ थी २३१)

प्रकाशक
वीतराग सत् साहित्य प्रसारक ट्रस्ट
भावनगर

પ્રાપ્તિ સ્થાન

વીતરાગ સત્સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ
૫૮૦, જૂની માણેકવાડી,
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી માર્ગ
ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧
ફોન : (૦૨૭૮) ૨૪૨૩૨૦૭

શ્રી પંકજભાઈ પ્રાણભાઈ કામદાર
૩૨, કહાનનગર
૨૭૧/૨૯૧ એન. સી. કેલકર રોડ
દાદર (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦૦૨૮
ફોન : (૦૨૨) ૨૪૩૦૭૪૮૯

શ્રી કુંદકુંદ કહાન જૈન સાહિત્ય કેન્દ્ર,
ગુરુ ગૌરવ, સોનગઢ

બીમજીભાઈ ગંગર (મુંબઈ) : (૦૨૨) ૨૬૧૬૧૫૯૧

ડોલરભાઈ હેમાણી (કલકત્તા) : (૦૩૩) ૨૪૭૫૨૬૯૭

અમી અગ્રવાલ (અમદાવાદ) : (૦૭૯) R-૨૫૪૫૦૪૯૨, ૯૩૭૭૧૪૮૯૬૩

શ્રી આદિનાથ કુંદકુંદ કહાન દિગંબર જૈન ટ્રસ્ટ

'વિમલાંચલ' હરિનગર, અલીગઢ.

ફોન : (૦૫૭૧) ૪૧૦૦૧૦/૧૧/૧૨

પ્રથમાવૃત્તિ : ૧૯-૦૪-૨૦૦૭ (પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની ૧૧૮મી જન્મજયંતિ)

પ્રત : ૭૫૦

પૃષ્ઠ સંખ્યા : ૩૮૮ + ૮ = ૩૯૬

પડતર કિંમત : ૧૧૦/-

મૂલ્ય : ૨૦/-

લેસર ટાઈપ સેટિંગ :

પૂજા ઇમ્પ્રેશન્સ

પ્લોટ નં. ૧૯૨૪/B

૬, શાંતિનાથ બંગલોઝ,

શશીપ્રભુ ચોક, રૂપાણી સર્કલ પાસે

ભાવનગર-૩૬૪૦૦૧

ફોન : (૦૨૭૮) ૨૫૬૧૭૪૯

મુદ્રક :

ભગવતી ઓફસેટ

૧૫/C, બંસીધર મિલ કંપાઉન્ડ

બારડોલપુરા,

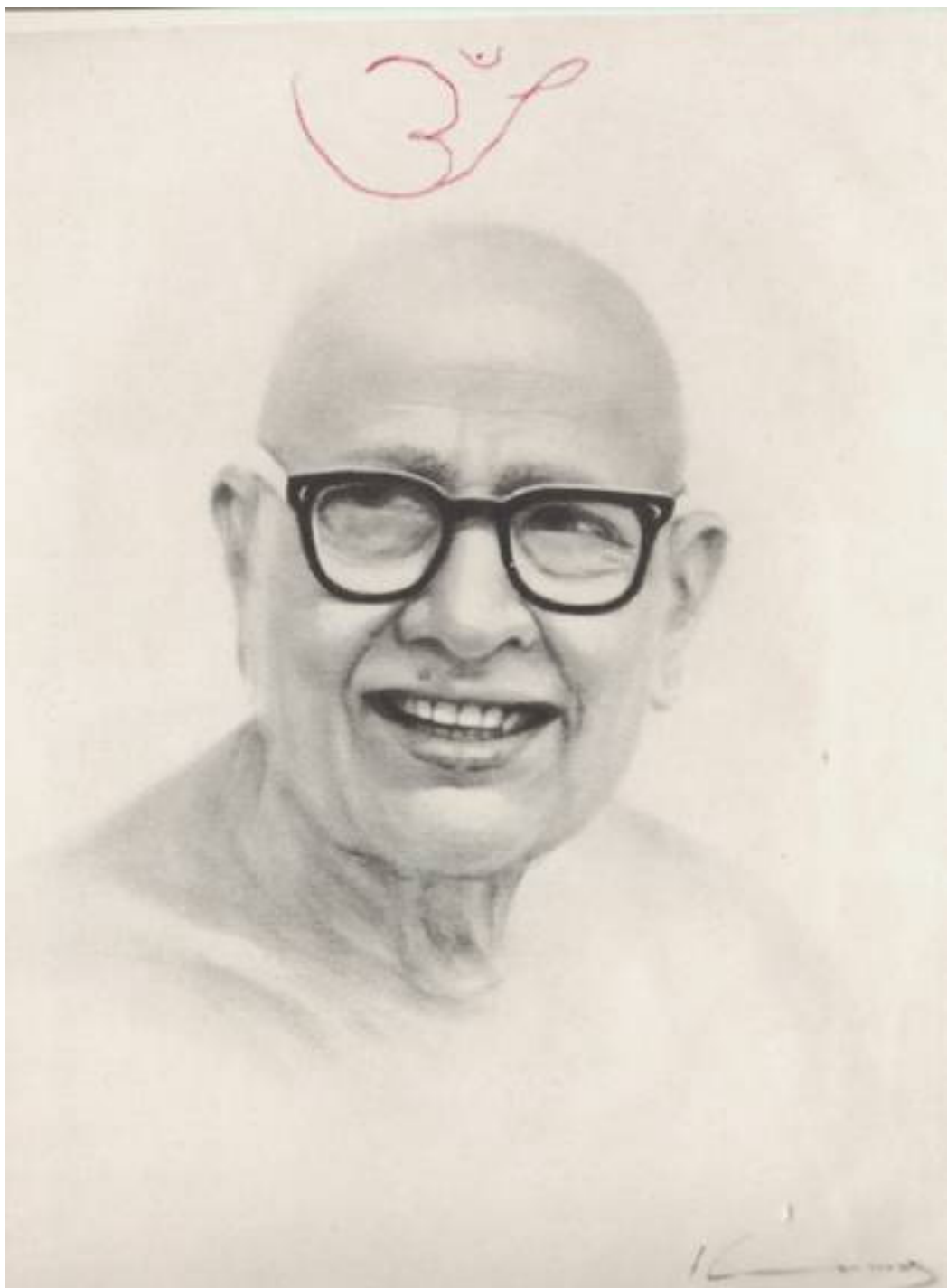
અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૪

ફોન : ૯૮૨૫૩૨૬૨૦૨

ACKNOWLEDGEMENT

We sincerely express our gratitude to **“Shree Vitrag Sat Sahitya Prakashak Trust, Bhavnagar”** from where we have sourced **“Pravachan Sudha Part-09”** (Pravachans on Shree **Pravachansaar** by Pujya Shree Kanji Swami)

“Shree Vitrag Sat Sahitya Prakashak Trust, Bhavnagar” have taken due care, However, if you notice any inconsistency or error, you may please address your suggestions to info@vitragvani.com & jain92002@yahoo.com .



શ્રી સદ્ગુરુદેવ-સ્તુતિ

(હરિગીત)

સંસાર સાગર તારવા જિનવાણી છે નૌકા ભલી,
જ્ઞાની સુકાની મળ્યા વિના એ નાવ પણ તારે નહીં;
આ કાળમાં શુદ્ધાત્મજ્ઞાની સુકાની બહુ બહુ દોહલો,
મુજ પુણ્યરાશિ ક્ષયો અહો ! ગુરુકહાન તું નાવિક મળ્યો.

(અનુષ્ટુપ)

અહો ! ભક્ત ચિદાત્માના, સીમંધર-વીર-કુંદના !
બાહ્યાંતર વિભવો તારા, તારે નાવ મુમુક્ષુનાં.

(શિખરિણી)

સદા દ્રષ્ટિ તારી વિમળ નિજ ચૈતન્ય નીરખે,
અને જ્ઞાપ્તિમાંઠી દરવ-ગુણ-પર્યાય વિલસે;
નિજલંબીભાવે પરિણતિ સ્વરૂપે જઇ ભળે,
નિમિત્તો વહેવારો ચિદ્ધન વિષે કાંઇ ન મળે.

(શાર્દૂલવિકીરિત)

હૈયું 'સત્ સત્ જ્ઞાન જ્ઞાન' ઘબકે ને વજ્રવાણી છૂટે,
જે વજ્રે સુમુમુક્ષુ સત્ત્વ ઝળકે; પરદ્રવ્ય નાતો તૂટે;
-રાગદ્વેષ રુચે ન, જંપ ન વળે ભાવેંદ્રિમાં-અંશમાં,
ટંકોટકીર્ણ અકંપ જ્ઞાન મહિમા હૃદયે રહે સર્વદા.

(વસંત તિલકા)

નિત્યે સુધાઝરણ ચંદ્ર ! તને નમું હું,
કરુણા અકારણ સમુદ્ર ! તને નમું હું,
હે જ્ઞાનપોષક સુમેઘ ! તને નમું હું,
આ દાસના જીવનશિલ્પી ! તને નમું હું.

(સ્ત્રગધરા)

ઊંડી ઊંડી, ઊંડેથી સુખનિધિ સતના વાયુ નિત્યે વહંતી,
વાણી ચિન્મૂર્તિ ! તારી ઉર-અનુભવના સૂક્ષ્મ ભાવે ભરેલી;
ભાવો ઊંડા વિચારી, અભિનવ મહિમા ચિત્તમાં લાવી લાવી,
ખોયેલું રત્ન પામું-મનરથ મનનો; પૂરખે શકિતશાળી !

પ્રસ્તાવના

શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદઆચાર્યદેવ પ્રણીત પંચ પરમાગમોમાં 'પ્રવચનસાર' શાસ્ત્ર 'દ્વિતીય શ્રુતસ્કંધ'નાં સર્વોત્કૃષ્ટ આગમોમાંનું એક છે. ભગવાન કુંદકુંદઆચાર્યના મહિમા દર્શાવતાં અનેક શીલાલેખો આજે પણ મોજૂદ છે. તેમનાં લખેલાં શાસ્ત્રો સાક્ષાત્ ગણધરદેવનાં વચનો જેટલાં જ પ્રમાણભૂત મનાય છે.

મહાવિદેહક્ષેત્રમાં વિદ્યમાન ત્રિલોકનાથ વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમ દેવાધિદેવ શ્રી સીમંધર ભગવાનની પ્રત્યક્ષ દિવ્ય દેશના સાંભળી ભરતમાં આવીને ભગવાન કુંદકુંદઆચાર્યદેવે અનેક શાસ્ત્રોની રચના કરી છે. જિનશાસનના અનેક મુખ્ય સિદ્ધાંતોનાં બીજ આ 'પ્રવચનસાર' શાસ્ત્રમાં રહેલાં છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી કાનજીસ્વામી આ શાસ્ત્રના પ્રવચનોમાં ફરમાવે છે – 'પ્ર + વચન + સાર. પ્ર નામ દિવ્યવચનો. જે દિવ્યધ્વનિ – ત્રણલોકના નાથ પરમાત્માની દિવ્યધ્વનિ – જે ઠું ધ્વનિ – તે અહીંયા કહે છે.' અતઃ આ 'પ્રવચનસાર' ગ્રંથ છે એ ભગવાન શ્રી સીમંધરસ્વામીના દિવ્ય સંદેશા જ છે. ત્રણ વિભાગમાં વિભાજીત થયેલ આ ગ્રંથમાં વસ્તુ સ્વરૂપને સમજાવતાં મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનું પ્રતિપાદન થયેલ છે. જે મુમુક્ષુજીવને મહા મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારને નષ્ટ કરવા માટે દિવ્ય પ્રકાશ સમાન જ છે.

મહા મિથ્યાત્વથી પ્રભાવિત આ દુષ્કાળમાં આવા સર્વોત્કૃષ્ટ પરમાગમોનાં સિદ્ધાંતો સમજવાનું અજ્ઞાનીજીવોનું ક્યાં સામર્થ્ય હતું ? પરંતુ ભરતક્ષેત્રના અહોભાગ્યે તથા ભવ્યજીવોને તારવા, આ મિથ્યાત્વના ઘોર તિમિરને નષ્ટ કરવા એક દિવ્ય પ્રકાશ થયો ! એ છે કહાન ગુરુદેવ !! પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી આ કાળનાં એક અજોડ રત્ન છે ! જેમણે સ્વયંની જ્ઞાનપ્રભા દ્વારા ગૂઢ પરમાગમોના રહસ્યોને ઉકેલ્યા. જેમનાં ઘરમાં આગમો ઉપલબ્ધ હતાં તેમને પણ આગમો ઉકેલવાની શક્તિ નહોતી, એવા આ દુષ્કાળમાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના પરમ પ્રભાવના યોગે ઘરે ઘરે મૂળભૂત પરમાગમોનાં સ્વાધ્યાયની પ્રણાલિકા શરૂ થઈ. દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, ઉત્પાદ્, વ્યય, ધ્રોવ્ય, નિશ્ચય-વ્યવહાર, ઉપાદાન-નિમિત્ત ઇત્યાદિ અનેકાનેક વસ્તુસ્વરૂપને સ્પષ્ટ કરતાં સિદ્ધાંતોનો પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ પ્રકાશ કર્યો.

પ્રશમમૂર્તિ પૂજ્ય બહેનશ્રી ચંપાબહેનનાં વચનાનુસાર 'પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી આ કાળનો એક અચંબો જ છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીને શ્રુતની લબ્ધિ હતી. પંચમકાળે નિરંતર અમૃતઝરતી ગુરુદેવની વાણી ભગવાનનો વિરહ ભુલાવે છે.' ઇત્યાદિ અનેકાનેક બહુમાનસૂચક વાક્યો પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની

અસાધારણ પ્રતિભાને વ્ય ત કરે છે.

એવાં ભવોદ્ધિતારણહાર, નિષ્કારણ કરુણાશીલ, અધ્યાત્મમૂર્તિ પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીએ અનેક મૂળ પરમાગમો ઉપર પ્રવચનો આપી દિવ્ય અમૃતધારા વરસાવી છે. તે અનેક શાસ્ત્રોમાંના એક ‘પ્રવચનસાર’ જેવાં ગૂઢ પરમાગમ ઉપરનાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં પ્રવચનો પ્રકાશિત કરવાનું મહાન સૌભાગ્ય ‘વીતરાગ સત્સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ’ને સંપ્રાપ્ત થયું છે. ‘પ્રવચનસાર’ શાસ્ત્ર ઉપર પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીનાં કુલ ૨૭૪ પ્રવચનો થયાં છે. મૂળ પરમાગમ ત્રણ અધિકારમાં વિભાજિત છે. તેની અંદર બીજા અધિકારોના વિભાગ કરવામાં આવેલ છે. જે ‘પ્રવચનસાર’ શાસ્ત્રની અનુક્રમણિકામાં આપવામાં આવેલ છે. તદ્અનુસાર ૨૭૪ પ્રવચનોને આવરી લેવા અર્થે કુલ ૧૧ ભાગમાં આ પ્રવચનોને પ્રકાશિત કરવામાં આવશે. નવમા ભાગના આ પ્રવચનોમાં કુલ ૧૯ પ્રવચનો છે. જેમાં ૨૦૧થી ૨૩૧ ગાથાઓનો સમાવેશ થાય છે. આ ગાથાઓ ‘આચરણ પ્રજ્ઞાપન’ના મથાળા નીચે લેવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથના સ્વાધ્યાયમાં સરળતા રહે તે અર્થે મૂળ સૂત્રકાર શ્રીમદ્ ભગવત્ કુંદકુંદઆચાર્યદેવની પ્રાકૃત ગાથાઓ, સૂત્ર ટીકાકાર આચાર્ય ભગવાન શ્રીમદ્ ભગવત્ અમૃતચંદ્રઆચાર્યદેવની ‘તત્ત્વદીપિકા’ ટીકા તથા શ્રીમદ્ ભગવત્ જયસેનઆચાર્યદેવની ‘તાત્પર્યવૃત્તિ’ ટીકા સંસ્કૃતમાં આપવામાં આવેલ છે. તદ્ઉપરાંત ગુજરાતી હરિગીત તથા ટીકા પણ આપવામાં આવેલ છે.

સમાદરણીય, સિદ્ધાંતનિષ્ઠ, જિનવાણી રહસ્યજ્ઞ પૂજ્ય ભાઈશ્રી ‘શશીભાઈ’ના માર્ગદર્શન નીચે આ પહેલાં ‘પ્રવચન નવનીત’ (ભાગ ૧ થી ૪) પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા છે. તે જ પ્રમાણે આ પ્રવચનોનાં સંકલનમાં પણ પૂર્ણ ચીવટ રાખી પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીની વાણી અક્ષરશઃ જળવાઈ રહે તથા ભાવોનો પ્રવાહ પણ યથાવત જળવાઈ રહે તેનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના બધા જ પ્રવચનો પ્રકાશિત થાય તેવી તેઓશ્રીની ભાવના હતી. તદર્થે બધા જ પ્રવચનો કમ્પ્યુટરમાં પુસ્તકાકારરૂપે આવી જાય તેવી પણ તેઓશ્રીની શોધ ચાલતી હતી. આ વાત તેઓશ્રીની પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી પ્રત્યેની ભક્તિ તત્ભાવનાને પ્રદર્શિત કરે છે. માટે આ ભાવનાને અનુસરીને આ કાર્ય કરવામાં આવી રહ્યું છે. અતઃ આ પ્રસંગે તેમના ઉપકારને સ્મરણમાં લઈ તેઓશ્રીના ચરણોમાં વંદન કરીએ છીએ.

‘વીતરાગ સત્ સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ’ની નીતિ અનુસાર આ પ્રવચનોને સી.ડી.માંથી સાંભળતા-સાંભળતા સંપાદન કરવામાં આવે છે. વાક્યરચનાને પૂર્ણ કરવા અર્થે કૌંસ પણ ભરવામાં આવેલ છે. જ્યાં-જ્યાં વ્યક્તિ તગ સંબોધન કરવામાં આવેલ છે અથવા વ્યક્તિ તગત વાત કરવામાં આવી છે તે લેવામાં નથી આવી. પૂર્ણરૂપે પ્રવચનો તૈયાર થયાં બાદ ફરી એકવાર અન્ય મુમુક્ષુ

દ્વારા તેને કેસેટ સાથે મેળવી લેવામાં આવે છે. જેથી કોઈપણ પ્રકારની ભૂલ રહી જવા ન પામે. તેના ફળસ્વરૂપે ‘પ્રવચન સુધા’ ભાગ-૯ પ્રકાશિત કરતા અમોને અત્યંત હર્ષ થાય છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકના પ્રકાશન અર્થે મે. હેવિકા ફાઉન્ડેશન, લંડન તરફથી રૂ. ૨૫,૦૦૦/- મળેલ છે, જેમનો અત્રે હૃદયપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે. તદ્દુપરાંત વીસ હજાર રૂપિયાથી નીચે આવેલ દાનરાશિનું સાભાર વિવરણ અન્યત્ર આપવામાં આવેલ છે. આ પ્રવચનોના પ્રકાશનાર્થ અન્ય જે જે મુમુક્ષુઓનો સહકાર મળેલ છે તેમનો પણ અત્ર આભાર માનવામાં આવે છે.

ટાઈપ સેટિંગ માટે ‘પૂજા ઇમ્પ્રેશન્સ’ ભાવનગરનો તથા સુંદર મુદ્રણ કાર્ય કરી આપવા બદલ મે. ‘ભગવતી ઓફસેટ’ અમદાવાદનો આભાર માનવામાં આવે છે.

આ પ્રવચનોનાં પ્રકાશનમાં પ્રમાદવશ અથવા અજાગૃતિવશ કોઈ ક્ષતિ રહી જવા પામી હોય તો સર્વ જિનેન્દ્રભગવાનની, આચાર્યભગવંતોની, જિનવાણી માતાની તથા સર્વ સત્પુરુષોની શુદ્ધ અંતઃકરણ પૂર્વક ક્ષમા યાચીએ છીએ.

અંતતઃ આ પ્રવચનોની દિવ્ય દેશનાને અંતરંગમાં ગ્રહણ કરી સર્વ જીવો આત્મહિતને શીઘ્ર પ્રાપ્ત થાય, એવી ભાવના સાથે અત્ર વિરામ પામીએ છીએ.

તા. ૧૫-૦૪-૨૦૦૭

ટ્રસ્ટીગણ

વીતરાગ સત્ સાહિત્ય પ્રસારક ટ્રસ્ટ

ભાવનગર

અનુક્રમણિકા

સળંગ પ્રવચન ક્રમાંક	ગાથા	પૃષ્ઠ નંબર
પ્રવચન-૨૦૧	ગાથા-૨૦૧, ૨૦૨	૦૦૫
પ્રવચન-૨૦૨	ગાથા-૨૦૨	૦૨૮
પ્રવચન-૨૦૫	ગાથા-૨૦૨-૨૦૪	૦૪૫
પ્રવચન-૨૦૬	ગાથા-૨૦૪-૨૦૬	૦૬૬
પ્રવચન-૨૦૭	ગાથા-૨૦૪-૨૦૬	૦૮૬
પ્રવચન-૨૦૮	ગાથા-૨૦૫-૨૦૭	૧૦૨
પ્રવચન-૨૦૯	ગાથા-૨૦૭	૧૨૩
પ્રવચન-૨૧૦	ગાથા-૨૦૮-૨૦૯	૧૪૨
પ્રવચન-૨૧૧	ગાથા-૨૦૮-૨૧૨	૧૫૯
પ્રવચન-૨૧૨	ગાથા-૨૧૨-૨૧૪	૧૮૦
પ્રવચન-૨૧૩	ગાથા-૨૧૪-૨૧૫	૧૯૯
પ્રવચન-૨૧૪	ગાથા-૨૧૬-૨૧૭	૨૧૮
પ્રવચન-૨૧૫	ગાથા-૨૧૮	૨૪૦
પ્રવચન-૨૧૬	ગાથા-૨૧૮-૨૨૦	૨૫૭
પ્રવચન-૨૧૭	ગાથા-૨૨૧-૨૨૨	૨૮૦
	ગાથા-૨૨૩	૨૯૬
પ્રવચન-૨૨૧	ગાથા-૨૨૮	૩૨૪
પ્રવચન-૨૨૨	ગાથા-૨૨૯	૩૪૩
પ્રવચન-૨૨૩	ગાથા-૨૩૧	૩૬૭

ॐ

नमः श्रीसिद्धेभ्यः

प्रवचन सुधा

(भाग-८)

- ३ -

चरणानुयोगसूचक चूलिका

अथ परेषां चरणानुयोगसूचिका चूलिका ।

तत्र -

द्रव्यस्य सिद्धौ चरणस्य सिद्धिः

द्रव्यस्य सिद्धिश्चरणस्य सिद्धौ ।

बुद्धवेति कर्माविरताः परेऽपि

द्रव्याविरुद्धं चरणं चरन्तु ॥१३॥

इति चरणाचरणे परान् प्रयोजयति -

‘एस सुरासुरमणुसिंदबंदिदं धोदघाइकम्ममलं । पणमामि बहुमाणं तित्थं
धम्मस्स कत्तारं ॥ सेसे पुण तित्थयरे ससव्वसिद्धे विसुद्धसव्भावे । समणे
य णाणदंसणचरित्ततववीरियायायरे । ते ते सव्वे समगं समगं पत्तेगमेव पत्तेगं ।

वंदामि य वदंते अरहंते माणसे खेत्ते ॥'

एवं पणमिय सिद्धे जिणवरवसहे पुणो पुणो समणे ।

पडिवज्जदु सामण्णं जदि इच्छदि दुक्खपरिमोक्खं ॥२०१॥

एवं प्रणम्य सिद्धान् जिनवरवृषभान् पुनः पुनः श्रमणान् ।

प्रतिपद्यतां श्रामण्यं यदीच्छति दुःखपरिमोक्षम् ॥२०१॥

यथा ममात्मना दुःखमोक्षार्थिना, 'किच्चा अरहंताणं सिद्धाणं तह णमो गणहराणं । अज्झावयवरग्गाणं साहूणं चेव सव्वेसिं ॥ तेसिं विसुद्धदंसणणाणपहाणासमं समासेज्ज । उवसंपयामि सम्मं जत्तो णिव्वाणसंपत्ती ॥' इति अर्हत्सिद्धाचार्योपाध्यायसाधूनां प्रणतिवन्दनात्मक-
नमस्कारपुरःसरं विशुद्धदर्शनज्ञानप्रधानं साम्यनाम श्रामण्यमवान्तरग्रन्थसन्दर्भोभयसम्भावितसौस्थित्यं स्वयं प्रतिपन्नं, परेषामात्मापि यदि दुःखमोक्षार्थी तथा तत्प्रतिपद्यताम् । यथानुभूतस्य तत्प्रति-
पत्तिवर्त्मनः प्रणेतारो वयमिमे तिष्ठाम इति ॥२०१॥

कार्यं प्रत्यत्रैव ग्रन्थः समाप्त इति ज्ञातव्यम् । कस्मादिति चेत् । 'उवसंपयामि सम्मं' इति प्रतिज्ञासमाप्तेः । अतःपरं यथाक्रमेण सप्ताधिकनवतिगाथापर्यन्तं चूलिकारूपेण चारित्राधिकार-
व्याख्यानं प्रारभ्यते । तत्र तावदुत्सर्गरूपेण चारित्रस्य संक्षेपव्याख्यानम् । तदनन्तरमपवादरूपेण तस्यैव चारित्रस्य विस्तरव्याख्यानम् । ततश्च श्रामण्यापरनाममोक्षमार्गव्याख्यानम् । तदनन्तरं शुभोपयोगव्याख्यानमित्यन्तराधिकारचतुष्टयं भवति । तत्रापि प्रथमान्तराधिकारे पञ्च स्थलानि । 'एवं पणमिय सिद्धे' इत्यादिगाथासप्तकेन दीक्षाभिमुखपुरुषस्य दीक्षाविधानकथनमुख्यतया प्रथमस्थलम् । अतःपरं 'वदसमिदिदिय' इत्यादि मूलगुणकथनरूपेण द्वितीयस्थले गाथाद्वयम् । तदनन्तरं गुरुव्यवस्थाज्ञापनार्थं 'लिंगग्गहणे' इत्यादि एका गाथा, तथैव प्रायश्चित्तकथनमुख्यतया 'पयदिम्हि' इत्यादि गाथाद्वयमिति समुदायेन तृतीयस्थले गाथात्रयम् । अथाचारादिशास्त्रकथितक्रमेण तपोधनस्य संक्षेपसमाचारकथनार्थं 'अधिवासे व' इत्यादि चतुर्थस्थले गाथात्रयम् । तदनन्तरं भावहिसाद्रव्यहिसापरिहारार्थं 'अपयत्ता वा चरिया' इत्यादि पञ्चमस्थले सूत्रषट्कमित्येकविंशतिगाथाभिः स्थलपञ्चकेन प्रथमान्तराधिकारे समुदायपातनिका । तद्यथा - अथासन्नभयजीवाञ्चारित्रे प्रेरयति - पडिवज्जदु प्रतिपद्यतां स्वीकरोतु । किम् । सामण्णं श्रामण्यं चारित्रम् । यदि किम् । इच्छादि अदि दुक्खपरिमोक्खं यदि चेत् दुःखपरिमोक्षमिच्छति । स कः कर्ता । परेषामात्मा । कथं प्रतिपद्यताम् । एवं एवं पूर्वोक्तप्रकारेण 'एस सुरासुरमणुसिंद' इत्यादिगाथापञ्चकेन पञ्चपरमेष्ठिन-

નમસ્કારં કૃત્વા મમાત્મના દુઃખમોક્ષાર્થેનાન્યૈઃ પૂવોક્તભવ્યૈવો યથા તચ્ચારિત્રં પ્રતિપત્રં તથા પ્રતિપાદ્યતામ્ । કિં કૃત્વા પૂર્વમ્ । **પણમિય** પ્રણમ્ય । કાન્ । **સિદ્ધે** અઙ્ગનપાદુકાદિસિદ્ધિવિલક્ષણ-સ્વાત્મોપલબ્ધિસિદ્ધિસમેતસિદ્ધાન્ । **જિનવરવસહે** સાસાદનાદિક્ષીણકષાયાન્તા એકદેશજિના ઉચ્યન્તે, શેષાશ્ચાનાગારકેવલિનો જિનવરા ભણ્યન્તે, તીર્થકરપરમદેવાશ્ચ જિનવરવૃષભા ઇતિ, તાન્ જિનવરવૃષભાન્ । ન કેવલં તાન્ પ્રણમ્ય, **પુણો પુણો સમણે** ચિચ્ચમત્કારમાત્રનિજાત્મ-સમ્યક્શ્રદ્ધાનજ્ઞાનાનુષ્ઠાનરૂપનિશ્ચયરત્નત્રયાચરણપ્રતિપાદનસાધકત્વોદ્યતાન્ શ્રમણશબ્દવાચ્યાનાચાર્યો-પાધ્યાયસાધૂંશ્ચ પુનઃ પુનઃ પ્રણમ્યેતિ । કિંચ પૂર્વં ગ્રન્થપ્રારમ્ભકાલે સામ્યમાશ્રયામીતિ શિવકુમારમહારાજનામા પ્રતિજ્ઞાં કરોતીતિ ભણિતમ્, ઇદાનીં તુ માત્મના ચારિત્રં પ્રતિપત્રમિતિ પૂર્વપરવિરોધઃ । પરિહારમાહ-ગ્રન્થપ્રારમ્ભાત્પૂર્વમેવ દીક્ષા ગૃહીતા તિષ્ઠતિ, પરં કિતુ ગ્રન્થકરણવ્યાજેન ક્વાપ્યાત્માને ભાવનાપરિણતં દર્શયતિ, ક્વાપિ શિવકુમારમહારાજં, ક્વાપ્યન્યં ભવ્યજીવં વા । તેન કારણેનાત્ર ગ્રન્થે પુરુષનિયમો નાસ્તિ, કાલનિયમો નાસ્તીત્યભિપ્રાયઃ ॥૨૦૧॥

હવે બીજાઓને ચરણાનુયોગ સૂચવનારી ચૂલિકા છે.

(તેમાં પ્રથમ શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ શ્લોક દ્વારા હવેની ગાથાની ઉત્થાનિકા કરે છે :)

(અર્થ :-) દ્રવ્યની સિદ્ધિમાં ચરણની સિદ્ધિ છે અને ચરણની સિદ્ધિમાં દ્રવ્યની સિદ્ધિ છે—એમ જાણીને, કર્મથી (શુભાશુભ ભાવોથી) નહિ વિરમેલા બીજાઓ પણ દ્રવ્યથી અવિરુદ્ધ ચરણ (ચારિત્ર) આચરો.

—આમ (શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવ હવેની ગાથા દ્વારા) બીજાઓને ચરણ આચરવામાં જોડે છે.

(હવે ગાથા શરૂ કર્યા પહેલાં તેની સાથે સંધિને અર્થે શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવે પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર કરવા માટે નીચે પ્રમાણે જ્ઞાનતત્ત્વ-પ્રજ્ઞાપન અધિકારની પહેલી ત્રણ ગાથાઓ લખી છે :)

‘એસ સુરાસુરમણુસિંદવંદિદં ધોદધાઇકમ્મમલં । પળમામિ બહુમાણં તિત્થં ધમ્મસ્સ કત્તારં । સેસે પુણ તિત્થયરે સસવ્વસિદ્ધે વિસુદ્ધસભાવે । સમણે ય ણાણદંસણચરિત્તતવવીરિયાયારે । તે તે સવ્વે સમગં સમગં પત્તેગમેવ પત્તેગં । વંદામિ ય વટ્ટંતે અરહંતે માણુસે ખેત્તે ।’

(હવે આ અધિકારની ગાથા શરૂ કરવામાં આવે છે :)

એ રીત પ્રણમી સિદ્ધ, જિનવરવૃષભ, મુનિને ફરી ફરી,

શ્રામણ્ય અંગીકૃત કરો, અભિલાષ જો દુખમુક્તિની. ૨૦૧.

અન્વયાર્થ :- (યદિ દુઃખપરિમોક્ષમ્ ઇચ્છતિ) જો દુઃખથી પરિમુક્ત થવાની ઇચ્છા હોય તો, (એવં) પૂર્વોક્ત રીતે (જ્ઞાનતત્ત્વ-પ્રજ્ઞાપનની પહેલી ત્રણ ગાથાઓ પ્રમાણે) (પુનઃ પુનઃ) ફરી ફરીને (સિદ્ધાન્) સિદ્ધોને, (જિનવરવૃષમાન) જિનવરવૃષભોને (-અર્હતોને) તથા (શ્રમણાન્) શ્રમણોને (પ્રણમ્ય) પ્રણમીને, (શ્રામણ્યં પ્રતિપદ્યતામ્) (જીવ) શ્રામણ્યને અંગીકાર કરો.

ટીકા :- દુઃખથી મુક્ત થવાના અર્થી એવા મારા આત્માએ જે રીતે ‘કિચ્ચા અરહંતાણં સિદ્ધાણં તહ ણમો ગણહરાણં । અજ્ઞાવયવગ્ગાણં સાહૂણં ચેવ સવ્વેસિં । । તેસિં વિસુદ્ધદંસણાણ-પહાણાસમં સમાસેજ્જ । ઉવસંપયામિ સમ્મં જત્તો ણિવ્વાણસંપત્તી । ।’ એમ અર્હતો, સિદ્ધો, આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો તથા સાધુઓને પ્રણામ-વંદનાત્મક નમસ્કારપૂર્વક વિશુદ્ધદર્શનજ્ઞાનપ્રધાન સામ્ય નામના શ્રામણ્યને-કે જેનું આ ગ્રંથની અંદર આવી ગયેલા (જ્ઞાનતત્ત્વ-પ્રજ્ઞાપન અને જ્ઞેયતત્ત્વ-પ્રજ્ઞાપન નામના) બે અધિકારોની રચના વડે સુસ્થિતપણું થયું છે-તેને પોતે અંગીકાર કર્યું, તે રીતે બીજાનો આત્મા પણ, જો તે દુઃખથી મુક્ત થવાનો અર્થી હોય તો, તેને અંગીકાર કરો. તેને (શ્રામણ્યને) અંગીકાર કરવાનો જે યથાનુભૂત માર્ગ તેના પ્રણેતા અમે આ ઊભા. ૨૦૧.

वीर संवत २४८५, जेठ वद १३, गुरुवार

ता. १२-६-१९६८

गाथा-२०१-२०२, प्रवचन नं. २०१

आ 'प्रवचनसार' 'चरञ्जानुयोग अधिकार'. आचार्य महाराज 'कुंदकुंदाचार्यदेव', 'अमृतचंद्राचार्यदेव' कहते हैं, अरे जवो ! जो दुःखों से मुक्त होने का ईच्छुक हो, दुःख से मुक्त होने की अभिलाषा, भाव हो तो उसे अंगीकार करो, श्रमणपना अंगीकार करो. उस श्रमण को अंगीकार करने का यहाँ चरञ्जानुयोग अधिकार है न ! सम्यग्दर्शन अने सम्यक्ज्ञान, स्व-अनुभव सहित की बात है.

प्रश्न :- इसमें लिखा है ?

समाधान :- लिखा है न, पीछे आयेगा, शब्दशः आयेगा. जिसे ज्ञानज्योति प्रगट हुई है, (ऐसा आयेगा). विदाय में उसे मांगेगे. मेरी ज्ञानज्योति मेरे से प्रगट हुई है, उसे मांगते हैं. 'चरञ्जानुयोग' का व्यवहार का अधिकार है न !

ओ..ओ...! संसार के दुःख से, संसारदुःख यानी ? मिथ्यात्व और राग-द्वेष का जो दुःख है, उस दुःख से मुक्त होने का भाव है (तो) साधुपना अंगीकार करो. उसे पहले जानना तो पडे कि, उसकी विधि कैसी है ? श्रमण्य अंगीकार करने का जो यथानुभूत मार्ग है, जैसा हमने अनुभव किया है, देजो ! हमारे अनुभव में आया है कि मुनिपना ऐसा है. छोटे गुणस्थान में आनंद की लूमिका, प्रयुर स्वसंवेदन की दशा हमें हुई है, यथानुभूत है और अनुभूति की है. और उस क्षण में ऐसी दशा में पंच महाव्रत आदि का या पंचाचार का विकल्प कैसा है, वह हमारी निश्चय अनुभूति सहित व्यवहार को हम जानते हैं. यह हमारा यथानुभूत मार्ग, 'उसके प्रज्ञेता...' देजो ! उसे कहनेवाला, वो आया ! प्रज्ञेता - उसे कहनेवाला.

(कोई) कहे कि, आत्मा कल सकतल नली न ? वल व्यवलर कल ररषलनलुडुडु कल कथनडदतल डें अलसल आतल डल डे. डुरषुडतल नलड डडलरल डलव, सलधुडने कल डडकु अनुडव डे, छडे गुषुडस्थलन डें आनंद और डुरडुर संवेदन कलतनल डे, डल डडें डुरडुड डे. और उस डुडडल डें डंडु आरलरलडल कल वलकलु अलसल डे, डल डल डड डलनते डें. उसके डुरषुडतल, अनुडव कलडल डे, अलसे डड उसे कलते डें, अलसल कलते डें. अलसल डुनलडनल नली डे और डुनलडने कल डलत करते डें, अलसल नली.

डुरषुडतल - कलनेवलडे 'डड डल डडे डें.' डे ? 'डड डल डडे डें.' आ डलडल ! डडलरल गुषुडरलतल डलषल डें (अलसल डे). आ...डल...! डस डलरुड कल अनुडव डेसल डे, डल डडें डलडुड डे. उसे कलनेवलडे डड डडे डें. अड, तुड सुनू ! अलसल कलते डें. सडड डें आडल ? डगवलन कलते डें और डडने सुनल डे तू कलते डें अलसल नली, अलसल कलते डें. डगवलन अलसल कलते डे कल, सलधुडनल अलसल थल, अलसे नली. डडलरे अनुडव डें आडल डे. वलतरलग डरलषुडतल छडे गुषुडस्थलन डें डेसल (डुडतल) डे, डल डडें वरुतडलन (डें) डुरडुड डे. उस डुरुवक डड वलकलु से डस शलसुतुर कू कलनल डलडते डें. आडल...डल...! सडड डें आडल ?

शेतलंडर डें तू अलसल आतल डे, ... 'गूतड' कलते डें कल, डे 'सुधडड' अथवल 'सुधडडसवलडु' कलते डें कल, 'डंडू' ! डगवलन ने अलसल कलडल थल, अलसल तुडडें डड कलते डें. अलसल आतल डे. ... डे आडुषुडवंत आतुडल ! डेंने (अलसल) सुनल डे. ... डगवलन अलसल कलते डे, अलसल डड तुडडें कलते डें. डलंड अलसल नली डे. डगवलन अलसल कलते डे, (वलडल) डड कलते डें, अलसल नली. डेडू ! डदतल, शैली. वल शेतलंडर के 'आरलरलंग' कल शैली कल डलडल शडुड डे. सलरल डुरु अकडेलल व्यवलर डुरधलन कथन डें.

डल तू नलशुडड कल अनुडडुतल सलडलत डुरडुर स्वसंवेदन (डें आकर कलते डें). वल 'सडडसर' कल डलंडरल गलथल डें आडल डे. डडलरल डल वलडव डेसे डुरडुड डुडल डे ? 'सडडसर' (कल) डलंडरल गलथल डें आडल न ? डल तू 'डुरवडनसर' डे. डलंडरल गलथल डें (आडल डे). डुरडुर स्वसंवेदन से डलसकल डनुड डे, अलसल डे. डेडू ! संसुकुत डलकल. 'सडडसर' कल डलत डे, डल ! डल 'सडडसर' डे न ? डेडू ! डुरडुर डे.

डेडू ! 'उसकल डुदल से...' डेडू ! 'सुनुदर आनंद डे, उसकल डुदल से डुकुत डुरडुरस्वसंवेदनस्वडुड स्वसंवेदन से नलड वलडव कल डनुड डुडल डे.' डे ? डेडू ! आडल...डल...! कलते डें, 'नलरंतर डरतल डुडल...' डगवलन आनंद कल डरुवतस्वडुड, उसकल अंतर डें डडलरल

दृष्टि और समझता घटनी प्रगट हुई है कि, 'निरंतर करता हुआ...' हमारे शुद्ध स्वभावमें से निरंतर आनंद करता है. अतीन्द्रिय आनंद का करना बहुत है. करना समझते हैं ? पर्वतमें से पानी (गीरता है उसे करना कहते हैं). जैसे भगवान् आत्मा ! अतीन्द्रिय आनंद का दुंगर - पर्वत, उसे हम स्पर्श करके, हमारी दशा में अतीन्द्रिय... अतीन्द्रिय आनंद का करना अंतर (में) बहुत है.

प्रश्न :- कौन से गुणस्थान में ऐसा होता है ?

समाधान :- छोटा. 'समयसार' पांचवीं गाथा में ऐसा (कहा) है, यहां नहीं. वह पांचवीं गाथा (है).

'निरंतर करता...' है न ? संस्कृत में भी है, देजो ! 'अनवरतस्यंदिसुन्दरानंदमुद्रितामंद-संविदात्मकस्वसंवेदनजन्मा' यह संस्कृत टूटका है. समझ में आया ? कहनेवाले हम कौन हैं ? और कैसी दशा में हम है, उसका वर्णन करते हैं. आ...हा...! भगवान् कहते हैं (उसे) हम कहते हैं, ऐसी बात नहीं.

कहते हैं कि, हमें निरंतर आत्मा स्वाद में आता है. ओ...हो...हो...! अतीन्द्रिय आनंद भगवान् ! सम्यग्दर्शनपूर्वक छोटे गुणस्थान में यारित्रदशा है तो यौथे और पांचवें (गुणस्थान में) जो आनंद आता है उससे विशेष आनंद छोटे में आता है. 'स्वाद में आता हुआ जो सुन्दर आनन्द...' दुनिया कल्पना से स्वर्ग का सुभ मानती है वह तो ऊपर, दुःख है. यह तो सुन्दर आनंद (है). राग बिना का अनाकूल प्रभु आत्मा का आनंद का वेदन. उसकी मुद्रा (अर्थात्) छाप है. सुंदर आनंद की छाप है ? किसमें ?

'प्रयुरस्वसंवेदनस्वरूप स्वसंवेदन से...' प्रयुर-स्वसंवेदनस्वरूप स्वसंवेदन से. हमारे आनंद में आत्मा का संवेदन (है). देजो ! यह मुनि की भूमिका ! 'प्रयुरस्वसंवेदनस्वरूप स्वसंवेदन...' जैसे 'निज वैभव का जन्म हुआ है.' हमारे आत्मा का आनंद का वैभव प्रगट हुआ है. यह वैभव (है). धूल का वैभव वह वैभव नहीं. मिट्टी-धूल, बंगला-उज्जरा (वह कोई वैभव नहीं है). समझ में आया ? आ...हा...!

हमारा निज वैभव अनाकूल आनंद की जिसमें मुद्रा - छाप है, रजिस्टर है. रजिस्टर है, ऐसा कहते हैं. देजो ! मुद्रा पोस्ट में नहीं होती ? छाप मारते हैं न ? जैसे हमारे वेदन में आनंद की छाप है. सुंदर आनंद की छाप है. आ...हा...! समझ में आया ?

प्रश्न :- सातवें गुणस्थान की बात है न ?

સમાધાન :- અરે...! છહે કી બાત હૈ. યહ વિકલ્પ હૈ ઉસ સમય કી તો બાત હૈ. લિખતે સમય વિકલ્પ હૈ, ફિર ભી આત્મા કા આનંદ તો વહાં ઝરતે હૈં ઓર વેદન મેં હૈ ડી. નિરંતર ! વિકલ્પ હો. હો તો હો, વિકલ્પ ભિન્ન હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? એસે (નિજ) 'વૈભવ સે જન્મ હુઆ હૈ.' વહ યહાં કહતે હૈં, દેખો !

મુમુક્ષુ :- સુંદર આનંદ કી છાપવાલી દશા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મુદ્રા - છાપ હૈ. સુંદર આનંદ (કી) જિસમેં મુદ્રા - છાપ પડી હૈ. રજિસ્ટર ક્રિયા હૈ. હમારા આનંદ હમારે પાસ વેદન મેં હૈ, એસા રજિસ્ટર કર દિયા. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! દેખો તો સંતોં કી કથન કી પદ્ધતિ !

યહાં કહતે હૈં, 'યથાનુભૂત માર્ગ હૈ...' યથાનુભૂત માર્ગ હૈ. 'ઉસકે પ્રણેતા હમ યહ ખડે હૈં.' યહ ખડે હૈં. આ ઊભા ! હમારી ગુજરાતી ભાષા મેં (એસા કહતે હૈં).

પ્રશ્ન :- પ્રણેતા માને ?

સમાધાન :- કહનેવાલા. એસે પ્રણેતા - કહનેવાલે હમ ખડે હૈં. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? માત્ર બાત કરતે હૈં, એસા નહીં. એસા કહતે હૈં. માત્ર કથન કરનેવાલે હૈં, એસા નહીં. આહા..હા...!

'પ્રણેતા હમ યહ ખડે હૈં.' હિન્દી મેં એસા લેના હૈ. 'ખડે હુએ હૈં' ઉસકે બજાય 'ખડે હૈં' ઇતના ચાહિયે. ખડે હૈં, બસ. ખડે હૈં. 'હુએ હૈં', ઉસકે બદલે 'ખડે હૈં' (એસા હોના ચાહિયે). ભાષા બરાબર ઠીક નહીં હૈ. 'યહ ખડે હૈં.' (બરાબર હૈ). 'ખડે હુએ હૈં' કયા ? હૈ. માર્ગ જૈસા હૈ એસા હમકો અનુભવ હૈ ઓર ઉસી માર્ગ કી હમ કથની કરતે હૈં. યથાનુભૂત - હમારે અનુભવ મેં હમારી દશા (હૈ) ઓર ઉસ દશા મેં વિકલ્પ કેસા હૈ ? સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! દેખો તો સહી, ચરણાનુયોગ (અધિકાર કી શરૂઆત કરને મેં) ઇતની બાત કરતે હૈં.

છહે ગુણસ્થાન કી ભૂમિકા મેં હમેં કિતની દશા, અનુભવ હૈ યહ હમકો (પ્રગટ) હૈ. ઓર ઉસ સમય મેં વિકલ્પ કી દશા, વ્યવહાર કેસા હૈ, યહ ભી હમેં ખ્યાલ હૈ, હમ જાનતે હૈં. સમજ મેં આયા ? વહ યથાનુભૂત અનુભૂત માર્ગ તુમ્હેં કહતે હૈં. બસ, વહ પહલી

अथ श्रमणो भवितुमिच्छन् पूर्वं किं किं करोतीत्युपदिशति -
 आपिच्छ बंधुवग्गं विमोचिदो गुरुकलत्तपुत्तेहिं।
 आसिज्ज णाणदंसणचरित्तववीरियायारं।।२०२।।
 आपृच्छय बन्धुवर्गं विमोचितो गुरुकलत्रपुत्रैः।।
 आसाद्य ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्याचारम्।।२०२।।

यो हि नाम श्रमणो भवितुमिच्छति स पूर्वमेव बन्धुवर्गमापृच्छते, गुरुकलत्रपुत्रेभ्य आत्मानं विमोचयति, ज्ञानदर्शनचारित्रतपोवीर्याचारमासीदति। तथाहि-एवं बन्धुवर्गमापृच्छते, अहो

अथ श्रमणो भवितुमिच्छन्पूर्वं क्षमितव्यं करोति-‘उवड्ढिदो होदि सो समणो’ इत्यग्रे षष्ठगाथायां यद्वयाख्यानं तिष्ठति तन्मनसि घृत्वा पूर्वं किं कृत्वा श्रमणो भविष्यतीति व्याख्याति-
आपिच्छ आपृच्छय पृष्ठा। कम्। **बंधुवग्गं** बन्धुवर्गं गोत्रम्। ततः कथंभूतो भवति। **विमोचिदो** विमोचितस्त्यक्तो भवति। कैः कर्तृभूतैः। **गुरुकलत्तपुत्तेहिं** पितृमातृकलत्रपुत्रैः। पुनरपि किं कृत्वा

गाथा (पूरी) दुई.

‘अब, श्रमण डोनेका ँच्छुक पडदे क्था-क्था करता है उसका उपदेश करते हैं :-
 साधु डोनेवाले की दशा कैसी है और कैसे-कैसे वह प्रार्थना आदि, बिदा मांगता है, वह
 भ्रात करते हैं.

आपिच्छ बंधुवग्गं विमोचिदो गुरुकलत्तपुत्तेहिं।
 आसिज्ज णाणदंसणचरित्तववीरियायारं।।२०२।।

२०२ है न ?

बंधुजनोनी विदाय लई, स्त्री-पुत्र-वडीलोथी छूटी,
 दग-ज्ञान-तप-चारित्र-वीर्याचार अंगीकृत करी. २०२.

पडदे शब्दार्थ देते हैं. ‘श्रमण्यार्था’ (अर्थात्) साधुपना, चारित्र का, आनंद का अर्था.
 ‘बन्धुवर्गम् आपृच्छय’ ‘बंधुवर्ग से बिदा मांगकर...’ ‘भडों से...’ अपने से भडे हैं उससे.
 जिसे स्त्री, पुत्रादि डो उसे. सभी को ऐसा नहीं (डोता) लेकिन भडें हैं उससे. जिसे गुरुजन

इदंजनशरीरबन्धुवर्गवर्तिन आत्मानः, अस्य जनस्य आत्मा न किञ्चनापि युष्माकं भवतीति निश्चयेन यूयं जानीत; तत आपृष्टा यूय; अयमात्मा अयोद्धिन्नज्ञानज्योतिः आत्मानमेवात्मनोऽनादिबन्धुमुपसर्पति । अहो इदंजनशरीरजनकस्यात्मन्, अहो इदंजनशरीरजनन्या आत्मन्, अस्य जनस्यात्मा न युवाभ्यां जनितो भवतीति निश्चयेन युवां जानीतं; तत इममात्मानं युवां विमुञ्चतं; अयमात्मा अद्योद्धिन्नज्ञानज्योतिः आत्मानमेवात्मनोऽनादिजनकमुपसर्पति । अहो इदंजनशरीररमण्या आत्मन्, अस्य जनस्यात्मानं न त्वं रमयसीति निश्चयेन त्वं जानीहि;

શ્રમણો ભવિષ્યતિ । આસિજ્જ આસાદ્દ આશ્રિત્ય । કમ્ । **णाणदंसणचरित्तववीरियायारं** જ્ઞાનદર્શન-ચારિત્રતપોવીર્યાચારમિતિ । અથ વિસ્તર:-અહો બન્ધુવર્ગપિતૃમાતૃકલત્રપુત્રાઃ, અયં મદીયાત્મા સાંપ્રતમુદ્ધિન્નપરમવિવેકજ્યોતિસ્સન્ સ્વકીયચિદાનન્દૈકસ્વભાવં પરમાત્માનમેવ નિશ્ચયનયેનાનાદિબન્ધુવર્ગ પિતરં માતરં કલત્રં પુત્રં ચાશ્રયતિ, તેન કારણેન માં મુજ્જત યૂયમિતિ ક્ષમિતવ્યં કરોતિ । તતશ્ચ કિં કરોતિ । પરમચૈતન્યમાત્રનિજાત્મતત્ત્વસર્વપ્રકારોપાદેયરુચિપરિચ્છિત્તિનિશ્ચલાનુભૂતિસમસ્ત-

હવે શ્રમણ થવા ઇચ્છનાર પહેલાં શું કરે છે તે ઉપદેશે છે :-

બંધુજનોની વિદાય લઈ, સ્ત્રી-પુત્ર-વડીલોથી છૂટી,

દગ-જ્ઞાન-તપ-ચારિત્ર-વીર્યાચાર અંગીકૃત કરી. ૨૦૨.

અન્વયાર્થ :- (શ્રામણ્યાર્થા) (બન્ધુવર્ગમ્ આપૃષ્ટય) બંધુવર્ગની વિદાય લઈને, (ગુરુકલત્રપુત્રૈઃ વિમોચિતઃ) વડીલો, સ્ત્રી અને પુત્રથી મુક્ત કરવામાં આવ્યો થકો, (જ્ઞાનદર્શનચારિત્રતપોવીર્યાચારમ્ આસાદ્દ) જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચારને અંગીકાર કરીને...

હો (બડે સદસ્ય હો) ઓર બડોં કે અલાવા જિસે સ્ત્રી, પુત્રાદિ હેં. સબ લેને હેં ન ? બડોં સે ઓર સ્ત્રી. સામાન્ય બાત મેં સબ આતા હે. ઓર સ્ત્રી, પુત્ર સે મુક્ત હોતા હુઆ. ‘જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર ઓર વીર્યાચાર કો અંગીકાર કરકે...’ લો !

અબ ટીકા. ‘જો શ્રમણ હોના ચાહતા હે,...’ સાધુ ચારિત્રવંત ! આનંદકંદ કેવલજ્ઞાન

તત ઇમમાત્માને વિમુઞ્ચ; અયમાત્મા અઘોદ્વિન્નજ્ઞાનજ્યોતિઃ સ્વાનુભૂતિમેવાત્મનોઽનાદિરમણીમુપસર્પતિ ।
 અહો ઇદંજનશરીરપુત્રસ્યાત્મનઃ, અસ્ય જનસ્યાત્મનો ન ત્વં જન્યો ભવસીતિ નિશ્ચયેન ત્વં જાનીહિ;
 તત ઇમમાત્માનં વિમુઞ્ચ; અયમાત્મા અઘોદ્વિન્નજ્ઞાનજ્યોતિઃ આત્માનમેવાત્મનોઽનાદિજન્યમુપસર્પતિ ।
 એવં ગુરુકલત્રપુત્રેભ્ય આત્માનં વિમોચયતિ । તથા અહો કાલવિનયોપધાનબહુમાનાનિહ્નવર્થવ્યઞ્જન-
 તદુભયસમ્પન્નત્વલક્ષણજ્ઞાનાચાર, ન શુદ્ધસ્યાત્મસ્ત્વમસીતિ નિશ્ચયેન જાનામિ, તથાપિ ત્વાં
 તાવદાસીદામિ યાવત્ત્વત્પ્રસાદાત્ શુદ્ધમાત્માનમુપલભે । અહો નિઃશંકિતત્વનિઃકાઙ્ક્ષિતત્વ-

પરદ્રવ્યેચ્છાનિવૃત્તિલક્ષણતપશ્ચરણસ્વશક્ત્યનવગૂહનવીર્યાચારૂપં નિશ્ચયપઞ્ચાચારમાચારાદિચરણગ્રન્થકથિત-
 તત્સાધકવ્યવહારપઞ્ચાચારં ચાશ્રયતીત્યર્થઃ । અત્ર યદ્ગોત્રાદિભિઃ સહ ક્ષમિતવ્યવ્યાખ્યાનં કૃતં
 તદત્રાતિપ્રસંગનિષેધાર્થમ્ । તત્ર નિયમો નાસ્તિ । કથમિતિ ચેત્ । પૂર્વકાલે પ્રચુરેણ
 ભરતસગરરામપાણ્ડવાદયો રાજાન એવ જિનદીક્ષાં ગૃહ્ણન્તિ, તત્પરિવારમધ્યે યદા કોઽપિ
 મિથ્યાદૃષ્ટિર્ભવતિ તદા ધર્મસ્યોપસર્ગ કરોતીતિ । યદિ પુનઃ કોઽપિ મન્યતે ગોત્રસમ્મતં કૃત્વા

ટીકા :- જે શ્રમણ થવા ઇચ્છે છે, તે પહેલાં જ બંધુવર્ગની (સગાંસંબંધીની) વિદાય લે છે, વડીલો, સ્ત્રી અને પુત્રથી પોતાને છોડાવે છે, જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર તથા વીર્યાચારને અંગીકાર કરે છે, તે આ પ્રમાણે :-

આ રીતે બંધુવર્ગની વિદાય લે છે : અહો આ પુરુષના શરીરના બંધુવર્ગમાં વર્તતા આત્માઓ ! આ પુરુષનો આત્મા જરા પણ તમારો નથી એમ નિશ્ચયથી તમે જાણો. તેથી હું તમારી વિદાય લઉં છું. જેને જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ થઈ છે એવો આ આત્મા આજે આત્મારૂપી જે પોતાનો અનાદિ બંધુ તેની પાસે જાય છે.

કા કારણરૂપ સાધુપદ. ઓ..હો..હો...! સમજ મેં આયા ? સાધુપદ (અભી ભલે) ન હો લેકિન કેસા લેના હૈ ઉસે પહલે જાનના તો પડે કિ નહીં ? સમજ મેં આયા ? 'ચારિત્રમોહ વશ લેશ ન સંયમ, જજે હે...' ઔર ચારિત્ર કી ભાવના હમેશા રહતી હૈ. ઉસમેં હે ન વહ ? ચારિત્ર કી ભાવના. ઉસમેં થોડા હૈ. સંયમ ધાર ન સકે લેકિન સમ્યગ્દર્શન, અનુભવ હૈ

निर्विकित्सत्त्वनिर्मूढदृष्टित्वोपबृंहणस्थितिकरणवात्सल्यप्रभावनालक्षणदर्शनाचार, न शुद्धस्यात्मन-
स्त्वमसीति निश्चयेन जानामि, तथापि त्वां तावदासीदामि यावत् त्वत्प्रसादात् शुद्धमात्मानमुपलभे।
अहो मोक्षमार्गप्रवृत्तिकारणपञ्चमहाव्रतोपेतकायवाङ्मनोगुप्तीर्यामाषैषणादाननिक्षेपणप्रतिष्ठापनसमिति-
लक्षणचारित्राचार, न शुद्धस्यात्मनस्त्वमसीति निश्चयेन जानामि, तथापि त्वां तावदासीदामि
यावत्त्वत्प्रसादात् शुद्धमात्मानमुपलभे। अहो अनशनावमौदर्यवृत्तिपरिसंख्यानरसपरित्यागविविक्त-
शय्यासनकायक्लेशप्रायश्चित्तविनयवैयावृत्यस्वाध्यायध्यानव्युत्सर्गलक्षणतपआचार, न शुद्धस्यात्मन-

पश्चात्तपश्चरणं करोमि तस्य प्रचुरेण तपश्चरणेन नास्ति, कथमपि तपश्चरणे गृहीतेऽपि यदि
गोत्रादिममत्वं करोति तदा तपोधन एव न भवति। तथाचोक्तम् - 'जो सकलणयररज्जं
पुवं चइरुण कुणइ य ममतिं। सो णवहि लिंगधारी संजमसारेण णिस्सारो'।।२०२।।

अडो आ पुरुषना शरीरना जनकना आत्मा ! अडो आ पुरुषना शरीरनी जननीना
आत्मा ! आ पुरुषनो आत्मा तभाराथी जनित नथी ऐम निश्चयथी तमे जाणो. तेथी आ
आत्माने तमे छोडो. जेने ज्ञानज्योति प्रगट थई छे ऐवो आ आत्मा आजे आत्माइपी
जे पोतानो अनादि जनक तेनी पासे जाय छे. अडो आ पुरुषना शरीरनी रमणीना आत्मा !
आ पुरुषना आत्माने तुं रमाडतो नथी ऐम निश्चयथी तुं जाण. तेथी आ आत्माने तुं

तो संयम लेने की यटापटी है. समज में आया ? ले न सके.

'ऋषभदेव' भगवान् भी ८३ लाख पूर्व संयम ले नहीं सके. ८३ लाख पूर्व ! तीर्थंकर
तीन ज्ञान के स्वामी, क्षायिक समकित (लेकर) आये हैं तो भी ८३ लाख पूर्व पर्यंत (संयम
नहीं ले सके). ऐक पूर्व में ७० लाख कोड, ५६ हजार कोड वर्ष यले जाये. जैसे जैसे
८३ लाख पूर्व पर्यंत संयम भले नहीं ले सके परंतु भावना में तो सम्यक्दृष्टि को (ऐसा
ही होता है कि), अडो...! मेरा पुरुषार्थ कब जागे और मैं यारित्र लूं, स्वरूप में आनंद
में रहूं. ऐसी भावना (रहती है). यारित्र का अर्थ वड है - यरना, आनंद में यरना,
रमना, लीन होना. ऐसी भावना तो सम्यक्दृष्टि को (यारित्र) न ले सके, फिर भी भावना

સ્ત્વમસીતિ નિશ્ચયેન જાનામિ, તથાપિ ત્વાં તાવદાસીદામિ યાવત્ ત્વત્પ્રસાદાત્ શુદ્ધમાત્માનુપલભે ।
અહો સમસ્તેતરાચારપ્રવર્તકસ્વશક્ત્યનિગૂહલક્ષણવીર્યાચાર, ન શુદ્ધસ્યાત્માનસ્ત્વમસીતિ નિશ્ચયેન
જાનામિ, તથાપિ ત્વાં તાવદાસીદામિ યાવત્ત્વત્પ્રસાદાત્ શુદ્ધમાત્માનુપલભે । એવં જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર-
તપોવીર્યાચારમાસીદતિ ચ ॥૨૦૨॥

છોડ. જેને જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ થઈ છે એવો આ આત્મા આજે સ્વાનુભૂતિરૂપી જે પોતાની
અનાદિ રમણી તેની પાસે જાય છે. અહો આ પુરુષના શરીરના પુત્રના આત્મા ! આ પુરુષના
આત્માનો તું જન્ય નથી એમ નિશ્ચયથી તું જાણ. તેથી આ આત્માને તું છોડ. જેને જ્ઞાનજ્યોતિ
પ્રગટ થઈ છે એવો આ આત્મા આજે આત્મારૂપી જે પોતાનો અનાદિ જન્ય તેની પાસે
જાય છે. - આ રીતે વડીલો, સ્ત્રી અને પુત્રથી પોતાને છોડાવે છે.

(અહીં એમ સમજવું કે, જે કોઈ જીવ મુનિ થવા ઇચ્છે છે, તે કુટુંબથી સર્વ પ્રકારે
વિરક્ત જ હોય છે તેથી કુટુંબની સંમતિથી જ મુનિ થવાનો નિયમ નથી. એમ કુટુંબના
ભરોસે રહેવાથી તો, જો કુટુંબ કોઈ રીતે સંમતિ ન જ આપે તો મુનિ જ ન થઈ શકાય.
આમ કુટુંબને રાજી કરીને જ મુનિપણું ધારણ કરવાનો નિયમ નહિ હોવા છતાં, કેટલાક
જીવોને મુનિ થતાં પહેલાં વૈરાગ્યના કારણે કુટુંબને સમજાવવાની ભાવનાથી પૂર્વોક્ત પ્રકારનાં
વચનો નીકળે છે. એવાં વૈરાગ્યનાં વચનો સાંભળી, કુટુંબમાં કોઈ અલ્પસંસારી જીવ હોય
તો તે પણ વૈરાગ્યને પામે છે).

તો હોતી હે. લેકિન ભાવના કા અર્થ ઐસા નહીં (હે) કિ, ભાવના કરે ઇસલિયે તુરંત
(ચારિત્ર) હો હી જાયે. તો ભાવના (હે), ઐસા હે નહીં. સમજ મેં આયા ?

તીર્થકર જૈસે, જિસે નિશ્ચિત હૈ કિ, હમારી ઇસ ભવ મેં મુક્તિ હૈ, મુક્તિ હૈ, આબિર
કા અવતાર હૈ, હમ તીર્થકર હેં, ફિર ભી અરબોં-અરબોં વર્ષ તક સંયમ લેને કી ભાવના
ન હુઈ. પ્રગટ હોને કી ભાવના (કી બાત હૈ), સાધારણ ભાવના હૈ. યહાં તો સહજ પુરુષાર્થ
કી ગતિ અંતરમેં સે આવે તબ વહ ચીજ (હોતી) હૈ. ઐસે કોઈ હઠ સે લે લેવે તો વહ
ઐસી કોઈ ચીજ હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ?

કહતે હેં, 'જો શ્રમણ હોના ચાહતા હે, વહ પહલે હી બંધુવર્ગસે (સગેસંબંધીયોંસે)

(હવે નીચે પ્રમાણે પંચાચારને અંગીકાર કરે છે :))

(જેવી રીતે બંધુવર્ગની વિદાય લીધી, વડીલો, સ્ત્રી અને પુત્રથી પોતાને છોડાવ્યો,) તેવી રીતે - અહો કાળ, વિનય, ઉપધાન, બહુમાન, અનિહ્વ, અર્થ, વ્યંજન અને તદ્દુભય-સંપન્ન જ્ઞાનાચાર ! શુદ્ધ આત્માનો તું નથી નિશ્ચયથી હું જાણું છું, તોપણ ત્યાં સુધી તને અંગીકાર કરું છું કે જ્યાં સુધીમાં તારા પ્રસાદથી શુદ્ધ આત્માને ઉપલબ્ધ કરું. અહો નિ:શંકિતત્વ, નિ:કાંક્ષિતત્વ, નિર્વિચિકિત્સત્વ, નિર્મૂઢદંષ્ટિત્વ, ઉપબૃહણ, સ્થિતિકરણ, વાત્સલ્ય અને પ્રભાવનાસ્વરૂપ દર્શનાચાર ! શુદ્ધ આત્માનો તું નથી એમ નિશ્ચયથી હું જાણું છું, તોપણ ત્યાં સુધી તને અંગીકાર કરું છું કે જ્યાં સુધીમાં તારા પ્રસાદથી શુદ્ધ આત્માને ઉપલબ્ધ કરું. અહો મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિના કારણભૂત, પંચમહાવ્રત સહિત કાય-વચન-મનગુપ્તિ અને ઇર્ષ્યા-ભાષા-એષણા-આદાનનિક્ષેપણ-પ્રતિષ્ઠાપનસમિતિસ્વરૂપ ચારિત્રાચાર ! શુદ્ધ આત્માનો તું

બિદા માંગતા હે,...' ચરણાનુયોગ (કી) વ્યવહાર કી બાત હે ન ! (ઇસલિયે) ઐસા કહતે હેં. આગે તો કહેંગે, બિદા નહીં ભી માંગે. (રાગ) છૂટ જાયે. વે નહીં દે તો કયા કરે ? સમજ મેં આયા ? લેકિન સાધારણ બંધારણ મેં બિદા માંગતે હેં કિ, હમ સાધુ (હોના ચાહતે હેં), હમારી ભાવના હે. આપ ઇજાજત દો, હમેં છોડ દો. યહાં તો અભી ચરણાનુયોગ કી બાત હે ન !

'બંધુવર્ગસે (સગેસંબંધીયોસે) બિદા માંગતા હે, ગુરુજનોં (બડોં) સે, સ્ત્રી ઔર પુત્રોંસે અપનેકો છુડાતા હે,...' છુડાયા હી હે. રાગ સે ભી છૂટા હી હે. લેકિન ચરણાનુયોગ મેં ઐસી બાત હે. માતા ! હમેં છોડો. સમજ મેં આયા ? માતા ! અબ ફિર સે માતા નહીં કરેંગે, માતા ! જનેતા ! હમ સાધુપના ચારિત્ર અંગીકાર કરના ચાહતે હેં. (હમેં) છોડો. મેં ફિર માતા નહીં કરુંગા, હાં ! મેં ફિર માતા નહીં કરું. ઐસા કૌલકરાર કરને ઇજાજત માંગતા હું માં ! આ..હા..હા...! યહ તો અંતર (પરિણતિ) સહિત કી બાત હે ન ! કહાં અકેલે કથન કી બાત હે. સમજ મેં આયા ? વહ આયેગા, દેખો !

'અપનેકો છુડાતા હે,...' ઔર ફિર 'જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર તથા વીર્યાચારકો અંગીકાર કરતા હે.' દેખો ! હે વિકલ્પ, યહ વિકલ્પ કે જ્ઞાનાચારાદિ હુએ.

નથી એમ નિશ્ચયથી હું જાણું છું, તોપણ ત્યાં સુધી તને અંગીકાર કરું છું કે જ્યાં સુધીમાં તારા પ્રસાદથી શુદ્ધ આત્માને ઉપલબ્ધ કરું. અહો અનશન, અવમૌદર્ય, વૃત્તિપરિસંખ્યાન, રસપરિત્યાગ, વિવિક્ત શય્યાસન, કાયકલેશ, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવૃત્ય, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન અને વ્યુત્સર્ગસ્વરૂપ તપાચાર ! શુદ્ધ આત્માનો તું નથી એમ નિશ્ચયથી હું જાણું છું, તોપણ ત્યાં સુધી તને અંગીકાર કરું છું જ્યાં સુધીમાં તારા પ્રસાદથી શુદ્ધ આત્માને ઉપલબ્ધ કરું. અહો સમસ્ત ઇતર આચારમાં પ્રવર્તાવનારી સ્વશક્તિના અગોપનસ્વરૂપ વીર્યાચાર ! શુદ્ધ આત્માનો તું નથી એમ નિશ્ચયથી હું જાણું છું, તોપણ ત્યાં સુધી તને અંગીકાર કરું છું કે જ્યાં સુધીમાં તારા પ્રસાદથી શુદ્ધ આત્માને ઉપલબ્ધ કરું. - આ રીતે જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર તથા વીર્યાચારને અંગીકાર કરે છે.

વ્યવહાર કી બાત હૈ ન ! એસા અંગીકાર કરતે હૈં. પાંચ પ્રકાર કે આચાર વિકલ્પ સે અંગીકાર કરતે હૈં. એસા કહને મેં આતા હૈ. 'વહ ઇસ પ્રકાર હૈ :-'

'બંધુવર્ગસે ઇસપ્રકાર બિદા લેતા હૈ :- અહો ! ઇસ પુરુષકે શરીરકે બંધુવર્ગમેં પ્રવર્તમાન આત્માઓ !' દેખો ! વૈરાગ્ય કે વચન હૈં ન ! અહો...! 'ઇસ પુરુષકે શરીરકે...' શરીર કે, હાં ! હમારે આત્મા કે સાથ આપ કા કોઈ સંબંધ હૈ નહીં. આહા..હા...! 'શરીરકે બંધુવર્ગમેં પ્રવર્તમાન આત્માઓ !' હમ તો તુમકો - આત્મા કો હમ કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ? આ..હા...! 'ઇસ પુરુષકે શરીરકે બંધુવર્ગમેં પ્રવર્તમાન આત્માઓ ! ઇસ પુરુષકા આત્મા કિચિત્માત્ર ભી તુમહારા નહીં હૈ,...' ઇસ પુરુષ કા આત્મા, વહ આત્મા જો અંદર હૈ, વહ 'કિચિત્માત્ર ભી તુમહારા નહીં હૈ,...' સમજ મેં આયા ?

'ઇસપ્રકાર તુમ નિશ્ચયસે જાનો.' વૈરાગ્ય કે વચન એસે નીકલતે હૈં. સ્પષ્ટીકરણ કરેંગે. ભાવાર્થ મેં સ્પષ્ટીકરણ કરેંગે. ઓ..હો...! 'ઇસપ્રકાર તુમ નિશ્ચયસે જાનો.' મેરે આત્મા કા ઔર તુમહારે આત્મા મેં કુછ સંબંધ હૈ નહીં. હમારા આત્મા ઔર તુમહારે (બીચ) કોઈ સંબંધ હૈ નહીં. 'ઇસલિયે મેં તુમસે બિદા લેતા હૂં.' આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? મેં બિદા લેતા હૂં હાં ! મેં જાતા હૂં મેં અપને વનવાસ મેં અપના ચારિત્ર લેકર જીઉંગા. એસે બિદા લેતા હૂં માતા ! ગુરુજનોં કો એસા કહતે હૈં. સમજ મેં આયા ?

(સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ પોતાના સ્વરૂપને જાણે છે - અનુભવે છે, અન્ય સમસ્ત વ્યવહારભાવોથી પોતાને ભિન્ન જાણે છે. જ્યારથી તેને સ્વ-પરના વિવેકરૂપ ભેદવિજ્ઞાન પ્રગટ થયું હતું ત્યારથી જ તે સકલ વિભાવભાવોનો ત્યાગ કરી ચૂક્યો છે અને ત્યારથી જ એણે ટંકોત્કીર્ણ નિજભાવ અંગીકાર કર્યો છે. તેથી તેને નથી કાંઈ ત્યાગવાનું રહ્યું કે નથી કાંઈ ગ્રહવાનું - અંગીકાર કરવાનું રહ્યું. સ્વભાવદષ્ટિની અપેક્ષાએ આમ હોવા છતાં, પર્યાયમાં તે પૂર્વબદ્ધ કર્મોના ઉદયના નિમિત્તે અનેક પ્રકારના વિભાવભાવોરૂપે પરિણમે છે. એ વિભાવપરિણતિ નહિ છૂટતી દેખીને તે આક્રુણવ્યાક્રુણ પણ થતો નથી તેમ જ સમસ્ત વિભાવપરિણતિને ટાળવાનો પુરુષાર્થ કર્યા વિના પણ રહેતો નથી. સકલ વિભાવપરિણતિ-રહિત સ્વભાવદષ્ટિના જોરરૂપ પુરુષાર્થથી ગુણસ્થાનોની પરિપાટીના સામાન્ય ક્રમ અનુસાર તેને પહેલાં અશુભ પરિણતિની હાનિ થાય છે અને પછી ધીમે ધીમે શુભ પરિણતિ પણ છૂટતી જાય છે. આમ હોવાથી તે શુભ રાગના ઉદયની ભૂમિકામાં ગૃહવાસનો અને કુટુંબનો ત્યાગી થઈ વ્યવહારરત્નત્રયરૂપ પંચાચારોને અંગીકાર કરે છે. જોકે જ્ઞાનભાવથી તે સમસ્ત શુભાશુભ ક્રિયાઓનો ત્યાગી છે તોપણ પર્યાયમાં શુભ રાગ નહિ છૂટતો હોવાથી તે પૂર્વોક્ત રીતે પંચાચારને ગ્રહણ કરે છે). ૨૦૨.

‘જિસે જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ...’ ભાષા દેખો ! મુજે, જિસે નામ મુજે. ‘જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ...’

પ્રશ્ન :- માલૂમ પડતા હોગા ?

સમાધાન :- યહ ક્યા (કહતે હૈં) ? માલૂમ નહીં પડે ? જ્ઞાનજ્યોતિ સ્વસંવેદન સે, અનુભવ સે આનંદ, જ્ઞાનજ્યોતિ મુજે પ્રગટ હુઈ હૈ. રાગાદિ વિકલ્પ સે પર - ભિન્ન. રાગાદિ વિકલ્પ સે ભિન્ન ભગવાન, મેરા ચિદાનંદઘન પ્રભુ, ઐસી જ્ઞાનજ્યોતિ શક્તિરૂપ તો હૈ, (વહ) પર્યાય મેં પ્રગટ હુઈ હૈ, ઐસા કહતે હૈં. આ..હા...! સમજ મેં આયા ? ઐસે સમ્યક્દષ્ટિ ઔર સમ્યક્જ્ઞાની હૈં વે મુનિપના લેના ચાહતે હૈં. જિસે સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન નહીં હૈ વહ મુનિપના લે વહ મુનિપના વ્યવહાર સે ભી હૈ નહીં. આ..હા..હા...!

અ..હો...! ‘જિસે...’ યાની મુજે. ‘જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ ઐસા યહ આત્મા...’ દેખો ! કુછ લોગ કહતે હૈં કિ, સમ્યગ્દર્શન હુઆ યા સમ્યક્જ્ઞાન હુઆ વહ માલૂમ પડે નહીં. (શ્રોતા :-

वह तो केवली छोवे तब मालूम पड़े). केवलज्ञानी छो तब मालूम पड़े, अरे... भगवान ! आत्मा अनुभव में जाग्रत छो और मालूम न पड़े, वह क्या अज्ञानी है ? समज में आया ?

जिसे अंतर का अतीन्द्रिय आनंद का वेदन ज्ञान के साथ आवे, ऐसी ज्ञानज्योति प्रगट हुई वह मालूम न पड़े (ऐसा कडकर) अभी बहुत गडबडी यलाते हैं. निश्चय सम्यग्दर्शन मालूम नहीं पडता. बस ! देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्ध रणो और ले लो व्रत, नियम, साधुपना ले लो. क्रियाकांड, यारित्र ले लो अथवा पडिमा ले लो. वह मार्ग प्रभु का नहीं, भाई ! वह वीतराग का मार्ग नहीं. समज में आया ? अरे...! जिसे ज्ञानज्योति चैतन्यबिंब प्रभु ! देह से भिन्न भगवान, राग से भिन्न भगवान, ऐसी ज्योति डमको प्रगट हुई है, ऐसा में आत्मा (हूँ), ऐसा कडते हैं.

‘ऐसा यह आत्मा...’ देणो ! ‘ऐसा यह आत्मा...’ आ...डा...! अंधा डोकर भान नहीं और में यारित्र लेना याडता हूँ, ऐसा नहीं. आडा...डा...! में ज्ञाता-दृष्टा डी हूँ, में राग नहीं, विकल्प व्यवडार जो पंयायार लेना याडता हूँ वह मेरा स्वरूप नहीं. ऐसा में जानता हूँ, ऐसा अभी कडेंगे, देणो ! बहुत अलौकिक रचना है ! में (कि) जिसे ज्ञानज्योति प्रगट हुई है...’ स्वसंवेदन में आत्मा आनंदस्वरूप का अनुभव हुआ है वह मेरे ज्याल में, प्रतीत में, अनुभव में है. में नहीं जानता, ऐसा नहीं. में नहीं जानता, ऐसा नहीं. में अपने अनुभवसहित यारित्र अंगीकार करना याडता हूँ, ऐसा कडते हैं. समज में आया ?

श्वेतांबर में तो ऐसा कडे कि, उसे द्रव्य समकित (दो). फिर यारित्र दो. द्रव्यसमकित (यानी) देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा. जाओ ! वह भी (उसके) माने हुआ देव-गुरु-शास्त्र. ऐसा उन लोगों में बहुत है. डमको मानो, देव-गुरु-शास्त्र (को मानो) बस, डम व्यवडार समकित का आरोप देते हैं और यारित्र अंगीकार कर लो. आडा...डा...! देणो ! द्विगंबर संतों की धर्म की प्रशाविका. समजे ? धर्म की प्रशाविका, परंपरा की रीत. ऐसा वह सत्य सत्य मार्ग है. आडा...डा...! समज में आया ? अरे... प्रभु ! बंधुवर्गो, गुरुजनो ! मेरे आत्मा को तो चैतन्यज्योति प्रगट (हुई है ऐसा) प्रगट आत्मा ‘आज अपने आत्माइपी अपने अनादिबंधुके पास जा रडा है.’ देणो ! विकल्प के पास नहीं कडा.

‘अपने आत्मा३पी अपने अनादिबंधु...’ अनाकुल आनंदकंद भगवान ! वल डमारा बंधु है, तुम बंधु नहीं (डो). डमारा सलाडकार भाईबंध (-दोस्त) डमारी दशा है. आडा..डा...! अडो...! आज अपने आत्मा३पी अपने अनादि बंधु, अनादिबंधु मेरा स्वभाव तो अनादि से औसा आनंदकंद अनादि से है, उसके पास डम जाते हैं. शुद्ध चिदानंद की शक्तिरूप परमात्मा (है) वडां डमारी पर्याय लुकती है. आडा..डा...! देओ ! यरषानुयोग की कथनी भी कितनी है ! निश्चयसहित व्यवडार का दिगंबर संतों की प्रषादिका, अनादि संतों की चीज औसी कडते हैं, उसमें कोई घर की गडबड है नहीं. आडा..डा...!

‘अपने आत्मा३प अपने अनादिबंधु के पास जा रडा है.’ जा रडा है. निश्चित डी में मेरे स्वरूप के समीप जा रडा हूं, औसा कडते हैं. समज में आया ? मैं अंगीकार करता हूं लेकिन यारित्र डोगा या नहीं ? औसा नहीं है, भाई ! औसा कडते हैं. आडा..डा...! मेरा भगवान ज्ञानज्योति तो मुजे प्रगट लुई है तो अब मेरे स्वरूप (के) समीप में स्थिर डोने में जा रडा हूं. आ..डा...! समज में आया ? मूई को उडा लेते हैं, स्मशान में ले जाते हैं, मैं बिदा लेकर यला जाता हूं. मैं तो वनवास में यला जाता हूं. अपना आनंदस्वरूप बंधु, उसके समीप में जा रडा हूं. समीप में जा रडा हूं. राग थोडा है तो जा रडा हूं. आडा..डा...!

‘दूर कां प्रभु डोड तुं, मारे रमत रमवी नहीं’ मुजे अब राग का डेल डेलना नहीं है, प्रभु ! मेरा आत्मा आनंदस्वरूप है उसके समीप मुजे जाना है. देओ ! अंतर सम्यग्दर्शन, ज्ञानपूर्वक अंतर में समीप में जाना और पर के साथ बिदा लेने की यड रीत है. आडा..डा...! समज में आया ?

मुमुक्षु :- व्यवडार भी अलग प्रकार का है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- ओ..डो...! वीतरागमार्ग की शैली ! निश्चय अनुभव सहित का व्यवडार केसा डोता है (वल) अलौकिक बात है, भाई ! यड तो मोक्ष का मार्ग है. यड तो वीतरागी पंथ में अंतरमें जाना है. आडा..डा...!

कडते हैं, अरे...! अपने अनादि बंधु के पास जा रडा हूं. मेरे में भान तो लुआ है, मैं ज्ञानानंद हूं. उसके समीप डेल डेलने जाता हूं. राग का डेल अब मुजे नहीं याडिये. आडा..डा...! समज में आया ? देओ ! झिर कडेंगे, व्यवडार कडेंगे. लेकिन मैं तो मेरा

अनादि आनंद के समीप जा रहा हूँ. फिर पांच आचार की व्यवहार की बात करेंगे, लेकिन मैं उसके समीप जाता हूँ, ऐसा नहीं मैं तो मेरे आनंद के समीप जाता हूँ. आहा...हा...! यह बात है. आहा...हा...!

मुमुक्षु :- वही सच्चा ज्ञान है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वही सच्चे आनंद और ज्ञानसहित के राग की मंदता का व्यवहार उसे होता है. आहा...हा...! समझ में आया ?

मुमुक्षु :- स्वरूप में स्थिरता...

पूज्य गुरुदेवश्री :- स्वरूपमें यरझम् यारित्रस्वरूप आयरझ आता है न ? पडले आता है, आ गया. स्वरूपे यरझम् यारित्र.

‘चारित्तं खलु धम्मो’ सातवीं गाथा में आता है न ! यह ‘प्रवचनसार’ है न ! देजो ! सातवीं (गाथा) है, देजो ! सातवीं गाथा. ‘चारित्तं खलु धम्मो धम्मो जो सो समो त्ति णिद्धिट्ठो। मोहक्खोहविहीणो परिणामो अप्पणो हु समो।।७।।’ ‘चारित्तं खलु धम्मो’ देजो ! यारित्र - स्वरूप में रमझता. अनुभव, सम्यग्दर्शन सहित. वह धर्म (है). ‘जो सो समो’ (अर्थात्) उसे समभाव कडो, शुद्धउपयोग कडो, वीतरागभाव कडो, निर्विकल्प उपयोग कडो. समझ में आया ? ‘मोहक्खोहविहीणो’ मोह नाम मिथ्यात्व और क्षोभ नाम (अस्थिरतारूप) यारित्र, उससे रहित ‘विहीणो परिणामो अप्पणो हु समो’ समरस अपना परिणाम (डो), उसका नाम यारित्र है. समरस - वीतरागरस में तरबोण ! आहा...हा...!

पुरझपोणी होती है न ? पुरझपोणी ! पुरझपोणी को क्या कहते हैं ? पुरझपोणी धी में डालते हैं, फिर उसे नीकावते हैं तब रसबस होती है. ऐसा कहते हैं कि, हमारा आत्मा समरस से तरबोण डो जाता है. ऐसे यारित्र को हम धर्म कहते हैं, उसे समभाव कहते हैं, शुद्ध उपयोग कहते हैं. उसमें - अर्थ में है, देजो ! ‘स्वरूप में यरझ करना (रमना) सो यारित्र है.’ टीका है ? स्वरूपे यरझं. स्वरूप तो पडले भान (में) है. आनंदकंद ज्ञानानंद में अनुभव, सम्यग्दर्शन तो हुआ. ऐसे यरना, रमना यारित्र (है).

‘स्वसमय में प्रवृत्ति करना...’ देजो भाषा ! स्वसमय में (प्रवृत्ति करना) वह यारित्र की व्याख्या (की). ‘स्वसमय में प्रवृत्ति करना (अपने स्वभाव में प्रवृत्ति करना) ऐसा इसका अर्थ है.’ देजो ! यह छहवें-सातवें (गुणस्थान की) बात चलती है. आहा...हा...! दो, स्वसमय

सिद्ध को होता है, अभी नहीं (ऐसा अज्ञानी कहते हैं). अरे.. भगवान ! क्या करें ? इसका अर्थ भी लोग दूसरा करते हैं. यह तो तेरहवें गुणस्थान में होता है. अरे...! यहां तो सातवें गुणस्थान की बात, छठे गुणस्थान में विकल्प से बात करते हैं.

मुमुक्षु :- हमें ऐसा प्रगट हुआ है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- प्रगट हुआ है, ऐसा चारित्र है वह बात हम तुम्हें करते हैं. देजो !

‘यही वस्तु का स्वभाव होने से धर्म है.’ लो, यह चारित्र ही धर्म है. सम्यग्दर्शन, अनुभव सहित की स्वरूप में लीनता, आनंदकंद में रमणता (होनी) वही धर्म है. ‘शुद्ध चैतन्य का प्रकाश करना यह इसका अर्थ है.’ धर्म की व्याख्या (यह है). शुद्ध चैतन्य का प्रकाश होना यह धर्म है. यह धर्म की व्याख्या है. समज में आया ? आहा..हा...! भगवानआत्मा ! चैतन्यप्रकाश हुआ अंदर में ! शुद्ध चैतन्य का, शुद्ध चैतन्य के प्रकाश की रमणता प्रगट हुई वह धर्म का अर्थ है.

‘वही यथावस्थित आत्मगुण होनेसे साम्य है.’ उसे ही चारित्र कहो, उसे धर्म कहो, उसे साम्य कहो. ‘(विषमतारहित सुस्थित आत्मा का गुण होने से) साम्य है. और साम्य, दर्शनमोहनीय तथा चारित्रमोहनीय के उदय से उत्पन्न होनेवाले समस्त मोह और क्षोभ के अभाव के कारण अत्यंत निर्विकार ऐसा जव का परिणाम है.’ वह तो जव का वीतरागी परिणाम है. गुण तो त्रिकाण है, द्रव्य त्रिकाण है. उसमें रमण करती जो वीतरागी परिणति है वह परिणाम है. उस परिणाम को चारित्र कहो, धर्म कहो, स्वरूप में रमणता कहो, चैतन्य का प्रकाश कहो, वह है. समज में आया ?

साधुपद कैसा है, ऐसा उसे पहले ज्ञान में प्रतीत तो करना चाडिये कि नहीं ? समज में आया ? संवर, निर्जरा की दशा नव तत्त्व की श्रद्धा में आती है, तो संवर, निर्जरा की दशा मुनि को कैसी होती है, उसकी प्रतीत करने की बात करते हैं. समज में आया ?

मुमुक्षु :- उनको भी धीरे धीरे हुआ होगा, अकहम कहां हुआ होगा.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अकहम अंतर्मुहूर्त में हो गया. क्या है ? धीरे धीरे की व्याख्या क्या ? कषाय मंद करते... करते... करते होगा, ऐसा है ? शुभराग मंद करते करते होगा

ऐसा है ? शुभराग तो राग है. भगवान्‌आत्मा अपना अनुभव हुआ तो उसमें अकृष्टम रागरहित स्वरूप में रमण करना और उपयोग में शुद्ध उपयोग होना, उसका नाम यारित्र और धर्म है. यह पंचम काल के संत कहते हैं. जिनकी जाति सप्तम गुणस्थान का अनुभव है, साम्यभाव का अनुभव है, यारित्र का अनुभव है वे कहते हैं. आडा..डा...! समज में आया ? दो.

(यहां कहते हैं), हम अपने अनादि बंधु के पास (जा रहे हैं). भगवान्‌आत्मा अपना आनंद (है) वह हमारा अनादि बंधु है. शांति, वीतरागभाव यह हमारा अनादि बंधु है. आडा..डा...! उसके पास जा रहा हूँ. 'जा रहा है.' कौन ? आत्मा जा रहा है, ऐसा कहते हैं न ! 'ऐसा यह आत्मा आज अपने आत्मारूपी अपने अनादिबंधुके पास जा रहा है.' जैसे. आडा..डा...!

'उत्तराध्ययन' में यौद्धवां अध्ययन है. उस वक्त जब उसकी व्याख्या यत्ने तब 'ओटाद' में पहले से सत्मा में उजार-उजार आदमी आते थे. यह तो पैंतालीस साल पहले की बात है. पैंतालीस वर्ष ! उसमें एक श्लोक आता है. ब्राह्मण के दो पुत्र हैं. उन्हें जातिस्मरण हुआ है. 'उत्तराध्ययन' सूत्र है न, उसमें ऐसा यौद्धवां अध्ययन है. उन्हें जातिस्मरण हुआ है, फिर (वे) माता-पिता के पास आज्ञा मांगते हैं. उसमें एक श्लोक आया है.

'अज्ञैव धम्मम् पडिवज्जयामो, जडीपुवनाम पुनम भवानो, अज्ञागयमेव य धित्तियी, श्रद्धा भममे, विण्ण अ तु रागं' यह शैली वहां (है), मेरे प्रति राग छोड़ो. इस श्लोक का अर्थ करते (थे). समज में आया ? उस वक्त 'ओटाद' संप्रदाय में दीक्षित थे न ! (जब) यह श्लोक आता था उस वक्त तो उजार-उजार, पंद्रहसौ आदमी सत्मा में होते थे. पचास वर्ष पहले की बात है. उस समय एतनी धुन चलती थी कि, लोग तो ऐसा कहे कि, महाराज के पास केवलज्ञान घुमता है ! लोगों को बहुत प्रेम था न ! लोगों को अभी साधुपना क्या है उसकी जबर नहीं. लेकिन तत्त्व की बात ऐसी थोड़ी बात आती थी.

ब्राह्मण के दो पुत्र थे, वे माता-पिता के पास आज्ञा लेते हैं. 'अज्ञैव धम्मम् पडिवज्जयामो,...' हे माता ! हम आज धर्म अंगीकार करनेवाले हैं. 'जडीपुवनाम पुनम

ભવાનો' માતા ! હમ કોલકરાર કરતે હૈં કિ, જો ચારિત્ર અંગીકાર કરકે માતા ! હમ દૂસરા ભવ કરેંગે નહીં. 'જહીપુવનામ પુનમ ભવાના' હે માતા ! દૂસરી માતા અબ હમ કરેંગે નહીં. એ..ઈ...!

‘અજૈવ ધમ્મમ્...’ યહ ધર્મ આયા ન ? ભાઈ ! ચારિત્ર. ‘અજૈવ ધમ્મમ્ પડિવજ્જયામો,’ પડિવજ્જયામો સમજે ? (અર્થાત્) અંગીકાર કરતે હૈં, અંગીકાર કરતે હૈં. માતા ! આજ મૈં ચારિત્રરૂપી ધર્મ કો અંગીકાર કરતા હૂં. ‘જહીપુવનામ પુનમ ભવાનો’ માતા ! હમ કોલકરાર કરતે હૈં કિ, જો ચારિત્ર અંગીકાર કરકે હમ દૂસરા ભવ કરેંગે નહીં, દૂસરી માતા હમ કરેંગે નહીં. માતા !

‘અણાગયમેવ ય ચિત્તિચી’ જનેતા ! સંસાર મેં રૂલતે. ‘અણાગયમેવ’ કૌન-સી ચીજ પ્રાપ્ત નહીં હુઈ હૈ ? અનંત બાર સબ ચીજ પ્રાપ્ત હુઈ, એક ચારિત્ર પ્રાપ્ત નહીં હુઆ. ‘અણાગયમ’ યાની અણપ્રાપ્ત. ‘અણાગયમ’ કા અર્થ (યહ હૈ). ‘અણાગયમેવ ય ચિત્તિચી’ માતા ! અનંત સંસાર મેં કોઈ સંસારી ચીજ પ્રાપ્ત નહીં હુઈ, ઐસા કુછ રહા નહીં. ‘અણાગયમેવ ય ચિત્તિચી, શ્રદ્ધા ખમમે’ શ્રદ્ધા કરો માતા ! ‘શ્રદ્ધા ખમમે, વિણ એ તુ રાગં’ માતા ! હમારે પ્રતિ કા વિકલ્પ - રાગ કો છોડો. હમ તો મુનિપના લેકર વનવાસ મેં ચલેંગે.

મુમુક્ષુ :- હમે જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ, ઐસા નહીં આયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ નહીં હૈ. વહ વહાં હૈ હી નહીં, વહ ચીજ હી ઉસમેં હૈ નહીં. શ્વેતાંબર કી શૈલી મેં વહ ચીજ હી નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- બાહર કા વૈરાગ્ય આયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વૈરાગ્ય આયા, બસ ! (મૂલ) ચીજ તો હૈ નહીં. હમ જ્ઞાનજ્યોતિ કો પ્રાપ્ત હુએ હૈં, ઇસલિયે વનવાસ જાતે હૈં, વહ બાત હી નહીં હૈ. શ્વેતાંબર (યા) કિસી વ્યક્તિ પ્રતિ કા હમેં કોઈ કામ નહીં હૈ, લેકિન શ્વેતાંબર ધર્મ નીકલા વહ સનાતન દિગંબરમેં સે, અકાલ મેં રહ નહીં પાયે તો (દિગંબરમેં સે) નીકલા હૈ. સમજ મેં આયા ? વાસ્તવ મેં તો મિથ્યાત્વભાવ સે નીકલા હૈ. આહા..હા...! ઐસી બાત કહાં હૈ ?

મેરે મેં જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ, માતા ! અબ મૈં મેરા ચારિત્ર અંગીકાર કરુંગા. મૈં અબ ફિર સે ભવ નહીં કરુંગા, માતા ! સમજ મેં આયા ? યે તો યહાં હૈ, દેખો !

આ..હા...! ‘અપને આત્મારૂપી અપને અનાદિબંધુ...’ દેખો ! ‘અપને આત્મારૂપી અપને અનાદિબંધુ...’ (કહા હૈ). હમારા આનંદ ઔર જ્ઞાન સ્વભાવ, ઉસકી જ્યોતિ તો પ્રગટ હુઈ હૈ. લેકિન સમીપ મેં જાકર વસ્તુ કી રમણતા હમ પ્રગટ કરેંગે, ઇસલિયે મેં જા રહા હૂં સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! ધન્ય વહ દિન, ધન્ય વહ કાલ ઔર ધન્ય પલ હૈ ન વહ !! ચારિત્ર... આ..હા..હા...! ઓ..હો..હો...! ચારિત્ર યાની કિ વીતરાગતા, વીતરાગતા યાની કિ કેવલજ્ઞાન કી તૈયારી !! આ..હા..હા...! બાપુ ! ચારિત્ર કિસે કહેં ? સમજ મેં આયા ? વહ બાહર કે કિયાકાંડ વહ ચારિત્ર હૈ હી નહીં.

(આગે કહતે હેં) ‘અહો ! ઇસ પુરુષકે જનક (પિતા) કે આત્મા !’ પિતા કે પાસ જાતે હેં. અહો ! ઇસ પુરુષ કે શરીર કે પિતા, હાં ! હમારે આત્મા કે પિતા તુમ નહીં. અહો ! ‘અહો ! ઇસ પુરુષકે શરીરકે જનક (પિતા) કે આત્મા ! અહો ! ઇસ પુરુષકે શરીરકી જનની (માતા) !’ શરીર કી જનની (હૈ), હમારી જનની હૈ નહીં. હમ આત્મા કે તુમ માતા ભી નહીં ઔર આત્મા કે તુમ પિતા ભી નહીં. આહા..હા...! શરીર કો નિમિત્ત સે માતા-પિતા કહતે હેં. આત્મા કિસી કા પુત્ર નહીં, આત્મા કિસી કી માતા નહીં ઔર આત્મા કોઈ માતા કા પુત્ર હૈ નહીં. આ..હા...!

કહતે હેં, હે માતા કે આત્મા ! ઔર પિતા કા પહલે આયા. ‘ઇસ પુરુષકા આત્મા...’ યહ મેરા આત્મા, અંદર પુરુષ કા આત્મા ‘તુમહારે દ્વારા જનિત (ઉત્પન્ન) નહીં હૈ,...’ આહા..હા...! હે શરીર કે માતા-પિતા ! યહ આત્મા તુમહારે સે ઉત્પન્ન નહીં હુઆ હૈ. આત્મા તુમહારે સે ઉત્પન્ન નહીં હુઆ કિ, તુમ હમારે જનની ઔર જનક હો, ઐસા હૈ નહીં. જનની ઔર જનક તુમ હમારે આત્મા કે તો હો નહીં, માતા ! આ..હા..હા...! સમજ મેં આયા ?

‘ઇસ પુરુષકા આત્મા તુમહારે દ્વારા જનિત (ઉત્પન્ન) નહીં હૈ, ઐસા તુમ નિશ્ચયસે જાનો.’ હમારા ભગવાનઆત્મા અનાદિઅનંત સનાતન સત્ય ઐસા અપને સે હી હૈ. તુમહારે સે ઉત્પન્ન હુઆ, ઐસા હૈ નહીં. ‘ઇસલિયે તુમ ઇસ આત્માકો છોડો.’ હો, ઠીક ! વ્યવહાર કથન હૈ. આત્મા કો છોડો, માતા ! પિતા ! અબ પ્રેમ છોડો. હમારા પ્રેમ તો મર ગયા હૈ. આ..હા..હા...! સમજ મેં આયા ? જો તુમ વિનંતી કરતે હો કિ, રહો... રહો. લેકિન વહ વિનંતી સુનનેવાલા રાગ તો હમારા મર ગયા હૈ. સમજ મેં આયા ?

‘शांतिनाथ’ पुराण है न, पुराण ! उसमें आता है. छयानवे उजर स्त्री थी और वे यकवर्ती थे. तब (उन्हें कडते थे), प्रभु ! थोड़ी देर रडो. (तो कडते हैं), अरे... स्त्रीयां ! मैं तुम्हारे राग के कारण रड था, ऐसा न समजो. मेरे में एतना राग था एस कारण से मैं रड था. तुम्हारी प्रार्थना सुननेवाला उमारा राग तो मर गया है. बाब भीयो (तो भी उम रुकनेवाले नहीं). छयानवे उजर स्त्रीयां बाब भीयती थी. अरे...! स्वामी नाथ ! शरणभूत यले जाते डो, उमारा क्या डोगा ? समज में आया ? कुछ नजर तो करो, उमारे साथ कितने वर्ष रडे. स्त्रीयां को कडते हैं, अरे.. स्त्री ! तुम्हारी प्रार्थना के कारण उमारा राग था, ऐसा नहीं. उमारी कमजोरी से राग आया था तो तुम्हारे संग में उमारे राग के कारण से रड था. अब उमारा राग तो मर गया है. मुट्टे को ज़िंदा रजना, ऐसा डोता नहीं. तेरी बात सुनने का उमारा राग तो मर गया है. आ..डा..डा...! डमें तो उमारा वीतरागभाव प्रगट करने को डम यारित्र अंगीकार करते हैं. आ..डा..डा...! आडा..डा...! समज में आया ?

अरे...! ‘तुम एस आत्माको छोडो. जिसे ज्ञानज्योति प्रगट डुई है ऐसा यड आत्मा...’ ‘जिसे ज्ञानज्योति प्रगट डुई है ऐसा यड आत्मा आज आत्माइपी अपने अनादिजनकके पास जा रड है.’ आत्मा अपने अनादि जनक, ऐसे डोनों ले लेना. ‘जनक’ शब्ड अेक पडा है (लेकिन) डोनों ले लेना. उमारा आत्मा अनादिअनंत आनंदकंड ! उमारी निर्मल पर्याय का जनक तो वड है. भगवानआत्मा ! अनंत आनंद और वीतरागभाव से भरा पडा प्रभु है. उमारी निर्मल वीतरागी पर्याय का जन्म देनेवाला तो आत्मा है, उसके पास डम जाते हैं. ओ..डो...! ‘आज आत्माइपी अपने अनादिजनकके पास जा रड है.’ आज जा रड है, आज डी जा रड है. बाड में (जायेगा) वड प्रश्न नहीं.

प्रश्न :- वर्तमान में मुनि वगैरड जो माता-पिता बनाते हैं, वड क्या है ?

समाधान :- अभी तो क्षुल्लकपना है डी कडां ? सम्यग्दर्शन कडां है ? माता-पिता कडां है ? सब बात (जूठ है). माता-पिता के पास आज्ञा मांगते हैं. माता-पिता बनाये और फिर आज्ञा ले.

यड तो वस्तु वैराग्य, सम्यग्दर्शन डुआ है, आत्मानुभव डुआ है और माता-पिता उपस्थित है, उसके विये बात है. बनाना बनाना है नहीं. बाडर में मडोत्सव करने डी

बधी व्यवहार की बातें है. ओ...डो...!

मुमुक्षु :- सड़ज परिशमन डो रड डै.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वड सड़ज डै. वड तो आगे कडेंगे. वड तो (आज्ञा) मांगते डैं, बाकी ँख्ण न डो (तो भी) यडे जाते डैं. माता-पिता की आज्ञा के बिना भी यडे जाते डैं. उसमें क्या ? वड रुके ? वैराग्य अंदर से झटझट डो गया डै. अंदर से कडीं चैन पडता नडीं. आत्मा के आनंद के सिवा कडीं चैन पडता नडीं. आनंदमें से बाडर निकलना सुडता नडीं. आड...ड...! डैसा आनंद प्रगट डुआ डै, बाड की बात डै. समज में आया ? आड...ड...! विकल्प आता डै वड भी थकान लगती डै. डैसे आत्मा की बात यलती डै. आ...ड...! विश्रामस्थान परमात्मा ! अपना वीतरागभाव प्रगट डुआ डै. प्रगट डुआ डै तो विशेष प्रगट करने की चारित्र दशा, उसकी बात यलती डै.

वड माता-पिता की बात कडी. (अब कडते डैं), 'अडो ! ँस पुरुषके शरीरकी रमणी (स्त्री)...' डेओ ! 'शरीरकी रमणी...' डमारे आत्मा को रमण करा सकती डो, डैसी तुमडारी ताकत डै नडीं. आड...ड...! 'ँस पुरुषके शरीरकी रमणी (स्त्री) के आत्मा !' रमणी के आत्मा ! उसको - आत्मा को कडते डैं न ! 'तू ँस पुरुषके आत्माको रमण नडीं कराता,...' भगवानआत्मा को तुम रमण कराते नडीं. शरीर जड मिट्टी के साथ रमण करते थे, डमारे आत्मा के साथ तुमडारा रमण नडीं था. 'ँस पुरुषके आत्माको रमण नडीं कराता, डैसा तू निश्चयसे जान.' निश्चय से तुम नक्की करो, डैसा कडते डैं. उसमें डैसा आया था न, 'अज्ञागयमेव य थित्तीयी, श्रद्धा भममे,' श्रद्धा करो, माता ! प्राप्त नडीं डुई डैसी कोई चीज रडी नडीं. चारित्र प्राप्त नडीं डुआ, रड गया डै डसे डम अंगीकार करेंगे. समज में आया ?

डिर कोई डैसा कडते डैं, बडुत (आज्ञा) मांगते डैं डिर आज्ञा डेते डैं, तो माता-पिता कडते डैं, डेठा ! यडे जाओ. जिस रास्ते पर तुम जा रहे डो, डमें भी वड रास्ता (प्राप्त) डो. माता-पिता कडते डैं, जाओ भाई ! आत्मा का कल्याण करने को जाते डो, डमारी आज्ञा डै. वड तो ठीक डेकिन जिस मार्ग पर (यलकर) आनंद में जाते डो, वड मार्ग डमें भी (प्राप्त) डो, डैसी डमारी भावना डै. समज में आया ? आड...ड...!

(यडं) कडते डैं डि, डे शरीर को रमणता करानेवाली स्त्री ! ँस आत्मा को तुम

रमण नहीं करा सकते. 'रमण नहीं कराता, ऐसा तू निश्चयसे जान. इसलिये तू इस आत्माको छोड़.' हे शरीर में रहनेवाला आत्मा ! हमारे प्रति का प्रेम छोड़ दे. 'जिसे ज्ञानज्योति प्रगट हुई है....' हमारे आत्मा में हमारा आनंद, चैतन्य का भाव प्रगट हुआ है. हमारा अनुभव, आत्मा कैसा है यह अनुभव हमको डो गया है, ऐसा कहते हैं. समज में आया ?

'जिसे ज्ञानज्योति प्रगट हुई है ऐसा यह आत्मा...' देओ ! 'ऐसा यह आत्मा आज अपनी स्वानुभूतिरूपी अनादि-रमणीके पास जा रहा है.' देओ ! आ...डा...डा...! यहां तो राग की बात नहीं ली है, भाई ! बाद में व्यवहार की (बात) कहेंगे. लेकिन हमें जाना तो है हमारे स्वरूप में. बीच में पांच आचार्यिके का राग आयेगा, लेकिन हमें जाना है अंदर में. आ...डा...डा...! समज में आया ? हमारा भगवानआत्मा अनादि, 'स्वानुभूतिरूपी अनादि-रमणी...' स्व-अनुभव तो हमारे स्वभाव में अनादि का पडा है. ऐसे स्व की ओर हम जाते हैं. समज में आया ?

'आज...' आज, ऐसा (कहते हैं). बादमें जायेंगे, ऐसा नहीं. जायेंगे ऐसा नहीं कहते हैं, देओ ! आज वैराग्य हुआ है, आज आज्ञा हो तो हिर हो-पांच दिन के बाद हम वैराग्य अंगीकार करेंगे (ऐसा नहीं कहा है). आ...डा...! माता ! अथवा स्त्री, इस शरीर को रमण करानेवाली, प्रेम छोड़ दे. हमारे आनंदस्वरूपी अनुभूति हमारी रमणी (है), उसके पास हम जा रहे हैं. ओ...डो...डो...! यरष्ठानुयोग की रीत में भी कितनी अनुभवसहित की वैराग्य दशा ! राग के अभाव की रमणता करने की कितनी भावना है, देओ ! आ...डा...डा...! वह तो कहा न कि, हम प्रज्ञेता आ ठिभा - जडा रहा ! मुनिपने की दशा हमारे पास है और उसके साथ व्यवहार विकल्प की कितनी मर्यादा आती है, वह हमारे अनुभव में है, हमारे ज्ञान में है, वह तुम्हें कहेंगे. आ...डा...डा...!

'आज अपनी स्वानुभूतिरूपी अनादि-रमणीके पास जा रहा है. अडो ! इस पुरुषके शरीरके पुत्रके आत्मा !' लो, डो उसकी बात है न, न डो उसकी (बात कहा है ?) सभी को थोडा डी डोता है ? नकली स्त्री बनाये ? कि, स्त्री नहीं है तो उसकी आज्ञा ले. (श्रोता :- कोई ब्रह्मचारी डो). डां, ब्रह्मचारी डो, उसमें क्या है ? माता-पिता डो तो उसके पास जाये, भाई डो तो भाई के पास जाये.

मुमुक्षु :- न डो तो बनाये.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ન હો તો બનાયે કહાં સે આયા ? યહ તો હોતા હૈ, જિસે હો (ઉસકી બાત હૈ). સબકો ઐસા હોતા નહીં. કિસીને સ્ત્રી કે સાથ શાદી કી હો, પુત્ર હુઆ હો તો (ભી આજ્ઞા લે કે), હે ‘ઇસ પુરુષકે શરીરકે પુત્રકે આત્મા ! તૂ ઇસ પુરુષકે આત્માકા અન્ય (ઉત્પન્ન ક્રિયા ગયા - પુત્ર) નહીં હૈ,...’ તુમ હમારે પુત્ર નહીં. આત્મા કા પુત્ર તુમ નહીં. આ..હા..હા...! આ..હા...! ‘ઐસા તૂ નિશ્ચયસે જાન.’ નિશ્ચય સે જાન, ઐસા (કહતે હૈં).

‘ઇસલિયે તૂ ઇસ આત્માકો છોડ. જિસે જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ ઐસા યહ આત્મા આજ આત્મારૂપી અપને અનાદિ જન્યકે પાસ જા રહા હૈ.’ હમારા આત્મા અંદર આનંદ કી પ્રજા ઉત્પન્ન કરે, ઐસા હમારા આત્મા (હૈ), ઉસકે પાસ જા રહે હૈં. આ..હા..હા...! હમારી નિર્મલ પર્યાય કે પાસ જા રહે હૈં. સમજ મેં આયા ? ‘ઇસપ્રકાર બડોંસે, સ્ત્રીસે ઔર પુત્રસે અપનેકો છુડાતા હૈ.’ અબ, ઉસકી વિધિ (કહેંગે). ક્યોં ઐસા કહા, ઉસકી થોડી બાત કોષ્ઠક મેં હૈ (વહ કલ લેંગે). પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



वीर संवत् २४८५, जेठ वद १४, शुक्रवार

ता. १३-६-१९६८

गाथा-२०२, प्रवचन नं. २०२

‘प्रवचनसार’ ‘चरणाणुयोगसूचक यूविका’ (अधिकार). २०२ गाथा चलती है, हेजो ! क्या कहते हैं कि, अपना आत्मा, जिसको अंतर ज्ञानज्योति का प्रगट होना हुआ है, अपना स्वभाव शुद्ध चैतन्यघन, उसका अनुभव हुआ. ज्ञानज्योति प्रगट हुई. अनादि (से) अस्तिरूप से तो है ही, परंतु अंतर्मुख दृष्टि से अंतर में आनंदादि की जो शक्ति थी, उसका अनंत गुण का अनुभव होने से, वर्तमान अवस्था में अनंत गुण का आनंदादि (का) अंश प्रगट हुआ है. उसको ज्ञानज्योति प्रगट हुई ऐसा कहने में आता है. वह अब मुनिपना लेना चाहता है. ऐसा सम्यक्दृष्टि जव, अपना स्वरूप का आनंद अनुभव होने के बाद मुनिपना लेना चाहते हैं तो कुटुंब से बिदा मांगते हैं. वह बात कल आ गई. समज में आया ? वह व्यवहार कहने में आया. वह कहते हैं, हेजो ! कोष्ठक में है न !

‘(यहां ऐसा समजना चाहिये कि जो जव मुनि होना चाहता है...)’ भगवान् आत्मा चारित्रपना, आनंदपना, स्वसंवेदन (की) उग्र दशा प्रगट करना, परिश्रमन करना चाहते हैं, ‘(वह कुटुंबसे सर्वप्रकारसे विरक्त ही होता है).’ विरक्त ही होता है यानी विरक्त ही है. कुटुंब के साथ कोई संबंध नहीं है. राग की साथ संबंध नहीं. सम्यग्दर्शन हुआ. अपना आत्मा आनंदधाम, ऐसा अनुभव में आया तो विकल्प जो है उसके साथ संबंध है नहीं, तो कुटुंब के साथ तो संबंध है ही नहीं. समज में आया ?

‘(एसलिये कुटुंबकी संमत्तिसे ही मुनि होनेका नियम नहीं है).’ कुटुंब बिदा दे और षंजजत दे तो ही मुनि होना ऐसा कोई नियम नहीं, ऐसा कोई निश्चय नहीं (है). ‘(षसप्रकार

कुटुंबके भरोसे पर तो, यदि कुटुंब किसीप्रकारसे संभति डी नहीं दे तो मुनि डी नहीं हुआ जासकेगा।' ओ...डो...! अपने आनंद की सावधानी में जागृत तो हुआ, विशेष जागृत करके जहां टटोलकर के आत्मा की शांति की दशा प्रगट करनी है तो बिदा न दे और एजाजत न दे तो रुक जाये ? समज में आया ? अपना स्वरूप आनंद की धारा प्रगट करने को कुटुंब की आज्ञा का कोई प्रतिबंध नहीं. यले जाते हैं. समज में आया ? मृत्यु के समय पूछता है कि अब मैं जाऊँ ? मेरी आयुष्य पुरी हुई है तो मैं जाऊँ, एजाजत दो. (ऐसा पूछता) है ? वैसे यहां एजाजत डी है. पर के प्रति मोड मर गया तो एजाजत डी है, ऐसा कडना है. आडा...डा...!

भगवानआत्मा ! मुनि होने से पहले जहां आत्मा की दशा का अनुभव हुआ है तो राग और व्यवहार के विकल्प के साथ भी संबंध है नहीं तो कुटुंब के साथ तो संबंध बहुत दूर रडा. आगे आयेगा, मेरा स्वरूप तो आनंद शुद्ध चैतन्य है. ध्रुव वस्तु भगवानआत्मा मैं हूँ. ऐसा वेदन में - अनुभव में आनंद की दशा में स्वसंवेदन अपने से हुआ, तो राग से संबंध नहीं (रडता) तो कुटुंब से कैसे संबंध डो ?

'(एसप्रकार कुटुंबको संभत करके डी मुनित्वके धारण करनेका नियम न होने पर...)' ऐसा नियम है नहीं. परंतु '(कुछ जवोंके मुनि होनेसे...)' कोई जवों को ऐसी स्थिति उत्पन्न डोती है. '(पूर्व वैराग्यके कारण कुटुंबको समजानेकी भावनासे पूर्वोक्त प्रकारके वचन निकलते हैं).' वचन भी निकलते हैं, वचन करते नहीं. आडा...डा...! ऐसा वैराग्य का वचन निकलता है, ऐसा कडते हैं. माता, पिता, शरीर की रमनारी स्त्री, पुत्र (डोते हैं तो) ऐसे वचन निकलते हैं, माता ! डमें आज्ञा दो. डमारा स्वरूप-आराधन करने में डम तत्पर डोते हैं. '(पूर्वोक्त प्रकारके वचन निकलते हैं. ऐसे वैराग्यके वचन सुनकर, कुटुंबमें यदिकोई अल्पसंसारी जव डो तो वड भी वैराग्यको प्राप्त डोता है).' ऐसे वैराग्य के वचन से कुटुंबमें से कोई निकले, एस कारण से ऐसे वचन निकलते हैं. वैराग्य के वचन निकलते हैं, वचन के कर्ता है नहीं और पर का प्रतिबंध का भाव भी उसे है नहीं. देजो ! शैली कितनी उंची है !! समज में आया ?

विवेकी धर्मात्मा मुनि डोना याडते हैं तो ऐसे वैराग्य के वचन निकले. कोई समज जाये तो. आत्मा के ज्ञान सडित, अनुभव सडित कोई मुनि डोना याडते डो तो, डो जाये. नहीं तो उसका कोई प्रतिबंध नहीं (है). आ...डा...! 'डम परदेसी पंजी साधु, आ

रे देश के नाहीं रे.. हम परदेसी पंजी साधु, आ रे देश के नाहीं रे... स्वरूप साधन पूर्णा करी जाशुं स्वदेश भोजार रे... हम परदेसी पंजी साधु...' वैराग्यसहित औसा कडते हैं, कोई निकले तो निकलो. नही तो अपना तो स्वरूप (साधन) होता है. यह निश्चय सहित व्यवहार कैसा होता है, उसकी बात है. आडा..डा...!

मुमुक्षु :-

पूज्य गुरुदेवश्री :- आदरणीय की बात है नही. आता है उसको व्यवहारनय से अंगीकार करता हूं, औसा कडने में आता है. यरणानुयोग की पद्धति (औसी है). औसा भीय में आता है. देओ !

‘(अब निम्न प्रकारसे पंचायारको अंगीकार करता है :)’ लो ! यह पंचायार व्यवहार की बात है. देओ ! ‘(जिसप्रकार बंधुवर्गसे बिदा ली, अपनेको बडोंसे, स्त्री और पुत्रसे छुड़ाया) उसीप्रकार – अडो काल,...’ ज्ञान के आठ आचार हैं. यह व्यवहार आचार (है). निश्चय आचार तो है ही. समज में आया ? तब औसा व्यवहार आचार आता है. परंतु व्यवहार आचार से कथन किया है. ‘जयसेनाचार्यदेव’ की टीका में है, भाई ! समज में आया ? निश्चय सम्यक्ज्ञान का आचार तो अपने आनंद में, ओकाकार ज्ञान में लीन हो जाना वह निश्चय ज्ञानाचार है. वही वास्तव में ज्ञानाचार है. परंतु साथ में औसा विकल्प व्यवहार का आता है. कैसा (विकल्प आता है) ?

‘अडो काल,...’ काले काले स्वाध्याय करना. काले काले स्वाध्याय करना, अकाल में (स्वाध्याय करना) नही, औसा विकल्प आता है. समज में आया ? ‘काल, विनय,...’ विनय करना. देव का, गुरु का, शास्त्र का विनय करना, औसा विकल्प आता है. उसे ज्ञानाचार व्यवहार कडने में आता है. है बंध का कारण, परंतु यरणानुयोग की पद्धति में औसा कडेंगे कि, हे आचार ! मैं जानता हूं कि तुम मेरे शुद्ध स्वरूप से भिन्न हो. हमारा शुद्ध स्वरूप तुम नही. वह कडेंगे. परंतु तुम्हारे प्रसाद से जब तक मैं पूर्णता प्राप्त न करूं तब तक तेरा निमित्तपना मेरे ज्ञानाचार में होता है. आडा..डा...!

‘विनय, उपधान,...’ उपधान का अर्थ हो होता है. ओक तो जो धारी दुई वस्तु हो उसको भूलना नही. यहां व्यवहार है न ? कोई शास्त्र का, तत्त्व का भाव धारा हो उसको भूलना नही, वह भी ओक उपधान, ज्ञान का आचार व्यवहार कडने में आता है. अथवा ज्ञानाचार में वह जबतक ज्ञान की आराधना करने में वर्तता है तब कोई

यीज की प्रतिज्ञा (छोती है कि), ऐसी यीज में तबतक नहीं जाऊँ. समज में आया ? ऐसी कोई प्रतिज्ञा उपवास, अकासन, रस का त्याग इत्यादि, ऐसा विकल्प ज्ञान आराधना में व्यवहार में ऐसा आये बिना रहता नहीं.

‘बहुमान,...’ ज्ञानी का बहुमान करना, ज्ञान का बहुमान करना. ज्ञान और ज्ञानी का बहुमान. ओ...ओ...! ऐसा व्यवहार विकल्प अनुभवपूर्वक (आता है). पडले तो कडा. समजे ? सर्व प्रकार से विरक्त ही है. सम्यग्दर्शन हुआ तो विकल्प से तो विरक्त ही है. श्रद्धा और अनुभव की अपेक्षा से (विरक्त ही है). परंतु यारित्र की पर्याय में मंदता के कारण जो राग आता है तो ऐसा आचार अंगीकार करता हूँ, ऐसा व्यवहारनय से कडने में आता है. आ...डा...! समज में आया ?

‘अनिहव,...’ जो शास्त्र से ज्ञान हुआ हो या जो विद्यागुरु से ज्ञान हुआ, उस गुरु को नहीं छिपाना. ‘हम ही हमारे से समजे’ ऐसा कडने से निहव (दोष) होता है, ज्ञान की योरी छोती है. समज में आया ? समजा हो ‘समयसार’ से और कडे कि, ‘मैं तो श्वेतांबर का ‘भगवतीसूत्र’ पढता था उसमें से मुजे ज्ञान हुआ है.’ समज में आया ?

मुमुक्षु :-

पूज्य गुरुदेवश्री :- ... अपने शास्त्र में भी कडां नहीं है ? पडले ना कडते थे. समज में आया ?

यह शास्त्र पढने से मुजे ज्ञान हुआ है और इस विद्यागुरु से मुजे ज्ञान हुआ है, ऐसा यहि छिपाये तो निहव (अर्थात्) ज्ञान का योर है. तो उसके व्यवहार में ठिकाना नहीं. समज में आया ?

‘अनिहव,...’ निहव नहीं, योरी नहीं करनी, छिपाना नहीं, गुप्त रजना नहीं. समज में आया ? ‘अर्थ, व्यंजन और तद्भय...’ जो भगवान का शास्त्र है, सिद्धांतगुरु का अथवा आचार्य का (शास्त्र है) उसका अर्थ जैसा है वैसा लगाना. अपनी कल्पना से अर्थ लगाना नहीं. समज में आया ? और शब्द, व्यंजन यानी शब्द, व्यंजन यानी शब्द. जैसा शब्द शास्त्रों में है, ऐसा ही शब्द (का) उच्यारण बराबर करना. समज में आया ? उच्यारण तो जड की पर्याय है, परंतु समजेने में उसके भाव में ऐसी बात है, विकल्प ऐसा है. एतनी बात है. समज में आया ? और कदाचित् वह शब्द न भी हो. ‘शिवभूति’

(મુનિ) ! શબ્દ હી નહીં થા, વ્યંજન નહીં થા, અર્થ થા. આનંદસ્વરૂપ (આત્મા) ! જેસે છિલકા ભિન્ન હે, વૈસે વિકલ્પ છિલકે જેસા ભિન્ન હે. મેરી ચીજ આનંદકંઠ ભિન્ન હે, બસ ! એસા અર્થ સમજકર અંદર મેં ઉતર ગયે. સમ્યક્દષ્ટિ તો થે, મુનિ તો થે (ઔર) એસે ઉતર ગયે તો કેવલજ્ઞાન હો ગયા. સમજ મેં આયા ? કોઈ શબ્દ, શાસ્ત્ર પઢા હો તો હી કેવલજ્ઞાન હો, એસા હે નહીં. પરંતુ જહાં વ્યવહાર સે બાત કરતે હો તો ઉસકી શુદ્ધિ વ્યવહાર સે, શબ્દ કી શુદ્ધિ રખની. ન હો તો ભાવ કી શુદ્ધિ રખની.

‘તદ્બુભય...’ ઔર શબ્દ દોનોં કા બરાબર આચાર કરના. વહ જ્ઞાનાચાર હે, લો ! વહ વિકલ્પ હે. પરંતુ અપના સ્વરૂપ શુદ્ધ ધાતુ, ઉસકા અનુભવ હોનેપર ભી જબતક વીતરાગતા ન હો, તબ નિશ્ચય જ્ઞાન કી રમણતા કે સાથ એસા વ્યવહાર કા વિકલ્પ, વ્યવહાર આતા હે ઉસકો યહાં જ્ઞાન કરાતે હેં. કલ આયા થા ન ? યે પ્રણેતા રહે. પ્રણેતા હમ ખડે હેં. એસી ચીજ હી હોતી હે, વહ હમકો અનુભવ મેં આનંદ મેં ઔર વિકલ્પ એસા હે, હમારે ખ્યાલ મેં હે. સમજ મેં આયા ? ઓ..હો...! વ્યવહાર કે સાથ નિશ્ચય કી સંધિ (કરતે હેં), બહુત અલૌકિક ! અકેલા વ્યવહાર હો તો વહાં વહ વ્યવહાર કહને મેં આતા હી નહીં. ઔર અકેલા નિશ્ચય હો તો તો કેવલજ્ઞાન હો જાયે. જબતક સાધક હે તો નિશ્ચય અંદર જ્ઞાનાચાર સમ્યગ્દર્શન સહિત હે તો વહાં એસે વિકલ્પ કા ભાવ આયે બિના રહતા નહીં. ક્યોંકિ સાધક હે, પૂર્ણ સાધ્ય - સિદ્ધપદ હુઆ નહીં. સાધક હે, ઇતના વિકલ્પ હે. વહ તો બાધક હે. હે તો (વિકલ્પ) બાધક, પરંતુ યહાં ચરણાનુયોગ હે (તો) એસા કહતે હેં. દેખો, આગે કહંગે..

‘મૈં યહ નિશ્ચયસે જાનતા હૂં...’ દેખો ! ‘મૈં યહ નિશ્ચયસે જાનતા હૂં કિ તૂ શુદ્ધાત્માકા નહીં...’ જ્ઞાન કા આઠ આચર - વિકલ્પ (આતા હે વહ) મેરે આત્મા કા નહીં, મેરા સ્વરૂપ નહીં. વહ વિકલ્પ આતા હે. કાલ, વિનય ઇત્યાદિ (વિકલ્પ આતા હે). જાનતા હૂં ભગવાન ! (વહ વિકલ્પ) મેરી ચીજ નહીં. શુદ્ધાત્મા કી ચીજ અશુદ્ધ વિકલ્પ નહીં. ‘તથાપિ...’ અબ ચરણાનુયોગ કી શૈલી (સે) કહતે હેં. ‘મૈં તુઝે...’ આઠ વિકલ્પ કી અપેક્ષા સે કહતે હેં. ‘મૈં તુઝે તબ તક અંગીકાર કરતા હૂં...’ તબ તક, વહાં તક મૈં (અંગીકાર) કરતાં હૂં ‘જબતક મૈં તેરે પ્રસાદસે...’ ભાષા દેખો ! રાગ કે પ્રસાદ સે મેરી પૂર્ણતા હો, એસા ચરણાનુયોગ કે કથન મેં આતા હે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- રાગ સે લાભ ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- लाभ है नहीं परंतु व्यवहारनय से कडा तो ऐसा है नहीं. वस्तु तो ऐसी है, भाई ! विकल्प है सो जहर है. आत्मा अमृतस्वरूप, अतीन्द्रिय अमृत का पिंड प्रभु, उसमें जो विकल्प उठते हैं वह तो जहर है, अमृत को बूटनेवाले हैं. परंतु व्यवहारनय से जब कथन करने में आये तो निश्चय के अनुभव सहित, वह निमित्त मेरा है नहीं, ऐसा मैं प्रथम से जानता हूँ, लेकिन तेरे निमित्त के प्रसाद से जबतक मैं पूर्ण न हो जाऊँ, तबतक तुझे अंगीकार करता हूँ. छोड़ना तो यादता हूँ परंतु मैं अभी मेरी छोड़ने की भावना कम है. समझ में आया ? श्रद्धा में छोड़ने की है, स्थिरता में नहीं है. आ..डा...! देजो ! यरझानुयोग की पद्धति ऐसी है. यह यरझानुयोग यूदिका है न ?

मैं तो शुद्धात्मा का (हूँ). 'मैं यह निश्चयसे जानता हूँ कि...' ज्ञानाचार के जो आठ विकल्प हैं, वह मेरा स्वरूप नहीं, मेरी चीज में तु नहीं. मुझे तु लाभदायक भी नहीं. परंतु, तो भी, ऐसा है न ? 'तथापि...' तो भी 'मैं तुझे तब तक अंगीकार...' देजो ! व्यवहार को अंगीकार करता हूँ (ऐसा कहते हैं). भाई ! व्यवहारनय से ऐसे राग का मैं आश्रय करता हूँ, ऐसा राग है, ऐसा जानता हूँ. व्यवहारनय से ऐसा कहते हैं. निमित्त का कथन है.

मुमुक्षु :- जाशेलो प्रयोजनवान छे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- जाना हुआ प्रयोजन है, परंतु व्यवहारनय में 'अंगीकार करता हूँ' ऐसा कहने में आता है. शैली ऐसी है, भाई ! निश्चय सहित व्यवहार भगवान परमात्मा ने कडा, वह अलौकिक है. समझ में आया ?

कहते हैं, 'मैं तुझे तब तक अंगीकार करता हूँ जबतक कि तेरे प्रसादसे...' देजो ! 'शुद्धात्माको उपलब्ध कर लूँ' मैं जबतक वीतरागता कर लूँ, तबतक तेरा निमित्तपना मेरे पास है, ऐसा व्यवहार से साधक कहते हैं.

प्रश्न :- अंगीकार करने की बात आयी तो ..

समाधान :- स्थिरता नहीं, राग (है). व्यवहारनय की बात है न ! ज्ञानाचार की स्वरूप की स्थिरता तो है ही. निर्विकल्प शांति का वेदन निश्चय ज्ञानाचार तो है ही, उसके साथ यह विकल्प ऐसा है कि, तेरे प्रसाद से पूर्ण न हो जाऊँ, तबतक तुझे अंगीकार करता हूँ. अथवा तुम जाननेवायक हो, ऐसा मैं जानता हूँ. वह निश्चय से कथन है.

तुम जाननेवायक हो ऐसा मैं जानता हूँ, यह निश्चय (है). परंतु व्यवहारनय के कथन में तुझे अंगीकार करता हूँ, ऐसा कलने में आता है. आ...हा...! बहुत तकरार, भाई ! निश्चय और व्यवहार की तकरार.

भगवान तो निराखंभी तत्त्व है न ! उसको आखंभन कैसा ? विकल्प का आखंभन कैसा ? समज में आया ? उउ गाथा में यला था न ? तुम थे ? सम्यग्दर्शन होने से पहले ऐसा निर्णय करते हैं कि, जितना व्यवहार, विकल्प जो है वह सदा, स्वयं उसरूप में नहीं परिणामुं ऐसी मेरी यीज है. ऐसा तो सम्यग्दर्शन होने से पहले निर्णय करते हैं. मेरा है ही नहीं, वह कडा है. वहां तो मैं उसरूप परिणामुं ऐसा मैं हूँ ही नहीं. स्वयं सदा रागादि विकल्प मेरा है अथवा (उसरूप) परिणामुं ऐसा मैं हूँ नहीं. निश्चय का स्वरूप का अनुभव में ऐसी यीज है. व्यवहार का कथन जब यलता हो तो यह कहते हैं कि, तुझे अंगीकार करता हूँ. तेरे प्रसाद से मैं तुम को छोडकर शुद्धात्म पूर्ण वीतराग न होऊँ, तबतक तेरा आश्रय मुझे व्यवहार से है, एतना. है तो डेयबुद्धि. जानता हूँ. उसको अंगीकार करते हैं, ऐसा व्यवहारनय से कडा. अरे...! तकरार.. तकरार. निश्चय-व्यवहार की तकरार. 'अनारसीदास' ने कडा न ? साधक-आधक. ऐसा लिया है. समज में आया ? यह वादविवाद का विषय नहीं है, प्रभु ! यह तो अलौकिक बात है. जिसको आत्मा का कल्याण करना हो तो उसकी रीत यह है. समज में आया ? बयाव करे कि, देओ ! व्यवहार के प्रसाद से, आता है कि नहीं ? ऐसा कडा है न ! व्यवहार के प्रसाद से निश्चय होगा, देओ ! लिया है. देओ !

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- बहुत लोग लियाते हैं. जैनदर्शन का तत्त्व, भगवान का तो विरोध हो जाये. अक ओर ऐसा कडे कि, व्यवहार से मैं परिणाम सकुं ऐसी मैं यीज ही नहीं. सदा स्वयं स्वामी होकर व्यवहार का विकल्प का परिणामन करुं, वह मेरी यीज ही नहीं. विकल्प से मैं परिणामुं ऐसा हो जाये तो दृष्टि विपरीत हो गई. कठिन बात है. ऐसी यीज है. वादविवाद से (पार नहीं आता). (कोई कडे कि), आओ, यर्या करते हैं. यर्या करते समय शास्त्र की यह बात सामने रहे.

मुमुक्षु :-

पूज्य गुरुदेवश्री :- लिया है न ! लेकिन कौन-सी नय का कथन है ? कौन-सी नय

का कथन है ? वड आया कि नहीं ? 'द्रव्यसंग्रह' में आया है. शब्दार्थ, आगमार्थ, अन्यार्थ, नयार्थ. तात्पर्य. जैसे अेक-अेक गाथा को पांय-पांय प्रकार से समजना. कौन-सी नय का कथन है ? (अैसे) प्रत्येक गाथा, प्रत्येक वाक्य (को ँसप्रकार) समजना. 'पांयस्तिकाय' में, 'समयसार' में 'जयसेनाचार्यदेव' की टीका में (अैसा आता) है. डो, डर जगड है. पांय डोल - शब्दार्थ, नयार्थ, आगमार्थ, अन्य मतार्थ, तात्पर्य. भावार्थ - तात्पर्य. प्रत्येक वाक्य में कडा है और वाक्य में भाद में ँसे छुडाने की बुद्धि है. अंदर बुद्धि भी छुडने की है. परंतु व्यवडार से भीय में आता है.

वास्तव में विकल्प का ज्ञान करना, अैसा भी नहीं है. तो विकल्प अंगीकार करुं वड तो व्यवडार का कथन है. व्यवडार ज्ञान करे क्या ? अपना स्वरुप शुद्ध चैतन्य है, ँसको ज्ञेय बनाकर जडां अपना भाव लुआ तो राग का ज्ञान तो स्वरुप प्रकाशक अपने ज्ञान के साथ में उत्पन्न डो जाता है. समज में आया ? परंतु व्यवडार से अैसा कडने में आता है. रागादि आया वड जाना लुआ प्रयोजनवान है. जाना लुआ प्रयोजनवान है, आदरणीय प्रयोजनवान है नहीं. यडां कडते हैं कि, आदरणीय है. वस्तु तो जैसी है वैसी रहेगी. दुनिया कल्पना करे ँसलिये अर्थ दूसरा डो जायेगा ?

मुमुक्षु :- अैसा लिभा है शास्त्र में.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अैसा डी कडा है. तत्प्रसाद कडा न ! व्यवडार से कडा कि, तेरे प्रसाद से. निश्चय से कडा कि, तेरे प्रसाद से नहीं. ँो नय का कथन है. वस्तु तो अैसी है, भाई ! 'सद्गुरु कडे सडज का धंधा, वादविवाद करे सो अंधा.' अरे...! तुजे मालूम नहीं, भापू ! भाई !

आत्मा की रमणता, रिदानंद स्वभाव की जागृति जडां अंतर के अनुभव में लुई, पीछे ँसकी योग्यता अनुसार वडां अैसा विकल्प आता है. समज में आया ? ँसकी व्यवडारनय के कथन में (ँप्रकार कडने में आता है). अध्यात्मदृष्टि में तो जो विकल्प ँका है वड तो असद्भुतनय का विषय है, भाई ! आडा..डा...! जितना विकल्प ज्वाल में आता है वड तो असद्भुत ँपयार का कथन है, जूठी नय का कथन है. आडा..डा...! समज में आया ? ँसी समय ज्वाल में नहीं आनेवाला, ँपयोग में नहीं डोनेवाला वड भी असद्भुत अनुपयार है. आ..डा...! समज में आया ?

यडां तो कडते हैं कि, मुजे विकल्प आया और मैंने अंगीकार किया, अैसा कडता

હું. વહ વ્યવહારનય સે (કહતે) હૈ. ચરણાનુયોગ કી કથન કી પદ્ધતિ ઐસી હોતી હૈ. સમજ મેં આયા ? ઐસા હોતા કિ નહીં ? ઐસા હોતા હૈ, ઉસ સમય ઐસા વિકલ્પ આતા હૈ. આયે બિના રહતા નહીં. (નહીં આયે તો) વીતરાગ હો જાયે. આતા હૈ તો લાભદાયક હૈ, ઐસા યહાં કહના નહીં હૈ. પરંતુ હૈ તો નિમિત્ત કા કથન સે ઐસા આયા કિ, તેરે પ્રસાદ સે મેં પૂર્ણા નહીં હો જાઉં, તબતક મેરી ભૂમિકા મેં તુમ હો. બસ ! ઇતની બાત હૈ. સમજ મેં આયા ? વહ જ્ઞાન કે આચાર કી બાત કહી.

અબ, કહતે હૈં, ‘અહો નિ:શંકિત્ત્વ,...’ યહ વ્યવહાર કી બાત હૈ, હાં ! નિશ્ચય નિ:શંકત્વ તો આત્મા કે અનુભવ મેં રમણતા (વહ હૈ). શંકા નહીં હિ કિ, મેં પુણ્ય હું યા (નહીં) ? નિ:શંક પરિણમન (હૈ), નિર્ભય પરિણમન, નિર્ભય અંતર કે આનંદ કી પરિણમન દશા, ઉસકો નિશ્ચય નિ:શંકત્વ કહતે હૈં. જો નિર્વિકલ્પ ઐસા વિશુદ્ધ હૈ. સમજ મેં આયા ? ઐસે નિ:શંકત્વ કે સાથ સમ્યગ્દર્શન મેં નિ:શંકત્વ વીતરાગી પર્યાય કે સાથ યહ નિ:શંકત્વ જો ઉત્પન્ન હોતા હૈ વહ વિકલ્પ હૈ. સમજ મેં આયા ?

નિ:શંકત્વ – તત્ત્વ મેં શંકા નહીં. શંકા હી નહીં. વસ્તુ ત્રિકાલ અખંડાનંદ મેં શંકા નહીં. ઇસલિયે નિ:સંદેહ અંતર અનુભવ હૈ વહ નિશ્ચય નિ:શંક હૈ. ઐસા વ્યવહાર – ભગવાન ને કહે હુએ તત્ત્વ, ઉસમેં શંકા નહીં. સમજ મેં આયા ? નિ:શંકપના વહ વિકલ્પ હૈ. વ્યવહાર હૈ.

‘નિકાંક્ષિત્ત્વ,...’ આત્મા મેં પુણ્ય કી ભી ઇચ્છા નહીં ઐસી વીતરાગ કી પરિણતિ, ઉસકા નામ નિશ્ચય સચ્ચા નિકાંક્ષિત્ત્વ કહતે હૈં. પરંતુ ઉસ નિશ્ચય નિકાંક્ષિત તત્ત્વ કી પર્યાય કે સાથ વિકલ્પ જો ઉઠતે હૈં, (ઉસમેં) કોઈ અન્ય ધર્મ કી ઇચ્છા નહીં. સમજ મેં આયા ? ઐસા નિકાંક્ષિત્ત્વ – નિકાંક્ષપના હૈ તો વિકલ્પ, હૈ તો શુભરાગ, હૈ બંધ કા કારણ. સમજ મેં આયા ? આયે બિના રહતા નહીં. રાગ પડા હૈ ન, રાગ. વીતરાગ હુઆ નહીં.

‘નિર્વિચિકિત્સત્ત્વ,...’ અંતર મેં સ્વભાવ મેં દુર્ગંધા નહીં. ઓ..હો..હો...! ઐસા સ્વભાવ.. ઐસા સ્વભાવ ! ઐસા અંદર મેં અણગમા નહીં. શુદ્ધ આનંદ કા પરિણમન કો નિશ્ચય નિર્વિચિકિત્સા કહતે હૈં. વ્યવહાર મેં મુનિયોં કી દશા દેખકર દુર્ગંધા નહીં (હોની). નિર્વિચિકિત્સત્ત્વ – ચિકિત્સા નહીં કિ, યહ ક્યોં ? ઐસા ક્યોં ? ઐસા ભાવ હોતા નહીં. વહ હૈ વિકલ્પ, હૈ શુભરાગ. સમકિત કા આચાર. પરંતુ વ્યવહારનય સે ઉસકો અંગીકાર કરતા હું, ઐસા કહને મેં આયા હૈ. કઠિન બાત, ભાઈ ! વ્યવહાર કો સાધન કહા હૈ

न ? यहाँ प्रसाद कड़ा न ! साधक कड़ा है, कारण कड़ा है. 'छ ढाला' में नहीं कड़ा ? नियत हेतु व्यवहार. परंतु वह 'छ ढाला' में कड़ा नहीं ? कि, निश्चय मोक्षमार्ग है वह सत्यार्थ है, कड़ा नहीं ? सत्यार्थ वह है तो व्यवहार असत्यार्थ है, कड़ा. फिर तुम्हें क्या कड़ना है ?

मुमुक्षु :- यहाँ सड़कारी कारण..

पूज्य गुरुदेवश्री :- सड़कारी कारण का अर्थ, यहाँ तो असत्यार्थ ऐसा सिद्ध करना है. सड़कारी कारण तो निमित्त तरीके. लेकिन यहाँ तो सत्यार्थ कड़ा तो व्यवहार असत्यार्थ हुआ, ऐसा साथ में है. जब निश्चय सत्यार्थ मोक्षमार्ग है तो व्यवहार असत्यार्थ है, ऐसा उसमें से निकला. असत्यार्थ को हेतु और कारण कड़ने में आता है, छतनी बात है. समझ में आया ? कठिन, भाई ! जिसको अंदर वीतरागता रुचति नहीं उसको अनादि से राग रुचता है तो जहाँ-तहाँ से राग (से) लाभ होगा, लाभ होगा, ऐसा निकालते हैं. ऐसी बात है, भाई !

'निर्विचिकितस्व,...' पना है न ? 'निर्मूढदृष्टित्व,...' भगवान् आत्मा अपने स्वरूप में उद्यम करके आनंद आनंद विशेष आता है, परंतु विशेष आगे बढ़ते नहीं तो मुंजाते नहीं. मुंजाते नहीं को क्या कड़ते हैं ? गभराते नहीं. अंतर स्वरूप में मैं आनंद हूँ मेरी ध्रुव यीज आनंदकंद है. ऐसा निश्चय निर्मूढत्व तो यह है. मुझे भव नहीं, भव का भाव नहीं. मेरे कितने भव होंगे ? ऐसा सम्यक्दृष्टि को होता नहीं. निर्मूढत्व है. मैं तो भगवान् आत्मा सड़जानंद वीतरागमूर्ति हूँ. उसमें मूढता, मुंजावण, गभराहट है नहीं. ... करते-करते विशेष प्रगट होता है. पुरुषार्थ की कमी है तो वे गभराते नहीं. थोड़ा उसमें आयेगा. आकुल-व्याकुल नहीं होता. है न ? विभावपरिणति को पृथक् होती न टेजकर. टेजो ! अंदरम में है. पीछे अर्थ में (है). 'विभावपरिणतिको पृथक् होती न टेजकर वह आकुल-व्याकुल भी नहीं होता...' है अंदर में ? हिन्दी है न, उल्टे पन्ने पर बीच में है. यौथी पंक्ति है. 'पृथक् होती न टेजकर वह आकुल-व्याकुल भी नहीं होता...' राग छूटा न हो तो भी ज्ञानी आकुल-व्याकुल नहीं होते और राग होता (है उसे) आदरणीय मानते नहीं. आडा...डा...! समझ में आया ?

'उपबृंहण,...' निश्चय से तो अपनी शुद्धि बढ़ती जाती है. सम्यक्दृष्टि को अपने स्वरूप का अनुभव होने से वास्तव में तो शुद्धि बढ़ती ही जाती है. समझ में आया ?

वह उसका उपबृंहण है। बाहर में उपबृंहण - विकल्प से धर्म की प्रभावना आदि (की) वृद्धि करनी। वृद्धि करना अथवा अधर्म को गोपित करना। दो अर्थ है न ! दो अर्थ है। दो बात है। दोष का अभाव करना, व्यवहार दोष, हां ! और दोष को गोपित करना। इसलिये दो अर्थ हुआ। दोष को गोपित करना यानी दोष होने नहीं देना। उपबृंहण का दूसरा अर्थ है। उपगूहन उसमें से निकलता है।

‘स्थितिकरण,...’ समकृति की स्वरूप भगवान् आत्मा की स्थितिकरण तो अंदर निरंतर होता ही है। धर्मी जब (को) यौथे गुणस्थान से अपना स्थितिकरण तो कायम है। परंतु व्यवहार में स्थितिकरण, अपने में कुछ ऐसा हो जाये, यारित्र आदि में स्थितिकरण का ऐसा विकल्प आता है। और दूसरा कोई स्थिति से भ्रष्ट होता हो तो विकल्प आता है। धर्म की स्थिति करने को दूसरे को भी कहते हैं।

‘वात्सल्य,...’ भगवान् आत्मा का जैसा प्रेम है ऐसा धर्मी को राग के प्रति प्रेम नहीं। जिसे अपना भगवान् आत्मा आनंद के प्रति प्रेम है, प्रेम शब्द का अर्थ अकाकार है, ऐसा राग के साथ प्रेम नहीं है। वह निश्चय से वात्सल्य है। व्यवहार से वात्सल्य देव-गुरु-शास्त्र का प्रेम करना (वह वात्सल्य है)। समज में आया ? आया न, आचार्य, उपाध्याय, साधु का वात्सल्य। ‘समयसार’ ! समज में आया ? व्यवहार से धर्म का अथवा धर्म को धारण करनेवाले का वात्सल्य। गौ अपने बच्चे पर जैसे वात्सल्य करती है, ऐसा धर्मात्मा सम्यक्दृष्टि जब मुनि हो तो दूसरे के प्रति ऐसा धर्मात्मा हो तो उसको प्रेम व्यवहार से वात्सल्य आता है। समज में आया ? सम्यक्दृष्टि ज्ञानसहित अनुभवी यारित्रवंत, ऐसा मुनि देखकर उसे वात्सल्य होता है। समज में आया ? विकल्प (आता है), है व्यवहार। निश्चय वात्सल्य स्वरूप में स्थिर होना वह है।

‘और प्रभावना...’ निश्चय प्रभावना। प्र (अर्थात्) विशेषरूप से अंतर में शुद्धता की वृद्धि होना वह निश्चय प्रभावना है। वीतराग परिणति की वृद्धि होना वह निश्चय प्रभावना है। परंतु उस भूमिका में प्रभावना का विकल्प (आता है)। देव-गुरु-धर्म की प्रभावना हो, वृद्धि हो ऐसा विकल्प आता है। पर का होना, न होना अपने अधीन नहीं। ये आठ व्यवहार दर्शनाचार है।

‘मैं यह निश्चयसे जानता हूँ...’ देजो ! टीका। मैं यह निश्चय से जानता हूँ कि ‘तू शुद्धात्माका नहीं है,...’ समकृत का आठ आचार शुद्धात्मा का नहीं। (लोग) अपनी दृष्टि

(अनुसार) जहां अंगीकार करना हो तो उसको पकड़ ले. ... वहां समजते नहीं. पहले निश्चय की यह बात कही है, फिर व्यवहार की बात कही है. पहले यह बात कही है फिर व्यवहार की बात कही है. 'मैं यह निश्चयसे जानता हूँ कि तू शुद्धात्माका नहीं है,...' निःशंकादि आठ प्रकार के विकल्प व्यवहार ठीकते हैं वे भेरी चीज नहीं, शुद्धात्मा की चीज नहीं. आडा..डा...!

'तथापि...' तो भी 'तुझे तबतक अंगीकार करता हूँ जब तक कि तेरे प्रसादसे...' (अर्थात्) निमित्त से 'शुद्धात्माको उपलब्ध कर लूँ' मैं वीतराग पूर्ण हो जाऊँ तबतक तुम मेरे पास निमित्तपने हो. व्यवहार अंगीकार करता हूँ ऐसा कहने में आता है. समज में आया ? व्यवहार है, नहीं है ऐसा नहीं है, लेकिन वह निमित्तरूप से है. निश्चय से आदरणीय नहीं. व्यवहार से आदरणीय, अंगीकार करने लायक है, ऐसा कहने में आया है. निश्चय-व्यवहार की कथनी में धतनी गडबड हो गई है कि, वास्तविक तत्त्व में तकरार (करते हैं). अपना बचाव करने को जहां-तहां (कहते हैं), व्यवहार से लाभ होता है, व्यवहार से लाभ होता है. देओ ! ये व्यवहार से लाभ हुआ. लेकिन वह तो निश्चय आनंद का अनुभव तो है ही. उसके साथ मुनि को दर्शनायार निश्चय तो है. उसके साथ विकल्प आता है उसको व्यवहार से दर्शनायार कडा. तुम मेरे नहीं तथापि पूर्ण वीतरागता की प्राप्ति मुझे न हो तबतक तुझे अंगीकार करता हूँ, ऐसा व्यवहार से कथन करने में आता है. कडो, समज में आया कि नहीं ? यह भाषा तो सरल है.

मुमुक्षु :- अंगीकार करने को कडा.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अंगीकार कडा न, व्यवहार जानने के लायक रहा. व्यवहार से अंगीकार (करना अर्थात्) जाननेलायक (है). व्यवहारमें से भी निश्चय निकालना कि नहीं ?

प्रश्न :- दोमें से क्या करना ?

समाधान :- एक को जानना, एक का आदर करना, ऐसा जानना. वह भी व्यवहार से कहने में आता है. निश्चय से आदरने लायक है ही नहीं. परंतु व्यवहारनय से आता है, उयाती है व्यवहार नहीं है ऐसा नहीं. (फिर भी आता) है तो उसे अंगीकार किया ऐसा कहने में आता है. विकल्प है न, जबतक वीतराग न हो तो ऐसा भाव आता है. आडा..डा...! सर्वज्ञ परमेश्वर गुरु (का) बहुमान आये बिना रहे नहीं. उससे मेरे में (कुछ) होता नहीं. स्वद्रव्य में परद्रव्य से कुछ होता नहीं. ऐसा जानते हुअे भी पूर्ण

वीतरागता प्राप्त न हो तो तबतक ऐसा राग विकल्प व्यवहार आता है, उसको अंगीकार करते हैं, ऐसा कलने में आता है. और तुम्हारे प्रसाद से यानी जबतक तुम हो तबतक मेरी पूर्णता नहीं है. तुम्हारा अभाव छोड़कर मैं पूर्णता करूँ, तबतक तुम हो. तो अंगीकार करता हूँ, ऐसा कलने में आया. आहा..हा...! समज में आया ? क्या व्यवहार का विकल्प साथ में लेकर वीतरागता होती है ?

मुमुक्षु :- ज्वाल रभता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- ज्वाल रभता है कि, राग है. है ऐसा ज्वाल रभता जाता है.

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- है न, ज्वाल क्या ? है. है उसका नाम जानना. व्यवहार से आदरना ऐसा कलने में आता है. ऐसा है, भाई ! यरष्ठानुयोग की पद्धति ऐसी है. समज में आया ? निमित्त से प्रधान कथन है, निमित्तप्रधान कथन है. परंतु निमित्तप्रधानता से लाभ है, ऐसा नहीं है. (लाभ हो तो तो) विरोध आ जाये. वीतराग के वचन में विरोध आ जाये.

आज सबेरे नहीं आया था ? हम कहते थे न कि, रागादि परिणाम पुद्गलका है, ऐसा कहा था. और अक ओर कहे कि, वड पुद्गल का नहीं, तेरा है. क्या आया था ? भाई ! सुन तो सही, प्रभु ! पुद्गल का कहा था वड स्वभाव की दृष्टि में अपना नहीं उस अपेक्षा से कहा था. तेरा परिणाम तेरे से उत्पन्न होता है, इसलिये तेरा है ऐसा कहा था. समज में आया ? पडले तुम पुद्गल का कडो, जव का कडो. पडले तो पुद्गल का कहते आये हो. जव का नहीं, जव का नहीं. यौदड मार्गशा पुद्गल का परिणाम, संयम लब्धिस्थान पुद्गल का परिणाम, यौदड गुणस्थान पुद्गल का परिणाम, यौदड जवस्थान पुद्गल का परिणाम कहते हैं. समज में आया ? वहां तुम पुद्गल का परिणाम कडो और (दूसरी जगड) आत्मा (कहते हो). जव का कडो तो वहां विरोध आता है. पुद्गल का कडो. जो यीज पर की है उसका इल अपने को क्यों भोगना पडे ? राग का इल दुःख तो अपने को भोगना पडता है. तो पर का परिणाम अपने को दुःखदायक हो ऐसा होता ही नहीं. इसलिये राग अपना है तो दुःख होता है. स्वभाव की दृष्टि से अपना नहीं. निकालने लायक है तो पुद्गल का परिणाम कलने में आया है. ऐसा यहां समजना.

ऐसे पडले दो लिया न ? 'में यड निश्चयसे जानता हूं कि तू शुद्धात्माका नहीं है,....' पडले वड बात कडी बाद में वड बात है. 'तथापि तुझे तबतक अंगीकार करता हूं जब कि तेरे प्रसादसे शुद्धात्माको उपलब्ध...' नाम केवलज्ञान प्राप्त न हो. मेरी पूर्ण दशा वीतराग न हो (तबतक) वड आये बिना रहता नहीं. ... वड आता है कि नहीं ? व्यवहारनय ... भेद है. बीच में व्यवहारनय आये बिना रहता नहीं. मेरी बलजोरी यले तो व्यवहार.. क्या तुम्हारी भाषा में कहते हैं ? इसमें आता है न ? देखुं नहीं. भाषा ली है. 'परम अध्यात्म तरंगिणी' में लिया है. दो, वडी गाथा आयी. देओ !

'हम पंडित जयचंद्रज के अर्थ से सहमत है. क्योंकि व्यवहारनय को लेय माना है.' (एक विद्वान ऐसा लिखते हैं). 'इसलिये हम शब्द से ग्रंथकार ने यहां भेद प्रगट किया है. शुद्ध स्वरूप की प्राप्ति के पडले, उसकी प्राप्ति के लिये हमे जबरन व्यवहारनय का अवलंबन करना पडता है. यदि हमारा बस यलता (तो) बिना व्यवहार के आलंबन के ही शुद्ध स्वरूप की प्राप्ति हो जाती तो हम व्यवहारनय की ओर जांभकर भी नहीं देखते.' यह 'परम अध्यात्म तरंगिणी' है. कलश है न ? कलश ! कलश का अर्थ है. 'हंत' देओ, हंत है न ? '....' मेरा यले तो व्यवहार को जांभकर भी न देखुं. क्या करे ? ... ऐसा विकल्प आये बिना रहता नहीं.

मुमुक्षु :- कोईने आवे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- तीर्थंकर को भी आते हैं. मुनि होते हैं तो (आते हैं). आते हैं, लेकिन वड लाभदायक है नहीं. निमित्त से कथन (आते हैं). प्रसाद से लाभ हो, (ऐसा कडा वड) निमित्त से कथन है. (निश्चय में) ऐसा है नहीं. 'भोक्षमार्ग प्रकाशक' का सांतवे अध्ययन में दो नय का कथन है. बहुत अपूर्व है ! निश्चयात्मासी और व्यवहारात्मासी. दोनों का एकसाथ कथन बहुत (अद्भुत है). शास्त्र का रहस्य अंतर से जोला है. समज में आया ?

पडले तो हमने कडा था न, (संवत्) १९८४ की साल. हमने पडले १९८२ में पढा था. ४३ वर्ष हुआ. 'भोक्षमार्ग प्रकाशक' ! बाद में सांतवा अध्याय लिख लिया. हम पुस्तक रખते नहीं. कौन उठाये ? विहार करते थे न. स्थानकवासी में (थे तब) पांच-छ हजार कोश यले थे. छ-सात हजार कोश ! विहार करते थे (तब) साथ में कुछ रખते नहीं (थे). (उस वक्त) सांतवा अध्याय शिशपेन से लिख लिया. १९८४ की साल में, 'बगसरा'

હે વહાં (લિખા થા). ઓ...હો...! બાત તો સત્ય મેં યહી હે. સારે સાંતવે અધ્યાય મેં જૈનદર્શન કા મર્મ ભર દિયા હૈ. સમજ મેં આયા ? ૧૯૮૪, કિતને વર્ષ હુએ ? ૪૧ હુએ. ૪૧ વર્ષ (પહલે) લિખા હુઆ સાંતવા અધ્યાય મેરે પાસ હૈ. ૪૧ સાલ પહલે કા પુરાના કાગજ હૈ. આહા..હા...!

(કિસીને) કહા, દો માર્ગ હે. ભ્રમ મેં પડા હે, ભગવાન ! માર્ગ તો એક હી હૈ ન ! યહાં વ્યવહાર કહા ન ! વહ માર્ગ હૈ નહીં, પરંતુ આતા હૈ ઉસે જાનનેલાયક હૈ, ઉસકો વ્યવહારનય સે 'તેરે પ્રસાદ સે મુજે પ્રાપ્ત હો' એસા કહને મેં આયા હૈ. આહા..હા...! આપ કે પ્રતાપ સે આત્મા જાનને મેં આયા, લો ! સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- આપે આત્મા આપ્યો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઇસમેં નહીં (આતા) ? 'આત્મસિદ્ધિ' મેં એસા આતા હૈ. 'શ્રીમદ્' કી 'આત્મસિદ્ધિ' હૈ ન ! 'તે તો પ્રભુએ આપિયો વર્તુ યરણાધીન' એની પહેલાં શું પદ છે ? 'શું પ્રભુ યરણ કને ધરું ?' શિષ્ય ને જબ સમકિત પાયા તો 'આત્મસિદ્ધિ' મેં ગુરુ કો કહતે હૈં. 'આત્મસિદ્ધિ' હૈ ન ! દેખિયે ! ઉસમેં એસા શ્લોક લિયા હૈ, 'શું પ્રભુ યરણ કને ધરું ? આત્માથી સૌ હિન, તે તો પ્રભુએ આપિયો વર્તુ યરણાધીન' એસા નિમિત્ત સે બહુમાન સે એસા કથન કરને મેં આતા હૈ. આત્મા કિસી કો દે સકતા હૈ ? એસા બહુમાન કા વિકલ્પ આયે બિના રહતે નહીં. સમજ મેં આયા ? પરંતુ સમજતે હૈં... પહલે કોઈ યે પ્રશ્ન કરતે થે, તુમ ગુરુ કે પાસ એસા કહો કિ, તુમહારે સે મિલા. અંદર એસા માનો કિ તુમહારે સે મિલા નહીં. યહ તો માયા હુઈ. બહુત વર્ષ પહલે એસા પ્રશ્ન હુઆ થા. 'ઇસરી'મેં સે પ્રશ્ન આયા થા. સમજ મેં આયા ? યહાં હમારે પાસ તો હિન્દુસ્તાનમેં બહુત પ્રશ્ન આયે ન ! આપ કહતે હો કિ, નિમિત્ત સે લાભ નહીં, નિમિત્ત સે લાભ નહીં, ગુરુ સે લાભ નહીં. ગુરુ કે પાસ કહો કિ, આપ કે પ્રતાપ સે મુજે ભાન હુઆ. આપ નહીં હોતે તો (મુજે નહીં મિલતા). મન મેં એસા સમજો કિ, મેરે સે હુઆ હૈ. બાહર મેં એસા કહો કિ, તુમહારે સે હુઆ. યહ તો કપટ હુઆ. એસા નહીં હૈ, પ્રભુ !

ઉસકા અર્થ હૈ, પ્રભુ ! હમારી ચીજ હમારે પાસ આપને બતા દી. મૈને દેખી તો આપને બતાઈ એસા કહને મેં આયા હૈ. એસા વ્યવહાર કા કથન હૈ. વ્યવહાર એસા હી હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઇલ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- छल... छल आया है न ! 'पुरुषार्थ सिद्धि उपाय' में आया है. छल का अर्थ औसा है कि, थोडा पकडकर बडा मान लेना. है, सभ है. 'पुरुषार्थ सिद्धि उपाय' में बडुत दिया है. व्यवहारनय की थोडी पकड आ जाये, छल पकडकर आये. लेकिन वास्तव में तो बाद में व्यवहार रहता नहीं है, तो वहां तो उसे कबुल करना पडे कि, व्यवहार मेरा नहीं. 'पुरुषार्थ सिद्धि उपाय' में दिया है. समज में आया ? वड गाथा है न ! आ..डा..डा...!

यहां कडते हैं, अरे...! 'तुजे तबतक अंगीकार करता हूं जब तक कि तेरे प्रसादसे शुद्धात्माको उपलब्ध कर दूं.' पूर्ण की बात है, हां ! अनुभव तो है डी. शुद्धात्मा पूर्ण को प्राप्त कर दूं तबतक तेरा मुजे आधार है. दो (बात हुई).

'अडो, मोक्षमार्गमें प्रवृत्तिके कारणभूत,...' कारणभूत कडो या निमित्तभूत कडो (अेकार्थ है). निश्चय से तो व्रत औसा है, अपने स्वरूप के आनंद में लीन डो जाना, ँसका नाम व्रत है. 'द्रव्यसंग्रह' में आता है न ? भाई ! (अेक भाईने संवत) १८८२ में प्रश्न किया था. उपवीं गाथा है, उप. 'वदसमिदीगुत्तीओ धम्मणुपेहा परीसहजओ य। चारित्तं बहुभेया गायव्वा भावसंवरविसेसा।।३५।।' यह प्रश्न (अेक भाई ने) १८८२ की साल में पूछा था. देओ ! निश्चयनय से विशुद्ध ज्ञान, दर्शनरूप स्वभाव का धारक निजआत्मतत्त्व, ँसकी भावना से उत्पन्न सुभरूपी अमृत, ँसके आस्वाद के बस से संपूर्ण शुभ-अशुभ रागादि विकल्प से रहित डोना सो व्रत है. वड व्रत है. निश्चय व्रत, हां ! शुभ-अशुभ रागादि विकल्प से रहित (डोना) वड व्रत है.

व्यवहार से, अब व्यवहार से (कडते हैं). पडले (निश्चय) कडकर बाद में (व्यवहार व्रत कडते हैं). ँस निश्चयव्रत को साधनेवाला. साधनेवाला दिजा (वड तो) निमित्त है. 'डिसा, असत्य, योरी, अब्रह्म और परिग्रहके आणवन त्यागलक्षणरूप पांच प्रकारके व्रत है.' लो ! समज में आया ? अेक-अेक गाथा में प्रत्यके नय उतारी है. दो बात साथ में करते हैं.

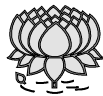
कडते हैं, 'अडो, मोक्षमार्गमें प्रवृत्तिके कारणभूत,...' निमित्तभूत, हां ! मोक्षमार्ग तो अपना निश्चय है. सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्राणी वीतराग पर्याय मोक्षमार्ग है. ँसमें प्रवृत्ति के निमित्तभूत 'पंचमहाव्रतसहित काय-वचन-गुप्ति और ँर्या-भाषा-अेषण-आदाननिक्षेपण-प्रतिष्ठापनसमितिस्वरूप चारित्राचार !' तेरड डो गये न, तेरड ? पंच महाव्रत, पांच समिति

और तीन गुप्ति. तेरह लुअे. तेरह प्रकार का व्यवहार है. व्यवहार है वह विकल्प है. अहिसा व्रत, वह भी अेक विकल्प है. सत्य व्रत भी अेक विकल्प - राग है. अयौर्य भी अेक राग है. शरीर से आञ्चवन ब्रह्मचर्य पादना वह भी अेक विकल्प - राग है. अपरिग्रह - नग्नपने रहुं वह भी अेक विकल्प राग है. ँन पंच मडाव्रत को रागभाव कहते हैं. और तीन गुप्ति. अशुभ से रहित, ङां ! तीन गुप्ति का अर्थ व्यवहारगुप्ति.. व्यवहारगुप्ति. निश्चयगुप्ति नहीं. निश्चयगुप्ति तो शुभाशुभ (भाव) रहित (डोकर अंदर में) स्थिर डो जाना. व्यवहारगुप्ति अशुभ से रहित शुभ में आना वह व्यवहारगुप्ति (है). निश्चय अनुभव है, सम्यग्दर्शन है, सम्यक् आनंद है, वीतराग परिणति है. उसके साथ में अशुभ से रहित शुभ में आना उसे व्यवहार गुप्ति कहने में आता है. वह विकल्प है.

धर्या (अर्थात्) डेभकर चलना. वह विकल्प है, ङां ! चलने, ड़िरने की ड़िया जड की है, उसके साथ संबंघ नहीं है. अंदर प्रमाद न डो अैसा विकल्प. भाषा - विचार के डोलना, अैसा विकल्प. अेषणा - उसके लिये बनाया डुआ डोजन लेना नहीं. अेषण - अैसे स्वरूप की अंतर अेषणा और अनुभव डोने के बाद उसमें अैसे मुनिव्रत धारण (करने में) अैसी अेषणा का विकल्प आता है. डेरे लिये बना डो (वह आडार लेना नहीं). ४२-४३ डोष रहित आडार ले. उसमें कोर्य भी डोष डो तो आडार (लेना नहीं). अैसा तो व्यवहार विकल्प आये डिना रहता नहीं. निर्डोष आडार अेषणा से डूं, अैसा विकल्प है. है बंध का कारण. (लेडिन) आये डिना (रहता नहीं).

अैसे आडाननिक्षेपप्रतिष्ठापन समिति. कोर्य वस्तु लेनी-रभने में प्रमाडिरहित शुभ विकल्प. वह शुभ विकल्प है, यारित्रायार है. 'में निश्चयसे जानता डूं ड़ि तू शुद्धात्माका नहीं है,...' डो ! पंच मडाव्रत, तीन गुप्ति और पांच समिति - तेरा स्वरूप डेरा नहीं. वह विशेष आयेगा, डो !

श्रोता :- प्रमाण वचन गुरुडेव !



नोंध :- प्रवचन क्रमांक २०३ अने २०४ सी.डी.मां उपलब्ध नहिं होवाथी ते प्रवचनो पुस्तकमां समावेश पाव्नी शक्या नथी.

वीर संवत २४८५, अषाढ सुद १, सोमवार

ता. १६-६-१९६८

गाथा-२०२-२०४, प्रवचन नं. २०५

(‘प्रवचनसार’, २०२ गाथा यल रली है). ‘ऐसा होनेसे वड शुभरागके उदयकी भूमिकामें...’ पडले सम्यग्दर्शन और अनुभव तो हुआ है, पीछे की बात है. समज में आया ? अपने दृष्टि (की) ध्रुव पर करके सम्यक् अनुभव का परिणामन हुआ है. दृष्टि ने सारे ध्रुव का कब्जा कर लिया है. अनंत आनंद की ज्ञान, अनंत ज्ञान, शांति की ज्ञान को दृष्टिने अंतर में अनुभव में पकड़ लिया है. समज में आया ? तो सारे स्वद्रव्य का स्वामी हो गया. सम्यक्दृष्टि वस्तु का स्वामी हो गया. ऐसी दृष्टि में तो कहते हैं कि, वड राग, पुण्य-पाप के विकल्प का तो त्याग ही है. उसे कोई त्याग करना बाकी रडा नहीं. दृष्टि की अपेक्षा से कोई त्याग करना है, ज्ञान की अपेक्षा से कोई त्याग करना है, ऐसा है नहीं. ओ...हो...हो...! मार्ग ऐसा है, देजो ! समज में आया ?

‘शुभरागके उदयकी भूमिकामें गृहवासका और कुटुंबका त्यागी...’ होता है. शुभराग है न तो गृहवास में अपना पीछा छोडावे अथवा बिदा लेते हैं कि, आज्ञा दो. माता-पिता, स्त्री आदि हो (उससे बिदा लेता है). ‘और व्यवहाररत्नत्रयरूप...’ अपने में निश्चय सम्यग्दर्शन ज्ञाता-दृष्टापना अनुभव में आ गया. पीछे शुभराग आता है, कर्म का संबंध है उस कारण से शुभराग है. उसमें ‘व्यवहाररत्नत्रयरूप पंथायारकी अंगीकार करता है.’

वह शुभराग है. ज्ञान का पांय आचार, दर्शन का आठ, यारित्र का तेरह, तप का बारह, वीर्य - पुरुषार्थ का नौ (आचार). जैसे पंयाचार व्यवहार से अंगीकार करता है. बहुत सूक्ष्म बात. समज में आया ?

मुमुक्षु :- अंगीकार करता नहीं और कहते हैं अंगीकार करता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अंगीकार करता नहीं, त्याग ही है. लेकिन व्यवहार से अंगीकार करता है कि, उस भूमिका में राग की मंदता का प्रकार वर्तता है. उस अपेक्षा से अंगीकार करता है ऐसा कहने में आया है. आडा..डा...! जब से अनुभव हुआ, सम्यग्दर्शन, अनुभव (हुआ) तब से राग का त्याग ही है. राग मेरा है और मैं राग (का) आचरण करूं, ऐसी दृष्टि है नहीं. ओ..डो...! मार्ग ते देओ, भाई ! समज में आया ?

मुनि होता है (तो) कैसी दशा में होता है ? (यह समजते हैं). उसी तरह पंचम गुणस्थान में पडिमाधारी होता है. पडली पडिमा से लेकर ग्यारहवीं पडिमा. वह तो पंचम गुणस्थान की दशा है न. अंतर में अनुभव में राग - विकल्प, पडिमा का विकल्प आता है उसका तो दृष्टि (और) ज्ञान में त्याग ही है. आडा..डा...! क्योंकि राग पर है और स्व निज भाव जो शुद्ध आनंद परिपूर्णा कृतकृत्य (है) उसके भाव को अंगीकार किया है और रागमात्र - याहे तो तीर्थकरगोत्र का बंधभाव आवे, याहे तो तेरह प्रकार के यारित्र का विकल्प हो, सब (का) दृष्टि और ज्ञान में तो त्याग - डेय ही है. डेयरूप ज्ञेय है. समज में आया ? फिर भी पूर्णा वीतराग नहीं है तो थोडा शुभराग आता है तो उस राग में कहते हैं कि, पंयाचार अंगीकार करते हैं. अथवा उस समय ऐसा भाव आया उसे अंगीकार करता है, ऐसा कहने में आता है. लेकिन निश्चय अनुभव और निश्चय सम्यग्दर्शन, निश्चय सम्यक्ज्ञान, निश्चय सम्यक् स्वरूपमणता, आनंद की यारित्रदशा ऐसा निश्चय प्रतपन, उग्र पुरुषार्थ में अंतर स्वभाव की शोभा और आनंद की वृद्धि है, उस समय में ये पंय व्यवहार आचार कहने में आता है. समज में आया ?

'यद्यपि वह ज्ञानभावसे समस्त शुभाशुभ क्रियाओंका त्यागी है...' देओ ! ज्ञान तो उसे परज्ञेय तरीके जानते हैं और निज त्रिकाल भाव को स्वज्ञेय तरीके जानते हैं. समज में आया ? भगवान् चैतन्यबिंब कृतकृत्य निज परिपूर्णा भाव, उसके अनुभव में तो वही मेरा भाव है, रागादि मेरा भाव नहीं, ऐसा ज्ञान में तो त्याग ही है. समज में आया ?

प्रश्न :- उसको अपना माने तो क्या दर्ज है ?

समाधान :- मिथ्यादर्शन है, दूसरी कोई उरकत नहीं। पंचायार - राग को अपना माने तो मिथ्यात्व भाव है। क्योंकि आत्मा में वड राग है नहीं, स्वभाव में है नहीं और द्रव्य-गुण (का) पर्याय में आश्रय किया तो पर्याय में भी है नहीं। बिलकुल त्मिन्न राग है। आडा...डा...! ऐसी यीज है, भगवान ! लोग फिर उलज्जन में आते हैं न ? अज्ञान में (दीक्षा) ले ले, फिर क्या करना ? जैसे उलज्जन में आ जाते हैं। समज में आया ? जैसे उलज्जन में आते हैं।

अक (साधु) आये थे। बहुत साल हुआ। वे लप कडते हैं (लेकिन) लप (साल) तो नहीं हुआ डोंगे। 'पालीताशा' से यलकर आये थे। दो दिन (यहां) रहे। 'छन्दौर' में यातुर्मास था। अब करना क्या ? आप कडते हो तो डम मुनि है नहीं और द्रव्यविंगी भी है नहीं। स्पष्ट कडा था। बहुत पडले से वे कडते थे। क्या करना क्या ? करो, निर्णय करो। और क्या करना ? उन्डोंने बेयारे ने जैसे कडा था, डं ! ऐसा डी कडा था, लोग भी बैठे थे। भावविंग तो है नहीं, द्रव्यविंग है नहीं तो डमारे पाप का उदय (है) डि, नग्नवेश में आ गये। क्या करना ? छूटे नडि, छोडा जा सके नडि, भाव है नहीं। ऐसी उलज्जन पंचम काल में अज्ञान में आ जाता है।

'भोक्षमार्गप्रकाशक' में दिया है न डि, वर्तमान परिणाम के भरोसे व्रत ले लेना नहीं। उसका निभाव डोता है डि नहीं ? द्रव्य-क्षेत्र-काल-भाव है डि नहीं ? ऐसा विचार करके, सम्यग्दृष्टि बहुत विचार करके अपनी स्थिरता है या नहीं ? अनुभव डोनेपर भी (छतना विचार करते हैं)। ऐसी बात है, भाई ! मार्ग कोई सडज स्वरूप है।

सडजत्मस्वरूप भगवानआत्मा ! निष्क्रिय राग की किया से पार है। ऐसी यीज की जडं दृष्टि हुआ, अनुभव हुआ, आनंद का वेदन आया तो आनंद क्या है ? राग का विकल्प दुःख है, त्याज्य है। समज में आया ? आडा...डा...! (शुभाशुभ) 'कियाओंका त्यागी है...' शुभाशुभ परिणाम का सम्यग्दृष्टि (की) सम्यक्ज्ञान में तो त्याग डी है। त्याग न हो और ड्रडण करे तो वड मिथ्यादृष्टि है। फिरभी विकार करे, क्यों किया ? ऐसा (लोग) कडते हैं। छसका स्पष्टीकरण करते हैं। समज में आया ? ज्ञान में तो विकल्पमात्र, गुणी-गुण का भेद, गुणी-गुण का भेद का विकल्प भी ज्ञान में त्याज्य है। आडा...डा...! ऐसी दृष्टि में त्याग डोनेपर भी शुभराग आता है तो शुभराग को अंगीकार किया, ऐसा व्यवहारनय से कडने में आया है। ऐसी बात है, भाई ! समज में आया ?

साधुपद कैसा उसको समझना पड़ेगा कि नहीं ? देव कैसे होने याहिये ? गुरु कैसे याखित्रवंत होने याहिये ? धर्म कैसा होना याहिये ? शास्त्र कैसा होना याहिये ? औसी यथार्थ दृष्टि में उसको आना तो याहिये न ? जैसे जैसे मान ले (तो) मानो (वह तो) अनादि से मानते हैं.

यहां तो कहते हैं कि, अनुभव में 'अनुभव रत्नयितामणि, अनुभव है रसकूप, अनुभव मारग मोक्ष को, अनुभव मोक्षस्वरूप' अनुभव - अपने निज स्वरूप के अनुभव बिना जंगल में जैसे रोज वर्तते हैं, रोज समजते हैं ? हरण.. रोज ! और गांव में कृत्ता बसता है, ऐसा है. 'दीपयंदञ्ज' तो ऐसा कहते हैं. ओ..ई...! आ..डा...! अपने निज स्वरूप का अनुभव नहीं, सम्यग्दर्शन नहीं, सम्यक्ज्ञान नहीं, वह याहे तो वन में बसो तो हरणतुल्य रोज समान है. और गांव में बसो तो कृत्ते समान है. वस्तु का भान नहीं. आ..डा...! एतना 'दीपयंदञ्ज' ने कहा है. 'अनुभव प्रकाश' ! समज में आया ? और 'बनारसीदास' कहते हैं, अनुभववाला प्राणी याहे तो जंगल में रहो, याहे तो गांव में रहो.. समज में आया ? अंतर में दृष्टि और ज्ञान में तो सब का त्याग ही है. वह 'बनारसीदास' ने दिया है. याहे रहो घर में, याहे रहो वन में. उदास है. ओ..डो..डो...! सम्यग्दर्शन और सम्यक्ज्ञान क्या चीज है ? और कैसे प्राप्त होती है ? उसकी जबर नहीं और जैसे ही मान ले. और जैसे सम्यग्दर्शन बिना व्रत ले लिये, पडिमा धारण कर ली, दोगार, पांच, सात, आठ और ग्यारह (पडिमा तक ले ले). विशेष न हो तो (हमारे मुमुक्षु) कहते हैं कि, विशेष न हो तो विशेष ले ले, लेकिन क्या करे ग्यारह से ज्यादा है नहीं. बारहवीं, तेरहवीं (पडिमा) है नहीं. कुछ जबर नहीं न ! पडिमा किसको कहते हैं ? भाई !

अंतर में आनंद की शांति का शेरडा... शेरडा (को) क्या कहते हैं ? धार ! आनंद की धारा. (शेरडा) काठियावाडी भाषा है. आडा..डा...! जरना ! आनंद... आनंद... आनंद... जिसके पास शुभभाव भी दुःख लगे, दुःख लगे, जहर लगे. आडा..डा...! समज में आया ? भगवान का स्मरण और शास्त्र के वाचन का विकल्प भी जिसके आगे दुःख लगे. औसी चीज का भान हुआ पीछे कहते हैं कि, राग का तो त्याग है ही. (राग में) दुःख है, दुःख है.

अनंत आनंदस्वरूप भगवानआत्मा ! दृष्टि में तो उसको परिश्रमन हो गया.

आडा..डा...! अब कोई बात, राग त्यागना है ऐसा रखा नहीं. दृष्टि और ज्ञान में तो त्याग ही है, लेकिन स्वरूप में स्थिरता नहीं (ईसलिये) ऐसा शुभराग प्राप्त हो जाता है. मुनि को अशुभ राग तो है नहीं. समज में आया ? शुभराग हो उसको ऐसा कहते हैं कि, त्याग है, फिर भी अंगीकार करते हैं ऐसा कहने में आया है. ऐसी बात है. आडा..डा...! ऐसा मार्ग है, प्रभु !

‘तथापि पर्यायमें शुभराग नहीं छूटनेसे...’ देजो ! पर्याय में शुभराग नहीं छूटने से ‘वह पूर्वोक्तप्रकारसे पंथाचारको ग्रहण करता है.’ पर्याय में राग छूटता नहीं. पुरुषार्थ की कमी है. कमी (है ऐसा) कहने का एक किसको है ? कि, जिसे पुरुषार्थ विद्वानंद अजंड पूर्ण दृष्टि में आया है. समज में आया ? पूर्ण आनंद और पूर्ण ज्ञान, पूर्ण दर्शन, पूर्ण शांति, ऐसा सम्यग्दर्शन में जिसको पूर्ण आनंदादि पूर्ण स्वरूप अनुभव में आया है, उस दृष्टि से राग की मंदता (है और पुरुषार्थ की) कमी है, ऐसा जानने में आता है. लेकिन वस्तु की जबर नहीं और मुझे राग की मंदता है और उससे राग आता है, (ऐसा नहीं). मंदता किसकी अपेक्षा से ? समज में आया ? भगवान परिपूर्ण आनंदकंद पुरुषार्थ का पिंड है, ऐसा अनुभव में आया उसके साथ मिलाते हैं तो राग मंद आता है वह मेरी कमजोरी है. वह त्रिकाल की जोर की अपेक्षा से राग की कमजोरी मानने में आता है. आडा..डा...! सबलता का भान हुआ उस अपेक्षा से निर्बलता ज्वाल में आती है. सबलता का ज्वाल नहीं और मेरी निर्बलता है (ऐसा कहे तो) ऐसी वस्तु है नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? वस्तु ऐसी है. लो ! २०२ गाथा (पूरी) हुई.

‘पश्चात् वह कैसा है इसका उपदेश करते हैं :-’ २०३ (गाथा).

समणं गणिं गुणद्धं कुलरुववयोविसिट्ठमित्ठदरं।

समणेहिं तं पि पणदो पडिच्छ मं चेदि अणुगहिदो।।२०३।।

पीछे है न (हरिगीत) ?

‘मुजने ग्रहो’ कही, प्रज्ञत थई, अनुगृहीत थाय गइी वडे,

वयउपकुलविशिष्ट, योगी, गुणाढ्य ने मुनि-ईष्ट जे. २०३.

प्रज्ञत थई - देजो ! शिष्य गुरु के पास जाते हैं. मछा मुनि भावविंगी संत हैं, उनके पास जाता है. उसको उनकी पीछान है, यह मुनि भावविंगी संत हैं. देजो ! ईतनी पीछान (है), मुनिपना देनेवाले को भान है. समज में आया ? मुनिपना देने को अपना

अथातः कीदृशो भवतीत्युपदिशति -

समणं गणिं गुणद्धं कुलरूपवयोविसिद्धमिद्धदरं।

समणेहिं तं पि पणदो पडिच्छ मं चेदि अणुगहिदो।।२०३।।

श्रमणं गणिनं गुणाढ्यं कुलरूपवयोविशिष्टमिष्टतरम्।

श्रमणैस्तमपि प्रणतः प्रतीच्छ मां चेत्यनुगृहीतः।।२०३।।

ततो हि श्रामण्यार्थी प्रणतोऽनुगृहीतश्च भवति। तथाहि-आचरिताचारित-समस्तविरतिप्रवृत्तिसमानात्मरूपश्रामण्यत्वात् श्रमणं, एवंविधश्रामण्याचरणाचारणप्रवीणत्वात् गुणाढ्यं,

अथ जिनदीक्षार्थी भव्यो जैनाचार्यमाश्रयति-समणं निन्दाप्रशंसादिसमचित्तत्वेन पूर्वसूत्रोदित-निश्चयव्यवहारपञ्चाचारस्याचरणाचारणप्रवीणत्वात् श्रमणम्। गुणद्धं चतुरशीतिलक्षगुणाष्टादशसहस्र-शीलसहकारिकारणोत्तमनिजशुद्धात्मानुभूतिगुणेनाढ्यं भृतं परिपूर्णत्वाद्गुणआढ्यम्।

मान है और ये साधु भी आवर्तिगी है, ऐसा मान है. ऐसी पीछान होती है. सम्यग्दर्शन में अगले प्राणी की क्या दशा है, उसकी पीछान आ जाती है. समज में आया ?

प्रश्न :- काहे की पीछान होती है ?

समाधान :- उसके दर्शन-ज्ञान-चारित्र की दशा अंतर की कैसी है, वल प्रकार ज्याल में आ जाता है. 'धवल' में प्रश्न है उसकी यर्या डमारे यलं डुई थी. 'कुंभोज' ! 'कुंभोज' में (अेक साधु) है न ? डम डो डिन गये थे न, तो बराबर प्रवचन सुनते थे. 'समयसार' सुनते थे. डो घंटा यर्या डुई थी. (दूसरे विद्वान) भी थे. उन्डोंने बुलाया था. (उन्डोंने पूछा) उसकी पीछान होती है कि नहीं ? (डमने कडा), 'धवल' में ऐसा है. डेजो ! 'सर्वार्थसिद्धि' में ऐसा है. मतिज्ञान, अवग्रड, डडा, अवाय, धारण. वलं दूसरी बात है. यल दक्षिणी है या कौन है ? ऐसी बात है. 'धवल' में तो ऐसा है कि, यल भवि है या अभवि है ? ऐसा प्रश्न डडया है.

मतिज्ञान के निर्मलत्वपने में अवग्रड, डडा, अवाय, धारण में यल प्राणी भवि है या अभवि है ? ऐसा विचार डडया है. मतिज्ञान में डसे ऐसा निर्णय डो जाता है

સકલલૌકિકજનનિઃશઙ્કસેવનીયત્વાત્ કુલક્રમાગતક્રૌર્યાદિદોષવર્જિતત્વાચ્ચ કુલવિશિષ્ટં, અન્તરહ્ગશુદ્ધરૂપાનુમાપકબહિરહ્ગરૂપત્વાત્ રૂપવિશિષ્ટં, શૈશવવાર્ધક્યકૃતબુદ્ધિવિકલવત્વાભાવા-
દ્યૌવનોદ્રેકવિક્રિયાવિવિક્તબુદ્ધિત્વાચ્ચ વયોવિશિષ્ટં, નિઃશેષિતયથોક્તશ્રામણ્યાચરણાચારણ-
વિષયપૌરુષેયદોષત્વેન મુમુક્ષુભિરમ્યુપગતતરત્વાત્ શ્રમણૈરિષ્ટતરં ચ ગણિનં શુદ્ધાત્મતત્ત્વોપલમ્ભસાધક-
માચાર્યં શુદ્ધાત્મતત્ત્વોપલમ્ભસિદ્ધ્યા મામનુગૃહાણેત્યુપસર્પન્ પ્રણતો ભવતિ। એવમિયં તે
શુદ્ધાત્મતત્ત્વોપલમ્ભસિદ્ધિરિતિ તેન પ્રાર્થિતાર્થનં સંયુજ્યમાનોઽનુગૃહીતો ભવતિ।।૨૦૩।।

કુલરૂપવયોવિશિષ્ટં લોકદુગુંચ્છારહિતત્વેન-જિનદીક્ષાયોગ્યં કુલં ભણ્યતે।
અન્તરહ્ગશુદ્ધાત્માનુભૂતિજ્ઞાપકં નિર્ગ્રન્થનિર્વિકારં રૂપમુચ્યતે। શુદ્ધાત્મસંવિત્તિવિનાશકા-
રિવૃદ્ધબાલયૌવનોદ્રેકજનિતબુદ્ધિવૈકલ્યરહિતં વયશ્ચેતિ। તૈઃ કુલરૂપવયોભિર્વિશિષ્ટત્વાત્
કુલરૂપવયોવિશિષ્ટમ્। **इद्वदरं** इष्टतरं सम्मतम्। कैः। **समणेहिं** निजपरमात्मतत्त्वभावना-

પછી તે કેવો થાય છે તે હવે ઉપદેશે છે :-

‘મુજને ગ્રહો’ કહી, પ્રણત થઈ, અનુગૃહીત થાય ગણી વડે,
-વયરૂપકુલવિશિષ્ટ, યોગી, ગુણાઢ્ય ને મુનિ-ઈષ્ટ જે. ૨૦૩.

અન્વયાર્થ :- [શ્રમણ] જે શ્રમણ છે, [ગુણાઢ્ય] ગુણાઢ્ય છે, [કુલરૂપવયોવિશિષ્ટ] કુળ,
રૂપ તથા વયથી વિશિષ્ટ છે અને [શ્રમણૈઃ ઇષ્ટતરં] શ્રમણોને અતિ ઈષ્ટ છે [તમ્ અપિ ગણિનં]
એવા ગણીને [મામ્ પ્રતીચ્છ ઇતિ] ‘મારો સ્વીકાર કરો’ એમ કહીને [પ્રણતઃ] પ્રણત થાય છે
(પ્રણામ કરે છે) [ચ] અને [અનુગૃહીતઃ] અનુગૃહીત થાય છે.

ક્રિ, યહ પ્રાણી સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન ઔર ચારિત્રવંત હૈ ઇસલિયે ભવિ હૈ. જ્ઞાન હો ગયા.
એસા ‘ધવલ’ મેં હૈ. સમજ મેં આયા ? વર્તમાન મેં તો એસા કહતે હેં ક્રિ, હમેં માલૂમ
નહીં પડે. સામનેવાલે કા માલૂમ પડે નહીં, અપના માલૂમ પડે નહીં. લે લો વ્રત. અરે...
ભગવાન ! અંધા હૈ. વહાં બહુત ચર્યા હુઈ થી. દો-દો ઘંટા (ચર્યા હુઈ થી). કયા કહતે
હેં ? ‘કુંભોજ’ ! ‘બાહુબલી-કુંભોજ’ ! કયા કહતે હેં ? ‘દેશભૂષણ’ ! ‘દેશભૂષણ’ મોક્ષ

સહિતસમચિત્તશ્રમગૈરન્યાચાર્યૈઃ । ગણિં એવંવિઘ્નગુણવિશિષ્ટં પરમાત્મભાવનાસાધકદીક્ષાદાયકમાચાર્યમ્ । તં પિ પળદો ન કેવલં તમાચાર્યમાશ્રિતો ભવતિ, પ્રણતોઽપિ ભવતિ । કેન રુપેણ । પડિચ્છ મં હે ભગવન, અનન્તજ્ઞાનાદિજિનગુણસંપત્તિકારણભૂતાયા અનાદિકાલેઽત્યન્તદુર્લભાયા ભાવસહિતજિનદીક્ષાયાઃ પ્રદાનેન પ્રસાદેન માં પ્રતીચ્છ સ્વીકુરુ । ચેદિ અણુગહિદો ને કેવલં પ્રણતો ભવતિ, તેનાચાર્યેણાનુગૃહીતઃ સ્વીકૃતશ્ચ ભવતિ । હે ભવ્ય, નિસ્સારસંસારે દુર્લભબોધિં પ્રાપ્ય નિજશુદ્ધાત્મભાવનારુપયા નિશ્ચયચતુર્વિધારાધનયા મનુષ્યજન્મ સફલં કુર્વિત્યનેન પ્રકારેણાનુગૃહીતો ભવતીત્યર્થઃ ॥૨૦૩ ॥

ટીકા :- પછી શ્રામણ્યાર્થી પ્રણત અને અનુગૃહીત થાય છે. તે આ પ્રમાણે : આચરવામાં અને અચરાવવામાં આવતી સમસ્ત વિરતિની પ્રવૃત્તિના સમાન આત્મરૂપ એવા શ્રામણ્યપણાને લીધે જે ‘શ્રમણ’ છે, એવું શ્રામણ્ય આચરવામાં અને અચરાવવામાં પ્રવીણ હોવાને લીધે જે ‘ગુણાઢ્ય’ છે, સર્વ લૌકિક જનોથી નિઃશંકપણે સેવવાયોગ્ય હોવાને લીધે અને કુળક્રમાગત (કુળના ક્રમે ઊતરી આવતા) કૂરતાદિ દોષોથી રહિત હોવાને લીધે, જે ‘કુળવિશિષ્ટ’ છે, અંતરંગ શુદ્ધ રૂપનું અનુમાન કરાવનારું બહિરંગ શુદ્ધ રૂપ હોવાને લીધે જે ‘રૂપવિશિષ્ટ’

પધારે. ‘કુંથલગિરી’ ! ‘કુંથલગિરી.. કુંથલગિરી’ ! ‘કુંભોજ’ નહિ. ‘કુંભોજ’ તો હમ દો બાર ગયે થે, લેકિન વહાં નહીં થે. ‘કુંથલગિરી’ થે. વહાં ગયે થે. ‘કુંથલગિરી’ ‘દેશભૂષણ’ હૈ ન ? હમ ગયે થે, દો બાર ‘કુંભોજ’ ગયે. વહાં બહુત ચર્યા હુઈ થી. બરાબર સુનતે થે. માર્ગ તો દૂસરા હૈ. સુનતે થે. પીછે વહ બાત કરતે થે, પર કી (કૈસે) ખબર પડે ? પર કી ખબર પડે. સમ્યક્જ્ઞાની કો પર કી ભી ખબર પડે. યહ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રવંત હૈં, ઐસા ઉસકા વેદન ખ્યાલ મેં આ જાયે. ઉસકે દ્વારા ભવિ હૈ, ઐસા નિર્ણય કર લેતે હૈં. આહા..હા...!

વહે કહતે હૈં, દેખો !

‘મુજને ગ્રહો’ કહી, પ્રણત થઈ, અનુગૃહીત થાય ગણી વડે,

વચરૂપકુલવિશિષ્ટ, યોગી, ગુણાઢ્ય ને મુનિ-ઈષ્ટ જે. ૨૦૩.

કિસકે પાસ દીક્ષા લેની, વે કૌન હૈ ? ઉસકા ઉસે ભાન હૈ. સમજ મેં આયા ? અપના ભી ભાન હૈ ઔર પર કા ભી ભાન હૈ. ઐસા અંધઅંધ (નહીં હૈ). અપની ભી ખબર

છે, બાળપણથી અને વૃદ્ધપણથી થતી બુદ્ધિવિકલવતાનો અભાવ હોવાને લીધે તથા યૌવનોદ્રેકની વિક્રિયા વિનાની બુદ્ધિ હોવાને લીધે જે ‘વયવિશિષ્ટ’ છે અને યથોક્ત શ્રામણ્ય આચરવા અને અચરાવવા સંબંધી પૌરુષેય દોષોને નિ:શેષપણે નષ્ટ કર્યા હોવાથી મુમુક્ષુઓ વડે (પ્રાયશ્ચિત્તાદિ માટે) જેમનો બહુ આશ્રય લેવાતો હોવાને લીધે જે ‘શ્રમણોને અતિ ઇષ્ટ’ છે, એવા ગણીની પાસે-શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિના સાધક આચાર્યની પાસે-‘શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિરૂપ સિદ્ધિથી મને અનુગૃહીત કરો’ એમ કહીને (શ્રામણ્યાર્થી) જતો થકો પ્રણત થાય છે. ‘આ પ્રમાણે આ તને શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિરૂપ સિદ્ધિ’ એમ (કહીને) તે ગણી વડે (તે શ્રામણ્યાર્થી) પ્રાર્થિત અર્થથી સંયુક્ત કરાતો થકો અનુગૃહીત થાય છે. ૨૦૩.

નહીં, કૌન હે ? ક્યા ચલતા હે ? ઔર ક્યા લેતા હૂં ? ઔર પર ક્યા હે, ઉસકી ખબર નહીં, ઐસા નહીં. સમજ મેં આયા ? સમ્યગ્દર્શન ઔર સમ્યક્જ્ઞાન મેં પર કા ભી પતા લગ જાયે. ઉસકી ચેષ્ટા, ભાષા બોલે, શૈલી બોલે (તો પતા) ચલ જાતા હે કિ, યહ દૂસરી ચીજ હે. સમજ મેં આયા ? દેખો !

ટીકા. ટીકા મેં અન્વયાર્થ કા આ જાયેગા. ‘પશ્ચાત્...’ પશ્ચાત્ યાની ત્યાગી હુએ. ‘શ્રામણ્યાર્થી...’ શ્રમણ કા અર્થી, મુનિપના કા અર્થી. ‘પ્રણત ઔર અનુગૃહીત હોતા હે.’ ગુરુ કો વિનયપૂર્વક નમન કરતે હેં. પ્રણત. સમજ મેં આયા ? ‘પ્રણત ઔર અનુગૃહીત હોતા હે.’ ગુરુ કી કૃપા સે અનુગૃહીત હો જાતા હે. આહા..હા...! સ્વીકાર કરતે હેં. મુનિપના લેને કા પાત્ર હે. (ફિર) દીક્ષા દેતે હેં. લો ! સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! ‘પશ્ચાત્ શ્રામણ્યાર્થી પ્રણત ઔર અનુગૃહીત હોતા હે.’ સમકિતી હે, ક્ષાયિક સમકિતી ભી હો. સમજ મેં આયા ? યહ પંચમકાલ હે ઇસલિયે ક્ષયોપશમ સમકિતી આદિ હો. અપના ભાન હે ઔર ગુરુ કી ભી ખબર હે. વહાં જાકર નમન કરતે હેં ઔર અનુગૃહીત હોતા હે. ઉસકી કૃપા અંગીકાર કરતે હેં.

‘વહ ઇસપ્રકાર હે કિ - આચરણ કરનેમેં ઔર આચરણ કરાનેમેં આનેવાલી સમસ્ત વિરતિકી પ્રવૃત્તિ કે સમાન આત્મરૂપ - ઐસે શ્રામણ્યપનેકે કારણ જો ‘શ્રમણ’ હે; ઐસે શ્રામણ્યકા આચરણ કરનેમેં ઔર આચરણ કરાનેમેં પ્રવીણ હોનેસે ‘ગુણાઢ્ય’ હે;...’ દેખો ! દેખો, ‘આચરણ કરને મેં...’ જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર નિશ્ચયસહિત વ્યવહાર આચરણ કરને

में और 'आयरण कराने में...' (अर्थात्) दूसरे को भी निश्चय सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्र्यादि सहित व्यवहार आयरण कराने में 'आनेवाली समस्त विरतिकी प्रवृत्तिके...' देजो ! समान यानी तुल्य, तुल्य, बराबर, अेकसा, मिलता हुआ. 'विरतिकी प्रवृत्तिके समान आत्मरूप...' क्या कहते हैं ? आडा..डा...!

पंच मडाव्रत या ज्ञानायार, दर्शनायार, चारित्र्यायार, तपायार, वीर्यायार ँस प्रकार की शुभ विकल्प की प्रवृत्ति, ँसके समान रूप. अंतर में ँसी आत्मदशा प्रगट हुं है. समज में आया ? कैसी संघि की है, देजो तो ! विरति की प्रवृत्ति के तुल्य आत्मा का रूप. विरति की प्रवृत्ति से मिलती हुं. (ँसके) समान जो आत्मादशा है सो श्रामण्य है. देजो ! आ..डा...! समज में आया ? सम्यग्दर्शन का आठ आयार, सम्यक्ज्ञान का पांच आयार ँत्यादि, ँस प्रकार की जो राग की प्रवृत्ति, विरति है ँसके समानरूप अंदर में दशा डोती है. श्रामण्यपना, सम्यग्दर्शन यानी वीतरागपने (की) पर्याय, विरति के समान वहां पर्याय प्रगट हुं है. विरति प्रवृत्ति ँतनी है और गुणस्थान नीचे (है), ँसा डोता नहीं. दृष्टि में मिथ्यात्व डो और बाडर में वड प्रवृत्ति डो तो समानरूप नहीं है, ँसा कहते हैं. वड असमान है. आडा..डा...! समज में आया ? कितनी बात ! ओ..डो..डो...!

'कुंडकुंदाचार्यदेव' यरणानुयोग की बात करते हैं तो कहते हैं कि, ँसकी पर्याय में प्रवृत्ति. है न ? 'समस्त विरति की प्रवृत्ति...' अशुभ रागादि का अभाव हुआ न ? और शुभराग की प्रवृत्ति है. ँस 'प्रवृत्तिके समान आत्मरूप...' ँसके प्रमाण में ँसकी आत्मदशा, अनुभवदशा, तीन कषाय के अभावादि वीतरागदशा प्रगट है. आ..डा...! शुभभाव विरती है न ? ँसके समान रूप. वीतरागता. पंचायार का जैसा शुभभाव है ँसके प्रमाण में सामने वीतरागदशा समानरूप है. ँसे. वड राग की विरति प्रवृत्ति है. राग की प्रवृत्ति है न ? अशुभ से निवृत्ति और (शुभ की) प्रवृत्ति है न ! ँस राग की प्रवृत्ति के अनुकूल वहां निवृत्ति (यानी) वीतरागदशा हुं है, ँसा कहते हैं. समज में आया ? आडा..डा...! बाडर में प्रवृत्ति शुभ रागादि डो, ँसे पंचायार (डो) और अंदर में वीतरागदशा न डो, वड वस्तु नहीं (है). ँसे वस्तु कहते नहीं, ँसे श्रामण्य कहते नहीं. समज में आया ?

बाह्य में नग्न विंग डो, अष्टांश मूलगुण का विकल्प डो और पंचायार आदि ये ज्ञानायार आदि (कडे) वड डो और अंतर में मिथ्यादृष्टि डो, ँसी बात नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? निश्चय (से) व्यवहार की समानरूपता नहीं.

मुमुक्षु :- यह उत्सर्ग मार्ग है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- नहीं, अक ही मार्ग है. उत्सर्ग क्या ? ऐसा कहते हैं कि, यह उत्सर्ग मार्ग है, लेकिन अपवाद मार्ग दूसरा होगा. ये राग अपवाद मार्ग है. पंचायार है वही अपवाद मार्ग है. लेकिन अपवाद मार्ग के अनुकूल उत्सर्ग मार्ग, वीतराग की दशा होती है, यूँ कहते हैं. आहा..हा...! ऐसी बात है, भाई ! ये पंचायार ही अपवाद मार्ग है. वह वीतराग मार्ग है ही नहीं. आहा..हा...! समज में आया ? लेकिन अपवाद मार्ग विकल्प की दशा, ज्ञान, दर्शन, चारित्र आदि जितना पंचायार आदि कडा, उस प्रमाणा में वहां समानरूप आत्मदशा, वीतरागी आनंदकंद, छहे-सातवें गुणस्थान में जुलती दशा होती है तो व्यवहार के योग्य, समानरूप कडने में आता है. नहीं तो विसमानरूप है, उसको तो भावश्रमण और द्रव्य, दोनों का मेल है नहीं. भावसाधुपना और द्रव्यक्रिया दो का मेल है नहीं. समज में आया ? कोई ऐसा ले ले कि, हमें सम्यग्दर्शन तो है, यह समजना. सम्यक्ज्ञान है और अंदरमें चारित्र भी है लेकिन हमारे व्यवहार में दोष है. जितना व्यवहार है उतना हम पाव सकते नहीं. (तो) ऐसी बात होती ही नहीं. ऐसा कहते हैं. समज में आया ?

प्रश्न :- पंचमकाल की छूट नहीं ?

समाधान :- पंचमकाल क्या ? लेकिन काल कहां अंदर लागू पडता है ? यह पंचमकाल की तो बात है. यह पंचमकाल के मुनि कहते हैं. कौन कहते हैं यह ? पंचमकाल की बात करते हैं या चौथे काल की ? सिद्धांत में कालझेर कहां है. देजो ! स्पष्ट करने को पूछते हैं.

मुमुक्षु :- दो और दो पांच भी होते होंगे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हो सकता है, (कहीं) दो और दो तीन भी होते होंगे और कहीं दो और दो पांच होते होंगे. ऐसा है ? आहा..हा...!

छहे गुणस्थान के योग्य पंचायार ज्ञानादि के विकल्प है, उसके प्रमाणा में सामने वीतरागदशा तीन कषाय का अभाव, ऐसी समानरूप निश्चय की दशा है, तो उसे श्रमण कडने में आता है. नहीं तो उसे श्रमण कडते नहीं. समज में आया ? बाह्य में विषमता हो और अंदर में सम्यग्दर्शन, ज्ञान सख्या हो, ऐसा होता नहीं. और बाहर में व्यवस्थित व्यवहार आचरण हो और अंदर में मिथ्यादर्शन हो, ऐसा होता ही नहीं. उसको यहां

ગિનને મેં આયા નહીં. સમજ મેં આયા ? ઓ...હો...! દેખો ! કિતના સ્પષ્ટ કરતે હેં.

અંતર મેં જહાં પંચ આચાર કે વિકલ્પ કી ભૂમિકા કા ત્યાગ દષ્ટિ મેં, જ્ઞાન મેં હોનેપર ભી એસા ભાવ આતા હૈ તો ઉસ ભાવ કી ભૂમિકા કે યોગ્ય હી સમાનરૂપ નિશ્ચય મેં હોતા હૈ. એસી વીતરાગદશા તીન કષાય કા અભાવ, ક્ષણ મેં છઠ્ઠે-સાતવેં મેં ઝુલતી દશા હોતી હૈ. અભી સાધુપદ કિસે કહતે હેં, સમજ નહીં, શ્રદ્ધે નહીં, માલૂમ નહીં. સમજ મેં આયા ? દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર ઓર દેવ-ગુરુ-ધર્મ કિસે કહતે હેં, ઉસકી ખબર નહીં ઓર (માને કિ) સમ્યગ્દર્શન હો જાયે ! સમજ મેં આયા ? સૂક્ષ્મ બાત હૈ. માર્ગ વીતરાગ કા એસા હૈ. વહ કોઈ નવીન હૈ, એસી કોઈ ચીજ નહીં. અનાદિ સે માર્ગ એસા હી ચલતા હૈ.

કહતે હેં કિ, ‘આચરણ કરનેમેં ઓર આચરણ કરાનેમેં આનેવાલી...’ વ્યવહાર કી બાત હૈ ન, ભાઈ ! ‘સમસ્ત વિરતિકી પ્રવૃત્તિ...’ વિરતિ કી પ્રવૃત્તિ – શુભરાગ. અશુભ સે નિવૃત્તિ હૈ ન. પંચ મહાવ્રત, અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ (કા) વિકલ્પ, ઉસકે પ્રમાણ મેં આત્મરૂપ (અર્થાત) ઉસકે સમાન સામને વીતરાગદશા હો. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? કોઈ સમ્યક્દષ્ટિ પંચમ ગુણસ્થાનવાલે નોંવી ત્રૈવેચક જાતે હેં. બાહ્ય મેં અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ કી શુદ્ધ પ્રવૃત્તિ (હોતી હૈ), સમજ મેં આયા ? ઓર અંદર મેં સમ્યગ્દર્શન ઓર જ્ઞાન હો ઓર છઠ્ઠા ગુણસ્થાન ન હો, વહ બાત યહાં નહીં લી, ભાઈ ! યહાં તો દોનોં સમાન દશા હૈ ઉસકી બાત લેની હૈ. સમજ મેં આયા ?

બાહ્ય મેં વ્યવહાર બરાબર શુદ્ધ (હો). અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ, પંચ મહાવ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિ ભગવાન ને જૈસા કહા વૈસી શુભભાવ કી પ્રવૃત્તિ મુનિ કે (યોગ્ય) બરાબર (પાલન કરતા હો) ઓર અંદર મેં સમ્યગ્દર્શન ઓર સમ્યક્જ્ઞાન આદિ હો, ગુણસ્થાન છઠ્ઠા ન હો. સમજ મેં આયા ? વહ ઉસકે ખ્યાલ મેં ભી હૈ (કિ), મેરી ભૂમિકા મુનિ કી નહીં હૈ. સમજ મેં આયા ? લેકિન બાહ્ય મેં એસે શુભભાવ કી પ્રવૃત્તિ મેં ખંડ નહીં. અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ આદિ બરાબર પાલતા હૈ. વહી શુક્લ લેશ્યા સે નોંવી ત્રૈવેચક ચલા જાયે. સમજ મેં આયા ? અંદર મુનિપણા હૈ નહીં તો વહ સમાનરૂપ નહીં રહા. વ્યવહાર ઓર નિશ્ચય સમાનરૂપ ન હુઆ. ઇસલિયે ઉસકો દ્રવ્યલિંગી કહતે હેં. મિથ્યાદષ્ટિ કો ભી દ્રવ્યલિંગી ઓર સમ્યક્દષ્ટિ આદિ કો ભી દ્રવ્યલિંગી (કહતે હેં). ક્યોંકિ જૈસા વ્યવહાર હૈ વૈસા વહાં નિશ્ચય હૈ નહીં. આ..હા...! સમજ મેં આયા ? નિશ્ચય જૈસા હૈ વહાં એસા વ્યવહાર હૈ હી. વહ બાત યહાં લી હી નહીં, ભાઈ !

यहां जिसे गुणस्थान योग्य निश्चयदशा प्रगटी है, उसे ऐसा व्यवहार होता है, ऐसा नहीं लिया. वह तो होता ही है. लेकिन ऐसा व्यवहार जो वहां निश्चय ऐसी दशा होती ही है, ऐसे लिया है. यरष्ठानुयोग की कथनी है न ! यरष्ठ अनुसार द्रव्य है, वह देना है. ऐसी दशा.. आ..डा...! छोड़े गुणस्थान में जो विरति की प्रवृत्ति का शुभ राग है उसके प्रमाणा में वहां वीतराग दशा निश्चय है, उसे साधुपद कडने में आता है. देभो !

‘ऐसे श्रामण्यपनेके कारण...’ ऐसे साधुपने के कारण ‘जो ‘श्रमण’ है;...’ देभो कितनी स्पष्ट टीका है ! ऐसे साधुपने के कारण वह साधु है. समज में आया ? ये तो बाहर से नग्नद्विग डो और उसके लिये आहार आदि देता डो (तो भी कडते हैं कि), नग्न तो है न ! जय नारायण ! उसकी परीक्षा है नहीं. दृष्टि की ખબर नहीं, तत्त्व की ખबर है नहीं. समज में आया ? कठिन मार्ग, लार्थ ! वर्तमान में लोगों के ऐसा लगे. दूसरी प्रथा यली है न !

मुमुक्षु :- डम से तो अरुथे है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- डमसे अरुथे का कया अर्थ ? बिगडा डुआ दूध छाछमें ली नहीं आता. कया कडा ? समज में नहीं आया ? बिगडा डुआ दूध मीठी छाछमें से ली जाता है. छाछ समजे न ? मडा ! कयोकि मीठी छाछ डो तो रोटी (जाने में) यलती है. बिगडा डुआ दूध तो छाछमें से ली जाता है. यहां वह बात है.

मुमुक्षु :- समज में नहीं आया.

पूज्य गुरुदेवश्री :- आडा..डा...! वह तो उन्डोंने पूछा (इसलिये) दृष्टान्त दिया. दूध बिगडा डो न, दूध ! तो बिगडे (दूध) के साथ कोरु रोटी जाता है ? मीठी छाछ डो तो जाते हैं. ऐसे अंदर में निश्चय और व्यवहार में बिगडा डो, पंचमकाल के कारण दोनों में बिगडा डो, फिर ली डमारे से अरुथे है, ऐसा कोरु कडे वह जूठ है. ऐसी व्याख्या है ही नहीं. डमारे से अरुथे है, उसका अर्थ कया ? समज में आया ?

अेक आदमी उपवास करके अेक वक्त जाता है अथवा अेक कण जाता है और दूसरा अेक वक्त जाता है. तो डमारे से तो अरुथे है, ऐसा है ? (मुमुक्षु :- नहीं). नहीं कहां से आया ? प्रतिज्ञा लेकर उपवास तोड देता है. यड समजने की यीज है. ऐसी यीज है, लार्थ ! ऐसा कठिन काम है, लार्थ ! मार्ग को समजो. सत्य निश्चय-व्यवहार अलौकिक बात है, बापू ! इसमें किसी की सिझरीश नहीं यलती. लार्थ ! यड तो मार्ग

હે. અનંત તીર્થકરોં કા, અનંત ગણધરોં કા (માર્ગ હે). અનંત ઇન્દ્રો ને સ્વીકારી હુઈ વસ્તુ કી સ્થિતિ હે. વસ્તુ કા સ્વરૂપ હી ઐસા હે. આહા...હા...! દેખો ન ! ચરણાનુયોગ કી શૈલી ગજબ બાત હે ન !

‘ઐસે શ્રામણ્યપનેકે કારણ જો ‘શ્રમણ’ હે;...’ આહા...હા...! જિસકા વ્યવહાર પંચાચાર શુદ્ધ હે ઉસ પ્રમાણ મેં જિસે નિશ્ચય વીતરાગ દશા ભી પ્રગટ હો ગઈ હે. ઉસે શ્રમણ કહને મેં આતા હે. વાસ્તવ મેં તો શ્રમણ વંદનિક હે, વહ કોઈ અહાઈસ મૂલગુણ કે વિકલ્પ કે કારણ વંદનિક નહીં. વહ તો રાગ હે. સમજ મેં આયા ? વીતરાગી દશા જો હુઈ હે વહ વંદનિક હે. સમજ મેં આયા ? ઇસલિયે કહતે હેં કિ, ઇસલિયે ઉસે શ્રમણ કહને મેં આયા હે.

‘ઐસે શ્રામણ્યકા આચરણ કરનેમેં...’ ઐસે શ્રામણ્ય કા, દેખો ! પંચાચાર આદિ વિરતિ ઔર અંદર સમાનરૂપ. ‘ઐસે શ્રામણ્યકા આચરણ કરનેમેં ઔર આચરણ કરાનેમેં પ્રવીણ હોનેસે જો ‘ગુણાઢ્ય’ હે...’ ગુણાઢ્ય કી વ્યાખ્યા કી. સમજ મેં આયા ? ઐસે સંત હોતે હેં, મુનિ ઐસા હોતે હેં, મુનિ ઐસે હોતે હેં. ઉનકે પાસ દીક્ષા લેતે હેં, ઐસા કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? જહાં-તહાં સર ઝુકા દે ઉસે ખબર નહીં. કિતની બાત કહી હે ! ચરણાનુયોગ કી ચૂલિકા ! સમજે ન ? ચૂલિકા કહા ન ? ચરણાનુયોગસૂચક ચૂલિકા, લો ! ઓ...હો...હો...! વહ ગુણાઢ્ય કી વ્યાખ્યા કી. ઐસે ગુણી મુનિ હોતે હેં. ભાષા હે ન ? ‘સમણં ગણિં ગુણહ્લં’, ‘સમણં ગણિં ગુણહ્લં’ ઐસે પહલે પદ કા અર્થ હુઆ. શ્રમણ ઐસે હેં ઔર ગુણી ઐસે ગુણાઢ્ય હેં. આચાર્ય જિનકે પાસ દીક્ષા લેતે હેં વે. ઓ...હો...હો...!

‘સર્વ લૌકિક જનોંકે દ્વારા નિ:શંકતયા સેવા કરને યોગ્ય હોનેસે...’ દેખો ! કેસે હેં મુનિ ? ‘સર્વ લૌકિક જનોંકે દ્વારા નિ:શંકતયા સેવા કરને યોગ્ય...’ ઐસી કોઈ દુગંછા, ઐસી કોઈ શરીર કી ક્રિયા વિરુદ્ધ હે, ઐસા હે નહીં. ‘સર્વ લૌકિક જનોંકે દ્વારા નિ:શંકતયા સેવા કરને યોગ્ય હોનેસે ઔર કુલકમાગત (કુલકમસે ઉતર આનેવાલે) કૂરતાદિ દોષોંસે રહિત...’ જિસકા કુળ હી ઐસા ઊંચા હે કિ જિસમેં જન્મ હુઆ થા, શાંતપરિણામી જૈસી સજ્જનતા, જિસકે કુલ મેં હી સજ્જનતા થી, ઐસા કહતે હેં, દેખો ! સમજ મેં આયા ? લૌકિક નીતિ ભી ઉસકે કુલ મેં બડી અચ્છી થી ઐસે મેં જન્મ હુઆ. વહ મુનિ હુઆ હે. ઐસા મુનિ ! સમજ મેં આયા ?

‘સર્વ લૌકિક જનોંકે દ્વારા નિ:શંકતયા સેવા કરને યોગ્ય હોનેસે ઔર કુલકમાગત

(कुलकमसे उतर आनेवाले) कूरतादि दोषोंसे रहित...’ कितनों के कुल (में) जन्म से कोध की, मान की, कपट की, लोभ की कूर प्रकृति (होती है). कुल में ही ऐसा स्वभाव होता है तो उसके पुत्र में वैसा स्वभाव आता है. (यहां तो कहते हैं कि), सज्जन पुरुषों के कुल में जिसका जन्म है. आडा..डा...! देजो ! समज में आया ? जिसकी माता, जिसके पिता, जिसका ‘कुलकमागत कूरतादि दोषोंसे रहित...’ है. कूरता नहीं. समज में आया ?

‘जो कुलविशिष्ट है;...’ जैसे आचार्य कुलविशिष्ट है, ऐसा कहते हैं. गुणाढ्य कडा, दूसरे में कुलविशिष्ट कडा. आ..डा...! जिसके पास दीक्षा लेनी है उसका शरीर भी ऐसा हो, पुण्यप्रकृति ऐसी हो, लोग देजे तो (ऐसा लगे कि) ओ..डो...! यह उत्तम प्राणी है, उत्तम सज्जन के कुल में उनका जन्म है. ऐसा जिसका लोकायरण जिसके कुल में ठीक था उसमें जन्म हुआ हो, उसे कुलविशिष्ट कहते हैं. समज में आया ? कुलविशिष्ट है.

‘अंतरंग शुद्धरूपका अनुमान करानेवाला बहिरंग शुद्धरूप होनेसे जो ‘रूपविशिष्ट’ है;...’ देजो ! ये रूपविशिष्ट ! सुंदर है, ऐसी नहीं. ‘अंतरंग शुद्धरूपका अनुमान करानेवाला...’ शुद्ध आनंद का अनुभव करानेवाला बहिरंग शुद्धरूप है. नग्नपना, पंच मडाव्रतादि बाह्य शुद्ध व्यवहार मिलकुल शुद्ध है. आडा..डा...! पडले व्यवहार से निश्चय यहां कडा था अब यहां निश्चय है वैसा उसका शुभभाव है, ऐसा कडा. ओ..डो...!

मुमुक्षु :- बाहर की क्रिया अंदर का अनुमान कराती है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अनुमान करता है. यहां वह लेना. पडले बाह्य विरति थी उस प्रमाणा में निश्चय रूप था. यहां कहते हैं कि, निश्चय के प्रमाणा में उसका व्यवहार अस्था है. देजो !

‘शुद्धरूपका अनुमान करानेवाला बहिरंग शुद्धरूप होनेसे जो ‘रूपविशिष्ट’ है;...’ बहिरंग में है न ! जिसका आयरण बराबर ऐसा शुद्ध निर्दोष है कि, शुद्ध आनंद का अनुभव उन्हें है और शुद्ध मुनि है ऐसा अनुमान हो जाये. बाहर की क्रिया का ठिकाना नहीं और अंदरमें शुद्ध हो, आनंद है और दशा उंची है ऐसा होता नहीं, ऐसा कहते हैं. समज में आया ? (कोई कहे कि), बाहर में आयरण में तो अनेक प्रकार है, पंचमकाल है तो अके प्रकार का उदय नहीं, भिन्न भिन्न (उदय है). (तो कहते हैं कि), उदय नहीं, वह तो भूमिका के प्रमाणा में उसे ऐसी दशा होती ही है. समज में आया ? आडा..डा...! शुभभाव का उल्लंघन करके दूसरी दशा होती नहीं. भगवानआत्मा ! मुनी वीतरागपने

है, उसका अनुमान करनेवाला, करानेवाला बाह्य का शुभभाव ऐसी चीज है. समझ में आया ? गणपना, वीतरागीदशा, बाहर में पंच मछाप्रत, अछाईस भूलगुण का विकल्प शुद्ध स्वरूप का अनुमान करानेवाला बाह्य रूप कलने में आया है.

प्रश्न :- बहिरंग से शुद्ध का अनुमान होता है ?

समाधान :- जैसे अनुमान होता है कि, ऐसा है तो अंदर है ही. अंदर है ही उसकी बात करते हैं न ! व्यवहार है तो निश्चय है ही, ऐसा यहाँ निश्चय का अनुमान व्यवहार से करते हैं, ऐसा कलते हैं. ऐसा है तो वहाँ निश्चय है ही. समझ में आया ? अशुद्ध है ही नहीं. बाहर की शुद्धि बराबर जानते हैं. उसकी दशा छोड़े गुणस्थान के योग्य जो भूमिका है वह दशा अंदर है. समझ में आया ? कठिन बात, भाई !

‘अंतरंग शुद्धरूपका अनुमान करानेवाला बहिरंग शुद्धरूप होनेसे जो ‘रूपविशिष्ट’ है,...’ यह रूपविशिष्ट है. सुंदर रूप है, यह रूपविशिष्ट की व्याख्या की. रंग काला हो तो काला ही हो, उसमें क्या ? काले होते हैं वे सुंदर नहीं होते ? ‘नेमिनाथ’ भगवान काले थे, सुंदर थे. रूप अलग बात है, रंग अलग बात है. रंग होनेपर भी जिसकी सुंदरता, कीमलता, जिसके शरीर में बहुत रूप यानी आकृति आदि सुंदर होती है. समझ में आया ? यौबीस तीर्थकर में पांच रंग है, लेकिन हैं सब सुंदर. सुंदर माने सुंदर, उसका शरीर शांत, शांत (होता है). काले (रंग में) भी उनका पुण्यप्रताप इतना दिजे, ओ...ओ...! उनका अलौकिक पुण्य है ! स्वभाव तो वैसा है लेकिन बाहर की क्रिया, शरीर की क्रिया भी ऐसी है. ओ...ओ...! यह यरणानुयोग की बात है न इसलिये ऐसी बात लेते हैं.

गुणाढ्य कि जिनके पास दीक्षा लेनी है, वे आचार्य कैसे हैं ? ‘बालकत्व और वृद्धत्वसे होनेवाली बुद्धिविकलवताका अभाव होनेसे...’ देजो ! (विकलवता यानी) अस्थिरता और विकलता. बालक जैसे हो (उसे) अस्थिरता बहुत होती है. इसका जिन्हें अभाव है. बालपना और वृद्ध. वृद्ध में भी ऐसी विकलता होती है. समझे ? ऐसी विकलता का बहार में अभाव देजे. उन्हें विकलता होती नहीं. और ‘यौवनोद्रेककी विक्रियासे रहित...’ यौवन का उद्रेक है (अर्थात्) यौवन का जोश, यौवन की अतिशयता. युवानी का बहुत जोश हो उसमें विकलता दिजे, ऐसी विकलता होती नहीं. शांत समुद्र जैसे गंभीर (होता है), समझ में आया ? ऐसी दशा अंदर में वीतरागता है उसको ऐसा होता है, उसको निश्चय सहित व्यवहार कलने में आता है. समझ में आया ? ऐसा अकेला व्यवहार तो अनंत बार

હુઆ. વહ વ્યવહાર કહાં હે ? આરોપ તો તબ લગે ન કિ, જબ નિશ્ચય હો તો. નિશ્ચય બિના વ્યવહાર કહાં સે લાગુ પડે ? નિમિત્ત ભી કહાં ઉસકા અચ્છા હે ?

‘યૌવનોદ્રેકકી વિક્રિયા...’ દેખો, ઉસે વિક્રિયા કહા. ઔર પહલે બુદ્ધિ કી વિકલતા કહી થી. વિકલતા, અસ્થિરતા ઔર વિકલતા. યૌવન કા જોશ, અંદર સે યુવાની કા જોશ હો. એક-એક ઇન્દ્રિય ફાટ-ફાટ દિખતી હો, ઐસા હોતા નહીં. શાંત... શાંત... શાંત.. (હોતે હેં). ઉદ્ધત બરતાવ નહીં હોતા. પચીસ વર્ષ કે કોઈ આચાર્ય હો, છોટી ઉમ્મ કે હો. તીન કષાય કા અભાવ (હોતા હે).

મુમુક્ષુ :- ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ છોટી ઉમ્મ મેં આચાર્ય હુએ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આચાર્ય હુએ, ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ છોટી ઉમ્મ મેં આચાર્ય હુએ થે. વહ તો ઐસી સહજ દશા લેકર આતે હેં.

‘જો વયવિશિષ્ટ...’ કહને મેં (આતે હેં). વય મેં ખાસ, અલગ. જૈસે રૂપ મેં અલગ, ગુણ મેં અલગ વૈસે વય મેં ભી ખાસ અલગ. ‘ઔર યથોક્ત શ્રામણ્યકા આચરણ કરને તથા આચરણ કરાને સંબંધી પૌરુષેય દોષોંકો નિ:શેષતયા નષ્ટ કર દેનેસે...’ (પૌરુષેય યાની) મનુષ્યકે લિયે સંભવિત. મનુષ્ય કે યોગ્ય જો દોષ હે ઐસા દોષ ઉસે હોતા નહીં. સમજે ? ‘શ્રામણ્યકા આચરણ કરને તથા આચરણ કરાને સંબંધી પૌરુષેય દોષોં...’ મનુષ્ય કા દોષ ‘નિ:શેષતયા નષ્ટ કર દેનેસે મુમુક્ષુઓંકે દ્વારા (પ્રાયશ્ચિતાદિકે લિયે) જિનકા બહુઆશ્રય લિયા જાતા હે...’ અપના દોષ જિનકે પાસ પ્રકાશિત કરતે હેં, ઐસે મુનિ ઐસે હોતે હેં, ઐસા કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! ઐસા ભાવ આયા થા (ઐસા કહે તો) ઉસકા તિરસ્કાર ન કર દે. શાંત... શાંત... (રહે). સાધારણ જનતા ઉનકા આશ્રય કરે. મહારાજ ! હમે હમારી ભૂમિકા પ્રમાણ મેં દોષ લગા હે. ઐસા સરલપને કહે તો શાંતપને સુને. સમજ મેં આયા ? આ..હા...! ‘જિનકા બહુઆશ્રય લિયા જાતા હે...’ બહુત આશ્રય લિયા જાતા હે.

‘ઇસલિયે જો ‘શ્રમણોંકો અતિઇષ્ટ’ હે,...’ લો. ‘વિસિટ્ઠમિટ્ઠદરં’ શબ્દ હે ન ? અંતિમ શબ્દ હે. ‘શ્રમણોંકો અતિઇષ્ટ’ હે,...’ સંતોં કો તો પ્રિય હે. આ..હા...! (વર્તમાન મેં તો) એક ભી દિખે નહીં ઔર યહાં તો કહતે હેં કિ, સાધુ કો પ્રિય હે. દૂસરે ભાવલિંગી સાધુ હેં ઉનકા વ્યવહાર ઐસા હે, ઉસમેં ઐસા આચાર હો વહ ઉનકો ઇષ્ટ હે. સમજ મેં આયા ? લો. અતિઇષ્ટ હે. અરે...! અતિઇષ્ટ, સમકિતી કો તો કોઈ ઇષ્ટ હોતે નહીં ન. યહાં તો વ્યવહાર કી બાત ચલતી હે ન. સમજ મેં આયા ? ધર્મી કો અપના શુદ્ધ

स्वप्न के सिवा एष कोई चीज ही नहीं. समज में आया ? राग भी एष नहीं तो पर चीज कहां से एष आयी ? लेकिन यरष्ठानुयोग में ऐसा शुभराग होता है तो ऐसी चीज हो, उसे एष तरीके व्यवहार लगता है. व्यवहार से एष है. यरष्ठानुयोग की शैली ऐसी है. आ..डा...! 'ऐसे गण्डिके निकट...' देजो !

मुमुक्षु :- यहां बहुआश्रय लिखा और कलते हैं कि, सम्यक्दृष्टि को किसी का आश्रय नहीं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- सम्यक्दृष्टि को किसी का आश्रय नहीं. यहां यरष्ठानुयोग का व्यवहारनय का कथन है न ! सम्यक्दृष्टि का तो आत्मा के सिवा कोई आश्रय है नहीं. धर्मा को अपना पूर्णानंद प्रभु, उसके सिवा किसी का आश्रय है नहीं. वल निश्चय की बात है, यथार्थ की बात है. व्यवहार की बात यले, यरष्ठानुयोग की शैली (यले तब ऐसा कले कि), संतों को बहुआश्रय करने लायक ऐसे संत हैं, ऐसा कलने में आता है. आ..डा...! कहां मेल (करना) ? बराबर मिलान है. निश्चय ऐसा हो तो ऐसा उसका वयविशिष्ट, कुणविशिष्ट और एषतर. संतों को एषकर है. ऐसा विकल्पवाले को ऐसा मानते हैं.

'ऐसे गण्डिके निकट - शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धिके साधक...' देजो ! 'शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धिके साधक आचार्यके निकट 'शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धिस्वरूप सिद्धिसे मुजे अनुगृहीत करो...' दोनों लिये. अक तो शुद्धात्मतत्त्व उपलब्धि के साधक आचार्य हैं. आचार्य भी शुद्धात्मतत्त्व के साधक है, ऐसा कलते हैं. व्यवहार है लेकिन उसके साधक नहीं. आडा..डा...! है लले विकल्प, परंतु उसके साधक नहीं. शुद्धात्मतत्त्व परमानंदमूर्ति प्रभु ! उसकी उपलब्धि - अनुभव के साधक हैं. आडा..डा...! देजो ! करष्ठानुयोग में भी भाषा कैसी है ! शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धि के वे साधक हैं. राग आता है उसके साधक नहीं. आडा..डा...! व्यवहार से अंगीकार किया ऐसा कलने में आया (लेकिन व्यवहार के) साधक नहीं. आडा..डा...! समज में आया ?

'शुद्धात्मतत्त्वके साधक आचार्यके निकट...' अक बात. शुद्धात्मतत्त्व की प्राप्ति, सिद्धि (के लिये) मुजे कृपा करो. मुजे शुद्धात्मतत्त्व दो. लो, देजो ! अरे...! वल तो दीनता है. पर के पास मांगना तो दीनता है. लेकिन ऐसा व्यवहार विकल्प में आता है तो ऐसा कलते हैं, प्रभु ! मुजे भावलिंग दो, नाथ ! मेरी मुक्ति हो, मोक्ष हो ऐसा साधुपद

अनुभव मुझे भावविंग हो. आडा..डा...! समज में आया ?

‘सिद्धिसे मुझे...’ शुद्धात्मतत्त्व की उपलब्धि सिद्धि, मुक्ति, उससे मुझे अनुगृहीत करो. कृपा करो, नाथ ! आडा..डा...! सुबह ऐसा विभा हुआ आया. ‘सोगानी’ में तो ऐसा आये कि (लोग) खिलाने लगे. निश्चय का, ध्रुव का जोर बहुत है न ! दूसरे के पास मांगना, सुनना नुकसानकारक, दीनता है. ओ..ई देवानुप्रिया ! विभा है. निश्चय में तो ऐसा आये. व्यवहार में ऐसा भाव आता है, आता है. उसका आग्रह, जोर करे ऐसा नहीं, हां ! जोर तो स्वभाव पर है. समज में आया ? आ..डा...! ऐसा व्यवहार आता है वह जाननेवायक है. ओ..डो...!

मुमुक्षु :- लभाइ तो सभी प्रकार आवे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- यरज्ञानुयोग की शैली (है), यरज्ञानुयोग में तो ऐसा आये. दूसरे के पास मांगना दीनता है. क्या तेरे पास नहीं है चीज ? तेरे पास कमी है ? तेरे भजने में क्या जोट है ? अपूर्णता है ? कि, मेरे पास तुम दाने आये हो. वह तो विनय का शब्द है. समज में आया ? दोनों जाननेवायक है. आ..डा..डा...! देओ न टीका की कैसी शैली है !

मुमुक्षु :- दोनों को जानने की बात है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां, जानने की बात है, वह बात है. ?

शुद्धात्मतत्त्व की उपलब्धि के साधक आचार्य हैं और शुद्धात्मतत्त्व की उपलब्धिरूप सिद्धि से मुझे अनुगृहीत करो. आप के पास है वह चीज मुझे हो, ऐसी चीज हा. कौन किसे दे ? परंतु व्यवहार के विनय में ऐसा भाव आये बिना रहता नहीं. लो !

‘मुझे अनुगृहीत करो’ ऐसा कडकर (श्रामष्ठ्यार्थी) जाता हुआ प्रशत होता है.’ नमन करता है, ठुक जाता है. समज में आया ? व्यवहार से ठुक जाय, हां ! शरीर से ठुक जाय, ऐसा कडते हैं. अंदर में तो है, लेकिन बाहर से ‘प्रशत होता है.’

अब आचार्य कडते हैं, ‘इसप्रकार यह तुझे शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धिर्ूप सिद्धि’ ऐसा कडकर उस गण्टीके द्वारा (वह श्रामष्ठ्यार्थी) प्रार्थित अर्थसे संयुक्त किया जाता...’ है. देओ ! (प्रार्थित यानी) प्रार्थना करके मांगी गई वस्तु से संयुक्त किया जाता है. वे भाई ! यरज्ञानुयोग की शैली निमित्त-नैमित्तिक संबंध को बताते हैं, बस एतना. समज में आया ?

अक (साधु) कडते थे न ? वे कडते थे. २००७की साल में ‘झिरोजभाट’ में बहुत

(कहते थे). वृत्तिसंमेलन हुआ था. वृत्तिसंमेलन में व्रत लेने का बाध आया था, ऐसा पेपर में आया था. वे कहे, ऐसा दो, ऐसा दो, ऐसा दो. कहां व्रत है ? वृत्तिसंमेलन नाम ही जूठा है. अन्नी दर्शन की शुद्धि का ठिकाना नहीं वहां वृत्तिसंमेलन कहां से आया ? समज में आया ? वह तो कहता है कि, लो भाई ! मेरे पास कुछ आया नहीं. क्या दिया तुमने ? लो पडिमा. मेरे पास कुछ आया नहीं, ऐसा कहते थे. यहां रड था.

कहते हैं कि, श्रमण ने जो प्रार्थना की थी उस 'अर्थसे संयुक्त किया जाता...' है. लो ! जो मांग की थी, उस प्रयोजन से उसकी सिद्धि हो गई. लो लैया ! ऐसा हुआ और ध्यान में श्रामण्यपना प्रगट भी हो गया, ऐसा कहते हैं. आडा..डा...! देजो तो सही. समज में आया ?

'शुद्धात्मतत्त्वकी उपलब्धिरूप सिद्धि' ऐसा (कहकर) उस गण्डिकाे द्वारा (वह श्रामण्यार्थी) प्रार्थित अर्थसे...' मांगे हुआे भाव से. प्रार्थना करके मांगी हुई वस्तु है न ! 'संयुक्त किया जाता...' है. लो ! आचार्य उसे भावविंग सहित कर देते हैं. उसका अर्थ कि, वे अपने ध्यान में अपनी दशा प्रगट करते हैं तो गुण्णीने दिया, ऐसा कहने में आता है. आडा..डा...! समज में आया ? देजो ! यह द्विगंबर संतों की कथनी ! ऐसी बाह्य व्यवहार की कथनी भी दूसरे स्थान में होती नहीं. समज में आया ? निश्चय सहित व्यवहार कैसा होता है और व्यवहार की शुद्धि में निश्चय की शुद्धि का अनुमान कराना है, उसकी यह शैली होती है. द्विगंबर संतों के अलावा दूसरे स्थान में है नहीं. व्यवहार का भी ठिकाना नहीं और निश्चय का भी ठिकाना नहीं. आडा..डा...! 'अनुगृहीत होता है.' लो ! दिया और कृपा हो गई, जाओ ! कृपा हो गई. जाओ मुनिपना तुम को है. देते हैं तो उन्हें प्रगट भी होता है. समज में आया ?

और फिर 'वह कैसा होता है, सो उपदेश करते हैं :-' २०३ गाथा हो गई न ? २०४ गाथा में कहते हैं, देजो ! पश्चात क्या होता है, देजो !

णाहं होमि परेसिं ण मे परे णत्थि मज्झमिह किंचि।

इदि णिच्छिदो जिदिदो जादो जधजाहरूवधरो।।२०४।।

परनो न हुं, पर छे न मुज, मारुं नथी कंई पण जगे,

—अे रीत निश्चित ने जितेंद्रिय साडजिकरूपधर बने. २०४.

उसकी व्याख्या आयेगी.

श्रोता :- प्रमाण वचन गुरुदेव !

अथातोऽपि कीदृशो भवतीत्युपदिशति-

णाहं होमि परेसिं ण मे परे णत्थि मज्झमिह किञ्चि ।

इदि णिच्छिदो जिदिंदो जादो जधजादरूपवधरो ॥२०४॥

नाहं भवामि परेषां न मे परे नास्ति ममेह किञ्चित् ।

इति निश्चितो जितेन्द्रियः जातो यथाजातरूपधरः ॥२०४॥

ततोऽपि श्रामण्यार्थी यथाजातरूपधरो भवति । तथाहि-अहं तावन्न किञ्चिदपि परेषां भवामि, परेऽपि न किञ्चिदपि मम भवन्ति, सर्वद्रव्याणां परैः सह तत्त्वतः समस्तसम्बन्धशून्यत्वात् । तदिह षड्द्रव्यात्मके लोके न मम किञ्चिदप्यात्मनोऽन्यदस्तीति निश्चितमतिः परद्रव्यस्वस्वामिसम्बन्धनिबन्धनानामिन्द्रियनोऽन्द्रियाणां जयेन जितेन्द्रियश्च सन् धृतयथानिष्पन्नात्मद्रव्यशुद्धरूपत्वेन यथाजातरूपधरो भवति ॥२०४॥

अथ गुरुणा स्वीकृतः सन् कीदृशो भवतीत्युपदिशति-**णाहं होमि परेसिं** नाहं भवामि परेषाम् । निजशुद्धात्मनः सकाशात्परेषां भिन्नद्रव्याणां संबन्धी न भवाम्यहम् । **ण मे परे** न मे संबन्धीनि परद्रव्याणि । **णत्थि मज्झमिह किञ्चि** नास्ति ममेह किञ्चित् । इह जगति निजशुद्धात्मनो भिन्नं किञ्चिदपि परद्रव्यं मम नास्ति । **इदि णिच्छिदो** इति निश्चितमतिर्जातः । **जिदिंदो जादो** इन्द्रियमनोजनितविकल्पजालरहितानन्तज्ञानादिगुणस्वरूपनिजपरमात्मद्रव्याद्विपरीतेन्द्रियनोऽन्द्रियाणां जयेन जितेन्द्रियश्च संजातः सन् **जधजादरूपधरो** यथाजातरूपधरः, व्यवहारेण नग्नत्वं यथाजातरूपं, निश्चयेन तु स्वात्मरूपं, तदित्थंभूतं यथाजातरूपं धरतीति यथाजातरूपधरः निर्ग्रन्थो जात इत्यर्थः ॥२०४॥

वणी त्यार पणी ते केवो थाय छे ते उवे उपदेशे छे :-

परनो न हुं, पर छे न मुज, मारुं नथी कंई पझ जगे,

-अे रीते निश्चित ने जितेन्द्रिय साड्जिक्कउपधर अने. २०४.

अन्वयार्थः :- [अहं] हुं [परेषां] परनो [न भवामि] नथी, [परे मे न] पर मारां नथी,

[इह] આ લોકમાં [मम] મારું [किञ्चित्] કાંઈ પણ [न अस्ति] નથી- [इति निश्चितः] આવા નિશ્ચયવાળો અને [जितेन्द्रियः] જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો તે [यथाजातरूपधरः] યથાજાતરૂપધર (સહજરૂપધારી) [जातः] થાય છે.

ટીકા :- વળી ત્યાર પછી શ્રામણ્યાર્થી યથાજાતરૂપધર થાય છે. તે આ પ્રમાણે : ‘પ્રથમ તો હું જરાય પરનો નથી, પર પણ જરાય મારાં નથી, કારણ કે સર્વ દ્રવ્યો તત્ત્વતઃ પર સાથે સમસ્ત સંબંધ રહિત છે; તેથી આ ષટ્દ્રવ્યાત્મક લોકોમાં આત્માથી અન્ય એવું કાંઈ પણ મારું નથી;’-આમ નિશ્ચિત મતિવાળો (વર્તતો થકો) અને પરદ્રવ્યો સાથે સ્વ-સ્વામિસંબંધ જેમનો આધાર છે એવી ઇન્દ્રિયો અને નોઇન્દ્રિયના જય વડે જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો તે (શ્રામણ્યાર્થી) આત્મદ્રવ્યનું યથાનિષ્પન્ન શુદ્ધ રૂપ ધારણ કરવાથી યથાજાતરૂપધર થાય છે. ૨૦૪.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઠ સુદ ૩, મંગળવાર

તા. ૧૭-૬-૧૯૬૯

ગાથા-૨૦૪-૨૦૬, પ્રવચન નં. ૨૦૬

ચરણાનુયોગ અધિકાર છે. સાધુપણું કેમ લેવાય અને સાધુપણું કેવી રીતે હોઈ શકે એની વાત છે. જેને પહેલું આત્મદર્શન થયું હોય. સમજાય છે ? જેને આત્મ - સમ્યગ્દર્શન (થયું હોય તેની વાત છે). જુઓ, કહેશે. ‘ત્યારપછી તે કેવો થાય છે તે હવે ઉપદેશે છે :-’ ૨૦૪ (ગાથા).

णाहं होमि परसिं ण मे परे णत्थि मज्झमिह किञ्चि।

इदि णिच्छिदो जिदिंदो जादो जघजाहरूवधरो।।२०४।।

પરનો ન હું, પર છે ન મુજ, મારું નથી કંઈ પણ જગે,

-એ રીત નિશ્ચિત ને જિતેન્દ્રિય સાહજિકરૂપધર બને. ૨૦૪.

શું કહે છે ? જે કોઈ સાધુ થવા માગે છે એ ગુરુ પાસે જઈને ગુરુ સ્વીકૃત કરે છે, ત્યારે પોતે પોતાની સ્થિતિ જાહેર કરે છે. ‘ત્યારપછી શ્રામણ્યાર્થી યથાજાતરૂપધર થાય

છે.' એટલે શું ? કે, આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ છે. એનો સ્વભાવ જ વીતરાગસ્વરૂપ છે. એવો વીતરાગસ્વરૂપ થાય છે. યથાજાત - જેવો એનો સ્વભાવ છે એવો પ્રગટ કરે છે. અહીં તો વ્યવહારનયથી વાત છે ને ! નૈગમ - ભાવિનૈગમની વાત છે. અંગીકાર કરે છે ત્યારે આવું નથી પણ આવો હું છું અને આમ અંગીકાર કરું છું એમ ભાવિ નૈગમથી વાત કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

હું શ્રમણનો અર્થી - સાધુ થવાનો અર્થી. સાધુ એટલે કે આ બહારની ચીજ અને બહારને છોડે એ કંઈ સાધુ નથી. 'યથાજાતરૂપધર...' જેવું મૂળભૂત સ્વરૂપ સહજ સ્વાભાવિકરૂપ. આત્માનું દેહથી જુદું, કર્મથી જુદું અને પુણ્ય અને પાપના રાગનો વિકલ્પ મેલ થાય એનાથી જુદું સ્વરૂપ છે. એવું વીતરાગી સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. એને યથાજાતરૂપ કહેવામાં આવે છે. જેવું સ્વરૂપ છે (એવું ધારણ કરે છે). જુઓ ! આત્માનું વીતરાગી સ્વરૂપ છે એમ કહે છે. આ...હા...! વીતરાગ સ્વભાવ સ્વરૂપ જ આત્મા છે. અંદરમાં એવો વીતરાગભાવ ધારણ કરે છે.

પ્રશ્ન :- પાંચમે ગુણસ્થાને ને ?

સમાધાન :- છઠ્ઠે ગુણસ્થાને. છઠ્ઠ ગુણસ્થાનની વાત છે. મુનિ થવાની લાયકાતવાળો છે. જે મુનિ - શ્રમણ થાય છે એની વાત છે. આહા..હા...! લોકો આઠમે અને સાતમે લઈ જાય છે.

અહીંયાં તો કહે (છે), યથાજાત. જેવું સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા મેલ પુણ્ય-પાપના રાગ વિનાનું છે ઇ. કર્મ તો જડ છે એમાં નથી, શરીર જડ માટી - ધૂળ છે એ આત્મામાં નથી પણ અંદરમાં વિકલ્પો શુભ-અશુભ રાગ ભાવ ઊઠે, એની જાત એના સ્વરૂપમાં નથી. એવો ભગવાનઆત્મા પોતાના સ્વરૂપમાં આરૂઢ થયો થકો યથાજાત - જેવું સ્વરૂપ છે તેવા સ્વરૂપને અંતર વીતરાગભાવરૂપ ધારણ કરે છે. આહા..હા...! ગુજરાતી સહેલી છે, બહુ એવું (અઘરું) નથી. સમજાય છે ?

'તે આ પ્રમાણે :-' એમ કહે છે, અરે...! 'પ્રથમ તો હું જરાય પરનો નથી,...' હોં ! હું પરનો જરાય નથી. મારો ભાવ આત્મા વીતરાગ સ્વરૂપ છે એ પરનો હું જરાય નથી.

મુમુક્ષુ :- હમણાં થોડી વાર પહેલાં ગુરુ પાસે જઈને 'હું તમારો છું' એમ કહ્યું.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઇ વ્યવહારથી ભાષા છે. તેથી અહીંયાં કહ્યું ને, 'પ્રથમ તો હું જરાય...' 'કિંચિત્' શબ્દ છે ને ? ઓલામાં હિન્દીમાં. 'અહં તાવન્ન કિંચિદપિ' સંસ્કૃતમાં

(છે). સંસ્કૃત(માં) કિચિત્ છે ને.

ઓ..હો...! દેહ છોડીને પરાધીનપણે તો અનંતવાર જાય છે ને ! અનંતવાર ગયો પણ એણે આત્માને શરીર માટે ગાળ્યો પણ આત્મા માટે એણે કોઈ દિ' શરીર ગાળ્યું નહિ. શરીર માટે આત્માને ગાળ્યો. ગાળ્યો એટલે હેરાન કર્યો, હેરાન કર્યો. આ મારું અને આ ક્રિયા મારી, એમ કર્યું. આત્માની મિથ્યાદશા (લઈને) ગયો. એટલે આત્માને ગાળ્યો. ગાળ્યો એટલે હિણી દશા - વિપરીત દશા કરી. પણ આત્મા માટે શરીરને ગાળ્યું એવું કોઈ દિ' એણે કર્યું નથી. એ હું નહિ, એ હું નહિ. આહા..હા...!

કોઈપણ શરીરની ક્રિયા હો એમાં હું નહિ. એ તો જડ છે. મારે અને એને જરાય પરનો હું નથી. રાગનો, શરીરનો, વાણીનો, મા-બાપનો, કુટુંબનો, દેશનો (હું જરાય નથી).

પ્રશ્ન :- ગુરુનો ?

સમાધાન :- ગુરુનો એમાં આવી ગયું. સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...!

'હું જરાય પરનો નથી, પર પણ જરાય મારાં નથી...' આમ અસ્તિ-નાસ્તિ લીધી. હું જરાય પરનો નથી. રાગ-દ્વેષ, પુણ્ય-પાપ વિકલ્પ, કર્મ, શરીર એનો હું નથી, એ જરીયે મારા નથી. દેખો ! આ સમ્યગ્દર્શન ! સાધુ થવા પહેલાં એવી એની દષ્ટિ અને અનુભવ હોય છે. આવું જ્યાં ભાન નથી ત્યાં તો સમ્યગ્દર્શન નથી, જ્યાં ધર્મની ભૂમિકા નથી ત્યાં સાધુપણું ક્યાંથી આવે ? ઓ..હો...! વસ્તુ એવી (છે).

કહે છે, 'પર પણ જરાય મારાં નથી,...' રાગનો વિકલ્પ, દેહાદિની દશા, વાણીની ભાષા એ પર જરીયે મારા નથી. 'કારણ કે સર્વ દ્રવ્યો...' દેખો સિદ્ધાંત ! કેમકે બધાં તત્ત્વો - અનંતા આત્માઓ, અનંતા પરમાણુઓ, અસંખ્ય કાલાણુઓ, એક ધર્માસ્તિ, એક અધર્માસ્તિ અને આકાશ એ સર્વ તત્ત્વો - દ્રવ્યો 'તત્ત્વતઃ...' (એટલે) ખરી રીતે, તત્ત્વની દષ્ટિએ, પરમાર્થે. 'પર સાથે સમસ્ત સંબંધરહિત છે;...' દેખો ! સમસ્ત સંબંધરહિત છે. નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ એ ખરેખર સંબંધ જ નથી. સમજાય છે કાંઈ ? એ તો ભિન્નતા બતાવે છે. આહા..હા...!

અંતરથી હું જ્યાં છું તેમાં રાગ ને શરીર ને કર્મ નથી. કેમકે મારે અને એને કાંઈ સંબંધ નથી. સમજાય છે કાંઈ ? મુસાફરનો દાખલો આપ્યો છે ને ! મુસાફર સડકની ઉપર ચાલ્યો જાય છે. ઝાડની છાંયા, આમ હજારો ઝાડ હોય (એની) છાયા પડે છે. મુસાફર જાય છે. શરીરને છાયા અડે છે ? શરીરને કંઈ અડતી જ નથી. શરીરની છાયા થઈ નથી, છાયાનું શરીર થયું નથી. એમ ભગવાનઆત્મા પૂર્ણ જ્ઞાનઘન સ્વરૂપ ધ્રુવ એમ ચાલ્યો આવે

છે. એને પુણ્ય-પાપના રાગ ને શરીરની છાયા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

મુસાફર જેમ હજારો ઝાડની છાયા(ને) ઓળંગીને ચાલ્યો જાય છે એ મુસાફર છાયાનો થતો નથી, છાયા તે મુસાફરની થતી નથી. એમ હું એક ધ્રુવ ચીજ છું, વસ્તુ છું. મને રાગ ને શરીર ને વાણીની છાયા મારામાં છે નહિ, હું એને અડચોય નથી. એનામાં હું નથી અને એ મારામાં નથી. આમ તો હજી પ્રથમ ધર્મની સમ્યક્દષ્ટિ કાળમાં આવો અનુભવ અને દષ્ટિ હોય છે. સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...!

‘તત્ત્વતઃ...’ ખરી રીતે, સાચી રીતે, તત્ત્વદષ્ટિથી, પરમાર્થે ‘પર સાથે સમસ્ત સંબંધ...’ ભાષા દેખો ! ‘સમસ્ત સંબંધરહિત છે;...’ સર્વદ્રવ્યો. જુઓ ! એમાં કોઈ પરમાણુ પરમાણુ સાથે, આત્મા પરમાણુ સાથે, આત્મા આત્મા સાથે (કોઈ સંબંધ નથી). સર્વ દ્રવ્યો પરમાર્થે પર સાથે સમસ્ત - બધા ‘સંબંધરહિત છે;...’ આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ધર્માસ્તિકાય નિમિત્ત થાય.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ સંબંધરહિત છે. એની સાથે સંબંધ શું ? એ પર ચીજ છે. નિમિત્ત થાય, એનો અર્થ શું ? અહીં પરિણમે છે (ત્યારે એ) છે પણ એની સાથે સંબંધ છે (એમ) બિલકુલ નહિ. નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ (એ) સંબંધ જ નથી, અહીં કહ્યું છે.

પ્રશ્ન :- જ્ઞેય-જ્ઞાયક (સંબંધ) ?

સમાધાન :- જ્ઞેય-જ્ઞાયક તો પૃથક્પણું બતાવે છે. એ કંઈ જ્ઞાન જ્ઞેયનું અને જ્ઞેય જ્ઞાનનું છે ? (કોઈ) સંબંધ નથી.

ભગવાન ચૈતન્યસૂર્ય ! આત્મા ચૈતન્યસૂર્ય આનંદનું ધામ ! એવો હું મારે અને પરને કે કોઈ દ્રવ્યને પરમાર્થે કાંઈ સંબંધ છે નહિ. કહો. અહીં તો કીધું ને ગુરુ-શિષ્યનો પણ સંબંધ નથી એમ છે. મા-બાપનો સંબંધ, બેટા-દીકરીનો સંબંધ ને શેઠ-સેવકનો સંબંધ ને હું સેવક ને પરમાત્મા સેવ્ય, એવું કાંઈ છે નહિ. આહા..હા...! શું છે ?

પ્રશ્ન :- લડકે, લડકી કા તો સંબંધ હૈ ન ?

સમાધાન :- લડકા, લડકી તો ક્યાંય રહી ગયા. લડકા હતા કે દિ’ ? અહીં તો સેવ્ય-સેવક (એટલે) પરમાત્મા સેવવાને લાયક અને હું સેવક, એવું મારામાં છે નહિ. સર્વ સંબંધરહિત છું. આ..હા...! અરે...! સર્વ દ્રવ્યો સર્વ સંબંધરહિત છે, એમ કહ્યું ને ? જુઓ ! ‘સર્વ દ્રવ્યો તત્ત્વતઃ પર સાથે સમસ્ત સંબંધરહિત છે;...’ દેખો ! એક પરમાણુ અને બીજા

પરમાણુની સાથે સર્વ સંબંધરહિત પરમાણુ સ્વતંત્ર તત્ત્વ છે. એક એક પરમાણુ સ્વતંત્ર તત્ત્વ છે. એને બીજા પરમાણુ સાથે સંબંધ નથી. સમસ્ત સંબંધરહિત છે તો આત્મા સાથે કર્મનો સંબંધ છે ? કે, ના. આહા..હા...!

પ્રશ્ન :- તો ફિર હમ ક્યો માનતે હૈં ?

સમાધાન :- ભ્રમણા સે માનતે હૈં. સબેરે આયા ન ? રાગરૂપ પરિણમને કી આત્મા મેં શક્યતા હૈ હી નહીં. વિકારરૂપ હોને કી શક્તિ, આત્મામાં વિકારરૂપ થવાની શક્તિ છે જ નહિ. માને છે. આહા..હા...! પાગલ ગમે તે માને, એથી કંઈ વસ્તુ થઈ જાય ? હું સદા સ્વયં વ્યવહાર રત્નત્રયપણે સ્વામીપણે ન પરિણમું એવી હું ચીજ છું. રાગપણે થવું એ હું છું નહિ. આહા..હા...!

પ્રશ્ન :- આવું મુનિ માનતા હશે ?

સમાધાન :- એવું સમક્રિતી પહેલું માને અને પછી અંદર રાગનો અભાવ કરે છે. એ વાત છે. આહા..હા...! પહેલેથી સર્વ દ્રવ્યને સમસ્ત સંબંધ (રહિત છે). સર્વ દ્રવ્યોને, જગતમાં જેટલા અનંત તત્ત્વો પરમાત્માએ જોયા, પરમેશ્વરે અનંત તત્ત્વ જોયા એ અનંત અનંતપણે રહીને પરની સાથે સંબંધ વિના રહ્યા છે. આ..હા..હા...! સમજાય છે ? એ જ્ઞેય-જ્ઞાયક સંબંધ એ તો સહજ છે. એ ખરેખર સંબંધ પરની સાથે નથી. ઇ તો અહીં જ્ઞાનનો સ્વભાવ છે એ જ્ઞાયક જ્ઞેયને જાણે. જ્ઞેયનો સ્વભાવ છે જ્ઞાનમાં પ્રમેય થઈને જણાય, પણ એ સંબંધ છે ઇ છે જ નહિ, અહીં તો કહે છે. એવું તો ધર્મીજીવ સમ્યગ્દર્શન થવામાં, ભલે રાજ, કુટુંબમાં પડ્યો હોય (એમ) દેખાય.. સમજાય છે કાંઈ ? પણ મારા આત્માને અને પરને કાંઈ સંબંધ નથી. કોઈ જાતનો સંબંધ મારે અને એને નથી. સમજાય છે ? આ..હા...!

‘કારણ કે...’ ઇ શેની વ્યાખ્યા કરી ? કે, હું જરાય પરનો અને પર પણ જરાય મારા નથી. કારણ, એમ. ‘કારણ કે સર્વ દ્રવ્યો...’ પોતપોતાના સ્વરૂપે બિરાજમાન બધાય છે. પર સાથે કોઈ તત્ત્વને કાંઈ સંબંધ નથી. આ..હા..હા...! બરાબર હશે આ ? માને છે ને આ ? એ.. ભાઈ ! કહો. ગાંડો થઈને, પાગલ થઈને માને તે ગમે તે માને. આહા..હા...!

પરમેશ્વર અને સર્વજ્ઞદેવ અને હું - એ બેય ચીજ તદ્દન જુદી છે. મારો મારામાં સ્વસ્વામિસંબંધ છે. હું એક દ્રવ્ય વસ્તુ આત્મા (છું). અનંત આનંદ અને જ્ઞાનના ભાવના સ્વભાવથી સ્વભાવ સ્વરૂપ અનંત બેહદ વસ્તુ છું. એને વસ્તુનો સ્વભાવ છે. સ્વ-ભાવ છે

તે અણહદ છે. હદ વિનાનો, પ્રમાણ વિનાનો અપરિમિત સ્વભાવ છે. એવા સ્વભાવનું સ્વપણું અને હું એનો સ્વામિ, એવો મારે મારામાં સંબંધ છે. સમજાય છે કાંઈ ? પણ પર સાથે સમસ્ત સંબંધરહિત છે. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘તેથી આ ષટ્દ્રવ્યાત્મક લોકમાં...’ ભગવાનઆત્મા જ્યાં છે ત્યાં ષટ્દ્રવ્ય આખું જગત છે. ભગવાને છ દ્રવ્ય જોયાં. પરમાત્માએ કેવળજ્ઞાની તીર્થંકરદેવે કેવળજ્ઞાનમાં છ દ્રવ્ય જોયાં. છ દ્રવ્યાત્મક લોક. લોકચન્તિ લોક - જ્યાં છ દ્રવ્ય દેખાય છે એ લોક. છ દ્રવ્ય અનાદિ છે. અનંત આત્માઓ, સંખ્યાએ અનંત, જાતિએ છ, જાતિએ છ. આત્માની જાત, પરમાણુની જાત, કાળની જાત, ધર્માસ્તિ, અધર્માસ્તિ, આકાશની જાત, બસ છ (જાત છે). આવા ષટ્દ્રવ્યાત્મક અથવા આવા છ દ્રવ્ય સ્વરૂપ ‘લોકમાં આત્માથી અન્ય એવું કાંઈ પણ મારું નથી;...’

‘આ ષટ્દ્રવ્યાત્મક લોકમાં મારા આત્માથી અન્ય એવું કાંઈ પણ મારું નથી;...’ આત્માથી કીધું છે, હોં ! આત્મા એટલે આનંદ અને જ્ઞાનમૂર્તિ તે આત્મા. રાગ ને વિકલ્પ ને શરીર ને વ્યવહારમાત્ર બધુંય આત્માથી અન્ય છે. સમજાય છે કાંઈ ? આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- વસ્તુ શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાય કા પિંડ હે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઈ શુદ્ધ શક્તિ. શુદ્ધ છે ઉસકો હી આત્મા કહતે હેં. રાગ તો આસ્રવતત્ત્વ હે, રાગ તો આસ્રવતત્ત્વ છે. દયા, દાન, વ્રત એ તો આસ્રવતત્ત્વ છે, આત્મતત્ત્વ નથી. આસ્રવતત્ત્વની સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી.

મુમુક્ષુ :- નિશ્ચય કી બાત તો ઠીક હે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પણ વ્યવહાર ક્યો હતો ? આ..હા...! નિશ્ચય એ જ સત્ય છે. વ્યવહાર તો આરોપના કથન છે. લૌકિક કથન, લૌકિક કથન (છે).

મુમુક્ષુ :- શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાય કા પિંડ આતા હે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અશુદ્ધ-શુદ્ધ પર્યાય કા પિંડ (આતા હે) વહ તો (જો) એકાંત દ્રવ્ય માનતે હેં (ઉસકે લિયે હે). અશુદ્ધ પર્યાય દ્રવ્યમાં થઈ નથી, એમ નથી માનતો એને કહે છે. સમજાય છે ? ઠીક કાઢ્યું, શેઠ પણ કાઢે છે બરાબર. શુદ્ધ-અશુદ્ધ પર્યાયનો પિંડ છે ને આત્મા ? ‘મોક્ષમાર્ગ (પ્રકાશક)’માં કલ્પો છે ને ? એ તો અશુદ્ધતા બિલકુલ નથી એમ માનનારને એ સમજાવ્યું છે. બાકી વસ્તુ જે આત્મા છે (એ તો) એકલો શુદ્ધ પરથી તદ્દન ભિન્ન (છે). આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

‘આ ષટ્દ્રવ્યાત્મક લોકમાં આત્માથી અન્ય એવું...’ ભગવાનઆત્મા જ્ઞાન ને આનંદના ભાવસ્વરૂપ, જ્ઞાયક (છે). સમજાય છે કાંઈ ? આ..હા...! ‘કાંઈ પણ મારું નથી;...’ ‘અન્ય એવું કાંઈ પણ...’ અન્ય એવું ક્રિયિત્ પણ ‘મારું નથી;...’

મુમુક્ષુ :- બાવો લાગે છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આત્મા અનાદિથી બાવો જ છે, પરથી ખાલી જ છે. પરથી ખાલી, હોં ! પોતાથી ભરેલો છે. પોતાના સ્વભાવથી ભરેલો છે, પરથી ખાલી છે. ખાલી ન હોય તો પરથી શૂન્યપણે રહી શકે નહિ. આ..હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

જુઓ ! મુનિપણું લેતાં ગુરુ પાસે આવો તો નિર્ણય જાહેર કરે છે. પછી મુનિ થાય છે, સ્વરૂપમાં લીન થાય છે. આમ લે છે, એમ કહેશે. લે છે (એમ કહ્યું) એ તો ભાવિ નૈગમથી અત્યારે ભાવલિંગ લે છે (એમ કહ્યું). (બાકી તો) પછી જ્યારે ધ્યાનમાં બેસશે ત્યારે ભાવલિંગ થાશે. સાંભળે ત્યારે ભાવલિંગ થાતું નથી. સમજાય છે કાંઈ ? આ તો હજી તો એની પરથી ભિન્નતાની ચીજ મારી કેવી છે, એનું આ તો વર્ણન છે. આ..હા...! આવો ભગવાનઆત્મા !

‘અન્ય એવું...’ મારાથી જુદું એવું. ‘કાંઈ પણ મારું નથી;...’ આ..હા...! ‘આમ નિશ્ચિત મતિવાળો (વર્તતો થકો)...’ છે ? આમ નિર્ણય મતિવાળો વર્તતો થકો. આહા..હા...! ‘અને પરદ્રવ્યો સાથે સ્વ-સ્વામિસંબંધ જેમનો આધાર છે...’ દેખો ! ઇન્દ્રિય અને મન. આ પાંચ ઇન્દ્રિયો છે અને મન, એ પરદ્રવ્ય સાથે એને સ્વસ્વામિસંબંધ છે. એ ઇન્દ્રિયો સ્વ અને હું એનો સ્વામિ, એવું મારી પાસે કંઈ છે નહિ. આહા..હા...! આ ઇન્દ્રિયો – શરીરના અવયવો, જે ઇન્દ્રિયો એટલે શરીરના અવયવો અને મન પણ એક પરમાણુ, એ પરદ્રવ્ય સાથે સ્વસ્વામિસંબંધ. પરદ્રવ્ય તેનું સ્વ અને પરદ્રવ્ય તેનું સ્વામિ. એ મારી ઇન્દ્રિયો છે અને હું એનો સ્વામિ છું એમ છે નહિ. આહા..હા...!

જુઓને ! દેહ છૂટતાં તદ્દન અસાધ્ય (થઈ જાય છે). આ..હા...! ભગવાન અંદર જુદો, ઇન્દ્રિયની એકત્વબુદ્ધિમાં આમ થઈ ગયો. તદ્દન જુદો, ઇન્દ્રિયોનું એવું થવું એ કંઈ આત્માને આધીન નથી. કેમકે એનો સ્વામિ જડ છે. સમજાય છે ? આંખનું આ ફરકવું આમ થવું, કાનનું આમ થવું એનો સ્વામિ જડ છે. જડ તેનું સ્વ અને જડ તેનો સ્વામિ. એને મેં જીતી છે, એમ (‘સમયસાર’ની) ૩૧ ગાથામાં કહે છે.

‘પરદ્રવ્યો સાથે સ્વ-સ્વામિસંબંધ જેમનો આધાર છે...’ સ્વ-સ્વામિસંબંધ જેનો આધાર

જડ સાથે છે. ‘એવી ઇન્દ્રિયો અને નોઇન્દ્રિય...’ એટલે મન ‘જય વડે જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો...’ દેખો ! ૩૧મી ગાથામાં જે કહ્યું હતું ને. ‘જો ઙ્દિયે જિગિત્તા ણાણસહાવાધિયં મુણદિ આદં’ જેણે ભગવાનઆત્માને ‘જો ઙ્દિયે જિગિત્તા’ જડ ઇન્દ્રિયો માટી, ભાવેન્દ્રિય એક વિષયને જણાવનારું ખંડ જ્ઞાન અને ઇન્દ્રિયના વિષયો. આ..હા...! ભગવાનની વાણીથી માંડીને સંસારના વાણીઓ અને શરીરો, એ બધાં ઇન્દ્રિયમાં જાય છે એમ કહે છે. ‘જો ઙ્દિયે જિગિત્તા’ ઇન્દ્રિયને જીતી એની વ્યાખ્યા આ છે કે, દ્રવ્યેન્દ્રિય, ભાવેન્દ્રિય અને સામે ઇન્દ્રિયનો વિષય. આ..હા...! વીતરાગની વાત ગજબ વાત છે !

ભગવાનની વાણી પણ ઇન્દ્રિય છે એમ કહે છે. ઇ ઇન્દ્રિયનો વિષય એ ઇન્દ્રિય (છે) એમ કીધું. ત્યાં તો એને ઇન્દ્રિય લીધી ને. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? આ જડ પરમાણુના અવયવો એ તો જડ છે જ, ઇન્દ્રિય છે જ. ખંડ ઇન્દ્રિય – એક એક વિષયને જાણનારું જ્ઞાન તે ખંડ ઇન્દ્રિય પણ ઇન્દ્રિય અને સામા જેટલા વિષયો છે ને – શબ્દ, રૂપ, રસ એને પણ ઇન્દ્રિય કીધી છે. ઇન્દ્રિયના વિષયોને ઇન્દ્રિય કહેવામાં આવી છે. આ અણિન્દ્રિય ભગવાનઆત્માથી એ ચીજ જુદી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? એક કોર રામ ને એક કોર ગામ.

ભગવાનઆત્મા અણિન્દ્રિય પ્રભુઆત્મા છે, એ સિવાય દ્રવ્ય, ભાવ ને બધા વિષયો ઇન્દ્રિય છે એને જીતીને. જીતીને એટલે ? તે તરફનું લક્ષ અને રચિ છોડી દઈને પોતાનો ભગવાન જ્ઞાનસ્વભાવે અધિક (છે). ખંડ ઇન્દ્રિય અને વિષયથી જ્ઞાનસ્વભાવે જુદો, એવા સ્વભાવમાં એકાગ્રતા થવી એણે ઇન્દ્રિયને જીતી અને જિતેન્દ્રિય થયો એમ કહેવામાં આવે છે. આ..હા...! એવું તત્ત્વ ઝીણું લોકોને સાંભળવા મળે નહિ અને લોકોને બહારનો પ્રેમ એવો થઈ ગયો છે. આ ચીજ બહારમાં તો કોઈ દિ’ છે જ નહિ અને બહારની ચીજો એમાં નથી.

અસ્તિ-નાસ્તિ કરી છે ને ? સપ્તભંગી. પોતાના સ્વભાવથી ભગવાન અસ્તિ, અશૂન્ય છે. પોતાના સ્વભાવથી આ આત્મા અશૂન્ય છે, અસ્તિ છે એટલે કે ખાલી નથી. અને રાગાદિ, શરીરાદિથી શૂન્ય છે. આમ જાણે બેઠો હોય, જ્યાં બેઠો હોય ત્યાં એમ થઈ જાય, આ બધું પણ હું છું ને ! મારે લઈને છે ને ! બાપુ ! તારે લઈને તારામાં હોય, તારે લઈને પરમાં ન હોય. આ..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, અરે...! ‘પરદ્રવ્યો સાથે સ્વ-સ્વામિસંબંધ જેમનો આધાર છે એવી ઇન્દ્રિયો...’

એમ. જેમનો આધાર છે એવી ઇન્દ્રિયો અને મન. એના 'જડ વડે...' અર્થાત્ તે તરફની રુચિને છોડી દઈને. ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદની પરિણમન દશા કરીને 'જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો...' લ્યો, સમજાય છે કાંઈ ? 'જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો...' પોતે. આમાં કોઈ કર્મએ માર્ગ આપ્યો ને કર્મ આમ થયું માટે આમ જિતેન્દ્રિય વર્તે છે, એમ કહ્યું નથી. પોતાના સ્વભાવથી જાગ્રત થયેલો આત્મા, પોતાના પરથી જયથી વર્તે છે. જય કરીને વર્તે છે, ઇન્દ્રિયને તાબે થતો નથી. સમજાય છે કાંઈ ? આહા...હા...!

'જડ વડે જિતેન્દ્રિય વર્તતો થકો તે (શ્રામણ્યાર્થી)...' એવો જે સમકિતી એ સાધુપણનો અર્થ છે. હવે એને સાધુપણું અંગીકાર કરવું છે. આવો હોય તો. આવું જ્યાં ભાન જ નથી એને એના પછીની સ્થિરતા ગ્રહણ કરવી છે એ ક્યાંથી આવે ? આ તો વસ્તુની સ્થિતિ એવી છે પણ લોકોને એવું લાગે છે ને આ નિશ્ચય.. નિશ્ચય.. નિશ્ચય કરીને સદાચરણની વાત કરતા નથી, આ કરતા નથી, આ કરતા નથી. અરે... ભગવાન ! સદાચરણ એ જ છે. સત્ આચરણ તો આત્મામાં થવું એ સદાચરણ છે. રાગની મંદતા એ સદાચરણ છે નહિ. આ...હા...!

અરે.. ભાઈ ! આવો મનુષ્યદેહ મળ્યો (એ) ચાલ્યો જાય છે, ભાઈ ! સમયે સમયે સ્થિતિ પૂરી થવા આવે છે અને આંખ્યું વીંચાશે, નાથ ! ક્યાં જઈશ તું ? તારી ખબર નથી ને તારું જો ભાન ન કર્યું, તારી કિંમત જો ન આંકી તો પરની કિંમત તારા જ્ઞાનમાંથી નહિ જાય અને પરની કિંમત નહિ જાય તો પરસંયોગ તને છૂટશે નહિ. સંયોગમાં જઈશ, ચોરાશીના અવતારે જઈશ એમ કહે છે. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ?

દીક્ષિત થાય છે ત્યાં એવું આવે છે. શ્વેતાંબરમાં સજ્જાયામાં કહ્યું હોય. માની આજ્ઞા માગે છે. સમ્યક્દૃષ્ટિ એમાં ઈ તો બહુ આવે નહિ. શ્વેતાંબરમાં એવું આવે નહિ. રજા માગે છે ત્યારે કહે છે, 'માડી મોરી રે, હવે નહિ આવું રે સંસારમાં, હે માડી રે મોરી રે...' માડી સમજતે હૈં ? અમ્મા, માતા. 'માડી રે મોરી રે, હવે નહિ આવું રે સંસારમાં' હે માતા ! ક્ષણ પણ હવે સંસારમાં મને ક્યાંય રુચિ થતી નથી. માતા ! મારું મન ક્યાંય ચોંટતું નથી. જ્યાં મને આનંદનો ભાવ, ભાન થયું છે ત્યાં વારંવાર મારું મન જવા માંગે છે. આહા...હા...! સમજાય છે કાંઈ ? 'ક્ષણ લાખેણી રે જાય' એમ કહે છે. હે માતા ! અમને વનવાસ જવામાં એક એક ક્ષણ લાખેણી જાય છે. ક્ષણ લાખેણી સમજતે હૈં ? લાખેણી એટલે બહુત કિંમતી. 'ક્ષણ લાખેણી રે જાય' માતા ! મારી ક્ષણ લાખેણી (જાય છે). લાખોની કિંમત ન મળે

એવી મારી ક્ષણ જાય છે. અરે...! મારે મારું કરવું છે, હું વનવાટે જવાનો છું, માતા ! આ..હા..હા...! વૈરાગ્યથી ભરપૂર જ્યાં છલોછલ થઈ ગયો છે. ક્યાંય મારું ચિત્ત જામતું નથી. ક્યાંય મારું ચિત્ત મારું છે એમ મને ક્યાંય લાગતું નથી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? મડદાને ઉપાડીને કાઢે. માતા ! હું જીવતો ચાલ્યો જાઉં છું. મને ક્યાંય વિકલ્પમાં પણ રસ અને રુચિ થતી નથી. સમજાય છે ? એવો વૈરાગ્ય સમ્યગ્દર્શનના ભાનપૂર્વક (હોય) એ સાધુ થાય છે.

આહા..હા...! ધન્ય અવતાર ! ધન્ય કાળ ! ધન્ય સમય ! ચારિત્રની દશા ! આ..હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? એવી દશા, સંતોએ દશા પ્રગટ કરી અને કહે છે કે, અમે આ ચારિત્રના કહેનારા અનુભૂત કરેલા ઊભા ! તમારે કરવું હોય તો આ કરો, અમે એવું કરીએ છીએ. આ..હા..હા...!

પહેલું હજી સમ્યગ્દર્શન શું ? સમ્યક્જ્ઞાન શું ? સમ્યક્ચારિત્ર શું ? એનો એણે નિર્ણય તો કરવો પડે ને ! કે એમ ને એમ માની લે કે, બહારની ક્રિયા એ સાધુપદ, આત્મા અમે જાણ્યો, લ્યો ! હવે રાગાદિ ક્રિયા કરીએ એ અમારો ધર્મ. બાપુ ! બહુ વાર છે, નાથ ! એ પ્રભુ આત્મામાં રાગ નથી, આત્મામાં શરીર નથી, આત્માને પરની સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. એવો અંતરમાં વૈરાગ્ય થતાં, અનુભવ થતાં શ્રમણાર્થી ‘આત્મદ્રવ્યનું યથાનિષ્પન્ન શુદ્ધ રૂપ ધારણ કરવાથી...’ દેખો ! જેવું બનેલું છે તેવું. કોનું ? આત્માનું સ્વરૂપ. શુદ્ધ આનંદઘન વીતરાગભાવથી બનેલી એ ચીજ છે. બનેલી કહો કે થયેલી એમ ને એમ છે. ભાષા એમ આવે છે ને ! ‘પંચાસ્તિકાય’માં આવે છે - છ દ્રવ્યથી લોક બન્યો છે. બન્યો છે એટલે છે, એમ. એમ ને એમ છે.

‘(શ્રામણ્યાર્થી)...’ આહા..હા...! આવા આત્માના ભાન ને વૈરાગ્યના લહેરમાં ઊઠતો, વૈરાગ્યને વહેણે ચડતો. વહેણ સમજતે હૈં ? નહીં ? પાણીના વહેણ આવે છે ને ? પાણી... પાણી ! પ્રવાહ ચલતા હૈં ન, ઉસકો વહેણ કહતે હૈં. આ બાજુ પ્રવાહ હોય, નદીના બીજા કાંઠે પ્રવાહ હોય. પ્રવાહ - પાણીનું વહેણ કહેવાય. અમારી કાઠિયાવાડી ભાષા બધી એવી છે. સમજ મેં આયા ? એમ અંદરથી વૈરાગ્યનાં વહેણ ચડ્યાં છે. ફાટ ફાટ પ્યાલો જાણે કે ! આ..હા...! પ્રવાહ - વહેણ. વહેણ આવે છે ને ? નદી(માં) પૂર હોય ને ! અમારે નદી મોટી છે. કોઈ વાર પાણી આવે તો આ બાજુ આવે, કોઈ વખતે એ બાજુ આવે. વહેણ જેની કોર જોર હોય એમાં આવે. એને વહેણ કહે છે. આ..હા...!

કહે છે, એ સાધુ થવાનો કામી, અરે...! સાધુપણું થયા વિના મુક્તિ ત્રણકાળમાં નથી. આહા..હા...! એમ અહીંયાં સિદ્ધ કરે છે. સમ્યગ્દર્શન હો, ક્ષાયિક સમકિત હો, ત્રણ જ્ઞાનના ધણી હો, ગૃહસ્થાશ્રમમાં ત્રણ જ્ઞાન પણ હો, જાતિસ્મરણ પણ હો.. આ..હા...! પણ ચારિત્ર વગર મુક્તિ નથી.

પ્રશ્ન :- કેવા ચારિત્ર વિના ?

સમાધાન :- આવા ચારિત્રની વાત છે. સમજાય છે કાંઈ ? સ્વરૂપની રમણતા, એ આનંદઘનમાં રમવું એ ચારિત્ર. એના વિના મુક્તિ ક્યાંથી હોય ?

કહે છે કે, ભગવાનઆત્મા ! 'આત્મદ્રવ્યનું યથાનિષ્પન્ન...' યથાનિષ્પન્ન (એટલે) જેવું બનેલું છે તેવું. શુદ્ધરૂપ એ તો બનેલું છે જ. 'શુદ્ધ રૂપ ધારણ કરવાથી યથાજાતરૂપધર થાય છે.' અહીં તો નિશ્ચયની જાત લીધી છે, હોં ! 'જયસેનાચાર્યદેવે' ટીકામાં બેય વાત લીધી. 'રૂવધરો' છે ને ? ત્યાં 'યથાજાતરૂપધરઃ' એ નિશ્ચય અને 'વ્યવહારેણ નગ્નત્વં યથાજાતરૂપં, નિશ્ચયેન તુ સ્વાત્મરૂપં' એમ. 'નિશ્ચયેન તુ સ્વાત્મરૂપં, તદિત્થંભૂતં યથાજાતરૂપં ધરતીતિ યથાજાતરૂપધરઃ નિર્ગ્નથો જાત' આહા..હા...! રાગ ને વિકલ્પથી નીકળી અને ભગવાનઆત્મા વીતરાગપણાને પ્રાપ્ત કરે છે. એને નિર્ગ્નથ દશા અને ચારિત્ર દશા કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ ? અહીં તો કહે, નિર્ગ્નથ (એટલે) આ બાયડી, છોકરા છોડ્યા, કપડાં છોડ્યા એટલે થઈ ગયા નિર્ગ્નથ. ભાઈ ! એ નહિ, ભાઈ ! રાગનો વિકલ્પ છે એ પણ પરિગ્રહની ગાંઠ છે, પરિગ્રહ છે. ચૌદ પ્રકારના પરિગ્રહમાં મિથ્યાત્વને પરિગ્રહ નથી કહ્યો ? મહાપરિગ્રહ છે. મિથ્યાત્વ, રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ (એ) બધા પરિગ્રહ છે. એનો અંશ પણ આત્મામાં છે એમ (જે) માને છે (એની) દષ્ટિ મિથ્યા છે. એ પરિગ્રહથી રહિતપણું જીવનું સ્વરૂપ છે એવું જીવનું સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. એનું નામ નિર્ગ્નથ. વીતરાગી સંતો આવી દશા ધારણ કરે છે ત્યારે બાહ્ય નગ્નદશા થઈ જાય છે.

એથી 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવે' એ વાત નથી લીધી. થઈ જાય છે, કારણ કે એવું જડમાં થઈ જાય છે. ખરેખર તો એની સાથે સંબંધ નથી એમ સિદ્ધ કરવું છે ને એટલે એ કાઢી નાખ્યું. એટલે એ વાત કાઢી નાખી, પોતે લીધી નહિ. 'જયસેનાચાર્યદેવે' તો જરી બે વાતને સાથે જણાવે છે. અહીં તો થાય છતાં અહીં એની સાથે સંબંધ છે નહિ. કાંઈ સંબંધ નથી એમ સિદ્ધ કરવું છે. કારણ કે પહેલેથી કહ્યું છે ને ઈ એટલે વ્યવહાર નગ્નપણું થાશે એ વાત પણ અહીં લીધી નથી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

‘આત્મદ્રવ્યનું યથાનિષ્પન્ન શુદ્ધ રૂપ...’ લ્યો, આત્મદ્રવ્યનું, ઊં ! શરીરનું નહિ. ભગવાનઆત્મા પુણ્ય-પાપના ભાવ વિનાનો છે, એ વિનાનો અંતરમાં થઈ ગયો. ‘યથાનિષ્પન્ન શુદ્ધ રૂપ ધારણ કરવાથી યથાજાતરૂપધર થાય છે.’ યથાજાતરૂપ. બહારમાં તો માતાએ જેવો જન્મ (આપ્યો) એવો થાય છે, એ વાત અહીં નથી લીધી. યથાજાત - જેવો માતાએ જન્મ (આપ્યો) એવી દશા થઈ જાય છે. પણ એ પરદ્રવ્ય છે અને નિશ્ચય આવો હોય ત્યાં આવો થાય એવો સંબંધ પણ અહીંયાં ગોઠ્યો નહિ. એ વાત લીધી નહિ.

મુમુક્ષુ :- સંબંધરહિત દશા છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ વાત છે. હો, ભલે હો. આહા..હા...! એવી દશા ભાઈ ! જેને અંતર્મુહૂર્તમાં હજારો વાર છઠ્ઠું અને સાતમું ગુણસ્થાન આવે. જુઓ ! આ છઠ્ઠા-સાતમાની વાત ચાલે છે. કોઈ કહે કે, આવું સ્વરૂપ તો આઠમે (ગુણસ્થાને) હોય. અરે... ભગવાન ! આ શેની વાત ચાલે છે આ ? પોતે કહે છે કે, હું આવો થયેલો છું, તમે થાઓ. સમજાય છે કાંઈ ? એ કંઈ બહારથી હઠથી થવાય એવું નથી.

‘જામનગર’માં એક માણસ હતો. એ દરરોજ ચૂરમું જ ખાય, ભાઈ ! ચૂરમું. ચૂરમું સમજતે હેં ? લકુ. ખોરાક જ ઇ એનો. રોટલી-બોટલી, રોટલો (કાંઈ) નહિ. એમાં એકનો એક છોકરો મરી ગયો. એકનો એક મરી ગયો. પોતાનો એકનો એક દીકરો મરી ગયો. બાળવા ગયા, બાળી આવ્યા. માણસો સગાંવહાલા ભેગા થયા. ભાઈ ! તમને રોટલી નહિ પચે, ઊં ! ભાઈ ! ... તો મને દુઃખ થશે, રોટલી નહિ પચે. અરે..રે...! પણ હું ચૂરમું શી રીતે ખાઉં ? અત્યારે આ દીકરો ચાલ્યો ગયો, જેને બાળીને આવ્યા. ભાઈ ! પણ ચૂરમા વિના નહિ પચે. તમારો ખોરાક નથી. ચૂરમું બનાવ્યું. એ..ઈ...! પણ ઇ ચૂરમું કહો કે રોટલો કહો એને કંઈ ફેર (નથી પડતો). આમ થાળીમાં ચૂરમું આવ્યું. એકનો એક દીકરો (મરી ગયો). દીકરા તારા વિના મારે ચાલશે, એમ કરીને ખાય છે. આમ ઉપાડે છે. આંખમાંથી આંસુ ચાલ્યા જાય છે. જોડે માણસો, સગાંવહાલા બેઠા છે. ભાઈ ! પણ બીજું નહિ ખાઈ શકો, આ ખાઓ. ખાય છે પણ ઇ કંઈ રીતે ? છે પ્રેમ ? છે રસ ? ઉદાસ... ઉદાસ... અરે...! મારે આ દશા ? સમજાય છે કાંઈ ? એમ ધર્મી ખાવા, પીવામાં દેખાય પણ ક્યાંય એને ચેન પડતું નથી. આહા..હા...! પોતાના સ્વભાવમાં આનંદમાં છે. ચેન પડ્યું છે ત્યાં ચેન પડે છે.

એ અહીં કહે છે, યથાજાતરૂપ ધારણ. ભગવાનઆત્મા જેવો હતો એવું વીતરાગપણું

આવી ગયું એમ કહે છે. અહીં તો વીતરાગ ધારણ કરવાથી આવો થયો એમ કહે છે, લ્યો ! હજી તો (ભાવલિંગ) માંગશે. પણ એ પહેલાં ભાવિનૈગમમાં થવાનું છે એ અપેક્ષાએ અત્યારે થયું છે એમ કહેવા માગે છે. સમજાય છે કાંઈ ?

એ ભાઈ છે ઓલામાં, સંસ્કૃતમાં (છે). ‘જયસેનાચાર્યદેવ’માં (છે). અહીં તો હજી માગે છે. ત્યાં તો વિકલ્પ છે, હજી ચોથું-પાંચમું ગુણસ્થાન છે. એ વખતે કાંઈ છઠ્ઠું નથી. માંગણી કરે છે ત્યારે ભાન છે. હું રાગ વિનાનો છું, મારે કોઈ ક્રિયા-બ્રિયા કરવું એ છે જ નહિ. જ્ઞાન અને દર્શનની અપેક્ષાએ પરવસ્તુનો મારે ત્યાગ પહેલેથી થઈ ગયો છે. મારે કોઈ ગ્રહણત્યાગ છે નહિ, પણ રાગની મંદતાના ઉદયના કાળમાં શુભભાવ આવે છે એથી એ વિકલ્પથી કહે છે કે, પ્રભુ ! મને દીક્ષિત કરો. એ વખતે કંઈ છઠ્ઠું ગુણસ્થાન નથી. એ તો પંચમ કે ચોથું હોય છે, પણ ધારણ કરું છું, એમ જે કહે છે એ ભવિષ્યમાં થવાનું છે. એ અત્યારે ધારણ કરું છું એમ ભાવિનૈગમની વાત કરી છે. સમજાણું કાંઈ ? આ..હા...!

‘હવે, અનાદિ સંસારથી અનભ્યસ્ત હોવાથી...’ શું કહે છે ? જુઓ ! ઓ..હો...! ભગવાનઆત્મા ! વીતરાગ સ્વભાવનો અનાદિથી અનઅભ્યાસ (છે).

મુમુક્ષુ :- દ્રવ્યલિંગી મુનિ અનંતવાર થયો ને !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અનઅભ્યાસ (છે), વીતરાગભાવનો અભ્યાસ છે, એ તો રાગનો અભ્યાસ હતો. દ્રવ્યલિંગી મુનિ થયો એને રાગનો અભ્યાસ હતો. રાગી, મોહી પ્રાણી હતો, મિથ્યાદષ્ટિ (હતો), રાગનો અભ્યાસ (હતો). આ..હા...! બહારમાં જુઓ તો હજારો રાણીનો ત્યાગ. પરથી ઉદાસ. ‘ઉર સે હી ઉદાસી લહી સબ પૈ, ઉર સે હી ઉદાસી લહી સબ પૈ’ એવું અનંત વાર થયું. એ રાગનો અભ્યાસ છે. ભગવાનઆત્મા ! રાગથી ભિન્ન ભગવાન એનો એને અનભ્યસ્ત છે. એનો એને અભ્યાસ નથી. તેથી એને દુર્લભ કહ્યું છે. એમ.

‘અનભ્યસ્ત હોવાથી જે અત્યંત અપ્રસિદ્ધ છે...’ એમ. એને હજી અપ્રસિદ્ધ છે. મુનિપણું અનાદિના અભ્યાસમાં નથી. જુઓ ! નવમી ત્રૈવેયક ગયો ત્યારે મિથ્યાદષ્ટિ દિગંબર મુનિ થઈને ગયો છતાં કહે છે કે, એને મુનિપણું શું છે એ અપ્રસિદ્ધ છે. એને અભ્યાસ હતો નહિ. ક્રિયાકાંડનો, રાગનો, પુણ્યનો અભ્યાસ હતો. ભગવાનઆત્મા રાગ વિનાની ચીજ પરમાત્મસ્વરૂપ છે એની એને દષ્ટિ અને અનુભવ થયો નહોતો. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? અનઅભ્યસ્ત ‘અત્યંત અપ્રસિદ્ધ...’ પાછી ભાષા લીધી. બિલકુલ વીતરાગભાવની પ્રસિદ્ધિ જ અત્યંત અપ્રસિદ્ધ છે. આહા..હા...! લેશે બેય ભેગું, હોં ! કેમ ? કે બાહ્ય તો અનંત

વાર આવ્યું હતું ને ! એ નહિ. નિશ્ચયનો અનભ્યાસ છે તો વ્યવહારનો પણ એને અનભ્યાસ જ છે. કારણ કે નિશ્ચય સાથે વ્યવહાર હોય એને વ્યવહાર કહે છે. એટલે કે અનંત વાર દ્રવ્યલિંગ આવ્યું, અઠવાવીસ મૂલગુણ આવ્યા એને પણ અભ્યાસમાં ન રાખ્યું. ? અનભ્યાસ હતો. એટલે ? કે, નિશ્ચયની વીતરાગતાનો અભ્યાસ છે તો એની સાથે રાગના વ્યવહારનો પણ એ જાતનો અનભ્યાસ (છે), એમ (કહેવું છે). સમજાય છે કાંઈ ? ભારે ઝીણું, ભાઈ ! ગુજરાતીમાં આવે પણ ભાવ તો જે હોય એ આવે ને ! એ.. ભાઈ ! આ..હા...!

આત્મા... એમ ભગવાન ફરમાવે છે કે, એને દ્રવ્યલિંગ અને ભવલિંગનો અનભ્યાસ છે એમ કહે છે. દ્રવ્યલિંગ તો અનંતવાર આવ્યું છે ને ? (તો કહે છે), ના. દ્રવ્યલિંગ ત્યારે કહીએ કે જેને ભાવલિંગ વીતરાગતા પ્રગટી હોય તો. માટે તેને નિશ્ચય અને વ્યવહાર બેયનો અનભ્યાસ છે એમ કહે છે. આ..હા...!

કહે છે, ‘અનાદિ સંસારથી...’ અનાદિ સંસારમાં તો બધું આવી ગયું ને ? નવમી ત્રૈવેયક ગયો ઇ (પણ આવી ગયું). ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ત્રૈવેયક ઊપજાયો’ એનો અર્થ બીજો કરે, માળા ! અરે... પ્રભુ ! શું કરે છે તું ? એ તો અભવિને માટે છે (એમ કહે છે) અને અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ અગિયાર અંગનું જ્ઞાન કરે નહિ, સાદિ મિથ્યાદષ્ટિ કરે. અરે.. અરે...! પ્રભુ ! શું કરે છે તું આ ? અનાદિ મિથ્યાદષ્ટિ પણ અનંત વાર નવમી ત્રૈવેયક ગયો, અગિયાર અંગ ને નવ પૂર્વ ભણ્યો અને વ્યવહાર ક્રિયા અનંતવાર કરી એને વ્યવહાર કીધો નથી, એમ કહે છે. એથી બેયનો અનભ્યાસ છે એમ કીધું છે. સમજાય છે કાંઈ ? ભગવાનઆત્મા વીતરાગભાવનો અભ્યાસ નથી તેથી એની સાથે રાગવાળો અભ્યાસ વ્યવહારનો જે કહીએ તે નિશ્ચયપૂર્વક નથી માટે તે બેયનો અભ્યાસ નથી.

મુમુક્ષુ :- પહેલા ઉપાદેયભૂત હતો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હા, પણ ઇ તો બીજી લાઈન થઈ ગઈ. એ તો પરવસ્તુ છે, મારામાં છે જ નહિ. એનો અભ્યાસ હતો. આ તો મારામાં છે એવો વીતરાગભાવ મારામાં (છે), એનો અભ્યાસ એને નથી. તેથી તે પ્રકારના રાગનો વિકલ્પ જે છે એ ભૂમિકા પ્રમાણમાં કે દ્રવ્યલિંગ નગ્નપણું, બેયને અનભ્યાસમાં નાખ્યું. કારણ કે તેને નિમિત્તને વ્યવહાર તરીકે પણ નિશ્ચયની અપ્રસિદ્ધિમાં વ્યવહારની પણ પ્રસિદ્ધિ નહોતી, એમ કહે છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? અલૌકિક વાત છે, ભાઈ ! ‘કુંદકુંદાર્યાદેવ’ની ચરણાનુયોગની શૈલી પણ... આ..હા..હા...! આવી વાત છે, જુઓ ! અરે.. ભાઈ ! એ મારગડા કોઈ જુદા છે, ભાઈ !

સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે કે, ‘અનાદિ સંસારથી અનભ્યસ્ત...’ એમ કહ્યું. કોઈ દિ’ અભ્યાસ વ્યવહારનો પણ નહિ, એમ કીધું. ‘અત્યંત અપ્રસિદ્ધ છે એવા આ યથાજાતરૂપપણાનાં બહિરંગ અને અંતરંગ બે લિંગો...’ લ્યો, ઠીક ! બહિરંગ અઠ્યાવીસ મૂળગુણ આદિ, નગ્નપણું તો જડની વાત છે. અંતરંગ વીતરાગ દશા. અંતરંગમાં વીતરાગનો ઊભરો, ઉફાન. એટલી વીતરાગતા.. વીતરાગતા. વીતરાગતાને ઝૂલે ઝૂલતો. સમજાય છે કાંઈ ? એવા જે બહિરંગ અને અંતરંગ લિંગો, એનો અનાદિથી અનભ્યાસ.

‘કે જેઓ અભિનવ અભ્યાસમાં કુશળતા વડે...’ દેખો ! અભ્યાસ નથી એટલે નવો કીધો ને ? તદ્દન નવા. યથાજાતરૂપધરપણાના તદ્દન નવા અભ્યાસમાં પ્રવીણતા વડે શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિરૂપ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે. એમ લીધું, એકલો નિશ્ચય લીધો. ‘કે જેઓ અભિનવ અભ્યાસમાં કુશળતા વડે...’ વીતરાગપણાનો નવો અભ્યાસ. વિજ્ઞાનઘન આત્મા, એવો અનુભવ હોવા છતાં વીતરાગપણાનો અનભ્યાસ છે તેથી નવા અભ્યાસમાં કુશળતા વડે. ડહાપણ વડે, ચતુરાઈ વડે અંતર વીતરાગ સ્વભાવમાં પ્રવેશ કરે છે. ‘ઉપલબ્ધ થતી સિદ્ધિનાં સૂચક છે...’ આ લિંગો. અંતરંગ અને બાહ્યને બતાવનારા છે. ‘અભિનવ અભ્યાસમાં કુશળતા વડે ઉપલબ્ધ થતી સિદ્ધિનાં સૂચક છે તેમનો-ઉપદેશ કરે છે :-’ લ્યો.

જઘજાદરુવજાદં ઉપ્પાહિદકેસમંસુગં સુદ્ધં ।

રહિદં હિંસાદીદો અપ્પહિકમ્મં હવદિ લિંગં ।।૨૦૫ ।।

મુચ્છારંભવિજુતં જુતં ઉવઓગજોગસુદ્ધીહિં ।

લિંગં ણ પરોક્ષં અપુણ્ભવકારણં જેણં ।।૨૦૬ ।। (જુગલં)

જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ, લુંચન કેશનું, શુદ્ધત્વ ને

હિંસાદિથી શૂન્યત્વ, દેહ-અસંસ્કરણ-એ લિંગ છે. ૨૦૫.

‘જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ’ બહારનું - બહિરંગ લીધું. આહા..હા...! ‘લુંચન કેશનું, શુદ્ધત્વ ને’ શુદ્ધત્વ એટલે ક્રિયનરહિત, વસ્તુરહિત. ‘હિંસાદિથી શૂન્યત્વ, દેહ-અસંસ્કરણ-એ લિંગ છે.’ એ બહારના લિંગ.

આરંભ મૂર્છા શૂન્યતા, ઉપયોગયોગ વિશુદ્ધતા,

નિરપેક્ષતા પરથી, -જિનોદિત મોક્ષકારણ લિંગ આ. ૨૦૬.

‘આરંભ મૂર્છા શૂન્યતા, ઉપયોગયોગ વિશુદ્ધતા’ દેખો ! આ મુનિપણાની જુઓ, વ્યાખ્યા

અથૈતસ્ય યથાજાતરૂપધરત્વસ્યાસંસારાનમ્હ્યસ્તત્ત્વેનાત્યત્નમપ્રસિદ્ધસ્યાભિનવાભ્યાસ-
 કૌશલોપલમ્હમાનાયાઃ સિદ્ધેર્ગમકં બહિરઙ્ગાન્તરઙ્ગલિઙ્ગદ્વૈતમુપદિશતિ-
 જઘજાદરૂવજાદં ઉપ્પાઙ્કિદકેસમંસુગં સુદ્ધં ।
 રહિદં હિંસાદીદો અપ્પઙ્કિકમ્મં હવદિ લિંગં ॥૨૦૫॥
 મુચ્છારંભવિજુત્તં જુત્તં ઉવઓગજોગસુદ્ધીહિં ।
 લિંગં ણ પરાવેક્ષં અપુણભવકારણં જેણ્હં ॥૨૦૬॥ [જુગલં]
 યથાજાતરૂપજાતમુત્પાટિતકેશશ્મશ્રુકં શુદ્ધમ્ ।
 રહિતં હિંસાદિતોઽપ્રતિકર્મ ભવતિ લિઙ્ગમ્ ॥૨૦૫॥
 મૂચ્છારમ્ભવિયુક્તં યુક્તમુપયોગયોગશુદ્ધિભ્યામ્ ।
 લિઙ્ગં ન પરાપેક્ષમપુનર્ભવકારણં જૈનમ્ ॥૨૦૬॥ [યુગલમ્]

જુઓ ! ઉપયોગયોગ વિશુદ્ધતા. આ..હા..હા...! વિશુદ્ધ ઉપયોગ અને યોગ સમાધિ શુદ્ધ. યોગ એટલે અંદર સમાધિ શુદ્ધ. આ..હા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? ઓલા કહે, ઉપયોગ વિશુદ્ધ ન હોય. ત્યારે અહીં તો કહે છે કે, ઉપયોગ ને યોગ બેય વિશુદ્ધ છે. મુનિને ઉપયોગ વિશુદ્ધ અને યોગ શાંતિ સમાધિ શુદ્ધ છે, વિશુદ્ધ છે. ‘આરંભ મૂર્છા શૂન્યતા, ઉપયોગયોગ વિશુદ્ધતા, નિરપેક્ષતા પરથી, –જિનોદિત મોક્ષકારણ લિંગ આ.’ દેખો ! ‘અપુણભવ’ કીધું ને ? જિનોદિત – ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમાત્માના વીતરાગના મુખે નીકળેલો અભ્યંતર અને બાહ્ય લિંગનો આ માર્ગ, એ લિંગ આ પ્રકારના હોય છે. ભગવાન પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથે કહેલા. સમજાણું ? એની ટીકા છે.

‘પ્રથમ તો પોતાથી યથોક્ત ક્રમ વડે...’ યથોક્ત યથા ક્રમ વડે, એ કીધું ને ? આજ્ઞા લીધી અથવા રજા લીધી, પંચાચારને અંગીકાર કરું છું એમ કહ્યું. પંચ આચાર નહિ ? જ્ઞાનાચાર આદિ. એ ક્રમ. ભલે અંગીકાર કરું છે એ કંઈ અત્યારે નથી પણ આવશે. પણ અંગીકાર કરું એક વિધિ પ્રથમ તો પોતાથી યથોક્ત – યથા-ઉક્ત ક્રમ વડે ‘યથાજાતરૂપધર...’ સહજરૂપ ભગવાનઆત્મા, એના થયેલા. ‘આત્માને અયથાજાતરૂપધરપણાનાં કારણભૂત...’ શ્લોકમાં પહેલા વ્યવહાર નાખ્યો છે, આ તો નિશ્ચય લીધો. (એવી) શૈલી, રચના છે ને !

આત્મનો હિ તાવદાત્મના યથોદિતક્રમેણ યથાજાતરૂપધરસ્ય જાતસ્યાયથાજાતરૂપધરત્વપ્રત્યયાનાં મોહરાગદ્વેષાદિભાવનાં ભવત્યેવાભાવઃ, તદભાવાતુ તદ્ભાવભાવિનો નિવસનભૂષણધારણસ્ય મૂર્ધજવ્યઞ્જનપાલનસ્ય સકિઞ્ચનત્વસ્ય સાવદ્યયોગયુક્તત્વસ્ય શરીરસંસ્કારકરણત્વસ્ય ચાભાવાદ્યથાજાતરૂપત્વમુત્પાટિતકેશશ્મશ્રુત્વં શુદ્ધત્વં હિંસાદિરહિતત્વમપ્રતિકર્મત્વં ચ ભવત્યેવ, તદેતદ્બહિરઙ્ગં લિઙ્ગમ્ । તથાત્મનો

અથ તસ્ય પૂર્વસૂત્રોદિતયથાજાતરૂપધરસ્ય નિર્ગન્થસ્યાનાદિકાલદુર્લભાયાઃ સ્વાત્મોપલધ્ધિ-લક્ષણસિદ્ધેર્ગમકં ચિહ્નં બાહ્યાભ્યન્તરલિઙ્ગદ્વયમાદિશતિ-જઘજાદરૂવજાદં પૂર્વસૂત્રોક્તલક્ષણયથાજાતરૂપેણ નિર્ગન્થત્વેન જાતમુત્પન્નં યથાજાતરૂપજાતમ્ । ઉપ્પાદિકેસમંસુગં કેશશ્મશ્રુસંસ્કારોત્પન્નરાગાદિદોષવર્જનાર્થમુત્પાટિતકેશશ્મશ્રુત્વાદુત્પાટિતકેશશ્મશ્રુકમ્ । સુદ્ધં નિરવદ્યચૈતન્યચમત્કારવિસદ્વશેન સર્વસાવદ્યયોગેન રહિતત્વાચ્છુદ્ધમ્ । રહિદં હિંસાદીદો

હવે, અનાદિ સંસારથી અનભ્યસ્ત હોવાથી જે અત્યંત અપ્રસિદ્ધ છે એવા આ યથાજાતરૂપપણાનાં બહિરંગ અને અંતરંગ બે લિંગોનો-કે જેઓ અભિનવ અભ્યાસમાં કુશળતા વડે ઉપલબ્ધ થતી સિદ્ધિનાં સૂચક છે તેમનો-ઉપદેશ કરે છે :-

જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ, લુંચન કેશનું, શુદ્ધત્વ ને
હિંસાદિથી શૂન્યત્વ, દેહ-અસંસ્કરણ-એ લિંગ છે. ૨૦૫.
આરંભ મૂર્છા શૂન્યતા, ઉપયોગયોગ વિશુદ્ધતા,
નિરપેક્ષતા પરથી,-જિનોદિત મોક્ષકારણ લિંગ આ. ૨૦૬.

કહે છે કે, ભગવાનઆત્મા યથાજાત (અર્થાત્) આનંદ સ્વરૂપ, વીતરાગ સ્વરૂપે થયો. જેવું સ્વરૂપ હતું એવો થયો. જેથી એવા આત્માને ‘અયથાજાતરૂપધરપણાનાં કારણભૂત મોહરાગદ્વેષાદિભાવોનો અભાવ હોય જ છે;...’ જુઓ ! એ મુનિને આવું થતાં અયથાજાતરૂપધરપણાનું કારણ મોહ, રાગ-દ્વેષનો અભાવ (હોય છે). લ્યો, આ કોઈ કહે

યથાજાતરૂપધરત્વાપસારિતાયથાજાતરૂપધરત્વપ્રત્યયમોહરાગદ્વેષાદિભાવાનામભાવાદેવ તદ્ભાવભાવિનો મમત્વકર્મપ્રકમપરિણામસ્ય શુભાશુભોપરક્તોપયોગતત્પૂર્વકતથાવિધયોગાશુદ્ધિયુક્તત્વસ્ય પરદ્રવ્યસાપેક્ષત્વસ્ય ચાભાવાનમૂર્ચ્છારમ્ભવિયુક્તત્વમુપયોગયોગશુદ્ધિયુક્તત્વમપરાપેક્ષત્વં ચ ભવત્યેવ, તદેતદન્તરઙ્ગં લિઙ્ગમ્ ॥૨૦૫-૨૦૬ ॥

શુદ્ધચૈતન્યરૂપનિશ્ચયપ્રાણહિંસાકારણભૂતાયા રાગાદિપરિણતિલક્ષણનિશ્ચયહિંસાયા અભાવાત્ હિંસાદિરહિતમ્ । અપ્પડિકમ્મં હવદિ પરમોપેક્ષાસંયમબલેન દેહપ્રતિકારરહિતત્વાદપ્રતિકર્મ ભવતિ । કિમ્ । લિંગં એવં પઞ્ચવિશેષણવિશિષ્ટં લિઙ્ગં દ્રવ્યલિઙ્ગં જ્ઞાતવ્યમિતિ પ્રથમગાથા ગતા ॥ મૂર્ચ્છારંભવિમુક્તં પરદ્રવ્યકાઙ્કારહિતનિર્મોહપરમાત્મજ્યોતિર્વિલક્ષણા બાહ્યદ્રવ્યે મમત્વબુદ્ધિર્મૂર્ચ્છાં મ્ખ્યતે, મનોવાક્કાયવ્યાપારરહિતચિત્તમત્કારપ્રતિપક્ષભૂત આરમ્ભો વ્યાપારસ્તાભ્યાં મૂર્ચ્છારમ્ભાભ્યાં

અન્વયાર્થ :- [યથાજાતરૂપજાતમ્] જન્મસમયનાં રૂપ જેવા રૂપવાળું [ઉત્પાટિતકેશશ્મશ્રુકં] માથાના અને દાઢીમૂછના વાળનો ઢોચ કરાયેલું, [શુદ્ધં] શુદ્ધ (અર્કિંચન), [હિંસાદિતઃ રહિતમ્] હિંસાદિથી રહિત અને [અપ્રતિકર્મ] પ્રતિકર્મ (શરીરની સજાવટ) વિનાનું - [લિંગં ભવતિ] એવું (શ્રામણ્યનું બહિરંગ) લિંગ છે.

[મૂર્ચ્છારમ્ભવિયુક્તમ્] મૂર્છા (મમત્વ) અને આરંભરહિત, [ઉપયોગયોગશુદ્ધિભ્યાં યુક્તં] ઉપયોગની અને યોગની શુદ્ધિથી યુક્ત તથા [ન પરાપેક્ષં] પરની અપેક્ષા વિનાનું-એવું [જૈનં] જિનદેવે કહેલું [લિઙ્ગમ્] (શ્રામણ્યનું અંતરંગ) લિંગ છે [અપુનર્ભવકારણમ્] કે જે મોક્ષનું કારણ છે.

કે, મોહ, રાગ-દ્વેષનો અભાવ તો બારમે (ગુણસ્થાને) હોય. હવે, સાંભળને ! અહીં તો ઈ મુનિને અભાવ જ છે. આહા..હા...! આ કોને માટે છે ? આ તો મુનિપણું લેવાની વાત છે. આ..હા...!

પ્રથમ તો પોતાથી યથોક્ત ક્રમ વડે યથાજાતરૂપધર થયેલા આત્માને અયથાજાત..'

વિમુક્તં મૂર્છારમ્ભવિમુક્તમ્ । જુતં ઉવઓગજોગસુદ્ધીર્હિં નિર્વિકારસ્વસંવેદનલક્ષણ ઉપયોગઃ, નિર્વિકલ્પસમાધિર્યોગઃ, તયોરુપયોગયોગયોઃ શુદ્ધિરુપયોગયોગશુદ્ધિસ્તયા યુક્તમ્ । **ળ પરાવેક્ષં** નિર્મલાનુભૂતિપરિણતેઃ પરસ્ય પરદ્રવ્યસ્યાપેક્ષયા રહિતં, ન પરાપેક્ષમ્ । **અપુણ્યભવકારણં** પુનર્ભવવિનાશકશુદ્ધાત્મપરિણામાવિપરીતાપુનર્ભવસ્ય મોક્ષસ્ય કારણમપુનર્ભવકારણમ્ । **જેણહં** જિનેસ્ય સંબન્ધીદં જિનેન પ્રોક્તં વા જૈનમ્ । એવં પઞ્ચવિશેષણવિશિષ્ટં ભવતિ । કિમ્ । **લિંગ** ભાવલિઙ્ગમિતિ । ઇતિ દ્રવ્યલિઙ્ગભાવલિઙ્ગસ્વરૂપં જ્ઞાતવ્યમ્ ॥૨૦૫-૨૦૬॥

ટીકા :- પ્રથમ તો પોતાથી યથોક્ત ક્રમ વડે યથાજાતરૂપધર થયેલા આત્માને અયથાજાતરૂપધરપણાનાં કારણભૂત મોહરાગદ્વેષાદિભાવોનો અભાવ હોય જ છે; અને તેમના અભાવને લીધે, તેમના સદ્ભાવમાં હોય છે એવાં જે (૧) વસ્ત્રાભૂષણનું ધારણ, (૨) માથાના અને દાઢીમૂંઠના વાળનું રક્ષણ, (૩) સર્કિયનપણું, (૪) સાવધયોગથી યુક્તપણું તથા (૫) શરીરસંસ્કારનું કરવું, તેમનો (એ પાંચનો) અભાવ હોય છે; તેથી (તે આત્માને) (૧) જન્મસમયના રૂપ જેવું રૂપ, (૨) માથાના અને દાઢીમૂંઠના વાળનું લુંચિતપણું, (૩) શુદ્ધપણું, (૪) હિંસાદિરહિતપણું તથા (૫) અપ્રતિકર્મપણું (શરીરની સજાવટનો અભાવ) હોય જ છે. માટે આ બહિરંગ લિંગ છે.

વળી આત્માને યથાજાતરૂપધરપણાથી દૂર કરવામાં આવેલું જે અયથાજાતરૂપધરપણું તેનાં કારણભૂત મોહરાગદ્વેષાદિભાવોનો અભાવ હોવાને લીધે જ, તેમના સદ્ભાવમાં હોય છે એવાં જે (૧) મમત્વના અને કર્મપ્રક્રમના પરિણામ, (૨) શુભાશુભ ઉપરક્ત ઉપયોગ અને તત્પૂર્વક તથાવિધ યોગની અશુદ્ધિથી યુક્તપણું તથા (૩) પરદ્રવ્યથી સાપેક્ષપણું, તેમનો (એ ત્રણનો) અભાવ હોય છે;

(અર્થાત્) એનાથી વિરુદ્ધ. જુઓ ! અસહજ રૂપ ધરનાર. ખોટું. શું કારણભૂત ? 'મોહરાગદ્વેષાદિભાવોનો અભાવ હોય જ છે; અને તેમના અભાવને લીધે...' મુનિને તો મોહ અને રાગ-દ્વેષ ત્રણેનો અભાવ હોય છે. મિથ્યાત્વનો અને રાગ-દ્વેષનો. સંસારમાં સમક્રિતીને મિથ્યાત્વનો અભાવ હોય છે પણ રાગ-દ્વેષનો અભાવ હોતો નથી. રાગ-દ્વેષ સાથે ભલે સંબંધ નથી, એનું પરિણામન (છે) પણ હજી અભાવ થયો નથી. મુનિ થાય એટલે મોહ અને રાગ-

તેથી (તે આત્માને) (૧) મૂર્છા અને આરંભથી રહિતપણું, (૨) ઉપયોગ અને યોગની શુદ્ધિથી યુક્તપણું તથા (૩) પરની અપેક્ષાથી રહિતપણું હોય જ છે. આ અંતરંગ લિંગ છે. ૨૦૫-૨૦૬.

દ્વેષ ત્રણેનો અભાવ થાય છે અને તેથી 'તેમનાં સદ્ભાવમાં હોય છે...' કોના ? મોહ અને રાગ-દ્વેષના સદ્ભાવમાં હોય એ વસ્તુ એને હોતી નથી. એ વિશેષ કહેશે, લ્યો.

શ્રોતા : પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



वीर संवत् २४८५, अषाढ सुष्ठ ५, गुरुवार

ता. १८-६-१९६८

गाथा-२०४-२०६, प्रवचन नं. २०७

(‘प्रवचनसार’) २०४ गाथा. क्या चलता है ? जो साधु होना चाहते हैं वे पड़ले क्या करते हैं, वल बात चलती है. पड़ले उसे सम्यग्दर्शन तो होता ही है. साधु होनेवाले को पड़ले सम्यग्दर्शन होता है. पड़ले ज्ञानज्योति प्रगट होती है. वल अपने आ गया है.

में ज्ञानानंद हूं शुद्ध चैतन्य आनंद हूं मेरे में संसार या विकल्प कुछ है नहीं. संसार जो रागभाव और मिथ्यात्व भाव है वल संसार है. वल संसार मेरे स्वभाव में है ही नहीं. समज में आया ? ऐसा अंतर अनुभव होने के बाद साधु होना चाहते हैं वल कुटुंब की आज्ञा लेकर बिदा लेते हैं. समज में आया ? और पंचायार अंगीकार करते हैं, ऐसा भाविनेगम से कलने में आया है. क्या कलते हैं समज में आया ?

जो कोल साधु होना चाहते हैं उसे पड़ले अपना आनंद और ज्ञानज्योति का अनुभव होना चाहिये, उसको अनुभव हुआ हो. आत्मा का ज्ञानस्वरूप और आनंदस्वरूप के अनुभव बिना सम्यग्दर्शन होता नहीं. तो सम्यग्दर्शन तो पड़ले से हुआ है, बाद में साधुपद देने की भावना है वल कुटुंब की बिदा लेते हैं और पंचायार लेते हैं, अली दिया नहीं है, लेकिन लेते हैं, ऐसा पड़ले से भाविनेगम से कथन किया है. और फिर वल कैसा होता है वल कलते हैं.

णाहं होमि परसिं ण मे परे णत्थि मज्झमिह किचि।

इदि णिच्छिदो जिदिंदो जादो जधजाहरूवधरो।।२०४।।

टीका, टीका है न ? ‘और तत्पश्चात् श्रामण्यार्थी...’ आत्मा अपना शांतपद साधुपद

वीतरागभाव पद अंगीकार करना चाहते हैं, वहाँ 'यथाजातऋषधर होता है.' आत्मा वीतराग स्वभाव है, ऐसा होता है. सूक्ष्म बात है, भाई ! क्या कहते हैं समज में आया ?

श्रामण्यार्थी - जो साधु होना चाहते हैं (वहाँ) 'यथाजातऋषधर होता है.' जैसा जन्म से आत्मा नग्न होता है वैसे आत्मा अंदर में भगवान तीर्थंकर परमात्मा ने कहा, ऐसा राग बिना, विकल्प बिना, पुण्य-पाप बिना, मन बिना जैसा उसका स्वरूप है, ऐसा वीतरागपद रूप यथाजातऋषधर धारण करता है. 'यथाजातऋषधर होता है.' कड़ो, समज में आया ? मुनि होता है वहाँ पढ़ते सम्यक्दृष्टि तो होता ही है. लेकिन उस समय (-दीक्षा लेते समय) यथाजातऋषधर होता है, ऐसा कहा. हेजो ! वीतरागभाव, शांतभाव, उपशमरसभाव, तीन कषाय का अभाव, ऐसा यथाजातऋषधर मुनि होता है वहाँ ऐसा ही होता है. यहाँ जैन के साधु ! वीतराग परमात्मा का साधु ऐसा होता है.

'यहाँ इसप्रकार :-' अब उसका स्पष्टीकरण करते हैं. 'प्रथम तो मैं क्रियित्मात्र भी परका नहीं हूँ...' मैं एक राग का या शरीर का या मन का क्रियित्मात्र नहीं. समज में आया ? मैं तो आत्मा हूँ वीतराग स्वभाव से भरा पड़ा हूँ मेरा पर के साथ (कोई संबंध नहीं). पर का मैं बिलकुल नहीं. रागादि व्यवहार रत्नत्रय का, देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा का जो राग है, उसका भी मैं क्रियित् हूँ नहीं. आ...डा...डा...! समज में आया ? 'मैं क्रियित्मात्र भी परका नहीं हूँ...' राग का मैं नहीं, हाँ ! आ...डा...डा...! जो दया, दान आदि का विकल्प - राग उठता है, उसका मैं जरूर नहीं. मैं तो वीतराग स्वरूप हूँ. आ...डा...डा...! समज में आया ?

'पर भी क्रियित्मात्र मेरे नहीं हैं,...' राग मैं नहीं और राग मेरे में नहीं. आ...डा...डा...! समज में आया ? भाई ! जैन वीतरागी साधु अलौकिक दशा है. जैन परमेश्वर ने जैसा कहा ऐसा साधुपद अंतर सम्यग्दर्शन, ज्ञान में तो राग का रहितपना हुआ ही है, दृष्टि और ज्ञान की अपेक्षा से, लेकिन यहाँ तो चारित्र की वीतरागता की अपेक्षा से वीतराग... वीतराग... वीतराग भाव हुआ. अरे...! मेरा कुछ है नहीं और ये चीज मेरी नहीं. 'पर भी क्रियित्मात्र मेरे नहीं, क्योंकि समस्त द्रव्य...' भगवान ने जितने द्रव्य देजे, अनंत आत्माओं, अनंत परमाणुओं.

'तत्त्वतः...' है न ? वास्तव में तत्त्वदृष्टि से 'परके साथ समस्त सम्बन्धरहित हैं;...' ओ...डा...! यहाँ आत्मा, व्यवहार विकल्प जो उठते हैं उसके संबंध से भी आत्मारहित

डी है. समज में आया ? 'तत्त्वतः परके साथ समस्त सम्बन्ध...' मेरे और राग के, मेरे और कर्म के, मेरे और गुरु के, मेरे और शास्त्र के, मेरे और देव के (भीय कोई सम्बन्ध नहीं). (सर्व से) संबंध रहित, मैं सर्वथा संबन्धरहित हूँ.

'एसदिये एस षड्रव्यात्मक लोकमें आत्मासे अन्य कुछ भी मेरा नहीं है;...' लो ! ओ छल द्रव्य भगवान ने देजे. छल द्रव्य, उसमें मेरा आत्मा वीतरागभाव से भरा है, एसके अलावा कोई चीज मेरी है नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? 'षड्रव्यात्मक लोकमें आत्मासे अन्य कुछी मेरा नहीं है;...' मेरा कुछ नहीं. मैं पर से शून्य हूँ. अपने आनंद और ज्ञान वीतराग स्वभाव से भरा पडा पूरा हूँ. देजो ! यह मुनिपना. समज में आया ?

कहते हैं, 'एसप्रकार निश्चित मतिवाला (वर्तता हुआ) और परद्रव्योंके साथ स्व-स्वामिसंबंध जिनका आधार है...' क्या कहते हैं ? ये इन्द्रियां जड हैं और भावइन्द्रिय हैं और उसका विषय है (ये) सब. 'जिनका आधार है ऐसी इन्द्रियों और नो-इन्द्रियोंके...' साथ. वल तो परद्रव्यों के साथ आधार-आधेय संबंध (है), मेरे आधार से इन्द्रिय नहीं और मैं पर के आधार से नहीं. ये इन्द्रियां है वे मेरे आधार से नहीं, ऐसा कहते हैं. पांय इन्द्रियां ये जड हैं, वल मेरे आधार से नहीं. मन है वल मेरे आधार से नहीं. समज में आया ? वल तो 'परद्रव्योंके साथ स्व-स्वामिसंबंध...' (है). परद्रव्य जड के साथ स्व-स्वामिसंबंध (है). जड उसका स्व और स्वामि जड है. इन्द्रियां मेरी हैं और मैं स्वामि (हूँ), ऐसा है नहीं. वल तो मिट्टी-धूल है. आडा..डा...! कडो, समज में आया ?

इन्द्रिय से मैं काम हूँ, वल मैं चीज डी नहीं, फिर क्या ? ऐसा यहां कहते हैं, भाई ! आडा..डा...! इन्द्रिय और मन से मैं काम हूँ (ऐसा है नहीं). (उसे) तो आधार जड का है न. मेरे आधार से है डी नहीं. और मेरी चीज ये हैं और मैं (उसका) स्वामि (हूँ), ऐसा हूँ डी नहीं. आडा..डा...! भगवानआत्मा अपना ज्ञानानंद स्वभाव ये अपना स्व (है) उसका स्वामि (है). ये ज्ञानानंद आदि स्वभाव का आधार मैं हूँ लेकिन इन्द्रियां और मन का आधार मैं नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? सूक्ष्म बात है, भाई ! वीतराग का मार्ग बहुत सूक्ष्म है.

मुमुक्षु :- जव डो तो इन्द्रियां काम करे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- जव डो तो (इन्द्रियां) हैं ऐसा नहीं. वल डो तो है. जव

हो तो हैं, ऐसा नहीं। पुद्गलद्रव्य हो तो है। मैं हूँ तो (वह) है, ऐसा है नहीं। आहा...हा...! मैं तो आत्मा हूँ, ज्ञानानंद स्वरूप सर्वज्ञ परमात्मा जैसा आत्मा मेरा है। मेरे में और मेरे आधार से इन्द्रियां हैं और मेरे में इन्द्रियां हैं, (ऐसा) है नहीं। हेजो ! अतीन्द्रिय होता है। वस्तु का स्वरूप अतीन्द्रिय है। दृष्टिमें तो पड़वे अतीन्द्रिय हुआ है लेकिन अब इन्द्रिय के संबंध का जो राग था उससे रहित मैं हूँ, ऐसा कहते हैं। आहा...हा...! हेजो ! जैनदर्शन का मुनिपना, भाई ! जैनदर्शन क्या, वस्तु का स्वरूप ऐसा है। समज में आया ?

‘परद्रव्योंके साथ स्व-स्वामिसंबंध जिनका आधार है ऐसी इन्द्रियां और नो-इन्द्रियां...’ (यानी) मन (के) ‘जयसे...’ उसका जय किया है। ‘जितेन्द्रिय होता हुआ...’ उसका मेरे में अभाव किया है। संबंध छोड़ दिया है, मेरे स्वभाव के साथ संबंध किया। इन्द्रियां और मन से संबंध छोड़ दिया है। आहा...हा...! हेजो, यह मुनिपना ! समज में आया ? सम्यग्दर्शन में, सम्यक्ज्ञान में तो पर के साथ संबंध है नहीं इतना तो छूट गया लेकिन यहां तो बाकी रहा राग और इन्द्रियां निमित्तरूप थी, वे भी मेरे संबंध से नहीं। जड के आधार से हैं, मेरे आधार से नहीं। मैं उसका आलंबन लेता हूँ और मेरे में कुछ होता है, ऐसा यीज मैं हूँ नहीं। इन्द्रियां हैं तो इन्द्रिय से मैं जानता हूँ, सुनता हूँ, ऐसी यीज हूँ नहीं, ऐसा कहते हैं। आहा...हा...! हेजो, मुनिपना वीतराग का !

कहते हैं, ‘जितेन्द्रिय होता हुआ वह (श्रामण्यार्थी) आत्मद्रव्यका यथानिष्पन्न...’ जैसा आत्मा है, वीतराग निर्दोष आनंद स्वरूप ‘शुद्ध रूप धारण करनेसे...’ लो. अंतर का (रूप). ‘यथाजातरूपधर होता है.’ लो, इतनी व्याख्या हुई। यथाजातरूप (अर्थात्) जैसा प्रभु आत्मा है ऐसी दशा में वीतरागता हुई। उसका नाम यथाजातरूप, जैसा जन्म्या यानी जैसा है वैसा रूप का धरनेवाला आत्मा (होता है). ओ...ओ...! विकल्प के साथ संबंध नहीं, मन के साथ संबंध नहीं, वाणी के साथ संबंध नहीं, शरीर के साथ संबंध नहीं, कर्म के साथ संबंध नहीं. छल द्रव्य (स्वरूप) लोक में मेरी अन्य कोई यीज (है नहीं), किसी के साथ मेरा संबंध है नहीं. ऐसी वीतरागदशा प्रगट हो उसका नाम परमेश्वर का साधु, जैन साधु कहने में आता है.

मुमुक्षु :- जैसी अंदर में परिणति होती है जब तो इन्द्रियों का कपडा-लत्ता पालते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- बिलकुल नहीं. इन्द्रिय-इन्द्रिय है नहीं, फिर कपडा-लत्ता कहां से आया ? वह पीछे आयेगा, अभी आयेगा.

कहते हैं कि, मैं... ओ...ओ...! मुनिपना कैसा है, देजो ! मैं तो आनंद (हूँ). सम्यग्दर्शन हुआ उसमें से ऐसी दृष्टि पडले से हो गई है कि, विकल्पमात्र, मनमात्र मेरी चीज है नहीं. समज में आया ? सम्यक्ज्ञान में ऐसा अनुभव हो गया. लेकिन जो अस्थिरता कमजोरी से राग-द्वेष आदि उत्पन्न (होता) था और इन्द्रिय के संबंध के लक्ष्य जाता था, वह कहते हैं कि, वह लक्ष्य जाता है वह मैं नहीं. मेरा तो वह लक्ष्य भी अब तो छूट गया. आहा..हा...!

‘यथाजतऋषधर होता है.’ लो. उसका नाम सम्यग्दर्शन के अनुभव सहित वीतरागता की पर्याय प्रगट हो उसका नाम भगवान साधुपद कहते हैं. समज में आया ? अब २०५-२०६ (गाथा).

मुमुक्षु :- संक्षेप में पूरा हुआ.

पूज्य गुरुदेवश्री :- संक्षेप में पूरा हुआ. कल आ गया था न, इसलिये संक्षेप में पूरा हो न. पडले आये उस समय जैसा आये ऐसा फिर से आये ? कल बहुत यत्न था. नये आदमी थे और गुजराती में था. आहा..हा...! गुजराती हो तो ज्यादा यत्न है. इसमें तो (-हिन्दी में तो) शब्दों में लक्ष्य में रुकना पडता है न.

ऐसा यथाजतऋष हुआ. बाह्य में भी नग्न दशा हो गई. ‘अमृतयंद्रायार्थदेव’ने यहां वह नहीं दिया. अंतरमें ऐसी वीतरागता हुई (तो) बाह्य में भी नग्न दशा हो जाती है, करनी पडती नहीं. पुद्गल की पर्याय पुद्गल के अनुसार उस प्रकार की दशा हो जाती है. कपडा उतारना, लेना मुनि को है नहीं. मुनि को कपडे छोटे ही नहीं. समज में आया ? वह यहां कहेंगे, देजो !

‘अब, अनादि संसारसे अनव्यस्त...’ देजो ! अरे...! अनादि संसार में आत्मभान बिना जैन का द्रव्यविंग मुनिपना जो धारण किया था, तो मुझे उसके व्यवहार का अभ्यास भी नहीं था, ऐसा कहते हैं. क्योंकि व्यवहार पर है. तो पर है ऐसा मेरा अभ्यास नहीं था. समज में आया ? मेरा वीतरागभाव है और रागादि पर है, ऐसा मेरा अभ्यास अनादि से कभी था ही नहीं. आहा..हा...! समज में आया ?

ओ...ओ...! ‘अनादि संसारसे अनव्यस्त होनेसे...’ अभ्यास में नहीं आया. कैसे ? ‘अत्यन्त अप्रसिद्ध...’ आत्मा वीतरागभावऋष और व्यवहार रागऋष, दोनों की अत्यंत अप्रसिद्धि थी. व्यवहार व्यवहारऋष, निश्चय निश्चयऋष, ऐसी अनादि से मेरे में अप्रसिद्धि

थी, अत्यंत अप्रसिद्धि थी. 'और अभिनव अभ्यास...' मेरा बिलकुल नया. (अनादि संसारसे अनभ्यस्त यथाजतरूपधरपना अभिनव अभ्यासमें प्रवीणताके द्वारा सिद्ध होता है). यहां तो निश्चय की बात कही है. समज में आया ? वास्तव में तो दोनों का अभ्यास मुझे नहीं था, ऐसा कहते हैं. क्यों ? कि, मैं आनंद और ज्ञानानंद मेरा स्वभाव, ऐसा भी अनभ्यस्त रहा और रागादि, निमित्त आदि परवस्तु हैं, पर हैं, ये भी अनभ्यस्त रहा. पर कहां न पड़ले ? पर मेरा कुछ नहीं. समज में आया ? ओ...ओ...ओ...!

सम्यग्दर्शन बिना द्रव्यविंग मुनिपना दिया तो वह तो पर का अभ्यास भी नहीं. क्योंकि पर पररूप है, ऐसा अभ्यास मैं कभी किया नहीं. समज में आया ? भगवान् आत्मा पूर्णआनंद सख्यिदानंद प्रभु, उसकी भी पर्याय की प्रगटता अप्रसिद्ध रही और रागादि डेय है, पर है, अज्व है, अयेतन है, मेरे चैतन्य में वह वस्तु है नहीं. उसका भी मेरे अनभ्यास से व्यवहार की भी अप्रसिद्धि रही. अत्यंत अप्रसिद्धि रही, ऐसा कहते हैं. हेजो ! समज में आया ? जैसे तो अनंत बार मुनिपना दिया न ! पंच मंडावत, अष्टाश्रस मूलगुण पावे. (लेकिन) अकता थी. पर पृथक् है, मेरी चीज उससे पृथक् है. दोनों की मुझे अप्रसिद्धि थी, ऐसा कहते हैं. आहा...हा...! समज में आया ?

सम्यग्दर्शन में ही ऐसा अभ्यास होता है. रागादि विकल्प पुण्य-पाप, दया, दानादि पर हैं, मेरा वीतराग स्वभाव स्व है. ऐसा अभ्यास अनंतकाल में, स्व का स्वपने, पर का परपने नहीं किया था. समज में आया ?

मुमुक्षु :- यथाजतरूप की अप्रसिद्धि रही.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां. मेरी अप्रसिद्धि हुई. अप्रसिद्ध था उसे प्रसिद्ध किया और व्यवहार भी अप्रसिद्ध था. क्या ? कि, व्यवहार पर है, ऐसी प्रसिद्धि नहीं आयी थी. अप्रसिद्धि था वह भी प्रसिद्ध हो गया. राग रागरूप है, व्यवहार व्यवहाररूप है. मेरे में नहीं और मैं उसमें नहीं. ओ...ओ...ओ...! समज में आया ? आदमी पढ़कर विचार करे तो उसे कुछ मालूम पड़े. पढ़े नहीं, स्वाध्याय करना नहीं, अपनी दृष्टि से स्वाध्याय करे तो वह तो वही की वही दृष्टि रही. उपर कहां था न कि, पर मेरा किंचित् नहीं. (उसके) अनुसंधान की बात करते हैं. आहा...हा...!

मेरा आत्मा ज्ञान और शांतरस से भरा पड़ा है उसकी भी अत्यंत अप्रसिद्धि थी और रागादि, पुण्यादि का विकल्प उठते हैं वह भी पर है. उसकी भी अपने में अनादि

से अप्रसिद्धि थी. समज में आया ? और नया अभ्यास मुझे हुआ. भाई ! आडा..डा...! देओ ! व्यवहार का भी नया अभ्यास ? हां. लेकिन उस वक्त भी हमें व्यवहार था कहां ? व्यवहार अपना माना था. समज में आया ? व्यवहार को अपना स्वरूप माना था, अपना माना था. व्यवहार व्यवहाररूप से अभ्यस्त कहां था ? आडा..डा...! दया, दान, व्रत, देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा का राग, व्यवहार श्रद्धा, व्यवहार ज्ञान, व्यवहार राग, कषाय की मंदता (आदि) तो पर हैं. पर का परपने अभ्यास नहीं किया था और अपना वीतराग भाव स्व है, ऐसा अभ्यास भी नहीं किया था. ये अभ्यास कर. अभ्यास (यानी) ये वाणी रटना, (ऐसा) नहीं.

मेरा स्वभाव अनादि से अनभ्यस्त रहा. शुद्ध चिदानंद प्रभु वीतरागभाव से प्रसिद्धि हो. ऐसा कभी अभ्यास किया नहीं. मैं नया अभ्यास करता हूं. समज में आया ? मेरा स्वरूप ज्ञान और आनंद, ऐसा वीतरागभाव से भरा, ऐसा मेरा नया अभ्यास है. और रागादि पर वस्तु हैं, मेरे में नहीं, ऐसा भी नया अभ्यास है. समज में आया ?

‘कौशल्यद्वारा जिसकी सिद्धि उपलब्ध होती है...’ देओ ! नये अभ्यास द्वारा, कौशल्य नाम यतुराई द्वारा जिसकी सिद्धि उपलब्ध होती है. अंतर विवेक द्वारा, स्व और पर की भिन्नता के विवेक द्वारा. स्व स्व का अभ्यास, पर का परपने, ऐसा अभ्यास. जैसे ‘कौशल्यद्वारा...’ निपुणता द्वारा ‘जिसकी सिद्धि उपलब्ध होती है जैसे इस यथाजतस्वधरपनेके बहिरंग और अंतरंग दो द्विग...’ हैं. देओ ! बहिरंग अष्टाष्टस मूलगुण, नग्नपना. अंतरंग वीतरागभावपना अंतरंग द्विग है. अकसाथ है. समज में आया ? जैसे नहीं कि बहिरंग पडले और अंतरंग पीछे. देओ ! उसमें तो वड भी निकला कि, व्यवहार पडले निश्चय, ऐसा है नहीं. है कि नहीं उसमें ? हो हुआ. अंतरंग वीतरागपने का भान हुआ, बाह्य का रागादि पर है, ऐसा अंदर भान हुआ. अकसाथ में (हुआ). निश्चय हुआ बिना पर का व्यवहार है, परस्व व्यवहार, उसका बोध यथार्थ होता नहीं. विपरीत माने वड माने वड दूसरी (बात है). हमारा व्यवहार है, हमने कषाय मंद किया था तो मंद कषाय से आत्मा की उपलब्धि हुई (ऐसा मानना) बिलकुल अज्ञान है. समज में आया ? आडा..डा...!

जो मुनि के योग्य व्यवहार विकल्प है, लेकिन है पर. मेरे में तो नहीं, मेरा नहीं. (और कहे ऐसा) मुनि के योग्य. (लेकिन) भाषा कैसे करे ? समज में आया ? आत्मा अपना वीतरागी स्वभाव, जो मुनिपने के योग्य अभ्यंतर द्विग है, उसको नयाभ्यास द्वारा

प्रगट किया और साथ में व्यवहार है, जिसमें वस्त्र-पात्र का निमित्त भी नहीं. और वस्त्र-पात्र का राग है उसका भी संबंध नहीं. इसके अलावा (जो) राग बाकी रहा उसका भी मुझे अभ्यास (है), पर है ऐसा नया (अभ्यास) हुआ. समझ में आया ?

अनादि का तो विकल्प मेरा है अथवा वही मैं हूँ, क्योंकि दृष्टि स्वभाव उपर नहीं तो अपनापना कहीं मानना तो पड़े न ? तो राग पर अपनापना माना. बस, कुछ कुछ अंदर राग (की) मंदता है, हम कुछ करते तो हैं, हमने निवृत्ति तो ली है. समझ में आया ? तो हमारी दूसरी प्रवृत्ति तो है नहीं. तो प्रवृत्ति का जो राग है वह भी अपना माना.

मुमुक्षु :- संसार छोड़ा न.

पूज्य गुरुदेवश्री :- पड़ले तो कड़ा था, संसार किसे कड़ना ? मिथ्यात्व और राग-द्वेष भाव को संसार कहते हैं. स्त्री, कुटुंब-परिवार, शरीर, लक्ष्मी या जेवर को संसार कहते नहीं. क्योंकि वह तो परवस्तु हैं. संसार की दशा आत्मा में भूल से उत्पन्न हुई दशा है. संसार कोई स्त्री, पुत्र, कुटुंब संसार नहीं. मैंने संसार को छोड़ा है न. कहां छोड़ा है ? मिथ्यात्व और राग-द्वेष छोड़े बिना संसार छूटा कड़ने में आता नहीं. आडा..डा...!

मुमुक्षु :- दोनों प्रकार का परिग्रह त्याग करते हैं - बहिरंग और अंतरंग.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अंतरंग का मिथ्यात्व और राग-द्वेष है. उसका त्याग हुआ तो अंतरंग का त्याग हुआ और ऐसा हुआ तो निमित्त का त्याग (किया कड़ने में आता है). निमित्त तो अभावरूप है ही. लेकिन निमित्त का अभावरूप व्यवहार तब कड़ने में आता है. ओ..ओ..ओ...! समझ में आया ?

‘बहिरंग और अंतरंग दो दिगोंका उपदेश करते हैं :-’ देजो ! आचार्य.. ओ..ओ..ओ...! ‘कुंदकुंदाचार्यदेव’ निश्चय सखित का व्यवहार (कड़ते हैं). व्यवहार में व्यवहार (है), हां ! निश्चय में नहीं. आडा..डा...! मुझे और व्यवहार को कुछ संबंध नहीं. वह तो पर है. वह पड़ले आ गया है. संबंध नहीं. मेरा संबंध पर के साथ नहीं (ऐसा) अभ्यास कभी नहीं किया था. समझ में आया ? सभेरे आया था न वह ? राग का परिशमना कर्तृत्व वह तो मिथ्यात्व भाव है. समझ में आया ? राग, याडे तो शुभ हो, उस रूप में परिशमता हूँ मैं कर्ता हूँ मैं भोक्ता हूँ उस रूप में हूँ वह तो मिथ्यात्व भाव है. यह संसार है.

કહતે હેં, અભ્યંતર લિંગ વીતરાગ ભાવ, બહિરંગ વિકલ્પ આદિ કા નગ્નપના આદિ, ઉસકા અનભ્યાસ થા. (અબ) નયા અભ્યાસ કરકે વસ્તુ કી મેં પ્રાપ્તિ કરતા હૂં. સમજ મેં આયા ? વહ કહતે હેં, દેખો !

જધજાદરૂવજાદં ઉપ્પાહિદકેસમંસુગં સુદ્ધં ।

રહિદં હિંસાદીદો અપ્પહિકમ્મં હવદિ લિંગં ॥૨૦૫॥

મુચ્છારંભવિજુતં જુતં ઉવઓગજોગસુદ્ધીહિં ।

લિંગં ણ પરોક્ષં અપુણ્ણભવકારણં જેણં ॥૨૦૬॥ (જુગલં)

ગુજરાતી હિન્દી પાછળ છે. ઉસકી ટીકા. 'પ્રથમ તો અપનેસે, યથોક્તક્રમસે...' યથોક્તક્રમ સે. બિદા લી હૈ, પંચાચાર લિયા હૈ, ઐસા કહા થા ન ? યથાક્રમ સે. જ્ઞાનાચાર - વ્યવહાર કા વિનય આદિ કા ભણતર કહા થા. વહ પહલે સે કહા થા કિ, તુમ મેરે નહીં. મેરે મેં ઓર તુજ મેં કુછ સંબંધ નહીં. મેં જાનતા હૂં. શુદ્ધાત્મા કા - મેરા નહીં. આહા..હા...! જ્ઞાનાચાર - સમય પર પઢના, વિનય સે પઢના, નિત્તવ કા (દોષ ન કરે). જિસકે પાસ પઢા હો ઉસે ગુપ્ત રખના નહીં, ઐસા જો વિકલ્પ હૈ, કાલવિનય આદિ ઓર સમકિત કા આઠ પ્રકાર કા નિઃશંકાદિ જો વિકલ્પ હૈ ઓર ચારિત્ર કા પંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રીન ગુપ્તિ વિકલ્પરૂપ જો તેરહ આચાર હેં ઓર તપાચાર મેં જો વિકલ્પ ધ્યાનાદિ ઓર અનશન, ઉણોદરી આદિ કા વિકલ્પ હૈ, સબ મેરા શુદ્ધાત્મા કા તું હૈ નહીં. મેં જાનતા હૂં. પરંતુ તુમહારા તબ તક હમ નિમિત્તપને આલંબન લેતે હેં (કિ), જબ તક તુમહારા અભાવ કરકે પૂર્ણા વીતરાગ ન હો વહાં તક. સમજ મેં આયા ?

અરે...! કેસા વીતરાગ માર્ગ ! ઉસકી શુરૂઆત ઓર પૂર્ણતા કે મધ્ય મેં કેસી દશા (હોતી હૈ) ? શુરૂઆત મેં દશા કેસી ? મધ્ય મેં દશા કેસી ? ઓર પૂર્ણા કી દશા કેસી ? સમજ મેં આયા ? ઉસસે ન્યૂન, વિપરીત, અતિરિક્ત - ઐસી ત્રીન સ્થિતિ જહાં હો વહાં તો મિથ્યાત્વ ભાવ હૈ. આતા હૈ ન ? 'રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર' ! ન્યૂન નહીં, અધિક નહીં, વિપરીત નહીં. ઓછું, અધિક અને વિપરીત. બાદ મેં ઇન લોગોં કો સમજાતે થે ન ! ફિર મિથ્યાત્વ આતા હૈ ન ? ઓછું, અધિક અને વિપરીત. એક અંશ ભી ન્યૂન માનના, જૈસી ચીજ હૈ ઉસે ન્યૂન માનની વહ ભી મિથ્યાત્વ ભાવ હૈ. એક અંશ ભી અધિક માનના વહ ભી મિથ્યાત્વ હૈ ઓર હૈ ઉસસે વિપરીત માનના વહ ભી મિથ્યાત્વ હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

कहते हैं, 'यथोक्तकर्मसे...' सम्यक्ज्ञान हुआ है, सम्यक्ज्ञान ज्योति प्रगट हुई है, प्रगट की है और बिदा ली है. माता-पिता, स्त्री की (बिदा ली है). और पंचायार आदि ग्रहण किये हैं. 'यथाजातउपधर हुआ...' (अर्थात्) सलज उप धारण करनेवाला. कडो, अन्नी तो आज्ञा मांगते हैं, अन्नी गुरु हेंगे तो न्नी हुआ ऐसा भाविनेगम की शैली की बात करते हैं. समज में आया ? अन्नी तो व्रत सुनेगा, वड बात आयेगी न. लेकिन उसके पडले भविष्य में ऐसा डोनेवाला है, वड बात पडले से नक्की करते हैं कि, यड मैंने लिया, लिया.. लिया.

'यथाजातउपधर हुआ आत्माके अयथाजातउपधरपनेके कारणभूत...' कहते हैं कि, भगवानआत्मा ! मुनिपने में यथाजात वीतराग स्वभाव, यथाप्यात. यथाप्यात यारित्र (आता है) लेकिन यथाजात, यथाप्यात. जैसी आत्मा की शुद्ध वीतराग से प्रसिद्धि है ऐसी प्रसिद्धि की. समज में आया ? जैसे 'आत्माके अयथाजातउपधरपनेके कारणभूत मोडरागद्वेषादिभावोंका अभाव होता ही है;...' धर्मा को, साधु को अयथाजातउपधर ऐसा मोड - मिथ्यात्व और राग-द्वेष. देजो ! उसका अभाव होता है. 'अभाव होता ही है;...' आ...डा...डा...! संजवलन के अेक कषाय का अंश रडा है, उसकी यडां गिनती नहीं. साधुपद के योग्य जो हुआ, यथाजातउपधर (हुआ), अनुभवसहित में रागरहित डोकर ऐसी दशा धारण की तो कहते हैं कि, ँस दशा से विरुद्ध - अयथाजातउपधर. उसका कारण मोड और राग-द्वेष (है). उसका कारण कोर्ण बाडर की रीज - स्त्री, पुत्र, कुटुंब, व्यापार (है), ऐसा नहीं कडा है. समज में आया ?

अरे...! स्त्री छोड दो, कुटुंब छोड दो. अन्नी कुछ डोग (ऐसा) कहते हैं. अरे...! स्त्री उपर, कुटुंब उपर ऐसा द्वेष आ जाये कि प्रेम छूट जाये. तब छोड सकते हैं. वड तो द्वेष हुआ. समज में आया ? वड तो ज्ञेय है. परवस्तु कोर्ण ँष्ट-अनिष्ट है नहीं. स्त्री डो, कुटुंब डो, शरीर डो, माता-पिता डो, पुत्र डो, पत्नी डो सब तो ज्ञान में ज्ञेय हैं. उन पर (ऐसी) बुद्धि - अज्ञगमा आना याडिये, अज्ञगमा यानी द्वेष. वड तो द्वेष हुआ. जैसा परपदार्थ के प्रति राग करता था तो राग का स्वामि डोकर मिथ्यादृष्टि था. अब द्वेष करते हैं (कि), तुम नुकसान करनेवाले डो. मूढ है. परवस्तु नुकसान करती है, (ऐसा) कडां से आया ? पर (रीज) तो पर में रडती है. पर मेरा है और पर को ँष्ट-अनिष्ट मानकर जो राग-द्वेष करते थे वड अयथाजातउप भाव था. वड अपने मुनिपने

से विरुद्ध भाव था. मुनिपना से विरुद्ध भाव स्त्री, कुटुंब, व्यापार-धंधा नहीं था, ऐसा कहते हैं. समज में आया ?

कोई कहे कि, वकालत करते थे और वकालत छोड़ दी. डॉक्टरपना करते थे (अब) डॉक्टरपना छोड़ दिया. दुकान का व्यापार करते थे वह दुकान का व्यापार छोड़ दिया. कौन कहता है छोड़ दिया ? तुने उसे कब किया था कि छोड़ दे.

मुमुक्षु :- आगे बढ़े.

पूज्य गुरुदेवश्री :- मिथ्यात्व में बढ़ते हैं. मैंने छोड़ दिया (ऐसा माननेवाला) मिथ्यात्व की पुष्टि करता है. आडा..डा...! समज में आया ? क्योंकि वह कोई दोष की चीज नहीं थी. दोष तो तेरे अंदर में था. देखो न ! यहां क्या कहते हैं ?

‘अयथाजातउपधरपनेके कारणभूत मोहरागद्वेषादिभाव...’ राग-द्वेष, वासना, विषयादि षट्यादि भावों का ‘अभाव होता ही है;...’ ओ..ओ...! मिथ्यात्व और राग-द्वेष के भाव का जो यथाजातउप मुनिपना है, उससे विरुद्ध अयथाजातउप उसका कारण जो मोह, राग-द्वेष, उसका मुनि को अभाव होता है. ‘और उनके अभावके कारण...’ देखो ! ओ..ओ...! मिथ्यात्व और राग-द्वेष के अभाव के कारण. ‘जो कि उनके सद्भावमें होते हैं...’ देखो ! मोह और राग-द्वेष के सद्भाव में होती हैं, ऐसी पांच चीज का वर्णन करते हैं. बाहर की, ओं ! पहले बहिरंग लेते हैं. समज में आया ?

भाई ! यह तो पहली चीज यह ही. पाठ में बहिरविंग है न, उस बहिरविंग की ही बात करते हैं. ऐसा होता है उस वक्त अयथाजातउप भाव है उसका अभाव होता है और उसके भाव में यह चीज होती है. वह बहिरविंग नहीं है. समज में आया ? थोड़ी सूक्ष्म बात है. निश्चय-व्यवहार की संधि (की है), फिर भी दोनों त्मिन्न हैं.

भगवान् आत्मा पूर्णानंद का नाथ, उसमें गुण-गुणी का भेद विकल्प भी पर है, ऐसा मैं कभी अभ्यास नहीं किया था. समज में आया ? तो मेरी चीज के अभ्यास में जो विरुद्ध भाव था, यथाजात से विरुद्ध अयथाजात, अयथाजात का कारण मोह और राग-द्वेष. और जब तक मोह, राग-द्वेष है... तो अब पांच बोल कहते हैं.

‘(१) वस्त्राभूषणका धारण...’ देखो ! वस्त्र और आभूषण का धारण मोहभाव था. समज में आया ? वह धारण चीज बहिरविंग है, उसमें मोह कारण है. समज में आया ?

वस्त्र और आभूषण का धारण मोड़भाव है। मिथ्यात्व के कारण मिथ्यात्व और उसके अलावा राग। मिथ्यात्व गया और बाद में वस्त्र, आभूषण रहे उसका कारण राग है। समज में आया ? सम्यक्दृष्टि हुआ कि राग, विकल्प और पर बिलकुल मेरे नहीं। ऐसी दृष्टि होनेपर भी (राग रहता है)। ऐसी दृष्टि नहीं थी तब तक तो वस्त्र और आभूषण मेरा है, ऐसा मिथ्यात्व भाव सहित का रागभाव था। समज में आया ? लेकिन जब ये मेरा कुछ नहीं, मैं तो ज्ञानानंद शुद्ध हूँ, जैसे भाव में मिथ्यात्व तो गया लेकिन जब तक कपडे, वस्त्र-पात्र का निमित्तपना रहता है तब तक राग है। राग की उपाती में वस्त्र और आभूषण होते हैं। समज में आया ? राग न हो तो वस्त्र और आभूषण होते नहीं। उसके कारण से होते नहीं लेकिन ऐसा संबंध बताते हैं। आडा..डा...! ऐसा कभी उसने सुना नहीं।

मुमुक्षु :- उसके कारण से होता है।

पूज्य गुरुदेवश्री :- वस्त्र, आभूषण हैं, राग का भाव है, अथवाजातउपधर ऐसा जो मोड़, राग-द्वेष भाव का अभाव नहीं और उसका भाव है तो वस्त्र, आभूषण हैं। देओ ! शरीर पर वस्त्र का रहना, लेकिन कड़ते हैं कि, राग का भाव है तो वस्त्र, आभूषण हैं। हैं तो उसके कारण से, राग के कारण से नहीं लेकिन इतना संबंध वहां है। लेकिन राग का अभाव हो तो वस्त्र, आभूषण का अभाव हो तब उसे निमित्त से अभाव कड़ा और कड़ने में आता है। मात्र वस्त्र, आभूषण छूट गया और राग छूटा नहीं तो राग के भाववाले ने उसका भी अभाव किया नहीं। कठिन बात, भाई ! पुराने आदमी को (तो ऐसा कठिन लगे)। ये पुराने हैं। कड़ो, समज में आया ?

पूर्व में स्थानकवासी में लोगों को तो हमारे पर तो बहुत प्रेम था न। बहुत प्रेम था। (बाद में) फेरफार हो गया तो कुछ लोगों को (नहीं रुचा)। बादर का फेरफार हुआ तो (ऐसा लगता था कि), अरे.रे...! यह तो हमारा वेश गया। मुड़पत्ती गई, रजोशा गया, यह मूर्ति आयी और कड़े कि, पुण्य में धर्म नहीं, व्यवहार में धर्म नहीं। सब बदल गया। भाई ! आडा..डा...!

कड़ते हैं, अरे...! भगवानआत्मा में जब तक राग, द्वेष और मोड़ रहते हैं, तब तक मोड़ के अनुसार पर वस्तु मेरी, ऐसा निमित्तपना रहता है। और राग रहता है तो वस्त्र, आभूषण भी उस कारण से रहते हैं। समज में आया ? राग के साथ संबंध

હેં, હાં ! બાહર સે છૂટ ગયા (ઔર) રાગ છૂટા નહીં તો (વસ્ત્રાદિ) છૂટા એસા વ્યવહાર સે ભી કહતે નહીં.

મુમુક્ષુ :- રાગ છૂટા હૈ યા નહીં વહ નક્કી કરને કી બાત હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકી બાત હૈ.

ભગવાનઆત્મા ચૈતન્ય કા ભાન, સમ્યગ્દર્શન હુઆ, અનુભવ હુઆ. ચૈતન્યજ્યોત જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ. તદ્દુપરાંત સ્વરૂપ મેં આરૂઢ હોકર રાગ કા અભાવ હોકર યથાજાતરૂપ હુઆ તો ઉસકા નામ મુનિપના કહતે હૈં. ઇસ મુનિપને કે યોગ્ય સે વિરુદ્ધ અયથાજાતરૂપધર. જૈસી વીતરાગતા હૈ ઉસસે વિરુદ્ધ - અયથાર્થ. યાની ક્યા ? કિ, મોહ ઔર રાગ-દ્વેષ. ઔર મોહ, રાગ-દ્વેષ કી હયાતી મેં વસ્ત્ર ઔર આભૂષણ થે, સંબંધ થા વહાં રાગ કી હયાતી બતાતે હૈં. સમજ મેં આયા ? જહાં શરીર પર વસ્ત્ર હૈ તો એસા બતાતે હૈં કિ, અંદર રાગ હૈ.

મુમુક્ષુ :- શરીર કે પ્રતિ રાગ હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વસ્ત્ર કે પ્રતિ ભી રાગ હૈ ઔર શરીર કે પ્રતિ ભી અંદર રાગ હૈ. સમજ મેં આયા ? ચાહે તો સમકિતી હો. સમજ મેં આયા ? ચાહે તો ગ્યારહ પડિમા ધારણ કરનેવાલા હો, સમ્યગ્દર્શન અનુભવ સહિત આનંદકંઠ કી ધારા મેં બહતા હો, લેકિન જબ તક વસ્ત્ર કા ટુકડા પડા હૈ તબ તક રાગ કા ભાવ હૈ, એસી હયાતી ધરાતે હૈં. એસા કહતે હૈં. ઔર વસ્ત્ર છૂટ ગયા ઇસલિયે રાગ કા અભાવ હુઆ, એસા નહીં. યહાં તો રાગ કા અભાવ સ્વભાવ કે આશ્રય સે હુઆ હો તો વસ્ત્ર કા અભાવ હુઆ, એસા વ્યવહાર દ્રવ્યલિંગ કહને મેં આતા હૈ. એસી બાત સૂક્ષ્મ બહુત, ભાઈ ! 'વસ્ત્રાભૂષણકા ધારણ,...'

'(૨) સિર ઔર ડાઢી-મૂછોંકે બાલોંકા રક્ષણ,...' દેખો !

પ્રશ્ન :- એસી નયી બાત કહાં સે લે આયે ?

સમાધાન :- કહાં સે લે આયે ? અંદર હૈ કિ નહીં ? હૈ કિ નહીં અંદર ? કહાં સે આયા યહ ? યહાં એસા હૈ કિ નહીં દેખો ?

પ્રશ્ન :- ઇસકા અર્થ કહાં સે લાયે ?

સમાધાન :- અર્થ આયા આત્મામેં સે. સમજ મેં આયા ? આ..હા..હા...! સંતોં કી કથની અલૌકિક બાત ! 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ', 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ' ક્યા નિમિત્ત-નૈમિત્તિક સંબંધ

सिद्ध करते हैं !! और व्यवहार विंग और निश्चय विंग कैसा होता है, यह कैसे सिद्ध करते हैं !

कहते हैं, अ..डो...! '(२) सिर और डाढी-मूछोंके बालोंका रक्षण,...' सिर, दाढी और मूछ, उसके बालों को रजुं वह राग बताता है, वहां राग है. समज में आया ? राग है तो केशालंकार टिजता है, ऐसा कहते हैं. समज में आया ? राग की डयाती में सिर और डाढी, मूछों के बाल रजुं यानी जैसे रहे, ठीक रहे, नहीं तो यहेरा जराब टिजता है (ऐसा भाव होता है). बात तो सब आती है न. क्योंकि लोंच करने से तो शरीर की स्थिति बराबर नहीं रहती. बाल अच्छे डो. लोंच करने से तो थोडा कहीं उगे, कहीं न उगे, ऐसा होता है.

कहते हैं कि, जहां अनुभवपूर्वक राग का अभावरूप यथाजातरूपधर है, वहां ऐसा राग - मूछा (अर्थात्) शरीर और बाल, डाढी, मूछ के बाल जैसे डो तो ठीक, ऐसा भाव होता नहीं. ऐसा कहते हैं. समज में आया ? बाहर में लोंच आदि करे और रक्षण नहीं करे, इसलिये वहां राग गया है, ऐसा नहीं. आडा..डा...! संतों का धर्म प्रवाद, अलौकिक प्रवाद (है). संतों ने धर्म को टीका रजा है. मार्ग ऐसा है. डेरङ्गर थोडा भी करेगा तो मिथ्यात्व लगेगा, कहते हैं. मार्ग ऐसा है. समज में आया ?

सम्यग्दर्शन हुआ, सम्यक्ज्ञान हुआ इसलिये मुनिपना डो गया (ऐसा बिलकुल नहीं). 'आत्मज्ञान त्यां मुनिपणुं' आता है न ? लोग मान ले. वहां तो ऐसा कहते हैं कि, मुनिपना डो वहां आत्मज्ञान होता है. लेकिन वह शब्ड ऐसा है. 'आचारंग' में अक शब्ड ऐसा है. '....' ऐसा अक शब्ड है. जहां सम्यग्दर्शन डेज वहां मुनिपना डेज. जहां मुनिपना डेज वहां सम्यग्दर्शन डेज, जैसे परस्पर है. '....' वह तो सब व्यवहार की बातें हैं. समज में आया ? वहां कहनेवाले को कहां व्यवहार-निश्चय की संधि का ज्ञान है. समज में आया ?

यहां तो कहते हैं कि, सम्यग्दर्शन डोनेपर भी, क्षायिक समकित डोनेपर भी जब तक डाढी, मूछ और सिर के बाल ठीक रहने का भाव है तब तक मुनिपना नहीं. यथाजातरूपपना नहीं, यथाजातरूप से विरुद्ध अयथाजातरूप ऐसा रागभाव है, ऐसा कहते हैं. कठिन बातें, भाई ! मार्ग ऐसा है. न्याय में समज सके ऐसी यीज है. लो. सिर, डाढी, मूछ बराबर रहे. मूछ ठीक डो, डाढी ठीक डो. ठीक की व्याख्या क्या ? राग है,

ભગવાન ! રાગ હૈ તો ઇસે રખને કા ભાવ હોતા હૈ. રાગ કા જહાં અભાવ હુઆ (તો) લોચ મેં કેસી ચીજ (હો), શરીર કી દરકાર હૈ નહીં. આહા..હા...! લોચ કી ક્રિયા જો હોતી હૈ વહ ભી મેં કરતા હૂં (ઐસા માનતા હૈ) વહ તો જડ કી પર્યાય કા કર્તા, સ્વામિ હુઆ. ઓર લોગ દેખે (કિ), કિતની સહનશક્તિ હૈ ! સમજ મેં આયા ? વહ તો જડ કી ક્રિયા હૈ. તુમ ખીચ સકતે નહીં, અંગુલી ઐસા રખ સકતે નહીં.

કલ તુમહારે હાથ મેં આયા થા ન ? ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ ! (એક બ્રહ્મચારી) ૨૦૦૦ કી સાલ મેં યહાં આયે થે, હમારે પાસ દો મહિને રહે. બાદ મેં વહ બાત આવી થી. કલ આયા થા ઉસ વક્ત યાદ આયા. ઉસ વક્ત કહા થા, ૨૦૦૦ કી સાલ. શાસ્ત્ર મેં દો બાત કહી હૈ. બાદ મેં યહ કહા થા કિ, હસ્તાદિક કી ક્રિયા કા કર્તા આત્મા નહીં. ૨૦૦૦ (કી સાલ), પચીસ સાલ પહલે. માલૂમ હૈ ? ઉસ દિન યહ કહા થા, ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ કી યહ ભાષા (કહી થી). ટીકા મેં હૈ ન ! હસ્તાદિક કી ક્રિયા કા કર્તા, ઐસે હિલાના, ઐસે કરના, ઐસી ક્રિયા કા કર્તા આત્મા હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ? હસ્તાદિક ક્રિયા, દેખકર ચલના, નીચે જીવ આ જાયે તો પૈર ઉપર કરના, યે ક્રિયા કા કર્તા આત્મા નહીં ? ના. કહા, યહ દેખો, ઇસમેં આયા ન. સમજ મેં આયા ? ક્યોંકિ જિતને પ્રમાણ મેં પંચમ ગુણસ્થાન મેં રાગ જાના ચાહિયે, દર્શનપૂર્વક ગયા નહીં ઓર પ્રતિમા કા વિકલ્પ કહાં સે આયા ? ‘ઐસા માર્ગ વીતરાગ કા ભાખા શ્રી ભગવાન’ સમવસરણ મેં મધ્ય મેં ‘સીમંધર’ ભગવાન. સમજ મેં આયા ?

ઓ..હો..હો...! નિશ્ચય-વ્યવહાર કા ભાવ ઓર ઉસકા અભાવ કેસા હો, વહ બાત કરતે હૈં, હાં ! કહતે હૈં કિ, જહાં અપને સ્વરૂપ કે અનુભવ સહિત વીતરાગ ભાવ ઉત્પન્ન હુઆ હો, વહાં ઇસ પ્રકાર કા રાગભાવ હોતા હી નહીં. સમજ મેં આયા ? સિર, ડાઠી, મૂઠ્ઠોં કે બાલોં કા રક્ષણ (કરું), ઐસા હોતા હી નહીં.

‘(૩) સંક્રિયનત્વ,...’ રાગ કી હયાતી મેં હોતા હૈ. સંક્રિયન યાની કુછ ભી પરિગ્રહ કા રખના. થોડા ભી પરિગ્રહ, ઇતના થોડા, હાં ! બાલ કા આતા હા ન ? તિલતુષ ! તિલતુષ માત્ર ભી રખના વહ રાગ કો સૂચિત કરતા હૈ. તો રાગ કા ભાવ જહાં હૈ વહાં ઇતના તિલતુષ માત્ર ભી પરિગ્રહ હૈ. કલમ, શીશપેન ઐસી કોઈ ભી ચીજ (નહીં હોતી).

પ્રશ્ન :- ચશ્માં ભી ?

સમાધાન :- ચશ્માં પરિગ્રહ હૈ. ભગવાન ! ઐસી ચીજ હૈ, બાપૂ ! માર્ગ તો ઐસા

है, नाथ ! क्या करे ? 'अष्टपादुड' में 'कुंदकुंदाचार्यदेव' मुनिओं को जैसे बुलाया है, हे मछाजश ! हैं तो द्रव्यविंगी फिर भी ऐसा कडा. बापू ! मछाजश प्रभु ! तुजे ऐसा शोभा नहीं देता. भाई ! तुजे ऐसा नहीं शोभाता. तुं आत्मा है, प्रभु है. किस पर द्वेष करना ? वह आत्मा है. पंडित भी कडा है, हां ! व्यवहारे पंडित, मछाजश, यशवंत ऐसा संबोधन कर दिया है. आत्मा अपने स्वरूप का नाथ है न ! क्या राग का नाथ है ? क्या व्यवहार का नाथ है ?

भगवान 'अमृतचंद्राचार्य' मछाराज, श्लोक तो 'कुंदकुंदाचार्यदेव' का है. उसका स्पष्टीकरण करते हैं. ऐसा स्पष्टीकरण गाथामें से निकालते हैं, हां ! ऐसा स्पष्टीकरण न हो तो एतना स्पष्टीकरण समज में नहीं आता. समज में आया ? आ..हा...!

'(उ) संक्रियनत्व...' जहां-जहां राग थोडा भी है वहां-वहां अंशमात्र - तिलतुषमात्र भी परिग्रह द्विजने में आता है. समज में आया ? और तिलतुषमात्र भी परिग्रह हो और कहे कि, हमें राग नहीं है.

मुमुक्षु :- मूर्छा नहीं, राग नहीं है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वह राग है, राग है वही मूर्छा है. समज में आया ?

प्रश्न :- तिलतुषमात्र में कितना होता है ?

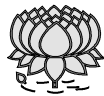
समाधान :- एतना.

प्रश्न :- दाने के बराबर ?

समाधान :- दाने के बराबर.

ये यश्मां, लोहे की, पीतल की केम. क्या कलते हैं ? नेतर की रजते थे. हमारे यहां रजते थे. नेतर समजते हैं ? नेतर नहीं होता ? नेतर की कुर्सी नहीं होती ? नेतर की पतली होती है. यह कुर्सी आती है. (उसका) टुकडा, अंश भी राग को सूचित करता है. (विशेष कहेगे)...

श्रोता :- प्रमाश वचन गुरुदेव !



वीर संवत् २४८५, अषाढ सुद ६, शुक्रवार

ता. २०-६-१९६८

गाथा-२०५-२०७, प्रवचन नं. २०८

‘प्रवचनसार’ २०५ और २०६ (गाथा चलती है). टीका फिर से (लेते हैं). साधु जो होता है, सम्यग्दर्शनपूर्वक ज्ञानज्योति शक्तिरूप थी (उसका) जहां प्रगटरूप अनुभव हुआ, बाद में ज्ञानज्योति को विशेष स्पष्ट विस्तार करने को साधुपद लेते हैं. समज में आया ? उस साधुपद में पड़ले ‘अपनेसे, यथोक्तकमसे यथाजातरूपधर हुआ...’ तीन तक आ गया है. संक्रियनत्व तक (आ गया है).

‘प्रथम तो अपनेसे, यथोक्तकमसे यथाजातरूपधर हुआ...’ जैसा आत्मा का वीतराग स्वभाव है और मुनि अंतर में हुआ. वीतराग दशा तीन कषाय का अभाव (रूप) ऐसी अंतर सम्यग्दर्शन, ज्ञानपूर्वक स्वरूप की वीतराग दशा प्रगट की. और ‘अयथाजातरूपधरपनेके कारण...’ असलज अवास्तविक विकृतरूप जो है, सलजरूप से विरुद्ध उसके ‘कारणभूत मोहरागद्वेषादिभावोंका अभाव होता ही है;...’ सलज से विरुद्ध असलज, उसके कारणभूत मोह, राग और द्वेष. उन भावों का मुनि को अभाव होता है.

‘और उनके अभावके कारण,...’ अस, एतना. ‘जो कि उनके सद्भावमें होते हैं...’ उसका अभाव होता है, और कलना है. क्या कलते हैं ? कि जिसको मोह और राग-द्वेष का अभाव है उसको ये पांय बोल नहीं होते. लेकिन मोह और राग-द्वेष की उयाती है उसमें ये पांय बोल होते हैं. क्या पांय ? देओ !

‘(१) वस्त्राभूषणका धारण,...’ मुनि की दशा की बात है न ! वस्त्र और आभूषण. एक टुकड़ा भी वस्त्र का रहे वह सूचित करता है कि वहां राग है. मुनि के योग्य राग नहीं और राग वहां है. समज में आया ? वस्त्र और आभूषण, कोई गलने आदि.

मुमुक्षु :- अकेले वस्त्र छो और आभूषण नहीं छो.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वस्त्र अकेले छो तो भी वही है. यहाँ दो बात साथ में ली हैं. अकेला कड़ा न, कल कड़ा था न ? अके तिलतुषमात्र भी टुकड़ा मुनि को और मुनिपना माने, मनावे, माने उसको अनुमोदे (वह) निगोदम् गच्छे. समज में आया ? 'चीमडाना योरने झंसीनी सजा' ((अर्थात् छोटे गुनाह के लिये बड़ी सजा) ऐसा कोई कलते हैं. ऐसा है नहीं. कोई कलते हैं कि, अरे...! एतने में (एतनी सजा) ! चीमडा समजे ? ककडी.. ककडी ! 'ककडी के योर न मारीये कटार' (ऐसा) आता है, भजन में आता है. 'ककडी के योर को...' जैसे एतना थोडा टुकड़ा रभे, अके छोटा-सा, तो एतना रभने से भी वहाँ राग सूचित करता है, मुनिपने के योग्य राग है नहीं. मुनिपने के योग्य जो राग है वह राग नहीं (है), विशेष राग है. समज में आया ?

और वह राग है वहाँ '(२) सिर और डाढी-मूँछोंके बालोंका रक्षण,...' होता है. देओ ! थोडी सूक्ष्म बात है. और '(३) संकियनत्व,...' वहाँ है. संकियन नाम परिग्रह का कुछ संबंध है. थोडा भी परिग्रह का संबंध है. यह संकियनत्व राग की उयाती बताते हैं. लेकिन परिग्रह का कुछ भी संबंध दिजे तो वहाँ राग की उयाती है. राग की उयाती है तो वहाँ राग का अभाव नहीं है, तो मुनिपना वहाँ नहीं है. समज में आया ?

प्रश्न :- उयाती माने मौजूदगी ?

समाधान :- मौजूदगी, मौजूदगी. समज में आया ? उयाती (शब्द) हिन्दी में नहीं चलता ? 'उयाती' झरसी भाषा है. उयाती है न उयाती - अस्ति, वह झरसी भाषा है. सदभाव. संकियनत्व (का अर्थ मूल ग्रंथ में फूटनोट में दिया है), जिसके पास कुछ भी (परिग्रह) छो ऐसा. कुछ भी छो, थोडा भी परिग्रह (छो) तो समजे कि उसके पास राग है और राग है तो मुनिपना है नहीं. ऐसी बात है. समज में आया ? संकियनत्व.

एसलिये आचार्य महाराज ने 'अष्टपाहुड' में लिया है कि, जिसे आत्मा का भानसहित मुनिपना है वहाँ नौ-नौ कोटि से मन-वचन-काया से, करना, करवाना, अनुमोदन से वस्त्र का, परिग्रह का त्याग हुआ है. समज में आया ? तो कोई कलते हैं कि, उसमें काया से रहे तो क्या ? मन, वचन से छूट गया. लेकिन काया में रहता है एतना अंदर अज्ञान में परिग्रह है अथवा राग का (सदभाव सूचित करता है). काया से छूटे तब कलने में आता है कि, काया उपर वस्त्र का निमित्त का राग नहीं. और राग है और वस्त्र का

ટુકડા લેને કા ભાવ હુઆ (વહાં) મુનિપના રહતા નહીં.

મુમુક્ષુ :- બહુત બારીક.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- બારીક બાત હી હૈ. સમજ મેં આયા ? બારીક હી હૈ. એસી ચીજ હી હૈ, વસ્તુ કા સ્વરૂપ એસા હૈ. વીતરાગતા જહાં ચાહિયે, ઉસ વીતરાગતા મેં એસા રાગ હોતા હી નહીં. જહાં મોહ ઓર રાગ-દ્વેષ (કા) અભાવ હૈ વહાં એસા રાગ હોતા નહીં. ઓર મોહ, રાગ કે અભાવ મેં જબ-જબ રાગ-દ્વેષ કા ભાવ હોતા હૈ તબ એસા સંબંધ હોતા હૈ. સમજ મેં આયા ? સમજ મેં આયા ? શ્વેતાંબર તો કહતે હેં કિ, ઇતના કપડા હો, ચૌદ પ્રકાર કે ઉપકરણ હોતા હૈ તો ભી મુનિપના હૈ. બિલકુલ તત્ત્વદષ્ટિ સે વિરુદ્ધ હૈ. સમજ મેં આયા ? વસ્તુદષ્ટિ સે વિરુદ્ધ હૈ. વહ કોઈ સંપ્રદાય કે પક્ષ કી બાત નહીં.

મહામુનિ... આ...હા...હા...! ગજબ બાત હૈ ! ચારિત્ર જિસે હુઆ (વહ) પરમેશ્વરપદ મેં મિલા. ગ્યારહવી પડિમાધારી, પંચમ ગુણસ્થાનવાલા ક્ષુલ્લક હો, વહ ભી પંચ પરમેષી મેં નહીં મિલતે. નહીં તો એક લંગોટીમાત્ર રખે ઓર એક કટકા, ટુકડા રખે. ઇતના હૈ, ઇસકે અલાવા વસ્ત્ર ક્ષુલ્લક કો (હોતા નહીં).

મુમુક્ષુ :- ચદર ભી બતાઈ હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ટુકડા, ચદર-ફદર ઓઠી હૈ, એસા નહીં. ખંડ વસ્ત્ર.. ખંડ વસ્ત્ર. લંગોટી ઓર ખંડ વસ્ત્ર દો (હોતે હેં).

પ્રશ્ન :- શ્વેતાંબર મેં વસ્ત્ર કો ઉપકરણ મેં કેસે ગર્ભિત કર દિયા ?

સમાધાન :- વે તો ઉપકરણ માનતે હેં ન. બાહર નિકલે તો પહલે ઉપકરણ માના તબ શ્વેતાંબર નિકલા. દષ્ટિ મેં વિપરીત હુઆ. પહલે અર્ધફાલક ટુકડા લિયા થા. બાહર મેં બહુત અકાલ પડા. અર્ધફાલક સમજે ન ? આધા ટુકડા લિયા. એસે લિયા થા, પીછે (એસા) કરતે-કરતે શાસ્ત્ર બનાયા ઓર વસ્ત્ર સ્થાપિત કિયા.

વહાં તો કહતે હેં કિ, ક્ષુલ્લક ભી વહ હૈ ભી લંગોટી ઓર થોડા ટુકડા (રખતે હેં). ઇસકે અલાવા વિશેષ હો તો વહાં અંદર તીવ્ર રાગ બતાતા હૈ. એસી બાત હૈ. ઓર તીવ્ર રાગ હૈ તો વહાં પંચમ ગુણસ્થાન હૈ નહીં. ઓર પંચમ ગુણસ્થાન નહીં હૈ ઓર ઉસ પદવી કો પંચમ ગુણસ્થાન કે રૂપ મેં સ્વીકારે યા દૂસરે માને, મનાવે ઓર અનુમોદન કરે તો વહ ભી નિગોદમ્ ગચ્છઈ હૈ. એસી બાત હૈ. સમજ મેં આયા ? માર્ગ કી પદવી સે કુછ

आगेपीछे करे तो वस्तुस्थिति की मर्यादा का उल्लंघन करते हैं. समज में आया ?

यहां यह कहते हैं, देजो ! 'उ) सक्रियनत्व,...' आ..डा...! उस भूमिका से कुछ भी विशेष संबंध रहा तो समजना कि वह परिग्रहवंत है, वह निष्परिग्रह हुआ नहीं. समज में आया ? और 'ख) सावधयोगसे युक्तता...' सावधयोग जब द्विभता है कि, जैसे निमित्त में पाप का परिणाम (द्विभता है) तो समजना कि वहां राग का भाव है. अशुभ सावध का परिणाम द्विभता है (कि), सूक्ष्म हिसा करते हैं. समज में आया ? ऐकेन्द्रिय जव है न, पृथ्वी, पानी, अग्नि (आदि) उसको भी थोडा छूते हैं, ऐसा छूते हैं तो समजना कि सावधयोग है. समज में आया ?

मुमुक्षु :- क्ये पानी को छूओ.

पूज्य गुरुदेवश्री :- क्ये पानी को छूओ, वनस्पति को छूओ. क्ये छूओ, छूते डो उसको कर्ता (माने) और कर्ता अनुमोदे, सब अक चीज है. नव कोटि (तूटे). समज में आया ? मुनि को सावधयोग का भाव होता डी नहीं. वह तो मोह के भाव की उयाती में... उयाती ओलते हैं ? भौजूदगी में, राग की उयाती में वह भाव - सावधयोग है. समज में आया ? बात तो ऐसी है. यह तो वीतराग का मार्ग है, कोई पक्ष का नहीं. समज में आया ? ऐसी चीज - निश्चय सहित का राग का अभाव और निमित्त का अभाव, ऐसी चीज तो वीतराग मार्ग में डी डोती है. इसके अलावा कहीं, तीन काल में सत्य का अंश कहीं डो, (ऐसा है नहीं). समज में आया ?

यहां अक साधु - बावा आया था. 'शिखोर' में बडा मडोत्सव किया. पंद्रह-बीस लाज रुपये भर्य किये. लोगों (ने) तो यारों 'शंकराचार्य' उतारे. यार 'शंकराचार्य' है न ? यार गादी (हैं). यहां (से) पांच माईल (दूर) 'शिखोर' है न (वहां) बडा मडोत्सव किया था. लाजो आदमी, लाजो आदमी आये थे. वह बावाज था वह अक लाज रुपये का तो मोती का डार पडनते थे. अक लाज रुपये का मोती का डार. छोटी उम्र थी. दुनिया गांडी - पागल है. ओ..डो..डो...! मडाराज.. मडाराज.. मडाराज (करने लगते हैं). (वह कहता था) डमारे गुरु भी ऐसा करते थे. वह आभूषण तो कहां रहा ? लेकिन यहां तो वस्त्र का टुकडा रभे तो भी राग है और राग है तो वहां मुनिपना है नहीं.

मुनिपना नहीं वहां तो नवों तत्त्वों की भूल डुई. बताया न ? सबेरे थोडा बताया था. समज में आया ? नवों तत्त्वों की भूल है. क्योकि जितने प्रमांश में वहां राग नहीं

याडिये, एतना राग है और उसे आसव का यथार्थ ज्ञान नहीं। और उसके प्रमाश में आसव का अभाव हो तो एतना राग न हो तो संवर का भी ज्ञान नहीं। संवर का ज्ञान नहीं तो एतने प्रमाश में शुद्धि हो, शुद्धि हो तो राग बहुत मंद होता है, तो इसका ज्ञान नहीं तो निर्जरा का ज्ञान नहीं, और निर्जरा का फल मोक्ष, उसकी भी श्रद्धा नहीं। सारे नों तत्त्व की श्रद्धा में ईर्ष्य पड़ता है। आहा..हा...!

‘कुंडकुंदाचार्यदेव’ ने साधारण बात अकेलम जैसे ही कह दी है, ऐसा नहीं। वस्तु का स्वरूप ऐसा है, भाई ! ऐसा कहते हैं। वस्तु की एक समय की पर्याय में जो एतना राग रहे, वस्त्र आदि लेने का सावध योग भाव रहे तो वहां मुनिपना रहता नहीं। आहा..हा...! समज में आया ? ऐसी पीछान तो उसे पहचाने करनी पड़े कि नहीं ? दूसरा क्या है, वह अपनी श्रद्धा सुधारने के लिये दूसरे की पीछान करनी है। अपने लिये (करनी है)। समज में आया ? वह (बात) यहां आचार्य महाराज पांच बोल से कहते हैं, देजो !

‘(४) सावधयोगसे युक्तता...’ वहां राग है। उस प्रमाश में राग है तो वहां मुनिपने में जो राग का अभाव याडिये तो उस राग का अभाव है नहीं। ‘(५) शारीरिक संस्कारका करना...’ शारीरिक सुश्रूषा, शोभा, तेल लगाना आदि करते हैं कि नहीं ? क्या कहते हैं ? शृंगार. शारीरिक संस्कार. मर्दन करे, तेल लगाये, बहाम का तेल लगाये, मालीश करे... सब अंदर में राग बताता है। समज में आया ? अन्यमति में है न ? बहुत (साधु) नग्न रहते हैं। लेकिन लस्म लगाते हैं। वह तो वही हुआ। यहां कपडा छोड़ दिया लेकिन उसे निभा सकते नहीं तो सबेरे एक-दो-तीन प्रकार का तेल रजते हैं, घिसते हैं। सबेरे मर्दन करे। वह वस्त्र का बाप हुआ, वस्त्र से अधिक उपाधि हुई। समज में आया ? बहुत परिग्रह हुआ तो बहुत ममता हुई। उस भूमिका में ऐसा होता नहीं।

प्रश्न :- कभी बीमारी वगैरह होनेपर वे तो ?

समाधान :- तो भी कुछ नहीं। बीमारी-झिमाही आत्मा को है नहीं। मोतिया आये तो क्या करना ? मोतिया समजे ? मोतीबिंदु ! (पाल नहीं सकते तो) संथारा कर दे। हमारी भूमिका से आगे जाते हैं, हमारा निभाव नहीं होता और राग होता है (तो) संथारा (कर दे)। शरीर के साथ क्या है ? आंभें बंद हो गई, आंभें से रोशनी यही गई, छोटी उम्र हो, मुनिपना है तो छोड़ दे। संथारा (ले)। और न (ले सके) ऐसा लगे तो फिर उतर जाये। तो साधुपना रहता नहीं। समज में आया ? ऐसी बात शास्त्र में

है. उतर जाये, नीचे उतर जाये कि, मेरी स्थिति अनुसार (नहीं रह सकता). 'समंतभद्र' उतर गये न. 'समंतभद्र' निकल गये, मुनिपना रहा नहीं. छोड़ दिया. मुज से निभाव नहीं हो सकता. भोजन बहुत करते हैं तो मुनिपना रहेगा नहीं. एतने राग में मुनिपना होता नहीं. छोड़ दिया.

वहां तो कहते हैं कि, सावधयोग से सड़ितपना (है) वहां रागपना बताता है. कोई भी वनस्पति अकेन्द्रिय जव, दाने होते हैं न ? उसमें जव है न. बाजरा, ज्वार, उसका संबंध हो, उसका सावधयोग हो, उसमें पैर रभे, निम का झूल होता है न ? निम का झूल. (उसमें) अनंत जव हैं. अनंत जव ! यलते समय नीम के झूल (उपर) यले, सावधयोग है, वहां तीव्र राग बताता है. समज में आया ? और वनस्पति है, देओ ! अभी होगी. हरे अंकुर एतने (होंगे). अक-अक अंकुर नया निकले तो अनंत जव हैं और बाद में प्रत्येक हो जाते हैं. उसमें ज्याल न रभे और सावधभाव रहे (वह) राग की डयाती बताता है. समज में आया ? आ..डा...! ऐसी बात है.

प्रश्न :- इसका झूल क्या ?

समाधान :- वह तो पड़ले आ गया. सावधझूल है वहां राग है, राग है वहां मुनिपना नहीं और मुनिपना माने तो झूल है निगोद.

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- क्या करी है ? क्या करी, कुछ करी नहीं. क्या करी है ? बिगाडा है. अपनी पदवी के योग्य नहीं है और बिगाड किया है. समज में आया ? मार्ग तो ऐसा है, भाई ! व्रत न लेना उसका कोई दूसरा दोष नहीं, अव्रत का दोष है ही. लेकिन व्रत लेकर उसका भंग करना वह तो मडादोष है, मडापाप है. ऐसी बात है, भाई !

मुमुक्षु :- वर्तमान में

पूज्य गुरुदेवश्री :- वर्तमान में कोई यलते है नहीं. परंतु मार्ग ऐसा है. वस्तु की स्थिति ऐसी है. समज में आया ?

प्रश्न :- मुनि का रहना भी जंगल में ?

समाधान :- जंगल में ही होता है. उनको अंतर आनंद.. आनंद, शांति में रमते हैं. उन्हें आदमी के पैर का आवाज आये वहां (भी) उनको चैन पडती नहीं. जंगल में यले जाते हैं. आनंद, अतीन्द्रिय आनंद का अनुभव में हैं उन्हें मुनि कहते हैं. प्रचुर

स्वसंवेदन आया न ? भाई ! 'समयसार' (की) पांचवी गाथा. अमंद, स्वसंवेदन. आ...डा...! म...डा आनंद.. आनंद.. आनंद... राग का कण कहां ?

(वहां कड़ते हैं), जैसे राग की डयाती है तो शरीर का संस्कार करना द्विभता है. तेल लगाना, मर्दन करना उस प्रकार का राग तीव्र है और तीव्र राग है वहां मोड़ का भी भाव (है). और मान ले कि मेरे में साधुपना है तो मिथ्यात्व का भाव हो गया. 'उन (पांचों) का अभाव होता है;...' लो. मोड़ का और राग-द्वेष का भाव होता है वहां यह होते हैं. लेकिन मुनि को मोड़, राग-द्वेष का अभाव होता है वहां पांचों का अभाव होता है. समज में आया ? देजो, यरज्ञानुयोग की विधि.

यौथे गुणस्थान में भी एतनी डद डोनी याडिये. उतने प्रमाज्ञ में उसे मांस, मदिरा, मध का भाव होता नहीं. अलक्ष्य का भाव होता नहीं. समज में आया ? मांस आदि का भाव है तो यौथे गुणस्थान की दशा सूचित करता नहीं. ऐसी बात है. इसमें वड शब्द है. स्थूलपने नहीं हो, ऐसा शब्द अपनी यर्या में आया था. 'स्थूल' शब्द (आया था). स्थूल मांसादि सीधा न हो. समज में आया ? आ...डा...!

कुछ लोग कड़ते हैं, डमारी यर्या डुई थी कि, समकित्ती हो और मांस जाये तो समकित्त को क्या बाधा है ? क्योंकि त्रस कि हिंसा तो करते हैं. वड आता है न ? 'गोम्मटसार' में आता है न ? भाई ! त्रस हिंसा वड तो लडाई आदि की त्रस हिंसा है. जाने का मांस है तो (वहां यौथा) गुणस्थान होता डी नहीं. ऐसा भाव नहीं होता. समज में आया ? (संवत) २००१ की साल में (अक विद्वान) आये थे. (उस समय उन्डोंने कडा कि), 'णो इंदियेसु विरदो, णो जीवे थावरे तसे वापि' (गोम्मटसार-जुवकांड, २८). देजो ! उसमें ऐसा आया है. लेकिन वड तो लडाई आदि का भाव है वहां त्रस की हिंसा (होती है), वड (विषय) यलता है. डुराक में हिंसा और मांस आदि समकित्ती को होता डी नहीं. ऐसा है. आ...डा...! लोग अली शास्त्र का अर्थ करने में भी अपना पक्ष लगा दे. समजे ? वड तो अपनी स्वच्छन्दता डुई. वीतराग क्या कड़ते हैं ? और वीतराग का भाव - अभिप्राय क्या समजाते हैं ? उस दृष्टि से उसका भाव न समजे और अपनी दृष्टि से (अर्थ) करे तो सारा डिलटा हो जाता है.

लडाई में डजारों लोगो मरते हैं. उसमें समकित्ती को दोष है, लेकिन दृष्टि में कोई डरकत नहीं है. परंतु मांस अक कटकी भी जाने का भाव हो (तो) समकित्त नहीं रहता.

समज में आया ?

प्रश्न :- डॉक्टरों दवाई वगैरह ?

समाधान :- बहुत दवाई तो सीधी मांसवाली होती नहीं. सीधा जो मांस आदि देखा है वह तो होता ही नहीं. कोई साधारण अतियार हो, किसीमें कोई साधारण हो वह दूसरी बात है. समझे ?

मुमुक्षु :- अभी तो ऐसा कोई जाता भी नहीं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अभी तो दवाई बहुत अच्छी (आती है). अभी हम 'मुंभई' गये थे न ! 'मुंभई.. मुंभई !' अपने (मुमुक्षु) हैं, डॉक्टर हैं. वे तो घर में बनाते हैं, सब देखा. जैसी विधायती थी ऐसी देशी बनती है. सब देखा. हम आहार करने गये थे न ! भाई ! वहां आपने देखा था न ? (अपने मुमुक्षु) डॉक्टर है. बड़ा नौ लाख, दस लाख, बीस लाख का मकान है. वहां भोजन करने गये थे तो वहां सब बताया. जैसी विधायती (दवाईयां) हैं ऐसी सब देशी बनती हैं. गोली (वगैरह) सब हमने देखा. डाय एडूअे नहीं. ऐसा अभी देखा. बहुत महेमान भी थे. हम तो आहार करने गये थे. अपने प्रेमी हो गये. 'मलाड' में मंदिर के शिवान्यास में पंद्रह हजार दिये और अभी 'मुंभई' में पंचकल्याणक हुआ उसमें भगवान का आहार का दिन था न, आहार का दिन ! उसने आहार का (लाभ) दिया (तो) सोलह हजार दिये. सब करते हैं. वहां भोजन करने गये थे तो सब बताया था. देओ ! महाराज ! हम यहां देशी (दवाईयां) बनाते हैं. कुछ विधायती-इंधायती नहीं. छोटी-बड़ी अनेक प्रकार की गोदियां. हम (रोग) पर, श्वास (रोग) पर (दवाई) ऐसे ऐसे सब बताया. भाई ! तुम थे ? एक तो ऐसी गोली थी तो हमने कहा, यह तो विधायती गोली है. (तो उन्होंने) कहा, नहीं, नहीं. यहां सब देशी बनती हैं. कोई कहता था, उसमें थोड़ा आल्कोहोल (होता है). आल्कोहोल समझते हैं ? नहीं समझते ? फिर उड जाता है. क्या कहते हैं ? केला का कहते हैं, केला.. केला क्या कहते हैं ? केले का पेड़. केण.. केण. केणमें से रस निकालते हैं और उसमें थोड़ा होता है. अंदर थोड़ा होता है फिर उड जाता है, निकल जाता है, अंदर में नहीं (रहता). आहा..हा...!

यहां तो कहते हैं कि, ऐसा योग हो, ऐसा न हो. वह प्रश्न तो बहुत चलता था न कि, भाई ! पंचम गुणस्थानवाला स्वयंभूरमण समुद्र में श्रावक है. एक हजार

जोजन का मरुत ! यार उजार कोश का लंबा ! यार उजार कोश का लंबा ! तो पानी पीते हैं कहां छानकर पीते है ? वहां कपडा-बपडा है नहीं. मरुत (भी) पेट में आते हैं, छोटे-मोटे मरुत भी पेट में आ जाते हैं. लेकिन वल तो पर्याय, दूसरी कोई चीज है नहीं. समज में आया ? इसलिये जैसे कोई छूट ले कि, उसे ऐसा होता है तो हमें भी डरकत नहीं, ऐसा है नहीं. समज में आया ? हमारे तो बहुत रर्या रलती है न ! देजो बैया ! उजार जोजन, यार उजार गाँउ का मरुत, पंयम गुणस्थान(वर्ती), अनुभवी और वहां से स्वर्ग में जाकर मनुष्य डोकर मोक्ष जानेवाला. जैसे असंभ्य पशु पडे हैं. स्वयंभूरमण समुद्र में असंभ्य पशु पडे हैं. आत्मा तो आत्मा है कि नहीं ? लले पशु डो. आडा..डा...!

कडते हैं कि, उसमें पेट में तो पानी बहुत जाता है और पानी में छोटे-मोटे बहुत मरुत (डोते) हैं. अंगुल के असंभ्यवे भाग में मरुत हैं. अंगुल के असंभ्य भाग में. पानी में बहुत हैं. लेकिन उसका बडाना लेकर कोई दूसरा कडे कि, हमारे भी मांसादि डो तो डरकत नहीं. वल बात है नहीं. समज में आया ? ऐसा भाव राग की डयाती में आता है. भूमिका अनुसार राग का अभाव डो वहां ऐसा भाव डोता नहीं. रागादि, मोडादि गये तो क्या डोता है ? (वल कडते हैं).

(उस आत्मा को) '(१) जन्मसमयके रुप जैसा रुप,...' माता ने जैसा जन्म दिया ऐसा रुप मुनि का है, भाई ! अनादि जिनेश्वर ने वल कडा है. समज में आया ? भाव रुप ऐसा डो जाता है. जन्म समय के रुप जैसा रुप. अनुभव सहित वीतरागदशा डुई वहां तो जन्मा डुआ बालक है, ऐसा बालक (जैसा रुप) है. निर्विकारी ! अंतर में और भाव में ऐसा उसका विंग डोता है. उसे मुनिपना कडते हैं.

'(२) सिर और डाढी-मूछोंके बालोंका लोंय,...' राग नहीं है (तो) लोंय की किया राग के अभाव में ऐसी डोती है. किया किया से डोती है, डं ! श्व करता नहीं, वल आगे कडेंगे. भाषा लेंगे. भाषा तो ले न ! 'सभी कियाओंका अेक कर्ता दिबलाते डुअे...' है न ? २०७वीं गाथा में है. यरषानुयोग की व्याख्या है न, इसलिये वल बताते हैं. डोती है, वल बताते हैं. समज में आया ?

'(३) शुद्धत्व,...' देजो भाषा ! सकियनत्व के सामने शुद्धत्व (लिया). बिलकुल शुद्ध. शरीर में वस्त्र का बाल (जितना) टुकडा भी नहीं, वस्त्र का बाल जितना भी टुकडा नहीं.

वही शुद्ध लिंग है. समज में आया ?

‘(४) हिसादिरहितता...’ सावद्योग के सामने (लिया). अकेन्द्रिय से लेकर पंचेन्द्रिय की हिसा बिलकुल नहीं. पृथ्वी, पानी. जल के अके ब्रिंदु में असंख्य जव (डोते हैं). पृथ्वी के टुकडे में असंख्य जव ! असंख्य जव ! पानी के अके ब्रिंदु में असंख्य जव ! अग्नि के अके तणभे में... तणभा समजते हैं ? कण, (उसमें) असंख्य जव ! वायु में असंख्य जव ! वनस्पति में तो निगोद का डो तो अके टुकडे में अनंत जव (और) प्रत्येक डो तो असंख्य जव ! उसकी हिसा का भाव उनहें डोता नहीं. ‘हिसादिरहितता...’ पंचेन्द्रिय तो नहीं लेकिन अकेन्द्रिय की भी हिसा करना नहीं, कराना नहीं, करते डो तो अनुमोदना नहीं. ऐसी किया मुनि की छहे गुणस्थान में भगवान ने देणी है. ऐसा डो तो मुनिपना है, नहीं तो है नहीं.

‘(५) अप्रतिकर्मत्व...’ संस्कार नहीं. शरीर का संस्कार (यानी) तेल लगाना या मर्दन कराना या जैसे करना... समजे ? ऐसा डोता नहीं.

मुमुक्षु :- साबु तो लगाये न !

पूज्य गुरुदेवश्री :- साबु कहां, पानी-भानी कहां उनके पास है कि साबु लगाये ? साबु क्या लगाये ? कुछ तो जानगी में तेल रभते हैं. कोई देजे नहीं ँसलिये रात को लगवाये, तेल लगवाये.

मुमुक्षु :- दिन में भी लगाते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- दिन में भी लगाते हैं ? डोगा कोई. क्षुब्धक भी बहुत लगाते हैं, सुना है. दो-तीन प्रकार के तेल रभते हैं. वड (वास्तविक) यीज नहीं, भाई ! तुने राग का त्याग किया है न ! तुजे भबर नहीं (कि), राग का त्याग कितना कहां डोता है, ँसकी तुजे भबर नहीं. तो तो अज्ञान हुआ. अज्ञान में (किया हुआ) त्याग व्यवहार भी सख्या है नहीं. कठिन मार्ग है, भाई ! सर्वज्ञ परमेश्वर के मार्ग में ऐसा डोता है. अन्य में तो स्त्री, पुत्र डो और भगत डो तो भी संत और साधु कडने में आता है, देभो ! अन्यमत में (ऐसा चलता है).

डुमारे गुजरात में तो वहां तक चलता था. डुम गुजरात में रहते थे, व्यापार था न. वहां अके साधु ऐसा था (वड कडता था), डुमको आत्मा का साक्षात्कार हुआ है. सब जूठ. समज में आया ? अन्यमति वेदांत में ऐसा है. निरंजन निराकार भगवान

का हमको साक्षात्कार हुआ है. बिलकुल जूठ है. जहां तत्त्व की वस्तु की जबर नहीं, वस्तु में शक्तियां क्या (उसकी) जबर नहीं, उसकी पर्याय कितनी जबर नहीं, पलटन क्या है जबर नहीं, भूमिका के योग्य गुणस्थान में कितनी दशा होती है, संयोग कितना छूट जाता है, कितना संयोग रहता है, कोई जबर नहीं. (वहां) मुनिपना – साधुपना आया कहां से ? उसे कुछ लोग संत कहते हैं. समज में आया ? आता है न वड, 'तुकाराम' ने इलाशा ने.. 'मडाराष्ट्र' में. संत-ईत कैसा ? समज में आया ? उसको संत माने वड दृष्टि मिथ्यात्व है. आडा..डा...! यहां तो मार्ग ऐसा है, भाई !

हमे तो कुछ साधु जैसे मिले हैं वे जानगी में जैसे कडे, हमको साक्षात्कार हुआ है. हमको भगवान का साक्षात्कार हुआ है. अरे...! भान नहीं तत्त्व क्या है, छ द्रव्य क्या है, नव तत्त्व क्या है, नव तत्त्व में आत्मा भिन्न क्या है, राग क्या है, सर्वज्ञपद कहां से आता है और पूरा कैसे प्राप्त होता है, उसकी साधकदशा की कैसी स्थिति है (उसकी) जबर नहीं. कहां से आया ? सम्यग्दर्शन नहीं तो धर्म कहां से आया ? कठिन बात है. कुछ लोग कहते हैं, संत तुलसी, संत कबीर, संत ये. जैसे बहुत शब्द लगाते हैं, बहुत लगाते हैं. सब विपरीत मान्यता है. समज में आया ? मान्यता की जबर नहीं. ऐसी बात है.

'(शारीरिक शृंगार-संस्कारका अभाव) होता ही है. इसलिये यह बहिरंग विंग है.'
देजो ! यह बहिरंग विंग की बात हुई. अब अंतर की बात करते हैं.

मुमुक्षु :- कोई कहता है कि, अक डो तो यवे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- दोनों होते हैं. अक डो तो कहां से यवे ?

मुमुक्षु :- पडवे बहिरंग डो फिर अंतरंग डो.

पूज्य गुरुदेवश्री :- ऐसा पीछे होता ही नहीं. भावविंग डो तो द्रव्यविंग ऐसा होता ही है. पीछे पीछे कहां आया ? यहां तो साथ-साथ दिया है न ! उसके लिये तो यह यरणानुयोग (का) अधिकार है. आचार्य ने निश्चय अनुभव की बात कही कि, पर्यायदृष्टि, अपनी पर्याय उपर दृष्टि रहे तो भी मिथ्यादृष्टि है. आडा..डा...! राग उपर, निमित्त उपर दृष्टि रहे वड तो मिथ्यादृष्टि है. अक समय की अवस्था है उसके अस्तित्व पर दृष्टि रहे तो सारा ध्रुव का अभाव डोकर मिथ्यादृष्टि होता है. समज में आया ? पर्यायदृष्टि नांड़ी, आता है न ? 'बनारसीदास' में आता है न ? पर्यायबुद्धि नांड़ी, पर्यायबुद्धि

नांछी.

मुमुक्षु :- पर्यायमूढा परसमया.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वड तो ('प्रवचनसार' में आता है). यड तो 'बनारसीदास' में (आता है). वहां तो है डी. लेकिन 'बनारसीदास' में (आता है कि) पर्यायबुद्धि नांछी. 'स्वारथ के साये, परमारथ के साये, वैज्ञ कहे साये जिनमति है' समजे ? उसमें आता है, बहुत आता है.

मुमुक्षु :- न यति है..

पूज्य गुरुदेवश्री :- गृहस्थी नहीं. यौथा गुणस्थान देते हैं न ! न गृहस्थ है, न यति है. पंचम गुणस्थान(वर्ती) श्रावक नहीं और मुनि भी नहीं. लेकिन पर्यायबुद्धि नांछी. अक समय की अवस्थाबुद्धि समकितदृष्टि को छोती नहीं. सारा अनंत गुण का पिंड भगवान द्रव्य स्वभाव, ध्रुव दृष्टि का विषय, वड तो रड जाता है. आडा..डा...! समज में आया ? पुण्य का करना, निमित्त का लाना, मिदाना वड तो कहीं दूर रड. लेकिन अपने द्रव्य स्वभाव में अक समय की पर्याय में परिणाम जो है, वड परिणाम व्यवहार है. और व्यवहार है वड वास्तव में वस्तु की दृष्टि से अभूतार्थ है. अभूतार्थ है तो निश्चय सत्यार्थ की अपेक्षा से असत्यार्थ है. उस पर दृष्टि रचना वड असत्यार्थ मिथ्यादृष्टि है. कठिन बात, भाई !

कडा न कि, परिणाम है न - पर्याय, वड सब व्यवहार है. निश्चय तो ध्रुव त्रिकावी (है). त्रिकावी वस्तु पिंड अकेला वड निश्चय (और) पर्याय व्यवहार. उसमें व्यवहार समाया. राग व्यवहार और पर निमित्त वड दूसरी बात. वड तो असद्भूत व्यवहारनय. यड तो सद्भूत व्यवहार है. केवलज्ञान पर्याय है कि नहीं ? तो वड सद्भूत व्यवहार है. जैसे अक समय की पर्याय, कोई भी पर्याय, ज्ञान-दर्शन आदि, अक समय की दृष्टि में पर्याय में अंशबुद्धि (है), क्योंकि परिणाम है वड व्यवहार है, व्यवहार असत्यार्थ है, सत्यार्थ त्रिकावी है. तो त्रिकाल की अपेक्षा असत्यार्थ है और असत्यार्थरूप दृष्टि रडे वड मिथ्यादृष्टि है. समज में आया ? आडा..डा...!

आत्मा है न ! आत्मा (में) दो अंश है न. अक त्रिकाणी (और) अक समय की अवस्था - परिणाम. अक समय का परिणाम. भले रागादि नहीं. ज्ञान का क्षयोपशम लो, वीर्य का क्षयोपशम लो या अक समय के विकास का अंश है, यड अंश है, उसको

ભગવાન વ્યવહાર કહતે હૈં.

મુમુક્ષુ :- ચાહે વ્યવહાર અશુદ્ધ હો, અપૂર્ણ હો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- યહાં તો જ્ઞાન સે લિયા ન. જ્ઞાન કા ક્ષયોપશમ કા અંશ હૈ, દર્શન કા ક્ષયોપશમ (હૈ), દર્શન શબ્દે (દર્શન) ઉપયોગ. ઉસકા ક્ષયોપશમ અંશ હૈ ઔર રાગ કી મંદતા કા ક્ષયોપશમ ભાવ હો, વ્યવહારનય સે રાગ કી મંદતા હો વહ દ્રવ્યનિક્ષેપ મેં ક્ષયોપશમ કહતે હૈં ઔર વીર્ય મેં મંદતા હો ઔર ક્ષયોપશમ હો, ઇતની પર્યાય હમારી હૈ ઔર વહાં દષ્ટિ પરિણામ ઉપર રહતી હૈ તો સારા પરિણામી દ્રવ્ય (કા) અનાદર હો જાતા હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- જ્ઞાનપના, દર્શનપના હમારા હૈ, ઇસમેં કહાં બાધા હૈ ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હમારા ક્યા ? ઉસે પર્યાય કહા. પર્યાય હૈ વહ એક સમય કી અવસ્થા હૈ. ત્રિકાલી ભગવાન તો મહાપ્રભુ અનંતી સિદ્ધ કી પર્યાય જિસકે પેટ મેં પડી હૈ, ઉસકા તો આદર હુઆ નહીં.

યહાં તો એસા કહના હૈ કિ, એસી દષ્ટિ કા વિષય બતાના હો, ઉસ સમય પર્યાય મેં વિવેક કિતના રાગ હૈ ઔર કિતના સંબંધ હૈ, વહ ભી યહાં બતાતે હૈં, ભાઈ ! એસે બતાના હૈ. એ..ઇ...! એક ઓર યહ કિ, એક સમય કી પર્યાય જ્ઞાન કા, દર્શન કા, વીર્ય કા, રાગ કી મંદતા દ્રવ્ય નિક્ષેપ સે ઉસે ક્ષયોપશમ કહને મેં આતા હૈ. રાગ મંદ હુઆ ન તો ઉસે દ્રવ્ય નિક્ષેપ સે ક્ષયોપશમ કહતે હૈં. વહ સબ એક સમય કી પર્યાય પર દષ્ટિ હૈ ઔર પરિણામ મેં રમતા હૈ (વહ) મિથ્યાદષ્ટિ હૈ. એસી દષ્ટિ કા વિષય ચલે તબ એસા કહે. ઉસકે સહિત અબ ઉસકી પર્યાય મેં રાગ કા અભાવ ગુણસ્થાન (અનુસાર) કિતના હોતા હૈ ઔર જિતને રાગ કા અભાવ હોતા હૈ, ઇતના ઉસ પ્રકાર કા નિમિત્ત સંબંધ ભી છૂટ જાતા હૈ. વહ બાત કહતે હૈં. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

પર્યાય કા જ્ઞાન વ્યવહાર જાના હુઆ પ્રયોજનવાન જાનના તો હોગા કિ નહીં ? કિ, ઇસ ગુણસ્થાન કી પર્યાય મેં ઇતના હી હૈ. સમ્યગ્દર્શન હુઆ ઇસલિયે ચારિત્ર હો ગયા, મુનિપના આ ગયા, એસા હૈ નહીં. ઔર નગ્નપના લે લિયા ઇસલિયે મુનિપના આ ગયા, એસા હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...!

કહતે હૈં, 'ઔર ફિર, આત્માકે યથાજાતરૂપધરપને સે દૂર કિયા ગયા...' હૈ. જહાં યથાર્થ વીતરાગતા હુઈ હૈ વહાં અયથાજાતરૂપધર (અર્થાત્) જો અસહજરૂપ હૈ, વિકૃત (હૈ

उसे) दूर किया है. 'उसके कारणात् भूत मोडरागद्वेषादिभावोंका अभाव होनेसे ही जो उनके सदभावमें होते हैं जैसे जो...' अब अंतर की बात कही. (पहले) बाहर की द्रव्यविंग की थी. अब, भाव की (बात करते हैं).

'(१) ममत्वके और कर्मप्रक्रमके परिणाम,...' समज में आया ? उसका अभाव होता है. ममत्व और कर्मप्रक्रम अर्थात् कोई भी काम सर पर लेना ऐसा मुनि को होता नहीं. सर पर लेना माने क्या ? मैं धतने पुस्तक बनाउंगा, वह जिम्मेदारी है. वह भाव मुनि को होता नहीं. बन जाओ तो बन जाओ. आ..डा..डा...! समज में आया ?

प्रश्न :- ये ग्रन्थ कैसे बने ?

समाधान :- ये बन गये, जैसे ही बन गये. सर पर काम नहीं लिया था. जैसे विकल्प आया, पांच गाथा हो गई, वहां पडी रहे. यत्ने गये. और गृहस्थ था उसने लिया. पडा था वह ले लिया, ठकड़ा करके बनाया, जैसे बना है. ऐसी बात है, भाई ! वीतरागी मुनि को, ऐसा मैं बनाऊं, मैं रभुं, फिर दूसरा ले जाये (जैसे) कोई विकल्प है ही नहीं, ऐसा कहते हैं. आ..डा..डा...! मुझे ४१५ श्लोक बनाने हैं वह बराबर न बने तब तक पूरा करना है. ऐसा काम का भोज (लेते नहीं). भोज क्या कहते हैं ? समज में आया ? देओ, नीचे है कि नहीं ? कर्मप्रक्रम (अर्थात्) काम को अपने उपर लेना; काममें युक्त होना, कामकी व्यवस्था. (मूल ग्रंथ में) नीचे (फूटनोट) है. ऐसा मुनि को होता ही नहीं. पाठशाळा बनाउंगा, जैसे विद्यार्थी को हुंमेशा मैं अक घंटा पढाउंगा, यह बात मुनि को नहीं होती. समज में आया ? यह अलौकिक बात है !

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- कोई जाता है तो पढाते हैं, उसमें क्या ? सर पर भोज नहीं (रभते) कि, कल हम आर्येंगे और तुमको (शिक्षा) देंगे, ऐसा बिलकुल है नहीं. ऐसी बात है.

मुमुक्षु :- शिष्य को दे न.

पूज्य गुरुदेवश्री :- शिष्य आनेवाला हो, राग आया हो तो (विकल्प) यत्नता है तो यत्नता है लेकिन कल मैं तुमको धतना दूंगा. ऐसा काम का भोज मुनि को होता नहीं.

मुमुक्षु :- उपाध्याय की पदवी जो है...

पूज्य गुरुदेवश्री :- वह तो विकल्प आता है और समजते हैं. उस काल में हो

તો હો, ઇતના. સર પર બોજા હે નહીં.

મુમુક્ષુ :- જિમ્મેદારી કી બાત નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- જિમ્મેદારી નહીં. વીતરાગ દશા કિસે કહતે હેં ! જિમ્મેદારી વીતરાગભાવ કી હે. આપકો ઇતના ઉપદેશ હરરોજ દેના પડેગા. આપ યહાં રહતે હો તો દેના પડેગા. કુછ લોગ કહતે હેં ન કિ, તુમ્હારા આહાર લેતે હેં તો ઇતના તો ઉપદેશ દેના હે ન, દેના પડે ન. સબ વિપરીત ભાવ હે. ક્યા દેના હે ? લેતે કૌન ? દેતે કૌન ? સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- સમાજ કો દેના ચાહિયે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કૌન સમાજ ? સમાજ કા પરિગ્રહ હે કહાં ? સમાજ સમાજ મેં રહા. હમેં ક્યા સંબંધ હે ? ઐસી ચીજ હે. પર્યાય કી ભૂમિકા મેં જિતના રાગ ન હો ઇતને મેં રાગ વિશેષ માન લે તો પર્યાયબુદ્ધિ મેં મિથ્યાદષ્ટિ હો જાતા હે, ઐસા કહતે હેં. આહા..હા...! ઐસા કહતે હેં, દેખો !

‘(૧) મમત્વકે ઔર કમપ્રકમકે પરિણામ,...’ ઉસકા અભાવ હે. મેરા યહ સમાજ હે, યહ મેરા શ્રાવક હે, ઐસા હે નહીં. ઔર મુજે ઇતના કામ તો કરના પડે (ઐસા હે નહીં). સમજે ? મેરે નિમિત્ત સે ગૃહસ્થાશ્રમ મેં થા તબ પાઠશાલા બની, અબ મુનિ હુઆ તો પાઠશાલા કી થોડી સંભાલ તો મુજે કરની હી પડે.

મુમુક્ષુ :- મંદિર તો બનાના પડે ન !

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- મંદિર બનાના ક્યા પાઠશાલા કી સંભાલ કરના, યહ મુનિ કો હોતા હી નહીં. ઐસા યહાં આચાર્ય કહતે હેં. દષ્ટિ કા વિષય સુને તો અચ્છા લગે. લેકિન ઇસ પર્યાય કા વિવેક કિતના હે ઔર કિતને રાગ કા અભાવ હે તો વહાં રાગ કે અભાવ મેં કિતને કાર્ય નહીં હે, યહ બતાતે હેં. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ‘ધવલ’, ‘મહાધવલ’ કે તાડપત્ર કે ઉપર કાંટો સે લિખા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહ સહજ હી બન ગયા તો બન ગયા, ન બને તો ક્યા હે ? ઐસી બાત હે.

મુમુક્ષુ :- રહ ગયે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કિતને હી કામ રહ ગયે, ક્યા કરે ? વહ તો વિકલ્પ આયા. હો ગયા તો હો ગયા. પરમાણુ કી પર્યાય (હો ગઈ). લેકિન ઇતના તુમકો કરના પડેગા,

एतने लडके को पढाना पडेगा, एतना पुस्तक तो लिखना ही पडेगा. अरे...! ये सब तो भोज है. आडा..डा...! समज में आया ? ऐसी मार्ग है, भाई ! ऐसी यीज है. परमेश्वर के पंथ में ऐसी पर्याय की शुद्धता होती है वहां जैसे काम का भोज सर पर होता नहीं. आडा..डा...!

मुमुक्षु :- दो मुनिराज को दक्षिण से बुलाये थे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वड तो आया तो आया, विकल्प आया तो क्या ? आया फिर भी पडवे तीन दिन तो सुना नहीं. वंदन किया, एतना हुआ, अस. फिर तीन दिन के बाद (कडा), मडाराज ! तीन दिन तक तो सामने देखा नहीं. विकल्प नहीं आया. वे मुनि, सख्ये मुनि हैं, बापू ! भावविंगी साधु किसको कडते हैं ! पीछे कमसर ऐसी हुआ. सर पर भोज कुछ नहीं. विषय सूक्ष्म है, भाई ! आ..डा...!

मुमुक्षु :- दोनों ओर की बराबर की है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां, दोनो ओर. बहिर विंग में ऐसी न हो, अंतर में ऐसी न हो. तब वहां मुनिपना रह सकता है. ऐसी यीज भगवान तो कडते हैं. ऐसी कडते हैं. एतना स्पष्टीकरण 'अमृतयंद्रायार्थदेव' करते हैं.

'भमत्व और कर्मप्रक्रम...' प्रक्रम नाम प्र = विशेषे कार्य. मुजे एतना तो करना पडे. दो श्लोक तो आपकी बनाने पडेंगे. समज में आया ? और दो श्लोक तो सभेरे डमें सुनाना पडे, डम कंडस्थ कर ले, पीछे डम बनायेंगे. जैसे कोई काम मुनि के सर पर है नहीं. आडा..डा...! 'आदिपुराण' देजो ! बहुत शास्त्र हो गये. 'समयसार', 'प्रवचनसार' हो गये. हो तो हो. टीका हो गई. टीका करनेवाले कडते हैं कि, डमारे सर पर भोज कुछ नहीं. डम टीका करेंगे ही, शुरु किया तो पूरा डमें करना ही पडे, (ऐसा है नहीं).

मुमुक्षु :- लिखा तो है कि, मैं यड प्रतिज्ञा करता हूं कि यड टीका करुंगा.

पूज्य गुरुदेवश्री :- कडुंगा. कडुंगा ऐसी विकल्प है, अस एतना. 'वोच्छामि' कडुंगा. हुआ तो हुआ. एतना पूरा करेगा ही (ऐसा नहीं है). सूक्ष्म बात है, भाई ! वीतरागभावी मुनि हैं. आ..डा..डा...! समज में आया ? आचार्यने 'कर्मप्रक्रम' शब्द रजकर तो बडा काम (किया है). सर पर कोई काम है नहीं. मडाराज ! तुम यहां रहो तो थोडा ऐसी उपदेश दो. पाठशाला के लिये, विद्वानों के लिये जैसे एकट्टे हो जाये. बिलकुल ऐसी (होता नहीं).

‘अमृतयंद्राचार्यदेव’ वल देते हैं, ‘ममत्वके और कर्मप्रक्रमके परिष्कारम,...’ का अभाव है. ‘(२) शुभाशुभ उपरक्त उपयोग और तत्पूर्वक तथाविध योगकी अशुद्धिसे युक्तता...’ उसका भी अभाव है. देजो ! मुनि को शुभाशुभ उपरक्त (यानी) मैल. ऐसा ‘उपयोग और तत्पूर्वक तथाविध योग...’ उस प्रकार का योग, अशुद्धता. ऐसी अशुद्धता से सडितपना उनको होता नहीं. ‘(३) परद्रव्यसे सापेक्षता;...’ होता नहीं. देजो ! परद्रव्य की अपेक्षा ही नहीं. ऐसा (सापेक्षता का) अभाव होता है. परद्रव्य की अपेक्षा क्या ?

मुमुक्षु :- पीछी, कमंडल तो होते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वल हो तो हो. अंदरमें अपेक्षा नहीं. ऐसी बात है, भाई ! आडा..डा...! व्यवहारनय के कथन में ऐसा आता है. अपेक्षा कुछ है नहीं. निरपेक्षपना है, ऐसी चीज है. समज में आया ?

‘(३) परद्रव्यसे सापेक्षता; इस (तीनों) का अभाव होता है;...’ वो. तीनों का अभाव होता है. क्योंकि मोह और राग-द्वेष गये हैं तो तीन भाव उसके पास है नहीं. भाव में नहीं है. द्रव्यविंग में नहीं था, यहाँ भाव में नहीं है. ‘इसदिये (उस आत्माके)...’ अब उसका पुलासा करते हैं.

‘(१) मूर्छा और आरम्भसे रडितता,...’ देजो ! मूर्छा और ममत्व से रडित बताना है न ! ममत्व का अर्थ मूर्छा. और कर्मप्रक्रम का आरंभ (अर्थात्) ऐसा करना, उससे रडितता. मूर्छा और आरंभ से रडितता है. मूर्छा और आरंभ से रडितता है. और ‘(२) उपयोग और योगकी शुद्धिसे युक्तता...’ है. सारा शुद्ध उपयोग और योग – समाधि. योग यानी समाधि, हां ! शांति. इस शुद्धि से मुनि सडित हैं. निर्विकल्प समाधि, निर्विकल्प उपयोग और निर्विकल्प योग. जो कंपन के योग की यहाँ बात नहीं. स्वरूप के साथ निर्विकल्प शांति, समाधि से मुनि सडित हैं. आडा..डा...! (लोग) शांति से यरष्ठानुयोग का भी स्वाध्याय नहीं करते और अपनी दृष्टि रभकर पढे और निकावे अपनी दृष्टि का पोषण करने को. आडा..डा...! ऐसे नहीं (यलता).

मुनि ‘(२) उपयोग और योगकी शुद्धिसे युक्तता तथा (३) परकी अपेक्षासे रडितता होती ही है.’ वो. पर की अपेक्षा से रडित ही होता है. विकल्प आया तो विकल्प की भी अपेक्षा नहीं कि एतना विकल्प आना, जाना है. एतनी भी अपेक्षा है नहीं. ओ..ओ...! बहुत सूक्ष्म बात, भाई ! समज में आया ? ‘परकी अपेक्षासे रडितता होती ही है.

‘एसलिये यह अंतरंग विंग हैं.’ यह अंतरंग का विंग है. पडले बहिरंग विंग कडा था. दोनों साथ डोते हैं, लो. आडा..डा...!

वास्तविक पदार्थ की स्थिति में अक पर्याय में राग का अभाव और उसके साथ निमित्त का कितना अभाव (डोता है), यह अलौकिक चीज है. यह जैनदर्शन के अलावा है नहीं. उसमें भी द्विगंबर दर्शन (में है). द्विगंबर दर्शन यानी वीतराग दर्शन. इसके अलावा ऐसी स्थिति का वर्णन कहीं हो सकता नहीं. अन्यमति में तो है ही नहीं और जैन के दूसरे फिरके में (भी) ऐसी बात है नहीं. समज में आया ? दूसरे में कुछ सत्य का अंश है, बिलकुल बात जूठ है. समज में आया ? सब को अरखा लगे ऐसी यह बात है नहीं. समन्वय करे न, समन्वय ! तेरे में भी है, हमारे में भी है. तुम्हारे में भी है, (ऐसा कहे). क्या धूल है ? समज में आया ? समन्वय करे तो सबको अरखा लगे. जूठा लगे. मिथ्यात्व से तेरा नाश हो जाता है. आडा..डा...!

क्या ‘अमृतयंद्रायार्थदेव’ ! ओ..डो..डो...! व्यवहार की टीका भी कैसी की है !! ‘यह अंतरंग विंग है.’ २०५-२०६ (गाथा पूरी) डुई.

‘अब (श्रामण्यार्थी)...’ साधुपना, साधकपना, अनुभवपना, वीतरागपना, उसका अर्थ ‘उन दोनों विंगोंको ग्रहण करके...’ देजो, दोनों विंगों को ग्रहण किया. व्यवहार भी ग्रहण किया, विंग ग्रहण किया. देजो !

प्रश्न :- पडला क्या लिया ?

समाधान :- पडला क्या ? दोनों विंगों को ग्रहण किया, ऐसा लिजा है.

मुमुक्षु :- द्रव्यविंग पडले लिजा है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- लिजा है तो क्या (डुआ) ? दोनों विंगों को अकसाथ ग्रहण किया. यह यरष्ठानुयोग है न. ग्रहण क्या करना है ? विंग को ग्रहण करना है ? और पर्याय में उसको ग्रहण करना है ? जानना है. जानना डोता है न ! समज में आया ? यहां व्यवहार से ग्रहण करना, ऐसा कडने में आया.

‘दोनों विंगोंको ग्रहण करके...’ जो पडले पेरेग्राह में यथाजत कडा, दूसरे में जो यथाजत भाव कडा (उन) दोनों को ग्रहण करके. ‘और एतना-एतना करके श्रमण डोता है - एसप्रकार भवतिकिया...’ (अर्थात्) डोनेउप किया. ‘बंधुवर्गसे विदा...’ यह किया भी पडले ली न !

‘विद्या लेनेरूप कियासे लेकर शेष सभी कियाओंका अेक कर्ता टिजलाते हुअे,...’ उस जाति का भाव है. परिश्रमन है तो उस प्रकार का कर्ता टिजे. ‘एतनेसे (अर्थात् एतना करनेसे) श्रामण्यकी प्राप्ति होती है, ऐसा उपदेश करते हैं :-’ आडा..डा...! २०७ (गाथा).

आदाय तं पि लिंगं गुरुणा परमेण तं णमंसित्ता।

सोच्चा सवदं किरियं उवट्टिदो होदि सो समणो।।२०७।।

ब्रह्मी परमगुरु-दीधेल लिंग, नमस्करण करी तेमने,

व्रत ने किया सुणी, थई उपस्थित, थाय छे मुनिराज अे. २०७.

आ..डा..डा...! यरशानुयोग का कथन भी अलौकिक (है). हमारे पंडितज पडले लिजते हैं कि, ओ..डो...! निश्चय और व्यवहार की संधिपूर्वक ऐसी बात कहीं ‘कुंदकुंदाचार्यदेव’ के अलावा ‘अमृतचंद्राचार्यदेव’ (के अलावा) ऐसी बात और कहीं है नहीं. समज में आया ? बात तो ऐसी है. आडा..डा...! दर्शन की (बात) जैसे सुनने की है, ऐसे चारित्र की योग्यता की पर्याय में कितना राग नहीं (डोता यह समजना चाडिये). ऐसी यीज है. कहीं पर उसमें न्यून, अधिक और विपरीत डो जाये तो वस्तु का स्वरूप बदल जाता है. श्रद्धादोष डो जाये. ऐसी बात है. आडा..डा...! भांडानी धार, ऐसा वीतराग का मार्ग है, भाई ! दुःख नहीं, डं ! सुखरूप (है). आ..डा...!

साधुपद यानी परमात्मा परमेश्वर का पंथ, परमेश्वर डोने का मार्ग, परमेश्वर सिद्धपद डोने मार्ग की बात चलती है न ! ‘सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्राणि भोक्षमार्गः’ ऐसे पद की एस भूमिका में ऐसी दशा डोती है. द्रव्यलिंग और भावलिंग (ऐसा डोता है). वह बात कहीं. उससे विरुद्ध डोता नहीं. द्रव्य और भावलिंग विरुद्ध डो तो वह सख्या है नहीं. समज में आया ?

‘तत्पश्चात् श्रमण डोनेका एख्खुक दोनों लिंगोंकी ब्रह्मण करता है,...’ वहां आया न ? ‘गुरुको नमस्कार करता है,...’ वंदन करता है. गुरु की पीछान पडले आ गयी थी. गुरु कैसा है, उसके पास जाते हैं. ‘व्रत तथा कियाको सुनता है...’ भाविनेगम से बात कहीं, व्रत और किया सुन. समज में आया ? ‘व्रत और कियाको सुनता है...’ कैसा है व्रत ? कैसी किया गुरु हरमाते हैं ? उसे बराबर सुनते हैं.

अथैतदुभयलिङ्गमादायैतदेतत्कृत्वा च श्रमणो भवतीति भवतिक्रियायां बन्धुवर्गप्रच्छनक्रियादि-
शेषसकलक्रियाणां चैककर्तृकत्वमुद्योतयन्नियता श्रामण्यप्रतिपत्तिर्भवतीत्युपदिशति-

आदाय तं पि लिंगं गुरुणा परमेण तं णमंसित्ता ।
सोच्चा सवदं किरियं उवट्टिदो होदि सो समणो ॥२०७॥

आदाय तदपि लिङ्गं गुरुणा परमेण तं नमस्कृत्य ।
श्रुत्वा सव्रतां क्रियामुपस्थितो भवति स श्रमणः ॥२०७॥

ततोऽपि श्रमणो भवितुमिच्छन् लिङ्गद्वैतमादत्ते, गुरुं नमस्यति, व्रतक्रिये श्रुणोति, अथोपतिष्ठते; उपस्थितश्च पर्याप्तश्रामण्यसामग्रीकः श्रमणो भवति । तथाहि-तत इदं यथाजातरूपधरत्वस्य गमकं बहिरङ्गमन्तरङ्गमपि लिङ्गं प्रथममेव गुरुणा परमेणार्हद्भट्टारकेण तदात्वे च दीक्षाचार्येण तदादानविधानप्रतिपादकत्वेन व्यवहारतो दीयमानत्वाद्दत्तमादानक्रियया सम्भाव्य तन्मयो भवति । ततो भाव्यभावकभावप्रवृत्तेतरसंवलनप्रत्यस्तमितस्वपरविभागत्वेन दत्तसर्वस्वमूलोत्तरपरमगुरु-नमस्क्रियया सम्भाव्य भावस्तववन्दनामयो भवति । ततः सर्वसावद्ययोगप्रत्याख्यानलक्षणैक-महाव्रतश्रवणात्मना श्रुतज्ञानेन समये भवन्तमात्मानं जानन् सामायिकमधिरोहति । ततः प्रतिक्रमणालोचनप्रत्याख्यानलक्षणक्रियाश्रवणात्मना श्रुतज्ञानेन त्रैकालिककर्मभ्यो विविच्यमानमात्मानं जानन्नतीतप्रत्युत्पन्नानुपस्थितकायवाङ्मनःकर्मविविक्तत्वमधिरोहति । ततः समस्तावद्यकर्मायतनं कायमुत्सृज्य यथाजातरूपं स्वरूपमेकमेकाग्रेणालम्ब्य व्यवतिष्ठमान उपस्थितो भवति । उपस्थितो भवति । उपस्थितस्तु सर्वत्र समदृष्टित्वात् साक्षाच्छ्रमणो भवति ॥२०७॥

अथैतलिङ्गद्वैतमादाय पूर्वं भाविनैगमनयेन यदुक्तं पञ्चाचारस्वरूपं तदिदानीं स्वीकृत्य तदाधारेणोपस्थितः स्वस्थो भूत्वा श्रमणो भवतीत्याख्याति-**आदाय तं पि लिंगं** आदाय गृहीत्वा तत्पूर्वोक्तं लिङ्गद्वयमपि । कथंभूतम् । दत्तमिति क्रियाध्याहारः । केन दत्तम् । **गुरुणा परमेण** दिव्यध्वनिकाले परमागमोपदेशरूपेणार्हद्भट्टारकेण, दीक्षाकाले तु दीक्षागुरुणा । लिङ्गग्रहणानन्तरं **तं णमंसित्ता** तं गुरुं नमस्कृत्य, **सोच्चा** तदनन्तरं श्रुत्वा । काम् । **किरियं** क्रियां बृहत्प्रतिक्रमणाम् । किंविशिष्टम् । **सवदं** सव्रतां व्रतारोपणसहिताम् । **उवट्टिदो** ततश्चोपस्थितः स्वस्थः सन् **होदि सो समणो** स पूर्वोक्तस्तपोधन इदानीं श्रमणो भवतीति । इतो विस्तरः- पूर्वोक्तलिङ्गद्वयग्रहणानन्तरं पूर्वसूत्रोक्तपञ्चाचारमाश्रयति, ततश्चानन्तज्ञानादिगुणस्मरणरूपेण भावनमस्कारेण तथैव

તદ્ગુણપ્રતિપાદકવચનરુપેણ દ્રવ્યનમસ્કારેણ ચ ગુરું નમસ્કારોતિ । તતઃ પરં સમસ્ત-
શુભાશુભપરિણામનિવૃત્તિરૂપં સ્વસ્વરૂપે નિશ્ચલાવસ્થાનં પરમસામાયિકવ્રતમારોહતિ સ્વીકરોતિ ।
મનોવચનકાયૈઃ કૃતકારિતાનુમતૈશ્ચ જગત્ત્રયે કાલત્રયેऽપિ સમસ્તશુભાશુભકર્મભ્યો ભિન્ના
નિજશુદ્ધાત્મપરિણતિલક્ષણા યા તુ ક્રિયા સા નિશ્ચયેન બૃહત્પ્રતિક્રમણા ભણ્યતે । વ્રતારોપણાનન્તરં તાં
ચ શ્રુણોતિ । તતો નિર્વિકલ્પસમાધિબલેન કાયમુત્સૃજ્યોપસ્થિતો ભવતિ । તતશ્ચૈવં પરિપૂર્ણશ્રમણસામગ્યાં
સત્યાં પરિપૂર્ણશ્રમણો ભવતીત્યર્થઃ ॥૨૦૭॥

હવે (શ્રામણ્યાર્થી) આ બંને લિંગને ગ્રહીને અને આ આ (-આટલું આટલું) કરીને શ્રમણ થાય છે-એમ ભવતિક્રિયાને વિષે, બંધુવર્ગની વિદાય લેવારૂપે ક્રિયાથી માંડીને બાકીની બધી ક્રિયાઓનો એક કર્તા દર્શાવતાં, આટલાથી (અર્થાત્ આટલું કરવાથી શ્રામણ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે એમ ઉપદેશે છે :-

ગ્રહી પરમગુરુ-દીધેલ લિંગ, નમસ્કરણ કરી તેમને,
વ્રત ને ક્રિયા સુણી, થઈ ઉપસ્થિત, થાય છે મુનિરાજ એ. ૨૦૭.

અન્વયાર્થ :- [પરમેણ ગુરુણા] પરમ ગુરુ વડે દેવામાં આવેલાં [તદ્ અપિ લિંગમ્] તે બંને લિંગને [આદાય] ગ્રહીને, [તં નમસ્કૃત્ય] તેમને નમસ્કાર કરીને, [સવ્રતાં ક્રિયાં શ્રુત્વા] વ્રત સહિત ક્રિયાને સાંભળીને [ઉપસ્થિતઃ] ઉપસ્થિત (આત્માની સમીપ સ્થિત) થયો થકો [સઃ] તે [શ્રમણઃ ભવતિ] શ્રમણ થાય છે.

ટીકા :- વળી ત્યાર પછી શ્રમણ થવાનો ઇચ્છક બંને લિંગને ગ્રહે છે, ગુરુને નમસ્કાર કરે છે, વ્રત તથા ક્રિયાને સાંભળે છે અને ઉપસ્થિત થાય છે; ઉપસ્થિત થયો થકો શ્રામણ્યની સામગ્રી પર્યાપ્ત થવાને લીધે શ્રમણ થાય છે. તે આ પ્રમાણે :

પરમ ગુરુ-પ્રથમ જ અર્હતભટ્ટારક અને તે વખતે (દીક્ષાકાળે) દીક્ષાચાર્ય-, આ યથાજાતરૂપધરપણાનાં સૂચક બહિરંગ તથા અંતરંગ લિંગના ગ્રહણની વિધિના પ્રતિપાદક હોવાને લીધે, વ્યવહારથી તે લિંગના દેનાર છે; એ રીતે તેમના વડે દેવામાં આવેલાં તે લિંગને ગ્રહણક્રિયા વડે સંભાવીને-સન્માનીને (શ્રામણ્યાર્થી) તન્મય થાય છે. પછી જેમણે સર્વસ્વ દીધેલું છે એવા મૂળ અને ઉત્તર પરમગુરુને ભાવ્યભાવકપણાને લીધે પ્રવર્તેલા ઇતરેતર મિલનના કારણે સ્વપરનો

વિભાગ જેમાંથી અસ્ત થઈ ગયો છે એવી નમસ્કારક્રિયા વડે સંભાવીને-સન્માનીને ભાવસ્તુતિવંદનામય થાય છે. પછી સર્વ સાવધયોગના પ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપ એક મહાવ્રતને સાંભળવારૂપ શ્રુતજ્ઞાન વડે સમયમાં પરિણમતા આત્માને જાણતો થકો, સામાયિકમાં આરૂઢ થાય છે. પછી પ્રતિક્રમણ-આલોચના-પ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપ ક્રિયાને સાંભળવારૂપ શ્રુતજ્ઞાન વડે ત્રિકાળિક કર્મોથી વિવિક્ત (ભિન્ન) કરવામાં આવતા આત્માને જાણતો થકો, અતીત-વર્તમાન-અનાગત કાય-વચન-મનસંબંધી કર્મોથી વિવિક્તપણામાં આરૂઢ થાય છે. પછી સમસ્ત સાવધ કર્મના આયતનભૂત કાયનો ઉત્સર્ગ કરીને યથાજાતરૂપવાળા સ્વરૂપને એકને એકાગ્રપણે અવલંબીને રહેતો થકો, ઉપસ્થિત થાય છે. અને ઉપસ્થિત થયો થકો, સર્વત્ર સમદષ્ટિપણાને લીધે સાક્ષાત્ શ્રમણ થાય છે. ૨૦૭.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઢ સુદ ૬, શનિવાર

તા. ૨૧-૬-૧૯૬૯

ગાથા-૨૦૭, પ્રવચન નં. ૨૦૯

‘પ્રવચનસાર’ ૨૦૭ ગાથા. ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ! સાધુ હોને કી જિસે ભાવના હૈ વહ કેસી-કેસી ક્રિયા વ્યવહાર મેં કરતે હૈં ઓર ઉસકી પદવી કે યોગ્ય કેસે રાગ કા અભાવ હૈ ઓર કિતને રાગ કા ભાવ હૈ, વહ બાત બતાતે હૈં. દષ્ટિ કે વિષય મેં તો અકેલા અભેદ ચિદાનંદ સ્વરૂપ (કા વિષય આતા હૈ). ઉસમેં તો કોઈ ભેદ-બેદ ભી આશ્રય કરને લાયક નહીં. લેકિન ઐસા હોનેપર ભી પર્યાય મેં વિવેક હોતા હૈ. સમજ મેં આયા ? સમ્યગ્દર્શન અંતર કે આશ્રય સે હુઆ તો ઉસ સમય એક કષાય ઓર મિથ્યાત્વ કા અભાવ હુઆ પરંતુ અભી તીન કષાય કા ભાવ હૈ. ઇસલિયે વહ ચારિત્રવંત હો ગયા યા પૂર્ણ કેવલજ્ઞાની હો ગયા, ઐસા નહીં. સમજ મેં આયા ?

‘બનારસીદાસ’ મેં ઐસા પહલે હો ગયા થા ન ? સુના થા ન ? નગ્ન હોકર કોઠરી મેં રહે, બસ ! સાધુ હો ગયે. ‘બનારસીદાસ’ નગ્ન ફિરે. ઐસે નગ્ન નહીં. અપને અંતર મેં રાગ કી ગાંઠ કા નાશ કર સ્વભાવ કા ભાન હોતા હૈ તો ધર્મી કો જિસકો ધર્મ પ્રગટ હુઆ હૈ. મેં તો જ્ઞાનજ્યોતિ ચિદાનંદ આત્મા હૂં. ઐસા અંતર મેં અનુભવ સમ્યગ્દર્શન

में आया है, उसके पास दृष्टि की अपेक्षा से दृष्टि में राग भी नहीं, राग भी नहीं, भेद भी नहीं, कुछ है नहीं. वह तो अभेद विद्वानंद आत्मा है. ध्रुव, अमंड, अभेद, उसमें श्रद्धा विपक्वती है, वह पर्याय को भी गिनती नहीं. समज में आया ?

सम्यग्दर्शन वह यीज है कि, अपना ध्रुव अभेद विद्वानंद भगवान, उस पर दृष्टि होते ही पर्याय भी गौण हो जाय. राग की तो बात ही कहां और संयोग की, निमित्त की तो बात ही कहां ? ऐसा होनेपर भी जब वह साधु होने का भाव करते हैं तो पर्याय में किस-किस प्रकार का राग होता है और निमित्त में कैसा-कैसा संबंध रहता है उसकी बात करते हैं. समज में आया ? सूक्ष्म है. साधुपद लेने की भावना है वहां कैसा होता है, वह कहते हैं.

देजो ! अपने यहां तक आया है. टीका पढ़ले यही है न ? 'वह इसप्रकार-' यार पंक्ति (यही) है न ? २०७ (गाथा). यार पंक्ति आ गयी है न ? कहते हैं कि, जिसको आत्मज्ञान है, आत्मदर्शन है (उसे) साधुपद अंतर वीतरागदशा प्रगट करने की जिज्ञासा है, जो मोक्ष का पास साक्षात् कारण है. परमानंद की दशा का साक्षात् कारण यारित्र है. समज में आया ? यह यारित्र अंगीकार करनेवाला 'परम गुरु - प्रथम अर्द्धतत्त्वकारक...' यहां से लिया, देजो ! पंचमकाल के मुनि है तो भी. सामान्य बात करते हैं न ! आहा...हा...! अरिहंत परमात्मा त्रिलोकनाथ तीर्थकरदेव बिराजते हो तो उनके पास जाते हैं. समज में आया ?

'अर्द्धतत्त्वकारक...' तीनकाल तीनलोक का जिन्हें ज्ञान है और तत्त्वकारक पूज्य हैं. समज में आया ? तीनकाल तीनलोक के श्रवण हैं उनको पूज्य है. 'और उस समय (दीक्षाकालमें) दीक्षाचार्य...' अथवा कोई दीक्षाचार्य छद्मस्थ मुनि हो. 'उस यथाजातउपधरत्वके सूयक...' देजो ! क्या कहते हैं ? अंतर में वीतरागदशा प्रगट हुई. जैसा आत्मा है ऐसा वीतरागपना प्रगट हुआ. उसका सूयक 'बहिरंग तथा अंतरंग विंगके ब्रह्मकी-विधिके प्रतिपादक होनेसे,...' केवलज्ञानी परमात्मा अथवा दीक्षागुरु. ये दीक्षागुरु भी परमज्ञानी (हैं). समजे ? तीन कषाय का अभाव है, ये सब पढ़ले आ गया है. जैसे गुरु अथवा वीतराग अरिहंत. उनके पास 'यथाजातउपधरत्वके सूयक...' वीतरागता हुई है उसका सूयक (यानी) बतानेवाला. बहिरंग निर्ग्रथ दशा, नग्न दशा और अज्ञातस मूलगुण का विकल्प, यह बहिरंग है. यह बहिरंग विंग है. अंतरंग वीतरागभावउपी विंग है. स्वसंवेदन की प्रचुर आनंद की

दशा का वेदन, वल अंतर विंग है.

(उसके) 'ब्रह्मणकी-विधिके प्रतिपादक होनेसे,...' देने की विधि के प्रतिपादक या तो तीर्थंकर अरिहंत भगवान ने दीक्षा दी. 'व्यवहारसे उस विंगके देनेवाले हैं.' देजो ! व्यवहार से भावविंग और द्रव्यविंग दिया. निमित्त है न, निमित्त. निमित्त से कथन है. जब मुनि को अंतर आनंद सडित की वीतराग दशा प्रगट होती है तब बहिरंग (में) भी निर्ग्रथ और अह्राँस मूलगुण का विकल्प अंदर होता है. उसमें देनेवाले तीर्थंकर अथवा दीक्षाचार्य निमित्त हैं तो व्यवहार से उन्होंने दिया ऐसा कलने में आया.

व्यवहार से दिया का अर्थ क्या ? पडले कल न. 'भोक्षमार्ग प्रकाशक' में कल न. निमित्त का ज्ञान कराने को है. समज में आया ? निमित्त कौन था उसका ज्ञान कराना है. व्यवहार कलते हैं कि, दिया. (लेकिन) ऐसा नहीं. परंतु देनेवाले में, विधि समजाने (में) निमित्त कौन था ? उसका ज्ञान कराने की बात करते हैं. 'उस विंगके देनेवाले हैं.'

'उसप्रकार उनके द्वारा दिये गये...' देजो ! सर्वज्ञ परमेश्वर परमात्मा अथवा दीक्षागुरु 'उनके द्वारा दिये गये...' अज्ञानी द्वारा दिये गये, ऐसा है नहीं. निमित्त में भी ऐसा है, ऐसा कलते हैं. समज में आया ? कोई कले कि, आत्मा की तो अनंत शक्ति है, उसमें निमित्त ऐसा ही होता है (उसका) क्या काम है ? समज में आया ? वल कलते हैं. निमित्त तो सर्वज्ञ परमात्मा अथवा भावविंगी संत, वे ही देने में निमित्त होते हैं. समज में आया ? देने में नाम निमित्त.

कलते हैं न, देशनालब्धि का प्रश्न यलता है न ? तो देशनालब्धि (कल) तो आत्मा को ँतनी पराधीनता क्या ? समज में आया ? वल पराधीनता नहीं. उसमें जब अपने अनुभव, सम्यग्दर्शन प्राप्त (करने की) योग्यता - लायकत हो तब ज्ञानी के वचन की निमित्त (से) उसे देशनालब्धि आती है. परंतु देशनालब्धि की ओर लक्ष्य और सम्यग्दर्शन पाते हैं, ऐसा नहीं. समज में आया ? लेकिन कोई अज्ञानी का निमित्त है और सम्यग्दर्शन (प्राप्त कर ले), ऐसा नहीं. ऐसा सिद्ध करना है. समज में आया ? मिथ्यादृष्टि और उसके पास से उसे उपदेश मिला (और) उसे सम्यग्दर्शन हो जाये, ँतनी आत्मा की ताकत है तो हो जाये, ऐसा नहीं ऐसा कलते हैं. समज में आया ? अरे...!

क्षायिक समकित होता है, वल केवली और तीर्थंकर के समीप होता है. परंतु उससे होता है, ऐसा नहीं. परंतु (जब) होता है तब ऐसा निमित्त न हो, ऐसा नहीं. शास्त्र

(में) तो ऐसा कडा, क्षायिक समकित केवली दुगे. केवली अथवा तीर्थकर के समीप होता है. उसका अर्थ क्या ? क्या उनसे होता है ? उस समय में होता तो है अपने से. उस समय सामने निमित्त है उसका ज्ञान कराना है. कोई कहे कि, ना, ना. केवली और तीर्थकर न हो तो हम भी, हमारे कारण से क्षायिक हुआ. तीर्थकर होनेवाला जव हो, क्षयोपशम समकित हो, नरक में गये हो, वहां से निकले तब क्षायिक प्राप्त करे तो अपने से प्राप्त करते हैं. समज में आया ? क्षयोपशम समकित, हां ! क्षायिक तो जैसे 'श्रेष्ठिक' राजा तो क्षायिक लेकर गये हैं न. वे तो क्षायिक समकित हैं, जब आयेंगे मुनि होंगे, बारह अंग का ज्ञान होगा. वे तो क्षायिक समकित हैं ही. परंतु क्षयोपशम समकितवाले तीर्थकर गोत्र बांधकर नरक में गये और तीर्थकर हुआ तो क्षयोपशम समकित लेकर निकलते हैं, कोई समीप में तो पाते नहीं, समीप तो है नहीं, वे जब मुनि होंगे और उनको बारह अंग का ज्ञान होगा, (तब) अपने से क्षायिक समकित पायेंगे. समज में आया ?

मुमुक्षु :- बारह अंग की पूरी हो जाती है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां. अंदर स्वतः हो जाता है. समज में आया ? परंतु कोई कहे कि, दूसरे को भी ऐसा जाये, ऐसा नहीं. उससे नहीं हुआ. परंतु निमित्त से हुआ ऐसा भी नहीं. अरे... कठिन बात ! ऐसा वीतराग का मार्ग है. इसमें कुछ भी धर-उधर करने जायेगा तो वस्तु की दृष्टि यथार्थ नहीं रहेगी.

हेजो ! यहां कहते हैं कि, परमगुरु ने ब्रह्म की विधि दी. ऐसा कडा न ? 'उनके द्वारा दिये गये...' ऐसा कडा. अरिहंत और दीक्षागुरु मुनि मडा भावविंगी संत हैं, आनंदकंद में जुलनेवाले ! उसको दीक्षा देने में उनका निमित्त है. ऐसा कहते हैं. जैसे देशनालब्धि में ज्ञानी ही निमित्त हैं तो ऐसा आत्म भावविंग देने में, द्रव्यविंग में भी भावविंगी ज्ञानी ही निमित्त हैं. वे देते हैं. समज में आया ? बहुत सूक्ष्म बातें.

वैसे तो भावविंगी साधु के पास द्रव्यविंगी अनंत बार हुआ. मिथ्यादृष्टि तरीके, समजे ? अंदर से भावविंग प्रगट किया नहीं. उसके गुरु साधु भावविंगी थे. (उनके पास) दीक्षा ली परंतु अपने में अंतर में अनुभव किया नहीं (सम्यग्दर्शन) तो पाया नहीं. परंतु पाते हैं तब उसको उपदेश देने में भावविंगी साधु ही निमित्त हैं. आहा..हा...! धतनी तकरार. न्याय से समजे नहीं और अकांत ले जाये तो उसे दृष्टि में तत्त्व की जबर नहीं.

यहां कड़ते हैं, देजो ! यरझानुयोग की विधि में कैसा निमित्त है, उस निमित्त के पास अपनी पर्याय तो डोती है अपने से. कोर पर से डोती नहीं. आडा..डा...! परंतु कड़ते हैं कि, 'उनके द्वारा दिये गये...' जैसे अरिहंत और निर्ग्रथ वीतरागी मुनि. आ..डा..डा...! 'उनके द्वारा दिये गये...' दिये गये नाम निमित्त डुअे. 'दिगोंकी ग्रडण कियाके...' 'दिगोंकी ग्रडण कियाके द्वारा संभावि-सम्मानित करके...' बहुमान से लिया, (ऐसा कड़ते हैं). 'श्रामश्यार्या) तन्मय डोता है.' अंदर में - स्वरूप में तन्मय डोता है. आ..डा...! डो, ये पंच मडव्रत, अड्डाईस मूलगुण. अंदर ध्यान में तन्मय डोता है. निमित्त और निमित्त की ओर सुनने का विकल्प था वड भी रडता नहीं. समज में आया ? अभी तो आगे विशेष कड़ेंगे.

'और झिर जिन्डोंने सर्वस्व दिया है...' देजो ! आडा..डा...! डो, यड 'अमृतयंद्रायार्यदेव' का कथन. 'जिन्डोंने सर्वस्व दिया है...' सब दिया. आडा..डा...! यहां अपने में सर्वस्व प्राप्त डुआ है तो निमित्त था, तो यरझानुयोग की कथनी में वीतराग की वाशी में भी ऐसा आता है. समज में आया ? संतों की वाशी देजो, अेक ओर 'अमृतयंद्रायार्यदेव' ऐसा कडे कि, पर्याय के लक्ष्य से भी धर्मदृष्टि सम्यक् डोती नहीं, राग के लक्ष्य से डोती नहीं, निमित्त के लक्ष्य से डोती नहीं. और रागादि (रूप) परिणमने का आत्मा स्वभाव है डी नहीं, अशक्य है. आ..डा..डा...! राग, दया, दान (के) विकल्प (रूप) परिणमना वड आत्मद्रव्य का स्वभाव है नहीं. समज में आया ? अनेकांत वस्तुस्थिति जानने के लायक है. दिया है यानी (गुरु ने) दे दिया है, ऐसा है नहीं. परंतु देनेवाला ऐसा था, ऐसा ज्ञान कराने को 'दिया', ऐसा कड़ने में आया. समज में आया ? आ..डा...! सडेरें की व्याख्या और अभी की व्याख्या डोनों का मेल समजना याडिये न. समज में आया ?

'झिर जिन्डोंने सर्वस्व दिया है जैसे मूल और उत्तर परमगुरुकी,...' अरिहंत भगवान ने उसको भावद्विग और द्रव्यद्विग दिया अथवा उसके गुरु ने द्रव्यद्विग और भावद्विग (दिया). परमगुरुओ (कडा). 'भाव्यभावकताके कारण...' डो, भाव्यभावक आया. सडेरें दूसरे बात थी, ('समयसार' की) उरवी गाथा में दूसरी बात है, यड दूसरी बात है. भाव्यभावक अेक प्रकार का नहीं. समज में आया ? उरवी गाथा में यड है, भावक नोकर्म जड है ओर अपनी पर्याय में उस प्रकार का भाव्य डोने लायक था, उस ओर से आत्मा पीछे डटता है. अपने में आता है तो डोड को जिता ऐसा कड़ने में आता है. भाव्य ऐसा

नहीं हुआ. समज में आया ? सभेरे की (जात) दूसरी (थी). रागादि जो विकल्प है, दया, दान, व्रत, भक्ति या व्यवहार श्रद्धा आदि, वल अयेतन हैं, वल भावक है. अपनी पर्याय (में) उसका ज्ञान करने लायक है. परंतु ऐसा नहीं समजकर उस भावक से मेरी पर्याय उस रूप डोनेलायक है, ऐसा जो भाव्य डो गया, (वल) मिथ्यादृष्टि है. समज में आया ? कर्ता-कर्म की जात है न. राग का परिणामन (का) कर्ता अपना है नहीं. समज में आया ? (यहां चलती गाथा में) भाव्यभावक नमस्कार की जात है.

ईसमें कितना याद रचना ? भाई ! ये याद रहे ? तीन बोल कहे थे. पूछे तो ये याद रहे ? ना कहते हैं. यल तो सादी जात है, साधारण जात है. ईसमें कहां (कठिन जात है ?)

मुमुक्षु :- आप कभी ऐसा कडो, कभी ऐसा कडो..

पूज्य गुरुदेवश्री :- कौन-सी अपेक्षा से है समजना याडिये न. जहां जव-अजव अधिकार है, वहां अजव कर्म है वल भावक और भाव्य डोनेलायक पर्याय है उसको छोड देते हैं. वहां ऐसी जात है. समज में आया ? शांति से समजने की यीज है, ऐसी यीज है.

भगवान् आत्मा शुद्ध यैतन्यवस्तु (है), ऐसी जहां दृष्टि और सम्यग्दर्शन हुआ, पीछे राग में बनाउं या राग लाउं, ऐसा है नहीं. आ जाता है उसका परिणामन मेरा है, ऐसा ज्ञानी नहीं मानते. समज में आया ? यरज्ञानुयोग में ऐसी विधि कहते हैं (कि), विकल्प की क्रिया उसने की. आया था न ? पडले आया था. 'क्रियाओंका अेक कर्ता द्विभवाते हुआ,....' २०७ गाथा के उपर (आया था). 'विदा लेनेरूप क्रियासे लेकर शेष सभी क्रियाओंका अेक कर्ता द्विभवाते हुआ,....' है न ? भाई ! आडा..डा...! उसका अर्थ - उस प्रकार का विकल्प सुनने में ज्ञानी को आता है. सुनने में ज्ञानी गुरु व्रत की क्रिया सुनाते हैं तो उसे विकल्प आता है. समज में आया ? और गुरु ने व्रत दिये ऐसा भी कहने में आता है. आडा..डा...! भाई ! भगवान् का मार्ग जैसा द्रव्य का है, द्रव्य की दृष्टि का (है) और पर्याय में क्षण-क्षण में विवेक है उसका बराबर ज्ञान करना याडिये. ऐसी पर्याय में क्षण-क्षण में लीनता और क्षण-क्षण में उसकी योग्यता कैसी है उसका ज्ञान करना याडिये. समज में आया ? व्यवहार जाना हुआ प्रयोजनवान है. यहां यरज्ञानुयोग की शैली में ऐसा कहे कि, परिणमता है. ऐसा कहे. परिणमते हैं यानी पर्याय में डोता

है न. राग का भाव सम्यक्दृष्टि को, क्षायिक समकृति को भी (डोता है). समज में आया ? आडा..डा...! यड तो मध्यस्थपने समजे तो समजने की यीज है. कोई आग्रड रभकर करे डि, ऐसा डोता है, ऐसा-इैसा करे तो वड कोई यीज समज में आती नडीं.

‘मूल और उत्तर परमगुरुकी, भाव्यभावकताके कारण...’ लो, मूल परमगुरु अरिहंतदेव, उत्तर गुरु दीक्षाचार्य के प्रति अत्यंत आराध्यभावके कारण. देजो ! आराध्य परमगुरु (अर्थात्) आराधने लायक परमात्मा गुरु और आराध्य निज का भेद, निज, ऐसा भेद अस्त डो जाता है. लो ! समज में आया ? (मूल टीका में झूटनोट के अर्थ के लिये) अेक क्रिया है न ? अेक (१) है. और भाव्यभावक में दो (२) क्रिया है. ँसमें पडले अेक क्रिया है न ? ‘ऐसे मूल और उत्तर परमगुरु...’ ँसमें अेक है न ? मूल और उत्तर परमगुरु. मूल अरिहंत परमात्मा, उत्तर गुरु दीक्षाचार्य संत छद्मस्थ परमगुरु.

‘भाव्यभावकताके कारण...’ ऐसी अेकता डो गई डि मानो भगवान को वंदन करता डूं और मैं वंदन करनेवाला डूं, ऐसा भेद छूट जाता है. ऐसे अपना आत्मा अंदर तन्मय डो जाता है. ‘कारण प्रवर्तित ँतरेतरमिलनके कारण...’ कडते हैं डि, गुरु ने तो सर्वस्व दिया. ‘ते तो प्रभुअे आपियो’ देजो ! ‘आत्मसिद्धि’ में आता है.

मुमुक्षु :- और दे कौन ? जिसके पास डो वड दे न !

पूज्य गुरुदेवश्री :- दे क्या ? निमित्त है. देते हैं ऐसा कडने में आता है. ‘ते तो प्रभुअे आपियो’ ँसमें पडले क्या आता है ? ‘शुं प्रभु यरण कने धरुं ?’ आत्मदर्शन पाया वड गुरु से कडता है, ‘शुं प्रभु यरण करने धरुं ? आत्माथी सौं डिन, ते तो प्रभुअे आपियो वर्तुं यरणधीन.’ देजो ! यरणानुयोग में ऐसा आया. आपने सर्वस्व दिया. डमारे सर्वस्व (की प्राप्ति में) आप निमित्त हैं तो आपने सर्वस्व दिया ऐसा कडने में आता है. ँसमें भी तकरार थी. गुरु के पास ऐसा कडना डि, आपने सर्वस्व दिया और अंदर में समजना डि मेरे से पाया, वड तो माया है. माया नडीं, विनय कडते हैं. समज में आया ? आडा..डा...! बडुत वर्ष पडले वड यर्या डो गई. डिन्दी की ओर से (यर्या डुई थी). समज में आया ? कडते थे डि, ऐसा डोलना ? निमित्त से तो कुछ डोता नडीं, ऐसा तो तुम मानते डो. और गुरु के पास कडना डि, आपसे मुजे ज्ञान डुआ. (वड तो) माया डुई. समज में आया ? माया है यड ? विनय है. ऐसा विकल्प धर्मी को आये डिना रडता नडीं. आता है, दाते हैं ऐसा नडीं. बडुत सूक्ष्म. समज

में आया ? विनय का वाक्य आता है, स्वच्छन्दी नहीं होता है. जिसके पास से सम्यग्दर्शन पाया और जिसके पास सम्यक्ज्ञान लिया उन्हें भूलते नहीं, बहुमान करते हैं. ऐसा विकल्प आये बिना रहे नहीं. ऐसा विकल्प न आये तो या तो वीतराग हो जाये या मिथ्यादृष्टि हो जाये. समज में आया ? ऐसी बात है, भाई ! देजो, 'अमृतयंद्रायार्थदेव' !

अेक ओर कहे 'दिष्टी जहेव गाणं' जैसे दृष्टि पर की कर्ता-हर्ता है नहीं, वैसे भगवान् चैतन्य-नेत्र उदय और बंध और निर्जरा और भोक्ष का कर्ता-हर्ता है नहीं. ('समयसार' की) उ२० गाथा. समज में आया ? केवलज्ञान का भी कर्ता नहीं. आडा..डा...! वड पर्याय है. पर्याय पर्याय करे, द्रव्य क्या करे ? समज में आया ? ऐसी दृष्टि का कडनेवाले यडां कडते हैं कि, तुमने डमको सर्वस्व दिया. ऐसा मुनि मानते, कडते हैं. मान्यता व्यवडार है न, व्यवडार मानते हैं न. भारी, भाई ! जैनदर्शन समजना वास्तविकता यारों पडलूं से (समजना) बहुत अलौकिक बात है.

मुमुक्षु :- ँतना व्यवडार तो मानना यालिये.

पूज्य गुरुदेवश्री :- मानना यानी है. नहीं है ऐसा नहीं. है, लेकिन उससे अंदर में प्राप्त हुआ, ऐसा नहीं. प्राप्त हुआ वड निमित्त का कथन है. व्यवडारनय का आया न. व्यवडारनय अेक द्रव्य दूसरा द्रव्य का कर्ता कडता है, अेक द्रव्य को दूसरे द्रव्य में मिला के कडता है, अेक कारण को दूसरे में मिलाकर कडता है. ऐसी मान्यता मिथ्यादृष्टि की है, ऐसा आया है. आया है कि नहीं ? परंतु ज्ञान कराने में ऐसा भाव आता है, वड जानते हैं. कारण-कार्य भाव आया था न. अेक द्रव्य (को) दूसरे द्रव्य (के साथ) मिलाकर, अेक भाव का दूसरे भाव (के साथ) मिलान करके, अेकदूसरे के कारण-कार्य मिलान करके कडता है. ऐसी श्रद्धा मिथ्यात्व है. समज में आया ?

वडीं यडां कडते हैं, वड जाननेलायक है. निमित्त क्या है, निमित्त का ज्ञान, निमित्तादि का ज्ञान ऐसा उसमें लिजा था ? व्यवडारनय कडता है ऐसा है नहीं. तो कडने में आया न ? निमित्त, भेद क्या है उसका ज्ञान कराने की बात है. समज में आया ? सूक्ष्म है, भाई ! आडा..डा...!

कडते हैं कि, अ..डो...! 'भाव्यभावकताके कारण प्रवर्तित ँतरेतरमिलनके कारण...' यड और यड में, ऐसा मिलन अेकत्रुप हो गया. वास्तव में तो अपनी आराधक दशा वडी अेक पर और स्व अेक हो गया, ऐसा कडते हैं. अपने में आराध्य और आराधक

मैं डी हूं, समज में आया ? पर आराध्य और मैं आराधक ऐसा अंतरमें से विलय हो जाता है, ऐसा कहते हैं, दो अंक जाता है, ऐसा नहीं, अपने में आराध्य-आराधक अंक हो जाता है तो पर के साथ वंदन में अंक हो गया, ऐसा कहने में आया.

‘स्व-परका विभाग अस्त हो गया है...’ भगवान आराधन करने लायक और मैं आराधन करनेवाला, ऐसा भेद वंदन की अंकाकार दशा में, उस भेद का नाश होता है. अपना आनंदकंद में शुद्ध परिश्रमन (होना) उसका नाम एतरेतर मिलन की स्तुति (है). ओ..हो..हो....! ‘ऐसी नमस्कार क्रियाके द्वारा...’ अंतर में भगवानआत्मा, अतीन्द्रिय वीतराग स्वरूप, उसमें नमने से – परिश्रमन करने से ऐसी क्रिया के द्वारा ‘संभावित करके-सम्मानित करके...’ आदर करके. ‘भावस्तुति वन्दनामय होता है.’ लो. ऐसी भावस्तुति वंदनामय (है). भावस्तुतिमय और भाववंदनामय होता है, लो.

‘पश्चात् सर्व सावद्योगके प्रत्याभ्यानस्वरूप...’ सर्व सावद्योग, मुनि को कोई सावद्य की पर्याय होती नहीं. ‘सर्व सावद्योगके प्रत्याभ्यानस्वरूप अंक मंडाव्रतकी सुननेरूप...’ आ..हा..हा...! देजो तो दशा ! ‘अंक मंडाव्रतकी सुननेरूप श्रुतज्ञानके द्वारा समयमें परिश्रमित होते हुआ...’ समय में परिश्रमित होता हुआ. आहा..हा...! मुनि पढ़ते गुरु के पास सुनते हैं (कि), ऐसा सामायिक है. ऐसी सामायिक है. तो उस सामायिक में अंक मंडाव्रत हुआ. पंच मंडाव्रत का भेद उसमें नहीं. वीतराग स्वरूप आत्मा, उसमें अंकाकार होकर अंक मंडाव्रतरूप अंगीकार किया तो समय में परिश्रमित होते हैं. (मूल ग्रंथ में फूटनोट में) जुदासा किया है. देजो ! ‘(आत्मद्रव्यमें, निजद्रव्यस्वभावमें) परिश्रमित होना सो सामायिक है.’ उसका नाम सामायिक है. लो, यह सामायिक की व्याख्या. समज में आया ? अंक घंटा बैठे (लेकिन) अंतर दृष्टि का अनुभव नहीं होता. फिर विकल्प द्वारा अंक घंटा सामायिक कर ली. सुबह, दोपहर, शाम (को बैठ जाता है). वह तो मिथ्यात्व भाव है. अ..हं...!

सम्यग्दर्शन, ज्ञान की प्रकाश की शक्तिपूर्वक अंदर समय नाम आत्मा में राग और विकल्प से रहित, समतारूप वीतरागरूप परिश्रमन हुआ, होता है उसका नाम सामायिक कहते हैं. भाई ! आपके ‘नागेश’ (गांव में ऐसी) सामायिक बहुत की होगी. देजो, यह सामायिक. आ..हा..हा...! पुण्य-पाप अधिकार में भी आता है न, स्थूल संकवेश परिश्राम को छोडा है परंतु स्थूल विशुद्ध परिश्राम जिसने छोडा नहीं तो उसको भावसामायिक होती नहीं. समज में आया ? पुण्य-पाप अधिकार में आता है न वह ? सर्व सावद्योग का

त्याग. वड शब्द (है). पूर्ण स्वरूप लेकर भी पुरुषार्थ की उलटी दशा के कारण अशुभ राग से भूले छोटे लेकिन शुभ विकल्प से छोटे नहीं तब तक मोड़ का त्याग नहीं तो सामायिक का परिणामन नहीं (है). समज में आया ? ओ..डो...!

‘समयमें परिणामित होते हुआ आत्माको जानता हुआ...’ भाषा देजो ! भगवानआत्मा अपने को जानता हुआ. विकल्प को भी नहीं और निमित्त को भी नहीं (जानता हुआ). समज में आया ? समय में परिणामता, राग में परिणामता ऐसा नहीं. सुनते वक्त विकल्प था और उसने दिया ऐसा कडा. लेकिन अपने में परिणामन हुआ वड दिया ऐसा कडने में आया. आडा..डा...! समज में आया ? वही शब्द है न, उसमें क्या है ?

(‘समयसार’) ‘पुण्य-पाप अधिकार’ १५४ (गाथा) है न ? ‘समस्त कर्मोंके पक्षका नाश करनेसे उत्पन्न होनेवाले (निजस्वरूपकी प्राप्ति) आत्मलाभस्वरूप मोक्षको इस जगत्में कितने ही जव यादते हुआ भी, मोक्षकी कारणभूत सामायिककी-जो (सामायिक) सम्यक्दर्शन-ज्ञान-चारित्र्यस्वभाववाले परमार्थभूत ज्ञानकी भवनमात्र है,...’ सामायिक तो आत्मा आनंद और ज्ञानरूप होना वड सामायिक है. ‘अकाग्रतालक्षणयुक्त है, और समयसारस्वरूप है उसकी-प्रतिज्ञा लेकर भी,...’ ऐसी प्रतिज्ञा ली कि, मुझे ऐसी सामायिक करना है. समज में आया ? फिर भी ‘दुरंत कर्मयकको पार करनेकी नपुंसकताके कारण...’ अशुभ विकल्प को तो छोडते हैं लेकिन शुभ विकल्प को छोडते नहीं. (वड) नपुंसक है, कडते हैं. आडा..डा...! भारी बात, भाई ! क्लीब है. संस्कृत में ‘क्लीब’ (शब्द) है, ‘क्लीब’. ‘दुरंतकर्मचक्रोत्तरणक्लीबतया’ आ..डा..डा...!

कडते हैं कि, सामायिक की प्रतिज्ञा तो करते हैं कि, हमें तो पुण्य-पाप विकल्परहित वीतराग स्वसमय में परिणामन करना वड हमारा सामायिक है. समजे ? वड समयसार है. उसकी प्रतिज्ञा देते हैं. लेकिन प्रतिज्ञा (देने के बाद) परिणामन होता नहीं. तो वड शुभभाव में रुक जाता है कि, शुभ विकल्प उठता है वड सामायिक (है). शुभ में रुके और शुभ छोडे नहीं (वड) नपुंसक है. ओ..डो..डो...! लो, वड सामायिक आयी. भाई ! गृहस्थ की सामायिक इस प्रकार की होती है. उसकी भूमिका अनुसार शुद्ध का परिणामन (होना) वड सामायिक है. षमो अरिहंताणं, षमो अरिहंताणं (का) विकल्प अक घंटा करे वड सामायिक सामायिक है नहीं. वड तो विषमता है, राग है. सामायिक कडां से आयी ? मानी हुई है.

‘परमार्थभूत ज्ञानके भवनमात्र सामायिकस्वरूप आत्मस्वभावकी न प्राप्त होते हुअे,...’
 लो. भगवानआत्मा ! दया, दान, व्रत, नामस्मरण, भक्ति, शमोकार मंत्र औसा विकल्प
 है उसको पार नहीं कर सका तो उसको सामायिक है नहीं. आ..डा...! समज में आया ?
 ‘जिनके अत्यन्त स्थूल संकलेशपरिष्णामरूप कर्म निवृत्त हुअे हैं...’ अशुभ विकल्प है वड
 छोड दिया ‘और अत्यन्त स्थूल विशुद्धपरिष्णामरूप कर्म प्रवर्त रहे हैं...’ विकल्प नामस्मरण
 भगवान.. भगवान... भगवान (करे) औसा शुभ विकल्प है वड अत्यंत स्थूल विशुद्ध परिष्णाम
 है. भगवान का नामस्मरण करना, नवकार गिनना वड अत्यंत स्थूल विशुद्ध - शुभ परिष्णाम
 है. पुण्यबंध का कारण है, वड धर्म नहीं.

प्रश्न :- सूक्ष्म क्या है ?

समाधान :- सूक्ष्म आत्मा निर्विकारी परिष्णाम (है). समज में आया ? यडां परिष्णाम
 की अपेक्षा से बात चलती है न. अशुभ परिष्णाम अत्यंत स्थूल, शुभ भी अत्यंत स्थूल.
 सूक्ष्म निर्विकारी परिष्णाम डोना वड सूक्ष्म (है). समज में आया ? अत्यंत सूक्ष्म अंतर
 तत्त्व ज्ञायकभाव (है) वड (है). समज में आया ? भगवानआत्मा अत्यंत सूक्ष्म, परिष्णाम
 निर्मल दुई (वड) सूक्ष्म और अशुभ और शुभ परिष्णाम अत्यंत स्थूल (हैं). उसको छोडने
 के लायक नहीं. यडां तो (कडते हैं) सम्यग्दर्शन (डोने के) बाद भी शुभभाव रहे वड
 सामायिक नहीं. समज में आया ? और सामायिक माने कि मैंने सामायिक की. तो है
 राग और मानी सामायिक (तो) दृष्टि मिथ्यात्व है. सामायिक कडां से आयी ?

अंदर सामायिक तो रागरहित, विकल्परहित निर्विकल्प आनंद में अकाकार डोना वड
 सामायिक है. इस सामायिक की तो जबर भी नहीं. समज में आया ? और फिर अक
 घंटा कुछ बोले नहीं. कुछ विकल्प तो डोते हैं, न डो तो बैठे कैसे ? अशुभ भाव को
 छोड दिया. (मान लिया कि), सामायिक डो गई. राग की मंदता के भाव में सामायिक
 डो गई.

मुमुक्षु :- कोशिश तो करते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- क्या कोशिश है ? राग कोशिश है ? राग की कोशिश वड तो
 विकार का प्रयोग है. विकार का प्रयोग मैं करता हूं (औसा माने) वड तो मिथ्यात्व भाव
 है. आ..रे....! कठिन बात है.

मुमुक्षु :- अत्यंतर मिथ्यात्व लागू पडता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- मिथ्यात्व है ही. आडा..डा...! एसलिये तो बात चलती है. विकल्प है वह सामायिक है, औसी मैंने सामायिक की, अेक घंटा, सवा घंटा सुबह, दोपहर, शाम (को) सामायिक की. कलते हैं कि, सामायिक में क्या किया ? नामस्मरण करते थे, गुणस्मरण करते थे. गुणस्मरण करते थे लो न ! मावा डेरते थे तब अपना गुणस्मरण करते थे. आत्मा.. आत्मा.. आत्मा... आत्मा... शुद्ध आत्मा, शुद्ध पवित्र आत्मा. वह भी विकल्प है. शुद्ध चिद्रूपो अहं, शुद्ध चिद्रूपो अहं, लो. कल कल था. शुद्ध स्वरूपो अहं, ज्ञायकभावो अहं, उदासीनो अहं.

मुमुक्षु :- पाठ बडा आता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- बडा पाठ आता है. 'बंध अधिकार'में, 'सर्वविशुद्धज्ञान अधिकार' दो ठिकाने आता है. समज में आया ? आडा..डा...! कैसी बात की है ! देजो !

मुमुक्षु :- ... वह अपवाद है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अपवाद-इपवाद क्या ? अपवाद यानी निंद.

प्रश्न :- कहीं भी गुंजाईश नहीं ?

समाधान :- विकल्प में कोई गुंजाईश है नहीं. कुछ भी गुंजाईश मानना विपरीत अभिप्राय है. आ..डा...! कैसी बात है, भाई ! समज में आया ? दूसरे (लोग) दो घडी, चार घडी विकल्प में न रहे और मैं रहता हूँ मुझे सामायिक दुई. (औसा लगे तो) उसे अधिक अभिमान हो गया कि, ये तो सामायिक करता नहीं. हम तो दो घडी करते हैं. मिथ्यात्व हुआ, मिथ्यात्व ... हुआ. समज में आया ?

व्रत, नियम, शील, तप एत्यादि सब शुभ कर्म है. (औसे) शब्द उसमें लिये हैं न ? 'अशुभकर्मको ही बन्धका कारण मानकर व्रत, नियम, शील, तप एत्यादि शुभ कर्मोंको बन्धका कारण होनेपर भी उन्हें बन्धका कारण न मानते हुअे...' व्रत, शील, तप, नियम ये सब शुभभाव विकल्प राग बंध का कारण है.

प्रश्न :- मिथ्यादृष्टि को बंध का कारण या सम्यक्दृष्टि को बंध का कारण ?

समाधान :- सम्यक्दृष्टि और मिथ्यादृष्टि में इर्क क्या ? विकल्प दोनों को बंध का कारण है. सम्यक्दृष्टि को (भी बंध का कारण है). यह उसकी तो बात चलती है. व्रत, नियम, शील, तप एत्यादि शुभ परिणाम मुझे मोक्ष का कारण हुआ (औसा मानना) मिथ्यात्व है. औसा कहते हैं. आडा..डा...! कठिन बहुत. देजो न ! 'बन्धका कारण न जानते हुअे

भोक्षके कारणरूपमें अंगीकार करते हैं,....' भोक्ष के कारणरूप अंगीकार करते हैं. मार्ग भाई !
अलौकिक बात है. समज में आया ?

देजो, यहाँ 'श्रुतज्ञानके द्वारा समयमें परिष्कृतित होते हुअे...' देजो ! पढवे सुना
ऐसदिये श्रुतज्ञान दिया. विकल्प था न वड छूट गया. भावश्रुतज्ञान द्वारा छूट गया.
भावश्रुतज्ञान द्वारा सामायिक यानी आत्मा में - समय में भावश्रुतज्ञान के द्वारा. विकल्प
के द्वारा नहीं, निमित्त के द्वारा नहीं. 'मडाव्रतको सुननेरूप श्रुतज्ञानके...' ऐसा दिया न ?
'अेक मडाव्रतको सुननेरूप श्रुतज्ञानके द्वारा..' यानी कि पढवे सुननेरूप विकल्प तो है. लेकिन
हिर भावश्रुतज्ञान हो गया. तभी अंदर आत्मा में परिष्कृतित होते हुअे. तन्मय निर्विकल्प
आनंदमय होते हुअे 'आत्माको जानता हुआ सामायिकमें आरूढ होता है.' लो, ऐसे आत्मा
में लीन होता हुआ और आत्मा को जानता हुआ. भाषा देजो ! व्यवहार को जानता
हुआ, विकल्प को जानता हुआ, निमित्त को जानता हुआ वड बात ली नहीं ली, छोड
दी. आडा..डा...! देजो न यरज्ञानुयोग में बात निमित्त से कडते हैं लेकिन अंदर में कैसी
यीज होती है वड बताते हैं. समज में आया ?

कडते हैं कि, भगवानआत्मा, सम्यग्दर्शन में आत्मा की सामायिक (होती है). सम्यग्दर्शन
अेक सामायिक है. सम्यक्ज्ञान वड भी अेक सम्यक्ज्ञान सामायिक है. उसके अतिरिक्त
बात चलती है. यारित्र की सामायिक. यारित्र सामायिक के दो भेद - देशसंयम, सकलसंयम.
समज में आया ? सामायिक यार भेद डम लेते थे. संप्रदाय में लेते थे. अनुयोग द्वार
में वडां लेते थे. संप्रदाय में अनुयोग द्वारमें से निकालते थे. अेक सम्यग्दर्शन सामायिक,
अेक सम्यक्ज्ञान सामायिक, देशविरति सामायिक और सर्वविरति सामायिक. सामायिक के
यार भेद हैं.

सम्यग्दर्शन अभाेद अनुभव में दृष्टि हुई, राग से त्मिन्न पड गया, आनंद का स्वाद
आया वड सम्यग्दर्शन की सामायिक (है). और ऐस सम्यग्दर्शन की सामायिक बिना
सम्यक्ज्ञान की सामायिक होती नहीं. हिर ज्ञान सामायिक. समतरूप ज्ञान, श्रुतज्ञान
परिष्कृतित हो गया. भावश्रुतज्ञान परिष्कृतित हो गया वड श्रुतज्ञान सामायिक (है). इसके
अलावा पंचम गुणस्थान में देशविरति सामायिक (होती है). समज में आया ? अंशे जो
कषाय मंद है उसका अभाव करके अंशे वीतरागता का परिष्कृतित हुआ वड देशविरति
अरागी परिष्कृतितरूप सामायिक है. मुनि को तो सर्वविरति वीतराग परिष्कृतित है. उसका

नाम सामायिक कलने में आता है. कठिन काम. समज में आया ?

‘समयमें परिणमित होते हुआ आत्माको जानता हुआ सामायिकमें आरूढ होता है.’ भाषा देओ ! अंदर अपने आत्मा को ज्ञेय बनाकर अंदर में आरूढ – स्वभाव पर आरूढ हुआ, व्यवहार का आरूढपना छूट गया, ऐसा कहते हैं. ज्ञेय बनाकर, जानता हुआ कहां न ? ‘आत्माको जानता हुआ...’ अंतर वस्तु अभेद विद्वानंद ज्ञायक शुद्ध विद्रूप अभेद, उसको ज्ञेय बनाकर उसको जानता हुआ, उसमें लीनतारूप आरूढ करते हैं. लो, इसका नाम मुनि का सामायिक व्रत और सामायिक कलने में आता है. आ...डा...डा...! ये तो यरज्ञानुयोग के कथन में ऐसी बात है. वस्तु यह है कि नहीं ? भाई ! यह सामायिक की व्याख्या चलती है.

मुमुक्षु :- नया काल है तो नयी सामायिक.

पूज्य गुरुदेवश्री :- पुराने समय में दूसरी सामायिक थी, ऐसा कहते हैं. नये समय में नयी सामायिक होती होगी, ऐसा है ? थी कब सामायिक ? अभी सम्यग्दर्शन की जबर नहीं, पहली सम्यग्दर्शन सामायिक बिना सम्यक्ज्ञान सामायिक नहीं और सम्यक्ज्ञान सामायिक बिना देशविरति सामायिक नहीं और सम्यग्दर्शन, सम्यक्ज्ञान बिना सर्वविरति सामायिक नहीं. लगे देशविरति किसी को न आवे. समज में आया ? परंतु सम्यग्दर्शन और सम्यक्ज्ञान रूपी सामायिक बिना देशविरति अंशे वीतराग सामायिक और सर्वविरति सर्व राग का अभावरूप वीतराग परिणति सम्यग्दर्शन, सम्यक्ज्ञान बिना होती नहीं.

‘सामायिकमें आरूढ होता है.’ अंक मंडाव्रत को सुननेरूप सामायिक यहां ली. अब उसके भेद करते हैं. समज में आया ?

मुमुक्षु :- यथाभ्यात चारित्र...

पूज्य गुरुदेवश्री :- यथाभ्यात नहीं, यह तो सामायिक की बात है. यथाभ्यात की बात कहां है ? यह तो आगे अक्षय परिणति हुई. यहां तो अभी मुनि को (जो) दशा होती है ऐसी दशा की बात करते हैं. यथाभ्यात है नहीं. यथाभ्यात की बात है न ? (ऐसा पूछते हैं). यह तो छोटे गुणस्थान की सामायिक ऐसी है. छोटेमें से सातवें में सामायिक होती है उसकी बात करते हैं. आडा...डा...! पंचम गुणस्थान में भी ऐसी सामायिक (होती है), लेकिन यहां थोड़ी स्थिरता है. समज में आया ? चौथे गुणस्थान में यह सामायिक नहीं है, लेकिन स्वरूपायररूप दशा है. अनंतानुबंधी का अभाव हुआ उतनी स्थिरता

सदा - कायम है. और पंचम गुणस्थान में तो दूसरे कषाय का अभाव है, वीतरागता है. याहे तो यौथे गुणस्थानवाला वाक्त्व में तो निर्विकल्प उपयोग में जब डो, उससे भी दो कषाय के अभाववाला श्रावक जाने-पीने में बैठा डो तो भी उसे निर्जरा विशेष है. समज में आया ? बाह्य क्रिया पर कोई आधार नहीं. यौथे गुणस्थानवाला अपने में निर्विकल्प उपयोग में डो. तुम्हारे यहाँ चिंतन में लिजा है न ? 'भोक्षमार्ग प्रकाशक' में आया है. चिंतन में लिजा है लेकिन उसका अर्थ ध्यान में डो कदाचित्. आत्मा के ध्यान में डो, निर्विकल्प उपयोग (डो), फिर भी उससे पंचम गुणस्थानवाला जाता-पीता डो, अरे...! भोग के विकल्प की दशा में डो तो भी उसकी निर्जरा विशेष है. समज में आया ? और उससे मुनि छिरते-झिरते डो, बोलते डो उस समय में भी पंचम गुणस्थान से संवर, निर्जरा विशेष है. क्योंकि अकषाय परिणामन पर सामायिक और संवर, निर्जरा है. आधार अकषाय परिणाम है. आडा...डा...! वीतराग मार्ग ऐसा है, भाई ! वीतराग दृष्टि से शुरु डोता है. समज में आया ?

'पश्चात् प्रतिक्रमण-आलोचना-प्रत्याख्यान-स्वरूप क्रियाको सुननेरूप...' (मूल ग्रन्थ में फूटनोट दी है). 'अतीत-वर्तमान-अनागत काय-वचन-मनसंबंधी कर्मोंसे त्विन्न निजशुद्धात्मपरिणति वल प्रतिक्रमण-आलोचना-प्रत्याख्यानरूप क्रिया है.' वल भी अंतर निज शुद्ध परिणति है वल प्रतिक्रमण, प्रत्याख्यान आदि है. आ...डा...! समज में आया ? प्रतिक्रमण विकल्प ठिठता है कि, मिच्छामी दुक्कडम् वल प्रतिक्रमण है नहीं. वल तो शुद्ध अनुभव की दृष्टिपूर्वक स्थिरता डो तो उस विकल्प को व्यवहार प्रतिक्रमण कलते हैं. निश्चय प्रतिक्रमण तो मिथ्यात्व, अज्ञान, रागादि से डटकर अपने स्वरूप में शुद्ध परिणति वीतराग दशा डोनी, उसका नाम प्रतिक्रमण, प्रत्याख्यान, आलोचना, संवर कलने में आता है.

यल तो बोलते कि नहीं ? कि, भूतकाल का पडिकम्मणु, वर्तमान काल का संवर, अनागत काल का पय्यभाण. ऐसा बोलते हैं, भाई ! ये (भाई) तो वहाँ अग्रेसर थे. समज में आया ? शैठ थे न, शैठ ? अरे...! किसके शैठ ? आडा...डा...! भगवानआत्मा ! देओ !

'पश्चात् प्रतिक्रमण-आलोचना-प्रत्याख्यान-स्वरूप क्रियाको सुननेरूप...' वहाँ विकल्प है, देओ ! फिर भी 'सुननेरूप' वहाँ भी कला था न ? 'सुननेरूप श्रुतज्ञानके द्वारा...' यहाँ भी (कला) 'सुननेरूप श्रुतज्ञानके द्वारा...' आडा...डा...! सुनते हैं, ऐसा श्लोक है. संधि

કી છે. પ્રતિક્રમણ એસા છે, પ્રત્યાખ્યાન એસા છે, આલોચના, સંવર એસા છે. એસા ગુરુ કહતે હેં તો સુનતે હેં. સુને તબ તક તો વિકલ્પ છે. બાદ મેં ‘સુનનેરૂપ શ્રુતજ્ઞાનકે દ્વારા...’ ઉસસે હટકર ભાવશ્રુતજ્ઞાન દ્વારા, એસા (કહતે હેં). ભાષા તો એસી છે કિ, સુનને દ્વારા. લેકિન સુના થા એસા જો ભાવ, એસે શ્રુતજ્ઞાન કે દ્વારા. આહા..હા...!

‘ત્રૈકાલિક કર્મો સે વિવિક્ત (ભિન્ન) ક્રિયે જાનેવાલે...’ લો. આહા..હા...! દેખો, ઉસમેં ભી થા. ‘પરિણમિત હોતે હુએ આત્માકો જાનતા હુઆ સામાયિકમેં આરૂઠ હોતા છે.’ આહા..હા...! ‘ત્રૈકાલિક કર્મો સે વિવિક્ત (ભિન્ન) ક્રિયે જાનેવાલે આત્માકો જાનતા હુઆ...’ દેખો ! અંતર મેં તીનોં કાલ કે વિકલ્પ કો છોડકર, અંતર આનંદ કી વીતરાગ ધારા મેં બહતા હુઆ આત્મા કો જાનતા હુઆ. ‘અતીત-અનાગત-વર્તમાન, મન-વચન-કાયસંબંધી કર્મોસે વિવિક્તતા (ભિન્નતા) મેં આરૂઠ હોતા છે.’ પહલે મેં કહા, ‘સામાયિકમેં આરૂઠ હોતા...’ હુઆ. સમજ મેં આયા ? કઠિન, ભાઈ ! ઊંચી બાત છે, એસા કોઈ કહતા થા. લેકિન યહ વસ્તુ હી એસી છે, ભાઈ ! આહા..હા...! લોગોં ને કલ્પના કર લી હો કિ, હમ સુબહ-શામ પ્રતિક્રમણ કરતે હેં. સમજ મેં આયા ? પ્રત્યાખ્યાન કરતે હેં. પ્રતિક્રમણ ઔર પ્રત્યાખ્યાન કી વ્યાખ્યા હી અલગ છે. સમજ મેં આયા ?

આત્મા આનંદસ્વરૂપ, જ્ઞાયકસ્વરૂપ ચિદ્રૂપો અહં. એસા અનુભવપૂર્વક રાગ ઔર શુભ વિકલ્પ જો છે ઉસસે હટકર અપને મેં વીતરાગભાવ મેં આરૂઠ છે, ઉસકા નામ પ્રતિક્રમણ, પ્રત્યાખ્યાન ઔર આલોચના કહને મેં આતા છે. સમજ મેં આયા ? કઠિન બાતેં, ભાઈ ! દો બાત હુઈ. ‘પશ્ચાત્...’ કહના છે તો ક્યા કરે ? એક કે બાદ એક બાત કરતે હેં. પહલે સામાયિક મેં આરૂઠ હો ગયા, ફિર પ્રતિક્રમણ મેં આરૂઠ હુઆ (એસા છે નહીં). વિશેષ કમ બતાતે હેં. તીનોં એકસાથ છે. સામાયિક મેં આરૂઠ હુઆ, તીનોં કાલ કે કર્મ સે આરૂઠ હુઆ (એસા કહા) યહ તો ઉસમેં હુઆ હી. સમજાને મેં શૈલી કેસી આયે ? સમજાને મેં કમ પડતા છે. સમજ મેં આયા ?

‘પશ્ચાત્ સમસ્ત સાવદે કર્મોકે આયતનભૂત કાયકા ઉત્સર્ગ (ઉપેક્ષા) કરકે...’ દેખો ! (આયતન અર્થાત) સ્થાન, નિવાસ. સમસ્ત કર્મો કે આયતન – સ્થાન કાયા (યાની) યહ કાયા. ‘યથાજાતરૂપવાલે સ્વરૂપકો...’ નગ્ન દશા હો ગઈ. કાયા સે ભી વિકલ્પ છૂટ ગયા. સમજ મેં આયા ? ‘એકકો એકાગ્રતયા અવલમ્બિત કરકે...’ ભગવાનઆત્મા કો હી, યથાજાતરૂપ સ્વરૂપ કો. યથાજાતરૂપ વીતરાગભાવરૂપ સ્વરૂપ કો. ‘એકકો એકાગ્રતયા...’ એસે

એક કો 'અવલમ્બિત કરકે રહતા હુઆ, ઉપસ્થિત હોતા હે.' આહા..હા...! 'ઔર ઉપસ્થિત હોતા હુઆ, સર્વત્ર સમદષ્ટિપનેકે કારણ સાક્ષાત્ શ્રમણ હોતા હે.' અબ યહાં સાધુ હુઆ. પહલે તો ભાવિનૈગમ સે બાત કી થી. ઐસી દશા કો ભગવાન સાધુપદ કહતે હેં. ઐસી દશા બિના (સાધુપદ) માનના વહ બાત મિથ્યા હે, જૂઠી હે. (વિશેષ ઢેંગે)...

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



अथाविच्छिन्नसामायिकाधिरुढोऽपि श्रमणः कदाचिच्छेदोपस्थानमर्हतीत्युपदिशति-

वदसमिदिंदियरोधो लोचावस्सयमचेलमण्हाणं ।

खिदिसयणमदंतवणं ठिदिभोयणमेगभत्तं च ॥२०८॥

एदे खलु मूलगुणा समणाणं जिणवरेहिं पण्णत्ता ।

तेसु पमत्तो समणो छेदोवट्ठावगो होदि ॥२०९॥ [जुम्मं]

व्रतसमितीन्द्रियरोधो लोचावश्यकमचेलमस्नानम् ।

क्षितिशयनमदन्तधावनं स्थितिभोजनमेकभक्तं च ॥२०८॥

एते खलु मूलगुणाः श्रमणानां जिनवरैः प्रज्ञप्ताः ।

तेषु प्रमत्तः श्रमणः छेदोपस्थापको भवति ॥२०९॥ [युम्मम्]

सर्वसावद्ययोगप्रत्याख्यानलक्षणैकमहाव्रतव्यक्तिवशेन हिंसानृतस्तेयाब्रह्मपरिग्रहविरत्यात्मकं पञ्चतयं व्रतं, तत्परिकरश्च पञ्चतयी समितिः पञ्चतय इन्द्रियरोधो लोचः षट्त्तयमावश्यक-मचेलक्यमस्नानं क्षितिशयनमदन्तधावनं स्थितिभोजनमेकभक्तश्चैवं एते निर्विकल्पसामायिक-संयमविकल्पत्वात् श्रमणानां मूलगुणा एव । तेषु यदा निर्विकल्पसामायिकसंयमाधिरुढ-त्वेनानभ्यस्तविकल्पत्वात्प्रमाद्यति तदा केवलकल्याणमात्रार्थिनः कुण्डलवलयाङ्गुलीयादिपरिग्रहः किल श्रेयान्, न पुनः सर्वथा कल्याणलाभ एवेति सम्प्रधार्य विकल्पेनात्मानमुपस्थापयन् छेदोपस्थापको भवति ॥२०८॥२०९॥

एवं दीक्षाभिमुखपुरुषस्य दीक्षाविधानकथनमुख्यत्वेन प्रथमस्थले गाथासप्तकं गतम् । अथ निर्विकल्पसामायिकसंयमे यदा च्युतो भवति तदा सविकल्पं छेदोपस्थानचारित्रमारोहतीति प्रतिपादयति- वदसमिदिंदियरोधो व्रतानि च समितयश्चेन्द्रियरोधश्च व्रतसमितीन्द्रियरोधः । लोचावस्सयं लोचश्चावश्यकानि च लोचावश्यकं, 'समाहारस्यैकवचनम्' । अचेलमण्हाणं खिदिसयणमदंतवणं ठिदिभोयणमेगभत्तं च अचेलकास्नानक्षितिशयनादन्तधावनस्थिति- भोजनैकभक्तानि । एदे खलु मूलगुणा समणाणं जिणवरेहिं पण्णत्ता एते खलु स्फुटं अष्टाविंशतिमूलगुणाः श्रमणानां जिनवरैः प्रज्ञप्ताः । तेसु पमत्तो समणो छेदोवट्ठावगो होदि तेषु मूलगुणेषु यदा प्रमत्तः च्युतो भवति । सः कः ।

શ્રમણસ્તપોધનસ્તદાકાલે છેદોપસ્થાપકો ભવતિ । છેદે વ્રતખણ્ડને સતિ પુનરપ્યુપસ્થાપકશ્ચેદોપસ્થાપક
 ઇતિ । તથાહિ-નિશ્ચયેન મૂલમાત્મા, તસ્ય કેવલજ્ઞાનાદનન્તગુણા મૂલગુણાસ્તે ચ નિર્વિકલ્પસમાધિરુપેણ
 પરમસામાયિકાભિધાનેન નિશ્ચયૈકવ્રતેન મોક્ષવીજભૂતેન મોક્ષે જાતે સતિ સર્વે પ્રકટા ભવન્તિ । તેન
 કારણેન તદેવ સામાયિકં મૂલગુણવ્યક્તિકારણત્વાત્ નિશ્ચયમૂલગુણો ભવતિ । યદા પુનર્નિર્વિકલ્પસમાધૌ
 સમર્થો ન ભવત્યયં જીવસ્તદા યથા કોઽપિ સુવર્ણાર્થી પુરુષઃ સુવર્ણમલભમાનસ્તપર્યાયાનપિ કુણ્ડલાદીન્
 ગૃહ્ણાતિ, ન ચ સર્વથા ત્યાગં કરોતિ; તથાયં જીવોઽપિ નિશ્ચયમૂલગુણાભિધાનપરમસમાધ્યભાવે
 છેદોપસ્થાનં ચારિત્રં ગૃહ્ણાતિ । છેદે સત્યુપસ્થાપનં છેદોપસ્થાપનમ્ । અથવા છેદેન વ્રતભેદેનોપસ્થાપનં
 છેદોપસ્થાપનમ્ । તત્ત્વ સંક્ષેપેણ પઞ્ચમહાવ્રતરૂપં ભવતિ । તેષાં વ્રતાનાં ચ રક્ષણાર્થં પશ્ચસમિત્યાદિભેદેન
 પુનરષ્ટાવિંશતિમૂલગુણભેદા ભવન્તિ । તેષાં ચ મૂલગુણાનાં રક્ષણાર્થં દ્વાવિંશતિપરીષદ્વજય-
 દ્વાદશવિધતપશ્ચરણભેદેન ચતુસ્ત્રિંશદુત્તરગુણા ભવન્તિ । તેષાં ચ રક્ષણાર્થં દેવમનુષ્યતિર્યગચેતન-
 કૃતચતુર્વિધોપસર્ગજયદ્વાદશાનુપ્રેક્ષાભાવનાદયશ્ચેત્યભિપ્રાયઃ ॥૨૦૮ ॥૨૦૯ ॥

અવિચ્છિન્ન સામાયિકમાં આરૂઢ થયો હોવા છતાં શ્રમણ કદાચિત્ છેદોપસ્થાપનને યોગ્ય છે
 એમ હવે ઉપદેશે છે :

વ્રત, સમિતિ, લુંચન, આવશ્યક, અણચેલ, ઇન્દ્રિયરોધનં,
 નહિ સ્નાન-દાતણ, એક ભોજન, ભૂશયન, સ્થિતિભોજનં, ૨૦૮.

-આ મૂળગુણ શ્રમણો તથા જિનદેવથી પ્રજ્ઞપ્ત છે,
 તેમાં પ્રમત્ત થતાં શ્રમણ છેદોપસ્થાપક થાય છે. ૨૦૯.

અન્વયાર્થ :- [વ્રતસમિતીન્દ્રિયરોધઃ] વ્રત. સમિતિ, ઇન્દ્રિયરોધ, [લોચાવશ્યકમ્] લોચ,
 આવશ્યક, [અચેલમ્] અચેલપણું [અસ્નાનં] અસ્નાન, [ક્ષિતિશયનમ્] ક્ષિતિશયન, [અદન્તઘાવનં]
 અદંતઘાવન, [સ્થિતિભોજનમ્] ઊભાં ઊભાં ભોજન [ચ] અને [એકમક્તં] એક વખત આહાર-
 [એતે] આ [ખલુ] ખરેખર [શ્રમણાનાં મૂલગુણાઃ] શ્રમણોના મૂળગુણો [જિનવરૈઃ પ્રજ્ઞપ્તાઃ]
 જિનવરોએ કહ્યા છે; [તેષુ] તેમાં [પ્રમત્તઃ] પ્રમત્ત થયો થકો [શ્રમણઃ] શ્રમણ [છેદોપસ્થાપકઃ
 ભવતિ] છેદોપસ્થાપક થાય છે.

ટીકા :- સર્વ સાવધયોગના પ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપ એક મહાવ્રતની વ્યક્તિઓ (વિશેષો, પ્રગટતાઓ)

હોવાને લીધે હિંસા, અસત્ય, ચોરી, અબ્રહ્મ અને પરિગ્રહની વિરતિસ્વરૂપ પાંચ પ્રકારનાં વ્રત તથા તેના પરિકરભૂત પાંચ પ્રકારની સમિતિ, પાંચ પ્રકારનો ઇન્દ્રિયરોધ, લોચ, છ પ્રકારનાં આવશ્યક, અચેલકપણું, અસ્નાન, ક્ષિતિશયન, અદંતધાવન, ઊભાં ભોજન અને એક વખત આહાર-એ પ્રમાણે આ (અઠવાવીશ), નિર્વિકલ્પ સામાયિકસંયમના વિકલ્પો (ભેદો) હોવાથી શ્રમણોના મૂળગુણો જ છે. જ્યારે (શ્રમણ) નિર્વિકલ્પ સામાયિકસંયમમાં આરૂઢપણાને લીધે જેમાં વિકલ્પોનો અભ્યાસ (સેવન) નથી એવી દશામાંથી વ્યુત થાય છે, ત્યારે 'કેવળ સુવર્ણમાત્રના અર્થાને કુંડળ, કંકણ, વીંટી વગેરેનું ગ્રહણ કરવું (પણ) શ્રેય છે, પરંતુ એમ નથી કે (કુંડળ વગેરેનું ગ્રહણ કદી નહિ કરતાં) સર્વથા સુવર્ણની જ પ્રાપ્તિ કરવી તે જ શ્રેય છે' એમ વિચારીને તે મૂળગુણોમાં વિકલ્પરૂપે (ભેદરૂપે) પોતાને સ્થાપતો થકો છેદોપસ્થાપક થાય છે. ૨૦૮-૨૦૯.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઢ સુદ ૭, રવિવાર

તા. ૨૨-૬-૧૯૬૯

ગાથા-૨૦૮-૨૦૯, પ્રવચન નં. ૨૧૦

પહ 'પ્રવચનસાર' હૈ. ૨૦૮-૨૦૯ (ગાથા). ક્યા ચલતા હૈ ? ચરણાનુયોગ કા અધિકાર ચલતા હૈ. જિસકો પૂર્ણ સુખી હોના હો ઉસકો ઐસા ચારિત્ર અંગીકાર કરના પડેગા. સમજ મેં આયા ? આત્મા મેં પૂર્ણ આનંદ પ્રાપ્ત કરના હોગા ઉસકો ઐસા ચારિત્ર અંગીકાર કરના પડેગા. ઉસમેં વિશેષ ભેદ કહેંગે. ઔર ચારિત્ર પહલે ઉસે સમ્યગ્દર્શન હોના ચાહિયે. પહલે આ ગયા હૈ - હમારી જ્ઞાનજ્યોતિ પ્રગટ હુઈ હૈ. માતા ! મુજે વિદા દો. ઐસા આઠ સાલ કે બાલક હો યા વૃદ્ધ હો. જિસકો આત્મજ્ઞાન કી જ્યોત અંદર પ્રગટ હુઈ વહ જબ ચારિત્ર અંગીકાર કરને કી ભાવના કરતે હેં, તબ માતા-પિતા, સ્ત્રી આદિ જિસકો જો હો, (ઉસકી) વિદા લેને કો આજ્ઞા લેતે હેં. મેં તો ચારિત્ર અંગીકાર કરના ચાહતા હૂં. મેરા ઔર તુમહારા કુછ સંબંધ હૈ નહીં. મેં તો વનવાસ મેં વન-વાસ - વન કી વાટ લેના ચાહતા હૂં આ..હા...! સમજ મેં આયા ? અંતર મેં આનંદસ્વરૂપ પૂર્ણ આનંદ કા કારણ જો આત્મા કા કાર્ય જો

भोक्ष, उस आनंद का कारण चारित्र (है) और उसका कारण सम्यग्दर्शन (है). वह तो प्राप्त है. फिर यह भावना करते हैं. यहां तक आया है. विद्या ली, पंचायार लिया औसा पडले (भावनैगम) नय से कथन किया है न ? पीछे श्रमण होता है. २०७ (गाथा). 'साक्षात् श्रमण होता है.'

अंतर में वीतरागभाव प्रगट हुआ है उसका नाम चारित्र और उसका नाम परमार्थ से श्रमण नाम साधु कलने में आता है. वह कल आया. श्रुतज्ञान के द्वारा समय में परिणामित होते हुआ. जो कुछ गुरु से सुना श्रुतज्ञान के द्वारा समय में परिणामित. जो गुरु ने कहा, भगवान ! तेरा आत्मा तो आनंद है न ! शुद्ध चिदानंद है. औसा सुनकर चिदानंद स्वरूप में जिसका परिणामन हुआ, वह दशा जिसको हुई उसको श्रमण कहते हैं. समज में आया ?

पडले के काल में तो आठ-आठ साल के राजकुमार दीक्षित होते थे. राजकुमार तो महापुण्यवंत, जिसके घर में करोड़ो-अबजो रूपये की कमाई-आमदानी, वह भी आठ-आठ वर्ष के राजकुमार (औसा) सुनकर.. ओ..डो...! अकेला जन्मता है, अकेला मरता है, अकेला चार गति में परिभ्रमण करता है. औसा मैं दुःखी हूँ. चार गति में पराधीन दृष्टि से दुःखी हूँ. इसलिये स्वाधीन दृष्टि पूर्वक स्वाधीन चारित्र अंगीकार करुं तो मेरी मुक्ति नाम पूर्ण आनंद की प्राप्ति हो. समज में आया ? कुछ लोग कहते हैं कि, यहां सम्यग्दर्शन और ज्ञान की बात करते हैं लेकिन त्याग - चारित्र की बात नहीं करते हैं, औसा कहते हैं. तो यह क्या चलता है ? अरे...! सम्यग्दर्शन के भान बिना ये व्रत ले ले, तप लई ले, पडिमा ले ले उसे त्याग कहते हैं. (उसमें) तो समकित का त्याग है.

'नियमसार' में आता है. स्वधर्म त्याग नहीं आता है ? स्वधर्म त्याग 'नियमसार' में आता है. अपना - स्वधर्म का त्याग किया. राग का ब्रह्मण किया, औसा करुं, औसी कर्ताबुद्धि (में) ज्ञाता-दृष्टा के स्वधर्म की श्रद्धा का त्याग किया. समज में आया ?

यहां कहते हैं कि, अ..डो...! आत्मदर्शन और आत्मज्ञान हुआ तो बाद में तो कोई त्यागब्रह्मण रहता ही नहीं. फिर भी कर्म के संबंध में जो राग, शुभ रागादि उत्पन्न होता है उसे औसी चरणानुयोग की विधि उत्पन्न होती है. समज में आया ? २०८-२०९ (गाथा).

'अविच्छिन्न सामायिकमें आरूढ हुआ...' उपोद्घात है न ? सामायिक - समता... समता... समता... ओ..डो...! वीतरागी समरस, वीतरागी समरस आनंद, उसमें - आनंद

મેં આત્મા ડૂબ ગયે, મશગૂલ હો ગયા. એસે આનંદ મેં આયા કિ જિસકો વિકલ્પ મેં બાહર આના જયતા નહીં. સમજ મેં આયા ? એસે અવિચ્છિન્ન (અર્થાત્) છિન્ન ન પડે, તૂટે નહીં એસી 'સામાયિકમેં આરૂઢ હુઆ હોને પર ભી શ્રમણ કદાચિત્ છેદોપસ્થાપનાકે યોગ્ય હે,...' અબ છેદોપસ્થાન કે દો પ્રકાર હેં. (સામાયિક મેં) આરૂઢ હુઆ તો જબ અહાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ ઉત્પન્ન હોતા હે ઉસકો ભી છેદોપસ્થાન કહતે હેં. ઔર જો વસ્તુ સ્વરૂપ હે ઉસમેં કોઈ દોષ લગ ગયા ઔર પ્રાયશ્ચિત્ત (કરે) ઉસકો ભી છેદોપસ્થાન કહતે હેં. છેદોપસ્થાન કે દો પ્રકાર હેં. દો પ્રકાર કા યહાં વર્ણન હે. સમજ મેં આયા ?

વદસમિદિંદિયરોધો લોચાવસ્સયમચેલમણ્ણાણં ।

ચિદિસયણમદંતવણં ઠિદિભોયણમેગમ્મતં ચ ।।૨૦૮ ।।

એદે ખલુ મૂલગુણા સમણાણં જિણવરેહિં પણ્ણત્તા ।

તેસુ પમત્તો સમણો છેદોવટ્ટાવગો હોદિ ।।૨૦૯ ।। [જુમ્મં]

દેખો ! ભગવાન તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ કી દિવ્યધ્વનિ મેં એસે અહાઈસ મૂલગુણ (કા વર્ણન આયા). યહ વ્યવહાર મૂલગુણ હે. નિશ્ચય મૂલગુણ તો અનંત આનંદ, જ્ઞાન, કેવલજ્ઞાન યે મૂલગુણ હેં. સમજ મેં આયા ? નિશ્ચય મેં તો અનંત આનંદ જ્ઞાન, કેવલ આદિ મૂલગુણ હેં. લેકિન અનુભવપૂર્વક જહાં શાંતિ પ્રગટ હુઈ ઉસમેં વ્યવહારરૂપ મૂલગુણ ક્યા હે, ઉસકી બાત ચલતી હે. યહાં તો વ્યવહાર સે સામાયિક કે ભેદ કહુંગે.

પીછે (હરિગીત) હે ન ?

વ્રત, સમિતિ, લુંચન, આવશ્યક, અણચેલ, ઇન્દ્રિયરોધનં,

નહિ સ્નાન-દાતણ, એક ભોજન, ભૂશયન, સ્થિતિભોજનં, ૨૦૮.

-આ મૂળગુણ શ્રમણો તણા જિનદેવથી પ્રણપ્ત છે,

તેમાં પ્રમત્ત થતાં શ્રમણ છેદોપસ્થાપક થાય છે. ૨૦૯.

ઉસકી ટીકા. 'સર્વ સાવધયોગકે પ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપ એક મહાવ્રતકી વ્યક્તિયાં...' દેખો ભાષા ! અપના આનંદ સ્વરૂપ એસી સામાયિક, વીતરાગ સામાયિક અંગીકાર કી. વહ તો સર્વ સાવધયોગ કે પ્રત્યાખ્યાન (અર્થાત્) ત્યાગ. 'એક મહાવ્રત કી વ્યક્તિયાં...' દેખો ! સામાયિક કો એક મહાવ્રત કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? સામાયિક કો એક હી મહાવ્રત (કહા). વીતરાગી દશા કા ભાવ પ્રગટ હુઆ વહ એક મહાવ્રત (હે). આ..હા..હા...! ઉસકી

व्यक्ति, यह व्यवहार व्यक्ति है. एक महाव्रत है (वह) तो वीतराग भाव है. उसकी व्यक्ति है वह तो विकल्प है. समझ में आता है ? यरष्ठानुयोग की शैली है न ! नहीं तो एक वीतराग भाव है, वह अहिंसा, सत्यदत्त, ब्रह्मचर्य विकल्प उसका भेद नहीं.

मुमुक्षु :- सामान्य में वही एक होता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- एक ही भाव होता है. लेकिन (यहां) दूसरी बात कहते हैं. एक महाव्रत की व्यक्ति कहते हैं न ? एक महाव्रत की व्यक्ति कौन ? कि, अहिंसा, सत्य, अह्रांश मूलगुण का विकल्प ठीकना. (वह) वास्तव में वीतराग भाव की व्यक्ति प्रगट नहीं है. शुभभाव है. लेकिन व्यवहारनय से उस भूमिका में ऐसा विकल्प होता है तो व्यवहारनय से वीतरागभाव की व्यक्ति है ऐसा कहने में आया है. ऐसा भाव हो, जहां तीन कषायरहित आनंदकंद में जुलते हो, वहां ऐसा पंच महाव्रत, षट् आवश्यक आदि का विकल्प होता है. उस अपेक्षा से एक महाव्रतरूपी सामायिक, उसकी व्यक्ति प्रगटता, प्रसिद्धि ऐसा कहने में आता है. नहीं तो वास्तव में एक महाव्रतरूप तो वीतराग भाव है. तो उसमें प्रगटता तो वीतराग भाव होना चाहिये. लेकिन यहां यरष्ठानुयोग की अपेक्षा से कथन है वहां व्यवहारनय की प्रधानता (है). वीतराग भाव की प्रगटता है. क्योंकि उस समय में ऐसा अह्रांश मूलगुण का भाव आता है. भाई ! मुनिपना समझना क्या चीज है वह कठिन है.

श्रद्धा में उसको लेना पड़ेगा कि मुनिपना ऐसा है. इसके अलावा दूसरे प्रकार से मुनिपना होता नहीं. आहा...हा...! धन्य अवतार ! केवलज्ञान प्राप्त करने का पंथ ! पूर्णानंद की प्राप्ति का कारण चारित्र. समझ में आया ? सम्यक्दृष्टि चारित्रमोह के वश 'वेश न संयम' फिर भी चारित्र की भावना तो उन्हें होती है. होती है तो तुरंत हो जाये ऐसा भी नहीं. आहा...हा...! समझ में आया ?

'ऋषभदेव' भगवान जैसे तीन ज्ञान लेकर, क्षायिक समकित लेकर आये थे. तीन ज्ञान और क्षायिक समकित. फिर भी ८३ लाख पूर्व तक चारित्र नहीं आया. ८३ लाख पूर्व. एक पूर्व सत्तर लाख करोड वर्ष, छप्पन हजार करोड वर्ष, उसका एक पूर्व. जैसे ८३ लाख पूर्व. तीर्थंकर का आत्मा क्षायिक समकित और तीन ज्ञान लेकर आया. नक्की है कि मुझे इस भव में सिद्ध होना है. आता है न ? ... 'अष्टपांडु' में (आता है). लेकिन चारित्र बिना उसकी सिद्धि नहीं होगी. समझ में आया ? राजपाट भोगादि की

वासना में ८३ लाख पूर्व गये. ८३ लाख पूर्व, तीर्थंकर जैसा आत्मा. क्षायिक समकित और तीन ज्ञान लेकर माता के पेट में आये. लेकिन यारित्र बाहर से दे दे तो आ जाता है, ऐसा कोई यारित्र नहीं है.

मुमुक्षु :- गुरु दे तब आये.

पूज्य गुरुदेवश्री :- गुरु क्या दे ? अंदरमें से वीतराग दशा हो तब गुरु ने दिया ऐसा कडने में आया. वड सब तो पडदे आ गया है - गुरु ने दिया. क्या दिया ? गुरु के पास उसकी यारित्र दशा है ? यरज्ञानुयोग में ऐसा निमित्त का कथना चलता है. दोनों विंग गुरु ने दिये. वीतरागता ही और द्रव्यविंग अछाँस मूलगुण आदि भी उन्हींने दिया, ऐसा पडदे आ गया. आडा..डा...! बापू ! व्यवहारनय यरज्ञानुयोग की शैली ऐसी है. समज में आया ? जडां दष्टि के विषय में तो पर्याय का भी आदर नहीं.

ध्रुव भगवानआत्मा जिसके (आगे) सब परिणाम व्यवहार है. सारा परिणाम व्यवहार (है). मोक्ष, मोक्ष का मार्ग, बंध और बंध का मार्ग सब व्यवहार है (और) व्यवहार अत्मतार्थ डेय है. आडा..डा...! ऐसा दष्टि का विषय और अनुभव डोने पर भी.. समज में आया ? जब स्वरूप की रमणता यारित्र के पुरुषार्थ से डोती है तब यारित्र की दशा में वीतराग भाव प्रगट डोता है. समज में आया ?

‘ऋषभदेव’ भगवान भी जब षामो सिद्धांशं, यड कडकर दीक्षित डुअे तब तक तो अत्मी गुणस्थान पांचवा था. समज में आया ? ‘उत्तर पुराण’ में ऐसा चलता है, जितने तीर्थंकर हैं (उन्हेँ) आठ वर्ष में पंचम गुणस्थान डोता है. अश्रुव्रत धारण करते हैं, ऐसा पाठ ‘उत्तर पुराण’ में है. आता है. समजे ? पांचवे में रहे. यारित्र नहीं आया. अबजो-अबजो वर्ष यारित्र नहीं, अबजो-अबजो वर्ष यारित्र नहीं ! समज में आया ? यारित्र तो सडज (है). जैसी वस्तु सडज, गुण सडज (है) वैसे सडज पुरुषार्थ से जडां यारित्र का परिणामन डोता है, वड यारित्र सडज स्वभावी वस्तु है. जैसे डठ से दे दे, डो मैंने पंच मडाव्रत दिये, अछाँस मूलगुण (दिये). वड तो डठ है. समज में आया ? अंदर कडेंगे, डां ! डठ का कडीं पर है. आगे आयेगा. २११-२१२ में आयेगा. समज में आया ?

ओ..डो...! ऐसी दशा अंगीकार किये बिना उसे परमआनंद नहीं मिलेगा. समज में आया ? जैसे यारित्र को प्राप्त डुअे बिना (परम आनंद नहीं मिलेगा). यारित्र है पर्याय, है शुद्ध उपयोगरूपी वीतरागी पर्याय लेकिन द्रव्य की दष्टि में तो पर्याय की भी

गौणता है, उसे मैं प्राप्त करूं (ऐसा भाव आया) वह तो प्रगट करने के लिये प्राप्त करूं ऐसा है. समज में आया ? उस पर वजन नहीं, जोर तो द्रव्य पर है. लेकिन द्रव्य पर के जोर में विशेष स्थिर डोउं, ऐसा यारित्र का अनंत पुरुषार्थ है. सम्यग्दर्शन से भी यारित्र का पुरुषार्थ अनंतगुना है. समज में आया ? यारित्र में कम पडता है. दर्शन में कम नहीं पडता कि, दर्शन में पडले एतनी श्रद्धा हो और फिर एतनी श्रद्धा हो, ऐसा नहीं है. दर्शन में तो एक समय में सारा द्रव्य अनंत गुण का पिंड कब्जे में ले लिया, अनुभव में आ जाता है. उसमें कम नहीं. समज में आया ? आडा..डा...!

ज्ञानी को भी राग आता है. कितने काल आया ? अबजो-अबजो वर्ष राग रडा. तीर्थंकर जैसे आत्माको ! ओ..डो..डो...! कोई कडते हैं कि, समकित्ती हैं तो यारित्र क्यों नहीं लेते ? ज्ञान का इल तो यारित्र है, ज्ञान का इल तो व्रत है. एसलिये व्रत न हो तब तक उसका ज्ञान भी सख्या नहीं. ऐसा कडते हैं.

मुमुक्षु :- ज्ञान का इल तो विरति है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- लेकिन विरति कब ? कि, प्रगट करे तब कि यीज का ज्ञान हुआ एसलिये विरति आ जाये ?

मुमुक्षु :- आये बिना रडती नहीं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- आये बिना रडती नहीं, लेकिन कितने काल में ? ज्ञान हुआ (कि तुरंत) विरति आ जाये ? समज में आया ? लोग अभी बहुत लोभ लिजते हैं. सम्यग्दर्शन और ज्ञान की जबर नहीं. दर्शन क्या है, कैसे अनुभव होता है ? और अनुभव में क्या दशा होती है ? अनुभवी की कैसी स्थिति है ? समजे ? उसकी जबर बिना (कडे), ज्ञान का इल तो विरति है. यारित्र ले लो, व्रत ले लो, नहीं तो ज्ञान का इल आया नहीं तो ज्ञान भी नहीं. अभी पेपर में आया था. 'जैनगेजेट' में (आया था). अरे.. भगवान ! भाई ! तुं कडता है, ऐसा नहीं है, डां !

यहां तो आत्मा ज्ञानस्वरूप परम ध्रुव निर्विकल्प स्वभाव का भान हुआ, वेदन हुआ, आनंद का वेदन हुआ. एक विकल्प का स्वामि नहीं, पर्याय की भी जहां मुप्यता नहीं. समज में आया ? ऐसी दृष्टि हुई, क्षायिक समकित हुआ या क्षयोपशम (समकित) हुआ तो भी यारित्र अंगीकार करने में अबजो-अबजो वर्ष तीर्थंकर जैसे आत्मा को लगते हैं ! भगवान 'महावीर' लो. समज में आया ? तीस वर्ष रहे कि नहीं ? तीस वर्ष क्यों रहे ?

क्षायिक समकित तो लेकर आये थे, तीन ज्ञान तो लेकर आये थे. अंतिम तीर्थंकर थे उनको भी माझूम है कि, मैं तीर्थंकर होनेवाला (हूँ), इस भाव में केवलज्ञान छोकर (भोक्ष में जाउंगा). मेरा अंतिम देह है. तो तीस वर्ष क्यों रहे ? भाई ! वह दशा सड़ज आती है. जैसे बाहर से उठ से ले ले, यह विकल्प लिया और ये लिया. वह तो सब मिथ्यात्व का उठ भाव है. समज में आया ? उस भूमिका में है नहीं ऐसी दशा को मानना और मनाना वह तो विपरीत मान्यता है. लोगों को तत्त्व की श्रद्धा और ज्ञान की क्या किंमत है माझूम नहीं. सम्यक्त्व (हो उसे) यह आये बिना रहता नहीं लेकिन आये वह सड़ज आता है. समज में आया ? आहा..हा...!

कहते हैं, 'सर्व सावद्ययोगके प्रत्याप्यानस्वरूप...' बिलकुल अकड़सा का भाव, विकल्प भी छोड़ दिया. अकड़ मडावत की दशा ली. उसकी 'व्यक्तियां...' देजो भाषा ! वीतराग भाव की व्यक्ति राग. ओ..ई...! व्यवहारनय का ग्रंथ है न ! तो उस भूमिका में ऐसा भेद आता है. अंदर यारित्र में तो वीतरागभाव आत्मा है. मडा प्रचुर स्वसंवेदन में रमते हैं. ऐसी दशा में मुनि को 'अकड़ मडावत की...' अकड़ वीतराग (दशा). मडावत शब्द (का अर्थ) अकड़ वीतराग दशा. समज में आया ? अकड़ वीतराग दशा में व्यक्ति नाम उसकी प्रगटता, विशेषो, वीतराग भाव का विशेष, वीतराग भाव की प्रगटता.

(अकड़े) अर्थ में गोटा करते हैं. समज में आया ? देजो ! वीतराग भाव की विशेषता. मडावत के परिणाम आदि छेदोपस्थानीय है और यारित्र है. इसलिये वीतराग भाव का विशेष भाव वह है. (ऐसा कहते हैं). अरे... भगवान ! छेदोपस्थान यारित्र भी वीतराग भाव ही है. यह तो निमित्त से उसका कथन किया है.

कहते हैं कि, यारित्र आत्मा का आनंद, प्रचुर आनंद, प्रचुर वीतरागता (है). यौथे वीतरागता है उससे पांचवे में विशेष (है) और उससे छेके विशेष (है) और सातवें में इससे विशेष (है). ऐसी वीतरागता, उसका भेद - छेके गुणस्थान की अपेक्षा. 'हिसा, असत्य, योरी, अब्रह्म और परिग्रहकी विरतिस्वरूप पांच प्रकारके व्रत...' लो ! हिसा से निवृत्तिरूप विकल्प है तो शुभराग. हिसा अशुभराग है. हिसा अशुभराग से निवृत्तिरूप अहिसा का शुभ भाव. असत्य से निवृत्तिरूप - सत्य बोधने का शुभ राग वह राग (है). योरी से निवृत्तिरूप अयोरी का शुभराग. अब्रह्म मैथुन से निवृत्तिरूप ब्रह्मचर्य पालने का विकल्प शुभराग. और परिग्रह की विरति - परिग्रह से निवृत्तिरूप. मैं नग्न हूँ, अपरिग्रह

ऐसा विकल्प. समज में आया ? वीतराग भाव की भी प्रगटता (है). आया न ?

‘परिग्रहकी विरतिस्वरूप पांय प्रकारके व्रत...’ देखो ! वीतराग भाव का भेदरूप पांय राग. भाषा देखो ! आ..डा..डा...! कथन शैली समजनी चाहिये न, भाई !

प्रश्न :- पर्याय सिद्ध करनी है न ?

समाधान :- यहाँ पर्याय का कथन है. वीतराग भाव है वहाँ ऐसा पंय मडाव्रत का रागादि आता है तो उसको वीतराग भाव का भेद व्यवहार से कडा है. निश्चय से भेद होता है वहाँ वीतराग भाव में राग (का) भेद हो ? अकेली भेद होता है ? यरषानुयोग की कथनी की रीत समजे बिना उसका अर्थ करे तो उलटा अर्थ हो जाये. उसमें से (लोग) लेते हैं, देखो ! अष्टाईस मूलगुण है वहाँ वीतराग भाव का भेद है. आडा..डा...! ये विभा. ‘अमृतयंद्रायार्थदेव’ कहते हैं, क्या हमारे घर का कहते हैं ? ऐसा कहते हैं. लोग ऐसा कहते हैं. भाई ! यह किस अपेक्षा से कथन है ? भाई ! यह तो यरषानुयोग की कथन की बात है. यरषानुयोग में वीतराग भाव जहाँ हुआ वहाँ उस भूमिका में कैसा राग है, यह बताने को वीतराग का भेद राग है, ऐसा कहा गया है. ऐसी राग की मंढता होती है. उस भूमिका में पंय मडाव्रतादि का (भाव होता है). उसको कपडा लेने का भाव, उसके लिये भोजन बनाने का भाव आता नहीं, उस अपेक्षा से उसको वीतराग भाव की भूमिका में ऐसे भाव को वीतराग भाव का भेद है, ऐसा कहने में आया है. समज में आया ?

‘तथा उसकी परिकरभूत...’ लो, ठीक ! पांय व्रत विकल्प शुभ राग है, उसका परिकर यानी वाड. देखो ! परिकर (का अर्थ मूल ग्रंथ में फूटनोट में दिया है). अनुसरण करनेवाला समुदाय, अनुसरसमूह. देखो ! समिति. है न ? पांय प्रकार की समिति. देखकर चलना. है तो वहाँ विकल्प - राग. विचार करके बोलना विकल्प (है), औषणा - निर्दोष आहार लेना वहाँ है शुभ राग. भूमिका अनुसार मुनि को निर्दोष आहार लेना, ऐसा विकल्प आता है. ले सकता हूँ वहाँ प्रश्न अभी है नहीं. ऐसा विकल्प आता ही है तो उस विकल्प को पंय व्रत की वाड कहने में आया है. परिकर - समुदाय, उसका समुदाय है. राग का राग समुदाय है, ऐसा कहते हैं. कठिन बातें !

मुमुक्षु :- मडाव्रत की रक्षा.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हाँ, राग की रक्षा. बात ऐसी है, भाई ! यरषानुयोग की शैली

કી કથનપદ્ધતિ નહીં જાને ઔર કલ્પના સે અર્થ કરે (તો) સારા ન્યાય સે ઊલટા હો જાયે. સમજ મેં આયા ? દષ્ટિ કે વિષય કી બાત ચલતી હો ઔર ઉસકે સાથ યહ નહીં મિલ્લાન ન કરે તો (ઐસા લગે કિ) યહ તો દુઃખ હુઆ, ત્યાગ દશા હુઈ. અરે...! સુન તો સહી. ભાઈ ! જ્ઞાની કો તો કેવલજ્ઞાન લેને કા - કરને કા ભાવ નહીં. તો યહ અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ લાના, વહ કહાં સે આયા ? આયા, સુન તો સહી. ઉસ ભૂમિકા મેં.. આ..હા...! છઠ્ઠી ભૂમિકા મેં જહાં વીતરાગ ભાવ પ્રગટ હુઆ વહાં પંચ મહાવ્રત કા વિકલ્પ ઉસ ભૂમિકા મેં શુભ રાગ હોતા હૈ, બસ. ઉસ શુભરાગ કા પરિકર - અનુસરણ કરનેવાલા. જહાં ઐસા શુભભાવ હૈ ઉસકો અનુસરણ કરનેવાલા. અનુચર ઉસકા દાસ. લો ! પાંચ સમિતિ, પાંચ મહાવ્રત કા રાગ કા દાસ હૈ. ઐસા હોતા હૈ. હૈ રાગ, હાં !

પંચ સમિતિ - ઇર્ષ્યા, ભાષા, ઐષણા, આદાનનિક્ષેપ - લેના-રખના. વહ સબ ક્રિયા જડ કી હૈ. લેકિન લેના-રખને કા વિકલ્પ ઊઠતા હૈ વહ વ્રત કા સમુદાય હૈ, વ્રત કા અનુચર હૈ. ઉસકે સેવક કે સમૂહ હેં. શુભરાગ, એક તો શુભરાગ વીતરાગ ભાવ કા ભેદ ક્રિયા ઔર યે ભેદ શુભરાગ કે સબ અનુચર - દાસ હેં. આહા..હા...! કેસી કથની હૈ યહ ! ભાઈ ! (ચલને મેં) કહીં ભી જીવ પર (પૈર નહીં આયે). નીમ કા ફૂલ હો, નીચે હરિયાલી હો ઉસ પર પૈર નહીં આ જાયે. સમજ મેં આયા ? ઐસે નીચે દેખકર ચલને કા વિકલ્પ હૈ. વહ રાગ હૈ. કહીં હરિયાલી ન હો, સચેત પૃથ્વી કા કણ ન હો. પૃથ્વી હોતી હૈ ન ? સચેત ખાનમેં સે નિકલા હો. ગધે લે જાતે હેં ન ? વહ સચેત હૈ. એક કણ મેં અસંખ્ય જીવ હેં. પાની કા એક બિંદુ ઉપર સે ગિરતા હૈ તો ઉસમેં અસંખ્ય જીવ હેં. ઉપર સે ગિરતા હૈ ન ? વર્ષા કહતે હેં ન ? વર્ષા. પાની ગિરતા હૈ. તિલ જિતને બિંદુ મેં પાની કે - જલ કે અસંખ્ય જીવ હેં. મુનિ તો છકાય કી હિંસા કે ત્યાગી હેં. સમજ મેં આયા ? વનસ્પતિ કે કણ પર યા પૃથ્વી કે કણ પર ઉનકે પૈર ન પડે, ઐસા વિકલ્પ ઉનકો આતા હૈ. સમજ મેં આયા ? જડ કી ક્રિયા હોતી હૈ સ્વતંત્ર. સમિતિ હુઈ ન ? પંચ સમિતિ.

‘પાંચ પ્રકારકા ઇન્દ્રિયરોધ,...’ વહ પરિકર હૈ. અભી વિકલ્પ હૈ, હાં ! ઇન્દ્રિય સે નિરોધ. ઇન્દ્રિય કા ભોગ આદિ વાસના જો હૈ ઉસકા નિરોધ કરતે હેં. (વહ) શુભરાગ હૈ. પંચ મહાવ્રત, વીતરાગ ભાવ કા રાગ ભેદ ઔર યે સબ રાગ કે અનુચર - દાસ (હેં). સાથ મેં ઐસા હોતા હૈ. બડા રાજા નિકલે તો ઉસકે સાથ પાંચ-પચીસ નૌકર તો સાથ મેં હોતે હી હેં. અકેલા નહીં નિકલતા. રાજ નિકલતા હૈ ન, રાજા ! ઉસમેં કુછ

है नहीं, हां ! यह तो पुण्य का परिकर समुदाय कैसा है, यह बताना है. जैसे पंच मछलप्रत का विकल्प का परिकर - समुदाय कैसा है, यह बताना है. जो जो उसका रूप तो बराबर बताना चाहिये न ! पुण्य के इल में आत्मा को लाभ (है), वह प्रश्न यहां है नहीं.

यहां तो पंच मछलप्रत का राग, जब वीतराग भाव सम्यग्दर्शन, ज्ञानपूर्वक हुआ तब मछलप्रत का राग हुआ उसके पास ऐसा अनुचरणा दास समुदाय होता है, ऐसा कहते हैं. अकेला पंच मछलप्रत का राग रहता नहीं. समज में आया ? पांच इन्द्रिय का निग्रह. श्रोत, यक्षु (आदि का) निग्रह होता है. और 'लोक,...' अेक विकल्प है. किया जड की (है). लेकिन विकल्प है. डाढी, मूछ के बालों का रक्षण करना वह तो राग है. उसे छोडने का भाव विकल्प (होता है). लोक की किया कर सके वह जड की किया है, वह अपनी किया है नहीं. वह तो अणुव की किया है.

प्रश्न :- अपने आप होता है ?

समाधान :- अपने आप होता है. आ गया नहीं ? इस्तादिक की किया स्वयमेव होती है. उसमें आया है. 'द्रव्यसंग्रह' ! वह तो (संवत्) २००० की साल में बात यकी थी. (अेक) ब्रह्मचारी शैठ थे. कुछ जबर नहीं, सब त्यागी नाम धारणा करते हैं लेकिन तत्त्व की कुछ जबर नहीं. हमारे साथ दो भास रहे. (हिर कडा), आप जो बात कहते जो उस बात की तो हमें कुछ जबर नहीं. डाय की किया आत्मा नहीं कर सकता. (संवत्) २००० की बात है, २५ वर्ष पहले. यहां रहे थे, अेक कमरे में रहे थे. विडार में दो महिने साथ में थे.

गन्ने का रस लेने गये थे. गन्ने का रस लेने गये तो यहां उसके पास पूरा साह कराये, क्या कहते हैं ? संयो. साह करावे, डाय साह करावे. लेकिन ऐसा जाने का काम क्या है आपको ? गन्ना साह कराये, संया साह कराये हिर गन्ने का रस लिया. हिर हमे कडा, लो, मडाराज ! इतना तो हमारे पास से लो. मैं साह लाया हूं, हां ! लेकिन यह जाने का काम क्या है आपको ? (गन्नेवादे को) बारड आने-आठ आने लेने को कडा तो उसने नहीं लिया. मडाराज के लिये है, ऐसा कडा तो साह करके रस भर दिया. हमने कडा, ऐसा रस जाने का काम क्या है ? हमारे पास पैसे तो न ले लेकिन उसे कितनी महेनत पडी. गन्ना साह करे, संया साह करे, आदमी का डाय साह हो. ऐसा

गन्ने का रस भाकर काम क्या है आपको ? हम तो रस-भस लेते नहीं. आहा...हा...!
अरे... भगवान !

हिर बात करते-करते कडा, हस्त की क्रिया आत्मा नहीं कर सकता. 'छन्दौर' में अक बाई है, उसको जानते हैं न ? 'छन्दौर' में बहुत जानपनावाली बाई है. उसे वांचन बहुत है, जावज्जव पर्यंत उसने प्रतिमा नहीं ली. क्योंकि प्रतिमा के योग्य हमारी दशा है नहीं. अक भी पडिमा नहीं ली. पडिमा किसको (लोती है ?) पंचम गुणस्थान डो, अनुभव डो, शांति बढ गई डो हिर विकल्प आये तो प्रतिमा कडने में आती है. पूरी ज्वन (प्रतिमा) नहीं ली. (ब्रह्मचारी कडा उस बाई को) पूछुंगा. (हमने कडा), यहां आत्मा को पूछ न ! बाई क्या ? यड तो २५ वर्ष पडले की बात है. हस्तादिक की क्रिया आत्मा जड की क्रिया कर सके ? प्रश्न क्या है यहां ? यड डथ यलाना, डिलाना आत्मा की क्रिया है ? डिलना-यलना तो जड की क्रिया लोती है. आत्मा में राग डो, वड तो कडते हैं. समजे ? विकल्प लोता है.

प्रश्न :- राग...

समाधान :- राग के कारण वड क्रिया नहीं डुई.

मुमुक्षु :- आप उसकी भी तो ना कडते डो.

पूज्य गुरुदेवश्री :- ना कडते हैं न ! राग राग में रडा, राग के कारण यलने की क्रिया डुई ? राग के कारण डोय की क्रिया डुई ? बिलकुल जूठ बात है. क्या बात है ? वड तो जड की क्रिया है. जड की क्रिया जड के कारण अपने से लोती है. राग आया तो डुई, ऐसा भी नहीं. और वड क्रिया जड की डोनी थी छसलिये राग आया ऐसा भी नहीं. ऐसी बात है. और वड राग आया तो वीतराग का भाव टिकता है, पंच मडाव्रत का ऐसा राग है तो वीतराग भाव टिकता है, ऐसा नहीं. आहा...हा...!
और वीतराग भाव है तो अड्डाईस मूलगुण का विकल्प उसके कारण से आता है, ऐसा भी नहीं. यहां यरणानुयोग (का अधिकार) है तो वड बात समजाने में आती है.

ऐसी जब वीतराग दशा डो, मुक्ति आनंद का कारण, परमानंद का कारण सादि अनंत आनंद का कारण ऐसी यारित्र दशा डो, उस समय ऐसा अड्डाईस मूलगुण का विकल्प में पंच मडाव्रत मूल आता है. मूलगुण कडा न ? मूलगुण कडा उसकी व्याख्या यलती है. समजे ? क्या आया ?

‘लोक्य,...’ लोक्य किया. विकल्प, डां ! लोक्य की किया आत्मा कर सकता है, (ऐसा) तीनकाल में नहीं. समज में आया ? हजारो आदमी एकट्टे होते हैं (उन्हें ऐसा लगे), ओ...डो...डो...! कितना लोक्य करते हैं !

मुमुक्षु :- आश्चर्य लगता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- धूल भी आश्चर्यकारी नहीं. उसमें क्या है ? घेटा भी लोक्य कराते हैं.

मुमुक्षु :- उस प्रकार का नहीं करते ?

पूज्य गुरुदेवश्री :- उस प्रकार का नहीं, यह तो उसका बाप है. यहां अतिमान है. मैं करता हूँ, दुनिया जाने, दुनिया जाने कि, मैं ऐसी किया करता हूँ. वह तो अतिमान है. प्रसिद्धि में आना है ? समज में आया ?

यहां कलते हैं कि, विकल्प आता है. लेकिन उसकी मर्यादा विकल्प तक है. ‘छह प्रकारके आवश्यक,...’ देओ ! ये व्यवहार सामायिक का प्रश्न. निश्चय सामायिक तो अेक व्रतर्प ली. उसका भेदर्प जो भाव (है), उसमें छह आवश्यकवाली सामायिक आयी न ! सामायिक, योवीसंथो, वंदन, प्रतिकमण, काउसग्ग, प्रत्याप्यान. इसमें सामायिक तो आयी लेकिन यह सामायिक विकल्प है. समज में आया ?

वीतरागर्प सामायिक तो अेक प्रकार की वास्तविक सामायिक है. उसमें पंच महाव्रत का शुभरागर्पी भाव, उसका समुदाय दास, अनुयरण उसमें यह सामायिक का विकल्प आये, आता है. समज में आया ? कलते हैं कि, सामायिक का विकल्प. योवीसंथो – योबीस तीर्थंकरों को वंदन का राग, गुरु के वंदन का राग. प्रतिकमण (यानी) अशुभ से छूटकर शुभभाव का राग. प्रत्याप्यान (यानी) अशुभ से छूटकर शुभ का प्रत्याप्यान भाव और काउसग्ग. है सब छह प्रकार का राग. आडा...डा...! समज में आया ? छह प्रकार डो गये न ? सामायिक, योवीसंथो, वंदन, प्रतिकमण, काउसग्ग और प्रत्याप्यान.

‘छह प्रकारके आवश्यक,...’ देओ ! भाषा आवश्यक है. जरूर करना. वह व्यवहार की भाषा है. अे...ई...! ‘नियमसार’ में आता है. ‘णियमेण य जं कज्जं’ भगवान ‘कुंदकुंदाचार्यदेव’ कलते हैं, नियम से निश्चय करने लायक है. अपना स्वरूप दर्शन-ज्ञान-चारित्र वीतराग भाव ‘णियमेण य जं कज्जं’ (नियम से करने लायक है). यह ‘नियमसार’ की तीसरी गाथा है. ‘णियमेण य जं कज्जं’ ओ...डो...! भगवानआत्मा निश्चय से जो

કરનેલાયક છે વહ તો નિર્વિકલ્પ સમ્યગ્દર્શન, નિર્વિકલ્પ સ્વસંવેદન ઔર નિર્વિકલ્પ વીતરાગ દશા. 'ણિયમેણ ય જં કજ્જં' ઐસા પાઠ છે.

(વહાં જો કહતે હૈં) યહ વ્યવહાર કાર્ય છે. ચરણાનુયોગ મેં ઐસા વિકલ્પ આતા છે. નહીં તો આવશ્યક કા જો વિકલ્પ છે વહ કરનેલાયક છે, ઐસા નહીં. ઐસી બુદ્ધિ નહીં છે. આહા..હા...! કઠિન બાત, ભાઈ ! લેકિન આતા છે ઉસકો આવશ્યક છે, ઐસા કહને મેં આયા. કઠિન માર્ગ, ભાઈ ! આયા ન ? છહ આવશ્યક - આવશ્યક ક્રિયા. અવશ્ય કરનેલાયક ઐસા કહા. વ્યવહારનય સે કહા છે. યાની ક્રિ ઐસા છે નહીં. લેકિન આતા છે ઉસકો નિમિત્ત કા જ્ઞાન કરાને કો કહને મેં આયા. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- .. ક્રિયા અવશ્ય હોતી છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઐસા વિકલ્પ આતા છે, બસ ઇતના. આતા છે. લાતા છે વહ ચરણાનુયોગ કા વ્યવહારનય કા કથન છે. ઉસ ભૂમિકા મેં આતા છે. ઉસ પ્રકાર કી યોગ્યતા છે તો રાગ કા વિકલ્પ આતા છે. ઉસકો ચરણાનુયોગ મેં અઘાઈસ મૂલગુણ પાલતે હૈં, રાગ કો પાલતે હૈં ઐસા અર્થ નહીં કરના. પાલતા છે, ઐસા ચરણાનુયોગ કી શૈલી મેં કથન ચલે. પાલતે હૈં તો વીતરાગ ભાવ. લેકિન ઐસા રાગ આતા છે તો વ્યવહાર નય સે પાલતે હૈં, ઐસા કહને મેં આતા છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લેકિન ન પાલે ક્યા ? હોતા છે (વહ) હોતા છે. પાલે ક્યા ? રાગ કો પાલના છે ? રક્ષા કરની છે ? રાગ કી રક્ષા કરની જાયે તો મિથ્યાત્વ હો જાતા છે.

મુમુક્ષુ :- ઉસકે બિના મુનિપના રહતા નહીં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઉસકે બિના રહતા નહીં યાની ઐસા ભાવ હોતા છે, ઉતના. ઉસસે મુનિપના છે ? મુનિપના વીતરાગ ભાવ સે છે. યહ તો અચારિત્ર છે. પંચ મહાવ્રત (કા) રાગ ભાવ તો અચારિત્ર છે. અચારિત્ર ચારિત્ર કા ભેદ ! દેખો ! અઘાઈસ મૂલગુણ વીતરાગ ભાવ કા ભેદ છે, (ઐસા કહતે હૈં). સોને કા દષ્ટાંત આયેગા. દે, દષ્ટાંત તો દે ન ! વ્યવહાર કી શૈલી છે વહાં ઉસ પ્રકાર કા ભાવ હોતા છે, ઐસી કથન પદ્ધતિ આતી છે. 'સદ્ગુરુ કહે સહજ કા ધંધા, વાદવિવાદ કરે સો અંધા' વાદવિવાદ કી યહ ચીજ છે નહીં, બાપૂ ! ઐસી બાત છે, ભાઈ ! આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

देजो ! विवेक. दृष्टि (में) तो पर्याय को प्रगट करुं ऐसा भाव नहीं. क्योंकि परिशमन यादु है उसमें प्रगट करुं, (ऐसा) कहां आया ? समज में आया ? दृष्टि तो द्रव्य पर पडी है, एतना बस. अब मैं परिशमं (ऐसा नहीं). परिशाम तो है, उसमें परिशमं कहां आया ? वीतरागाभावरूप परिशमं ऐसा भी नहीं. वड तो परिशमनशील भाव है तो डोता डी है. उस समय में भी रागादि आता है तो डोता है उसको यहां व्यवहार से वीतराग भाव का भेद कडने में आता है. आडा..डा...! कठिन शैली. निश्चय और व्यवहार की संधि.

कोई ऐसा कडते हैं कि, डमें वीतराग भाव है. अब विकल्प का क्या काम है ? ऐसा विकल्प डमें डोता नहीं. यहां अक साधु आये थे न ? 'समयसार' पढते हैं न. वड जानता था कि यहां निश्चय की बात बलती है. (एसदिये कडता था) डमें विकल्प का क्या (काम है) ? व्यवहार का मुनिओं को क्या काम है ? डम तो निश्चय में रडते हैं. ओ..डो...! (संवत) २००९ की साल में आये थे. वड जानता था कि, यहां निश्चय की बात बलती है. (एसदिये कडा), डम साधुओं को व्यवहार का क्या काम है ? और विकल्प डकते हैं, विकल्प है वड मिथ्यात्व है. अरे...! ऐसा नहीं डोता. कुछ मालूम नहीं और 'समयसार' पढे. विकल्प मिथ्यात्व है. विकल्प मिथ्यात्व नहीं है, भाई ! विकल्प से धर्म माने तो मिथ्यात्व है. देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा करना वड मिथ्यात्व नहीं. देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा करना वड तो राग है. लेकिन उसको परमार्थ धर्म माने तो मिथ्यात्व है. समज में आया ? आडा..डा...! रागभाव तो नपुंसकता है. ओ..ई...! शास्त्र में ऐसा आया है न ? वीर्य तो स्वरूप की रचना करे. जैसे आया कि नहीं ? ४७ शक्ति. वीर्य तो स्वरूप के रये उसे वीर्य कडते हैं. राग को रये उसे वीर्य कडते हैं ? शास्त्र में तो ऐसा कडा. 'पुण्य-पाप अधिकार' में पीछे (आता है), नपुंसक है. वड तो 'पुण्य-पाप' में आया. वड तो 'अण्व अधिकार' में आया न ? क्लीब. अण्व अधिकार. ४४ गाथा में आया है. क्लीब - नपुंसक है, आया है. राग का करना और राग में रडना वड तो नपुंसक है.

यड बात यहां कडते हैं कि, पंच महाव्रत का मूलगुण चारित्र का भेद है और उसके साथ ऐसा परिवार रडता है. भाई ! व्यवहार.. व्यवहार... व्यवहार आता है उसे करने योग्य है कडने में आता है. आता है. ऐसी बातें हैं, भाई ! यडी 'अमृतचंद्राचार्यदेव'

ऐसा कहे, निश्चय से तो એક डी आवश्यक है. यरषानुयोग में (ऐसा कहे) छड आवश्यक है.

‘सोगानी’ कई बार ऐसा कडते हैं न कि, ‘डमें ऐक आवश्यक है पडकर र्योट लगी थी.’ तो ये सब छड आवश्यक में बोजा लगता है. बोजा लगता है. बात सख्यी है. ऐ...ई...! कया है ? ‘न्यालरंडभाई सोगानी’ लिभते हैं, डमको आत्मधर्म मिवा और उसमें जड ऐक आवश्यक की बात आई कि, आवश्यक ऐक है. निश्चय से करने लायक वीतरागभाव (है). (ऐसा पडकर) डमको र्योट लगी. तो डमारा कार्य डमने कर लिया, ऐसा लिभते हैं. ‘गुरुदेव’ने कडा ऐसा डमने किया. वड कार्य डमने किया. समज में आया ? बडुत काम करके यले गये. देड छूटकर पांय वर्ष डो गये. अनुभव की दृष्टि, निर्विकल्प की दृष्टि का जेर इतना कि, द्रव्यदृष्टि प्रधान डी उसका कथन यलता था, अस ! उसे कडां उपदेश देना था. उसे सभा ईकठठी करे, बडुत (लोग) डो, ऐसा उन्हें कुछ था ? उस समय ऐसा आया. भाई ! उसे तो कोई जरूरत नहीं थी. समज में आया ? कैसी बात है, देजो न ! ऐ...ई...! आडा...डा...! ‘डमको भगवान का नाम सन्भुभ का विकल्प आता है वड लकी लगती है.’ ऐसा लिभा. बात सख्यी (है). भगवान के नाम की ओर लक्ष्य जाता है. भगवान यड तीर्थकर है, ऐसा लक्ष्य जाता है तो लकी लगती है. शुभराग है न ! आग है, कषाय है कि नहीं ? ‘छड ढाला’ में कडा नहीं ? ‘राग आग दहै सदा’ भाषा तो लोग बडुत बोल देते हैं. लेकिन राग विकल्प डो तो भी दाल और अग्नि है, कषाय है. ये अड्डाईस मूलगुण कषाय लकी है. आडा...डा...! ऐ...ई...!

मुमुक्षु :- वड तो निश्चय की बात है, व्यवडार से अमृत है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- व्यवडार से अमृत है, उसका अर्थ कया ? (अमृत) है नहीं. व्यवडार का अर्थ कया ? ‘भोक्ष अधिकार’ में कडा नहीं ? द्रव्य प्रतिकमण व्यवडार से अमृत है. व्यवडार से अमृत का अर्थ कया ? व्यवडार से कडा ऐसा है नहीं. समज में आया ? व्यवडार तो ऐसा कडता है कि, देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा का राग व्यवडार समकित है. व्यवडार समकित है. (तो कया) राग व्यवडार समकित है ?

मुमुक्षु :- लिभा तो है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- लेकिन लिभा है उसका अर्थ कया ? कि, राग है उसको समकित कडना वड व्यवडार है. व्यवडार यानी ऐसा है नहीं. फिर भी राग व्यवडार का विषय

है. लेकिन समझित कइते हैं, ऐसा नहीं.

मुमुक्षु :- व्यवहार डो तो निश्चय शोभा देता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- व्यवहार के बिना शोभा देता है. भगवान ! ऐसी बात है, प्रभु ! व्यवहार बिना निश्चय शोभा देता है. आ हीक अक लाकडुं नाप्युं. (अक और विपरीत मान्यता डाली). आडा...डा...! भाई ! व्यवहार के स्थान में व्यवहार डो. वड बात तो यलती है. लेकिन उससे वीतरागभाव शोभे ? रागभाव से वीतरागभाव शोभे ? भाई ! आपू ! ऐसा है, भाई ! यरषानुयोग की कथनी में जो आता है वड आता है. आडा...डा...! यहां तो जितने जोल कइते हैं, वड सब शुभभाव के हैं.

मुमुक्षु :- दीक्षा देवानो भाव तो आवे ने !

पूज्य गुरुदेवश्री :- दीक्षा का भाव था कब ?

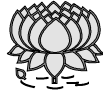
पुण्य का योग डो तो (पैसा मिले). किसी के कारण कुछ होता नहीं. पुण्य का योग डो उसमें आत्मा को क्या लाभ है ? करोड डो या द्दो करोड डो या पांच करोड डो, शरीर सुंदर डो उसमें आत्मा को क्या लाभ है ? समज में आया ? वड तो नुकसान है. उस ओर लक्ष्य जाता है (उसमें) नुकसान.. नुकसान... नुकसान जोट का धंधा करता है. ये अछाईस मूलगुण भी जोट का धंधा है. जोट का समजे ? नुकसान का धंधा. लेकिन आवे बिना रहता नहीं. यरषानुयोग में अछाईस मूलगुण करना आवश्यक है, पालते हैं, ऐसा कइने में आता है. पूर्ण वीतराग न डो (तब तक आता है). वीतराग भाव तो है लेकिन पूर्ण वीतराग न डो तो ऐसा भाव आता है. परंतु आदरणीय है, आश्रय करनेवायक है, उसमें सुभबुद्धि है, डितबुद्धि है (ऐसा) है नहीं. डेयबुद्धि से आता है. समज में आया ? कठिन काम. शास्त्र की शैली पद्धति को समजना. 'ज्यां ज्यां जे जे योग्य छे तहां समजवुं तेड' भाई ! 'त्यां त्यां ते ते आचरे आत्मार्थी जन अड.' भगवान ! ऐसी यीज है.

'अयेवपना,...' देजो ! अयेवपना आवे बिना रहे नहीं. वस्त्ररहितपना. समज में आया ? मुनिपना वीतरागता डुई और किसी को वस्त्र रजने का भाव रहे, (ऐसा) तीन काल में डोता नहीं. समज में आया ? (कोई कडे कि), डमें वस्त्र के प्रति मूर्छा नहीं है. मूर्छा नहीं है. डम तो परिषड सडन नहीं डोता है तो रजते हैं. तो कइते हैं, जूठ बात है. समज में आया ? वस्त्र की लंगोटी अक धागा भी रजे तो भी वहां मुनिपना

के योग्य नहीं है ऐसा राग है. ऐसा राग है वहां मुनिपना है नहीं. ऐसी दशा की बात है, भाई ! वहां किसी का पक्ष करके ऐसा (कहे) ऐसी बात नहीं. यह तो वीतराग मार्ग है. जैसा सत्य का स्तर अनादि से है वह बात है. समझ में आया ?

अक साधु वहां आया था. विद्वान था. चार मास सुना. श्वेतांबर साधु. उसने कडा, बहुत बात है. बाद में बाहर निकलकर कडे, (महाराज) कहते हैं कि निर्विकल्पता मार्ग है फिर कहते हैं मुनिपने में वस्त्र भी बाधा करता है. वस्त्र भी बाधा करता है. (हमने कडा) वस्त्र बाधा करता है, ऐसा किसने कडा ? वह तो परद्रव्य है. लेकिन देने का भाव है वह विरोध है. वस्त्र देने का भाव है वहां मुनिपना है नहीं. ऐसा अयेक्षण का भाव - शुभ राग आये बिना रहता नहीं. विशेष बात करेंगे...

श्रीता :- प्रभाषा वचन गुरुदेव !



वीर संवत २४८५, अषाढ सुद ८, मंगलवार

ता. २४-६-१९६८

गाथा-२०८-२१२, प्रवचन नं. २११

यह 'प्रवचनसार' यरझानुयोगसूचक सूचिका (अधिकार) चलता है. साधुपद लेने की विधि. प्रथम तो उसको आत्मा का अनुभव होना चाहिए. पहले सामायिक कडा न ? समय में परिष्कृत होते. सम्यग्दर्शन उपरांत सामायिक में साधु (का) परिष्कृत होता है. वीतरागरूप शुद्धउपयोगरूप परिष्कृत होता है. यहां तो यौथे से (शुद्धोपयोग) शुद्ध होता है और मुनिपना में मुख्यपने सातवें में है और गौणपने छठे (गुणस्थान में) भी शुद्ध उपयोग कडने में आया है. ऐ...ई...! यरझानुयोग में आयेगा. छठे गुणस्थान में विकल्प हुआ फिर भी शुद्ध उपयोग गिनने में आया है. उस भूमिका के योग्य शुद्ध उपयोग की परिष्कृति है तो उसके योग्य विकल्प से विरुद्ध विकल्प न हो तो शुद्ध उपयोग गिनने में आया है. शुद्ध की परिष्कृति के साथ ऐसा विकल्प है. यह तो 'कुंडकुंडाचार्यदेव' मुनि अपनी बात करते हैं. हमारा अनुभव, मार्ग है वह तुमको कडते हैं, जिसको अंगीकार करना हो तो इस विधि से अंगीकार करो. मार्ग तो दोनों बताये न !

कडते हैं, पहले तो सामायिक एक महाव्रत की व्यक्ति. भगवानआत्मा ! शुद्ध पूर्ण कृतकृत्य परमात्मस्वरूप (है), ऐसी पहले अनुभवदृष्टि हुई, ज्ञानज्योति प्रगट हुई. उसका नाम तो सम्यग्दर्शन है. आनंद का अनुभव, शांति का वेदन और रागादि (से) पृथक् ऐसा अनुभव होता है, यह ज्ञानज्योति प्रगट हुई. तबसे सम्यग्दृष्टि कडने में आया है. पीछे जब साधुपना लेते हैं तो सामायिक का परिष्कृत होता है. शुद्ध उपयोग वीतरागरूपी परिष्कृति होती है. समज में आया ? ये अज्ञाईस मूलगुण उसका व्यवहार से भेद है. अज्ञाईस मूलगुण है वह व्यवहार से सामायिक का भेद है. व्यवहार से भेद है. वह

कहते हैं, देजो ! अपने बोल आ गया है.

पहले तो उसे पंच महाव्रत का परिणाम होता है. और पंच महाव्रत के परिणाम में अनुचर, उसका सेवक. है न अनुचरसमूह ? सेवक का समूह होता है. अहिसाहि पंच महाव्रत का विकल्प, है विकल्प, शुभ राग है, परंतु अनुभव की शुद्ध परिणतिपूर्वक शुद्ध निर्विकल्प की परिणति - पर्यायपूर्वक मुनि को ऐसी सामायिक के भेदरूप अज्ञातस (प्रकार के) विकल्प आते हैं. पंच महाव्रत, उसकी परिकर (अर्थात्) अनुचर समूह. 'पांच समिति, पांच प्रकारका इन्द्रियरोध, लोच, छह प्रकारके आवश्यक,...' वहां (तक) आया है न ? बाईस बोल हुआ. बाईस बोल. छह बोल रहे. क्या ? समज में आया ? मुनिपने की ऐसी विधि समजनी तो पड़ेगी कि नहीं ? मुनिपना जैसा है ऐसा श्रद्धा में न आवे तो श्रद्धा विपरीत हो जायेगी. समज में आया ?

आत्मा का भान है, विद्वानंद आत्मा आनंदस्वरूप सच्चिदानंद प्रभु, ऐसा आनंद के वेदन के अतिरिक्त प्रचुर आनंद के वेदन में सामायिक की परिणति - दशा वीतराग होती है. इस भूमिका में अज्ञातस मूलगुण का विकल्प होता है. यहां तक आया है, देजो !

उसे 'अयेवपना,...' आता है. ऐसा मुनि हो, उसको तो द्विगंभर दशा हो जाती है. बिलकुल वस्त्र का धागा नहीं (होता). ऐसी वस्तु की स्थिति है. यह कोई संप्रदाय की बात नहीं. श्वेतांबर में कहते हैं कि, अयेवत्व यानी बहुत थोड़ा वस्त्र, अल्प वस्त्र (होता है). जैसे कहते हैं न, छोटी कन्या हो तो उसे पेटे उषोदरी है, (ऐसा कहते हैं). उसे पेट ही कहां है ? पेट ही नहीं है, ऐसा कहते हैं न ? पेट नहीं है (कहते हैं) लेकिन है तो सही, लेकिन थोड़ा छोटा पेट है. पेट नहीं दीजे तो कहते हैं, देजो ! उसको पेट ही कहां है ? जैसे बहुत थोड़े वस्त्र हो तो उसको वस्त्र है नहीं, ऐसा कहते हैं. ऐसी बात यहां है नहीं.

मुमुक्षु :-

पूज्य गुरुदेवश्री :- वह दूसरी बात है और यह दूसरी बात है. भेद किये हैं तो वस्त्र होता है ? ऐसा है नहीं. स्थविरकल्पी है, बहुत समुदाय में साधु रहते हैं, जिनकल्पी अकेले रहते हैं. है तो दोनों नग्न मुनि. उसमें कोई कर्क है नहीं. समज में आया ? आगे आयेगा कि, परप्राणी की हिसा हो उससे बंध नहीं. वह तो वीतरागभाव

से अबंध परिणाम है लेकिन परिग्रह रहने से बंध अंकांत होगा. समज में आया ? वस्त्र आदि का ङंड, टुकड़ा रहे और कहे कि, मैं साधु हूँ. बिलकुल जूठ बात है. समज में आया ? वस्तु की मर्यादा ऐसी है. आडा..डा...!

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- यह भी अपवाद है. नग्नपना का रहना वही अपवाद, विकल्प (है). वह अपवाद है. उत्सर्ग मार्ग तो अंदर वीतरागपने परिणामित होना वही उत्सर्ग मार्ग है. लेकिन उस भूमिका में जब तक पूर्ण वीतरागता न हो तो ऐसा अज्ञातस मूलगुण का विकल्प आये बिना रहते नहीं. ऐसी यीज है. वही अपवाद है. ओ..डो..डो...! तकरार.. तकरार... तकरार. लोगों को अपना पक्ष (छूटता नहीं). जिसमें जो पक्ष ले लिया उसको सिद्ध करने को फिर कुतर्क लगावे. यह तो वीतरागमार्ग है, भाई ! पंचमकाल कहां छूता है ? पंचमकाल क्या ? पंचमकाल में क्या कोई (अलग रीत से) शीरा बनता है ? क्या कहते हैं ? डलवा ! उसमें धूल डालकर डलवा बनता है ? डलवा तो आटा, घी और दूध तीन से बनता है या यौथे से बनता है ? इस अलौकिक बात में बिलकुल झूठ है नहीं.

मुमुक्षु :- लौकिक में भी झूठ नहीं है तो अलौकिक में तो झूठ कहां हो सकता है ?

पूज्य गुरुदेवश्री :- लौकिक में झूठ भी होता है. घी नहीं डालकर तेल डाले. शीरा में ऐसा होता है. गरीब आदमी होता है वह तेल का शीरा बनाता है. समज में आया ? हम तो छोटी उम्र से सब देखा है न ! उस वक्त सब देखा है.

(वस्त्र का) एक टुकड़ा हो तो भी वह साधु नहीं. सत्ताईस (भेद) भी नहीं. एक भी नहीं. एक ङंड अपूर्ण है तो सब जूठा है. बात ऐसी है. समज में आया ? 'अयेवपना,...' द्विगंबरपना. वस्तु का स्वरूप ऐसा है. जैसे अंतर में सम्यग्दर्शनपूर्वक सामायिक की वीतरागदशा प्रगट हो; सामायिक है न ? देजो ! उसमें आया है. (२०७ गाथा की फूटनोट में लिखा है) 'समयमें (आत्मद्रव्यमें, निजद्रव्यस्वभावमें) परिणामति होना सो सामायिक है.' इस ओर आ गया है. आ..डा...! भगवान् आत्मा ! आत्मद्रव्य में परिणामना. (तो) राग आत्मद्रव्य है ? वह तो आस्रव है, विकल्प है. मार्ग बापू (ऐसा है). बचाव करे, (ऐसा) नहीं यद्वे. समज में आया ? आत्मज्ञान और इसके उपरांत जहां मुनिपना (है), वहां तो उसको अयेवपना ही होता है. भगवान् तीर्थंकर ने भी पडले से अयेवपना ग्रहण

ક્રિયા. (સબ કો) બતા દિયા કિ, માર્ગ તો એસા હૈ, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ?

‘અસ્નાન,...’ બિલકુલ સ્નાન નહીં. મુનિ કો સ્નાન હોતા નહીં. ... કા ભાવ રાગ હૈ. એસા રાગ મુનિ કો હોતા નહીં. ‘ભૂમિશયન,...’ ભૂમિ મેં સોના. સમજ મેં આયા ? ઘાસ કા બિછાના, એસા બિછાના કરકે સોના, વહ મુનિ કા માર્ગ હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ? ઘાસ બિછાકર બૈઠ જાના, ચારો ઓર ઘાસ (બિછાકર બૈઠના) વહ મુનિમાર્ગ નહીં. વહ માર્ગ નહીં હૈ, બાપૂ !

એક સંજ્વલન કા દેશઘાતિ સ્પર્ધક હૈ. તીન કષાય કા અભાવ (હૈ). સંજ્વલન કા સર્વઘાતી સ્પર્ધક કા સંજ્વલન હૈ દેશઘાતિ પ્રકૃતિ. દેશઘાતિ કા સ્પર્ધક દો પ્રકાર કા હૈ. ઉસમેં સર્વ સ્પર્ધક, સર્વઘાતિ ઓર દેશઘાતિ. દેશઘાતિ સ્પર્ધક હૈ વહ છહે હોતે હૈ. એસા માર્ગ હૈ, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ? સ્પર્ધક હાં ! ઉસકી પ્રકૃતિ દેશઘાતી હૈ. દો પ્રકાર કે સ્પર્ધક હોતે હૈં. સર્વઘાતી સ્પર્ધક હોતા નહીં. વીતરાગભાવ... ઓ..હો..હો...! જિસમેં ચારિત્રદશા, આનંદદશા, પરમેશ્વરદશા. પરમેષ્ટી મેં મિલ ગયે ન ! સમજે ?

‘શ્રીમદ્’ મેં વહ આતા હૈ, ‘નગ્નભાવ મૂંડભાવ સહ અસ્નાનતા... નગ્નભાવ મૂંડભાવ સહ અસ્નાનતા, અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો, અદંતધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો, અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ? ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો..’ દેખો ! સમ્યક્દષ્ટિ હૈ, આત્મજ્ઞાની હૈ, ભાવના ભાતે હૈં. સમજ મેં આયા ? અ..હો...! બાહ્ય-અભ્યંતર નિર્ગ્રંથ. ‘દેહ માત્ર સંયમહેતુ હોય જો,’ ઉસમેં આતા હૈ. ‘દેહમાત્ર સંયમહેતુ હોય જો, અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં, અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં, દેહે પણ કિચિત્ મૂર્છા નવ હોય જો, અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?’

આ અપૂર્વ અવસર (સંવત) ૧૯૭૭ કી સાલ મેં ‘બોટાદ’ મેં બોલતે થે. એસા વિરોધ ક્રિયા, બહુત વિરોધ ક્રિયા. ૧૯૭૭ કી સાલ કી બાત હૈ, ૪૮ વર્ષ હુએ. વિરોધ ક્રિયા કિ, એસી ભાવના ક્યોં કી ? સાધુપના લેના હો તો ઉન્હેં કૌન રોકતા થા ? મૂર્ખ એસા બોલતે થે. સાધુપના કી એસી ભાવના ભાવે ઇસલિયે તુરંત સાધુપના આ જાતા હૈ, એસા હૈ ? ઓર સાધુપના ઇસલિયે એકદમ લે લિયા, પર છોડ દિયા ઓર વસ્ત્ર છોડ દે ઇસલિયે સાધુપના આ જાયે. એસી ચીજ હૈ ? અંતર મેં વીતરાગતા પ્રગટ હો ઓર ઉસ પ્રકાર સે નગ્ન આદિ દશા હો ઉસકી બાત – ભાવના (હૈ). સમજ મેં આયા ? હમારે તો બહુત પ્રશ્ન ચલા. ૧૯૭૭ કી સાલ. ૭૭ કહતે હૈં ? સંવત ૧૯૭૭. શ્રાવક એસી ભાવના ન ભાયે ?

अरे...! कब कब सर्व परिग्रह छोडे. वल भी कल था कि, कब डम अल्प और मलपरिग्रह छोड दे ? कब में यल छोडकर में संथारु करुं, समधिभरष करुं ? ऐसी भावना करते हैं. आता है न, तीन बोल की भावना आती है. भावना भावे ँसलिये वल तुरंत डी कर दे तो उसकी भावना सखी है, ऐसी बात है ?

मेंने उसकी बात करी न कि, श्चेतांवर में ... वल बात उसी दिन कडी. भाई ! ये तो ऐसा कलते हैं. श्रावक समकिती ज्ञानी पंयम गुषस्थान में डो तो (ऐसी) भावना भाते हैं. लेकिन मुनिपना ले सकते नहीं. ले सकते नहीं तो भावना जूठी है ? ले ले साधुपना. षुद साधु है न (ँसलिये ऐसा कलते हैं). डम वस्त्र छोडकर बैठ गये. (साधुपना) था कब ? वस्त्र यानी गृडस्थ क (कपडा). योरषा, कोट ँत्यादि. वस्त्र छोड दिया. अरे.. भगवान ! आपू ! साधुपना अलग यीज है, भाई ! १९७७ में डं ! १९७७ की साल, ४८ वर्ष डुअे. पयास में दो क्म. बडुत तकरार करते थे. अरे...! भाई ! मुनिपना तो अलैकिक यीज है. 'श्रीमद्' तो गृडस्थाश्रम में भावना भाते हैं. आ..डं...! धन्य अवतार ! धन्य समय वल कल ! डमारी दशा बाह्य और अल्यंतर (दिगंबर डो) तो डम मुनिपना अंगीकार करे. वल अपूर्व अवसर ऐसा कब आये ? समज में आया ? और अंतर सम्यग्दर्शन बिना अथवा सम्यक्यारित्र बिना ऐसे बाह्य क त्याग कर दे तो साधुपना डो जाता है ? समज में आया ?

श्चेतांवर में तीन बोल आते हैं. वल बात उस दिन कडी थी. (उसमें) तकरार (करते थे). (डमने कल था), भाई ! 'डाषांगसूत्र' में ये तीन प्रकार आते हैं न ! (उसमें तो) यल भावना करते हैं. (वे कलने लगे), 'मूर्ण डो. मूर्ण को साधुपना लेना नहीं था और भावना भावना करते हैं. साधुपना लेना था तो कलं तकलीङ् थी ?' भाई ! ऐसी तकरार. अरे.. भगवान ! आपू ! भाई ! साधुपद किसे कलना ? वल तो अलैकिक यीज है ! साधुपद तो परमेश्वर पद है. परमेश्वर पद में तो अेक संज्वलन क अेक मंद कषाय क विकल्प रड जाता है. ऐसी वीतराग दशा में जूलनेवाला, उसको यल अड्ठाँस मूलगुष डोता है.

'अस्नान, भूमिशयन, अदंतधावन...' दंत को धीवे नहीं. समज में आया ? सरितावाले हैं न वल निद बडुत करता है. (अेक) अजबार है. (उसमें लिजता है), मुनि के दंत अैसे डोते हैं. अरे... भगवान ! तुजे मालूम नहीं. भाई ! निद मत कर. नग्न साधु

तो भगवान् हुआ. अंदर स्वप्नसहित की बात है, हां ! अकेला नग्न (हो जाये उसकी बात नहीं). बहुत नींदा करते थे. ऐसा दिभा है, ... भाई ! तुझे नग्नपना लगता है. बालक नग्न नहीं होता ? और नग्नपने जन्म लेता है कि नहीं ? क्या कोई वस्त्र लेकर जन्म लेता है ? वस्त्रसहित जन्म ले सके नहीं, वस्त्रसहित कोई जल सके नहीं. जलाने में भी वस्त्र का टुकड़ा होता है उसे ले लेते हैं. ऐसा है न ? भाई ! (वस्त्र) हो तो यले नहीं. इसलिये कपड़ा ले लेते हैं. तो जलता है. जन्म समय जैसा आया, वैसा मरते समय करते हैं. बीच में भी मुनि की दशा ऐसी होती है.

‘अंदतधावन (दातुन न करना), जडे-जडे भोजन,...’ अकेबार जडे (रहकर) भोजन करना. कोई जडे न रह सके तो संथारा कर ले, समाधिभरण कर ले. समज में आया ? लेकिन दूसरे का सडारा लेकर जडे हो, ऐसी चीज है नहीं. आडा..डा...! सिंढवृत्ति है. ओ..ओ...! अवतार.. धन्य चारित्रदशा ! मुनिदशा एन्द्रों को पूज्य है. गणधरों भी जिनको नमस्कार करते हैं. अ..ओ...! उस चीज का कौन विरोध करे, निंदा करे ? भाई ! वह वस्तु होनी चाडिये न !

कडते हैं, ‘जडे-जडे भोजन,...’ आ..डा...! शरीर में ऐसा हो जाये (तो) समाधिभरण करे. सिंढवृत्ति है. संतों तो जापण साथ में लेकर निकलते हैं ? जापण समजते हैं ? भरण का साधन. आंभ से दिजे नहीं तो वे यश्मा लगाते नहीं. समज में आया ? ऐसा मार्ग है, आपू ! मार्ग तो यडी है. उसमें कुछ भी गडबड करनी नहीं. यह चीज अलौकिक है.

‘और अकेबार आडार...’ लेना. लो. अके डी बार आडार (लेना). थोडा पानी पी लिया फिर नहीं लेना हो तो फिर भवास हो गया, दूसरी बार (नहीं लेते). ऐसी बात है. ‘एसप्रकार ये (अडार्स) निर्विकल्प सामायिकसंयमके विकल्प (भेद)...’ हैं. लो. निमित्त से व्यवडारनय का भेद (बताते हैं). यरणानुयोग है न ! ‘निर्विकल्प सामायिक...’ आत्मा की वीतराग दशा. प्रचुर आनंद का वेदन. आ..डा..डा...! अतीन्द्रिय आनंद का उत्थान, ऐसी उत्थान दशा, आनंद में लीन, आनंद में लीन. दुःख है नहीं. परीषड में दुःख लगता नहीं. ऐसी निर्विकल्प सामायिक का भेद है. व्यवडार की बात है. निमित्त है न ! निमित्त है.

‘श्रमणोंके मूलगुण डी हैं.’ लो, व्यवडार. मूलगुण तो अनंत ज्ञान, दर्शन, आनंद

आदि ये अपने मूलगुण (हैं), अनंत केवलज्ञान, दर्शन, आनंद भगवान मूलगुण है। उसका आश्रय करके सम्यग्दर्शन प्रगट किया, उसमें स्थिरता (करके) यारित्र प्रगट किया। ऐसा व्यवहारनय से अद्वाइस मूलगुण को व्यवहार मूलगुण कलने में आता है। 'जब (श्रमण) निर्विकल्प सामायिकसंयममें आरुढताके कारण...' वीतराग स्वरूप आत्मा में लीन है, आरुढ है। 'जिसमें विकल्पोंका अभ्यास (सेवन) नहीं है...' जैसे विकल्प का - भेद का अभ्यास नहीं है। 'ऐसी दशांसे व्युत् होता है,...' विकल्प आता है, ऐसा (कलना है)।

'तब केवलसुवर्णमात्रके अर्थीको...' जैसे सोना - सुवर्ण लेना है, तो सुवर्ण अकेला नहीं मिले तो 'कुण्डल, कंकण, अंगुठी आदिको ग्रहण करना (भी) भेय है,...' व्यवहार से दृष्टांत दिया है, हां ! 'किन्तु ऐसा नहीं है कि (कुण्डल इत्यादिका ग्रहण कभी न करके) सर्वथा स्वर्णकी प्राप्ति करना ही श्रेय है।' ऐसा (कलते हैं) कि, सामायिक की स्थिरता वीतराग की न रहे तो ऐसा अद्वाइस मूलगुण का विकल्प आये बिना रहे नहीं। तो विकल्प में भी अशुभभाव घटते हैं। ऐसा कलते हैं। अकेला सुवर्ण मिले तो तो बहुत (अच्छ है), स्थिरता बहुत हो जाये तो (अच्छ है)। लेकिन ऐसा न हो तो अद्वाइस मूलगुण का अशुभराग घटता है। (जैसे) कंकणमें से सोना निकाल लेना, जैसे कलते हैं कि, अशुभराग घटा देना, घटते हैं, ऐसा ले लेना, ऐसा कलते हैं। समज में आया ? शुभ में अशुभभाव घटते हैं न ! शुद्ध परिणति है, वीतराग दशा है। उसमें स्थिर उपयोग न रभ सके, आनंद है, सब परिणति शुद्ध ही है, जब (शुद्ध से व्युत्) होकर शुभभाव में आया तो इतना अशुभ घटता है। शुभ के कारण अशुभ घटता है, ऐसा यहाँ लेना है। समज में आया ? इसलिये कल न, श्रेय है। शुभभाव करना यह श्रेय है। इसका अर्थ कि, उसमें अशुभभाव घटते हैं, जैसे लेना।

'श्रेय है, किन्तु ऐसा नहीं है कि (कुण्डल इत्यादिका ग्रहण कभी न करके) सर्वथा स्वर्ण की प्राप्ति करना ही श्रेय है' शुद्ध हो तो शुद्ध हो, नहीं तो शुभभाव होता ही नहीं, ऐसा है नहीं। शुभ होता है, शुद्ध के भानसहित, आनंद वीतराग सहित शुभभाव होता है तो उसमें अशुभभाव घटता है, ऐसा श्रेय लेना ऐसा कलते हैं। समज में आया ? 'ऐसा विचार करके मूलगुणोंमें विकल्परूपसे (भेदरूपसे) अपनेको स्थापित करता हुआ छेदोपस्थानक होता है।' लो। ये छेदोपस्थानक, हां ! अद्वाइस मूलगुण का विकल्प हुआ वही छेद (है)। वैसे तो छेदोपस्थान यारित्र है। यारित्र तो संवर और निर्जरा है। लेकिन

અથાસ્ય પ્રવ્રજ્યાદાયક ઇવ છેદોપસ્થાપકઃ પરોઽપ્યસ્તીત્યાચાર્યવિકલ્પપ્રજ્ઞાપનદ્વારેણોપદિશતિ-

લિંગગ્રહણે તેસિં ગુરુ ત્તિ પવ્વજ્જદાયગો હોદિ ।
છેદસૂવટ્ટવગા સેસા ણિજ્જાવગા સમણા ।।૨૧૦ ।।

લિઙ્ગ્રહણે તેષાં ગુરુરિતિ પ્રવ્રજ્યાદાયકો ભવતિ ।
છેદયોરુપસ્થાપકાઃ શેષા નિર્યાપકાઃ શ્રમણાઃ ।।૨૧૦ ।।

યતો લિઙ્ગ્રહણકાલે નિર્વિકલ્પસામાયિકંસંયમપ્રતિપાદકત્વેન યઃ કિલાચાર્યઃ પ્રવ્રજ્યાદાયકઃ
સ ગુરુઃ, યઃ પુનરનન્તરં સવિકલ્પચ્છેદોપસ્થાપનસંયમપ્રતિપાદકત્વેન છેદં પ્રત્યુપસ્થાપકઃ સ

ઁવં મૂલોત્તરગુણકથનરૂપેણ દ્વિતીયસ્થલે સૂત્રદ્વયં ગતમ્ । અથાસ્ય તપોધનસ્ય પ્રવ્રજ્યાદાયક
ઙ્વાન્યોઽપિ નિર્યાપકસંજ્ઞો ગુરુરસ્તિ ઙ્વિતિ ગુરુવ્યવસ્થાં નિરૂપયતિ-લિંગગ્રહણે તેસિં લિઙ્ગ્રહણે
તેષાં તપોધનાનાં ગુરુ ત્તિ હોદિ ગુરુર્ભવતીતિ । સ કઃ । પવ્વજ્જદાયગો નિર્વિકલ્પસમાધિરૂપપરમ-

હવે આને (શ્રમણને) પ્રવ્રજ્યાદાયકની માફક છેદોપસ્થાપક પર પણ હોય છે એમ, આચાર્યના
ભેદો જણાવવા દ્વારા, ઉપદેશે છે :-

જે લિંગગ્રહણે સાધુપદ દેનાર તે ગુરુ જાણવા;
છેદદ્વયે સ્થાપન કરે તે શેષ મુનિ નિર્યાપકા. ૨૧૦.

યહાં અંતર આનંદ મેં સ્થિર નહીં રહ સકતા તો અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ (કા વિકલ્પ) આયા
ઉસકો ભી છેદોપસ્થાનક વ્યવહાર સે કહને મેં આતા હે. વાસ્તવ મેં તો માત્ર વીતરાગતા
હી છેદોપચારિત્ર હે. સમજ મેં આયા ? ... ચારિત્ર હે કિ નહીં ? ચારિત્ર કે પાંચ ભેદ
હે કિ નહીં ? તો પાંચો ચારિત્ર સંવર, આનંદરૂપ હે, સંવરરૂપ હે. આહા..હા...! લેકિન
સાથ મેં ઐસા આયા ઔર સ્થિર નહીં રહ સકતા તો ઉસકો ભી છેદોપસ્થાનક વ્યવહાર
સે કહને મેં આયા. ચરણાનુયોગ કા ગ્રંથ હે ન ! ૨૦૮-૨૦૯ (ગાથા પૂરી હુઈ).

‘અબ ઈનકે (શ્રમણકે) પ્રવ્રજ્યાદાયકકી ભાંતિ છેદોપસ્થાનક પર (દૂસરા) ભી હોતા

નિર્યાપકઃ, યોઽપિ છિન્નસંયમપ્રતિસન્ધાનવિધાનપ્રતિપાદકત્વેન છેદે સત્યુપસ્થાપકઃ સોઽપિ નિર્યાપક
 એવ । તતશ્છેદોપસ્થાપકઃ પરોઽપ્યસ્તિ ॥૨૧૦ ॥

સામાયિકપ્રતિપાદકો યોઽસૌ પ્રવ્રજ્યાદાયકઃ સ એવ દીક્ષાગુરુઃ, છેદેસુ અ વદ્વગા છેદયોશ્ચ વર્તકાઃ
 યે સેસા ણિજ્જાવગા સમણા તે શેષાઃ શ્રમણા નિર્યાપકા ભવન્તિ શિક્ષાગુરુવશ્ચ ભવન્તીતિ । અયમત્રાર્થઃ-
 નિર્વિકલ્પસમાધિરુપસામાયિકસ્યૈકદેશેન ચ્યુતિરેકદેશચ્છેદઃ, સર્વથા ચ્યુતિઃ સકલચ્છેદ ઇતિ
 દેશસકલભેદેન દ્વિધા છેદઃ । તયોશ્છેદયોર્યે પ્રાયશ્ચિત્તં દત્ત્વા સંવેગવૈરાગ્યજનકપરમાગમવચનૈઃ
 સંવરણં કુર્વન્તિ તે નિર્યાપકાઃ શિક્ષાગુરવઃ શ્રુતગુરવશ્ચેતિ ભણ્યન્તે । દીક્ષાદાયકસ્તુ દીક્ષાગુરુરિત્યભિપ્રાયઃ
 ॥૨૧૦ ॥

અન્વયાર્થઃ:- [લિંગગ્રહણે] લિંગગ્રહણ વખતે [પ્રવ્રજ્યાદાયકઃ ભવતિ] જે પ્રવ્રજ્યાદાયક
 (દીક્ષા દેનાર) છે તે [તેષાં ગુરુઃ ઇતિ] તેમના ગુરુ છે અને [છેદયોઃ ઉપસ્થાપકાઃ] જે છેદદ્વયે
 ઉપસ્થાપક છે [એટલે કે (૧) જે ભેદોમાં સ્થાપિત કરે છે તેમ જ (૨) જે સંયમમાં છેદ થતાં ફરી
 સ્થાપિત કરે છે] [શેષાઃ શ્રમણાઃ] તે શેષ શ્રમણો [નિર્યાપકાઃ] નિર્યાપક છે.

ટીકા :- જે આચાર્ય લિંગગ્રહણકાળે નિર્વિકલ્પ સમાયાકિસંયમના પ્રતિપાદક હોવાથી
 પ્રવ્રજ્યાદાયક છે, તે ગુરુ છે; અને ત્યાર પછી તુરત જ (આચાર્ય) સવિકલ્પ છેદોપસ્થાપનસંયમના
 પ્રતિપાદક હોવાથી ‘છેદ પ્રત્યે ઉપસ્થાપક (-ભેદમાં સ્થાપનાર)’ છે, તે નિર્યાપક છે; તેમ જ જે

હે...’ ઉસકો દીક્ષા દેતે હૈં ઔર ફિર છેદોપસ્થાનક દૂસરે આચાર્ય ભી હોતે હૈં. ‘ભેદોંકે
 પ્રજ્ઞાપન દ્વારા ઉપદેશ કરતે હૈં :-’

લિંગગ્રહણે તેસિં ગુરુ ત્તિ પવ્વજ્જદાયગો હોદિ ।

છેદેસૂવદ્વગા સેસા ણિજ્જાવગા સમણા ॥૨૧૦ ॥

જે લિંગગ્રહણે સાધુપદ દેનાર તે ગુરુ જાણવા;

છેદદ્વયે સ્થાપન કરે તે શેષ મુનિ નિર્યાપકા. ૨૧૦.

(આચાર્ય) છિન્ન સંયમના પ્રતિસંધાનની વિધિના પ્રતિપાદક હોવાથી ‘છેદ થતાં ઉપસ્થાપક (–સંયમમાં છેદ થતાં ફરી તેમાં સ્થાપિત કરનાર)’ છે, તે પણ નિર્યાપક જ છે. તેથી છેદોપસ્થાપક પર પણ હોય છે. ૨૧૦.

ગુજરાતી છે. ગુજરાતી હે તો હિન્દી તો દૂસરા હી કરના પડે. હિન્દીવાલે કરતે નહીં. કૌન મંજૂર નહીં કરતે ? એસા હિન્દી બનાયે તો કૌન ના કહતા હૈ ? વહ બનાયે તો ભી પાઠ ઠીક હોના ચાહિયે ન. ઉસમેં ફેરફાર ન હો એસા પાઠ હોના ચાહિયે ન ! સમજ મેં આયા ?

ઉસકી ટીકા. ‘જો આચાર્ય લિંગગ્રહણકે સમય...’ ભાવલિંગ ઓર દ્રવ્યલિંગ ગ્રહણ કે સમય. મુનિ ને ભાવલિંગ ઓર દ્રવ્યલિંગ ગ્રહણ ક્રિયા ઉસ કાલ મેં. ‘નિર્વિકલ્પ સામાયિકસંયમકે પ્રતિપાદક હોનેસે...’ વીતરાગપના કી સામાયિક કો કહનેવાલે હોને સે. ‘પ્રવજ્યાદાયક હૈં, વે ગુરુ હૈં;...’ સામાયિક ઢિયા વે પ્રવજ્યાદાયક ગુરુ હૈં. સમજ મેં આયા ?

‘ઔર તત્પશ્ચાત્ તત્કાલ હી...’ દેખો ! ‘જો (આચાર્ય) સવિકલ્પ છેદોપસ્થાપનાસંયમકે પ્રતિપાદક હોનેસે ‘છેદકે પ્રતિ ઉપસ્થાપક (ભેદમેં સ્થાપિત કરનવાલે)’ હૈં...’ યહ છેદ નામ દોષ નહીં. ભેદ મેં સ્થાપન કરના. ભેદ અઢાઈસ મૂલગુણ સ્થાપન કરતે હૈં ‘વે નિર્યાપક હૈં;...’ નિર્વાહ કરાનેવાલે કહને મેં આતા હૈ. ‘ઉસીપ્રકાર જો (આચાર્ય) છિન્ન સંયમ કે પ્રતિસંધાનકી વિધિકે પ્રતિપાદક હોનેસે...’ દૂસરા. ઉસમેં જો દોષ લગે, આત્મા કી વીતરાગતા સામાયિક અંગીકાર કી ઉસમેં રહ સકે નહીં. અઢાઈસ મૂલગુણ કા (વિકલ્પ) આયા ઉસકો ભી છેદોપસ્થાન કહતે હૈં ઓર ઉસમેં કોઈ દોષ લગે ઓર દોષ લગે તો ઉસકા પ્રાયશ્ચિત્ત લે. ઉસકો ભી છેદોપસ્થાન કહને મેં આતા હૈ. છેદોપસ્થાન દો પ્રકાર કા હૈ. સમજ મેં આયા ? ભેદ જો હૈ, સામાયિક કા ભેદરૂપ વિકલ્પ તો ઉસકી ભૂમિકા મેં હોતા હૈ, ફિર ભી ભેદ કો છેદોપસ્થાન કહા. ઓર ઉસમેં કોઈ દોષ લગે, ઉસ ભૂમિકા કે યોગ્ય અઢાઈસ મૂલગુણ મેં ભી વિચલિત હો જાયે તો ફિર ઉસકો દંડ દે, છેદ કરે, પ્રાયશ્ચિત્ત દે. ઉસકો ભી યહાં છેદોપસ્થાન કહને મેં આયા હૈ. સમજ મેં આયા ? સાધક કી સ્થિતિ સમજની પડેગી કિ નહીં ? જહાં-તહાં સબકો સાધુ માન લે, યે સાધુ હૈ ઓર યે સાધુ હૈ (એસા નહીં ચલતા). દેવ-ગુરુ ઓર શાસ્ત્ર યથાર્થ ક્યા હૈ ઉસકી પ્રતીત બરાબર પીછાનની ચાહિયે.

સમજે ? એસે હી પીછાન બિના કિસી કો ભી ગુરુ માન લે, દેવ માન લે, શાસ્ત્ર માન લે (વહ) વિપરીત દષ્ટિ હો જાયે. સમજ મેં આયા ?

કહતે હેં, 'છિન્ન સંયમકે પ્રતિસંધાન...' સંધાન હૈ ન ? (મૂલ ગ્રંથ મેં ફૂટનોટ મેં અર્થ દિયા હૈ) 'જોડ દેના વહ; દોષોંકો દૂર કરકે એકસા (દોષરહિત) કર દેના વહ.' છિન્ન કા અર્થ કિયા હૈ, દેખો ! છેદકો પ્રાપ્ત; ખંડિત; દોષ પ્રાપ્ત. દોષ પ્રાપ્ત હૈ, હાં ! અઢાઈસ મૂલગુણ પ્રાપ્ત હૈ વહ એક પ્રકાર કા છેદોપસ્થાપનીય ઓર ઉસમેં દોષ લગે, વહ દૂસરા. યહ જાનના કિ વસ્તુ ચારિત્ર કેસા હૈ ઓર ચારિત્ર મેં કેસા પ્રકાર હોતા હૈ, ઉસકો જાનના ચાહિયે. વહ સંવર, નિર્જરા કી દશા, નવ તત્ત્વ કી શ્રદ્ધા મેં જાનના પડે. એસે હી કિસી કો માન લો, કિસી કો કુછ માન લે (તો) શ્રદ્ધા વિપરીત હો જાયેગી. સમજ મેં આયા ? વસ્ત્રસહિત હો ઓર મુનિપના માન લે તો વિપરીત દષ્ટિ હૈ. ઓર મુનિ કે બાલ્ય કે અઢાઈસ મૂલગુણ આદિ હેં લેકિન અંદર વીતરાગ સમ્યગ્દર્શન નહીં હૈ તો ભી વિપરીત દષ્ટિ હૈ. ઓર અઢાઈસ મૂલગુણમેં ખંડ કરતે હો ઓર પ્રાયશ્ચિત્ત ન લેતે હો તો ભી સાધુપના માનના વહ વિપરીત હૈ, એસા કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! માર્ગ એસા હૈ.

'(પુન: સ્થાપિત કરનેવાલે) હેં, વે ભી નિર્યાપક હી હેં. ઇસલિયે છેદોપસ્થાપક, પર ભી હોતે હેં.' સામાયિક દેનેવાલે એક હેં ઓર છેદોપસ્થાપન કરનેવાલે દૂસરે ભી હોતે હેં. (મૂલ ગ્રંથ મેં છેદોપસ્થાપક કા અર્થ દિયા હૈ). 'છેદોપસ્થાપકકે દો અર્થ હૈ : (૧) જો છેદ (ભેદ) કે પ્રતિ ઉપસ્થાપક હેં' અર્થાત્ જો ૨૮ મૂલગુણરૂપ ભેદોંકો સમજાકર ઉસમેં સ્થાપિત કરતા હૈ વહ છેદોપસ્થાપક હૈ;...' વહ દોષ બિના કી સ્થિતિ હૈ. ઓર '(૨) જો છેદકે હોનેપર ઉપસ્થાપક હૈ, અર્થાત્ સંયમકે છિન્ન (ખણિડત) હોનેપર ઉસમેં પુન: સ્થાપિત કરતા હૈ, વહ ભી છેદોપસ્થાપક હૈ.' સમજ મેં આયા ?

એક તો સમ્યગ્દર્શન સહિત સંયમ કી સામાયિક દશા, વીતરાગ દશારૂપ પરિણમન હૈ ઉસમેં રહ ન સકે તો અઢાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ આના, વહ પહલા નંબર કા છેદોપસ્થાપન હૈ ઓર દૂસરા ઉસમેં કોઈ દોષ લગે ઓર છેદ - પ્રાયશ્ચિત્ત કરકે અંગીકાર કરે તો દૂસરા નંબર કા છેદોપસ્થાપન હૈ. સમજ મેં આયા ? યહ વિધિ જૈન વીતરાગ કે સિવા કહીં હોગી ? જિસકો-કિસકો ભી સંત માન લિયા, ફલાના સંત.. ફલાના સંત... કહાં સંત હૈ ? આહા..હા...! બાત બહુત સૂક્ષ્મ, બાપૂ !

સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ને કહા માર્ગ અંતર આનંદસ્વરૂપ કા અનુભવ (હોતા હૈ) ફિર સમ્યગ્દર્શન

अथ छिन्नसंयमप्रतिसन्धानविधानमुपदिशति-

पयदम्हि समारद्धे छेदो समणस्स कायचेट्टम्हि ।
जायदि जदि तस्स पुणो आलयणपुब्बिया किरिया ॥२११॥
छेदुवजुत्तो समणो समणं ववहारिणं जिणमदम्हि ।
आसेज्जालोचित्ता उवदिट्ठं तेण कायव्वं ॥२१२॥ (जुगलं)

प्रयतायां समारब्धायां छेदः श्रमणस्य कायचेष्टायाम् ।
जायते यदि तस्य पुनरालोचनपूर्विका क्रिया ॥२११॥
छेदोपयुक्तः श्रमणः श्रमणं व्यवहारिणं जिनमते ।
आसाद्यालोच्योपदिष्टं तेन कर्तव्यम् ॥२१२॥ (युगलम्)

द्विविधः किल संयमस्य छेदः, बहिरङ्गोऽन्तरङ्गश्च । तत्र कायचेष्टामात्राधिकृतो बहिरङ्गः, उपयोगाधिकृतः पुनरन्तरङ्गः । तत्र यदि सम्यगुपयुक्तस्य श्रमणस्य प्रयत्नसमारब्धायाः कायचेष्टयाः

अथ पूर्वसूत्रोक्तच्छेदद्वयस्य प्रायश्चित्तविधानं कथयति-पयदम्हि समारद्धे छेदो समणस्स कायचेट्टम्हि जायदि जदि प्रयतायां समारब्धायां छेदः श्रमणस्य कायचेष्टायां जायते यदि चेत् । अथ विस्तरः-छेदो जायते यदि चेत् । स्वस्थभावच्युतिलक्षणः छेदो भवति । कस्याम् । कायचेष्टायाम् ।

के बाद वीतरागता की स्थिरता, वीतराग की (स्थिरता), ऐसी दशा को यात्रि कडते हैं। उसको संत और मुनि कडते हैं। समज में आया ?

‘अब छिन्नसंयमके प्रतिसंधानकी विधिका उपदेश करते हैं :-’ छेद, छेद आया न ? दोष.

पयदम्हि समारद्धे छेदो समणस्स कायचेट्टम्हि ।
जायदि जदि तस्स पुणो आलयणपुब्बिया किरिया ॥२११॥
छेदुवजुत्तो समणो समणं ववहारिणं जिणमदम्हि ।
आसेज्जालोचित्ता उवदिट्ठं तेण कायव्वं ॥२१२॥ (जुगलं)

કથञ્ચિદ્બહિરઙ્ગચ્છેદો જાયતે તદા તસ્ય સર્વથાન્તરઙ્ગચ્છેદવર્જિતત્વાદાલોચનપૂર્વિકયા ક્રિયયૈવ પ્રતીકારઃ । યદા તુ સ એવોપયોગાધિકૃતચ્છેદત્વેન સાક્ષાચ્છેદ એવોપયુક્તો ભવતિ તદા જિનોદિતવ્યવહારવિધિવિદગ્ધશ્રમણાશ્રયયાલોચનપૂર્વકતદુપદિષ્ટાનુષ્ટાનેન પ્રતિસન્ધાનમ્ ।

॥૨૧૧॥૨૧૨॥

કથંભૂતાયામ્ । પ્રયતાયાં સ્વસ્થભાવલક્ષણપ્રયત્નપરાયાં સમારઘ્યાયાં અશનશયનયાનસ્થાનાદિપ્રારઘ્યાયામ્ । તસ્સ પુણો આલોચનપુલ્વિયા કિરિયા તસ્ય પુનરાલોચનપૂર્વિકા ક્રિયા । તદાકાલે તસ્ય તપોધનસ્ય સ્વસ્થભાવસ્ય બહિરઙ્ગસહકારિકારણભૂતા પ્રતિક્રમણલક્ષણાલોચનપૂર્વિકા પુનઃ ક્રિયૈવ પ્રાયશ્ચિત્તં પ્રતિકારો ભવતિ, ન ચાધિકમ્ । કસ્માદિતિ ચેત્ । અભ્યન્તરે સ્વસ્થભાવચલનાભાવાદિતિ પ્રથમગાથા ગતા । છેદપડતો સમણો છેદે પ્રયુક્તઃ શ્રમણો, નિર્વિકારસ્વસંવિત્તિભાવનાચ્યુતિલક્ષણચ્છેદેન યદિ

હવે છિન્ન સંયમના પ્રતિસંધાનની વિધિ ઉપદેશે છે :-

જો છેદ થાય પ્રયત્ન સહ કૃત કાયની ચેષ્ટા વિષે,
આલોચનાપૂર્વક ક્રિયા કર્તવ્ય છે તે સાધુને. ૨૧૧.
છેદોપયુક્ત મુનિ, શ્રમણ વ્યવહારવિજ્ઞ કને જઈ,
નિજ દોષ આલોચન કરી, શ્રમણોપદિષ્ટ કરે વિધિ. ૨૧૨.

જો છેદ થાય પ્રયત્ન સહ કૃત કાયની ચેષ્ટા વિષે,
આલોચનાપૂર્વક ક્રિયા કર્તવ્ય છે તે સાધુને. ૨૧૧.

છેદોપયુક્ત મુનિ, શ્રમણ વ્યવહારવિજ્ઞ કને જઈ,
નિજ દોષ આલોચન કરી, શ્રમણોપદિષ્ટ કરે વિધિ. ૨૧૨.

આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? પ્રથમ તો આત્મજ્ઞાન બિના સાધુપના હોતા નહીં.
સમજ મેં આયા ? એક વિકલ્પ કા ભી કર્તા મેં નહીં, પર કી ક્રિયા તો મેં કરતા હી

चेत् प्रयुक्तः सहितः श्रमणो भवति । समणं व्यवहारिणं जिणमदमिह श्रमणं व्यवहारिणं जिणमते, तदा जिणमते व्यवहारज्ञं प्रायश्चित्तकुशलं श्रमणं आसेज्ज आसाद्य प्राप्य, न केवलमासाद्य आलोचिता निःप्रपञ्चभावेनालोच्य दोषनिवेदनं कृत्वा । उवदिट्ठं तेण कायव्वं उपदिष्टं तेन कर्तव्यम् । तेन प्रायश्चित्तपरिज्ञानसहिताचार्येण निर्विकारस्वसंवित्तिभावनानुकूलं यदुपदिष्टं प्रायश्चित्तं तत्कर्तव्यमिति सूत्रतात्पर्यम् ॥२११॥२१२॥

અન્વયાર્થ :- [यदि] જો [શ્રમણસ્ય] શ્રમણને [પ્રયતાયાં] પ્રયત્નપૂર્વક [સમારઘ્યાયાં] કરવામાં આવતી [કાયચેષ્ટાયાં] કાયચેષ્ટાને વિષે [છેદઃ જાયતે] છેદ થાય છે તો [તસ્ય પુનઃ] તેણે તો [આલોચનપૂર્વિકા ક્રિયા] આલોચનપૂર્વક ક્રિયા કરવી જોઈએ.

[શ્રમણઃ છેપોદપયુક્ત] (પરંતુ) જો શ્રમણ છેદમાં ઉપયુક્ત થયો હોય તો તેણે [જિનમતે] જિનમતને વિષે [વ્યવહારિણં] વ્યવહારકુશળ [શ્રમણમ્ આસાદ્ય] શ્રમણ પાસે જઈને, [આલોચ્ય] આલોચન કરીને (-પોતાના દોષનું નિવેદન કરીને), [તેન ઉપદિષ્ટં] તેઓ જે ઉપદેશે તે [કર્તવ્યમ્] કરવું જોઈએ.

ટીકા :- સંયમનો છેદ બે પ્રકારનો છે : બહિરંગ અને અંતરંગ. તેમાં, માત્ર કાયચેષ્ટાસંબંધી તે બહિરંગ છે અને ઉપયોગસંબંધી તે અંતરંગ છે. ત્યાં, જો સમ્યક્ ઉપયુક્ત શ્રમણને પ્રયત્નકૃત કાયચેષ્ટાનો કથંચિત્ બહિરંગ છેદ થાય છે, તો તે સર્વથા અંતરંગ છેદથી રહિત હોવાને લીધે આલોચનપૂર્વક ક્રિયાથી જ તેનો પ્રતીકાર (ઇલાજ) થાય છે. પરંતુ જો તે જ શ્રમણ ઉપયોગસંબંધી

નહીં, પર કી ક્રિયા તો मैं साक्षी से जानता-देખता हूँ. मेरे से क्रिया हुई नहीं. ऐसा अपने में सम्यग्दर्शन और ज्ञाता-दृष्टा का भान हो तब तो धर्म की शुद्धात् क्री पडली सीढी कडने में आता है. पीछे जब साधु होता है तो उसे साधु कडते हैं कि, जिसके पास वस्त्र का कष - टुकडा भी नहीं (होता). दागीना तो कहां से हो ? दागीना को क्या कडते हैं ? समजे ? जेवर. जेवर तो कहां से हो ? जेवर रभे और मुनि माने, साधु माने वड तो मडाअज्ञान और पाभंड है. समज में आया ? आडा..डा...! यहां तो कडते हैं कि, वस्त्र का टुकडा रभे और साधुपद माने (तो) निगोदं गच्छई. ऐसा वीतराग सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ ने जाना हुआ, कडा हुआ ऐसा मार्ग है. समज में आया ? आडा..डा...!

છેદ થવાને લીધે સાક્ષાત્ છેદમાં જ ઉપયુક્ત થાય છે, તો જિનોક્ત વ્યવહારવિધિમાં કુશળ શ્રમણના આશ્રયે, આલોચનપૂર્વક, તેમણે ઉપદેશેલા અનુષ્ઠાન વડે (સંયમનું) પ્રતિસંધાન થાય છે.

ભાવાર્થ :- જો મુનિને સ્વસ્થભાવલક્ષણ પ્રયત્ન સહિત કરવામાં આવતી અશન-શયન-ગમનાદિક શરીરચેષ્ટાઓ સંબંધી છેદ થાય છે, તો તે તપોધનને સ્વસ્થભાવની બહિરંગ સહકારીકારણભૂત એવી જે પ્રતિકમણસ્વરૂપ આલોચનપૂર્વક ક્રિયા તેનાથી જ તેનો પ્રતીકાર-પ્રાયશ્ચિત્ત થઈ જાય છે, કારણ કે તે સ્વસ્થભાવથી ચલિત થયો નથી. પરંતુ જો તેને નિર્વિકાર સ્વસંવેદનભાવનાથી વ્યુતિસ્વરૂપ છેદ થાય છે, તો તેણે જિનમતમાં વ્યવહાર-પ્રાયશ્ચિત્ત-કુશળ-આચાર્ય પાસે જઈને, નિષ્પ્રાપ્યભાવે દોષનું નિવેદન કરીને, તે આચાર્ય નિર્વિકાર સ્વસંવેદનભાવને અનુકૂળ તે કાંઈ પ્રાયશ્ચિત્ત ઉપદેશે તે કરવું જોઈએ. ૨૧૧-૨૧૨.

(કિસીને કહા કિ), ‘પાગલખાના હૈ. ‘સોનગઢ’ શાંતિ કે લિયે જાતે હૈં. પાગલખાના હૈ.’ કોઈ કહતા થા. ક્યા કરે ? ક્યા બુદ્ધિ સૂઝતી હૈ ! ઉસકા કિતના ફલ આયેગા ઔર ઇસકા ક્યા ફલ હૈ, બાહર મેં લોગોં કો માલૂમ નહીં. વ્યવહાર સે ધર્મ માનતે નહીં, યહ લોગોં કો ખટકતા હૈ. સમજ મેં આયા ? નિમિત્ત સે કુછ હોતા નહીં (ઐસા કહતે હૈં વહ) ખટકતા હૈ ઔર કર્મ સે આત્મા મેં વિકાર હોતા હૈ, યહ ન માને તો ખટકતા હૈ. ભાઈ ! કર્મ સે ક્યા (હોતા હૈ) ? ‘કર્મ બિચારે કૌન ? ભૂલ મેરી અધિકાઈ’ કર્મ તો દૂસરી ચીજ હૈ. અપને અપરાધ સે, અપને દોષ સે વિકાર હોતા હૈ. ઇતના ભી સ્વીકાર નહીં ઉસકો તો નવ તત્ત્વ કી શ્રદ્ધા કા ઠિકાના નહીં.

યહાં તો આચાર્ય મહારાજ, અનાદિ સનાતન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર પરમાત્મા ને સંત કા માર્ગ કેસા હૈ, સમજ મેં આયા ? ઇસકા વર્ણન કરતે હૈં. ટીકા, ૨૧૧-૨૧૨ (ગાથા).

‘સંયમકા છેદ દો પ્રકારકા હૈ ;...’ આત્મા મેં શાંતિ ઔર આનંદ કા ગ્રહણ ક્રિયા ઔર શુભરાગ આદિ કા ભાવ છેદોપસ્થાન હો તો ઉસમેં, કહતે હૈં કિ, ‘સંયમકા છેદ દો પ્રકારકા હૈ; બહિરંગ ઔર અંતરંગ.’ ક્યા ? છેદોપસ્થાન કા દો પ્રકાર કહા વહ દૂસરી બાત હો ગઈ ઔર યહાં છેદ કે દો પ્રકાર હૈ. દોષ લગતા હૈ ઉસકે દો પ્રકાર હૈં.

‘ઉસમેં માત્ર કાયચેષ્ટા સંબંધી વહ બહિરંગ હૈ...’ દેખો ! આત્મા આનંદસ્વરૂપ વીતરાગસ્વરૂપ કા અંદર પરિણમન હૈ ઔર ચલતે હૈં, ઉસમેં કોઈ કાયા, લીલોતરી... લીલોતરી

સમજે ? હરિતકાય ! હરિતકાય કો છૂ ગયે, સ્પર્શ હો ગયા. પ્રયત્ન હૈ, બરાબર સાવધાની (હૈ લેકિન) કાયચેષ્ટા હો ગઈ તો ઉસ પ્રકાર કા બહિરંગ પ્રાયશ્ચિત્ત કહને મેં (આતા હૈ). વહ બહિરંગ હૈ, ઉસકી કિમત નહીં.

‘ઔર ઉપયોગ સંબંધી વહ અન્તરંગ...’ હરિતકાય, એકેન્દ્રિય જીવ ઇત્યાદિ (કા) અંદર ધ્યાન રખે બિના ચલે ઔર રાગ તીવ્ર આયા તો (વહ) અંતરંગ છોદ દોષ હૈ. સ્વરૂપ કા સંયમ કા વહાં છોદ હોતા હૈ, ઐસા કહતે હૈં. હિંસા હોતી હૈ. સમજ મેં આયા ? રાગ આયા ન પર કા ! ઐસે યત્ના બિના ચલે તો વહ રાગ હૈ વહી હિંસા હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

‘ઉસમેં, યદિ ભલીભાંતિ ઉપર્યુક્ત શ્રમણકે પ્રયત્નકૃત કાયચેષ્ટાકા કથંચિત્ બહિરંગ છોદ હોતા હૈ,...’ સાધુ આત્મા કે આનંદ સ્વરૂપ (મેં) ચલતે હૈં, ધ્યાન સે પ્રમત્ત દશા છોડકર, પ્રમત્ત દશા યાની છહે ગુણસ્થાન કી પ્રમત્ત (દશા) હૈ, લેકિન પ્રમત્ત, આલસ આદિ છોડકર ચલતે હૈં. ‘સર્વથા અંતરંગ છોદસે રહિત હૈં...’ ‘ભલિભાંતિ ઉપર્યુક્ત શ્રમણકે પ્રયત્નકૃત...’ પ્રયત્ન બરાબર (હૈ) કિ, કોઈ જીવ કો દુઃખ દેના નહીં ઐસે ભાવ સે ચલતે હૈં. પ્રમાદભાવ રહિત હૈં. ‘પ્રયત્નકૃત કાયચેષ્ટાકા કથંચિત્ બહિરંગ છોદ હોતા હૈ,...’ લેકિન ઉતના ચલને કા ભાવ હૈ ન ! તો ઉસમેં કાયા (સે) કિસી કો છૂ લે તો ઇતની કાયચેષ્ટા કા આલોચના કરને કા વિચાર (કરતે હૈં).

‘સર્વથા અન્તરંગ છોદસે રહિત હૈ...’ અંતરંગ છોદ હૈ નહીં. ‘ઇસલિયે આલોચનાપૂર્વક ક્રિયાસે હી ઉસકા પ્રતીકાર (ઇલાજ) હોતા હૈ.’ બાત તો ઐસી હૈ કિ, આત્મા કા આનંદ ઔર જ્ઞાન કા તો અનુભવ હૈ, વીતરાગ ભાવ હૈ. સાથ મેં ચલને સે, ચલતે-ચલતે કોઈ પ્રમાદ ઐસા ન હો કિ શરીર સે કોઈ હિંસા હો જાયે, ઐસા પ્રયત્નપૂર્વક ભાવ હૈ. ફિર ભી ઇતને રાગ મેં આયા ન ! ઔર ઉસકે સાથ કાયા હૈ ન ! તો કાયા સે ચેષ્ટા સે (કુછ) હો ગયા તો ઉસકી આલોચના કરના ઉતની બાત હૈ. અંતર છોદ નહીં. બહુત સૂક્ષ્મ, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ?

આત્મા આનંદસ્વરૂપ હૈ, ઐસા અનુભવ હૈ, વીતરાગ ભાવ કા અનુભવ હૈ. લેકિન ચલને કા વિકલ્પ હૈ વહ ભી પ્રમાદ (હૈ), તીવ્ર પ્રમાદ નહીં. વહ ભૂમિકા કે યોગ્ય હુઆ. પ્રયત્નપૂર્વક ચલતે હૈં. કિસી કો દુઃખ ન હો, ઐસા ભાવ હૈ. ઉસ ભાવ મેં ભી આયા ન ! તો શરીર કા નિમિત્ત હો તો ઉતની આલોચના ઉસમેં લેની, ઐસા કહતે હૈં. થોડી

सूक्ष्म बात है. समज में आया कि नहीं ? कायचेष्टा में साधु यलते हैं. यलते (वक्त) ध्यान तो बराबर है (कि) किसी को दृःभ (न डो). लेकिन ऐसा कोई झूल, नीम का झूल (डो), नीम के झूल में अनंत जव हैं, अनंत जव (हैं). यलते-यलते नीचे आ गया, नीचे (पडवे से) नहीं था, उपर से गिरा, उपर से गिरा. उतनी कायचेष्टा निमित्तऽप डुई न ! भाव नहीं है. धर्यासमिति के प्रयत्नपूर्वक यलते हैं. समज में आया ? झिर भी यलने का भाव (आया) वड राग है. तो इस स्थिति में काया से झूल की हिंसा डुई, कायचेष्टा से धतनी (हिंसा डुई तो उसकी) आलोचना करना. आलोचना करना. व्यवहार से दिया न. भाव डुआ न, भाव तो डुआ न ! भाव डुआ तो उसमें उतनी कायचेष्टा निमित्त डुई. झूल को स्पर्श डो गया. उपर से (झूल) गिरा, नीचे तो (देभकर) ध्यान से तो यलते हैं. नीचे ध्यान रभे. (लेकिन) झूल उडकर (गिरा) तो शरीर को तीरखा स्पर्श डो गया, यलते-यलते स्पर्श डो जाता है तो उनका भाव तो कोई प्राणी को नहीं मारना, जैसे प्रयत्नपूर्वक और विकल्प के ज्यालपूर्वक यलते हैं, परंतु यलने का ऐसा प्रमाद भाव तो है न ! प्रमत्तभाव है न ! है तो वड भूमिका के योग्य. प्रयत्न यथार्थ (है).

मुमुक्षु :- वृत्ति में ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- वृत्ति में तो विहार है नहीं, वृत्ति में आहार-झाहार है नहीं. ऐसी बात है. आडा..डा...! निश्चय में तो कडते हैं कि, मैंने जब मुनिपना दिया था तब आहार का त्याग किया था. 'जयधवल' में ऐसा आता है. आहार नहीं करना, मुझे तो शुद्ध उपयोग में रहना वही मेरा त्याग था, पर्यभाष (था). आडा..डा...! 'जयधवल' में ऐसा दिया है. 'जयधवल' में ! शुद्धउपयोग में ही रहना ऐसा मैंने पर्यभाष किया था. लेकिन आहार लेने का, निर्दोष आहार लेना का विकल्प (आया) तो मेरा प्रत्याभ्यान छूट गया. संथारा के समय झिर से प्रत्याभ्यान करते हैं, ऐसा पाठ है. यड वीतरागमार्ग है, भाई ! समज में आया ? अनादि सत्य परमेश्वरमार्ग है.

कडते हैं, ऐसा वीतरागभाव से, धतना भाव तो आया न (कि मैं), यदूं. धर्यासमिति शोधकर यलते हैं. लेकिन शोधकर यलते हैं धतना राग तो है न ! उस राग के कारण थोड़ी चेष्टा बीय में डो गई (तो) आलोचना (करते हैं). यड बात करते हैं. इसमें से (लोग) दूसरा निकालते हैं (कि), देभो ! शरीर का चेष्टा से भी पाप डुआ. तो शरीर की चेष्टा से भी धर्म डोता है. ऐसा इसमें से निकालते हैं. पत्र में आ गया है, अक

पत्र में आ गया है.

मुमुक्षु :- यर्था में आ गया है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां, यर्था में आ गया है. 'जानिया यर्था' ! 'जानिया यर्था' में आ गया है. 'जानिया यर्था' देखी, पढ़ी ? 'जानिया' में बहुत यर्था हुई. समज में आया ? कहते हैं कि, देखो ! यहां यह दृष्टांत देते हैं. मुनि की काया भी जैसे प्रयत्नपूर्वक है. किसी को दुःख देना (नहीं) ऐसा ध्यांसमितिपूर्वक है. उनको धतना आलोचना करने का आया कि नहीं ? अरे...! यह तो अक जानने की चीज (है). जवित शरीर से भी धर्म होता है, यह उसमें पड़ला प्रश्न था. अरे... भगवान !

मुमुक्षु :- जवित शरीर क्या, यह तो मुर्दा है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- यह तो अत्मी आयेगा. सभेरे (यलता है). ('समयसार' की) ८६ गाथा में आयेगा. मृतक कलेवर है. भगवान अमृतसागर आत्मा, विज्ञानघन अमृतसागर प्रभु ! मृतक - मुर्दा जड (है) उसमें मूर्छित हो गया. अमृतसागर भगवानआत्मा (है), ऐसी दृष्टि नहीं करके 'शरीर मेरा है और शरीर से मुझे लाभ होगा' (ऐसे) मूर्छित हो गया. मृतक - मुर्दे में मूर्छित हो गया. ऐसा पाठ है. कल सभेरे आयेगा. समज में आया ? यह तो मुर्दा है. आहा...हा...!

परसों रात को (अक मुमुक्षु को) देखने गये थे. (अपने अक मुमुक्षु ने) जैसे पैर डाला. (और कडा), 'देखो, मुर्दा है.' श्वास नहीं (यलता था). पैर ऐसा करते थे लेकिन जैसे नहीं रहता था, गिर जाता था. पैर जैसे करते थे (लेकिन) गिर जाता था. पैर और हाथ दोनों मुर्दा हो गया. जवित मुर्दा ! जव था और (मुर्दा हो गया). (अपने डॉक्टर मुमुक्षु ने) बताया. पैरे जैसे किया (लेकिन) गिर गया. जव नहीं. ऐसा भाव होता है न अत्मी ! नीचे गिर जाता है, यह जव के कारण से नहीं. जव न हो तो शरीर की अवस्था जैसे हो जाता ही. समज में आया ? आहा...हा...! मुर्दा ही है.

मुमुक्षु :- 'भावपाहुड' में है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- 'भावपाहुड' में लिया है, सम्यग्दर्शन बिना यलता मुर्दा (है). यलता मुर्दा ! उस मुर्दे के उठाकर यलते हैं. यह यलता है लेकिन आत्मा क्या है ? कैसी चीज है ? कैसा स्वरूप है उसका भान नहीं (तो) मुर्दा, यलता मुर्दा है. आहा...हा...! भाई ! मार्ग तो ऐसा है, बापू ! यह तो प्रभु होने का मार्ग है, भाई ! आहा...हा...!

दुनिया से अलग मार्ग है. आडा..डा...! भाई को देजो न ! आंभों में देजा तो आंभों में कुछ नहीं था. जवाब ! छोड, मुर्दा है, मुर्दा ही है. चैतन्य तो अंदर निमित्त है. समज में आया ?

आत्मा में भान है, वीतराग भाव (है) और साथ में विकल्प भी बराबर (है कि), किसी को दुःख नहीं देना, ऐसा ध्यांसमिति का विकल्प भी है लेकिन एतने विकल्प में आया क्यों ? तो ऐसा दिया कि, काययेष्टा में हो तो आलोचना करना. आडा..डा...!

जहां सम्यक्दृष्टि का विषय यत्ने वहां तो अशुभराग आये तो निर्जरा का कारण है, ऐसा कहे. वड प्रश्न अलग बात है. अशुभभाव भोग निर्जरा का डेतु (है). यहां चारित्र दशा के वर्णन में कहे कि, वीतराग चारित्र अंदर आनंदकंद में जुलते हैं, फिर भी विकल्प आया. यत्ने में प्रयत्न यथार्थ है. समज में आया ? यथार्थ यानी प्रमाद नहीं. प्रयत्नपूर्वक है, ऐसा दिया न ! 'प्रयत्नकृत काययेष्टा...' प्रयत्न है, किसी को दुःख नहीं देना ऐसा प्रयत्न है. समज में आया ? काया जैसे किसी को छू गई (तो) आलोचना करना. बस, एतना. ऐसी बात है. ध्यांसमिति शोधकर यत्नना ऐसे विकल्प में आया क्यों ? आया तो काया का निमित्त में हो तो उसकी आलोचना करना, ऐसा कहते हैं. आडा..डा...! समज में आया ? ओ..ओ..ओ...! ऐसा मार्ग है, भाई ! समज में आया ?

आत्मा का वीतरागभाव है लेकिन वड विकल्प आया न (कि), प्रयत्नपूर्वक यत्नना. किसी को दुःख न हो, ध्यांसमिति (है लेकिन) एतना भी राग आया न ! तो उस कारण से यरज्ञानुयोग की दृष्टि में ऐसा गिना कि, राग है. राग है तो उसे .. उपयोग में गिनने में आता है. लेकिन काया ने किसी छू दिया तो एतना भी आत्मा को छोडकर राग में प्रयत्नपूर्वक यत्ने का भाव आया, ऐसा क्यों आया ? आया तो काया की येष्टा में कुछ हो तो आलोचना करना. ऐसा कहते हैं. मार्ग ऐसा है, यथार्थ है. समज में आया ? (ऐसा) कौन पढता है ? जबर कहां है ? क्या है ? वृत्ति क्या ? ज्ञान क्या ? वीतरागता क्या ? राग आया वड क्या ? और राग आया तो काय की येष्टा में आया उसकी आलोचना करना. ओ..ओ..ओ...! मार्ग तो मार्ग (है) ! समज में आया ? (ये सब) बहिरंग है, अंतरंग नहीं. वे तो यत्ने हैं. शांति से समज ने की चीज है, भाई ! यड कोई विद्वत्ता की चीज (नहीं है).

भगवानआत्मा अपने स्वरूप का भान करके... समज में आया ? अन्य में भी कहते

હેં ન, ‘નરસિંહ મહેતા’ (કહતે હેં) ‘જ્યાં લગી આત્મા તત્ત્વ ચિન્ત્યો નહીં, ત્યાં લગી સાધના (સર્વ જૂઠી)..’ એ..ઈ...! કલ કહતે થે ન ? સબ જૂઠી હૈ, ઉસમેં ધર્મ-બર્મ હૈ નહીં, ઐસા કહતે હેં. ક્યા ક્રિયા ? ઉસમેં લિખા હૈ, ‘શું કર્યુ તપ ને તીરથ કરવા થકી ? શું કર્યુ યજ્ઞ ને હોમ કરવા થકી ?’ તુજે કુછ ધર્મ-બર્મ હૈ નહીં. યહ તો દૂસરી બાત હૈ. યહ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા ને આત્મા દેખા, ઇસ આત્મા કે અનુભવપૂર્વક જૈસી દશા હૈ ઉસકા વર્ણન ચલતા હૈ. આ..હા..હા...! સમજ મેં આયા ?

અરે...! દેહ ચલા જા રહા હૈ, દેહસ્થિતિ પૂરી હો જાયેગી. એક કે બાદ એક, એક કે બાદ એક ચલા જા રહા હૈ. દેખો ન ! કલ ગયે થે, (ઉનકો) તીન તો પુત્ર હેં. બડે અફસર હેં. મરતે સમય (કોઈ નહીં થા). યહાં હો તો ભી ક્યા ? સાથ મેં સ્ત્રી ખડી હો (તો ભી) કરે ક્યા ? જડ સ્વતંત્ર પદાર્થ હૈ, ઉસકા ઐસા હો જાના, હો જાયેગા. સમજ મેં આયા ?

હમ સ્વાધ્યાય – સજ્જાય કરતે થે ન ! દુકાન પર (સજ્જાય કરતે થે). સજ્જાયમાળા મેં લિખા થા, ‘એક રે દિવસ એવો આવશે કે મનુષ્ય ચાલ્યો જી..’ એક દિન ઐસા આયેગા ક્રિ, દેહ ઐસે હો જાયેગા. ક્યોંકિ જડ હૈ. ‘એક રે દિવસ એવો આવશે કે મનુષ્ય ... ચાલ્યો જી, ઊભી રે નારી રે તારી કામની’ વહ ખડી હૈ, યે બીસ સાલ કા યુવાન ! ‘ટગ ટગ ઊભી રે જોવે જી.. એક રે દિવસ એવો આવશે... આ રે કાયામાં હવે કાંઈ નથી, ઊભી ટગ ટગ જુવે જી... આ રે કાયામાં હવે કાંઈ નથી, ધુસકે ધુસકે રોવે જી, એક રે દિવસ એવો આવશે..’ ભાઈ ! હમારી દુકાન પર તો યે સબ સજ્જાય કરતે થે ન ! બહુત બોલતે થે. સંવત ૧૯૬૪-૬૫-૬૬ કી બાત હૈ. ચાર સજ્જામાલા હેં. એક દિન ઐસા આયેગા ક્રિ, દેહ ઐસે હો જાયેગા. તેરે આધાર સે નહીં. તેરે મા-બાપ, સ્ત્રી વહાં ખડી-ખડી (દેખતી રહેગી). ક્યા હુઆ ? ‘ઊભી ટગ ટગ જોશે, આ રે કાયા મેં હવે કાંઈ નથી’ હાય... હાય...! પૂછા ઉસકા જવાબ નહીં. મેરી કિસી કો સંભાલ નહીં. કિસી કા હાથ પકડા થા, દિયા નહીં ક્રિ, જેઠ યા દેવર કો (બોલા નહીં ક્રિ), ઇસકો સંભાલના. અર..ર...! હાય... હાય...! યે તો ચલા. ‘ધુસકે ધુસકે રોવે’ વહાં પર મેં તેરા કુછ ચલનેવાલા હૈ, સુન ન !

યહાં કહતે હેં, આ..હા...! આત્મા મેં આત્મજ્ઞાન ઔર દર્શન હુઆ ઔર જહાં ચારિત્રદશા હુઈ, ઐસી ચારિત્રદશા મેં ચલતે-ચલતે, થોડા ભી રાગ હૈ ન, હૈ પ્રયત્નપૂર્વક રાગ, સાવધાની હૈ, સાવધાન હોનેપર ભી કાયા મેં નીમ કા ફૂલ કા સ્પર્શ હો જાયે તો આલોચના કરના.

આહા..હા...! માર્ગ તો દેખો ! તુમ ચલે ક્યોં ? રાગ આયા ક્યોં ? એસા કહતે હેં. એ..ઈ...! અંદર વીતરાગ સ્વભાવ મેં સ્થિર ક્યોં નહીં હો ગયે ? આહા..હા...!

‘પ્રયત્નકૃત બાહ્યચેષ્ટાકા કથંચિત્ છેદ હોતા હૈ,...’ કથંચિત્ હૈ. ‘તો વહ સર્વથા અન્તરંગ છેદસે રહિત હૈ...’ અંદર મેં દોષ બિલકુલ નહીં હૈ. ‘વહ સર્વથા અન્તરંગ છેદસે રહિત હૈ ઇસલિયે આલોચનાપૂર્વક ક્રિયાસે હી ઉસકા પ્રતીકાર (ઇલાજ) હોતા હૈ.’ બસ ! દેખ લે. ઇતના બસ. ‘કિન્તુ યદિ વહી શ્રમણ ઉપયોગસંબંધી છેદ હોનેસે...’ લેકિન ઉપયોગ મેં પ્રમાદ આ ગયા, પર જીવ પર ચલને મેં, બોલને મેં, ખાને મેં, અઢ્ઠાઈશ મૂલગુણ કા જો ભાવ હૈ ઉસમેં આગે બઢ ગયા. ‘સાક્ષાત્ છેદમેં હી ઉપયુક્ત હોતા હૈ...’ તો અંતર ચારિત્ર કા છેદ હો જાતા હૈ.

પ્રશ્ન :- શુદ્ધ ઉપયોગ હૈ ?

સમાધાન :- હાં, શુદ્ધ ઉપયોગ કા અર્થ યહાં રાગસહિત જો શુદ્ધ પરિણતિ હૈ વહ શુદ્ધ ઉપયોગ (હૈ). ઉસમેં સે વિશેષ બાહર ગયે તો ભૂમિકા કે યોગ્ય નહીં રહા. એસા પરિણામ આયા (તો) છેદ હો જાતા હૈ. સમજ મેં આયા ?

‘સાક્ષાત્ છેદમેં હી ઉપયુક્ત હોતા હૈ તો જિનોક્ત વ્યવહારવિધિમેં કુશલ...’ ભગવાન વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કે માર્ગ મેં જો મુનિ આદિ આચાર્ય હેં ઉનકે પાસ જાના. ‘કુશલ શ્રમણકે આશ્રયસે, આલોચનાપૂર્વક,...’ દેખો ! યહ દૂસરી આલોચના (હૈ), હાં ! મુનિ કે પાસ જાકર કહના (કિ), એસા દોષ લગા હૈ, એસા દોષ લગા હૈ. સમજ મેં આયા ? ‘ઉનકે દ્વારા ઉપદેષ્ટ અનુષ્ઠાન દ્વારા (સંયમકા) પ્રતિસંધાન હોતા હૈ.’ લો ! મુનિ કહે કિ, ઇતના એક ઉપવાસ કરના, દો ઉપવાસ કરના, રસ છોડના ઇત્યાદિ. ઇતના વ્યવહાર કરે. પ્રાયશ્ચિત્ત લેકર અપની શુદ્ધિ કરે, એસા વીતરાગ કા માર્ગ હૈ. (વિશેષ કહેંગે)...

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



वीर संवत् २४८५, अषाढ सुद १०, बुधवार

ता. २५-६-१९६८

गाथा-२१२-२१४, प्रवचन नं. २१२

‘प्रवचनसार’ ‘चरञ्जानुयोगसूयक यूविका’, २११-२१२ गाथा का भावार्थ यलता है। क्या कहते हैं ? देजो ! जिसकी आत्मा में दुःख से मुक्ति लेनी हो, अनंत आनंदरूप मुक्ति याहता हो तो उसको चारित्र बिना मुक्ति होगी नहीं। समज में आया ? और वड चारित्र सम्यग्दर्शन-ज्ञान बिना होता नहीं। और सम्यग्दर्शन-ज्ञान आत्मा के आश्रय बिना होता नहीं। समज में आया ? स्वदव्य ज्ञायकमात्र प्रभु ! उसके आश्रय सिवा सम्यग्दर्शन-ज्ञान होता नहीं। ऐसा सम्यग्दर्शन-ज्ञान होनेपर भी जब तक चारित्र वीतराग दशा, अंदर चारित्र न प्रगटे तब तक उसको केवलज्ञान अथवा मुक्ति नहीं होगी। समज में आया ? उस चारित्र की दशा में व्यवहार का विकल्प कितने प्रकार का है, उसकी भात यलती है। समज में आया ? अपना स्वरूप शुद्ध चिदानंद आनंद (है), उसका अनुभव हो और स्वरूप की रमणता हो, वहां ऐसा अडार्स मूलगुण का विकल्प उठता है। कहते हैं, देजो भावार्थ।

‘यदि मुनिके...’ मुनि नग्न होते हैं, द्विगंबर होते हैं, वनवासी होते हैं, आत्मध्यानी होते हैं और अडार्स मूलगुणवाले हैं, ऐसा यहां कहते हैं। समज में आया ? इस ‘मुनिक स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न सडित...’ देजो ! यह ‘जयसेनाचार्यदेव’ (की टीकामें से) निकाला है, भाई ! ‘जयसेनाचार्यदेव’ ! मुजे लगा कहां से निकाला ? अभी देजा, अभी देजा.. ‘जयसेनाचार्यदेव’ (में से निकाला है)।

‘स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न...’ क्या कहते हैं ? भगवान् आत्मा ज्ञान और आनंद का पिंड, पुंज प्रभु आत्मा है। ऐसा जो स्व. स्थ (यानी) उसमें रहना. समज में आया ? २११-२१२ गाथा का भावार्थ (यल रहा है)। शास्त्र है, परमागम है। उसमें थूक लगाकर

पन्ने फेरना वल अशातना है. थोडे सुधरते जाओ. नडीं तो (लोग) आक्षेप करते हैं. (अेक भाई का) पत्र आया है. यल तो शास्त्र है, परमागम पुस्तक है. समज में आया ? यलं तो वांचन में दूसरा कोई उपयोग नडीं. नडीं तो नीचे पुस्तक (डो) और उपर बैठना वल (ठीक नडीं) लेकिन यल तो रीत अलग है न ! उसको समजनें भी थोडी सरलता रहे, उस कारण से है. समज में आया ? समजने में लोगों को ज्याल आवे ँसलिये. ँस शब्द का यल अर्थ है, न्याय है. वल भी अेक विशिष्ट शास्त्र के विनय जातिर अेक भात है. समज में आया ?

‘यदि मुनिके स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न...’ भाषा देजो ! भगवानआत्मा ज्ञान और आनंदस्वरूप है, अतीन्द्रिय आनंद स्वरूप है. शरीर, वाणी, मन तो नडीं लेकिन अंदर दया, दान, व्रत, भक्ति का परिणाम ठठते हैं वल राग है, आत्मा नडीं. स्व-स्थ – अपना निर्मल आनंद स्वभाव, उसमें स्थ. अैसा भावलक्षण प्रयत्न. देजो ! ये पुरुषार्थ. अपना आत्मा शुद्ध आनंद और ज्ञान की मूर्ति, अैसा स्व. (उसमें) स्थ. उसमें रहकर, आनंद में रहकर, अैसे आनंद में रहना अैसा भावलक्षण प्रयत्न, अैसा पुरुषार्थ. पुरुषार्थ (यानी) विकल्प का पुरुषार्थ नडीं, अैसा यलं कलते हैं. आल...ल...! समज में आया ? है न भावार्थ ?

‘यदि...’ आ...ल...ल...! मुनि यानी धर्मात्मा किसको कलें ? जिसकी नग्नदशा, अड्कलस मूलगुण अंतर में आनंदस्वरूप भगवान, उसमें उग्र प्रयत्न. स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न. अंदर स्वरूप में लीनता की प्रयत्नदशा है. अैसे ‘प्रयत्न सलित की जानेवाली अशन, शयन...’ आलार लेने का विकल्प. आलार आता है न आलार ? मुनि भीक्षा के लिये जाते हैं. आलार लस्त में लेना. मुनि को पात्र-भात्र लोता नडीं. ‘अशन, शयन...’ नीचे भूमि में शयन. ‘गमनादिक...’ यलना. ‘शारीरिक येष्टासंबंधी ँद लोता है...’ देजो ! अैसी शारीरिक (येष्टासंबंधी).

‘स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न सलित की जानेवाली...’ अंदर प्रमाद नडीं है. समज में आया ? लेकिन अैसा विकल्प, शुभराग है. आत्मा में स्वस्थभावलक्षण प्रयत्न सलित (राग है). तो कलते हैं कि, ‘शारीरिक येष्टासंबंधी ँद लोता है...’ शरीर किसी को – अेकेन्द्रिय प्राणी आदि को लू ले. प्रयत्न प्रमादरलित है. समज में आया ? अपने स्वरूप में उपयोग है और पर को भी देजकर, दुःख न लो, अैसा भाव है फिर भी शरीर लू जाये, कोई

એકેન્દ્રિય જીવ, ફૂલ, લીલ-ફૂગ - કાય, નીમ કા પત્તા, પીપલ કા પત્તા (ઉસમેં) અસંખ્ય જીવ હેં, ઉસકો મુનિ કા શરીર છૂ જાયે (તો વહ) 'શારીરિક ચેષ્ટાસંબંધી છેદ...' એસે કહા. એસે થોડા છૂ જાયે.

'તો ઉસ તપોધનકે સ્વસ્થભાવકી બહિરંગ સહકારીકારણભૂત પ્રતિક્રમણસ્વરૂપ આલોચનાપૂર્વક ક્રિયાસે હી ઉસકા પ્રતીકાર-પ્રાયશ્ચિત્ત હો જાતા હે,...' બસ. થોડા ખ્યાલ કર લેતે હેં. સમજ મેં આયા ? 'તપોધનકે સ્વસ્થભાવકી...' (અર્થાત્) અંતર આનંદ ભગવાનઆત્મા મેં આનંદ મેં મશગૂલ હૈ ફિર ભી વિકલ્પ આયા હૈ. શયન, ખાના આદિ સોના આદિ (કા) વિકલ્પ (આયા હૈ). તો ઉસમેં શરીર કી ક્રિયા કિસી કો છૂ જાયે તો 'સહકારી કારણભૂત પ્રતિક્રમણસ્વરૂપ...' લો ઠીક ! થોડા દેખ લે કિ, ઇતના હુઆ. બસ, ઇતના, દૂસરા કોઈ છેદ હૈ નહીં. 'આલોચનાપૂર્વક ક્રિયાસે હી ઉસકા પ્રતીકાર-પ્રાયશ્ચિત્ત હો જાતા હૈ, ક્યોંકિ વહ સ્વસ્થભાવસે ચલિત નહીં હુઆ હૈ.' આનંદસ્વરૂપ (હૈ) ઓર ઉસ ભૂમિકા કે યોગ્ય જો વિકલ્પ હૈ ઉસસે ચ્યુત નહીં હુઆ હૈ. ક્યા કહતે હેં સમજ મેં આયા ?

આત્મા અપને શુદ્ધ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર મેં લીન હૈ ઓર ઉસ ભૂમિકા કે યોગ્ય અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ સે ચ્યુત નહીં હુઆ હૈ. અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ વિકલ્પ ભી હૈ, સ્વસ્થ ભાવ સે ચ્યુત નહીં હુઆ હૈ. સમજ મેં આયા ? દેખો, યહ વિધિ ! મોક્ષમાર્ગ કી વિધિ. સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- ... રાગ આયા.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દોનોં બરાબર હૈ. ઇર્યાસમિતિ બરાબર હૈ. ફિર ભી શરીર એસે છૂ જાયે તો એસે દેખ લેના, બસ ઇતની બાત હૈ. યહ ક્રિયા હુઈ, ઇતના રાગ આયા ઓર ચલા, ખાને-પીને કા રાગ આયા ન, હૈ તો ભૂમિકા કે યોગ્ય રાગ. ઓર ભૂમિકા કે યોગ્ય સ્વસ્થભાવ મેં લીન હેં. યહ તો એસી બાત હૈ. એસા હોનેપર ભી થોડા રાગ આયા ન કિ, મેં ચલૂં, ખાઉં, સોઉં. હૈ તો વહ ભૂમિકા કે યોગ્ય રાગ. ફિર ભી શરીર દૂસરે એકેન્દ્રિય જીવ કો થોડા છૂ જાયે, પવન, અગ્નિ, પાની - જલ (કો) સ્પર્શ હો જાયે, પાની કા બિંદુ આ જાયે, બારીશ કા બિંદુ (આ જાયે), લો ! બારીશ કી બૂંદ આતી હૈ. બારીશ કે એક-એક બિંદુ મેં અસંખ્ય જીવ હેં. થોરી હોતી હૈ ન ? થોરી. ક્યા કહતે હેં ? એક-એક થોરી મેં અસંખ્ય જીવ હેં. અસંખ્ય શરીર (હૈ) ઓર એક-એક શરીર મેં જીવ હેં. બહુત સૂક્ષ્મ (હોતી હૈ). વર્ષાઋતુ મેં બહુત સૂક્ષ્મ (હોતી હૈ).

मुनि को बराबर अपने स्वरूप का (भान है). तीन कषाय के अभाव(स्वरूप) जैसे आनंद में हैं और उस भूमिका के योग्य ध्यांसमिति का विकल्प भी है. समझे ? बोलने का विकल्प भी बराबर है. फिर भी ऐसी चीज कोई पानी का बिंदु आदि छू जाये तो प्रतिक्रमण (करते हैं). बस. दूसरा कुछ नहीं. एतनी सूक्ष्मता ली है, देओ ! समझ में आया ? आ...डा...! ऐसा मार्ग. एतना राग क्यों आया ? चलने का, जाने का, पीने का, है तो भूमिका के योग्य राग.

‘क्योंकि वह स्वस्थभावसे यत्नित नहीं हुआ है. किन्तु...’ अक भाव डो गया, अब दूसरा (कहते हैं). ‘यदि उसके निर्विकार स्वसंवेदनभावसे व्युत्तिस्वरूप छेद होता है,...’ देओ, अब. यह भी ‘जयसेनाचार्यदेव’ (की टीका का) है. ‘निर्विकार स्वसंवेदनभावना...’ क्या कहते हैं ? भगवान् आत्मा निर्विकार वीतराग आनंदस्वरूप ऐसा स्वसंवेदन, अपना आनंद का वेदन, उसकी भावना नाम अकाग्रता... अकाग्रता उससे ‘व्युत्तिस्वरूप छेद होता है,...’ (अर्थात्) उससे यदि व्युत्त डो जाये तो छेद होता है. उसको गुरु के पास जाकर प्रायश्चित्त लेना पड़ता है. गुरु के पास जाकर, समझ में आया ? ओ..डो..डो...! ‘कुंडकुंडाचार्यदेव’, ‘अमृतचंद्राचार्यदेव’ कितनी बात (करते हैं) ! ओ..डो..डो...!

निश्चयदृष्टिपूर्वक निश्चयचारित्र है और उस भूमिका के योग्य विकल्प भी है तो भी शरीर से कोई पानी का बिंदु छू लिया तो आलोचना कर लेना. विचार करना. और यदि स्व आनंदस्वरूप से व्युत्त हुआ, अस्थिरता डो गई, अंदर स्वरूपमें से अस्थिरता डो गई.. समझ में आया ? ‘निर्विकार स्वसंवेदनभावना...’ (अक मुमुक्षु) भावना का अर्थ करते हैं कि, भावना यानी सम्यक्दृष्टि सामायिक में भावना करते हैं. ‘प्रवचनसार’ में आता है कि, सम्यक्दृष्टि को भी सामायिक में शुद्ध उपयोग आ जाता है. शुद्ध उपयोग ! समझ में आया ? सम्यक्दृष्टि हैं, अनुभव हैं, आनंद का वेदन आ गया है, वे जब सामायिक में बैठते हैं तो उनको शुद्ध उपयोगरूपी भावना आ जाती है. भावना शब्दे शुद्ध उपयोग आ जाता है. ऐसा कडा है, ‘प्रवचनसार’ में कडा है. उसका अर्थ (दूसरे विद्वान ने) ऐसा किया कि, देओ ! सामायिक में समकृति श्रावक को भी वहां शुद्ध उपयोग कडा है. ‘प्रवचनसार’ ‘जयसेनाचार्यदेव’ की टीका में (कडा है). समझ में आया ? ‘जयसेनाचार्यदेव’ की टीका में, इसमें नहीं. ‘जयसेनाचार्यदेव’ की टीका में है. गाथा की जबर (है), कडेगा आयेगा तो अ.. देवानुप्रिया ! कौन-सी गाथा है ? हमे एतना याद रहता नहीं. है एतना

प्याल है. उसमें आता है. 'श्रीमद्' के पुस्तक में इस ओर है. और आठवें से (होता है) वह सब जूठ बात है. यहाँ तो पांचवें गुणस्थान में .. है. देखो ! 'श्रीमद् राजयंद्र' का है. कौन-सी गाथा है, वह एक बार कडा था, हां !

'शुभोपयोगिनामपि क्वापि काले शुद्धोपयोगभावना दृश्यते,...' शुद्ध भावना का अर्थ शुद्ध उपयोग है. भावना का अर्थ (लोग) ऐसा करते हैं कि, ऐसा शुद्ध उपयोग हो ऐसा भावना करते हैं. ऐसा नहीं, भाई ! अरे...रे...! यह तो यहाँ कड़ते हैं, देखो न ! 'शुद्धोपयोगभावना दृश्यते,.. श्रावकाणामपि सामायिकादिकाले शुद्धभावना दृश्यते, तेषां कथं विशेषो भेदो ज्ञायत इति। ... प्रचुरेण शुभोपयोगेन वर्तन्ते ते यद्यपि क्वापि काले शुद्धोपयोगभावनां कुर्वन्ति तथापि शुभोपयोगिन एव भण्यन्ते।' श्रावक को शुभयोग मुप्यरूप से कड़ने में आता है. क्योंकि कभी शुद्ध उपयोग होता है. देखो ! 'शुद्धोपयोगभावना कुर्वन्ति तथापि शुभोपयोगिन एव भण्यन्ते।' दो जगह है. २४८ गाथा है.

यहाँ तो 'स्वसंवेदनभावनासे...' शब्द पडा है न ! मुनि अपने आनंद का वेदन करते हैं उसका नाम स्वसंवेदनभावना कड़ते हैं. भावना का अर्थ ऐसा नहीं, मैं ऐसा आनंद भविष्य में प्रगट करूँ, ऐसा नहीं. ऐसे श्रावक को भी, सम्यक्दृष्टि को भी.. समज में आया ? 'क्वापि' कदाचित् शुद्धउपयोग ध्यान होता है तब होता है. और पंचम गुणस्थान में सख्या श्रावक है, उसको सामायिक काल में भी अंदर शुद्धउपयोग हो जाता है. शुद्ध उपयोग होता है तब सामायिक का यथार्थपना उसे है. समज में आया ? यरज्ञानुयोग की २४८ गाथा है. आडा..डा...! उसमें है. आडा..डा...! भावना आयी थी. 'द्रव्यसंग्रह' में आया था. भावना यानी अकाग्रता. भावना शब्दे अकाग्रता. भावना बहुत जगह आती है.

भाई ! आत्मदर्शन हुआ, सम्यग्दर्शन हुआ और शुद्ध उपयोग न आवे तो सम्यग्दर्शन रहने नहीं. समज में आया ? अमुक समय के बाद शुद्ध उपयोग की रमणता न आवे तो सम्यग्दर्शन रह सके नहीं. ऐसे श्रावक - सख्या श्रावक है, भावविंगी पंचम गुणस्थानवाला (है) उसको सामायिक में कभी शुद्ध उपयोग की दशा हो जाती है. आडा..डा...! समज में आया ? उस भावना का अर्थ अकाग्रता है. शुभभाव छोड़कर शुद्ध में अकाग्रता होती है तो शुद्धउपयोग की भावना कड़ने में आती है. समज में आया ?

अपने स्वार्थ का पोषण करने को नीचे की भूमिका में सम्यग्दर्शन और सम्यक्ज्ञान मानने को ऐसा अर्थ कर देते हैं. शुभयोग में सम्यग्दर्शन है, सम्यक्ज्ञान है, ऐसा मनाने

को शुद्धउपयोग को ठीका देते हैं. समज में आया ? ऐसा नहीं, भाई ! अंतर आत्मा अपने आनंद में ध्येय करके अकारण हो जाये तो शुद्ध उपयोग ही है. समज में आया ? यौथे गुणस्थान में भी शुद्ध उपयोग है. जब सम्यग्दर्शन प्रगट होता है तब शुभ उपयोग नहीं होता है. आडा..डा...! क्या शुभउपयोग में सम्यग्दर्शन हुआ ? समज में आया ? अरे...! क्या करे ? अपनी दया भाते नहीं. यह तो अपनी - स्व की दया की भात है. शुभभाव तो अपराध है, ऐसा नहीं कडा ? 'पुरुषार्थसिद्ध उपाय' ! समकृति को तीर्थकरगोत्र बंधता है, आहारक शरीर बंधता है तो क्यों बंधता है ? क्या भोक्षमार्ग से बंधता है ? नहीं. शुभउपयोग का काल है. शुभउपयोग के अपराध से तीर्थकर गोत्र बंध जाता है और सर्वार्थसिद्धि का आयुष्य, आहारक शरीर उससे बंध जाता है. अपराध है. सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्र तीनों अबंध परिष्काम (हैं), वड तो भोक्ष का मार्ग (है), भोक्षमार्ग कडो या अबंध परिष्काम कडो. समज में आया ? वस्तु तो ऐसी है. आडा..डा...! तकरार, वादविवाद करे. नहीं, जो कोई यौथे गुणस्थान में स्वरूपायराज माने वड आचार्य को मानते नहीं, गणित को मानते नहीं. मिथ्यादृष्टि है. अरे...! भगवान ! क्या करता है तू ? भाई ! आडा..डा...! अरे...!

यहां तो कडते हैं, 'निर्विकार स्वसंवेदनभावनासे...' उसको मुनि कडते हैं. आ..डा..डा...! विकल्प-क्लिकल्प दया, दान का विकल्प बंध का कारण विकार है, दुःख है. उसको छोडकर भगवानआत्मा आनंदस्वरूप अतीन्द्रिय आनंद का धाम आत्मा है, उसमें अपनी निर्विकार स्वसंवेदनभावना (होती है). ऐसे क्यों कडा ? कि, विकार की भावना तो है, संसार में अकारण नहीं है ? विकार का वेदन, वड वेदन तो है न, स्वसंवेदन (है). पर का, राग का वेदन, विकल्प पुण्य-पाप का वेदन, ऐसा अज्ञान का स्वसंवेदन तो है. यह निर्विकार स्वसंवेदन अकारणता (है). ऐसा कडते हैं. समज में आया ?

निर्विकार स्वसंवेदन अकारणता से 'व्युत्तिस्वरूप छेद होता है, तो उसे जिनमत में व्यवहारज्ञ...' (अर्थात्) व्यवहार का जाननेवाला. देओ ! जाननेवाला (कडा है), डां ! करनेवाला ऐसा नहीं. निमित्त. 'प्रायश्चित्तकुशल-आचार्यके निकट...' ऐसे व्यवहार के जाननेवाला प्रायश्चित्त में कुशल हैं, ऐसे 'आचार्यके निकट जाकर, निष्प्रपंचभावसे...' प्रपंच बिना कडे, मेरे को ऐसा भाव हो गया. मैं अपने आनंद से व्युत्त हो गया. समज में आया ? शांति... शांति... शांति... ये शांति का मेरा आनंद भाव से मैं व्युत्त हो गया. जैसे बालक

निष्कपटपने उसके माता-पिता के पास कहे, जैसे आचार्य संयम ज्ञानी हैं, व्यवहार की जाननेवाले हैं उनके पास आलोचन करते हैं।

‘दोषका निवेदन करके, वे आचार्य निर्विकार-स्वसंवेदनभावनाके अनुकूल...’ देजो ! ‘जो कुछ भी प्रायश्चित्त उपदेशों वल करना याहिये.’ ऐसा कहे कि, तुमको दो उपवास करना या रसत्याग करना. ऐसा उस प्रकार का व्यवहार है न ! निश्चय प्रायश्चित्त तो अपने स्वरूप में अकाग्र होना वल प्रायश्चित्त है. समज में आया ? समज में आया ? अतीन्द्रिय आनंदमें से उट गया ऐसा अतीन्द्रिय आनंद में लेना वल उसका प्रायश्चित्त है. वल तो व्यवहार प्रायश्चित्त की बात चलती है. समज में आया ? ऐसा मार्ग है, भाई ! दुनिया में तो अभी सब दूसरा चलता है. मार्ग कुछ है और (दिखाते) हैं कुछ. क्या करें ?

मुमुक्षु :- निर्विकार स्वसंवेदन भावना के अनुकूल प्रायश्चित्त देते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अनुकूल प्रायश्चित्त दे. लो, वल दो गाथा (पूरी) डुई.

२१३ (गाथा). ‘अब, श्रामण्यके छेदके आयतन होनेसे परद्रव्य-प्रतिबंध निषेध करने योग्य हैं, ऐसा उपदेश करते हैं :-’

अधिवासे व विवासे छेदविहणो भवीय सामण्णे ।

समणो विहरदु णिच्चं परिहरमाणो णिबंधाणि ।।२१३ ।।

प्रतिबंध परित्यागी सदा अधिवास अगर विवासमां,

मुनिराज विहरो सर्वदा थई छेदडीन श्रामण्यमां. २१३.

टीका :- ‘वास्तवमें सभी परद्रव्य-प्रतिबंध उपयोगके उपरंजक होनेसे निरुपराग उपयोगरूप श्रामण्यके छेदके आयतन हैं;...’ देजो ! आडा..डा...! वास्तव में वल आत्मा भगवान, ज्ञायक और आनंदस्वरूप, उसके सिवा सभी परद्रव्य, शरीर, वाणी, मन, देव-गुरु-शास्त्र, ये यात्रा के धाम, समेदशीअर, शेत्रुंजय सब परद्रव्य हैं. आडा..डा...! भगवानआत्मा अपने निज स्वरूप दरबार में आनंदकंद में बिराजमान आत्मा है. वल निजद्रव्य है, निजवस्तु है. निजवस्तु में ‘सभी परद्रव्य...’ उसमें कोई बाकी रडा ? तीनलोक के नाथ सर्वज्ञ परमेश्वर वीतरागदेव समवसरण में बिराजमान हो, वे भी इस आत्मा के दिये प्रतिबद्ध, उसमें राग होता है तो लक्ष्य जाता है. समज में आया ? (परद्रव्यप्रतिबंध का अर्थ मूल ग्रंथ में कूटनोट में दिया है) ‘परद्रव्योंमें रागादिपूर्वक संबंध करना; परद्रव्योंमें

अथ श्रामण्यस्य छेदायतनत्वात् परद्रव्यप्रतिबन्धाः प्रतिषेध्या इत्युपदिशति-

अधिवासे व विवासे छेदविहूणो भवीय सामणो ।

समणो विहरदु णिच्चं परिहरमाणो णिबंधाणि ॥२१३॥

अधिवासे वा विवासे छेदविहीनो भूत्वा श्रामण्ये ।

श्रमणो विहरतु नित्यं परिहरमाणो निबन्धान् ॥२१३॥

सर्व एव हि परद्रव्यप्रतिबन्धा उपयोगोपरज्जकत्वेन निरुपरागोपयोगरूपस्य श्रामण्यस्य छेदायतनानि; तदभावदेवाच्छिन्नश्रामण्यम् । अत आत्मन्येवात्मनो नित्याधिकृत्य वासे वा, गुरुत्वेन गुरुनधिकृत्य वासे वा गुरुभ्यो विशिष्टे वासे वा, नित्यमेव प्रतिषेधयन् परद्रव्यप्रतिबन्धान् श्रामण्ये छेदविहीनो भूत्वा श्रमणो वर्तताम् ॥२१३॥

एवं गुरुव्यवस्थाकथनरूपेण प्रथमगाथा, तथैव प्रायश्चित्तकथनार्थं गाथाद्वयमिति समुदायेन तृतीयस्थले गाथात्रयं गतम् । अथ निर्विकारश्रामण्यच्छेदजनकान्परद्रव्यानुबन्धान्निषेधयति-विहरदु विहरतु विहारं करोतु । स कः । **समणो** शत्रुमित्रादिसमचित्तश्रमणः । **णिच्चं** नित्यं सर्वकालम् । किं कुर्वन्सन् । **परिहरमाणो** परिहरन्सन् । कान् । **णिबंधाणि** चेतनाचेतनमिश्रपरद्रव्येष्वनुबन्धान् । क्व

बंधना - रुकना; लीन डोना; परद्रव्योंमें रुकावट.' आडा..डा...! समज में आया ? अपना निजस्वरूप ज्ञान और आनंद, ये स्वद्रव्य - स्ववस्तु (हैं), उसको छोड़कर जितने परद्रव्य का रागसंबंध करना, परद्रव्य का संबंध करने का अर्थ राग के साथ संबंध करना वह 'उपयोगके उपरंजक होनेसे...' अपने आनंद के व्यापार में राग करनेवाले परद्रव्य, परद्रव्य का संबंध हैं. समज में आया ?

'निःपराग उपयोगरूप श्रामण्य...' देजो, भाषा ! कैसे मुनि हैं ? कि, निःपराग (अर्थात्) विकल्प, राग बिना के निःपराग, उपरागरहित, विकाररहित (हैं). उपयोग - अंतर आनंद और ज्ञान का शुद्ध उपयोग, जैसे श्रामण्य. उनका नाम साधु है. समज में आया ? अपना शुद्ध आनंदस्वरूप साधे सो साधु. आ..डा...! जबर नहीं डोती क्या यीज है और क्या मार्ग है. 'अंधेअंध पलाय' आडा..डा...! यह तो छोड़े-सातवे की बात चलती है. आडा..डा...!

વિહરતુ । **અધિવાસે** અધિકૃતગુરુકુલવાસે નિશ્ચયેન સ્વકીયશુદ્ધાત્મવાસે વા, **વિવાસે** ગુરુવિરહિતવાસે વા । કિં કૃત્વા । **સામણે** નિજશુદ્ધાત્માનુભૂતિલક્ષણનિશ્ચયચારિત્રે **છેદવિહૂણો ભવીય** છેદવિહીનો ભૂત્વા, રાગાદિરહિતનિજ-શુદ્ધાત્માનુભૂતિલક્ષણનિશ્ચયચારિત્રચ્યુતિરૂપચ્છેદરહિતો ભૂત્વા । તથાહિ-ગુરુપાર્શ્વે યાવન્તિ શાસ્ત્રાણિ તાવન્તિ પઠિત્વા તદનન્તરં ગુરું પૃષ્ટ્વા ચ સમશીલતપોધનૈઃ સહ, ભેદાભેદરત્નત્રયભાવનયા ભવ્યાનામાનન્દં જનયન્, પતઃશ્રુતસત્ત્વૈકત્વસન્તોષભાવનાપઞ્ચકં ભાવયન્, તીર્થકરપરમદેવગણધરદેવાદિમહાપુરુષાણાં ચરિતાનિ સ્વયં ભાવયન્, પરેષાં પ્રકાશયંશ્ચ, વિહરતીતિ ભાવઃ ॥૨૧૩ ॥

હવે, શ્રામણ્યના છેદનાં આયતનો હોવાથી પરદ્રવ્ય-પ્રતિબંધો નિષેધવાયોગ્ય છે એમ ઉપદેશે છે :-

પ્રતિબંધ પરિત્યાગી સદા અધિવાસ અગર વિવાસમાં,
મુનિરાજ વિહરો સર્વદા થઈ છેદહીન શ્રામણ્યમાં. ૨૧૩.

અન્વયાર્થ :- [અધિવાસે] અધિવાસમાં વસતાં (આત્મવાસમાં અથવા ગુરુઓના સહવાસમાં વસતાં) [વા] કે [વિવાસે] વિવાસમાં વસતાં (ગુરુઓની ભિન્ન વાસમાં વસતાં), [નિત્યં] સદા [નિબન્ધાન્] (પરદ્રવ્યને વિષે) પ્રતિબંધો [પરિહરમાણઃ] પરિહરતો થકો [શ્રામણ્યે] શ્રામણ્યને વિષે [છેદવિહીનઃ ભૂત્વા] છેદવિહીન થઈને [શ્રમણઃ વિહરતુ] શ્રમણ વિહરો.

અપના આત્મા, અપની શુદ્ધ વસ્તુ પરમાનંદ કી મૂર્તિ, ઉસકા આશ્રય છોડકર જિતના પરદ્રવ્ય મેં રાગ સે સંબંધ કરતે હેં, (ઉતના) મલિન ઉપયોગ હોતા હે. આહા..હા...! દેખો ! શુભરાગ કો ભી ઉપરાગ - મલિન કરનેવાલા કહા. કઠિન બાત, ભાઈ ! પરદ્રવ્ય સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર હો, ગુરુ હો, શાસ્ત્ર હો, કોઈ ભી બાહ્ય પદાર્થ સે, અપને સિવા સભી પરદ્રવ્ય પ્રતિબદ્ધ - પરદ્રવ્ય પ્રતિબદ્ધ (યાની) ઉસમેં રૂકાવટ, પરદ્રવ્ય મેં રૂકાવટ, સમજે ? પર કી ઓર કા રૂકાવ, વહ 'ઉપયોગકે ઉપરંજક હોનેસે...' અપના આનંદ ઉપયોગ, જ્ઞાન ઉપયોગ મેં મૈલ ઉત્પન્ન કરનેવાલા હોને સે, ભગવાન 'નિરૂપરાગ ઉપયોગરૂપ શ્રામણ્યકે છેદકે આયતન હેં;...' અપના નિરૂપરાગ આનંદ, ઉસકા છેદ હોતા હે. ઓ..હો..હો...!

टीका :- भरेभर अधाय परद्रव्य-प्रतिबंधी उपयोगना उपरंजक डोवाथी निरुपराग उपयोगरूप श्रामण्यना छेदनां आयतनो छे; तेमना अभावथी ज अछिन्न श्रामण्य डोय छे. माटे आत्मां ज आत्माने सदा अधिकृत करीने (आत्मानी अंदर) वसतां अथवा गुरुपणो गुरुओने अधिकृत करीने (गुरुओनो सडवासमां) वसतां के गुरुओथी विशिष्ट-भिन्न वासमां वसतां, सदाय परद्रव्य-प्रतिबंधीने निषेधतो (परिहरतो) थकी श्रामण्यमां छेदविहीन थईने श्रमण वतीं. २१३.

मन, वाणी, भगवान, परमेश्वर, प्रतिमा, यात्रा सब परद्रव्य हैं. आडा..डा...! परद्रव्य प्रतिबद्ध, ऐसा कडा न ? परद्रव्यसंबंधी रागादिपूर्वक संबंध करना, वड प्रतिबद्ध (है). अथवा उसमें बंधना, रुकना, हीन होना. यड उपयोग में मैल उत्पन्न करनेवाला है. आडा..डा...! कठिन बात, भाई ! यरज्ञानुयोग में ऐसा अधिकार है, देजो ! देजो !

मुमुक्षु :- मुनिओं के लिये तो ऐसा लिजा है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- डां, ठीक है. सब के लिये यड है. सब के लिये ये सिद्धांत हैं, सिद्धांत कोई दूसरा डो जाता है ? 'अेक डोय त्रणकाणमां परमार्थनो पंथ' मुनि को या श्रावक को. श्रावक को स्थिरता कम है, मुनि को स्थिरता विशेष है, एतना रुक है. दूसरा कोई मार्ग में रुक नहीं. आडा..डा...! सम्यग्दर्शन, सम्यक्ज्ञान तो जैसा मुनि को है ऐसा समकित को, ऐसा पशु को (है). आडा..डा...! समज में आया ?

यहां तो कडते हैं, वड तो बताया न ! २४८ गाथा. शुद्ध उपयोग सम्यग्दर्शन अनुभव डोता है, वड शुद्ध उपयोग में डी डोता है. वड आया न ? 'द्रव्यसंग्रह' में ४७ गाथा. क्या नाम ? भूल गये. 'दुविहं पि' 'दुविहं पि मोक्खहेउं ज्ञाणे पाउणदि जं मुणी णियमा।।' ध्यान में प्राप्त डोता है, देजो ! 'दुविहं पि मोक्खहेउं' दो प्रकार का मोक्ष का मार्ग, सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्र निश्चय और व्यवहार अंदर ध्यान में प्राप्त डोता है. देजो ! ध्यान का अर्थ अंदर निश्चय डोता है, फिर विकल्प बाकी रडा उसे व्यवहार कडते हैं. समज में आया ? 'दुविहं पि मोक्खहेउं' आता है, ४७ गाथा है, यार और सात. 'ज्ञाणे पाउणदि जं मुणी णियमा।।' निश्चय से मुनि ध्यान में सम्यग्दर्शन-ज्ञान प्राप्त करते हैं अथवा आत्मा उसमें डी प्राप्त करते हैं. आ..डा...! ऐसा आत्मा अंतर में, स्वज्ञेय को पकडकर, उपयोग शुद्ध डो तब निश्चय सम्यग्दर्शन-ज्ञान डोता है. बाकी राग रहता है उसको व्यवहार कडते हैं. जैसे स्थापित कर दिया. निश्चय और

व्यवहार साथ में लेना है न, सड़कारी लेना है न. देजो ! उसमें भी साथ में लिया. पड़ले व्यवहार होता है, बाद में निश्चय होता है, ऐसा लिया ही नहीं. यहाँ तो साथ में है ही. समज में आया ? आ..डा...! व्यवहार से कलने में आये. समज में आया ?

ओ..डो...! भगवान् आत्मा अपना निज निर्विकारी स्वभाव का पिंड प्रभु ! उसको छोड़कर आत्मद्रव्य को सभी परद्रव्य राग का संबंध होने से, प्रतिबद्ध राग का कारण है और मैल का कारण है. ये शुभभाव भी मैल है, ऐसा सिद्ध करते हैं. भगवान् की भक्ति और भगवान् की यात्रा का भाव, वह भी शुभभाव पुण्य मैल है, ऐसा कहते हैं. ओ..ई...! भाई ! ऐसा मार्ग. अरे...! बेचारे साधारण प्राणी को तो मादूम भी नहीं पडे. जिंदगी जैसे ही चली जाती है. (झिंर) जाये कोई जैसे पशु या निर्धन आदमी में चले जाये. समज में आया ?

यहाँ तो कहते हैं, भगवान् आत्मा अपनी निज पूंछ अंदर पडी है. ज्ञान, शांति, वीतराग आदि. ऐसा अपना स्वद्रव्य, उसको छोड़कर, जितनी अपने से परवस्तु भिन्न है, वह सब प्रतिबद्ध (है). उस ओर राग का संबंध करते हैं तो आत्मा, उपयोग वहाँ रुक जाता है, उपयोग मैला होता है. आडा..डा...! है कि नहीं ?

प्रश्न :- इसमें क्या करना चाहिये ?

समाधान :- क्या करना ? पर का लक्ष्य छोड़कर अपने द्रव्य की ओर ध्यान करना चाहिये, ऐसा कहते हैं. यह कहते हैं. आ..डा...! समज में आया ? यह तो पड़ले ज्ञान करात हैं. मुनि की दशा में ऐसा होता है तो मैल है, ऐसा कहते हैं. समज में आया ? लो, अट्टाईस मूलगुण भी पड़ले लिया लेकिन अट्टाईस मूलगुण परलक्ष्य से है तो वह भी मैल है, ऐसा कहते हैं. परजव की दया पालना, परजव को दुःख न डो, यह सब मैल है. परद्रव्य अनुसारी भाव हैं.

मुमुक्षु :- प्रतिबंध है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- प्रतिबद्ध शब्द का अर्थ राग. परद्रव्य-प्रतिबद्ध उसका अर्थ लिया न ! परद्रव्योमें रागादिपूर्वक संबंध (करना). जैसे. परद्रव्य में बंधना. उसका अर्थ क्या है ? रुकना, लीन होना, परद्रव्य में रुकावट करना. वह 'छेदके आयतन...' (यानी) घर है. छेद का घर, पाप का स्थान है, कहते हैं. उसमें आत्मा की शांति घात होती है. आडा..डा...! कठिन बात, भाई ! वीतराग की शांति, वीतरागी शांति (है), राग उत्पन्न होता है तो

शांति का घात होता है. यरष्ठानुयोग की शैली में देजो कैसी शैली है ! ओ...ओ...ओ...! वस्तु तो है सो है, यारों अनुयोग में वीतरागता बतानी है. यारो अनुयोग में शास्त्र का तात्पर्य तो वीतराग अक्षय भाव है.

मुमुक्षु :- परद्रव्य त्याग करने को बाधक है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- बाधक है. परद्रव्य की ओर जितना लक्ष्य जाता है एतना मुनि को भी राग, मैल उत्पन्न होता है.

मुमुक्षु :- साधक है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- साधक-झटक कुछ है नहीं. निमित्त-क्लिप्त शुभराग साधक नहीं, मैल है, ऐसा कहते हैं. वर्तमान बाधक है न, मैल है न. परद्रव्य पर जुकाव हो जाता है न, तो उसको छोड़कर स्वद्रव्य का जुकाव करे तब निर्मलता होती है.

मुमुक्षु :- पूर्ण स्वभाव के लिये बाधक है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वड भी वर्तमान बाधक है. वड कडा. पूर्ण स्वभाव में बाधक है, ऐसा कहते हैं लेकिन वर्तमान बाधक है कि नहीं ? वर्तमान बाधक है. वर्तमान दोष है, शुभभाव वर्तमान वास्तव में निश्चय से पाप है. 'पुण्य पुण्य को सडु कडे पण अनुभववीजन पुण्य को पाप कडे' 'योगीन्द्रदेव' में आता है. वड तो 'समयसार' में भी 'पुण्य-पाप अधिकार' में आता है. 'जयसेनाचार्यदेव' की (टीका में) आभिर की गाथा है न (उसमें आता है) कि, व्यवहार रत्नत्रय पाप है, ऐसा दिया है. पतित होता है, व्यवहार रत्नत्रय में स्वरूपमें से पतित होता है. व्यवहार रत्नत्रय, हां ! समज में आया ? है कि नहीं ? सख्ये मुनि की बात है न ! 'योगसार' में पुण्य को पाप कडा लेकिन यड तो 'जयसेनाचार्यदेव' की टीका में दिया है. 'पुण्य-पाप अधिकार' की अंतिम गाथा है न, (उसमें दिया है). कौन-सी गाथा है ?

प्रश्न :- पाप क्यों कडा ?

समाधान :- पाप क्यों कडा, ये सभ है. देजो ! वहां भी वड दिया है. (१६१-१६३ गाथा). 'अत्राह शिष्यः । ... व्यवहाररत्नत्रयव्याख्यानं कृतं तिष्ठति कथं पापाधिकार' आप तो व्यवहार मोक्षमार्ग की व्याख्या करते हो और पाप अधिकार में उसे क्यों दिया ? शिष्य प्रश्न करता है. समज में आया ? यड तो पाप अधिकार यलता है और आपने व्यवहार मोक्षमार्ग उसमें दिया. सुन.. सुन !

‘परिहार :- यद्यपि व्यवहारमोक्षमार्गो निश्चयरत्नस्योपादेयभूतस्य कारणभूतत्वादुपादेयः परंपरया जीवस्य पवित्रताकारणम् पवित्र...’ व्यवहार ङं ! ‘तथापि बहिर्द्रव्यालंबनत्वेन’ बहिर्द्रव्य का अवलंबन है. व्यवहार समकित, व्यवहार ज्ञान, व्यवहार पंच मंडाव्रत का परिष्काम, वड ‘बहिर्द्रव्यालंबनत्वेन पराधीनत्वात्’ पराधीन है. ‘पतति नश्यतीत्येकं कारणं । निर्विकल्पसमाधारतानां व्यवहारविकल्पालंबनेन स्वरूपात्पतितं भवतीति’ भगवान् आनंदस्वरूप निर्विकल्प शुद्ध उपयोग, उसमें (से) व्यवहार में आते हैं तो पतीत हो जाता है. आ..डा...! वर्तमान. समज में आया ? (‘समयसार’ की) १६३ गाथा के भावार्थ में है. समज में आया ? ‘पतितं भवतीति द्वितीयं कारणं । इति निश्चयनयापेक्षया पापं ।’ आचार्य, ‘ज्यसेनाचार्यदेव’ कहते हैं. देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा का विकल्प, पंच मंडाव्रत का राग, शास्त्र पढने का राग निश्चय से पाप है. ओ..ई...! समज में आया ? वस्तु तो यड है. आचार्य क्या कहते हैं ? देजो ! निश्चय की अपेक्षा से पापं.

मुमुक्षु :- पुण्य-पाप में अंतर में माने वड घोर संसारी है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- घोर संसारी. वड ‘प्रवचनसार’ में (आता है). मिथ्यादृष्टि अंतर मानता है वड घोर संसार में उलता है. अरे...! जगत की राग की मीकास है. वीतरागभाव भगवान् आत्मा स्वरूप है (उसका) प्रेम नहीं. आ..डा...! निजघर में जाना है या तुजे परघर में जाना है ? आडा..डा...! ‘अब डम निजघर कबडू न पाये’ आता है कि नहीं ? ‘डम कबडू न निजघर आये, अब डम कबडू निजघर आये, परघर अमत बहुत दिन भीते और अनेक नाम धराये’ अनेक नाम धराये. मैं व्यवहार करनेवाला, मैं राग करनेवाला, मैं दया करनेवाला, मैं पुण्य करनेवाला. आ..डा...! ‘अब डम कबडू न निजघर आये’ आडा..डा...! निजघर की बात लोगों को रुयती नहीं. कौन आत्मा ? अंदर आनंदकंद भगवान् आत्मा है. निजघर की सुनी नहीं. परघर की सब बात, व्यभियार की बात (है). परघर का विकल्प है वड सब व्यभियार है. आया है, ‘समयसार’ ‘निर्जरा अधिकार’. समज में आया ? आडा..डा...! कितना लिभा है, देजो !

वास्तव में निश्चय से यथार्थ में सभी परद्रव्य प्रतिबद्ध. परद्रव्य-प्रतिबद्ध, अस एतना. ‘उपयोगके उपरंजक...’ (यानी) मैला ‘डोनेसे निरुपराग...’ भगवान् आत्मा का उपयोग, उसमें छेड डोता है. छेड के स्थान है, छेड के आयतन है. आडा..डा...! कांप डीठे, अज्ञानी को तो ऐसा लगे, डाय.. डाय...! अब डमें क्या करना ? लेकिन अंदर द्रव्य है कि नहीं ?

पूष्पानंद स्वरूप आत्मा है कि नहीं ? जिसमें अनंत ज्ञान, अनंत आनंद पडा है कि नहीं ? आत्मा किसको कहे ? जिसमें अंदर अनंत आनंद, अनंत ज्ञान, अनंत शांति, अनंत वीतरागता, अनंत स्वच्छता, प्रभुता ऐसी शक्ति का पिंड, उसको आत्मा कहते हैं. जैसे स्वस्थ आत्मा को छोड़कर पर उपर लक्ष्य जाता है तो छेद होता है, कहते हैं. समज में आया ?

पहले तो मात्र आलोचनापूर्वक कडा. यह तो मूल में छेद होता है, ऐसा कहते हैं. अपने आत्मा की जो वीतराग मुनिदशा है और उसकी दशा के योग्य अक्काईस मूलगुण का विकल्प है, उसमें थोड़ी शरीर की चेष्टा हो तो आलोचना (करते हैं) एतनी बात कही. लेकिन अपने आनंद के उपयोग से व्युत्त हो जाये, शुभराग में आ जाये... समज में आया ? (तो) छेद होता है, ऐसा कहते हैं. आ...डा...! लो, पंच मडाव्रत के परिष्णाम से आत्मा की लूट होती है. ऐसा कहते हैं. छेद होता है, घात होता है. दूसरे प्रकार का छेद, पहले प्रकार के छेद में आलोचना कडा.

‘उनके अभावसे ही अछिन्न श्रामण्य होता है.’ देजो ! ‘उनके अभावसे...’ परद्रव्य अनुसारी राग को छोड़कर, स्वद्रव्य अनुसारी में ओकाकार होता है तो ‘अछिन्न श्रामण्य होता है.’ छेदरहित, यारित्र दशा, मुनिपना रहता है. समज में आया ? ‘उनके अभावसे...’ उनके नाम परद्रव्य-प्रतिबद्ध का अभाव से. समज में आया ? ‘अछिन्न...’ उसमें छिन्न कडा था न ? छेद के आयतन है. अछिन्न आयतन होता है. आत्मा अपना निज स्वरूप, ज्ञान और आनंद में लीन होते हैं, परद्रव्य-प्रतिबद्ध राग का संबंध छोड़ देते हैं तो साधुपना अछिन्न - अखंड होता है. यहां तो अभी छोड़े गुणस्थान की बात करते हैं. समज में आया ? ‘कुंदकुंदाचार्यदेव’ अपनी (बात) जुद करते हैं. समज में आया ? आडा...डा...!

‘एसदिये आत्मा में ही आत्माको...’ लो, एस कारण से आत्मा में ही आत्मा को. आत्मा जानन, आनंद आदि. जानन और आनंद, जैसे स्वभावस्वरूप भगवानआत्मा, उसमें ‘आत्मा में ही आत्माको सदा अधिकृत करके...’ लो. स्थापित करके, रणकरके. अपने स्वरूप में अपने को रणकरके. समज में आया ? ज्ञानानंद स्वभाव भगवान, उसमें अपने को रणकर. जैसे स्वभाव में स्थापित कर. समज में आया ? ‘सदा अधिकृत करके (आत्माके भीतर) बसते लुअे...’ आत्मा के भीतर बसते लुअे. देजो ! ज्ञायक विद्वानंद स्वरूप में अंतर प्रवेश करके रहते लुअे, वह निश्चय.

‘अथवा गुरुरूपसे गुरुओंकी अधिकृत करके,...’ व्यवहार आया. समज में आया ? अपने से मुनि, वीतरागी मुनि बडे डों तो गुरुरूप से. गुरुरूप से, लो. उन ‘गुरुओंकी अधिकृत करके...’ व्यवहार स्थापित करते हैं. समज में आया ? ‘(गुरुओंके सडवासमें) निवास करते हुअे...’ अपना आनंद स्वरूप में निवास करते हुअे, यह निश्चय. और गुरु के पास निवास करते हुअे, यह व्यवहार. निश्चय-व्यवहार दोनों दिये. समज में आया ? यारित्र, ये यारित्र ! मुनिपना ! लोगों ने तो मुनिपना की दशा साधारण बना दी. आडा..डा...! यलतेहिरते परमेश्वर हैं ! परमेश्वर ! जिनको गणधर नमस्कार करे.

‘गुरुरूपसे गुरुओंकी अधिकृत करके (गुरुओंके सडवासमें) निवास करते हुअे या गुरुओंसे विशिष्ट - भिन्न वासमें रहते हुअे,...’ अपनी शक्ति डो तो उनको छोडकर ‘भिन्न वासमें वसते हुअे,...’ दूर रहे. ‘सदा डी...’ देजो ! ‘सदा डी परद्रव्यप्रतिबंधोंकी निषेधता (परिडरता) हुअा...’ आ..डा..डा...! परद्रव्य संबंधी प्रतिबद्ध नाम रागसंबंध, राग से संबंध करना, वह छोडता हुअा. गुरुओं से विशिष्ट जास भिन्न वास. अकांत में जाते हैं. समज में आया ?

‘सदा डी परद्रव्यप्रतिबंधोंकी...’ छोडता हुअा ‘श्रामण्यमें छेदविडीन डोकर...’ अपनी यारित्रदशा में भंग हुअे बिना ‘श्रमण वतीं.’ आ..डा..डा...! मुनि अपने स्वरूप में वतीं. जैसे मुनिपना बिना कभी भोक्ष डोता नहीं. समज में आया ? यारित्र इसे कडते हैं. डोग तो यारित्र (उसे कडे कि), ये नहीं जाना, मांस नहीं जाना, दाडू नहीं पीना, ये यारित्र. वहां कहां यारित्र था ? देजो, यारित्र की बात आयी, ऐसा दिजे. डीक ! अरे... भगवान क्या करता है ? डतना छोडने का अंदर शुभ विकल्प आया न (उसे यारित्र कडते हैं). साधारण आर्य मनुष्य को मांस, दाडू, मछली, मध डोता डी नहीं. उसमें क्या है ? वह तो साधारण प्राणी को नहीं डोता. आर्य को तो डोता डी नहीं. ‘श्रामण्यमें छेदविडीन डोकर श्रमण वतीं.’ २१३ गाथा बडी आयी. अंदर दव्यानुयोग आया, देजो ! आडा..डा...! यहां तो परद्रव्य का निषेध किया. अब स्वद्रव्य (का कडते हैं).

‘अब, श्रामण्यकी परिपूर्णाताका आयतन...’ देजो ! साधुपने की परिपूर्णाता, डं ! भोक्ष दशा की यहां बात नहीं. यहां तो साधुपने की परिपूर्णाता का स्थान डोने से. ‘स्वद्रव्यमें डी प्रतिबंध (संबंध लीनता) करने योग्य है,...’ स्वआत्मा में संबंध करने, लीनता करने योग्य है ‘ऐसा उपदेश करते हैं :-’ लो. आडा..डा...! पडवे तो पर की व्याख्या बता

अथ श्रामण्यस्य परिपूर्णतायतनत्वात् स्वद्रव्य एव प्रतिबन्धो विधेय इत्युपदिशति -

चरदि णिबद्धो णिच्चं समणो णाणमिह दंसणमुहमिह ।
पयदो मूलगुणेषु य जो सो पडिपुण्णसामण्णो ॥२१४॥

चरति निबद्धो नित्यं श्रमणो ज्ञाने दर्शनमुखे ।
प्रयतो मूलगुणेषु च यः स परिपूर्णश्रामण्यः ॥२१४॥

एक एव हि स्वद्रव्यप्रतिबन्ध उपयोगमार्जकत्वेन मार्जितोपयोगरूपस्य श्रामण्यस्य परिपूर्णतायतनं; तत्सद्भावादेव परिपूर्णं श्रामण्यम् । अतो नित्यमेव ज्ञाने दर्शनादौ च प्रतिबन्धेन मूलगुणप्रयततया चरितव्यं; ज्ञानदर्शनस्वभावशुद्धात्मद्रव्यप्रतिबद्धशुद्धास्तित्वमात्रेण वर्तितव्यमिति तात्पर्यम् ॥२१४॥

अथ श्रामण्यपरिपूर्णकारणत्वात्स्वशुद्धात्मद्रव्ये निरन्तरमवस्थानं कर्तव्यमित्याख्याति-चरदि चरति वर्तते । कथंभूतः । णिबद्धो आधीनः, णिच्चं नित्यं सर्वकालम् । सः कः कर्ता । समणो

दी, अब अपना भगवान् आत्मा ज्ञान और आनंद का धाम, उसका संबंध करके लीन होना, वह स्वद्रव्य प्रतिबद्ध है, यह मोक्ष का मार्ग है. आडा..डा...!

चरदि णिबद्धो णिच्चं समणो णाणमिह दंसणमुहमिह ।
पयदो मूलगुणेषु य जो सो पडिपुण्णसामण्णो ॥२१४॥

जे श्रमण ज्ञान-दृगादिके प्रतिबद्ध विचरे सर्वदा,
ने प्रयत मूलगुणेषु विशे, श्रामण्ये छे परिपूर्णे त्यां. २१४.

वहां सख्या साधुपना है, सख्या परिपूर्णा है. साधुपने की अभी बात करते हैं. आडा..डा...! समज में आया ? 'अक स्वद्रव्य-प्रतिबंध डी, उपयोगका मार्जन (शुद्धत्व) करनेवाला...' है. देजो ! भगवान् आत्मा स्वज्ञान और आनंद का पिंड आत्मा वही स्वद्रव्य प्रतिबद्ध, उसका संबंध डी. उसका संबंध डी उपयोग का शुद्धत्व करनेवाला है. देजो ! अनेकांत ऐसा नहीं दिया कि, शुभभाव से भी शुद्धत्व होता है और अपने स्वद्रव्य

લાભાલાભાદિસમચિત્તશ્રમણઃ । ક્વ નિબદ્ધઃ । **णाणम्हि** वीतरागसर्वज्ञप्रणीतपरमागमज्ञाने तत्फल-
भूतस्वसंवेदनज्ञाने वा, **दंसणमुहम्मि** दर्शनं तत्त्वार्थश्रद्धानं तत्फलभूतनिजशुद्धात्मोपादेयरुचिरूप-
निश्चयसम्यक्त्वं वा तत्प्रमुखेष्वनन्तसुखादिगुणेषु । **पयदो मूलगुणेषु च** प्रयतः प्रयत्नपरश्च । केषु ।
मूलगुणेषु निश्चयमूलगुणाधारपरमात्मद्रव्ये वा । **जो सो पडिपुण्णसामण्णो** य एवंगुणविशिष्टश्रमणः
स परिपूर्णश्रामण्यो भवतीति । अयमत्रार्थः-निजशुद्धात्मभावनारतानामेव परिपूर्णश्रामण्यं भवतीति ।

॥२१४॥

હવે, શ્રામણ્યની પરિપૂર્ણતાનું આયતન હોવાથી સ્વદ્રવ્યમાં જ પ્રતિબંધ (સંબંધ, લીનતા) કરવાયોગ્ય છે એમ ઉપદેશે છે :-

જે શ્રમણ જ્ઞાન-દગાદિકે પ્રતિબદ્ધ વિચરે સર્વદા,
ને પ્રયત મૂળગુણો વિશે, શ્રામણ્ય છે પરિપૂર્ણ ત્યાં. ૨૧૪.

અન્વયાર્થ :- [યઃ શ્રમણઃ] જે શ્રમણ [નિત્યં] સદા [જ્ઞાને દર્શનમુખે] જ્ઞાનમાં અને દર્શનાદિકમાં [નિબદ્ધઃ] પ્રતિબદ્ધ [ચ] તથા [મૂળગુણેષુ પ્રયતઃ] મૂળગુણોમાં પ્રયત (પ્રયત્નશીલ) [ચરિત] વિચરે છે, [સઃ] તે [પરિપૂર્ણશ્રામણ્યઃ] પરિપૂર્ણ શ્રામણ્યવાળો છે.

ટીકા :- એક સ્વદ્રવ્ય-પ્રતિબંધ જ, ઉપયોગનું માર્જન (-શુદ્ધત્વ) કરનારો હોવાથી, માર્જિત (-શુદ્ધ) ઉપયોગરૂપ શ્રામણ્યની પરિપૂર્ણતાનું આયતન છે; તેના સદ્ભાવથી જ પરિપૂર્ણ શ્રામણ્ય હોય છે. માટે સદાય જ્ઞાનમાં અને દર્શનાદિકમાં પ્રતિબદ્ધ રહીને મૂળગુણોમાં પ્રયતપણે વિચરવું;- જ્ઞાનદર્શનસ્વભાવી શુદ્ધાત્મદ્રવ્યમાં પ્રતિબદ્ધ એવા શુભ અસ્તિત્વમાત્રરૂપે વર્તવું એમ તાત્પર્ય છે.

૨૧૪.

કે સંબંધ સે ભી શુદ્ધત્વ હોતા હૈ. ઐસા અનેકાંત હૈ નહીં.

અપના સ્વદ્રવ્ય જ્ઞાનાનંદ ભગવાનઆત્મા, ઉસકે સંબંધ સે હી શુદ્ધત્વ ઉપયોગ માર્જન, નિર્મલ હોતા હૈ. એક હી ઉપાય (હૈ), દૂસરે (પ્રકાર સે) શુદ્ધ ઉપયોગ હોતા નહીં. 'સ્વદ્રવ્ય-પ્રતિબંધ હી...' યહ તો નિશ્ચય હૈ ન. 'ઉપયોગકા માર્જન (શુદ્ધત્વ) કરનેવાલા હોનેસે, માર્જિત

(शुद्ध) उपयोगरूप श्रामण्यकी...? देजो, यहाँ भाषा ! लो, यहाँ तो साधु को शुद्ध उपयोग कल द्या. छहे गुणस्थान में शुद्ध कलते हैं, यहाँ तो यल लेते हैं. छहे गुणस्थान में शुद्ध परिणति है न ! और उसमें शुभ विकल्प है तो भूमिका के प्रमाण में उसको शुद्ध उपयोग कलते हैं. आल...ल...! राग है फिर भी शुद्ध उपयोग कलते हैं. आगे कलेंगे. छहे गुणस्थान की दशा को, विकल्प डोनेपर भी शुद्ध उपयोगी कलने में आया है. क्योकि प्रधानता शुद्ध उपयोग की परिणति की है. राग है लेकिन वहाँ गौण है उस अपेक्षा से (कल है). शुद्ध उपयोग में है नलीं. फिर भी उसमें शुद्ध उपयोग की प्रधानता गिनने में आयी है. समज में आया ? आदमी को मलेनत पडती है. समजने में मलेनत पडती है. लोग कलते हैं, समजन करो, समजन करो, समजन करो, समजन करो. तुम तो ज्ञान डो, दूसरी कोई यीज है नलीं. ज्ञान भगवान समजन का पिंड है, उसमें प्रतिबद्ध करना तो उपयोग की शुद्धता, मार्जन. मार्जन यानी निर्मलता. समज में आया ?

‘अेक स्वद्रव्य-प्रतिबंध...’ नाम स्वआत्मा भगवान निर्मलानंद, उसके संबंध से डी उपयोग निर्मल करनेवाला डोने से निर्मल ‘उपयोगरूप श्रामण्यकी परिपूर्णताका आयतन है;...’ अपना स्वज्ञायक भगवान उसका संबंध करने से शुद्ध उपयोगरूपी श्रामण्य. शुद्ध उपयोग, आत्मा का निर्मल व्यापाररूप साधुपद. उसकी परिपूर्णता का स्वद्रव्य का संबंध स्थान है. स्वद्रव्य का स्थान - आयतन है. आल...ल...! गाथा कठिन है, भाई ! यरणानुयोग (है). अे...ई...!

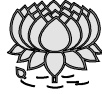
अेक ओर कले, शुद्ध परिणति है. यलने में भी उपयोग बराबर है, लेकिन काय की चेष्टा डो जाये तो आलोचना करना. वल तो उस भूमिका में राग आया, एतना. अेक ओर कले, आ...ल...ल...! समज में आया ? अपना परिपूर्ण भगवानआत्मा शुद्ध आनंदकंद प्रभुआत्मा, सख्यिदानंद आत्मा है. अपना सत् सत् सत् शाश्वत ज्ञानानंद, उसका संबंध करना. वली श्रामण्यपना की परिपूर्णता का घर है. उसमें साधुपद प्रगट डोता है. बाह्य की क्रियाकांड से कोई प्रगट डोता नलीं. आ...ल...ल...! सारा दिन बाडर में ये करना. नाटक क्रिया, ये क्रिया. क्या कलते हैं ? शांतिस्नात्र ! इलाना स्नात्र, भगवान के नाम पर ये क्रिया, वल क्रिया. वल सब शुभराग है, मलिन (भाव) है. आल...ल...! तो आपने एतना क्यो क्रिया ? अेसा कलते हैं. भाई !

मुमुक्षु :- अली मंदिर बनाया.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अभी मंदिर बनाया. आपका 'मलाड' है न ? 'मलाड' स्थान. 'मलाड' में उसका भाग है. तीन लाख का मंदिर ! वड तो होता है, डो, करे कौन ? उस वक्त कोई निमित्त साथ में डो उसको शुभभाव है. परंतु शुभभाव पुण्यबंध का कारण है, धर्म नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? ऐसा व्यवहार निश्चय के भान सहित आये बिना रहते नहीं, लेकिन है मतिन. आडा..डा...! 'अेवो मार्ग वीतरागनो भाष्यो श्रीभगवान' ऐसा मार्ग है, भाई ! दुनियो को रुये, न रुये, उसके साथ संबंध नहीं है.

'उसके सद्भावसे डी परिपूर्णा श्रामण्य होता है.' देजो ! उपयोग श्रामण्य की परिपूर्णाता का घर है, भगवानआत्मा. 'उसके सद्भावसे...' यानी आत्मा के आश्रय की डयाती से 'डी परिपूर्णा श्रामण्य होता है.' देजो ! उसके कारण साधुपद होता है. बाडर की क्रियाकांड, देड, वाणी, मन, विकल्प से कोई साधुपद होता नहीं. विशेष कडेंगे...

श्रीता :- प्रभाष वचन गुरुदेव !



वीर संवत २४८५, अषाढ सुद ११, गुरुवार

ता. २६-६-१९६८

गाथा-२१४-२१५, प्रवचन नं. २१३

(‘प्रवचनसार’) यूलिका (अधिकार). क्या कलते हैं ? टीका फिर से लेते हैं, देजो २१४ गाथा. साधु की व्याख्या चलती है. साधु किसको कलते हैं ? कि, यह आत्मा विद्वानंद आनंदस्वरूप, उसकी जिसको ज्ञानज्योति प्रगट हुई है. आत्मा ज्ञानानंद शुद्ध निर्विकारी चैतन्यब्रह्म, ऐसा अपना अंदर में तान हुआ है कि, मैं तो आनंद और शुद्ध हूँ. पुण्य-पाप का राग, शरीर की क्रिया से रहित हूँ. ऐसा सम्यक् अनुभव होने (के बाद) साधु होता है. बाद में साधु होता है, सम्यक् बिना साधु होता नहीं. उस साधु के आचरण में कैसी क्रिया है, उसकी बात चलती है.

टीका :- ‘अक स्वद्रव्य-प्रतिबंध ही,...’ क्या कलते हैं ? देजो ! यह आत्मा आनंदस्वरूप ज्ञानमूर्ति, ऐसा अक द्रव्य स्वद्रव्य-प्रतिबंध, उसमें अकाग्रता होना, अंतर संबंध करना. ‘उपयोगका मार्जन (शुद्धत्व) करनेवाला होनेसे,...’ आत्मा में पवित्रता का परिणाम, शुद्धता का - पवित्रता का करनेवाला, स्वद्रव्य का संबंध है. समझ में आता है ? अपना भगवान देह, वाणी, मन से भिन्न और अंदर शुभ-अशुभ राग विकल्प हो वह तो मैल (है), उससे भी भिन्न (है), ऐसी चीज का, ऐसी अपनी स्व-वस्तु, उसमें संबंध करनेवाले धर्मात्मा को, उससे ही उपयोग नाम अपना वर्तमान निर्मल परिणाम, शुद्ध वीतरागी भाव करनेवाला होनेसे. स्वद्रव्य के संबंध से वीतरागता, निर्मल परिणाम उत्पन्न होता है. समझ में आया ?

‘करनेवाला होनेसे, मार्जित (शुद्ध) उपयोगरूप श्रामण्यकी परिपूर्णताका आयतन है;...’ शुद्ध भगवानआत्मा, उसकी उग्रता, पवित्रता, वीतरागता, निर्दोषता ऐसा जो अपना अंतर

વ્યાપાર, એસા શ્રામણ્ય કી પરિપૂર્ણતા કા સ્થાન સ્વદ્રવ્ય હૈ. સમજ મેં આયા ? ઉસકે સદ્ભાવ સે હી પરિપૂર્ણ શ્રામણ્ય હોતા હૈ. બહુત સૂક્ષ્મ. બાહ્ય વેશ - ભેખ કિ અંદર શુભાશુભ રાગ, ઉસસે કોઈ મુનિપના હોતા નહીં. સમજ મેં આયા ? અપની સ્વ-વસ્તુ શુદ્ધ જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ, ઉસકા પ્રતિબદ્ધ નામ સંબંધ, ઉસસે હી સાધુપદ કી પરિપૂર્ણતા હોતી હૈ. ઇસલિયે પરિપૂર્ણતા કા, પવિત્રતા કા આયતન સ્વદ્રવ્ય કા સંબંધ હૈ. ભાષા કુછ સમજ મેં નહીં આયે. નયે આદમી ને તો સુના ભી નહીં હોગા કિ, સ્વદ્રવ્ય પ્રતિબદ્ધ કયા હોગા ?

મુમુક્ષુ :- સ્વદ્રવ્ય યાની અપને પૈસે મેં પ્રતિબદ્ધ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધૂલ મેં ભી પૈસા નહીં હૈ.

મુમુક્ષુ :- ઉપયોગ કા માર્જન.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હાં, માર્જન - શુદ્ધતા.

અપના પરિણામ જો શુદ્ધ હૈ, ઉસકા શુદ્ધત્વ હોના - પવિત્રતા કા હોના, પુણ્ય-પાપ કે પરિણામ બિના કા હોના, વહ અપના જ્ઞાયક ધ્રુવ ચૈતન્યસ્વભાવ (હૈ) ઉસકે સંબંધ સે હોતા હૈ. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! યહાં સાધુપદ કી (વ્યાખ્યા ચલતી હૈ). સમ્યગ્દર્શન ઉપરાંત સાધુપદ કિસકો કહે ? સાધન, સ્વરૂપ કા પૂર્ણ પરમાત્મા, અપના સ્વરૂપ કા સાધન કરનેવાલા, વહ સાધુ. સમજ મેં આયા ?

કહતે હૈં કિ, માર્જિત - શુદ્ધ હુઆ. શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ શ્રામણ્ય. ભગવાનઆત્મા મેં પુણ્ય-પાપ કા ભાવ (હોના) વહ તો અશુદ્ધ વ્યાપાર, અશુદ્ધ પરિણામ હૈ. ઉસસે રહિત શુદ્ધ - પવિત્ર આનંદ સ્વરૂપ કા ભાવ, એસી શુદ્ધતા કા ઉપયોગરૂપ આયતન. ઉસકા સ્થાન તો સ્વદ્રવ્ય કા સંબંધ હૈ. સમજ મેં આતા હૈ યા નહીં ? એસા મુનિપના કઠિન બહુત. કપડે બદલ દે, સાધુ હો જાયે, સ્ત્રી-પુત્ર છોડ તો હો ગયા સાધુ.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ધૂલ ભી નહીં હૈ. ઉસમેં બદલા કયા હૈ ? વહ તો બાહર કી ચીજ બદલી હૈ, અંતર મેં કહાં બદલા હૈ ? કુછ નહીં બદલા, ધૂલ ભી બદલા નહીં, અભિમાન ક્રિયા હૈ.

એસા યહાં ભગવાન પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ સાધુપદ કી પરિપૂર્ણતા કા ભાવ, અપના સ્વદ્રવ્ય કે સંબંધ સે હોતા હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? ભાઈ ! ઇતનો વર્ષો મેં કભી એસા સુના નહીં હોગા. સ્વદ્રવ્ય કે સંબંધ (હોના) વહ શ્રામણ્ય કી પરિપૂર્ણતા

का वल स्थान है. पंच मलावत पावे, अडिसा, सत्य, दत्त, ब्रह्मचर्य पावे तो डो गया साधु. जिसको भव का अंत ढाना डो, मुक्ति नाम आत्मा के आनंद की पूर्ण दशा प्रगट करनी डो, उसके ढिये वल भात है, बाकी रभडने की भात तो अनंतकाल से यलती है. पुण्य करना, दया, दान, व्रत, भक्ति, पूजा करता है, पुण्यबंध डोता है. मिथ्यात्व, अज्ञान सलित चार गति में डूले - रभडे.

मुमुक्षु :- अस्थी गति तो मिले.

पूज्य गुरुदेवश्री :- गति कब अस्थी थी ? चारों गति दुःखरूप हैं. मनुष्यगति डो, स्वर्गगति डो, नरकगति डो या तिर्यक - पशु डो, चारों गति दुःखरूप हैं. समज में आता है ?

‘उसके सदभावसे डी परिपूर्णा श्रामण्य डोता है.’ देजो ! कितना स्पष्ट है ! भगवानआत्मा चैतन्यज्योत चैतन्यप्रकाश, आनंद की मूर्ति प्रभुआत्मा (है). आनंद से भरा पडा अपरिमित आनंद, ँसा जो अपना स्वद्वय स्वभाव, उसके संबंध से डी श्रमण की परिपूर्णाता (डोती है). उसकी डयाती में श्रामण्यपना डोता है. अडार्स मूलगुण जो विकल्प है, वल भात यलं नडीं की है. ओ..ई...! समज में आया ? पीछे लेंगे. यलं तक तो कल यला था. यलं तक कल यला था. आडा..डा...! ँसा करना, दया पालनी, व्रत पालने ये सब विकल्प, राग है, वृत्ति है. वृत्ति उत्थान है, विकार है, दुःख है. अकेला भगवान प्रज्ञाब्रह्म आनंदस्वरूप, ँसे स्वभाव का संबंध करने से, शुद्ध उपयोग की निर्मलता डोती है और वडी उपयोग श्रामण्य की परिपूर्णाता का स्थान है. समज में आया ? आ..डा...!

‘उसके सदभावसे डी परिपूर्णा श्रामण्य डोता है.’ भगवानआत्मा ! अभी साधुपद किसको कडना वल समजे नडीं. (माने कि) नग्न डो जाये तो साधु डो गया. वल साधु नडीं. अडार्स मूलगुण, मलाव्रतादि कदाचित् पावे, लो न, वल भी साधु नडीं. अपना आत्मा अण्डानंद प्रभु ! अनंत ज्ञान, अनंत आनंद, अनंत शांति के स्वभाव से भरा पडा सागर आत्मा है. उसमें अंतर्मुख डोकर संबंध करने से शुद्ध उपयोग डोता है. वल शुद्ध उपयोग डी श्रमण का स्थान है. और यलं से साधुपद की परिपूर्णाता (डोती है). समज में आता है ?

‘ईसढिये...’ ईस कारण से ‘सदा ज्ञानमें और दर्शनादिकमें प्रतिबद्ध रहकर...’ देजो ! ईस कारण से सदा भगवानआत्मा ज्ञान, जानन स्वभाव, दर्शन स्वभाव, आनंद स्वभाव

आदि, जैसे में प्रतिबद्ध - संबंध उसमें रुका हुआ, बंधा हुआ, स्थित, स्थिर, लीन. 'मूलगुणोंमें प्रयत्नशीलतासे विचरना;...' आडा...डा...! भाषा भी समज में नहीं आये. क्या कहते हैं ? मूलगुण की व्याख्या क्या ?

ज्ञान में, दर्शनादिक में प्रतिबद्ध रहकर (अर्थात्) अपना ज्ञातास्वभाव, दर्शन स्वभाव, आनंद स्वभाव, शांत वीतराग स्वभाव, जैसे स्वभाव में संबंध करके, 'मूलगुणोंमें प्रयत्नशील...' मूलगुण दो प्रकार के (हैं). एक - अनंत ज्ञानादि स्वभाव अंतर में त्रिकाली है (वह) मूलगुण. और दूसरा - अट्ठाईस मूलगुण (का) विकल्प उठता है वह मूलगुण. (वह) व्यवहार (है). समज में आया ?

झिं से, भगवान् आत्मा देह के रजकण, मिट्टी से भिन्न है. यह तो मिट्टी है, भिन्न है. ये कहां आत्मा है ? समज में आया ? शुभ-अशुभ भाव जो होता है, वह कहां आत्मा है, वह तो विकार है. शास्त्रभाषा से आस्रवतत्त्व है. उससे तो मुझे आवरण होता है. उससे रहति अनंत जिसका स्वभाव (है), ज्ञान - ज्ञानना अनंत अनंत स्वभाव (है). दर्शन - द्रष्टा अनंत स्वभाव, आनंद अनंत स्वभाव, वीर्य अनंत स्वभाव आदि. वीतरागता, निर्दोषता अनंत स्वभाव, जैसे स्वभाव में संबंध रखकर उसमें रुका हुआ, बंधा हुआ, लीन होकर 'मूलगुणोंमें प्रयत्नशीलतासे विचरना;...' अपना शुद्ध पूर्ण स्वभाव, उसमें विचरना और निश्चय से परमात्मद्रव्य में विचरना. अपना परम स्वरूप जैसे द्रव्य में विचरना. व्यवहार से एकबार आहार, पंच महाव्रत का राग - विकल्प, छह आवश्यक, समिति, गुप्ति आदि जो अट्ठाईस विकल्प नाम राग है, व्यवहार से जिसको मूलगुण कहने में आया है, उसमें विचरना.

(अज्ञानी तो माने कि), स्त्री-पुत्र छोड़े, व्यापार छोडा तो डो गया साधु, लो. औसा नहीं है ? लोग तो औसा मानते हैं. छोड दो. क्यों छोड दिया ? डो गया साधु. स्त्री छोड दी तो डो गया साधु. उसमें क्या छोड दिया ? वह तो परचीज है, तेरे में कहां घूस गई थी ? तेरे में जो विकार है, शुभ-अशुभ राग है उसको छोडकर अंदर स्वरूप की दृष्टि में, स्वरूप की लीनता में वीतरागता डो उसका नाम भगवान् साधुपना कहते हैं. समज में आया ? नहीं आत्मा की श्रद्धा की जबर, नहीं साधुपद की जबर, नहीं देव परमात्मा कैसे डोते हैं उसकी जबर. कडो, भाई ! बहुत सूक्ष्म.

ईसे परमेश्वर सर्वज्ञ परमात्मा त्रिलोकनाथ तीर्थकरदेव, जिसको एक सेकंड के असंख्य

भाग में त्रिकाल ज्ञान हुआ है, होता है, ऐसी आत्मा की शक्ति है. यह है और जिसकी हुआ है वे परमात्मा, साधुपद की स्थिति का इस प्रकार से वर्णन करते हैं. कडो, समज में आता है ?

‘मूलगुणोंमें प्रयत्नशीलतासे विचरना;...’ अपना निज स्वभाव, आनंद जो हंमेशा का आनंद असली स्वभाव, आत्मा शाश्वत है न, नित्य है न तो उसका ज्ञान, आनंद आदि भी शाश्वत नित्य स्वभाव है, उसमें विचरना वह पर्याय है. पर्याय यानी अवस्था, दशा. ऐसी दशा को साधुपद कहने में आता है. (बाहर में) साधुपद ले लो, नग्न हो जाओ (ऐसा नहीं है). अंतर में नग्न होना. भगवान् आत्मा परिपूर्णा निर्दोष स्वभाव से वस्तु अंदर पडी है, स्वयं निज स्वरूप निज परमात्मा (है). अप्पा सो परमात्मा. आत्मा ही परम स्वभाव से भरा हुआ परमात्मा ही अंदर है. उसका संबंध करके मूलगुणों में विचरना. ‘प्रयत्नशीलता...’ (कहा है), देओ ! ‘प्रयत्नशीलता...’ (अर्थात्) पुरुषार्थ स्वभाव से, ऐसी स्वभाव, ऐसा कहते हैं. प्रयत्नशीलता से स्वभाव में रहना और अट्ठाईस मूलगुण (के) विकल्प में भी रहना. व्यवहार लेना है न.

‘ज्ञानदर्शनस्वभाव शुद्धात्मद्रव्यमें प्रतिबद्ध ऐसा शुद्ध अस्तित्वमात्ररूपसे वर्तना, यह तात्पर्य है.’ लो ! तात्पर्य कहा. भगवान् आत्मा ज्ञानस्वरूप - ज्ञानस्वभाव, दर्शनस्वभाव, बस हो. सामान्य-विशेष, ऐसी शुद्धात्मद्रव्य, ऐसी ज्ञान-दर्शन स्वभाव शुद्धात्म पदार्थ, शुद्ध पवित्र भगवान् आत्मा, उसमें प्रतिबद्ध (अर्थात्) संबंध कर, ‘शुद्ध अस्तित्वमात्ररूपसे वर्तना,...’ ऐसे शुद्ध होनेरूप उसमें वर्तना, ‘यह तात्पर्य है.’ कडो, ऐसा मुनिपना सुना भी नहीं हो. सुना भी न हो, मुनिपना कैसा होता है ?

मुमुक्षु :- गुरु देते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- गुरु के पास कहां उसका मुनिपना है ? उनका मुनिपना उनके पास है.

मुमुक्षु :- दिया इसका अर्थ ‘ऐसा तुजे करना’.

पूज्य गुरुदेवश्री :- उसका कहा करे, उसे दिया ऐसा कहने में आता है. देते तो हैं न ! दे क्या, समजाये कि ऐसा मुनिपना होता है, भाई ! भावविंग अंतर में यह दशा प्रगट होती है तब अट्ठाईस मूलगुण का विकल्प है, उसको निश्चय-व्यवहार कहने में आता है. ऐसा कहते हैं तो वह अंदर से प्रगट करता है. प्रगट करता है तो दूसरे

ने - गुरु ने दिया, औसा कलने में आया. आडा..डा...! कठिन बात, भाई ! ये तो संसार की दुकान उठाने की बात है.

मुमुक्षु :- संसार की दुकान दुःख की दुकान है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- दुःख ही है. राग-द्वेष, अज्ञान, पुण्य-पाप, विकल्प की जाल (सब दुःखरूप है). (आप के पास) पुस्तक नहीं है ? ओ..ई...! पुस्तक हो. समझ में आया ? देओ, साधुपद औसा है. हरिजन के गुरु हैं. यहाँ का अब्यास है. उमारा जन्मधाम है न, ('उमराणा'), वहाँ के हैं. आत्मा भगवान हरि है. अज्ञान को हरे वल हरि. विकार और अज्ञान का नाश करके आत्मा अंदर में शुद्ध आनंद प्रगट करे, उसका नाम हरि कलने में आता है. उसकी बात यलती है. आडा..डा...! आ..डा...!

'यल तात्पर्य है.' 'शुद्ध अस्तित्वमात्ररूपसे..' देओ, अस्ति किया. देओ ! ज्ञानदर्शनस्वभाव शुद्धात्मद्रव्यमें संबंध. जो शुद्ध अस्तित्व, मात्र शुद्ध... शुद्ध... शुद्ध... सत्ता. पवित्र सत्ता डोनेरूप में वर्तना. भाषा देओ ! नास्ति से बात नहीं की. अकेला भगवान शुद्ध ज्ञायक आनंद परिपूर्णा, कृतकृत्य, आनंदकंद में वर्तना यल तात्पर्य है. इस श्लोक का यल तात्पर्य है. २१४ गाथा पूरी हुई. अब २१५ (गाथा).

'अब, मुनिजनको निकटका सूक्ष्मपरद्रव्यप्रतिबंध भी, श्रामण्यके छेदका आयतन डोनेसे निषेध्य है,...' क्या कलते हैं ? मुनि को निकटका सूक्ष्मपरद्रव्यप्रतिबंध (अर्थात्) आत्मा के अलावा रागादि परद्रव्य का संबंध (डोना) वल श्रामण्य के छेद का कारण (अर्थात्) साधुपद के नाश का कारण है इसलिये निषेध्य है. परद्रव्य प्रतिबंध निषेध्य है. स्वद्रव्य संबंध आदरणीय है, परद्रव्य संबंध निषेध्य है. यल कलते हैं.

('निकट' का अर्थ मूल ग्रंथ में कूटनोट में दिया है). 'आगम विरुद्ध आडारविडारदि तो मुनिके छूटा हुआ ही डोनेसे...' साधु है, उसको शास्त्र से विरुद्ध आडार (अर्थात्) उसके लिये बनाया डो (औसा) आडार, वल तो उनको डोता नहीं. नीचे लिजा है. 'आडारविडारदि...' यत्ना से यलना, औसा जो आगम की आज्ञा है, वैसे तो बराबर करते हैं. 'उसमें प्रतिबद्ध डोना तो मुनिके लिये दूर है;...' यानी उसमें तो पर का संबंध रचना नहीं.

'किन्तु आगमकथित आडार विडारदिमें मुनि प्रवर्तमान है इसलिये उसमें प्रतिबंध डो जाना...' डलनयलन, जाने-पीने का विकल्प है न, 'उसमें प्रतिबंध डो जाना संभवित

અથ શ્રામણ્યસ્ય છેદાયતનત્વાત્ યતિજનાસન્નઃ સૂક્ષ્મપરદ્રવ્યપ્રતિબન્ધોઽપિ પ્રતિષેધ્ય
 ઇત્યુપદિશતિ -

ભક્તે વા ખમણે વા આવસધે વા પુણો વિહારે વા ।

ઉવધિમ્હિ વા ણિબદ્ધં ણેચ્છદિ સમણમ્હિ વિકધમ્હિ ।।૨૧૫।।

ભક્તે વા ક્ષપણે વા આવસથે વા પુનર્વિહારે વા ।

ઉપધૌ વા નિબદ્ધં નેચ્છતિ શ્રમણે વિકથાયામ્ ।।૨૧૫।।

શ્રામણ્યપર્યાયસહકારિકારણશરીરવૃત્તિહેતુમાત્રત્વેનાદીયમાને ભક્તે, તથાવિધશરીરવૃત્ત્યવિરોધેન
 શુદ્ધાત્મદ્રવ્યનીરહ્નિસ્તરહ્નિવિશ્રાન્તિસૂત્રાણાનુસારેણ પ્રવર્તમાને ક્ષપણે, નીરહ્નિસ્તરહ્નિગાન્ત-

અથ શ્રામણ્યછેદકારણત્વાત્પ્રાસુકાગારાદિષ્વપિ મમત્વં નિષેધયતિ-**ણેચ્છદિ** નેચ્છતિ । કમ્
ણિબદ્ધં નિબદ્ધમાબદ્ધમ્ । ક્વ । **ભક્તે વા** શુદ્ધાત્મભાવનાસહકારિભૂતદેહસ્થિતિહેતુત્વેન ગૃહ્યમાણે ભક્તે

હવે, મુનિજનને નજીકનો સૂક્ષ્મપરદ્રવ્યપ્રતિબંધ પણ, શ્રામણ્યના છેદનું આયતન હોવાથી,
 નિષેધ્ય છે એમ ઉપદેશે છે :-

મુનિ ક્ષપણ માંડી, નિવાસસ્થાન, વિહાર વા ભોજન મહીં,

ઉપધિ-શ્રમણ-વિકથા મહીં પ્રતિબંધને ઇચ્છે નહીં. ૨૧૫.

હોનેસે વહ પ્રતિબંધ નિકટકા હૈ.' વહ નિકટ હૈ. સમજ મેં આયા ? આગમ વિરુદ્ધ જો
 હૈ ઉસમેં પ્રતિબંધ (હૈ હી). આગમ વિરુદ્ધ કા તો દૂર હી હો ગયા. આગમ વિરુદ્ધ જો
 સદોષ (આહાર) લેના વહ તો ઉસકો દૂર હી હુઆ હૈ. સમજ મેં આયા ? મુનિ કે લિયે
 બનાયા આહાર, મુનિ કે લિયે બનાયા મકાન, મુનિ કે લિયે બનાયી પાટ આદિ, ઉસકા
 તો મુનિ કો પહલે સે હી નિષેધ હૈ. 'છૂટા હુઆ હી હોનેસે ઉસમેં પ્રતિબંધ હોના તો
 મુનિકે લિયે દૂર હૈ;...' ઉસમેં તો પ્રતિબંધ હૈ નહીં.

रङ्गद्रव्यप्रसिद्धयर्थमध्यास्यमाने गिरीन्द्रकन्दरप्रभृतावावसथे, यथोक्तशरीरवृत्तिहेतुमार्गणार्थमारभ्यमाणे विहारकर्मणि, श्रामण्यपर्यायसहकारिकारणत्वेनाप्रतिषिध्यमाने केवलदेहमात्र उपधौ, अन्योन्यबोध्यबोधकभावमात्रेण कथञ्चित्परिचिते श्रमणे, शब्दपुद्गलोल्लाससंवलनकश्मलितचि-
न्द्रित्तिभागायां शुद्धात्मद्रव्यविरुद्धायां कथायां चैतेष्वपि तद्विकल्पाचित्रितचित्तभित्तितया प्रतिषेध्यः
प्रतिबन्धः ॥२१५॥

वा प्रासुकाहारे, **खमणे वा** इन्द्रियदर्पविनाशकारणभूतत्वेन निर्विकल्पसमाधिहेतुभूते क्षपणे वानशने, **आवसथे वा** परमात्मातत्त्वोपलब्धिसहकारिभूते गिरिगुहाद्यावसथे वा, **पुणो विहारे वा** शुद्धात्मभावनासहकारिभूताहारनीहारार्थव्यवहारार्थव्यवहारे वा पुनर्देशान्तरविहारे वा, **उवधिम्हि**

अन्वयार्थः— [भक्ते वा] मुनि आहारमां, [क्षपणे वा] क्षपणमां (उपवासमां), [आवसथे वा] आवसथमां (निवासस्थानमां), [पुनः विहारे वा] विहारमां, [उपधौ] उपधिमां (परिग्रहमां), [श्रमणे] श्रमणमां (अन्य मुनिमां) [वा] अथवा [विकथायाम्] विकथामां [निबद्धं] प्रतिबंधं [न इच्छति] ईच्छतो नथी.

टीका :- (१) श्रामण्यपर्यायना सहकारी कारणभूत शरीरनी वृत्तिना हेतुमात्र तरीके देवामां आवतो जे आहार, (२) तथाविध शरीरनी वृत्ति साथे विरोध विना, शुद्धात्मद्रव्यमां नीरंग अने

‘किन्तु आगमकथित आहार विहारादिमें मुनि प्रवर्तमान है...’ शुभ विकल्प में (है) ‘ईसदिये उसमें प्रतिबंध हो जाना...’ परद्रव्य का लक्ष्य है तो ‘उसमें प्रतिबंध हो जाना संभवित होनेसे वह प्रतिबंध निकटका है.’ समीप का प्रतिबंध (है). वह यहां कहेगे.

सूक्ष्मपरद्रव्यप्रतिबंध (का अर्थ झूटनोट में है). सूक्ष्मपरद्रव्यप्रतिबंध = ‘परद्रव्यमें सूक्ष्म प्रतिबंध.’ कुछ भी धर्मकथा करना, उसमें भी राग आता है वह भी बंध का कारण है. समज में आया ? उससे विशेष दूसरा करना वह तो छोडने लायक है ही. आहा..हा...! गाथा.

શુદ્ધોપયોગભાવનાસહકારિભૂતશરીરપરિગ્રહે જ્ઞાનોપકરણાદૌ વા, **સમણમ્હિ** પરમાત્મ-પદાર્થવિચારસહકારિકારણભૂતે શ્રમણે સમશીલસંઘાતકતપોધને વા, **વિકધમ્હિ** પરમસમાધિવિઘાતકશ્રુંઙ્ગારવીરરાગાદિકથાયાં ચેતિ । અયમત્રાર્થઃ-આગમવિરુદ્ધાહારવિહારાદિષુ તાવત્પૂર્વમેવ નિષિદ્ધઃ, યોગ્યાહારવિહારાદિષ્વપિ મમત્વં ન કર્તવ્યમિતિ ।।૨૧૫ ।।

નિસ્તરંગ વિશ્રાંતિની રચના અનુસાર પ્રવર્તતું જે ક્ષપણ (અર્થાત્ શરીરના ટકવાની સાથે વિરોધ ન આવે એવી રીતે, શુદ્ધાત્મદ્રવ્યમાં વિકારરહિત અને તરંગરહિત સ્થિરતા રચાતી જાય તેના પ્રમાણમાં પ્રવર્તતું જે અનશન), (૩) નીરંગ અને નિસ્તરંગ એવા અંતરંગ દ્રવ્યની પ્રસિદ્ધિ (પ્રકૃષ્ટ સિદ્ધિ) અર્થે સેવવામાં આવતું જે ગિરીદ્રકંદરાદિક આવસથ (-ઊંચા પર્વતની ગુફા વગેરે નિવાસસ્થાન), (૪) યથોક્ત શરીરની વૃત્તિના કારણભૂત ભિક્ષાને અર્થે કરવામાં આવતું જે વિહારકાર્ય, (૫) શ્રામણ્યપર્યાયનું સહકારી કારણ હોવાથી જેનો નિષેધ નથી એવો જે કેવળ દેહમાત્ર પરિગ્રહ, (૬) માત્ર અન્યોન્ય બોધ્યબોધકપણે જેમનો કથંચિત્ પરિચય વર્તે છે એવા જે શ્રમણ (અન્ય મુનિ), અને (૭) શબ્દરૂપ પુદ્ગલોલ્લાસ (પુદ્ગલપર્યાય) સાથે સંબંધથી જેમાં ચૈતન્યરૂપી ભીંતનો ભાગ મલિન થાય છે એવી, શુદ્ધાત્મદ્રવ્યથી વિરુદ્ધ જે કથા, તેમનામાં પણ પ્રતિબંધ નિષેધવાયોગ્ય-તજવાયોગ્ય છે એટલે કે તેમના વિકલ્પોથી પણ ચિત્તભૂમિ ચિત્રિત થવા દેવી યોગ્ય નથી.

મત્તે વા ખમણે વા આવસઘે વા પુણો વિહારે વા ।

ઉવધિમ્હિ વા ણિબદ્ધં ણેચ્છદિ સમણમ્હિ વિકધમ્હિ ।।૨૧૫ ।।

મુનિ ક્ષપણ માંહી, નિવાસસ્થાન, વિહાર વા ભોજન મહીં,

ઉપધિ-શ્રમણ-વિકથા મહીં પ્રતિબંધને ઇચ્છે નહીં. ૨૧૫.

ઉસકી ટીકા. ‘(૧) શ્રામણ્યપર્યાયકે સહકારી...’ અપને સ્વરૂપ મેં શુદ્ધ વીતરાગદશા પ્રગટ હુઈ હૈ, પવિત્રતા પ્રગટ હુઈ હૈ, ઐસી સાધુ કી પર્યાય કે નિમિત્ત. સહકારી (યાની) સાથ મેં હોનેવાલા. ‘શરીરકી વૃત્તિકે...’ શરીર કી વૃત્તિ (અર્થાત્) નિર્વાહ, શરીર કો ટિકાના. (ઉસકે) ‘હેતુમાત્રરૂપસે ગ્રહણ ક્રિયા જાનેવાલા જો આહાર,...’ શરીર કો નિભાને મેં આહાર લેને કી જો વૃત્તિ હૈ. ઉસકે લિયે બનાયા હો વહ તો લેતે નહીં. સમજ મેં આયા ? આહા...હા...!

भावार्थ :- आगमविरुद्ध आडारविडारादि तो मुनिअे प्रथम ज छोड्या छे. उवे संयमना निमित्तपणानी बुद्धिअे मुनिने जे आगमोक्त आडार, अनशन, गुफा वगेरेमां निवास, विडार, देडमात्र परिग्रह, अन्य मुनिओनो परियय अने धार्मिक यर्थावार्ता वर्ते छे, तेमना प्रत्ये पण रागादि करवायोग्य नथी-तेमना विकल्पोथी पण मनने रंगावा देवुं योग्य नथी; अे रीते आगमोक्त आडारविडारादिमां पण प्रतिबंध पामवो योग्यन थी कारण के तेनाथी संयममां छेद थाय छे.

२१५.

लेकिन निभाने की जो वृत्ति है (उस वृत्ति के) 'हेतुमात्ररूपसे ग्रहण किया जानेवाला जो आडार,...' (उसमें) प्रतिबंध न करना. उसमें दोष लगाना नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? ... चैतन्यज्योति का भाव मदिन होता है. अैसा शुद्धात्म ... विरुद्ध कथा में भी प्रतिबद्ध त्यागने योग्य है. क्या कहते हैं ? सूक्ष्म बात है, भाई ! कहते हैं कि, साधुपद का निमित्तरूप शरीर, उसको निभाने में आडारादि ग्रहण करने में प्रतिबद्ध न होना. विकल्प आते हैं वे भी दोषरूप तो हैं ही लेकिन विशेष संबंध करना नहीं.

'तथाविध शरीरकी वृत्तिके साथ विरोध बिना,...' (तथाविध का अर्थ मूल ग्रंथ में फूटनोट में दिया है). तथाविध = वैसा (श्रामण्यपर्यायका सहकारी कारणभूत). तथाविध शरीर को टिकाने के साथ विरोध रहित, 'शुद्धात्मद्रव्यमें नीरंग...' नीरंग (अर्थात्) नीराग; निर्विकारी 'और निस्तरंग...' (अर्थात्) तरंग नहीं. 'निस्तरंग विश्रान्तिकी रयनानुसार प्रवर्तमान जो क्षपण...' उपवासादि करनेवाला. उपवास हो, अेक-दो-चार-पांच उपवास मुनि को (हो) तो उसमें कहीं ग्लानि न होनी चाडिये. वह करने का भाव है वह भी ... आडा..डा...! विकल्प है न ! उससे विशेष प्रतिबद्ध नहीं होना चाडिये. समज में आया ? उपवास किया है, थकान लगी है, यलो, भई थोडा सो जायें (अैसा नहीं होता). मुनि को तो पीछली रात्रि में थोडा सोना है, अेकासन (शयन) होता है. अैसी बात है, भाई ! मुनिपना - साधुपना अलौकिक चीज है. समज में आया ? अकेला नग्न हो जाये इसदिये साधु (हो गया), अैसा है नहीं. पीछली रयन में अेकासन (सोते हैं). करवट लेते नहीं. उसमें भी विरोध नहीं होना चाडिये. थोडा विशेष लेना. मुनि को प्रमाद होता नहीं.

'निस्तरंग विश्रान्तिकी रयनानुसार...' कषायरहित विश्रान्ति - शांति. उसकी रयनानुसार प्रवर्तमान...' साधु को 'अर्थात् शरीरके टिकनेके साथ विरोध न आये इसप्रकार, शुद्धात्मद्रव्यमें

विकाररहित और तरंगरहित स्थिरता...)' की रचना की जाये. अंदर में शांति... शांति... शांति शुद्ध उपयोग. '(तद्नुसार प्रवर्तमान अनशनमें),...' देजो ! अनशन. अनशन यानी उपवास. अेक उपवास, दो उपवास. अनशन तो उसका स्वभाव ही है. परंतु विकल्प हुआ उसमें भी प्रतिबद्ध न करना. उससे ग्लानि हो जाये ... (ऐसा नहीं). समज में आया ? जो उसकी आवश्यक किया है उसे छोड़ देना, ऐसा होता नहीं. ऐसा हो तो साधुपना में छेद आता है. आ...हा...!

'(३) नीरंग और निस्तरंग—अन्तरंग द्रव्यकी प्रसिद्धि (प्रकृष्ट सिद्धि) के लिये सेवन किया जानेवाला जो गिरीन्द्रकन्दरदिक आवसथमें (उच्य पर्वतकी गुफा ँत्यादि निवासस्थानमें),...' लो. निर्विकार पवित्र अंतरंग द्रव्य आत्मा भगवान उसकी प्रसिद्धि, आत्मप्रसिद्धि. अेकांत में गिरी गुफा में जाना. यानी प्रतिबद्ध न होना याहिये कि, यह गिरी अरुण है की ऐसा है. समज में आया ? 'गिरीन्द्रकन्दरदिक आवसथमें...' देजो भाषा ! मुनि तो वहां रहते हैं.

मुमुक्षु :- आदि लिखा है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- आदि लिखा है तो क्या (हुआ) ? वह तो गुफा है, कोई पर्वत की टोय है, उसमें रहते हैं. निर्जन - निर्जन यानी जहां जन नहीं. आनंद आनंद आनंद साधना है न ! कि जहां मनुष्य का पगरव (यानी पैर की आवाज) है, उसे छोड़कर अेकांत में रहते हैं. उसको मुनि कहते हैं, भाई ! समज में आया ?

'आवसथमें (उच्य पर्वतकी गुफा ँत्यादि निवासस्थानमें),...' निवासस्थान. '(४) यथोक्त शरीरकी वृत्तिकी कारणभूत भिक्षाके लिये किये जानेवाले विहारकार्यमें,...' शरीर के लिये आहार लेने जाना हो (तब) विहारकार्य में परद्रव्य के साथ विशेष प्रतिबंध करना नहीं. भिक्षा के लिये (जाये), आहार आया, विकल्प है, बस ! कोई संबंध करते नहीं. ऐसा मुनिपना है, भाई ! साधुपद उसको कहते हैं और वे साधु मुक्ति के मार्ग में चलते हैं. उनको मुक्ति समीप में है. भिक्षा के लिये (किये जानेवाले) विहारकार्य.

'(५) श्रामण्यपर्यायका सडकारी कारण होनेसे जिसका निषेध नहीं है अैसे केवल देहमात्र परिग्रहमें,...' 'श्रीमद्' ने कहा न. केवल देह के लिये. आते हैं न ? 'मात्र देह ते संयम हेतु होय जो' 'श्रीमद्' में आता है न ! 'सर्व संबंधथी बंधन तीक्ष्ण छोटीने, वियरशुं क्व मडत्पुरुषने पंथ जो' बाद में आता है न, 'मात्र देह ते संयम हेतु होय जो' देजो,

उसमें भी वल दिया है. वस्त्र और पात्र (सहित) मुनि तीनकाल में छोते डी नडीं. 'मात्र डेड ते संयम डेतु' ओ...डो...! डेड छूट तो जलत नडीं. संयम में नलमत है, डैसी श्रामण्यपर्याय वीतरलगडशा अपने में उत्पन्न डुई है. पवितरता आनंठ आडि, उसकल सडकलरी नलम नलमत करण डोने से, जलसकल नलषेड नडीं है. उसकल नलषेड क्यो करे ? आयुष्य है तड तड शरीर रडेगल. 'डैसे केवल डेडमात्र परलगडमें,...' डी प्रतिडद डोना नडीं.

'मात्र अन्योन्य डोड्यडोडकडसे जलनकल कथंयलत् परलय वरततल है डैसे श्रमण (अन्य मुनल) में,...' डेडो ! 'डोड्य वल है जलसे सडजलतल जलतल अरथलत् जलसे उपडेश डलतल जलतल है. और डोडक वल है जो सडजलतल है, अरथलत् जो उपडेश डेतल है. मात्र अन्य श्रमणोंसे स्वयंडोड ड्रडण करने के डलये अथवल अन्य श्रमणोंको डोड डेनेके डलये मुनलकल अन्य श्रमणके सलथ परलय डोतल है.' डूसरल परलय डोतल नडीं. आडल..डल...! डूसरे को सडजलनल अथवल डूसरे से सडजलनल, उतनल सलधु-सलधु के सलथ परलय, संबंघ डोतल है. उसकल नलम डगवलन परडलतुडल मुनल कडते हैं. डो. आडल..डल...!

'(०) शडुडड डुडुडलडुडलस (डुडुडलपर्याय) के सलथ संबंघसे जलसमें डैतन्यडुडु डलतलकल डलग डललन डोतल है,...' ओ...डो...डो...! कथल करने में - धरुडकथल करने में, कथल सुनने में. आडल..डल...! डैतन्यडुडु डलतल डोतल है. रलग है न, वलकड्य है न. शडु डुडुडल डलड डलषल परडव्य है. (उसके) 'सलथ संबंघसे डैतन्यडुडु डलतलकल डलग...' डैतन्य नलरुडलनंठ डुरडु, धरुडकथल के वलकड्य में, सुनने में और सुनलने में डललन डोतल है. सडज में आडल ? क्योडक वल वलकड्य रलग है. डलडे शुड डो. आतुडल डैतन्य आनंठकी डुडु, ध्रुव डुडु डललन डोतल है. पर्याय है, डलं ! ध्रुव तो ध्रुव है. सडज में आडल ? डेडो ! डलडंगडर संतों की कथनी ! डैसल मुनलडनल सरुवण परडेश्वर तीरुथकरडेव तुरलडुकनलथ डगवलन ने कडल डैसल वे कडते हैं.

'डैसी शुडलतुडुडुडुसे वलरुड कथलमें डी प्रतिडंघ नलषेडुडु-तुडलगने डुडु डे...' डुरलडंघ तुडलगने डुडु डे. शुडलतुडुडु डगवलनआतुडल वीतरलग स्वडुडु नलरुडुष, उससे वलरुडु. उससे वल वलरुडु है. धरुडकथल रलग डी स्वडलव से तो वलरुडु है. आडल..डल...! डेडो ! 'कुंडकुंडलडलरुडुडेव' सरुवण परडेश्वर के डलस गडे थे. परडलतुडल डलडलवलडेड कुषत्र में डलरलजडलन हैं. वडलं आठ डलन रडे थे. (वडलं से) आकर डलड डनलडल है. डेडो ! डगवलन डैसल कडते हैं, डलरुडु ! धरुडकथल करने और सुनने में डी रलगडलव आतल है. अंठर डोनो आडे न ? नीडे डलडल

है न ! बोध्य जिसे समझाया जाता है अथवा जिसे उपदेश दिया जाता है. बोधक वल है जो समझता है, जो उपदेश देता है. मात्र अन्य श्रमणों से स्वयं बोध ब्रह्मण करने के लिये अथवा अन्य श्रमणों को बोध देने के लिये मुनि का अन्य श्रमण के साथ परियय है. परंतु दोनों को राग का संबन्ध है न. .. देनेवाले का. आल..ल...! भगवान् आत्मा निर्विकल्प आनंदस्वरूप, उसको छोडकर कथा के प्रतिबद्ध में रहना नहीं. समज में आया ? ऐसा मुनिपद है. आल..ल...!

‘उनके विकल्पोंसे भी चित्तभूमिको चित्रित होने देना योग्य नहीं.’ चैतन्यभूमि मैली होती है. मार्ग तो ऐसा है, भाई ! अपना शुद्ध वीतराग स्वरूप आत्मा, उससे दूसरी स्त्री कथा, लट (भोज) कथा, देश कथा, राज कथा वल तो पापबन्ध की कारण हैं. लेकिन ये धर्मकथा भी पुण्यबन्ध की कारण (है, उससे) चित्तभूमि मलिन होती है, ऐसा कहते हैं. समज में आया ? कोई कहते हैं कि, उपदेश देना वल मुनि का मार्ग है, निर्जरा का कारण है, ऐसा कहते हैं. तेरापंथी है न भाई ! तेरापंथी ऐसा मानते हैं. तुलसी तेरापंथी है न. निर्दोष आहार लेना, जाना वल शुद्धता का कारण है.

मुमुक्षु :- निर्जरा का.

पूज्य गुरुदेवश्री :- निर्जरा की भाषा नहीं इस्तमाल की. समज में आया ? ऐसा कहते हैं.

मुमुक्षु :- उपदेश देने से निर्जरा ?

पूज्य गुरुदेवश्री :- उपदेश से. दूसरे को ऐसा नहीं करना चाखिये. न मारो या ऐसा करो. उपदेश देना. मुनि उपदेश देते हैं उसमें धर्म का लाभ होता है. निर्जरा नाम धर्मलाभ. यलं तो कहते हैं, जूठ है. आल..ल...! कठिन बात, भाई !

मुमुक्षु :- बन्ध होता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- बन्ध होता है. शुभराग है तो बन्ध होता है. वाणी तो जड है, यल तो मिट्टी है. वल तो कल न (कि), ऐसा प्रतिबन्ध नहीं करना. वाणी जड है, भाई ! भगवान् आत्मा चैतन्यमूर्ति तो प्रलु भिन्न है. आल..ल...! ऐसा विकल्प से चैतन्यभूमि को (मलिन) नहीं होने देना. आल..ल...!

मुमुक्षु :- २५ विकथाओं हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- पथीस प्रकार की विकथा हैं. ‘ऐक्यं दृशु’ की ‘सुदृष्टितरंगणी’ है

न, उसमें है. पुण्य से धर्म होता है, आदि बात करते हैं वल दर्शनभेद की कथा है. व्यवहार करते करते शुद्ध होगा, ऐसी कथा को समकित के नाश की कथा कहने में आता है. ऐसी वल विकथा है. 'टेक्यंदण' है न ! 'सुदष्टितरंगणी' करनेवाले. जैसे 'टोडरमल्लण' हैं. 'टोडरमल्लण' की बात दूसरी है. 'टेक्यंदण' में तो थोड़ी गडबडी है. उसकी लिखावट में गडबडी है. सारा देखा है न, सब देखा है. उसमें पचीस कथा में ऐसी एक बात लि है, दर्शनभेद. जो कथा में राग से, विकल्प से, पुण्य से, पर से संबंध करने से धर्म होता है, ऐसी कथा को समकित धर्म का नाश करने की कथा (कहने में आती) है. आहा...डा...!

भगवान् आत्मा निर्देष आनंदकंद प्रभु आत्मा है न ! शुद्ध आनंद की जान आत्मा है. आत्मा ! जैसे आनंद में धर्मकथा - आनंद प्रगट करो, ऐसी धर्मकथा का विकल्प भी चैतन्यभूमि को मलिन करती है. आहा...डा...! देओ ! वीतराग धर्म ! समज में आया ? 'सोगानी' में बडुत आता है तो लोग भडकते हैं. वांयन करना, सुनना, सुनाना ये सब बंध के कारण हैं. ओ...ई...! देवानुप्रिया ! कौन-से 'सोगानी' ? 'न्यालयंदण' ! वे तो जानते हैं न. उसने लिखा है. 'सोगानी' ! वांयन करना, वांयन सुनना, श्रवण करना.. समजे ? ये सब तत्त्वयर्था में रहना राग बंध का कारण है. आहा...डा...! लोगों को कठिन पडे. सुना नडीं.

राग विकल्प है. निर्विकल्प चैतन्यवस्तु (है). भगवान् निर्विकल्प रागरहित वस्तु है. ऐसी यीज की दष्टि अनुभव में जो राग आया वल प्रतिबद्ध है, भूमि मैली होती है. समज में आया ? तो ये दुनिया की विकथा करने बैठे और साधु छोकर दुनिया को कडे, जैसे जैसे जर्ज करो, ऐसा-ऐसा करो, ऐसा-ऐसा करो. वल तो मलापाप का बंध का कारण है. समज में आया ? यात्रा निकालो, दस लाख जर्ज करके जाओ ! धर्म का अंग है, धर्म होगा. मूढ है. शुभभाव है. यात्रा का भाव शुभभाव है, पुण्यबंध का कारण है. उसमें धर्म मानना, मनाना सब भ्रमशा मिथ्यात्व का कारण है. ऐसी बात है. समज में आया ?

'शुद्धात्मद्रव्यसे विरुद्ध कथामें...' जैसे लिया है. भगवान् आत्मा निर्मलानंद प्रभु ! वल तो वीतरागमूर्ति, चैतन्य निर्विकल्प शांत समाधि आनंदकंद आत्मा है. उससे जो विकल्प राग उठते हैं, वे तो आत्मद्रव्य से विरुद्ध हैं. कडो ! 'प्रतिबंध निषेध्य-त्यागने योग्य है...' साधु छोकर पाठशाळा बनाना, पाठशाळा की संभाल रचना, उसके लिये जैसे एकट्टे

करना, दूसरे को उपदेश देना (कि), कैसे दो. वड मार्ग साधु का नहीं, भाई ! समज में आया ? भाई ! ऐसा 'नाईरोबी' में सुना भी नहीं होगा. आडा..डा...! वस्तु का स्वभाव ऐसा (है), भगवान परमेश्वर केवलज्ञानी त्रिलोकनाथ, जिनको अेक सेकंड के असंख्य भाग में तीनकाल तीनलोक जानने में आया है, ऐसी शक्ति का विकास सर्वज्ञपद में हुआ है. ऐसे भगवान इस प्रकार से साधुपद का वर्णन करते हैं. आडा..डा...! समज में आया ?

'उनके विकल्पोंसे भी...' देओ ! 'चित्तभूमि...' (यानी) ज्ञानभूमि 'चित्रित होने देना योग्य नहीं है.' आ..डा..डा...!

भावार्थ :- 'आगमविरुद्ध...' शास्त्र की आज्ञा विरुद्ध 'आडारविडार' तो मुनिने पडले से छोड दिये हैं.' उसकी बात तो दूर रडो. पडले आया था न ? दूर रडो यानी उसकी तो बात डी क्या ? मुनि डोकर उसके लिये बना आडार लेना या बिना देओ विडार करना, वड तो पडले से छोड दिया है. वड तो उसको डोता नहीं. कोई कडे कि, ऐसी चीज का डमें क्या काम है ? अरे...! लेकिन तुजे सम्यग्दर्शन करना है कि नहीं ? तो साधुपद कैसा है उसकी प्रतीत बिना तुजे सम्यग्दर्शन डोगा नहीं. देव-गुरु और शास्त्र क्या है, उसकी सखी श्रद्धा बिना सम्यग्दर्शन कभी डोगा नहीं.

'भोक्षमार्ग प्रकाशक' में तो आया न कि, देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा बिना तो डोगा नहीं. ऐसा लिभा है. समज में आया ? तत्त्वविचार में तत्त्वविचार से डोगा परंतु उसमें पडले देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा बिना तो डोगा डी नहीं. 'भोक्षमार्ग प्रकाशक' में है. सखे सर्वज्ञ परमात्मा कौन हैं ? सखे संत की दशा कैसी है ? और शास्त्र का अनेकान्त स्वरूप कैसा कडना है, उसकी यथार्थ प्रतीति बिना सम्यग्दर्शन, अनुभव डोता नहीं. वड है तो विकल्प लेकिन वड आये बिना रडते नहीं. समज में आया ? भाई ! मार्ग (ऐसा है).

ऐसी कुरसद किसे है ? कौन सुने ? और कौन ले ? डो..डा.. डो..डा.. भाई ! कितने तो सुनने के लिये भी कडां कुरसद लेते हैं. सुनने के लिये कुरसद नहीं है, लो ! मैंने कडा, सुनो तो सडी. पैसा... पैसा... पैसा... सारा दिन. ऐसे डुओ तुम ? ऐसा मैंने कडा था. सुनने के भी कुरसद नहीं मिले ? धर्म तो दूर रडा. गांव में आये डो तो भी सुनने की कुरसद नहीं मिलती, 'सोनगढ' तो कडां आये ? धूल... धूल... और धूल सारा दिन. राजा डो सकते हैं, बातें बडी-बडी करते हैं. अभी तो राजा बनना है ! मरकर नरक में जाना है. अरे...रे...! जगत के प्याले - पावर है न ! प्याला इट जाये अंदर से. आडा..डा...!

यहां तो कड़ते हैं कि, उसे भगवान्-आत्मा परमेश्वर जो आत्मा कड़ते हैं, उसका अंतर अनुभव का भान हुआ, उसके उपरांत स्वरूप की दशा में रमणता वीतरागता हो, उसमें भी ऐसी विकथा से वीतरागता को मैल लगाना नहीं. आडा..डा...! जिसको मुक्ति चाहिए, शांति लेनी हो उसकी बात है. (बाकी तो) यार गति में रण्डते हैं.

डाय.. डाय.. करके मर जाये. धूल - कैसे हो (तो क्या हुआ ?) कोई कड़ता था कि, यहां गले में केन्सर हुआ था. कोई कड़ता था कि, यहां हुआ था. जाओ, योरासी के अवतार में रण्डने. डॉक्टर भी क्या करे ? ये दवाई दिये बिने तेरे जन्म-मरण मिटे ऐसा है नहीं. समज में आता है ? पडली समजन तो करे, सखी समजन तो करे. पीछे उसकी दृष्टि हो और पीछे स्वरूप में रमणता करे तब चारित्र हो और तब मुक्ति होगी. (उसके) बिना मुक्ति नाम मोक्ष होगा नहीं. समज में आया ?

‘अब संयमके निमित्तपनेकी बुद्धिसे...’ संयम का निमित्त सडकारी कडा था न, ँसदिये निमित्त शब्दप्रयोग किया. ‘मुनिके के आगमोक्त आडार, अनशन,...’ आडार है, उपवास है, ‘गुफादिमें निवास,...’ आडार के दिये चलना है, ‘देडमात्र परिग्रह, अन्य मुनियोंका परिग्रह...’ है ‘और धार्मिक चर्या-वार्ता पाये जाते हैं,...’ हो. धार्मिक डं ! ‘उनके प्रति भी रागादि करना योग्य नहीं है,...’ आडा..डा...! तीव्र राग नहीं करना. अमुक राग तो है नहीं. अमुक राग तो उस दशा में तीव्र नहीं करना. ‘उनके विकल्पसे भी मनको रंगने देना योग्य नहीं है;...’ आडा..डा...! ज्ञानस्वरूप भगवान्-आत्मा प्रज्ञाब्रह्म प्रभु ! उसमें ऐसे विकल्प से मखिन होने देना नहीं.

‘ँसप्रकार आगमोक्त आडार-विडारादिमें भी...’ आज्ञा अनुसार आडार-विडार हो तो भी ‘प्रतिबंध प्राप्त करना योग्य नहीं है,...’ ओ..ओ..ओ...! समज में आया ? निश्चय सडित, स्थिरता सडित किस प्रकार का विकल्प है, ऐसी बात अलौकिक संघि करके बताते हैं. अरे...! ऐसा मनुष्यपना डार जायेगा, यदा जायेगा. कितने डी यदे गये, मर गये. आडा..डा...! देओ न, रोज सुनते हैं, इलाना मर गया, ये मर गया, ये मर गया. मरे कौन ? देड पलटकर दूसरी जगड जाये.

प्रश्न :- ...

समाधान :- आपको कैसे लगता है ? मरना माने तो हो युका न. कडा था न, अक आदमी को कडा था. अपने भी अली आया था. ‘जोरावर’ गांव (में) कोई कड़ता

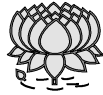
था कि), मહારाज ! ये मृत्यु तो है. देह छूटेगा. तो वर्ष क्यों करते हैं ? आदमी इससे क्यों है ? मुझ पर वर्ष क्यों आता है ? ऐसा कहता था, भाई ! अपने अमी आया था न, अजबार में आया था. 'पात्नीताशा' में आया था. वैराग्य की बात उसमें बहुत थी. अरे...! छोटे-छोटे बालक, दस-दस, पंद्रह, बीस-बीस साल के मूर्छित हो जाते हैं, देह छोड़ते हैं. अरे...! वृद्धावस्था आये और क्यों उल्लास आता है ? उमंग क्यों आता है ? उसमें आया था. समझे ? साठ-साठ, पचास, पचपन, सत्तर साल हुआ उसको उत्साह क्यों आता है ? वर्ष क्यों आता है ? नजर के सामने दिभता है. चालीस-चालीस साल के, तीस-तीस साल, बीस-बीस साल के आदमी मूर्छित हो जाते हैं. मूर्छित हो जाते हैं यानी मर जाते हैं. जिसकी उम्र वृद्धावस्था हुई उसको वर्ष क्यों होता है ? वर्ष क्यों आता है ? आ...हा...! देह छोड़ने का काल सब को आयेगा. समझ में आया ? हाय.. हाय...! पुत्र, पुत्री और उसके पैसे, मकान पड़े रहेंगे. तीन-तीन, चार-चार दिन तो.. उसे क्या कहते हैं ? ऑक्सिजन (लगाते हैं). अरे...! ये दशा. भाई ! पैसे-बैसे पड़े रहते हैं. असाध्य (हो जाता है). भगवान ! ये दशा ! आहा..हा...!

धर्मात्मा तो आनंद की दशा में जुलते-जुलते देह छूट जायेगा. जिसने पहले आत्मा पर से भिन्न अनुभव किया है और जिसने चारित्र वीतरागभाव अंगीकार किया है. ओ..हो..हो...! उसकी बात तो क्या ? देह छूटने के काल में आनंद.. आनंद.. आनंद. समझ में आया ? 'दुनियाने मरझ तशी भीक छे, धर्माने आनंदनी लहेर जो' भगवानआत्मा पर से भिन्न करके देखा है, जाना है, अनुभव किया है. जाओ ! (अब) भव कैसा ? समझ में आया ? 'दौलतराम' ने कहा है, 'आनंदघनञ्ज' ने वह शब्द ईस्तमाल किया है. 'अब हम अमर भये न मरेंगे, अब हम अमर भये न मरेंगे, या कारण मिथ्यात्व द्वियो तज, क्यों कर देह धरेंगे' रागादि, पुण्यादि परवस्तु मेरी, ऐसा मिथ्यात्वभाव जिसने छोड़ दिया है और चिदानंद स्वरूप का आश्रय करके सम्यक् प्रगट किया है. 'अब हम अमर भये न मरेंगे, या कारण मिथ्यात्व द्वियो तज, क्यों कर देह धरेंगे, अब हम अमर भये न मरेंगे' आ...हा..हा...! ऑक्सिजन रहे, ये करे. कब मरेगा उसकी राह देभते हैं. रात को जागना पड़े, घर के आदमी एकट्टे हुआ हो, दो आदमी पड़े रहना, हां ! कब मरेंगे (क्या पता) ? बाहर क्या कहेंगे ? (कोई पूछे) कब मरे ? (तो कहे), कब मरे पता नहीं. बारह, सवा बारह बजे तक की आ गयी थी. (दूसरा कहे), ध्यान भी नहीं रखा.

ઇસ ગાંવ મેં ઐસા હુઆ થા. મરતે સમય ખ્યાલ નહીં રહા. પીછે સે ઐસા લગા કિ, અરે...! કબ મર ગયા ? માલૂમ નહીં. રાત કો એકબાર પિસાબ કરને ઊઠે થે. બુલાયા થા. બાદ કા પતા નહીં. એ..ઈ...! મરતે-મરતે દેર લગે તબ બહુત ધ્યાન રખે. દો આદમી બેઠે હો ઓર ઝબકી આ જાયે તો કબ દેહ છૂટ ગયા (પતા નહીં ચલતા). ઐસે દેખે તો કુછ નહીં હોતા. આહા..હા...! ગલુડિયા ઓર લટ જૈસે મૃત્યુ હે. ગલુડિયા સમજતે હેં ? કૂત્તી કા બચ્યા. ક્યા કહતે હેં ? પિલ્લા ! ઐસે પામર પ્રાણી બેચારે મરતે હેં. આહા..હા...! બહાર દસ કરોડ પૈસે પડે હો, શરીર સુંદર હો. જાઓ ! આ..હા..હા...! ભાઈ ! તેરી ચીજ પર સે ભિન્ન હૈ, ઉસકા ભાન કિયે બિના તેરા મરણ બિગડે બિના રહેગા નહીં. આહા..હા...! દેખો તો સહી. ઐસી ચીજ ઓર ઉસમેં જહાં સંયમ ચારિત્ર અંતર મેં આયા, કહતે હેં કિ, આ..હા..હા...! ધન્ય મરણ, ધન્ય જીવન ! જીવન ભી ધન્ય ઓર મૃત્યુ ભી ધન્ય !! આ..હા..હા...!

કહતે હેં કિ, ‘ઉસમેં સંયમમેં છોદ હોતા હૈ.’ સમજ મેં આયા ? ઐસા હોને નહીં દેના. ‘વિકલ્પોસે ભી મનકો રંગને દેના યોગ્ય નહીં હૈ; ઇસપ્રકાર આગમોક્ત આહાર-વિહારાદિમેં ભી પ્રતિબંધ પ્રાપ્ત કરના યોગ્ય નહીં હૈ, ક્યોંકિ ઉસસે સંયમમેં છોદ હોતા હૈ.’ હો, ઉસસે ચારિત્ર મેં ભંગ હોતા હૈ. અચ્છી દીવાર હો ઓર ઉસમેં સે ટુકડા નિકલ જાયે. ઐસે ચારિત્ર મેં પરદ્રવ્ય મેં પ્રતિબદ્ધ હોને સે ખંડ હોતા હૈ. ઐસા હોને દેના નહીં. ઐસા (સમજના).

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



અથ કો નામ છેદ ઇત્યુપદિશતિ-

અપયત્તા વા ચરિયા સયણાસણઠાણચંકમાદીસુ ।

સમણસ્સ સવ્વકાલે હિંસા સા સંતય ત્તિ મદા ॥૨૧૬ ॥

અપ્રયતા વ ચર્યા શયનાસનસ્થાનચડ્ક્રમણાદિષુ ।

શ્રમણસ્ય સર્વકાલે હિંસા સા સન્તતેતિ મતા ॥૨૧૬ ॥

અશુદ્ધોપયોગો હિ છેદઃ, શુદ્ધોપયોગરૂપસ્ય શ્રામણ્યસ્ય છેદનાત્, તસ્ય હિંસનાત્ સ એવ ચ હિંસા । અતઃ શ્રમણસ્યાશુદ્ધોપયોગાવિનાભાવિની શયનાસનસ્થાનચડ્ક્રમણાદિષ્વપ્રયતા યા ચર્યા સા ખલુ તસ્ય સર્વકાલમેવ સન્તાનવાહિની છેદાનર્થાન્તરભૂતા હિંસૈવ ॥૨૧૬ ॥

એવં સંક્ષેપેનાચારારાધનાદિકથિતતપોધનાવિહારવ્યાખ્યાનમુખ્યત્વેન ચતુર્થસ્થલે ગાથાત્રયં ગતમ્ । અથ શુદ્ધોપયોગભાવનાપ્રતિબન્ધકચ્છેદં કથયતિ-મદા મતા સમ્મતા । કા । હિંસા શુદ્ધોપયોગ-લક્ષણશ્રામણ્યછેદકારણભૂતા હિંસા । કથંભૂતા । સંતય ત્તિ સંતતા નિરન્તરેતિ । કા હિંસા મતા । ચરિયા ચર્યા ચેષ્ટા । યદિ ચેત્ કથંભૂતા । અપયત્તા વા અપ્રયત્તા વા, નિઃકષાયસ્વસંવિત્તિરૂપપ્રયત્નરહિતા સંક્લેશસહિતેત્યર્થઃ । કેષુ વિષયેષુ । સયણાસણઠાણચંકમાદીસુ શયનાસનસ્થાનચડ્ક્રમણસ્વાધ્યાય-તપશ્ચરણાદિષુ । કસ્ય । સમણસ્સ શ્રમણસ્ય તપોધનસ્ય । ક્વ । સવ્વકાલે સર્વકાલે । અયમત્રાર્થઃ-બાહ્યવ્યાપારરૂપાઃ શત્રવસ્તાવત્પૂર્વમેવ ત્યક્તાસ્તપોધનૈઃ, અશનશયનાદિવ્યાપારૈઃ પુનસ્ત્યક્તું નાયાતિ । તતઃ કારણાદન્તરઙ્ગક્રોધાદિશત્રુનિગ્રહાર્થં તત્રાપિ સંક્લેશો ન કર્તવ્ય ઇતિ ॥૨૧૬ ॥

હવે છેદ શું છે (અર્થાત્ કોને છેદ કહેવામાં આવે છે) તે ઉપદેશે છે :-

આસન-શયન-ગમનાદિકે ચર્યા પ્રયત્નવિહીન જે,

તે જાણવી હિંસા સદા સંતાનવાહિની શ્રમણને. ૨૧૬.

અન્વયાર્થ :- [શ્રમણસ્યા] શ્રમણને [શયનાસનસ્થાનચડ્ક્રમણાદિષુ] શયન, આસન (બેસવું), સ્થાન (ઊભા રહેવું), ગમન ઇત્યાદિમાં [અપ્રયતા વા ચર્યા] જે અપ્રયત ચર્યા [સા] તે [સર્વકાલે] સર્વ કાળે [સન્તતા હિંસા ઇતિ મતા] સતત હિંસા માનવામાં આવી છે.

ટીકા :- અશુદ્ધોપયોગ ખરેખર છેદ છે કારણ કે શુદ્ધોપયોગરૂપ શ્રામણ્યનું છેદન (છેદાવું) થાય છે; અને તે જ (અશુદ્ધોપયોગ જ) હિંસા છે કારણ કે શુદ્ધોપયોગરૂપ શ્રામણ્યનું હિંસન (હણાવું) થાય છે. માટે શ્રમણને જે અશુદ્ધોપયોગ વિના હોતી નથી એવી શયન-આસન-સ્થાન-ગમન વગેરેમાં અપ્રયત ચર્યા (આચરણ) તે ખરેખર તેને બધાય કાળે (-સદાય) સંતાનવાહિની હિંસા જ છે-કે જે (હિંસા) છેદથી અનન્યભૂત છે (-છેદથી કોઈ જુદી વસ્તુ નથી).

ભાવાર્થ :- અશુદ્ધોપયોદથી શુદ્ધોપયોગરૂપ મુનિપણું (૧) છેદાતું હોવાથી, (૨) હણાતું હોવાથી, અશુદ્ધોપયોગ (૧) છેદ જ છે, (૨) હિંસા જ છે. અને જ્યાં સૂવું, બેસવું, ઊભા રહેવું, ચાલવું વગેરેમાં અપ્રયત આચરણ હોય છે ત્યાં નિયમથી અશુદ્ધોપયોગ તો હોય જ છે માટે અપ્રયત આચરણ તે છેદ જ છે, હિંસા જ છે. ૨૧૬.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઠ સુદ ૧૨, શુક્રવાર

તા. ૨૭-૬-૧૯૬૯

ગાથા-૨૧૬-૨૧૭, પ્રવચન નં. ૨૧૪

‘પ્રવચનસાર’, ‘ચરણાનુયોગસૂચક ચૂલિકા’ ૨૧૬ ગાથા હૈ. છેદ, મુનિ કો દોષ લગતા હૈ ઉસકો યહાં છેદ કહતે હૈં. સબેરે તો સમ્યગ્દર્શન કી ગાથા, અધિકાર (થા). અપના સ્વરૂપ આનંદ ઔર જ્ઞાન સ્વરૂપ આત્મા હૈ, ઉસકા અંતર મેં આનંદ કા અનુભવ હોકર અંતર સ્વભાવ મેં પ્રતીતિ - શ્રદ્ધા કરના, ઉસકા નામ સમ્યગ્દર્શન - ધર્મ કી પહલી સીઢી (કહને મેં આતા હૈ). જિસકો આત્મા કા હિત કરના હૈ (ઉસે) તો આત્મા અંદર રાગ, પુણ્ય-પાપ કા વિકલ્પ સે ભિન્ન ચિદાનંદ સહજાનંદમૂર્તિ આત્મા હૈ (ઉસકા અનુભવ કરના). આત્મા કા અનુભવ સમ્યગ્દર્શન હુઆ, બાદ મેં ચારિત્ર હોતા હૈ. સ્વરૂપ મેં આનંદ કી ઉગ્રતા, વીતરાગ અકષાય ભાવ ઇતના ઉગ્ર હોતા હૈ કિ જિસકી દશા મેં પૂર્ણ આનંદ કી પ્રાપ્તિ કી ઉગ્ર દશા કા પ્રયત્ન ચલતા હૈ. સમજ મેં આયા ? ઔર ઉસકો શાસ્ત્રવિહિત અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા જો વિકલ્પ હૈ, વહ ઉસકો હોતા હૈ. મુનિ કો બાહ્ય મેં નગ્ન દશા હો જાતી હૈ.

कोई कहे कि, (उसका) हमें क्या काम है ? तुझे हित करना है कि नहीं ? हित करना है (तो) आत्मा का हित कैसे होता है वह समझना पड़ेगा कि नहीं ? समझ में आया ? यार गति में दुःखी है. खीटी, मकड़ी, पशु, पंजी जैसे अवतार करके दुःखी प्राणी है. जैसे अनंत अवतार किये. अपने स्वरूप के भान बिना, भ्रमणा मिथ्यात्व के कारण. समझ में आया ? तो कहते हैं कि, जिसे जन्म-मरण चौरासी के अवतार टालने हो (उसके लिये बात है). वह भी अपने में है नहीं, परंतु टालना हो (जैसा) व्यवहार (से) कहने में आता है.

भगवान् आत्मा शुद्ध आनंदमूर्ति अतीन्द्रिय आनंद रसकंद आत्मा है, ऐसा अंतर अनुभव करके, आनंद का वेदन अंतर में आना, वह धर्म की पड़ली सीढ़ी और पड़वा मार्ग है. समझ में आया ? पशु को भी आत्मदर्शन होता है, परंतु इसप्रकार हो तो. समझ में आया ? आत्मज्ञान कडो, आत्मदर्शन कडो, स्वरूप का अनुभव कडो, स्वरूप के अनुभव में प्रतीति कडो, ऐसा भगवान् आत्मा. ऐसा अंतर विश्वास उत्पन्न हो कि, मैं तो पूर्ण आनंद और ज्ञानपुंज हूँ. शरीर मेरा नहीं, वाणी मेरी नहीं, पुण्य-पाप का राग भी मेरा (नहीं), एक समय की अवस्था जितना मैं नहीं. आ...डा...! वर्तमान प्रगट एक समय की अवस्था चलती है एतना ही मैं नहीं. मैं तो परिपूर्ण कृतकृत्य आनंदघन हूँ. आ...डा...! ऐसी अंतर में स्वभाव की अकता डोकर और राग, दया, दान के विकल्प से पृथक डोकर अपना अनुभव करना उसका नाम धर्म की पड़ली सीढ़ी है. पीछे यहाँ चारित्र की बात चलती है.

चारित्र की व्याख्या - आत्मा जो आनंदस्वरूप है ऐसा जो अनुभव था, उस आनंद में बहुत लीन रहना, यरना, रमना, जमना, अतीन्द्रिय आनंद का अनुभव विशेष करना उसका नाम चारित्र है. समझ में आया ? और उस चारित्र की भूमिका में मुनि को बाह्य नग्नदशा होती है. बाह्य में अकबार आहार लेना, सामायिक, चौबीस तीर्थकर की स्तुति, प्रतिकमण्डल एत्यादि अकार्षण मूलगुण, भूमिशयन, अकबार आहार जैसे अकार्षण प्रकार के विकल्प नाम शुभराग होता है. समझ में आया ? उसका नाम मुनिपने की संपूर्णता कहने में आती है. वह यहाँ कहते हैं. २१६ (गाथा).

अपयत्ता वा चरिया सयणासणठाणचंक्रमादीसु।

समणस्स सब्बकाले हिंसा सा संतय त्ति मदा।।२१६।।

આસન-શયન-ગમનાદિકે ચર્યા પ્રયત્નવિહીન જે,
તે જાણવી હિંસા સદા સંતાનવાહિની શ્રમણને. ૨૧૬.

ધીરે સે સમજને જૈસી બાત હૈ. એકદમ સમજ મેં મુશ્કિલ પડે એસી (બાતૈ હૈ). દેખો ! ટીકા :- ‘અશુદ્ધોપયોગ વાસ્તવમેં છોદ હૈ,...’ અશુદ્ધ ઉપયોગ કી વ્યાખ્યા ક્યા ? અપના સ્વરૂપ આનંદ ઔર શુદ્ધ હૈ, એસે અનુભવ ઉપરાંત સ્વરૂપ કી શુદ્ધ પરિણતિ ચારિત્ર કી હૈ ઔર ઉસમેં અઢાઈસ મૂલગુણ કા ભાવ હૈ, ઇસ સ્થિતિ કો શુદ્ધઉપયોગ કહને મેં આતા હૈ. સમજ મેં આયા ? યહાં ચરણાનુયોગ કી અપેક્ષા સે બાત હૈ, હાં ! ઉસમેં જો અશુદ્ધ ઉપયોગ હો, અઢાઈસ મૂલગુણ મેં કુછ ભી છોદ – ખંડ હો તો યહ અશુદ્ધ ઉપયોગ હિંસા હૈ. મુનિપને મેં છોદ – ખંડ આતા હૈ, મુનિપના ખંડિત હોતા હૈ. યહ દશા પ્રગટ કરની પડેગી. સમજ મેં આયા ? પહલે સમ્યગ્દર્શન (હોને કે બાદ) યહ ચારિત્ર કી દશા બિના કભી આત્મા કી જન્મ-મરણ સે મુક્તિ હોગી નહીં.

કહતે હેં કિ, ‘અશુદ્ધોપયોગ વાસ્તવમેં છોદ હૈ,...’ અશુદ્ધ ઉપયોગ કી વ્યાખ્યા નીચે આવી હૈ. ‘ક્યોંકિ (ઉસસે) શુદ્ધોપયોગરૂપ શ્રામણ્યકા છોદન હોતા હૈ;...’ શુદ્ધ ઉપયોગ કા અર્થ, શુદ્ધ ઉપયોગ કી વ્યાખ્યા ક્યા કી ?

મુમુક્ષુ :- શ્રામણ્ય.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શ્રામણ્ય યાની ક્યા ? એસા નહીં ચલતા.

શુદ્ધ ઉપયોગ કી એસી વ્યાખ્યા કી કિ, આત્મા આનંદસ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદકંદ ઉસકે ભાનપૂર્વક સ્વરૂપ મેં આનંદ મેં રમના, ઇસકી છહે ગુણસ્થાન મુનિ કે યોગ્ય આનંદ મેં રમણતા હૈ વહ ચારિત્ર (હૈ) ઔર ઉસ ભૂમિકા મેં એકબાર આહાર, ખડે-ખડે આહાર, ઉસકે લિયા બના આહાર (લે) નહીં, દેખકર ચલના, વિચારકર બોલના, એસા જો અઢાઈસ પ્રકાર કા શુભ વિકલ્પ હૈ, શુભયોગ (હૈ), યહ શુભયોગ ઔર ચારિત્રસહિત સામાન્ય, ઉસકો શુદ્ધ ઉપયોગ કહને મેં આતા હૈ. નિશ્ચયસહિત વ્યવહાર, ઇસ ભૂમિકા કો શુદ્ધ ઉપયોગ કહતે હેં. યહાં, હાં ! ચરણાનુયોગ કી કથની હૈ ન ! કઠિન, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ?

‘અશુદ્ધોપયોગ વાસ્તવમેં છોદ હૈ...’ અર્થાત્ ‘શુદ્ધોપયોગરૂપ શ્રામણ્યકા છોદન હોતા હૈ; ઔર વહી (અશુદ્ધોપયોગ હી) હિંસા હૈ,...’ વહ કહતે હેં, દેખો ! ‘ક્યોંકિ (ઉસસે) શુદ્ધોપયોગરૂપ શ્રામણ્યકા હિંસન (હનન) હોતા હૈ.’ શુદ્ધોપયોગરૂપ સાધુપદ હૈ, ચારિત્રપદ હૈ, અઢાઈસ મૂલગુણ કા શુભજોગ હૈ ઉસસે વિપરીત ભાવ તીવ્ર પ્રમાદ આદિ આયા તો શ્રામણ્યપના

का छेद होता है, साधुपद रहता नहीं. आ..डा...! समज में आया ?

क्योंकि ऐसी 'शयन,...' रात्रि को सोना, उसमें असावधानी हो जाये. अट्टाईस मूलगुण उपरांत असावधानी हो जाये. समज में आया ? शयन में अकासन छोडकर विशेष आसन हिर जाये. आ..डा..डा...! देजो तो सही मुनि की दशा ! लोगों को मालूम नहीं मुनिपना क्या है ? मुक्ति, शांति, आनंद का कारण, पूर्ण आनंद की प्राप्ति ऐसी जो मुक्ति, आत्मा पूर्णानंद की प्राप्ति ऐसी जो मुक्ति, उसका कारण यह चारित्र ऐसी चीज है. समज में आया ? सम्यग्दर्शन है, सम्यक्ज्ञान है, चारित्र भी वीतरागपर्या है और अट्टाईस मूलगुण का राग भी है, इसके उपरांत आगे बढ़कर शयन में राग की उत्पत्ति यदि विशेष हो जाये तो उसको अशुद्ध उपयोग कहते हैं. उसमें उसको चारित्र का छेद होता है और हिसा होती है.

प्रश्न :- व्यवहार चारित्र ...

समाधान :- दोनों में छेद होता है. समज में आया ? शयन में तीव्र राग आया, शयन है, आसन और बैठने में और 'स्थान,...' यानी जडे रहने में 'गमन...' चलने में 'छत्यादिमें अप्रयत्त यर्था...' देजो ! (मूल ग्रंथ में फूटनोट में अर्थ दिया है). अप्रयत्त = 'प्रयत्नरहित, असावधान, असंयमी, निरंकुश, स्वरच्छन्दी. (अप्रयत्त यर्था अशुद्धपोयगोगके बिना कभी नहीं होती.) जाने-पीने में विशेष राग हो जाये, अट्टाईस मूलगुण उपरांत कषाय की मंदता का शुभजोग और यहां आत्मा की वीतरागता की शुद्ध परिणति से विशेष राग हो जाये उसकी बात है. थोड़ी सूक्ष्म बात है, भाई ! सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ परमात्मा ने कहा मुनिपना ऐसा है. समज में आया ?

मुमुक्षु :- ... उदय आ गया.

पूज्य गुरुदेवश्री :- उदय आ गया तो राग का विकार तीव्र आ गया. उदय उदय उसके पास (रहा). छेद से लेना. अपने में प्रयत्न में राग की तीव्रता हो जाये (उसकी बात है). जो शुभजोग (का) प्रयत्न है और शुद्धउपयोग का प्रयत्न है, शुद्ध परिणति का प्रयत्न है उसके उपरांत राग की तीव्रता हो जाये, उसकी मर्यादा उपरांत राग आ जाये (उसकी बात है). कहते हैं, देजो ! क्या कहते हैं ?

'श्रामण्यका छेदन होता है;...' साधुपना का छेद होता है. आ..डा..डा...! दशा तो देजो ! लोग साधारण जहां-तहां मुनिपना मानते हैं. सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ वीतराग

परमात्मा, जिन्होंने एक समय में तीनकाल तीनलोक प्रत्यक्ष देजे, जैसे भगवान को धरणा बिना वाणी निकली, उस वाणी में ऐसा आया है. समज में आया ? कल्पना से ऐसा है, वैसा है ऐसा नहीं. ऐसा ही है. कठिन बातें, भाई ! समज में आया ? क्या कहते हैं ? यह शांति से समजने की चीज है.

अशुद्धउपयोग ही हिंसा है और वही छेद है. 'श्रामण्यका हिंसन (हनन) होता है. धसलिये श्रमणके, जो अशुद्धोपयोगके बिना नहीं होती ऐसी शयन-आसन-स्थान-गमन-धत्यादिमें अप्रयत यर्था (आचरण) वह वास्तवमें उसके लिये सर्वकालमें (सदा) ही संतानवादिनी हिंसा ही है...' निरंतर राग की तीव्रता उस भूमिका से विरुद्ध आ गयी तो निरंतर हिंसा उसे है. आत्मा की शांति और राग की मंदता है उसमें तीव्रता आ गयी (तो वह) आत्मा में हिंसा है. पर ही हिंसा करो, न करो उसके साथ संबंध नहीं. आडा...डा...!

मुमुक्षु :- छोटे गुणस्थान में आया वही हिंसा कहलायेगी.

पूज्य गुरुदेवश्री :- छोटे गुणस्थान में आया वह नहीं.

मुमुक्षु :- अशुद्ध उपयोग हुआ न.

पूज्य गुरुदेवश्री :- नहीं, नहीं. सुना नहीं ? दूसरी रीत है. छोटे गुणस्थान में है वह तो मुनिपना यथार्थ है. उसका वीतराग चारित्र है और अट्ठाईस मूलगुण है उसमें तो शुद्ध उपयोग गिनने में आया है.

मुमुक्षु :- शुद्ध उपयोग तो अपने स्वभाव की ऐकाग्रता..

पूज्य गुरुदेवश्री :- यहां वह बात नहीं. वह तो द्रव्यदृष्टि की अपेक्षा से यहां शुद्ध उपयोग में ज्ञेय-ज्ञाता-ज्ञान ऐकाकार हो जाये. इस वक्त वह बात नहीं. अभी चरणानुयोग की अपेक्षा से शुद्धउपयोग उसे कहने में आया है कि, अपना आत्म आनंद है उसका अनुभव है उसके उपरांत वीतराग चारित्र है, उसके उपरांत छोटे गुणस्थान के योग्य अट्ठाईस मूलगुण का विकल्प, राग है, इस सबको शुद्ध उपयोग कहने में आया है. यहां (स्वभाव की ऐकाग्रतारूप शुद्धोपयोग की) बात नहीं ली.

मुमुक्षु :- ... अलक्ष की तीव्रता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- अपने में राग की तीव्रता. शयन, आसन, जाने-पीने में विशेष राग हो जाये (तो) साधुपना का छेद होता है.

मुमुक्षु :- शुभभाव की सावधानी में...

पूज्य गुरुदेवश्री :- शुभ तो ठीक, शुद्ध में ठीक. उसके उपरांत राग तीव्र आ जाये. जाने-पीने में थोड़ी गृद्धि आ गई, बोलने में, चलने में, सोने में.. समझे ?

मुमुक्षु :- धर्या समिति आदि.

पूज्य गुरुदेवश्री :- धर्या समिति तो बराबर है. शुभराग की धर्या समिति बराबर है. इसके उपरांत राग तीव्र आया उसकी बात चलती है. धर्या समिति बराबर है. इसके उपरांत रागादि तीव्र आ जाये, धर्या समिति का भान रहे नहीं, शुद्ध का भान रहे नहीं तो छेद हो जाता है. समझ में आया ? इसका अर्थ किया है न, २११ गाथा. वहाँ अर्थ पढ़ने में आया नहीं. २११-२१२ गाथा की (फूटनोट) है. देखो !

‘भुनिके (भुनित्वोरित) शुद्धोपयोग वहाँ अन्तरंग अथवा निश्चयप्रयत्न है,...’ अपना शुद्ध यारित्र वीतरागपने में भी निश्चय प्रयत्न है और शुभयोग में भी प्रयत्न है. ‘और उस शुद्धोपयोगदशा में प्रवर्तमान (उठरहित) देहयेष्टादि संबंधी शुभोपयोग वहाँ बहिरंग अथवा व्यवहारप्रयत्न है.’ शुभ राग है न, उठ बिना, हां ! सलज शुभराग आता है, उठ बिना. ‘जहाँ शुद्धोपयोगदशा नहीं होती वहाँ शुभोपयोग उठरहित होता है;...’ जहाँ अपना शुद्ध स्वभाव का भान नहीं और जहाँ अपना अनुभव नहीं वहाँ जो शुभराग आता है वहाँ उठरहित होता है. ‘वहाँ शुभोपयोग व्यवहार-प्रयत्नको भी प्राप्त नहीं होता.’ उसको तो व्यवहार प्रयत्न भी कलने में आता नहीं. सूक्ष्म बात है. यह यरज्ञानुयोग की विधि सर्वज्ञ परमेश्वर ने कही ऐसी ‘कुंदकुंदायार्थदेव’ संधि मिलाते हैं. ऐसी बात वीतराग सर्वज्ञ के अलावा कहीं हो सकती नहीं. समझ में आया ?

यहाँ तो कलते हैं, अपना शुद्ध भगवान्-आत्मा, चैतन्य का निश्चय प्रयत्नपूर्वक शुभभाव हो तो तो बराबर यथार्थ है. लेकिन अपने शुद्ध चैतन्य का आनंद का अनुभव नहीं और अकेला शुभ है वहाँ उठरहित शुभ है. उसको तो व्यवहारप्रयत्न भी कलने में आता नहीं. यह सूक्ष्म बात है, भाई ! बहुत सूक्ष्म बात, भाई ! यह तो मार्ग ऐसा है.

मुमुक्षु :- दोष नहीं लगता, छेद होता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- छेद होता है. छेद ही होता है. उससे विरुद्ध जो राग आ जाये तो तो जलास हो जाये. शांति का छेद हो और शुभराग का भी छेद होता है. सूक्ष्म बात, भाई ! आहा..हा...!

आनंदस्वरूप भगवान् आत्मा, अंतर में अतीन्द्रिय आनंद की धारा में आत्मा चलता है और उसमें वीतरागता, चारित्र्यदशा - तीन कषाय का अभाव रूप चारित्र्य है और उसमें शुभयोग भी व्यवहार प्रयत्न है, इसके उपरांत राग तीव्र आ जाये तो छेद होता है और निरंतर हिंसा होती है - अपने आत्मा की हिंसा होती है. संतान नाम निरंतर. आडा..डा...! समज में आया ? संतानवाहिनी (का अर्थ नीचे लिखा है). सतत, सतत, निरंतर, धारावाही, अतूट. (जबतक अप्रयत्न यर्था है तब तक सदा ही हिंसा सतत रूपसे चालू रहती है). अपनी भूमिका के प्रमाणा में वीतराग चारित्र्य है और शुभयोग है. उससे आगे बढ़कर राग तीव्र आया तो आत्मा में निरंतर हिंसा चालू है. आडा..डा...! समज में आया ? कठिन मार्ग. मूल में सुना ही नहीं हो. पड़ले साधारण सुनी हो उसे ऐसा लगे कि, ये क्या कहते हैं ? अरे.. भगवान् ! आपू ! मार्ग ऐसी यीज है.

यह तो सर्वज्ञ परमेश्वर से सिद्ध हुई है. समज में आया ? परमात्मा एक समय में तीनकाल तीनलोक जाननेवाली आत्मा की शक्ति थी वह जिन्होंने प्रगट की, तीनकाल तीनलोक प्रत्यक्ष जानने में आये, उनकी वाणी श्रवण बिना निकली, उस वाणी में सम्यग्दर्शन-ज्ञान-चारित्र्य की क्या दशा है, उसका वर्णन आया, वह इस प्रकार से है. आडा..डा...! समज में आता है ?

कहते हैं, 'सर्वकालमें (सदा) ही संतानवाहिनी हिंसा ही है - जो कि छेद से अनन्यभूत है...' अनन्य नाम छेद ही है, जैसे. 'छेदसे अनन्यभूत है (अर्थात् छेदसे कोई त्मिन्न वस्तु नहीं है).' आडा..डा...! कठिन, भाई ! दोष, छेद किसे कहना, मुनिपना किसे कहना इसकी जबर नहीं. यहां तो भगवान् 'कुंदकुंदाचार्यदेव' साक्षात् भगवान् के पास गये थे. परमात्मा महाविदेह में बिराजते हैं. तीर्थंकर सर्वज्ञ परमेश्वर केवलज्ञानी त्रिलोकनाथ वर्तमान में महाविदेह में बिराजते हैं. पांचसो धनुष का देह है, कोड पूर्व का आयुष्य है. उनके पास संवत् ४८ में आठ दिन गये थे और यहां से आकर यह शास्त्र बनाया है. ऐसा कहते हैं कि, भगवान् मुनिपना की स्थिति ऐसी कहते थे, वर्णवते थे यह डम कहते हैं. यह तो यथानुभूत कहते हैं, ऐसा पड़ले कहा न ? साधुपद की कैसी दशा होती है, वह दशा यथानुभूत हमारे अनुभव में है, ऐसा साधुपद दुनिया को बताते हैं.

मुमुक्षु :- मोक्षाधिकारी डम जडे हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- जडे हैं. आ..डा..डा...!

આત્મા આનંદપ્રભુ ! નિત્યાનંદ સ્વરૂપ (હે) ઉસમેં હમારી રમણતા ચારિત્ર કે યોગ્ય, મુનિ કે યોગ્ય હૈ ઓર ઉસમેં અઢાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ ઐસા આતા હૈ. સમજ મેં આયા ? અદંતધોવન, અસ્નાન, એકબાર ખડે-ખડે આહાર, સામાયિક, ચૌબીસ (તીર્થંકર કો વંદન), ગુરુ કો વંદન, દેવવંદન ઇત્યાદિ અઢાઈશ પ્રકાર કે શુભરાગ ઓર અંદર અરાગી વીતરાગી ચારિત્ર ઓર સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન, ઇસ દશા કો મુનિપના કહને મેં આતા હૈ, વહ મુનિપના મુક્તિ કા કારણ હૈ. સમજ મેં આયા ? ઇસમેં યદિ કુછ ભી, અપને વીતરાગચારિત્ર સે આગે બઢકર રાગ વિશેષ હો જાયે તો ચારિત્ર કા છેદ હૈ. શુભજોગ સે ભી આગે (બઢકર) અશુભ હો તો વહ ભી વ્યવહાર ચારિત્ર કા ભી છેદ હોતા હૈ, હિંસા હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? ઇસ મુનિપને કી દશા મેં શરીર સાફ કરને કો કોઈ વસ્ત્ર કા ટુકડા લેને કા વિકલ્પ હુઆ,... સમજ મેં આયા ? તો કહતે હેં કિ, મુનિપના કા છેદ હોતા હૈ. સમજ મેં આયા ? ઓર શરીર બિગડ ગયા હો તો (લોગ) પાની સે સ્નાન કરતે હેં ન ? ઐસા ભાવ આ ગયા કિ, ઠીક શીતલ હૈ, ઠીક સ્નાન હુઆ. ઐસા ભાવ - રાગ આયા તો મુનિપના કા છેદ હો જાતા હૈ, ઐસા કહતે હેં. આહા..હા...!

પરમાનંદ પ્રભુ મુક્તિ, ઉસકા ઉપાય... આ..હા..હા...! ઐસા હોતા હૈ, ભાઈ ! ઉસે માલૂમ નહીં. સમજ મેં આતા હૈ ? કુગુરુ, કુધર્મ, કુશાસ્ત્ર મેં ઐસી બાત હોતી નહીં. ક્યા કરે ? સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કા માર્ગ જો સંત કા માર્ગ, મુનિ કા માર્ગ ઐસા હોતા હૈ. ઉસમેં થોડા ભી.. સમજ મેં આયા ? રાગ આયા (તો) સર્વ કાલ હિંસા હૈ. આહા..હા...!

ભાવાર્થ :- ‘અશુદ્ધોપયોગસે શુદ્ધોપયોગરૂપ મુનિત્વ...’ અશુદ્ધ ઉપયોગ કી વ્યાખ્યા - ગમનાદિ મેં શુભજોગ કી દશા સે આગે બઢકર રાગ તીવ્ર હો જાયે તો ઉસે અશુદ્ધ ઉપયોગ કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? કઠિન બાત, ભાઈ ! અંતર વસ્તુ... આ..હા..હા...! આનંદકંદ પ્રભુ પૂર્ણાનંદ કા નાથ, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ ! ઉસકા અનુભવ હુઆ ઓર ઉસમેં લીનતા હુઈ, ચારિત્ર વીતરાગતા હુઈ, વહાં રાગ કી - શુભજોગ કી મંદતા કા યોગ હૈ, ઇતના હૈ, બસ. ઇસકે સિવા કુછ તીવ્ર રાગ આ ગયા તો હિંસા હૈ, ચારિત્ર મેં છેદ હૈ, ચારિત્ર કા ખંડ હો ગયા. દીવાર જૈસે અખંડ હૈ (ઉસમેં) ડગળા નિકલતે હેં, ડગળા ક્યા કહતે હેં ? ગાબડા નિકલતે હેં ન ? ક્યા કહતે હેં ? એક-દો પત્થર નિકલતે હેં ન ? તો દીવાર એક-સી નહીં રહતી. ઐસે ચારિત્ર મેં ગાબડા - છેદ પડા. કાઠિયાવાડી ભાષા આતી હૈ. ખડા ! દીવાર હોતી હૈ ન દીવાર ? ઉસમેં પત્થર નીકલે ન ? પત્થર ! તો ખડા હોતા હૈ. ઐસે

तेरे चारित्र में षडा हो गया. आडा..डा...! उसके लिये भोजन बनाया, उसमें कुछ भी वृत्ति आयी कि, यह ठीक है, वे लो. ऐसा भाव आया (तो) मुनिपना रहता नहीं. आडा..डा...!
 मुमुक्षु :- डीरे की तोल है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- डीरे की तोल है. उसमें थोडा भी आगेपीछे (यलता नहीं). वस्तु ऐसी है. आ..डा...! जहां-तहां मुनिपना - साधुपना मानते हैं उसे कहते हैं, निकाल दे तेरी मान्यता सब जूठी है. सम्यग्दर्शनपूर्वक जहां चारित्र की दशा हो वहां तो उसकी नग्न दशा हो जाती है और नग्न दशा में अंदर अक्काईस मूलगुण होता है उसके उपरांत राग तीव्र आ जाये तो चारित्र रहता नहीं. आडा..डा...! समज में आया ?

श्वेतांबर में कहते हैं कि, द्रव्यानुयोग का ज्ञान हो तो उसके लिये बनाया भोजन वे तो उसमें कोई डरकत नहीं. ऐसा मार्ग नहीं है, भाई ! समज में आया ? श्वेतांबर में (एक साधु हुआ है), उसने ऐसा कहा है और उनके ग्रंथ में भी ऐसा अर्थ है. देखिन साधु तो आत्मा का ज्ञानी होता है. आत्मा के ज्ञान बिना साधु कैसा ? द्रव्यानुयोग का ज्ञान हो (और) उसके लिये भोजन बनाये. सबेरे राय-पानी, दूध वे आये (और वे तो) साधु है नहीं. साधु कैसा ? उसे साधु कौन कहे ? समज में आया ? वस्त्र का धागा रभे और मुनि है, ऐसा माने (तो) निगोद में जायेगा, कहते हैं. अकेन्द्रिय, आक्षु, शक्करकंद में मरकर जायेगा. क्योंकि नव तत्त्व से विरुद्ध उसकी श्रद्धा है. समज में आया ?

वह प्रश्न हमारे हुआ था. संवत् १८६८. संवत् १८७० में दीक्षा हुई न. संवत् १६६८. हम दीक्षित हुए उसके पढवे हमने प्रश्न किया था. हमारे गुरु को प्रश्न किया था. ऐ..ई...! पूछा कि, मछाराज ! साधु के लिये मकान बनाये, पाट बनाये, कमरा बनाकर साधु उपयोग में वे तो उसकी नव कोटि में कौन-सी कोटि तूटती है ? ऐसा प्रश्न किया था. संवत् १८६८ का वैशाख मास (था). समज में आया ? करना-कराना-अनुमोदना, मन से, वचन से, काया से. (ऐस प्रकार) नौ भंग लुअे न ? ऐसा प्रश्न किया था. मुनि को तो नौ भंग का त्याग है. मुनि के लिये बनाया कमरा. कमरा बनाते हैं न ? कमरे में जाते हैं न, अलग कमरा बनाते हैं. अकांत में जाते हैं. आडा..डा...! वह तो संवत् १८६८ में प्रश्न किया था. नौ कोटि में कौन-सी कोटि तूटती है ? कोटि समजते हैं ? नौ प्रकार. तो साधु को नौमें से कौन-सा प्रकार तूटता है ? वे तो बेचारे भोले थे. उनको ऐसा था कि, ये दीक्षा देने से अटक जायेगा. साधु के लिये बनाया हो उसका उपयोग

करे तो उसकी अनुमोदन कोटि तूटती है. अनुमोदन हुआ. 'वहंते श्रमणं जाणंति' वह वध को अनुमोदता है. उसके लिये बना आहार, पानी, मकान का उपयोग करे तो छ काय की हिंसा को अनुमोदता है, वध को (अनुमोदता है). ऐसा है. उनको बात नहीं की थी. उस दिन तो 'दसवैकालिक' में था न. श्वेतांबर में 'दसवैकालिक' है, उसमें वह गाथा आयी थी. हमने तो उस समय कंठस्थ किया था, सारा कंठस्थ किया था. उसमें यह था. 'वहंते श्रमणं जाणंति' साधु के लिये बनाया शयन, आसन, बैठक, पाटला.. पाटला कहते हैं न ? पाटला, जड़े रहने के लिये (कोई चीज), टेका देने के लिये लकड़े का कुछ बनाये, उसका उपयोग करे तो साधुपना रहता नहीं. कठिन काम, भाई ! ऐसा काम है. समझ में आया ? ऐसी स्थिति सर्वज्ञ परमात्मा त्रिलोकनाथ वीतराग वर्णवते हैं. उससे विरुद्ध श्रद्धा करे तो ऐसी दृष्टि मिथ्या भ्रम और अज्ञान है. समझ में आया ? आहा..हा...!

भावार्थ :- 'अशुद्धोपयोगसे शुद्धोपयोगरूप मुनित्व (१) छिद्यता है.' भावार्थ में है न ? अशुद्धोपयोग से यानी उसके लिये बनाया शयन, आसनादि कोई चीज का उपयोग करने का भाव हो तो अशुद्ध उपयोग से. वह अशुद्धउपयोग (है). (उससे) 'शुद्धोपयोगरूप मुनित्व...' का छेद होता है. मुनिपना रहता नहीं. 'मुनित्व (१) छिद्यता है (२) उनन होता है...' दो लिये. हिंसा होती है. आ..हा..हा...! कठिन, भाई ऐसा ! कोई कहता था कि, ऐसा धागा भीया. बापू ! तुझे मालूम नहीं. भगवान का मार्ग तो (ऐसा है). बहुत सूक्ष्म भीया, बहुत सूक्ष्म भीया. भाई ! सूक्ष्म नहीं, वस्तु का स्वरूप ऐसा है. उसने कभी सुना नहीं हो, मूढ़पने ऐसे ही ज्वन व्यतीत किया हो. उसे ऐसा लगता है कि, कुछ धर्म करते हैं. भान भी नहीं है, धर्म किसे कहते हैं.

यहां तो परमेश्वर त्रिलोकनाथ परमात्मा तीर्थकरदेव केवलज्ञानी, उनकी वाणी में एस्थल बिना ऐसा आया कि, भाई ! अशुद्धोपयोग से शुद्धोपयोगरूप मुनित्व छिद्यता है और उनन होता है. '(१) छेद ही है, (२) हिंसा ही है.' स्पष्टीकरण किया. दोनों हिंसा है. छेद ही हिंसा है. आहा..हा...! परप्राणी मरो, न मरो, वह पीछे आयेगा. समझ में आया ? वह पीछे आयेगा. २१७ में तुरंत आयेगा. अपने स्वरूप में पर पदार्थ की ओर की असावधानी विशेष हो गई (तो वह) हिंसा (हुई). मुनिपना का छेद (हुआ). आहा..हा...! आगम अनुसार ऐसी चीज न हो और उसको मुनिपना मानना... समझ में आया ? मनाना, मानते हो (उसे अनुमोदना) तीनों को निगोद की दशा का मिथ्यात्व है. आहा..हा...! ऐसा

અથાન્તરહ્ગબહિરહ્ગત્વેન છેદસ્ય દ્વૈવિધ્યમુપદિશતિ-

મરદુ વ જિયદુ વ જીવો અયદાચારસ્સ ણિચ્છિદા હિંસા ।

પયદસ્સ ણત્થિ બંધો હિંસામેત્તેણ સમિદસ્સ ।।૨૧૭।।

પ્રિયતાં વા જીવતુ વા જીવોઽયતાચારસ્ય નિશ્ચિતા હિંસા ।

પ્રયતસ્ય નાસ્તિ બન્ધો હિંસામાત્રેણ સમિતસ્ય ।।૨૧૭।।

અશુદ્ધોપયોગોઽન્તરહ્ગચ્છેદઃ, પરપ્રાણવ્યપરોપો બહિરહ્ગઃ । તત્ર પરપ્રાણવ્યપરોપસન્દ્રાવે તદસન્દ્રાવે વા તદવિનાભાવિનાપ્રયતાચારેણ પ્રસિદ્ધચદશુદ્ધોપયોગસન્દ્રાવસ્ય સુનિશ્ચિતહિંસાભાવપ્રસિદ્ધેઃ,

અથાન્તરહ્ગબહિરહ્ગહિંસારૂપેણ દ્વિવિધચ્છેદમાખ્યાતિ-મરદુ વ જિયદુ વ જીવો, અયદાચારસ્સ ણિચ્છિદા હિંસા પ્રિયતાં વા જીવતુ વા જીવઃ, પ્રયત્નરહિતસ્ય નિશ્ચિતા હિંસા ભવતિ; બહિરહ્ગાન્યજીવસ્ય મરણેઽમરણે વા, નિર્વિકારસ્વસંવિત્તિલક્ષણપ્રયત્નરહિતસ્ય નિશ્ચયશુદ્ધચૈતન્યપ્રાણવ્યપરોપણરૂપા

હવે છેદના અંતરંગ અને બહિરંગ એવા બે પ્રકાર ઉપદેશે છે :-

જીવો-મરો જીવ, યત્નહીન આચાર ત્યાં હિંસા નક્કી;

સમિતિ-પ્રયત્નસહિતને નહિ બંધ હિંસામાત્રથી. ૨૧૭.

અન્વયાર્થ :- [જીવઃ] જીવ [પ્રિયતાં વા જીવતુ વા] મરો કે જીવો, [અયતાચારસ્ય] અપ્રયત આચારવાળાને [હિંસા] (અંતરંગ) હિંસા [નિશ્ચિતા] નિશ્ચિત છે; [પ્રયતસ્ય સમિતસ્ય] પ્રયતને, સમિતિવંતને [હિંસામાત્રેણ] (બહિરંગ) હિંસામાત્રથી [બન્ધઃ] બંધ [નાસ્તિ] નથી.

વસ્તુ કા સ્વરૂપ હી ઐસા હૈ. સમજ મેં આયા ?

‘ઔર જહાં સોને, બૈઠને, ખડે હોને, ચલને ઇત્યાદિમેં અપ્રયત આચરણ હોતા હૈ...’ પ્રયત્નપના, સાવધાનપના રહતા નહીં ‘વહાં નિયમ સે અશુદ્ધોપયોગ તો હોતા હી હૈ,...’ સમજે ? ‘ઇસલિયે અપ્રયત આચરણ છેદ હી હૈ, હિંસા હી હૈ.’ લો. ઐસી બાત ! ૨૧૭

તથા તદ્વિનાભાવિના પ્રયતાચારેણ પ્રસિદ્ધ્યદશુદ્ધોપયોગાસદ્ભાવપરસ્ય પરપ્રાણવ્યપરોપસદ્ભાવેઽપિ
બન્ધાપ્રસિદ્ધ્યા સુનિશ્ચિતહિંસાઽભાવપ્રસિદ્ધેશ્ચાન્તરહ્ગ્ એવ છેદો બલીયાન્, ન પુનર્બહિરહ્ગ્ઃ । એવમપ્ય-
ન્તરહ્ગ્ચ્છેદાયતનમાત્રત્વાદ્બહિરહ્ગ્ચ્છેદોઽભ્યુપગમ્યેતૈવ ।।૨૧૭।।

નિશ્ચયહિંસા ભવતિ । પયદસ્સ ગત્થિ બંધો બાહ્યાભ્યન્તરપ્રયત્નપરસ્ય નાસ્તિ બન્ધઃ । કેન । હિંસામેત્તેણ
દ્રવ્યહિંસામાત્રેણ । કથંભૂતસ્ય પુરુષસ્ય । સમદસ્સ સમિતસ્ય શુદ્ધાત્મસ્વરૂપે સમ્યગિતો ગતઃ પરિણતઃ
સમિતસ્તસ્ય સમિતસ્ય, વ્યવહારેણેર્યાદિપઞ્ચસમિતિયુક્તસ્ય ચ । અયમત્રાર્થઃ:-

ટીકા :- અશુદ્ધોપયોગ તે અંતરંગ છેદ છે, પરપ્રાણોનો વ્યપરોપ (-બીજાના પ્રાણોનો વિચ્છેદ)
તે બહિરંગ છેદ છે. તેમાં અંતરંગ છેદ જ વિશેષ બળવાન છે, બહિરંગ છેદ નહિ; કારણ કે-
પરપ્રાણોના વ્યપરોપનો સદ્ભાવ હો કે અસદ્ભાવ હો, અશુદ્ધોપયોગ વિના જે હોતો નથી એવા
અપ્રયત આચાર વડે પ્રસિદ્ધ થતો (-જાણવામાં આવતો) અશુદ્ધોપયોગનો સદ્ભાવ જેને વર્તે છે
તેને હિંસાના સદ્ભાવની પ્રસિદ્ધિ સુનિશ્ચિત છે; અને તેવી રીતે અશુદ્ધોપયોગ વિના જે હોય છે

ગાથા.

‘અબ, છેદકે અન્તરંગ ઓર બહિરંગ એસે દો પ્રકાર બતલાતે હેં :-’ લો.

મરદુ વ જિયદુ વ જીવો અયદાચારસ્સ ણિચ્છિદા હિંસા ।

પયદસ્સ ગત્થિ બંધો હિંસામેત્તેણ સમિદસ્સ ।।૨૧૭।।

જીવો-મરો જીવ, યત્નહીન આચાર ત્યાં હિંસા નક્કી;

સમિતિ-પ્રયત્નસહિતને નહિ બંધ હિંસામાત્રથી. ૨૧૭.

ટીકા :- ‘અશુદ્ધોપયોગ અંતરંગ છેદ હૈ;...’ લો. મુનિપના કે ચારિત્રદશા ઓર શુભયોગ
ઉપરાંત તીવ્ર રાગ આવે તો અંતરંગ છેદ - અંતરંગ કા છેદ હૈ. શાંતિ કા છેદ હોતા
હૈ, શુભરાગ કા ભી છેદ હોતા હૈ. ‘પરપ્રાણોંકા વ્યપરોપ (વિચ્છેદ) વહ બહિરંગછેદ હૈ.’
એકેન્દ્રિય જીવ, પૃથ્વી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ જીવ હૈ. આહા..હા...! વહ જીવ મરે, ન

સ્વસ્થભાવનારૂપનિશ્ચયપ્રાણસ્ય વિનાશકારણભૂતા રાગદિપરિણતિર્નિશ્ચયહિંસા મળ્યતે, રાગાદ્યુત્પત્તેર્બહિરહ્ગનિમિત્તભૂતઃ પરજીવઘાતો વ્યવહારહિંસેતિ દ્વિધા હિંસા જ્ઞાતવ્યા । કિંતુ વિશેષઃ- બહિરહ્ગહિંસા ભવતુ વા મા ભવતુ, સ્વસ્થભાવનારૂપનિશ્ચયપ્રાણઘાતે સતિ નિશ્ચયહિંસા નિયમેન ભવતીતિ । તતઃ કારણાત્સૈવ મુખ્યેતિ ।।૨૧૭।।

અથ તમેવાર્થ દૃષ્ટાન્તદાર્ષ્ટાન્તાભ્યાં દૃઢયતિ-

उच्चालियम्हि पाए इरियासमिदस्स णिग्गमत्थाए ।

आबाधेज्ज कुलिंगं मरिज्ज तं जोगमासेज्ज ।।१५ ।।

ण हि तस्स तण्णिमित्तो बंधो सुहुमो य देसिदो समये ।

मुच्छा परिग्गहो च्विय अज्झप्पपमाणदो दिट्ठो ।।૧૬ ।। (જુમ્મ)

એવા પ્રયત આચાર વડે પ્રસિદ્ધ થતો (-જાણવામાં આવતો) અશુદ્ધોપયોગનો અસદ્ભાવ જેને વર્તે છે તેને, પરપ્રાણોના વ્યપરોપના સદ્ભાવમાં પણ બંધની અપ્રસિદ્ધિ હોવાને લીધે, હિંસાના અભાવની પ્રસિદ્ધિ સુનિશ્ચિત છે. આમ હોવા છતાં (અર્થાત્ અંતરંગ છેદ જ વિશેષ બળવાન છે, બહિરંગ છેદ નહિ-એમ હોવા છતાં) બહિરંગ છેદનું આયતનમાત્ર હોવાથી તેને બહિરંગ છેદને) સ્વીકારવો-માનવો તો જોઈએ જ.

મરે ઉસકે સાથ સંબંધ નહીં. વહ મરે વહ બહિરંગ છેદ હૈ. દેખો !

‘ઇનમેંસે અન્તરંગ છેદ હી વિશેષ બલવાન હૈ,...’ ખાસ તો વહ હૈ. સમજ મેં આયા ? કઠિન ભાઈ, એસા કયા ? કહીં સુના નહીં હો ન, ઓઘે-ઓઘે સ્થૂલ બુદ્ધિ સે સુના હો કિ, વહ ધર્મ હૈ, વહ સાધુપના હૈ, યે હૈ. આહા..હા...! ‘પરપ્રાણોંકા વ્યપરોપ (વિચ્છેદ) વહ બહિરંગ છેદ હૈ. ઇનમેંસે અંતરંગ છેદ હી વિશેષ બલવાન હૈ, બહિરંગ છેદ નહીં.’ દેખો ! એકેન્દ્રિય જીવ હૈ, પૃથ્વી કા, અગ્નિ કા, વાયુ, વનસ્પતિ જીવ હૈ, હાં ! મુનિ ચલતે હૈં ઉસમેં અપ્રયત્ન આચાર હો તો હિંસા હૈ ઔર વહ મરે તો હિંસા હૈ, એસા હૈ નહીં. આ..હા...! સમજ મેં આયા ?

એક ઓર કહે કિ, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર કી, દેવ-ગુરુ-ધર્મ કી શ્રદ્ધા કરની વહ વ્યવહાર

ઉચ્ચાલિયમ્હિ પાપે ઉચ્ચિપ્તે ચાલિતે સતિ પાદે । કસ્ય । **ઇરિયાસમિદસ્સ** ઈર્યાસમિતિતપોધનસ્ય ।
 ક્વ । **પિગ્ગમત્થાપે** વિવક્ષિતસ્થાનાન્નિર્ગમસ્થાને । **આબાધેજ્જ** આબાધ્યેત પીહચેત । સ કઃ । **કુલિંગં**
 સૂક્ષ્મજન્તુઃ । ન કેવલમાબાધ્યેત, **મરિજ્જ** મિયતાં વા । કિં કૃત્વા । **તં જોગમાસેજ્જ** તં પૂર્વોક્તં
 પાદયોગં પાદસંઘટ્ટનમાશ્રિત્ય પ્રાપ્યેતિ । **ળ હિ તસ્સ તણિમિત્તો બંધો સુહુમો ય દેસિદો સમયે** ન
 હિ તસ્ય તન્નિમિત્તો બન્ધઃ સૂક્ષ્મોઽપિ દેશિતઃ સમયે; તસ્ય તપોધનસ્ય તન્નિમિત્તો સૂક્ષ્મજન્તુઘાતનિમિત્તો
 બન્ધઃ સૂક્ષ્મોઽપિ સ્તોકોઽપિ નૈવ દૃષ્ટઃ સમયે પરમાગમે । દૃષ્ટાન્તમાહ-**મુચ્છા પરિગ્ગહો ચ્ચિય** મૂચ્છા
 પરિગ્રહશ્ચૈવ **અજ્ઝાપ્પમાણદો દિટ્ઠો** અધ્યાત્મપ્રમાણતો દૃષ્ટ ઇતિ । અયમત્રાર્થઃ-‘મૂચ્છા પરિગ્રહઃ’ ઇતિ
 સૂત્રે યથાધ્યાત્માનુસારેણ મૂચ્છારૂપરાગાદિપરિણામાનુસારેણ પરિગ્રહો ભવતિ, ન ચ
 બહિરઙ્ગપરિગ્રહાનુસારેણ; તથાત્ર સૂક્ષ્મજન્તુઘાતેઽપિ યાવતાંશેન સ્વસ્થભાવચલનરૂપા
 રાગાદિપરિણતિલક્ષણભાવહિંસા તાવતાંશેન બન્ધો ભવતિ, ન ચ પાદસંઘટ્ટનમાત્રેણ । તસ્ય તપોધનસ્ય
 રાગાદિપરિણતિલક્ષણભાવહિંસા નાસ્તિ । તતઃ કારણાદ્વન્ધોઽપિ નાસ્તીતિ ।।૧૫-૧૬ ।।

ભાવાર્થ :- શુદ્ધોપયોગનું હણાવું તે અંતરંગ હિંસા-અંતરંગ છેદ છે અને બીજાના પ્રાણોનો
 વિચ્છેદ થવો તે બહિરંગ હિંસા-બહિરંગ છેદ છે.

જવ મરો કે ન મરો, જેને અપ્રયત આચરણ છે તેને શુદ્ધોપયોગ હણાતો હોવાથી અંતરંગ
 હિંસા થાય જ છે અને તેથી અંતરંગ છેદ થાય જ છે. જેને પ્રયત આચરણ છે તેને, પરપ્રાણોના
 વ્યપરોપરૂપ બહિરંગ હિંસાના-બહિરંગ છેદના-સદ્ભાવમાં પણ, શુદ્ધોપયોગ નહિ હણાતો હોવાથી
 અંતરંગ હિંસા થતી નથી અને તેથી અંતરંગ છેદ થતો નથી. ૨૧૭.

સમકિત છે. લેકિન વ્યવહાર કા ભી ઠિકાના નહીં છે. દેવ, ગુરુ ઓર ધર્મ ઉસકી શ્રદ્ધા.
 દેવ અરિહંત પરમાત્મા, ગુરુ ઐસે ચારિત્રવંત હો વે ગુરુ. ચારિત્રવંત - ઐસી ક્રિયા ઓર
 ઐસા જ્ઞાન, આનંદ સહિત કી રમણતા ઓર શુભરાગ. ઓર અહિંસા - રાગ કી ઉત્પત્તિ
 ન હોના ઉસકા નામ અહિંસાધર્મ. જિસમે પરપ્રાણી કો બચાને કા, નહીં મારને કા વિકલ્પ
 ઊઠતા હે વહ ભી આત્મા કી હિંસા છે. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! કઠિન બાત,
 બાપૂ ! રાગ હિંસા છે. રાગ ઉત્પન્ન હુઆ (કિ), પર કો દુઃખ ન હો, પર કી દયા હો,
 પર બચે, ઐસા વિકલ્પ આયા, શુભરાગ, શુભ હાં ! ઉસે ભી ભગવાન હિંસા કહતે હેં.

आत्मा वीतरागस्वरूप है और राग आया तो हिंसा हुई. रागरहित अपनी दशा आनंद स्वरूप की उत्पत्ति (हो), उसका नाम अहिंसा परमो धर्म है. आडा..डा...! दुनिया की व्याख्या अलग और ये व्याख्या अलग. समज में आया ? पर प्राणी को नहीं मारना यह अहिंसा है और यह अहिंसा परमो धर्म है, ऐसा है नहीं. अहिंसा, समजे ?

‘...’ ‘हीराज मडाराज’ कहते थे. ‘...’ कोई प्राणी को, पर को नहीं मारना. ‘...’ यह अहिंसा सिद्धांत का सार है. ‘...’ इसे जाना उसने सब जाना. सब जूठ है. समज में आया ? भाई ! ‘हीराज मडाराज’ कहते थे. बहुत कषाय मंद, ब्रह्मचारी. आ..डा...! कषाय मंद बहुत. लेकिन तत्त्व की कुछ ખબर नहीं. दूसरे साधु से उनकी क्रिया, कषाय मंद, ब्रह्मचर्य बहुत. लेकिन दृष्टि की कोई चीज उन्होंने सुनी नहीं, सुनी नहीं. ‘सूयगडांग’ में ऐसी गाथा आती है. ‘...’ ज्ञानी के ज्ञान का सार यह है कि ‘...’ कोई पर प्राणी को नहीं मारना वह ज्ञानी के ज्ञान का सार है. अहिंसा – परप्राणी नहीं मारना वह अहिंसा. ‘समयंयेव’ सारे सिद्धांत का सार (है). भाई ! आपने देजे थे ? देजे थे ? (संवत्) १८७४ में गुजर गये. १८७४, चैत कृष्ण ८. संवत् १८७४, चैत कृष्ण ८. चलते-चलते रास्ते में देह छूट गया. ‘भेराणी’ (गांव). प्रतिष्ठा बड़ी थी. लाजोपति, दस-दस लाज के आसामी, बीस साल का पुत्र मरे, जैसे लोग रोते थे. ऐसी प्रतिष्ठा थी. बहुत प्रतिष्ठा, बहुत प्रतिष्ठा. बड़ी पालकी थी. बडे-बडे पांच-पांच लाज के आसामी, पचास-पचास हजार की कमाई. पालकी उठाई तो रोने (लगे). हमारे साधु चले गये, जैसे रोते थे. लोगों को ऐसा प्रेम था. तत्त्व की कुछ खबर नहीं. वे यह कहते थे कि, परप्राणी को नहीं मारना, वह अहिंसा और सिद्धांत का सार है.

यहां कहते हैं कि, परप्राणी आत्मा मार सकता नहीं. बचाने का भाव है वह राग है और राग है वह हिंसा है. आडा..डा...! यह अहिंसा ‘समयंयेव’ भाई ! आ..डा...! समज में आया ? ‘पुरुषार्थसिद्धि उपाय’ में है. ओ..डो...! शुभजोग अपराध है. जिसमें तीर्थंकर गोत्र बंधे. शुभजोग दया, दान, व्रतादि का भाव अपराध है. अपराध से बंधन होता है. धर्म से बंध होता है ?

यहां वह कहते हैं, देजो ! परप्राणी का विश्छेद बहिरंग छेद है. वह बहिरंग छेद नहीं, अंतरंग छेद ही विशेष बलवान है. ‘क्योंकि परप्राणोंका व्यपरोपका सहभाव हो या असहभाव,...’ परप्राणी मरे या न मरे. अकेन्द्रियादि जव मरे या न मरे. सहभाव यानी

डिंसा डो और न डो. 'जो अशुद्धोपयोग के बिना नहीं होता जैसे अप्रयत्न आचार...' लो. है न ? कहां गया ? समिति का आया न ? प्रयत्न के समितिवान. उसमें - अन्वयार्थ में है. (मूल ग्रंथ में फूटनोट ही है). प्रयत्न = प्रयत्नशील, सावधान, संयमी. (प्रयत्नके अर्थके लिये देजो गाथा २११ की फूटनोट). अपने पढा वड. और समिति का अर्थ है. 'शुद्धात्मस्वरूपमें (मुनित्वोचित) सम्यक् 'इति' अर्थात् परिश्रुति वड निश्चय समिति है.' भगवान् आत्मा अपना वीतराग निर्दोष आनंद में परिश्रुति, डोना उसका नाम निश्चय समिति कडने में आता है. वाते-वाते डेर. है न ?

'शुद्धात्मद्रव्यमें (मुनित्वोचित) सम्यक् 'इति' अर्थात् परिश्रुति वड निश्चय समिति है. और उस दशामें डोनेवाली (डठरडित) इर्या-भाषाडि संबंधी शुभ परिश्रुति वड व्यवडारसमिति है. (जडं शुद्धात्मस्वरूपमें सम्यक्परिश्रुतिरूप दशा नहीं डोती वडं शुभ परिश्रुति डठ सडित डोती है; वड शुभपरिश्रुति व्यवडारसमिति भी नहीं है). आड...ड...! कया कड समज में आया ? भगवान् आत्मा अपने शुद्ध आनंद की समिति - परिश्रुति, उग्र परिश्रुति, वीतराग दशा डो तो इर्या, भाषा समिति के शुभराग को व्यवडार समिति कडने में आती है. डेकिन डैसी दशा अंतर में न डो और अकेली व्यवडार समिति डो, डेजना, यलना, डेना वड व्यवडार है, डसे व्यवडार समिति कडने में नहीं आती.

प्रश्न :- उसमें डठ डैसी ?

समाधान :- वड डठ है, वड तो डठ से आया है. व्यवडार समिति नहीं. व्यवडार समिति तो निश्चय आत्मा के आनंद की परिश्रुति सडित शुभ विकल्प सडज डठ बिना आता है, डसको व्यवडार समिति कडते हैं. निश्चय में वीतराग परिश्रुति को निश्चय समिति कडते हैं. और वीतराग दशा अंदर में अनुभव में नहीं और अकेली इर्या भाषा, डेजकर यलना, डसके लिये बनाया आडार न डेना, डले न डो, डेकिन वड सड विकल्प डठसडित है तो डसको व्यवडार समिति भी कडने में आती नहीं. आड...ड...! मार्ग तो डैसा है. डसको कडू ल तो करना डडे. आड...ड...!

भगवान् ! तेरा मार्ग भी डैसा है न, नाथ ! डिसी के लिये कड है ? स्वरूप की स्थिति डी डैसी है. डैसी डडडे श्रद्धा तो करे. समज में आया ? श्रद्धा के परिश्रुति में भी बिलकुल डोष आना न याडिये. डीछे मुनिपना की दशा आती है. ओ...ड...! वड तो अलौकिक दशा है. धन्य अवतार, धन्य काल, धन्य !! मुनिपना की दशा तो धन्य काल

है. जिसका अवतार सङ्गल हुआ. उसके बिना कभी मुक्ति होगी नहीं.

कहते हैं, 'क्योंकि परप्राणोंके व्यपरोपका सद्भाव हो...' व्यपरोप यानी हिंसा. वहाँ 'हो या असद्भाव, जो अशुद्धोपयोगके बिना नहीं होता जैसे अप्रयत्न आचारसे प्रसिद्ध होनेवाला...' लो. अप्रयत्न नाम प्रमाद तीव्र होकर, खिलना होता है, भाते-पीते हैं तो 'जाननेमें आनेवाला) अशुद्धोपयोगका सद्भाव जिसके पाया जाता है...' उसके पास अशुद्धोपयोग है. अशुद्धोपयोग का अर्थ तीव्र राग है. तीव्र राग है तो मुनिपना है नहीं. 'उसके हिंसाके सद्भावकी प्रसिद्धि सुनिश्चित है;...' जैसे मुनि को अपने आत्मा की हिंसा होती है यह सुनिश्चित है.

'और इसप्रकार जो अशुद्धोपयोगके बिना होता है जैसे प्रयत्न आचारसे...' देजो ! अब सुलटी (भात करते हैं). 'इसप्रकार जो अशुद्धोपयोगके बिना होता है...' अपना वीतराग यारित्र और मुनि के योग्य उठरहित शुभराग. ऐसी दशा बिना, 'जो अशुद्धोपयोगके बिना होता है जैसे प्रयत्न आचार...' प्रयत्नपूर्वक. (मूलग्रंथ में कूटनोट दी है). प्रयत्न = 'जहाँ अशुद्ध उपयोग नहीं होता वहाँ प्रयत्न आचार पाया जाता है, इसद्विजे प्रयत्न आचारके द्वारा अशुद्ध उपयोगका असद्भाव सिद्ध होता है...' कि, उसके पास अशुद्धोपयोग है नहीं. सम्यग्दर्शनपूर्वक यारित्र की वीतरागता है और वहाँ शुभउपयोग अक्काईस मूलगुण का विकल्प है. (जैसे) 'प्रयत्न आचारसे प्रसिद्ध होनेवाला...' अप्रयत्न नहीं लेकिन प्रयत्न है.

जैसे 'अशुद्धोपयोगका असद्भाव जिसके पाया जाता है...' अशुद्धोपयोग उसके पास है नहीं. कठिन बात, भाई ! यरज्ञानुयोग की टीका (अलौकिक है). 'उसके, परप्राणोंके व्यपरोपके सद्भावमें भी...' देजो ! जहाँ अप्रयत्न नहीं लेकिन प्रयत्न यथार्थ है. निश्चय प्रयत्न शुद्धोपयोग - शुद्ध परिशक्ति और व्यवहार शुभ विकल्प. ऐसा प्रयत्न बराबर है वहाँ 'परप्राणोंके व्यपरोपके सद्भावमें भी बंधकी अप्रसिद्धि होनेसे,...' उस समय में कोई अकेन्द्रियादि परप्राणी मरो तो भी उसको बंध होता नहीं. समज में आया कि नहीं ? कठिन, भाई ! देजो ! यह मुनिपना की दशा ! यारित्रवंत संत जैसे होते हैं, ऐसा कहते हैं. आ...छा...छा...! समज में आया ?

'बंधकी अप्रसिद्धि होनेसे, हिंसाके अभावकी प्रसिद्धि सुनिश्चित है.' वहाँ हिंसा है नहीं. बराबर प्रयत्न स्वरूप का निश्चय का है और शुभयोग का जैसा अक्काईस मूलगुण (का होना याहिये) वैसा ही प्रयत्न बराबर है. वहाँ अशुद्धोपयोग की अहयाती है और

વહાં હિંસા કી ભી અહયાતી હૈ. બરાબર હૈ ? ‘ઐસા હોને પર ભી (અર્થાત્ અંતરંગ છેદ હી વિશેષ બલવાન હૈ બહિરંગ છેદ નહીં, ઐસા હોનેપર ભી)...’ અબ કહતે હૈં. ‘બહિરંગ છેદ અંતરંગ છેદકા આયતન માત્ર હૈ,...’ નિમિત્ત હૈ. આયતન - સ્થાન હૈ ન. સમજ મેં આયા ? ઉસકે શરીર દ્વારા કોઈ જીવ મરે તો નિમિત્તપના - આયતન હૈ. ‘ઇસલિયે ઉસે (બહિરંગ છેદકા) સ્વીકાર તો કરના હી ચાહિયે...’ આહા...હા...! સમજ મેં આયા ? ઐસા ખ્યાલ રખના. ખ્યાલ નામ યહ હુઆ, ઐસા ખ્યાલ. પ્રયત્ન આચાર હૈ, પ્રમાદ નહીં, શુભ ઉપયોગ બરાબર હૈ, શુદ્ધ પરિણતિ વીતરાગ દશા હૈ, ઉસમેં ભી કાયા સે કોઈ જીવ મર જાયે તો બંધ હૈ નહીં, પરંતુ ઉસકો સ્વીકાર તો કરના પડેગા. ચરણાનુયોગ હૈ ન, તો નિમિત્ત કા જ્ઞાન કરના. સમજ મેં આયા ?

પ્રશ્ન :- પ્રાયશ્ચિત્ત..?

સમાધાન :- નહીં, પ્રાયશ્ચિત્ત નહીં. યે હૈ, ઇતના જાનના. આલોચના પહલે આ ગયા હૈ. અંતરંગ નિશ્ચય સહિત બહિરંગ આલોચના. બસ, ઇતના. પહલે આ ગયા હૈ. આલોચના કે દો પ્રકાર મેં (આ ગયા હૈ). યહ તો અલૌકિક માર્ગ હૈ, ભાઈ ! ઉસમેં કુછ ભી ગડબડી ન્યૂન-અધિક, વિપરીત હો જાયે તો વસ્તુ કા સ્વરૂપ નહીં રહેગા. સમજ મેં આયા ? હીન, અધિક ઔર વિપરીત. યહ સ્થિતિ જો કહને મેં આતી હૈ ઉસમેં કુછ ભી ફેરફાર હો તો ઉસકો તત્ત્વ કી ખબર નહીં, મુનિપના કી ખબર નહીં. ઐસી બાત હૈ. ભાઈ ! ‘નાગ્નેશ’ મેં કભી સુના થા ?

મુમુક્ષુ :- પ્રયત્ન મેં હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અપને પ્રયત્ન મેં હૈ. નિશ્ચય મેં ઔર વ્યવહાર મેં દોનોં મેં અપને પ્રયત્ન મેં હૈ (ઉસમેં) ઐસા હો જાયે તો જાનના. બસ, ઇતના. નિમિત્ત ઐસા હૈ ઐસા જાન લેના. આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :- સાવધાનપના..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કહા ન કિ, સાવધાનપને તો હૈ હી. અસાવધાન હૈ, ઐસા નહીં. સાવધાની સે ચ્યુત હુઆ તો ખલાસ હો ગયા, વહ તો અપ્રયત્ન આચાર હુઆ. પ્રયત્ન આચાર તો હૈ. નિશ્ચય ઔર વ્યવહાર દોનોં કા પ્રયત્ન યથાર્થ હૈ. ફિર ભી શરીર સે ઐસા હો જાયે તો બંધ હોતા નહીં. આલોચના કરની પડે. ખ્યાલ કરના પડે, ઇતના બસ. આ..હા...! ચલતે-ચલતે છોટા પંખી આ જાયે, તીડ.. તીડ.. આદિ પૈર કે નીચે આ ગયા. પ્રયત્ન તો

હે, ખ્યાલ હે. શુદ્ધ આનંદ કા ભાન હે, પરિણતિ હે ઓર ભૂમિકા કે યોગ્ય યથાર્થ શુભરાગ હે તો ભી આ ગયા ઐસા ખ્યાલ કરના, બસ. ઉસકો બંધ નહીં. આહા..હા...! કેસા વીતરાગ કા સ્વરૂપ ! દૂસરી ચીજ મેં ઐસા હુઆ, ઐસા ખ્યાલ કરના, બસ. આહા..હા...! યહ તો સમય-સમય કા વિવેક (હે). સમજ મેં આયા ? માર્ગ થોડા સૂક્ષ્મ લગે લેકિન માર્ગ તો યહ હે. સમજ મેં આયા ? ‘એક હોય ત્રણકાળમાં પરમાર્થનો પંથ’ માર્ગ તો મુનિપના કી ઐસી દશા હે, ભાઈ ! ઇસસે આગે-પીછે, કમ-અધિક માને (તો) મિથ્યાદષ્ટિ હો જાયે, વિપરીત શ્રદ્ધા હો જાયે. સમજ મેં આયા ?

મુમુક્ષુ :- વીતરાગ કા માર્ગ તો વીતરાગતા હે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વહી હે. ભલે યહાં ચરણાનુયોગ હે.

ભાવાર્થ :- ‘શુદ્ધોપયોગકા હન હોના વહ અંતરંગ હિંસા – અંતરંગ છેદ હે, ઓર દૂસરેકે પ્રાણોંકા વિચ્છેદ હોના બહિરંગ હિંસા – બહિરંગ છેદ હે.’ અપની દશા શુદ્ધ ચારિત્ર કી વીતરાગ દશા ઓર અઢાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ તો શુદ્ધોપયોગ હે. ઉસકા હનન, ઉસકા હનન, હનના, ઉસસે આગે જાકર રાગ કરના, વહ અંતરંગ હિંસા – અંતરંગ છેદ હે. ‘ઓર દૂસરેકે પ્રાણોંકા વિચ્છેદ હોના બહિરંગ હિંસા – બહિરંગ છેદ હે.’

‘જીવ મરે યા ન મરે, જિસકે અપ્રયત આચરણ હે ઉસકે શુદ્ધોપયોગકા હનન હોનેસે અન્તરંગ હિંસા હોતી હી હે...’ લો. જીવ મરે યા ન મરે, ઉસકે સાથ સંબંધ નહીં. અપને મેં અપ્રયત્ન અસાવધાની કા ભાવ હે વહી હિંસા હે. આહા..હા...! ઐસા મુનિપના તો કભી સુના નહીં હોગા. કિતને હી લોગ નયા સુનતે હોંગે. (આપકે) ‘સાદડી’ મેં નહીં (સુના) ? ‘સાદડી’ કહતે હેં, ક્યા કહતે હેં ? મર જાને કે બાદ (બૈઠક) રખે ઉસે ‘મુંબઈ’ મેં સાદડી કહતે હેં. લોગ ઉસે સાદડી કહતે હેં ન ? એ..ઈ...! મર જાને કે બાદ લોગ ઇકઢે હોતે હેં (તો કહતે હેં કિ), આજે ફલાણાની સાદડી હતી. આહા..હા...! ‘મુંબઈ’ મેં હોતા હે. કોઈ મર જાયે તો ઉસકે લિયે પીછે સે બૈઠક કરતે હેં, ઉસકો સાદડી કહતે હેં. (શ્રોતા :- ઉઠમણું). ઉઠમણું તો હમારે કાઠિયાવાડ મેં કહતે હેં. વહાં સાદડી કહતે હેં. સાદડી ન ? હમારી ભાષા તો હમેં માલૂમ હો ન. યહ તો ‘મુંબઈ’ કી (ભાષા હે). સમજ મેં આયા ?

જીવ મરે ન મરે ઉસકા સંબંધ નહીં. ‘શુદ્ધોપયોગકા હનન હોનેસે અન્તરંગ હિંસા હોતી હી હે ઓર ઇસલિયે અન્તરંગ છેદ હોતા હી હે. જિસકે પ્રયત આચરણ હે ઉસકે, પરપ્રાણોંકે વ્યપરોપરૂપ...’ યાની મરણ. ‘બહિરંગ હિંસાકે – બહિરંગ છેદકે – સદ્ભાવમેં

ભી, શુદ્ધોપયોગકા હનન નહીં હોનેસે અન્તરંગ હિંસા નહીં હોતી ઔર ઇસલિયે અન્તરંગ છોદ નહીં હોતા.' અંતરંગ મેં ઉસકો દોષ લગતા નહીં. આ..હા..હા...! દેખો તો સહી ! સમ્યગ્દર્શન આત્મા કા ભાન (હે), ઉસકે અલાવા ચારિત્ર, ઉપરાંત અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ, બસ ઇતની મર્યાદા હે તો ઉસમેં હિંસા હે નહીં. ઉસસે આગે જાકર વિશેષ રાગ હો જાયે (તો હિંસા હે). (અજ્ઞાની તો કહે) વસ્ત્ર રખના, ઇતને પાત્ર રખના, ઉસકે લિયે બનાયા આહાર લેના. અરે.. ભગવાન ! કયા કરતા હે તૂ ? ભાઈ ! માર્ગ તો જો હોગા વહી હોગા, તેરે સે કોઈ દૂસરા નહીં હોગા. આ..હા..! ઐસા લગે કિ, અરે...! યહ તો દિગંબર કે પક્ષ બાત હે. પક્ષ કી બાત નહીં, ભગવાન ! યહ તો વસ્તુ કા સ્વરૂપ હે. સમજ મેં આયા ? ઐસે મુનિ કો મુનિપના હિંસા બિના રહતા હે. યથાર્થ સ્વરૂપ કી દૃષ્ટિ, ચરણ ઔર શુભઉપયોગ હો તો. ઉસસે આગે બઢ જાયે તો મુનિપના રહતા નહીં.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)



अथ सर्वथान्तरङ्गच्छेदः प्रतिषेध्य इत्युपदिशति-

अयदाचारो समणो छस्सु वि कायेसु वधकरो त्ति मदो ।
चरदि जदं जदि णिच्चं कमलं व जले णिरुवलेवो ॥२१८ ॥

अयताचारः श्रमणः षट्स्वपि कायेषु वधकर इति मतः ।
चरति यतं यदि नित्यं कमलमिव जले निरुपलेपः ॥२१८ ॥

यतस्तदविनाभाविना अप्रयताचारत्वेन प्रसिद्ध्यदशुद्धोपयोगसद्भावः षट्कायप्राणव्यपरोप-
प्रत्ययबन्धप्रसिद्ध्या हिंसक एव स्यात् । यतश्च तद्विनाभाविना प्रयताचारत्वेन
प्रसिद्ध्यदशुद्धोपयोगासद्भावः परप्रत्ययबन्धलेशस्याप्यभावाज्जलदुर्ललितं कमलमिव निरुपलेपत्व-
प्रसिद्धेरहिंसक एव स्यात् । ततस्तैस्तैः सर्वैः प्रकारैरशुद्धोपयोगरूपोऽन्तरङ्गच्छेदः प्रतिषेध्यो
यैर्यस्तदायतनमात्रभूतः परप्राणव्यपरोपरूपो बहिरङ्गच्छेदो दूरादेव प्रतिषिद्धः स्यात् ॥२१८ ॥

अथ निश्चयहिंसारूपोऽन्तरङ्गच्छेदः सर्वथा प्रतिषेध्य इत्युपदिशति-अयदाचारो
निर्मलात्मानुभूतिभावनालक्षणप्रयत्नरहितत्वेन अयताचारः प्रयत्नरहितः । स कः । समणो
श्रमणस्तपोधनः । छस्सु वि कायेसु वधकरो त्ति मदो षट्स्वपि कायेषु वधकरो हिंसाकर इति मतः
सम्मतः कथितः । चरिद आचरति वर्तते । कथं । यथा भवति जदं यतं यत्नपरं, जदि यदि चेत,
णिच्चं नित्यं सर्वकालं तदा कमलं व जले णिरुवलेवो कमलमिव जले निरुपलेप इति । एतावता
किमुक्तं भवति-शुद्धात्मसंवित्तिलक्षणशुद्धोपयोगपरिणतपुरुषः षड्जीवकुले लोके विचरन्नपि यद्यपि
बहिरङ्गद्रव्य-हिंसामात्रमस्ति, तथापि निश्चयहिंसा नास्ति । ततः कारणाच्छुद्धपरमात्मभावनाबलेन
निश्चयहिंसैव सर्वतात्पर्येण परिहर्तव्येति ॥२१८ ॥

उवे, सर्वथा अंतरंग छेद निषेध्य-त्याज्य छे ओम उपदेशे छे :-

मुनि यत्नहीन आचरवंत छे कायनो हिंसक कथो;
जलकमलवत् निर्दोष भाष्यो, नित्य यत्नसहित जे. २१८.

અન્વયાર્થ :- [અયતાચારઃ શ્રમણઃ] અપ્રયત આચારવાળો શ્રમણ [ષટ્સુ અપિ કાયેષુ] છયે કાય સંબંધી [વધકરઃ] વધનો કરનાર [ઇતિ મતઃ] માનવામાં-કહેવામાં આવ્યો છે; [યદિ] જો [નિત્યં] સદા [યતં ચરતિ] પ્રયતપણે આચરણ કરે તો [જલે કમલમ્ ઇવ] જળમાં કમળની માફક [નિરુપલેપઃ] નિર્લેપ કહેવામાં આવ્યો છે.

ટીકા :- અશુદ્ધોપયોગ વિના જે હોતા નથી એવા અપ્રયત આચાર વડે પ્રસિદ્ધ થતો (-જાણવામાં આવતો) અશુદ્ધોપયોગનો સદ્ભાવ હિંસક જ છે, કારણ કે છ કાયના પ્રાણોના વ્યપરોપના આશ્રયે થતા બંધની પ્રસિદ્ધિ છે; અને અશુદ્ધોપયોગ વિના જે હોય છે એવા પ્રયત આચાર વડે પ્રસિદ્ધ થતો અશુદ્ધોપયોગનો અસદ્ભાવ અહિંસક જ છે, કારણ કે પરના આશ્રયે થતા લેશ પણ બંધનો અભાવ હોવાને લીધે, જળમાં ઝૂલતા કમળની માફક, નિર્લેપપણાની પ્રસિદ્ધિ છે; માટે તે તે સર્વ પ્રકારે અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદ નિષેધ-છોડવાયોગ્ય છે, કે જે જે પ્રકારે તેના આયતનમાત્રભૂત પરપ્રાણવ્યપરોપરૂપ બહિરંગ છેદ અત્યંત નિષિદ્ધ હોય.

ભાવાર્થ :- શાસ્ત્રમાં અપ્રયત-આચારવંત અશુદ્ધોપયોગીને છ કાયનો હિંસક કહ્યો છે અને પ્રયત-આચારવંત શુદ્ધોપયોગીને અહિંસક કહ્યો છે, તેથી શાસ્ત્રમાં જે જે પ્રકારે છ કાયની હિંસાનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો હોય, તે તે સર્વ પ્રકારે અશુદ્ધોપયોગનો નિષેધ સમજવો. ૨૧૮.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઠ સુદ ૧૫, રવિવાર

તા. ૨૯-૬-૧૯૬૯

ગાથા-૨૧૮, પ્રવચન નં. ૨૧૫

‘પ્રવચનસાર’ ચરણાનુયોગસૂચક ચૂલિકા, ૨૧૮ ગાથા. સબેરે કે અધિકાર સે (યહ અધિકાર) સૂક્ષ્મ ભી હૈ ઓર સ્થૂલ ભી હૈ. દોનોં બાત હૈ. અલગ પ્રકાર કા હૈ ઇસલિયે થોડા સૂક્ષ્મ હૈ. ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ! ‘અબ, સર્વથા અન્તરંગ છોદ નિષેધ્ય-ત્યાજ્ય હૈ...’ શીર્ષક હૈ, શીર્ષક હૈ ન ? ‘અબ, સર્વથા અન્તરંગ છોદ નિષેધ્ય-ત્યાજ્ય હૈ ઐસા ઉપદેશ કરતે હૈં :-’ ઉસકા સ્પષ્ટીકરણ નીચે આયેગા.

અયદાચારો સમણો છસ્સુ વિ કાયેસુ વધકરો ત્તિ મદો ।

ચરદિ જદં જદિ ણિચ્ચં કમલં વ જલે ણિરુવલેવો ।।૨૧૮ ।।

મુનિ યત્નહીન આચરવંત છ કાયનો હિંસક કલ્હો;

જલકમલવત્ નિર્લેપ ભાખ્યો, નિત્ય યત્નસહિત જો. ૨૧૮.

ઉસકા હરિગીત હૈ. અબ, ઉસકી ટીકા, ટીકા હૈ ન ? ‘જો અશુદ્ધોપયોગકે બિના નહીં હોતા ઐસે અપ્રયત આચારકે દ્વારા પ્રસિદ્ધ (જ્ઞાત) હોનેવાલા અશુદ્ધોપયોગકા સદ્ભાવ હિંસક હી હૈ,...’ અબ ઉસકા અર્થ. વહ તો શબ્દ હુએ. ક્યા કહતે હૈં ? દેખો ! ભગવાનઆત્મા આનંદસ્વરૂપ આત્મા હૈ. ઇસ આનંદસ્વરૂપ કા શુભ-અશુભ વિકલ્પ નામ રાગ સે ભિન્ન હોકર અપના આનંદ કા અનુભવ કરના, શક્તિરૂપ જો આનંદ હૈ ઉસકો વ્યક્ત નામ પ્રગટ કર, આનંદ કા અનુભવ હોના ઉસકા નામ આત્મજ્ઞાન, આત્મદર્શન, સમક્રિત ઓર ધર્મ કી પહલી શુરૂઆત કહને મેં આતા હૈ. કહો, સમજ મેં આયા ?

ચને કા દષ્ટાંત હમેશા દેતે હૈં ન ! ચના હોતા હૈ ન, ચના ? ચના કહતે હૈં ન ?

यना. यना जब सेकते हैं तो अंदर में जो मीठास है वह बाहर आती है. सेके बिना क्य्या है और स्वाद झीका है और बोने से उगता है. परंतु उसे यहि सेका जाये.. सेकना कडते हैं न ? लुंजने में आवे तो उस क्य्येपन का नाश होता है, झीकेपन का नाश होता है, बोने में आवे उगता नहीं. समज में आया ? और स्वाद जो अंदर था वह बाहर आया, प्रगट (डुआ). झेलवा जिसको कडते है, डाणिया. झेलवा कडते हैं क्या कडते हैं ? मीठास आती है. वह मीठास आयी कहां से ? अग्नि से आयी है ? अग्नि से आवे तो कोयला, कंकर सेकने से आनी याडिये. प्राप्ति की प्राप्ति है. है उसमें से प्राप्ति होती है. तो जो मीठास अंदर पडी है वह बाहर आती है.

ऐसे भगवानआत्मा अतीन्द्रिय सख्यिदानंद स्वरूप है. सत् शाश्वत देहादि जड से भिन्न और पुष्य-पाप के राग के विकल्प से भिन्न (है). आज भाईने याद किया था. नारियेल का नहीं (याद किया था) ? भाई वहां दिया था न ! अभी बैठे थे तब नारियेल का दृष्टांत दिया था न ? नारियेल समजते हैं ? श्रीङ्गण होता है न तो श्रीङ्गण में चार भाग होते हैं. श्रीङ्गण में चार भाग - अक काला, अक छीलके, अक कायली और अक कायली कोर की सूक्ष्म लाल छीलका और सङ्केद गोला. चार भात होती है. भाई आज कडा था न ? दोपहर को आवे थे तब याद किया था कि, आपने यह दृष्टांत दिया था.

ऐसे यह शरीर है वह उपरका छीलका है. और आत्मा में पुष्य और पाप, शुभ-अशुभ, दया, दान, व्रत, भक्ति का जो विकल्प उठता है और छिलके बिना की अंदर आत्मा यीज है वह अतीन्द्रिय आनंद का शुद्ध गोला है. दृष्टांत समजते हैं ? समज में आया ? भगवानआत्मा वस्तु की जबर नहीं कि आत्मा क्या यीज है ? आत्मा उसमें अतीन्द्रिय आनंद, अतीन्द्रिय आनंद का रसकंद, अतीन्द्रिय आनंद का स्वभावरूप वस्तु, उसके अलावा जितना पुष्य-पाप का शुभ-अशुभ राग उत्पन्न होता है वह तो सूक्ष्म लाल छीलका (है). दोपरापाक करते हैं तो उसको घीसकर निकाल देते हैं. समज में आया ? भाई ! आपकी वकालत में ऐसा नहीं आता होगा, क्यों ?

वैसे यहां ऐसा कडने में आता है, भगवानआत्मा अंदर में आनंद स्वभाव है परंतु अज्ञान के कारण पुष्य और पाप के राग के वेदन के कारण उसको आत्मा का आनंद नहीं आता है परंतु दुःखरूप वेदन, जैसे क्य्ये यने में झीका वेदन आता है, वैसे राग-द्वेष का वेदन, कलुषित वेदन (आता है). वह अपने सभेरे आ गया है. समज में आया ?

परंतु उसको ज्याल नहीं। जितना हिंसा, जूट, योरी, विषयभोग वासना, काम, क्रोध, मान, माया, लोभ (का) विकल्प – राग उठते हैं और दया, दान, प्रत, भक्ति, पूजा का विकल्प उठते हैं वह पुण्य (है)। ये पुण्य और पाप दोनों भाव आत्मा के आनंदस्वरूप से उलटे भाव हैं। ये क्याश है। जैसे छीलके में अंदर सूक्ष्म लाल छीलका है, वैसे भगवानआत्मा आनंदकंद उपर पुण्य-पाप के राग की जो वृत्तियां हैं, वे सूक्ष्म लाल छीलके जैसा दुःखरूप भाव है। समज में आया ? उससे दुःखरूप – छीलके से उटकर, कायली – कर्म से उटकर, पुण्य-पाप के राग से उटकर, अंदर आनंदगोला सखिदानंद स्वरूप, सत् नाम शाश्वत सिद्ध यानी ज्ञान और अतीन्द्रिय आनंद, उस ओर की अंतर दृष्टि करके, अनुभव नाम स्वभाव है ऐसा अनुसरण करके डोना, उसका नाम सम्यग्दर्शन, ज्ञान और धर्म कलने में आता है। यह समज में आता है या नहीं ? यह दृष्टांत तो समज में आये ऐसा है। दृष्टांत पर से सीधा (समज में आये)। समज में आया ?

ऐसा प्रथम भान होता है। धर्म करनेवाले को, धर्मा को ज्ञानज्योति (प्रगट होती है)। इसमें पहले आ गया है। ज्ञानज्योति – मैं तो सिदानंद स्वरूप, सिदानंद, सिदानंद ज्ञानानंद (स्वरूप हूँ)। सिदानंद (अर्थात्) सिद्ध ज्ञान और आनंद। ऐसी वस्तु हूँ। विकार, पुण्य-पाप, शरीर, वाणी का लक्ष्य – आश्रय, उसका आश्रय छोड़कर, उसकी उपेक्षा कर, वस्तु का स्वरूप अतीन्द्रिय ध्रुव चैतन्य आनंद है, उसकी अपेक्षा कर, जो अंतरमें से आनंद का वेदन हो उसका नाम धर्म की पहली सीढ़ी और शुरुआत कलने में आता है। इस धर्म से जन्म-मरण मीटते हैं। समज में आया ? और जब राग-द्वेष का, अज्ञान का नाश हुआ, ज्ञान में पूर्ण वीतरागभाव प्रगट हुआ तो उसको फिर जन्म-मरण रहते नहीं। जैसे पक्का यना उगता नहीं, बोने से उगता नहीं, मीठास देता है। वैसे भगवानआत्मा अतीन्द्रिय आनंद का स्वाद – अनुभव देता है। राग-द्वेष का, अज्ञान का नाश किया तो कय्यापन था और झीकापन था वह यदा गया। समज में आया ? धर्म करनेवाले को पहले ऐसी यीज दृष्टि में आनी चाहिए। आहा...हा...!

यहां तो पीछे की बात चलती है। पीछे जब वह साधु होता है, ऐसे आत्मभान सहित। राग-द्वेष मेरा नहीं, अज्ञान का नाश किया। राग-द्वेष, विकल्प उठते हैं वे मेरे नहीं, उससे पृथक् अपना भान है परंतु अभी राग-द्वेष का अभाव नहीं हो गया। राग-द्वेष का बिलकुल अभाव हो जाये तो सर्वज्ञ वीतराग आत्मा की दशा पूर्ण हो जाये। ऐसी

પૂર્ણ દશા જબ તક નહીં હોતી, તબ તક જ્ઞાની કો ભી રાગ સે ભિન્ન અપને આત્મા કા અનુભવ હોનેપર ભી રાગ, દયા, દાન, વ્રતાદિ કા ભાવ ઉનકો આતા હૈ. હિંસા, જૂઠ, ભોગ કી વાસના આદિ કા ભાવ જ્ઞાની કો ભી આતા હૈ. સમજ મેં આયા ? ઉસકો નાશ કરને મેં જબ સાધુપદ આતા હૈ (ઉસકી બાત ચલતી હૈ).

મેં તો શુદ્ધ આનંદ મેં લીન હોતા હૂં, પહલે ભાન તો હુઆ, પીછે અતીન્દ્રિય આનંદ મેં બહુત જમ જાના, અંદર મેં જમ જાના, ગુમ હો જાના, ઇતના વીતરાગ - રાગરહિત ભાવ મેં (લીન હોના) કિ જિસકો ચારિત્ર સ્વરૂપ મેં ચરના, રમના, જમના ઉસકા નામ ચારિત્ર કહને મેં આતા હૈ. ભાઈ ! કહો, સમજ મેં આતા હૈ ? એસી ચારિત્ર દશા જબ હોતી હૈ તો ઉસકી ભૂમિકા મેં પર જીવ કો નહીં મારના, એસા એક વિકલ્પ અહ્વાઈસ પ્રકાર કે હેં, એસા શુભરાગ કા ભાવ આતા હૈ, હોતા હૈ. ઇતની સાધુપદ કી ભૂમિકા કી સમાપ્તિ, સામગ્રી કી પૂર્ણતા કહને મેં આતા હૈ. કયા કહા ?

એક તો સમ્યગ્દર્શન કા ભાન (હૈ), ઉસકે ઉપરાંત સમ્યક્ વેદન, ઇસકે ઉપરાંત સ્વરૂપ મેં લીનતા, વીતરાગતા ચારિત્ર આનંદ કી ઉગ્રતા (હૈ), ઉસે સાધુપદ કી સ્વભાવ કી સામગ્રી કહને મેં આતા હૈ. એસી સામગ્રી મેં જબ તક વે પૂર્ણ વીતરાગ ઓર સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ન હો તબ ઉન્હેં અહ્વાઈસ મૂલગુણ અથવા રાગાદિ ભાવ અહિંસા, સત્ય, દત્ત, બ્રહ્મચર્ય (કા ભાવ આતા હૈ). એસી દશા મેં પુરુષાર્થ કી કમજોરી સે એસા રાગ આતા હૈ. ઇસ પ્રકાર કા રાગ હો ઓર આત્મા કે દર્શનપૂર્વક સ્વરૂપ કી રમણતા હો તો ઉસકી દશા કો અહિંસક દશા કહને મેં આતી હૈ.

મુમુક્ષુ :- અપને સ્વરૂપ સે ચ્યુત હુઆ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અબી વહ બાત નહીં કી. અભી ઇતની દશા હો તો ઉસકો અહિંસક કહને મેં આતા હૈ. હિંસક કી (બાત) અભી આતી હૈ. યહ હિંસક કી બાત હૈ. સમજ મેં આયા ? દેખો !

‘અશુદ્ધોપયોગકે બિના નહીં હોતા એસે અપ્રયત આચાર...’ કયા કહતે હેં ? યહાં સે સ્પષ્ટીકરણ હૈ. દેખો ! કહતે હેં કિ, ખાને-પીને, ચલને મેં જો પ્રમાદ ભાવ આ જાયે, સમજ મેં આયા ? અપના સ્વરૂપ કા અનુભવ પૂર્વક ચારિત્ર દશા હૈ, ઉસમેં અહ્વાઈસ મૂલગુણ પંચ મહાવ્રત કા રાગ ભી હૈ, ઉસસે આગ બઢકર અપ્રયત આચાર હો જાયે, પ્રમાદ ઓર રાગ કી તીવ્રતા આ જાયે તો ઉસકો અશુદ્ધોપયોગ કહતે હેં. અશુદ્ધ ઉપયોગ નામ ઉસકી

शुद्ध भूमिका की जो परिणति है उससे आगे बढ़ा तो अशुद्ध व्यापार कलने में आता है. समझ में आया ?

‘अशुद्धोपयोगके बिना नहीं होता ऐसा अप्रयत्न आचार...’ सोने में, जाने में, पीने में प्रमाद तीव्र हो जाये, तीव्र राग आ जाये, पर में और स्व में यथार्थ जैसी सावधानी हो ऐसी न रहे तो इस ‘अप्रयत्न आचारके द्वारा प्रसिद्ध (ज्ञात) होनेवाला अशुद्धोपयोगका सद्भाव...’ वहां अशुद्ध व्यापार है. शुद्ध भूमिका की योग्यता का जो व्यापार है उससे उटकर अशुद्ध व्यापार हो गया तो वह ‘हिसक डी है,...’ यह अशुद्ध व्यापार हिसा है. कठिन बात, भाई !

प्रश्न :- कौन-सा जव मरा ?

समाधान :- अपने आत्मा की शांति का जून हुआ. वह हिसक (है). आडा...डा...! सूक्ष्म बात है, भाई !

यहां तो कहते हैं कि, यहां अशुद्ध उपयोग किसको कहते हैं ? कि, अपने आत्मा का सम्यक् भान है, सम्यग्दर्शनपूर्वक सम्यक् स्वरूप में रमणता की यारित्र की दशा पूर्वक, वीतरागभाव पूर्वक पंच मलावत का अहिसा, सत्य, दत्त का विकल्प है, एतनी भूमिका तो शुद्ध परिणतिरूप अथवा शुद्धभावरूप (कलने में आता है). है तो शुभराग, शुद्ध यारित्र सहित का शुभराग (है) लेकिन वह भूमिका के योग्य है उसे शुद्ध व्यापार कलने में आया है. अरे.. अरे...! उस दशा को तो अहिसक कलने में आता है. इससे आगे बढ़कर राग आ गया, आसक्ति (हो गई), ऐसा करुं, ये लूं. भूमिका की योग्यता से आगे बढ़कर विकल्प राग की तीव्रता आ गई तो कहते हैं कि, हिसक है. अपना चैतन्य आनंद भावप्राण की हिसा होती है. अपना चैतन्य आनंदप्राण शुद्ध ज्ञायकमूर्ति का भावप्राण अंदर शुद्ध जवन है, उसमें राग की तीव्रता आने से, यह चैतन्य भावप्राण का डनन होता है.

(संवत्) १९८६ (की बात है). ३९ वर्ष हुआ. ‘भावनगर’ में स्थानकवासी का मूल अपासरा है न. गांव में है. स्थानकवासी का अपासरा (है). उपवास तो हमेशा करते थे, अक मडिने के यार उपवास तो हमेशा करते थे, उस वक्त तो हमेशा करते थे. डमकी तो (कुछ नहीं होता). लेकिन दूसरे अक भाई थे. नवदीक्षित थे. पोस्टमास्टर थे बाद में दीक्षित हुआ थे. उनको ऐसी गरमी लग गई, ऐसी गरमी लग गई तो (वे ऐसा बोले) ‘अरे...! निगोद के जव का क्या होगा ?’ ऐसा हो गया. अक निगोद का जव है. आलू,

बटाटा है उसमें एक शरीर में अनंत जिव हैं. ऐसा एक शब्द बोल गये. १८८६ की साल (की बात) है. अरे...! निगोद का जिव का संसार में क्या होगा ? मैंने पूछा, 'क्या हुआ ?' अंदर से सडन नहीं हुआ, सडन नहीं हुआ. १९८ डिग्री धूप थी. चैत मडिना (था) और १८८६ की साल. संवत १८८६. ऐसी गरमी लगी. वैसे तो पोस्टमास्टर थे, एक डी पुत्र था वह गुजर गया. एकदम मोतीजरा (बुभार आया). मोतीजरा बुभार कहते हैं. उस वक्त १८८५ की साल में १२५ रुपये की तनजा था. अम्मी तो १२५ की कोई गिनती नहीं है. अम्मी १००० की तनजा हो तो १२५ की तनजा गिनी जाये. भाई ! वास्तव में तो सोलह गुना हुआ, सोलह गुना भाव बढ़ गया. उस वक्त के १०० (रुपये) और अम्मी के १६०० (रुपये). उस वक्त वैराग्य हो गया तो (नौकरी) छोड दी. दीक्षित हो गये. उसमें गरमी लग गई (और बोले) 'अरे...! अकेन्द्रिय जिव का यह संसार कब छूटे ?' आ..डा...! मैंने पूछा 'क्या हुआ ?' दुःख का ज्वाल आ गया, बहुत दुःख हो गया. सडन नहीं हुआ. यह तो साधारण गृहीत मिथ्यादृष्टि की दशा थी.

यह तो मुनि की दशा सम्यग्दर्शन पूर्वक अंतर में चारित्र की रमणता हो, बाह्य में नग्न दशा होती है. उनको ऐसा प्रसंग बन जाये और पानी लेने का भाव आ जाये, उसके लिये बनाया (आडार ले) अथवा ऐसी कल्पना आ जाये कि, अरे...! ऐसा हो तो ठीक, ऐसा हो तो ठीक, (ऐसा भाव होने से) छेद होता है. राग आया तो उसकी हिंसा होती है. आत्मा के चैतन्यप्राण की हिंसा होती है.

प्रश्न :- गुणस्थान पतित हो जाये न ?

समाधान :- गुणस्थान बढ़ल जाये. समज में आया ?

यहां तो भगवान समय-समय का विवेक बताते हैं. परमेश्वर के ज्ञान में, सर्वज्ञ परमेश्वर एक समय में तीनकाल तीनलोक जानने में आया. कैसे ? क्योंकि आत्मा में ज्ञान कला न ? आनंद कला न ? यने में मीठास कही वैसे आत्मा में आनंद और ज्ञान परिपूर्ण भरा है. वस्तु शक्तिरूप, सत्त्वरूप, स्वभावरूप, भावरूप (है), ऐसा सर्वज्ञ स्वभाव आत्मा का मूल है. यह सर्वज्ञ स्वभाव में अकाग्र होकर, अनुभव होकर लीन होकर जब सर्वज्ञ शक्ति है वह व्यक्त प्रगट होती है, तब उसे तीनकाल तीनलोक जानने में आता है. ऐसी पूर्ण दशा को परमात्मा कहते हैं. ऐसे परमात्मा को तीनकाल तीनलोक जानने में

आया, उसकी साधुपद की मर्यादा क्या है, वहाँ बात करते हैं। जैसे लोग साधारणरूप से साधुपना मान ले, बाह्य से त्याग है, साधु हो, जोगी हो और जंगल में रहे, नग्न हो ये साधु है। यहाँ तो ऐसा कहते हैं कि, वहाँ साधु है ही नहीं। समझ में आया ? कितने तो जैन के साधु 'संत' ऐसा (शब्द) लगाते हैं न ? अध्यात्मिक संत ! संत कोई है ही नहीं।

सर्वज्ञ वीतरागदेव के सिवा, उसकी दृष्टि, उसके अनुभव सिवा कोई संत तीनकाल में दूसरे स्थान में होता नहीं। समझ में आया ? जिसकी दृष्टि में विपरीतता है वहाँ पर कोई संत मानते हैं। 'भोपाल' में बड़े अधिकारी हैं। उनके बंगले में ही ठहरते थे। गाना गाने का बहुत शौख था। पांच-पांच हजार, दस-दस हजार आदमी (छक्के हो)। वहाँ करते-करते अंदर में 'संत' (शब्द) डाले। उसे कहा था। 'उज्जैन' में एक सेठ था। (उसे कहा था)। 'आप कहते हो ऐसा नहीं है। आप वीतरागमार्ग की बात करते-करते यहाँ के संत बतलाते हो, वहाँ वस्तु का स्वरूप नहीं है।' समझ में आया ? बाहर में ऐसा लजन गाये कि, लोगों को समन्वय लगे। समन्वय समझ में आया ? अपने में है (वैसा) पर में है। लेकिन ऐसा समन्वय होता नहीं।

यहाँ यह कहते हैं कि, मुनिपना की दृशा ऐसी होती है। इसके अलावा वस्त्र का धागा हो और मुनिपना माने तो मुनिपना की दृष्टि की जबर नहीं। संत कहां से आया ? यहाँ तो कहते हैं कि, अपने स्वरूप की दृष्टि हुई, चारित्र - रमणता हुई और अट्टाईस मूलगुण का, पंच महाव्रत का विकल्प बराबर है। उससे आगे बढ़कर यदि थोड़ा भी अशुद्ध उपयोग हो जाये, उसके प्रयत्न आचार की विधि से थोड़ा राग में आगे बढ़ जाये तो (वहाँ) हिंसक है। अपना चैतन्यप्राण भाव की हिंसा करता है। पर श्रव मरो, न मरो उसके संबंध है नहीं। आहा..हा...! समझ में आया ? ऐसा चारित्र दिये बिना कभी मुक्ति (होती) नहीं, हां ! बाहर में बात करने (से कुछ होता नहीं)। लड़ु जाना और भोक्ष जाना, ऐसी दोनो (बात) नहीं बनेगी। भाई ! जिसे दर्शन की जबर नहीं है। सम्यग्दर्शन क्या चीज है उसकी जबर नहीं। समझ में आया ? उसे तो (ऐसा लगता है कि), बाहर के व्रत लो, डम लेते हैं जैसे लो तो उसका नाम तप, उसका नाम चारित्र। इसदिये वहाँ बोधता है। उसकी मान्यता बुलाती है। उससे विरुद्ध नहीं बोधते - उसकी मान्यता से विरुद्ध नहीं बोधता। वस्तु (स्वरूप) से विरुद्ध है। गलत भाव है, लेकिन गलत की अपेक्षा

से तो गलत (भाव) सख्या है न ? है या नहीं ? या नहीं है ? गलत रूप से प्रसिद्धि करता है कि, इस प्रकार से गलत है, वह हमारा सच है. भाई ! मार्ग तो ऐसा है, भाई ! क्या करे ? ऐसा सूक्ष्म मार्ग है.

कहते हैं कि, बापू ! तुझे यदि मुक्ति चाहिए, आनंद चाहिए, जन्म-मरण का नाश होना चाहिए तो तुझे आत्मा का पड़ले सम्यग्दर्शन अनुभव करना पड़ेगा, ज्ञानज्योति प्रगट करनी होगी. पीछे स्वरूप में रमणता प्रगट करनी चाहिए. स्वरूप में जब तक पूर्ण रमणता न हो तब तक उसे अट्टाईस मूलगुण, पंच महाव्रतादि का शुभ राग होता है तो उस भूमिका के योग्य गिनके उसे शुद्ध व्यापार में गिनने में आया है. शुद्ध यानी उस भूमिका के योग्य. लेकिन उससे आगे बढ़कर उसके लिये बनाया हुआ आहार, कोई पाट, कोई मकान, कोई कमरा.. समज में आया ? याहे बहुत ठंड हो, उसकी ओथ ले तो कहते हैं कि वह अप्रयत्न आचार हुआ. आहा..हा...! समज में आया ? हिंसक हो गया. अंतर छेद हुआ. आत्मा का आनंद का भंग हो गया, ऐसा कहते हैं. भाई ! रूपे में कितना सुख होगा ?

‘पूज्यपादस्वामी’ ने इसमें कहा है, क्या कहते हैं ? ‘छोटोपदेश’ में कहा है कि, धन में भी कुछ सुख छिपता है. लक्ष्मी हो तो नीरोगता (के लिये) डॉक्टर को बुला सकते हैं, पैसा आये. भाई ! ‘छोटोपदेश’ है न, उसमें ऐसा है. यदि पैसा हो तो अनाज अरुण मिले, मकान अरुण मिले, रहने का अरुण मिले इतनी तो शांति मिले न ? इतना सुख मिले कि नहीं ? धूल भी नहीं है, सुन न ! तेरी धूल में (सुख) कहाँ था ? उसमें सुख था कब ? मूढ ! सुख तो भगवान्-आत्मा में है और पर में सुख मानना वह तो महा भ्रमण पापी अज्ञान है. अपना स्वरूप में आनंद है ऐसा न मानकर पर से मुझे आनंद है, (ऐसा माननेवाला) महा जुठा, असत्य सेवन करनेवाला है. आहा..हा...! असत्य सेवन करनेवाले की श्रद्धा कैसी होती है ? भाई !

एक विचार आया था. इस भाई के घर का (गृहप्रवेश) है न ? मागशीर्ष २. उसके पिता माने नहीं तो पुत्र तो कहाँ से माने ? (श्रोता :- पुत्र भी स्वतंत्र है न !) पुत्र भी स्वतंत्र ही होते हैं न ! लो, आप का भी स्वतंत्र होगा ? (श्रोता :- पूरी दुनिया स्वतंत्र है). उनके पुत्र को एक मछिने का आठ हजार का पगार है. साथ में हो तो पैर दबाये, हाँ ! आहा..हा...! पैर तो जड है. उसका बाप है ? और आत्मा उसका

બાપ હૈ ? બાપ કહાં ઓર પુત્ર કિસકા ? આહા..હા...! ભગવાનઆત્મા આનંદકંદ સ્વરૂપી રાગ કા નહીં તો પુત્ર ઓર બાપ કા કહાં સે આયા ? સમજ મેં આયા ? આ..હા...! વહ તો શાશ્વત વસ્તુ હૈ. પરિણામ બદલતે-બદલતે, મિથ્યા ભ્રાંતિ કરતે-કરતે ચાર ગતિ મેં રખડતા હૈ. સમજ મેં આયા ?

ભગવાન શાશ્વત વસ્તુ હૈ. સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ નિત્યાનંદ હૈ. અણકરેલ (-કિસીને નહીં બનાયા ઐસા), અવિનાશી સ્વભાવ સે સંપૂર્ણ ભરા હુઆ. અણકરેલ યાની ગતકાલ મેં નહીં ક્રિયા હુઆ, ભવિષ્ય મેં નાશ ન હો, વર્તમાન મેં પરિપૂર્ણ આનંદ સ્વભાવ સે ભરપૂર ભરા હૈ. ઐસે આત્મા કા અંતર મેં અનુભવદષ્ટિ કરની ઓર વેદન કરના, ઉસકા નામ પ્રથમ સમ્યગ્દર્શન કા ધર્મ કહને મેં આતા હૈ. આહા..હા...!

પૈસે મેં, ધૂલ મેં વહ શરીર મિટ્ટી ધૂલ હૈ, લો ! ઉસમેં સુખ હૈ ? ‘પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા’ લો, યે મૂઢ લોગ કહતે હેં ન ! ‘પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા’ (અર્થાત્) શરીર નીરોગી હો વહ સુખ. ‘બીજું સુખ ચાર ઘેર દીકરા’ (દૂસરા સુખ ઘર મેં ચાર પુત્ર હો). આપ કો ચાર (પુત્ર) હેં ? ‘ત્રીજું સુખ સુકુળની નાર’ (ત્રીસરા સુખ અચ્છે કુલ કી નારી) ઓર ‘ચોથું સુખ કોઠીએ જાર’ (ચોથા સુખ કોઠી મેં જવાર) ધૂલ ભી નહીં હૈ. આહા..હા...! યે અજ્ઞાની કે સુખ !

ભગવાનઆત્મા મેં સુખ (હૈ). જ્ઞાન કા સુખ, આનંદ કા સુખ. આનંદ કા આનંદ ! શ્રદ્ધા કા આનંદ, જ્ઞાન કા આનંદ, શાંતિ કા આનંદ, ચારિત્ર કા આનંદ, અસ્તિત્વ કા આનંદ, અનંત ગુણ કા આનંદ, ઐસા ભગવાનઆત્મા અંદર બિરાજમાન હૈ. ઐસી અંતર મેં દષ્ટિ, અનુભવ કરકે પીછે સ્વરૂપ કી રમણતા કરને કો જબ ચારિત્ર અંગીકાર કરતે હેં (તો) બાહર મેં નગ્ન દશા હો જાતી હૈ. વન મેં ચલે જાતે હેં ઓર ઉનકો પંચ મહાવ્રત કા શુભ રાગ ભૂમિકા કે યોગ્ય આતા હૈ. તો કહતે હેં કિ, ઇતની મર્યાદા મેં રહે તબ તક તો પૂર્ણ મુક્તિ કે સાધક મેં બાધક હૈ નહીં. સમજ મેં આયા ? પરંતુ ઇતની મર્યાદા કો છોડકર ઉસ ભૂમિકા કે યોગ્ય નહીં ઐસા આહાર, પાની (લે), કોઈ સોને કા પાટ, પાટલા, મકાન કોઈ ચીજ ઉસકે લિયે બનાઈ હો ઉસે ઇસ્તમાલ કરને કા ભાવ આયા.. સમજ મેં આયા ? (તો વહ) અપ્રયત્ન આચાર હૈ. વહ હિંસા કા આચાર હૈ. આહા..હા...! દેખો !

‘ક્યોંકિ છલકાયકે પ્રાણોંકે વ્યપરોપકે આશ્રયસે હોનેવાલે બંધકી પ્રસિદ્ધિ હૈ;...’ આહા..હા...! જહાં ઉસ ભૂમિકા કે યોગ્ય ન હો ઐસા અનુચિત રાગ આયા તો કહતે

हैं कि, छलकाय की हिंसा करनेवाला है. औसा कहते हैं, भाई ! आडा..डा...! ‘छलकायके प्राणोंके व्यपरोके आश्रयसे डोनेवाले बंधकी प्रसिद्धि है;...’ उसको तो बंध डी डोगा, आवरण डोगा, बंधन डोगा. उस भूमिका की योग्यता से भिसक गये तो छलकाय की हिंसा (है).

छलकाय यानी ? छल प्रकार के जव हैं. अक पृथ्वी है. यह मिट्टी है न, मिट्टी, उसका अक कण डो तो (बाहर में) द्विभता है शरीर. जैसे यह शरीर द्विभता है परंतु अंदर आत्मा भिन्न है, वैसे मिट्टी का कण डो तो उसमें द्विभता है शरीर, असंभ्य औदारिक (शरीर है). अक-अक औदारिक शरीर में अक-अक जव है. समज में आया ? अपना स्वरूप डारकर पृथ्वी में यले गये हैं. आ..डा...! लोणों को कडां ञबर है. आ..डा...! पत्थर ञोदते हैं न ? अंदर से निकलते हैं न ? उसका अक कण एतना राय जितना डो; अंदर से निकली डो (उस पर) पैर आ जाये, ध्यान न रहे और प्रमाद आ जाये तो हिंसक डोता है. उसकी हिंसा डोती है तो छलकाय की हिंसा करनेवाला है, औसा यडां कहते हैं. आडा..डा...!

पृथ्वी जव है और जल जव है. समुद्र का, कूवे का पानी है न, उपर से बरसता है (उसके) अक कण में असंभ्य जव है. असंभ्य शरीर है और अक-अक शरीर में अक-अक जव है. उसकी प्रसिद्धि अत्नी लोञक से - युक्ति से नहीं कड सकते. यडां तो है एतनी बात करते हैं. युक्ति से सब बातें सिद्ध डोती है. समज में आया ? और अग्नि. द्वियासलाई है न ? एतनी अग्नि डोती है उसमें असंभ्य जव हैं. अक शरीर में अक जव औसे असंभ्य शरीर हैं. अक एतना कण. बीडी पीते हैं न, झिर झेंक देते हैं. उसकी सूक्ष्म चिनगारी गिरती है उसमें असंभ्य तो औदारिक शरीर हैं. अक-अक शरीर में अक-अक जव है.

वायु - ये वायु - पवन है न, उसमें त्नी अंदर जव है. ठंडा-गरम लगता है वड उसका शरीर है, अंदर असंभ्य जव हैं. वनस्पति - ये नीम, पीपल का पेड, करेला, घीसोडा, डरा घास, उसके अक कण में असंभ्य जव हैं. कौन माने ? ‘छल ढाला’ में आता है. समज में आया ? और उसका जो कूल है, डरी काई है, लील-काई है. पानी के उपर डोती है. काई.. काई ! उसका अक एतना कण लो तो उसमें असंभ्य औदारिक शरीर हैं और अक शरीर में अत्नी तक सिद्ध डुअे उससे अनंतगुने जव हैं. आडा..डा...! पृथ्वी, जल, अग्नि, वनस्पति और त्रस.

त्रस यानी द्रो षन्द्रिय, त्रिषन्द्रिय, यतुरिन्द्रिय और पंचेन्द्रिय. उसको एक ही षन्द्रिय होती है. उससे आगे बढ़कर एक जल्ला होती है. लट षत्यादि. लट होती है न ? द्रो (षन्द्रियां) होती हैं. एक शरीर और मुंड होते हैं. उसको नाक, आंख, कान तीन नहीं होते. उससे आगे बढ़कर तीन षन्द्रियां होती हैं. ये खींठी, मकड़ी. उसको शरीर, मुंड, नाक (तीन होते हैं). आंख, कान नहीं (होते). उससे आगे बढ़कर चार षन्द्रिय होती है. ये मम्भी, पतंगा. उसको चार (षन्द्रियां) हैं, कान नहीं (है). (उससे) आगे बढ़कर ये मनुष्य, पशु, नेवला, नारकी, देव उनको पांच षन्द्रियां होती हैं. ऐसी जव की जात है. उसमें से एक भी कडते हैं कि, अपनी योग्यता से आगे बढ़कर, एक जव का भी मरणा हुआ.. समज में आया ? तो उसको छडकाय की हिंसा करनेवाला कडने में आता है. आडा..डा...! भात ऐसी है, भाई ! सूक्ष्म भात है. समज में आया ? अभी का अधिकार थोडा सूक्ष्म है, थोडा अब्यास हो (तो समज में आये ऐसा है). समज में आया ?

छडकाय है, उसमें अपना आत्मा आया कि नहीं ? त्रस. वड भी अपने आत्मा की भूमिका के योग्य नहीं रडा तो अपने आत्मा की हिंसा हुई. अपनी हुई तो छडकाय की हिंसा करनेवाला हुआ, ऐसा भगवान् इरमाते हैं. आडा..डा...! कठिन भात, भाई ! समज में आया ? थोडी भी अनुकूलता में सुभबुद्धि की ललक आ जाये, ऐसा कडते हैं. आ..डा...! तृषा (लगी और) पानी आया, क्षुधा में अन्न आया, समज में आया ? बहुत ठंड (हो उसमें) धूप आया, बहुत गरमी हो (उसमें) ठंडी लवा आई (तो) अंदर में उस ओर का आसक्ति का तीव्र राग आया तो कडते हैं कि, हिंसा हुई, आत्मा की हिंसा हुई, ऐसा कडते हैं. कठिन भात, भाई ! आत्मा की हिंसा का अर्थ उसके द्रव्य, गुण की हिंसा नहीं होती. उसकी अवस्था में हीन दशा हो उसका नाम हिंसा कडने में आता है. आडा..डा...! समज में आया ? ऐसा अलौकिक वर्णन सर्वज्ञ परमेश्वर के सिवा कहीं होता है ? कहीं होता नहीं. किसी के साथ मिलान करे (तो मालूम पडे).

अरे...! किसको छडकाय जव कडे, यड जव है. एक आत्मा की एक समय की पर्याय में छड द्रव्य जानने की ताकत है, छड द्रव्य अनंत हैं, तीनकाल तीनलोक में पर्याय सहित द्रव्य-वस्तु है उसे जानने की शक्ति है, तो एक पर्याय में षतना भी माने नहीं उसको सम्यग्दर्शन होता नहीं और सम्यग्दर्शन बिना साधुपना होता नहीं और साधुपना बिना उसकी अड्डाईस मूलगुण की दशा भी होता नहीं और अड्डाईस मूलगुण की दशा

बिना आगे बढ़कर दूसरी दशा मानते हैं (तो) मिथ्यादृष्टि है. आडा..डा...! कठिन काम, भाई ! जंगल के साधु, जोगी डो वड जैसे लगे, नग्न डो. डमने तो बहुत डेभा है न !

मुमुक्षु :- साधु नहीं डो लेकिन प्रतिमाधारी तो डोता डोगा.

पूज्य गुरुदेवश्री :- प्रतिमा-ब्रतिमाधारी कैसा डो ? धूलधारी मिथ्यादृष्टि डोता है. डमारे 'ओटाड' में आया था. बहुत साल पडले की भात है. नग्न साधु की टोली (आयी थी). साधु आते हैं न, साधु. नग्न साधु. डम जंगल जाते थे तो लगा कि, डेभते हैं क्या है ? तो वे बेचारे बोले, पधारो.. पधारो.. पधारो. नग्न कुछ भान नहीं. राज लगाई थी, नग्न साधु, अक्कल कुछ नहीं. राग क्या, शरीर क्या, आत्मा क्या ? कुछ नहीं. डोगों को ओ..डो..डो...! करते थे. दूसरे साधु डमारे साथ थे. डमने कडा, यलो, डेभते हैं. बेचारे आडर करते थे. ये जैन के साधु हैं. पधारो.. पधारो (कडने लगे). गये थे, कुछ डभर नहीं. अरे...! वैराग्य की भातें औसी करे कि, ... शरीर का डो तो क्या है ? टुकडा डो जाये तो क्या है ? अरे...! लेकिन शरीर के टुकडे (की भात करता है) लेकिन तू कौन है ? कितनी शक्तिवाला, कितनी अवस्था तेरे में है, कितनी शुद्धता है, अशुद्धता कितनी बाकी है, उसकी तो कुछ डभर नहीं. समज में आया ?

यहां तो परमेश्वर वीतराग सर्वज्ञदेव के पंथ में, उनका पंथ कोई नया नहीं है, यड तो वस्तु का स्वरूप औसा है. आडा..डा...! भगवानआत्मा ! कडते हैं न कि, जो मुक्ति का साधन करने को यले.. मुक्ति का अर्थ अपनी दशा में विकार का सर्वथा नाश डोना और अपनी शक्तिमें से पूर्ण आनंद की, पूर्ण ज्ञान की व्यक्तता प्रगट डोना उसका नाम मुक्ति. समज में आया ? औसी मुक्ति के साधन में साधुपड साधन डोता है. ँस साधु की दशा सम्यग्दर्शन, सम्यक्ज्ञान, सम्यक्चारित्र पूर्वक अड्काईस मूलगुण डोती है. ँससे आगे बढ़कर कुछ भी अयत्नाचार डो गई, अशुद्ध डपयोग डुआ (तो वड हिंसक है). आडा..डा...! समज में आया ? कोई डंडा जल-पानी दिया. गरमी बहुत डो, उसमें राग तीव्र आ गया तो अपने स्वरूप की हिंसा डुई, औसा कडते हैं. समज में आया ? और औसी हिंसा करनेवाला छडकाय की हिंसा करनेवाला है, औसा कडते हैं. भाई ! ँन्डोंने तो बहुत पडा है. राम किसे कडना और आत्मा किसे कडना, उसकी डभर (नहीं).

यहां तो कडते हैं, 'छडकायके प्राणोंके व्यपरोप...' व्यपरोप यानी हिंसा, नाश. उसके 'आश्रयसे डोनेवाले बंधकी प्रसिद्ध है;...' वहां तो बंधन डोता है. मुनि की दशा के योग्य

न रलकर, कुछ भी शाताशिलीया.. शाताशिलीया समजते हैं ? हमारी काठियावाडी भाषा है. शाता नाम अनुकूलता में थोडा भी अंदर ठीक (है), औसा आ गया हमारी काठियावाडी भाषा है - शाताशिलीया. शाता में ठीक है, औसा स्वभाव. आडा..डा...! अे..ई...! देजो मुनिपना !

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- धूल में भी भान नहीं था. क्या भाव होगा ? भान कब था ? (हंनको) साधुपना होना था. नग्न होकर साधु होना था. भान कहां है ? नग्न दशा किसे कहनी ? आत्मदशा किसे कहनी ?

सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ परमात्मा उन्होंने कडा हुआ आत्मा और कडे हुआ अनंत गुण और उन्होंने कडे हुआ अेक-अेक गुण की अेक समय में अनंती पर्याय. आडा..डा...! समज में आया ? ये सब अन्य किसी स्थान में हो सकता ही नहीं. समन्वय किसके साथ करना ? अे..ई...! दुनिया को अच्छा बहुत लगे, हां ! लोग एकडे बहुत हो. आ..डा..डा...! महाराज तो सभी का समन्वय करते हैं. हमारे में भी है, आप में भी है. अे..ई...! सबेरे आप कहते थे न ? किसीने पूछा, मोक्ष में तो अन्य में भी होता है न ? हा, अन्य में भी मोक्ष तो होता है. कोई चेतान्बर कहता था. औसे जैन में रहे हुआ को भान नहीं. (उसे औसा लगे कि), अपने ये करते हैं, तपस्या, ज्ञान (करते) हैं. वे लोग भले (नहीं करते), मोक्ष तो (होता है). धूल में भी नहीं होगा, सुन न ! शरीर छूट जायेगा उसका नाम मोक्ष (कहते हैं). रजडेगा. आडा..डा...!

भाई ! चीज की स्थिति क्या है, वस्तु की मर्यादा (क्या है) ? द्रव्य - वस्तु द्रव्य. द्रव्य यानी वस्तु. उसकी शक्ति यानी गुण की संख्या अनंत और उसकी वर्तमान दशा का पर्यायरूपी कार्य और वह भूमिका - मुनि के योग्य भूमिका कैसी है, धर्म की पर्याय (कैसी है) और उसमें विकल्प की मर्यादा कितनी है, कुछ जबर नहीं और साधुपना आ जाये (औसा नहीं बन सकता). समज में आया ? यहां तो आचार्य महाराज बहुत स्पष्ट करते हैं, दुनिया को प्रसिद्धि करते हैं. आडा..डा...! कहते हैं, हमारा मार्ग, यथानुभूत हम साधुपद की व्याख्या करते हैं. हमारे अनुभव में औसा ही है, औसा कहते हैं. देजो ! यारिदवंत संत हैं. 'कुंदकुंदाचार्यदेव', 'अमृतयंद्राचार्यदेव' (कहते हैं), हमारी रमणता सहित जितना विकल्प उठता है, उसका दशा में हम हैं तो यह हमारा यथानुभूत मुनिपना

है. भगवान कडते हैं तो है, ऐसा नहीं. हमारी अनुभूति में है. उससे आगे बढ़कर थोडा भी (राग हो जाये तो हिंसक है). समज में आया ? सञ्ज में थोडा नमक हो, लवण.. लवण, सञ्ज में आ जाये (और) ऐसा विकल्प आ जाये. इसमें क्या है ? ... सञ्ज, सञ्ज आयी न ? उसमें थोडा नमक हो. लवण.. लवण.. थोडा ऐसा आ गया (और लगे कि), मीठास नहीं है, थोडा लवण विशेष डाले तो (अच्छा है). वड राग की तीव्रता है. समज में आया ? उस भूमिका का वड अप्रयत्न आचार है. आडा..डा...! कठिन काम, भाई ! समज में आया ?

वैसे जल, वैसे अग्नि, वैसे वनस्पति प्रत्येक और साधारण, वैसे सूक्ष्म त्रस. सूक्ष्म त्रस इतने हैं. जल में.. गरना.. गरना कडते हैं ? गरना क्या कडते हैं ? धनना. धनने का कपडा, उसमें पानी डालो तो भी उसमें से अंगुल के असंख्य भाग में इतने मच्छ है, कि अंदरमें से निकल जाये. ऐसी यीज है. लेकिन वड ... परिहार है. समजे ? आडा..डा...! क्योंकि मच्छ की स्थिति भगवान ने अंगुल के असंख्यवे भाग में छोटी अवगाहना बताई है. असंख्य मच्छ हो तब तो ओक यावल का संख्यातवा भाग का टुकडा होता है. इतनी अवगाह शक्ति है. आडा..डा...! असंख्य मच्छ इकट्टे हो तब योभा होता है न ? यावल, यावल के संख्यातवे भाग का इतना टुकडा होता है. उसमें अवगाहना होती है. आडा..डा...! देजो, यड भगवान का मार्ग ! आत्मा का मार्ग, डां ! समज में आया ? (लोगों को) तो जबर भी नहीं कि, क्या है और कितने जव हैं ? इसकी जबर बिना जैसे डी यले.

जंगल में जाये वडां नीचे वनस्पति हो, डरे टुकडे असंख्य हैं. उसमें जंगल जाये तो अप्रयत्न आचार है. जंगल में वनस्पति होती है न ? डरे रंग की. डरा-डरा (दिजे). ओक कण में असंख्य (जव हैं) और नयी उत्पन्न होती है उसमें तो अनंत (जव होते हैं). 'उगमाशि अनंता' आडा..डा...!

वड कडते हैं कि, अपनी इर्यासमिति आदि का विकल्प है वड तो बराबर है, उससे आगे बढ़कर थोडा भी दूसरा .. हो गया (तो) अशुद्ध उपयोग हो गया, हिंसा हुई, उसको बंधन हुआ, कर्म का बंधन होता है, मुनिपना रहता नहीं. आडा..डा...! कठिन बात, भाई ! समज में आया ? आगे कडेंगे, मुनि को, धर्मात्मा को उषोदरी रजते हैं. पूरा पेट नहीं भरते. पूरा पेटे भरे तो तो प्रमाद और हिंसा हो जाये. आडा..डा...! ओकबार लेना, दूसरी बार नहीं, पानी भी नहीं ऐसा करके विशेष पानी ले ले, उषोदरी न करके

विशेष ले तो मुनि की योग्यता नहीं रहती. आगे कहेँगे, वह अशुद्धोपयोग है. आडा..डा...! समज में आया ? भाई ! जब बात आये (तब आये). ऐसा विकल्प आ जाये कि, अभी गरमी बहुत है (तो) रात्रि को तृषा लगेगी तो थोडा विशेष पानी पी लूं. डोता है निर्दोष पानी, उनके लिये बनाया तो डो नहीं, बनाया हुआ ले तो साधु है नहीं, यहां तो निर्दोष है परंतु ऐसा आ गया कि, थोडा विशेष पानी अंदर डाल दो तो रात्रि को गरमी न लगे. ऐसा अपनी भूमिका में न याहिये, ऐसा राग आया (वह) अप्रयत्न आचार है, हिंसा है, छलकाय की हिंसा करनेवाला (है) और बंधन है, ऐसा कहते हैं. आडा..डा...! मार्ग तो मार्ग (है). समज में आया ? अप्रयत्न आचार में यह कहते हैं.

‘और जो अशुद्धोपयोगके बिना डोता है ऐसे प्रयत्न आचारसे प्रसिद्ध होनेवाला अशुद्धोपयोगका असद्भाव अहिसक डी है,...’ देजो ! आ..डा...! सामने लिया. अपना स्वरूप सम्यग्दर्शन, ज्ञान सहित स्वरूप की रमणता और अट्टाईस मूलगुण का विकल्प, वह तो प्रयत्न आचार है, उस भूमिका के योग्य आचार है. ऐसी स्थिति में अशुद्ध उपयोग का सदभाव है. उसको अहिसक कहते हैं. देजो ! शुभराग है, विकल्प की भूमिका (है). अट्टाईस विकल्प ऐसे होने याहिये, एतना. और धर्म की शुद्ध परिणति है तो उनको अहिसक कहते हैं. हिंसा और अहिंसा की व्याख्या. (अज्ञानी तो माने कि), पर जो मरे तो हिंसा और न मारे तो अहिंसा. पर के साथ क्या (लेनादेना) ? (पर को) कौन मार सकता है ? तेरे भाव में (हिंसा-अहिंसा है). ये सब न्यायाधीश से अलग बात है, सूक्ष्म बात है. आप के न्याय की बातें तो समजने जैसी होती हैं. आडा..डा...!

कहते हैं कि, जहां उस भूमिका के आगे बढ़कर जो भाव नहीं होता, ऐसे आचार से प्रसिद्ध होनेवाला अशुद्धोपयोग का असद्भाव अहिसक है. यह अहिसक है, उसको अहिंसा कहने में आती है. आ..डा...! देजो, दशा तो देजो ! (अज्ञानी तो कहे), पर को न मारे, ऐसा है, वैसा है तो अहिंसा है. वह अहिंसा की व्याख्या डी नहीं है. अपना आनंद और चैतन्यप्राण ध्रुव अजंडानंद भगवान की जतना नहीं करके राग की और पर की जतना करने जाये तो हिंसा होती है. दुनिया से अहिंसा की व्याख्या डी दूसरी है. आडा..डा...!

मुमुक्षु :- किसी को ज्यादा न आवे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- मार्ग तो ऐसा है, भाई ! यह तो थोड़ी-थोड़ी व्याख्या करते

हैं. उसमें वल कलते हैं. समज में आया ?

भूमिका - जलं नलरुवल परलशलतल पंयड गुषलस्थलन के डुगुड और छुके गुषलस्थलन के डुगुड डुई तु डसके डुरडलषल डें डसके वलकलुड की डरुडलडल डुतुतु डै, डससे आगे जलडे तु भूमलकल डें डलसल डुतुतु डै. डलसल से डंधन डुतुतु डै. आडल..डल...! 'कुडुडुडल डरके आशुरडसे डुनेवलडे डेशडलतुर डु डंधकल अडलवल डुनेसे...' वलसुतुवलक डगवलनआतुडल कल आनंद और सुवरुड की रडलषलतल की शलंतल, आनंद और डस भूमलकल के डुगुड अडुडलईस डूलगुषल (कल) वलकलुड (डुतुतु डै), डस जलु कु 'डरके आशुरडसे डुनेवलडे डेशडलतुर डु डंधकल अडलवल...' डै. डु !

'जलडें डूलते डुडे कडलकल डलंतल...' आडल..डल...! जल डें डुनेडर डु कडल नलरुव डै. जल डें डसकल डतुतु ऐसल कुरी कुरी डै, डतुते की रुवलंडी डुतुतु डै तु (डसे) जल छुडे नडीं. रुवलंडी सडजते हैं ? सुखुड डुतुतु डै. कडल डें सुखुड रुवलंडी (डुतुतु डै), डस कलरषल से डसकु जल कल डेड नडीं, ऐसल कलते हैं. डेडु ! डूल डलड डें डै, डलं ! डूल डलड डें डै. 'कडलं व जले डलरुवलडे' अडुडलईल डूलगुषल डुनेडर डु नलरुव कलने डें आतु डै.

अडने आनंद सुवरुड की रडलषलतल, आनंद की डलरलतुर डशल, तीन कषलड कल अडलवल डै और अडुडलईस डूलगुषल डै तु डु डसकु नलरुव कलने डें आया डै. डस भूमलकल के डुगुड डै डस अडेकुषल से (डलत डै). अडु वल (अडेकुषल) डलतुतु डै. 'सडडसलर' कल अधलकलर डरुशनडूरुवक डलतल डै, 'डुकुष अधलकलर' (डें) ऐसल कडे कल, डर की अडलसल, पंड डलडलरत कल डरलषलडलड डलडर डै.

डुडुकुषु :- डुरतलकडलषल कु डलडर कलते हैं.

डुडुडु गुरुडेवशुरी :- डुरतलकडलषल डलडर डै. डलड डगे (तु) डुरलडशुवलत डेनल वलड डलडर डै. शुडलरलग डै न, वलकलुड डै न ! वलकलुड की वृतुतल कल डतुथलन डुतुतु डै. सुवरुड डें वल डुलज कलडल डै ? डलडल कलते हैं कल, डसकु डरुडलडल डें वल शुडु डै, अडलसक डै, डंध नडीं, नलरुव डै. कुन-सुल अडेकुषल से (डलत) डलतुतु डै, सडजनल डलडलडे न. 'जुडलं जुडलं जे जे डुगुड छे, तलडलं सडजडुं तेड' ऐक डु तलरड डलत कलरते रडे तु नडीं डलतल. डल तु वुतुरलरलगडलरुग डै. आडल..डल...! सलधु नलड धलरषल कलनेवलडे ने ऐसल कडुल सुनल नडीं. वसुतुर-डलतुर रडे और (डलने कल) सलधु डै. आडल..डल...! ऐ..ई...! डलडलं तु कलते हैं कल, वसुतुर-

પાત્ર છોડકર નગ્ન રહે ઔર ઉસકી ચારિત્રદશા હો, અઢાઈસ મૂલગુણ હો ઔર ઉસસે આગે બઢ જાયે તો હિંસા હોતી હૈ. આહા...હા...! સમજ મેં આયા ? (ઉસસે) બંધ હોતા હૈ.

‘ઝૂલતે હુએ કમલકી...’ ભાષા દેખો ! જલ મેં ઝૂલતે હુએ. મુનિ તો જડ કી ક્રિયા સે ચલતે હેં ન ? (વહ તો) જડ કી ક્રિયા હૈ, અપની ક્રિયા (નહીં). મેં તો જ્ઞાનાનંદ સ્વભાવ હૂં. ઐસે અપને જ્ઞાતા-દષ્ટા કા ભાન રખકર અઢાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ હુઆ તો કહતે હેં ક્રિ, જલ મેં ઝૂલતે હુએ કમલ કી ભાંતિ. આહા...હા...! (ઐસે કમલ કી) ‘ભાંતિ નિર્લેપતાકી પ્રસિદ્ધિ હૈ.’ મુનિ કો લેપ નહીં લગતા, ઐસી પ્રસિદ્ધિ હોતી હૈ.

‘ઇસલિયે ઉન-ઉન સર્વપ્રકારસે અશુદ્ધોપયોગરૂપ અન્તરંગ છોદ નિષેધ્ય – ત્યાગને યોગ્ય હૈ,...’ ઉસ કારણ સે અંતરંગ (મેં) રાગ કી તીવ્રતા આ જાના. અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, જ્ઞાતા કી સુખબુદ્ધિ કી થોડા આસક્તિ કા ભાવ (આ જાયે) તો કહતે હેં ક્રિ, અંતરંગ છોદ હૈ. વહ નિષેધ્ય હૈ. ‘જિન-જિન પ્રકારોસે ઉસકા આયતનમાત્રભૂત પરપ્રાણવ્યપરોપરૂપ બહિરંગ છોદ અત્યંત નિષિદ્ધ હૈ.’ ઉસ કારણ સે કહતે હેં. અંતરંગ છોદ હુઆ ન, ઉસમેં જો બાહ્ય મેં છહકાય કી હિંસાદિ નિમિત્ત હૈ, ઉસકા આયતનમાત્ર, નિમિત્તમાત્ર, સ્થાનમાત્ર ઉપચારમાત્ર પર હૈ. ઉસકા બહિરંગ છોદ ભી નિષેધ્ય હૈ. યહાં અંતરંગ નિષેધ્ય હુઆ તો ઉસકા ભી નિષેધ્ય સમજ લેના. બહુત સૂક્ષ્મ બાત, ભાઈ ! ઐસા કભી સુના ભી નહીં હો, લો ! ઉસકા ભાવાર્થ (વિશેષ લેંગે).

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



અષાઢ વદ ૧, સોમવાર તા. ૩૦-૦૬-૧૯૬૯

ગાથા - ૨૧૮, ૨૧૯, ૨૨૦ શ્લોક-૧૪,

પ્રવચન નંબર-૨૧૬

‘પ્રવચનસાર’ ૨૧૮ ગાથા, એનો ભાવાર્થ છે, ભાવાર્થ. અત્યારનો અધિકાર સવાર કરતા જરી બીજી જાત હે. સવારે તો સમ્યગ્દર્શનની પ્રધાનતા કયની (ચાલે) છે અને અત્યારે સાધુપણું - મોક્ષનું કારણ ચારિત્ર દશા, એના વિના મુક્તિ થાય નહિ, એ ચારિત્રનું આચરણ નિશ્ચય કેવું હોય, એમાં વ્યવહાર કેવો હોય એની વાત ચાલે છે. ભાવાર્થમાં છે, જુઓ !

‘શાસ્ત્રમાં અપ્રયત્ન-આચારવંત અશુદ્ધોપયોગીને છ કાયનો હિંસક કહ્યો છે...’ શું કહ્યું ? સાધુ થઈને એને યોગ્ય આચરણ ન કરતા અપ્રયત્ન આચાર એટલે પ્રમાદ આદિના આચરણ કરે તો તેને અશુદ્ધ ઉપયોગી કહ્યો છે. તેથી તેને છ કાયનો હિંસક કહ્યો છે.

પ્રશ્ન :- મુનિ થઈને છ કાયનો હિંસક ?

સમાધાન :- હા, મુનિ નામ ધરાવે એને છ કાયની હિંસા છે. રાગના પરિણામ એને યોગ્યથી વધારે કરે, ભૂમિકામાં જે પ્રમાણે જોઈએ એમ ન હોય અને વધારે તીવ્ર રાગ કરે તો અશુદ્ધોપયોગી - મેલા પરિણામવાળો છે. તો એ હિંસા જ કરે છે, છ કાયની હિંસા કરનારો છે.

‘અને પ્રયત્ન-આચારવંત...’ આત્માનું સમ્યગ્દર્શન અને ચારિત્રની વીતરાગ દશા અને એ પૂર્વક એને અક્રિયાવીસ મૂલગુણનો પંચ મહાવ્રતનો વિકલ્પ આદિ હોય એવાને શુદ્ધ ઉપયોગી કહ્યા છે, એને અહિંસક કહ્યો છે. ‘તેથી શાસ્ત્રમાં જે જે પ્રકારે છ કાયની હિંસાનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો હોય,...’ શાસ્ત્રમાં છ કાયની હિંસાનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો હોય ત્યાં ‘સર્વ પ્રકારે અશુદ્ધોપયોગનો નિષેધ સમજવો.’ ઝીણી વાત છે થોડી. ખરેખર તો અંદર આત્મામાં વીતરાગ પરિણામ અને શુભ વિકલ્પ જે એની હદના છે, એથી આગળ જાય તો તે અશુદ્ધ

અથૈકાન્તિકાન્તરઙ્ગચ્છેદત્વાદુપધિસ્તદ્વત્પ્રતિષેધ્ય ઇત્યુપદિશતિ-

હવદિ વ ણ હવદિ બંધો મદમ્હિ જીવેઽથ કાયચેદ્દમ્હિ ।
બંધો ધ્રુવમુવધીદો ઇદિ સમણા છઙ્ગિયા સવ્વં ॥૨૧૧ ॥

ભવતિ વા ન ભવતિ બન્ધો મૃતે જીવેઽથ કાયચેષ્ટાયામ્ ।
બન્ધો ધ્રુવમુપધેરિતિ શ્રમણાસ્ત્યક્તબન્તઃ સર્વમ્ ॥૨૧૧ ॥

યથા હિ કાયવ્યાપારપૂર્વકસ્ય પરપ્રાણવ્યપરોપસ્યાશુદ્ધોપયોગસન્દ્રાવાસન્દ્રાવાભ્યામનૈકાન્તિકબન્ધત્વેન છેદત્વમનૈકાન્તિકમિષ્ટં, ન ખલુ તથોપધેઃ, તસ્ય સર્વથા તદવિનાભાવિત્વપ્રસિદ્ધચ-

અથ બહિરઙ્ગજીવઘાતે બન્ધો ભવતિ, ન ભવતિ વા, પરિગ્રહે સતિ નિયમેન ભવતીતિ પ્રતિપાદયતિ-
હવદિ વ ણ હવદિ બંધો ભવતિ વા ન ભવતિ બન્ધઃ । કસ્મિન્સતિ । મદમ્હિ જીવે મૃતે સત્યન્યજીવે । અથ

ઉપયોગ છે, હિંસક છે, ચારિત્રનો છેદ કરનાર છે. ઝીણી વાત છે આખી. ‘તે તે સર્વ પ્રકારે અશુદ્ધોપયોગનો નિષેધ સમજવો.’ એ ૨૧૮ ગાથાની ટીકા હતી (તેનો ભાવાર્થ પૂરો થયો).

‘હવે ઉપધિને (–પરિગ્રહને) એકાંતિક અંતરંગ-છેદપણું હોવાથી ઉપધિ અંતરંગ છેદની માફક છોડવાયોગ્ય છે એમ ઉપદેશે છે :–’ ઇ શું કહે છે ? કે, વસ્ત્ર-પાત્ર રાખવા એની મર્યાદા જે મુનિને વસ્ત્ર-પાત્ર ન હોય અને એને ઠેકાણે વસ્ત્રનો કટકો કે પાત્ર આદિની મર્યાદાથી કંઈ વિશેષ રાખે તો એને એકાંત બંધન છે. એને બંધન જ છે, એને સાધુપણું રહેતું નથી. આ ઝીણી વાત છે. ઇ કહેશે, જુઓ ! ‘(–પરિગ્રહને) એકાંતિક અંતરંગ-છેદપણું હોવાથી...’ એની મર્યાદાથી જરી વસ્ત્રનો કટકો, તલતુષ માત્ર એટલું પણ જો વસ્ત્રને રાખે તો એની હદમાં વસ્ત્રનો ટુકડો પણ મુનિને ન હોય. મુનિને એની દશા હોય છે. સમજાય છે ?

એની મર્યાદા સિવાય પરિગ્રહ રાખે. પરિગ્રહના ઘણા પ્રકાર હોય છે. શીશપેન હોય, ચશ્માં હોય... સમજાય છે ? લાલટેન ઇ રાખતા હશે ? લાલટેન ! લાલટેન રાખે ? જરી

દૈકાન્તિકાશુદ્ધોપયોગસદ્ભાવસ્યૈકાન્તિકબન્ધત્વેન છેદત્વમૈકાન્તિકમેવ । અત એવ ભગવન્તોઽર્હન્તઃ
પરમાઃ શ્રમણાઃ સ્વયમેવ પ્રાગેવ સર્વમેવોપધિં પ્રતિષિદ્ધવન્તઃ । અત એવ ચાપરૈરપ્યન્તરઙ્ગચ્છેદવત્ત-
દનાન્તરીયકત્વાત્પ્રાગેવ સર્વ એવોપધિઃ પ્રતિષેધ્યઃ ॥૨૧૯ ॥

અહો । કસ્યાં સત્યામ્ । કાયચેદ્વમ્હિ કાયચેષ્ટાયામ્ । તર્હિ કથં બન્ધો ભવતિ । બંધો ધ્રુવમુવધીદો
બન્ધો ભવતિ ધ્રુવં નિશ્ચિતમ્ । કસ્માત્ । ઉપધેઃ પરિગ્રહાત્સકાશાત્ । ઇદિ ઇતિ હેતોઃ સમણા છઙ્ગિયા
સર્વં શ્રમણા મહાશ્રમણાઃ સર્વજ્ઞાઃ પૂર્વ દીક્ષાકાલે શુદ્ધબુદ્ધૈકસ્વભાવં નિજાત્માનમેવ પરિગ્રહં કૃત્વા,
શેષં સમસ્તં બાહ્યાભ્યન્તરપરિગ્રહં છર્દિતવન્તસ્ત્યક્તવન્તઃ । એવં જ્ઞાત્વા શેષતપોધનૈરપિ નિજપરમાત્મપરિગ્રહં

હવે ઉપધિને (-પરિગ્રહને) એકાંતિક અંતરંગ-છેદપણું હોવાથી ઉપધિ અંતરંગ છેદની
માફક છોડવાયોગ્ય છે એમ ઉપદેશે છે :-

દૈહિક ક્રિયા થકી જીવ મરતાં બંધ થાય-ન થાય છે,
પરિગ્રહ થકી ધ્રુવ બંધ, તેથી સમસ્ત છોડ્યો યોગીએ. ૨૧૯.

અન્વયાર્થ :- [અથ] હવે (ઉપધિ વિષે એમ છે કે), [કાયચેષ્ટાયામ્] કાયચેષ્ટાપૂર્વક [જીવે

અંજવાળુ (પડે), વાંચવા માટે, ઘડિયાળ રાખે, બેટરી રાખે એ બધો પરિગ્રહ એકાંત બંધનું
કારણ છે, એમ સિદ્ધ કરે છે. અંતરંગ-છેદ હોવાથી ‘ઉપધિ અંતરંગ છેદની માફક છોડવાયોગ્ય
છે...’ હવે કહે છે, જુઓ ! ૨૧૯ (ગાથા).

હવદિ વ ણ હવદિ બંધો મદમ્હિ જીવેઽધ કાયચેદ્વમ્હિ ।
બંધો ધ્રુવમુવધીદો ઇદિ સમણા છઙ્ગિયા સર્વં ॥૨૧૯ ॥

દૈહિક ક્રિયા થકી જીવ મરતાં બંધ થાય-ન થાય છે,
પરિગ્રહ થકી ધ્રુવ બંધ, તેથી સમસ્ત છોડ્યો યોગીએ. ૨૧૯.

સ્વીકારં કૃત્વા, શેષઃ સર્વોઽપિ પરિગ્રહો મનોવચનકાયૈઃ કૃતકારિતાનુમતૈશ્ચ ત્યજનીય ઇતિ । અત્રેદમુક્તં ભવતિ-શુદ્ધચૈતન્યરૂપનિશ્ચયપ્રાણે રાગાદિપરિણામરૂપનિશ્ચયહિંસયા પાતિતે સતિ નિયમેન બન્ધો ભવતિ । પરજીવઘાતે પુનર્ભવતિ વા ન ભવતીતિ નિયમો નાસ્તિ, પરદ્રવ્યે મમત્વરૂપમૂર્છાપરિગ્રહેણ તુ નિયમેન ભવત્યેવેતિ ॥૨૧૯ ॥

મૃતે] જીવ મરતાં [બન્ધઃ] બંધ [ભવતિ] થાય છે [વા] અથવા [ન ભવતિ] નથી થતો; [ઉપધેઃ] (પણ) ઉપધિથી-પરિગ્રહથી [ધ્રુવમ્ બન્ધઃ] નક્કી બંધ થાય છે; [ઇતિ] તેથી [શ્રમણાઃ] શ્રમણોએ (અર્હતદેવોએ) [સર્વ] સર્વ પરિગ્રહને [ત્યક્તવન્તઃ] છોડ્યો છે.

ટીકા :- જેમ કાયવ્યાપારપૂર્વક પરપ્રાણવ્યાપરોપ અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવ અને અસદ્ભાવ વડે અનેકાંતિક બંધરૂપ હોવાથી તેને (કાયવ્યાપારપૂર્વક પરપ્રાણવ્યાપરોપને) છેદપણું અનેકાંતિક માનવામાં આવ્યું છે, તેમ ઉપધિનું-પરિગ્રહનું નથી; પરિગ્રહ સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ વિના હોતા નથી એવું જે પરિગ્રહનું સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ સાથે અવિનાભાવીપણું તેનાથી પ્રસિદ્ધ થતા એકાંતિક અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવને લીધે પરિગ્રહ તો એકાંતિક બંધરૂપ છે, માટે તેને (-પરિગ્રહને) છેદપણું

એની ટીકા. જરી આ વાસ્તવિક તત્ત્વ ચારિત્ર શું છે અને સાધુપદ કેવું છે, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગ કેવલજ્ઞાનીએ જોયું એનાથી ઓછો-વત્તો, અધિક અને વિપરીત ભાવ હોય તો તે સાધુ હોઈ શકે નહિ. સમજાય છે કાંઈ ? ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! સમ્યગ્દર્શનની વાત તો લોકોને જરી ઘણા વખતથી ચાલે એટલે (સમજાય). અખંડ આનંદનો અનુભવ, શુદ્ધ ચૈતન્યનો અનુભવ, આનંદનો (અનુભવ થાય) એનું નામ સમ્યગ્દર્શન (છે). એ વિના ક્યાંય પણ દયા, દાન, વ્રતના વિકલ્પ, રાગમાં ધર્મ માનવો એ મિથ્યાત્વ ભાવ અને અધર્મ ભાવ છે. સમજાય છે કાંઈ ?

અહીંયાં તો સાધુપદ જે ચારિત્રપદ છે, સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ જોયું અને મુનિઓ પોતે અનુભવીને કહે છે કે, અમારું ચારિત્રપદ અને ચરણાનુયોગની દશા આવી હોય છે. એ રીતે એને જાણવું અને બરાબર શ્રદ્ધવું જોઈએ.

કહે છે કે, જેમ કાયવ્યાપારપૂર્વક પરપ્રાણવ્યાપરોપ અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવ અને અસદ્ભાવ વડે અનેકાંતિક બંધરૂપ હોવાથી તેને (કાયવ્યાપારપૂર્વક પરપ્રાણવ્યાપરોપને) છેદપણું

એકાંતિક જ છે. તેથી જ ભગવંત અર્હતોએ-પરમ શ્રમણોએ-પોતે જ પ્રથમ જ બધાય પરિગ્રહને છોડ્યો છે; અને તેથી જ બીજાઓએ પણ, અંતરંગ છેદની માફક, પ્રથમ જ બધોય પરિગ્રહ છોડવાયોગ્ય છે, કારણ કે તે (પરિગ્રહ) અંતરંગ છેદ વિના હોતો નથી.

ભાવાર્થ :- અશુદ્ધોપયોગનો અસદ્ભાવ હોય તોપણ કાયાની હલનચલનાદિ ક્રિયા થતાં પર જીવોના પ્રાણોનો ઘાત થઈ જાય છે. માટે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોના ઘાતથી બંધ થવાનો નિયમ નથી;- અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવમાં થતો જે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોનો ઘાત તેનાથી તો બંધ થાય છે, અને અશુદ્ધોપયોગના અસદ્ભાવમાં થતો જે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોનો ઘાત તેનાથી બંધ થતો નથી. આ રીતે કાયચેષ્ટાપૂર્વક થતા પરપ્રાણોના ઘાતથી બંધ થવાનું અનેકાંતિક હોવાથી તેને છેદપણું અનેકાંતિક છે-નિયમરૂપ નથી.

જેમ ભાવ વિના પણ પરપ્રાણોનો ઘાત થઈ જાય છે, તેમ ભાવ ન હોય તોપણ પરિગ્રહનું ગ્રહણ થાય એમ કદી બને નહિ. જ્યાં પરિગ્રહનું ગ્રહણ હોય છે ત્યાં અશુદ્ધોપયોગનો સદ્ભાવ અવશ્ય હોય જ છે. માટે પરિગ્રહથી બંધ થવાનું તો એકાંતિક-નિશ્ચિતનિયમરૂપ છે. તેથી પરિગ્રહને છેદપણું એકાંતિક છે. આમ હોવાથી જ પરમ શ્રમણ એવા અર્હતભગવંતોએ પ્રથમથી જ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો છે અને અન્ય શ્રમણોએ પણ પ્રથમથી જ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૨૧૯.

અનેકાંતિક માનવામાં આવ્યું છે,...' ભાષા એટલી બધી (આકરી છે). કહે છે કે, આ શરીર છે ને, ચાલે એમાં કોઈ જીવ મરી જાય, એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, લીલોતરી (આવી જાય) તો કાયાના વ્યાપારમાં પરપ્રાણ - એકેન્દ્રિય આદિ જીવનો નાશ થાય. વનસ્પતિનો, પાણીનો, અગ્નિનો, વાયુનો એ આદિ(નો નાશ થાય) તો અશુદ્ધ ઉપયોગનો સદ્ભાવ (છે). જો એમાં અશુદ્ધ ભાવ હોય તો એને પાપ થાય. પ્રાણી મર્યો માટે પાપ થાય એમ નથી.

પ્રશ્ન :- કોઈ જીવને એમ હશે કે બધાયને એમ હશે ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એટલે ?

પ્રશ્ન :- બધાને જીવ મરી જાય પછી પાપ લાગે કે ?

સમાધાન :- ઇ જ કહે છે. જો અશુદ્ધ ઉપયોગ હોય તો બંધ થાય અને અશુદ્ધ (ઉપયોગના) 'અસદ્ભાવ વડે...' એ અશુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય અને જીવ મરી જાય તો બંધ

ન થાય. અહીંયાં હવે વાતને ઉપધિમાં લઈ જવી છે. ઝીણી વાત છે. તત્ત્વનું સ્વરૂપ સર્વજ્ઞે કહેલું ચારિત્રનું સંતનું સ્વરૂપ કેવું હોય, એવું એનું વાસ્તવિક (સ્વરૂપ) અનંતકાળથી પ્રતીત - શ્રદ્ધામાં લીધું નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે કે, જો પરપ્રાણી એકેન્દ્રિય આદિ મરે, તો અહીં અશુદ્ધ ઉપયોગ હોય તો બંધ થાય અને અશુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય તો પરપ્રાણીથી એને હિંસાનું બંધન થાય નહિ. એ અનેકાંતિક છે એટલે કે એમાં નિયમ નથી કે બંધ થાય જ એવો એમાં નિયમ નથી. પરપ્રાણી મરતાં બંધ થાય જ એવો નિયમ નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

‘તેમ ઉપધિનું...’ નથી. એમ પરિગ્રહનું નથી. કોઈ કહે કે, અમે ચશ્માં રાખીએ છીએ, ઘડિયાળ રાખીએ છીએ, થોડું અમારે કારણસર આ કાગળ લખીએ છીએ, શીશપેન રાખીએ છીએ તો એ બધો અમારે પરિગ્રહ કહેવાય કે નહિ ? એનાથી અમારો ભાવ મૂર્છા ન હોય તો બંધ ન હોય અને મૂર્છા હોય તો બંધ હોય. એમ નથી. એ રાખે છે એને મૂર્છા છે જ, એને છેદ છે જ, એને સંયમનો છેદ જ છે. ભાઈ !

પ્રશ્ન :- ઉદાસીનભાવે રાખે તો ?

સમાધાન :- ઈ જ અહીંયાં કહે છે. એ જ કહે છે કે, ભાઈ ! આત્માની દશા જ્યાં ચારિત્રની હોય છે એને ઠેકાણે એમાં એની યોગ્યતા વિના કંઈપણ પરિગ્રહ, એક ટુકડો રાખે, એક તલતુષ માત્ર (રાખે તો ત્યાં છેદ થાય છે). સમજાય છે ? લોઢાની કે વસ્ત્રની એક કટકી (રાખે), લોઢાની આવે છે ને ? શું કહેવાય આ ભરાવવાની ? ટાંકણી. ટાંકણી આમ દાબવા માટે રાખે, ફલાણું રાખે, એટલો પણ જો પરિગ્રહ હોય તો એને મુનિપણું રહેતું નથી, એમ કહે છે. એવી વાત છે, બાપા ! આ..હા...! લોકોએ તત્ત્વની વાત સાંભળી નથી. એમાં એમ કહે કે, આ ભાઈ કહે છે એમ કે, એમાં અમને મૂર્છા નથી, ઉદાસીન ભાવે રાખીએ તો ? ભાઈ ! ભગવાને એના માટે તો આ ગાથા લીધી છે. બાપુ ! માર્ગ કોઈ જુદો છે, ભાઈ ! અનંતકાળનો તરણનો ઉપાય, મોક્ષનો ઉપાય, તરણનો ઉપાય બાપુ ! અલૌકિક છે. સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે કે, હાલતાં-ચાલતાં કોઈ જીવ મરી જાય છતાં ત્યાં ઉપયોગમાં ફેરફાર હોય તો જીવ બંધન થાય. ઉપયોગમાં ફેર ન હોય તો એને બંધન થાય નહિ. ત્યાં ઉદાસનીતા હોય તો બંધન ન થાય. ત્યાં લાગુ પડે. પણ કોઈ કહે કે, અમે ખાસ બહુ ઠંડી લાગે છે, એ કરતાં ચારિત્ર નભાવવા માટે એક અમે કટકો, નાનો કટકો રાખીએ. એટલો પણ

પરિગ્રહનો કટકો હોય (તો) નિશ્ચયથી તેને અંતર છેદ છે, એકાંત બંધન છે, એકાંત હિંસક પ્રાણી છે એમ અહીંયાં કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? જુઓ !

‘પરિગ્રહ સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ વિના હોતો નથી...’ આહા..હા...! એક ટાંચણી, એક કપડાનો કટકો, એક કાગળનો કટકો, એક શીશપેનનો કટકો... સમજાય છે ? રાખવાની બુદ્ધિ, અહીં રાખવાની (બુદ્ધિ) છે, એને કહે છે કે, એને એનો અશુદ્ધ વેપાર જ છે, એના પરિણામ મેલા જ છે. કોઈ એમ કહે કે, અમારા પ્રયોજન માટે રાખ્યું છે અને એમાં આ છે તો કહે છે, મૂઢ મિથ્યાદષ્ટિ છે. તારી દષ્ટિમાં સત્યના સ્વરૂપની ખબર નથી. ભાઈ ! આવું છે, કામ આકરું ભારે. બહુ માથું દુઃખે તો એક જરી પાતળી દોરી જોઈએ. બાંધીને રાખે. તો કહે છે કે, એનો સંયમ રહેતો નથી. સંયમનો છેદ છે, અંતરછેદ છે એમ અહીંયાં કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? આંગળીમાં આટલો વાઢ પડી ગયો, કપાણી (અને) જરી એક પાંદડાંનો કટકો લઈને બાંધે. પાંદડાં સમજતે હેં ? પત્તા.. પત્તા. (એ) પરિગ્રહ છે.

મુમુક્ષુ :- કાગજ બાંધ તો ?

સમાધાન :- કાગજ કપડેમેં સે હી બનતા હે ન. કપડેમેં સે બનતા હે, ઉસમેં સે બનતા હે. આહા..હા...! માર્ગ તો એવો છે, ભાઈ ! સમજાય છે કાંઈ ? ભાઈ ! ત્યાં ઉદાસીન ન કામ આવે. ઉદાસીન હોય તો રાખવાનો વિકલ્પ આવ્યો કેમ ?

મુમુક્ષુ :- પ્લાસ્ટિકના હોય તો વાંધો નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તે દિ’ પ્લાસ્ટિક નહોતું. આ તુલસીમાં છે ને, તેરાપંથીમાં લુગડાં તો રાખે, એ તો ગૃહીતપણું (છે) છતાં એની મા છે. તુલસી હમણાં ગુજરી ગયા, આચાર્યની મા હતા, બહુ વૃદ્ધ (હતા). પછી પ્લાસ્ટિકના જોડાની છૂટ આપી. જોડા સમજે ? જૂતા.. જૂતા.. પ્લાસ્ટિકના જૂતા. વૃદ્ધ છે ને (એટલે). એક વસ્ત્ર રાખે છે અને મુનિપણું માને છે એ જ મહા જૈનદર્શનથી, ભગવાન ‘મહાવીર’થી વિપરીત માન્યતા છે, મિથ્યાદષ્ટિ છે એમ કહે છે. એમાં પ્લાસ્ટિકના જોડા (વાપરે). આ પ્લાસ્ટિક થાય છે ને ? અમારે આ ભાઈ ઘણું પ્લાસ્ટિક કરે છે. નાના નાના છાપે છે, પાતળા ઘણી જાતના થાય છે. બહુ સાધારણ પાતળું હોય તો ગરમી ન લાગે અને ચલાય.

ભગવાન પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ તીર્થંકર કહે છે અમે એમ જાણ્યું છે. એટલો ટુકડો પણ જો રાખે તો એને બંધન, એકાંત બંધન છે. પ્રાણી મરે કે ન મરે એની સાથે બંધન છે નહિ. સમજાય છે કાંઈ ? જુઓ ! પરમાત્માનો માર્ગ ! આહા..હા...! આ તો સાથે મોટરું,

ગાડા (રાખે). સમજાય છે ? બાપા ! માર્ગ બાપુ બીજો છે, ભાઈ ! આ દુનિયા માનશે. દુનિયા તો ગાંડી છે, પાગલ દુનિયા (છે). દુનિયામાં ચાલશે પણ માર્ગમાં નહિ ચાલે. આ..હા...!

જુઓ ! કહે છે, ‘પરિગ્રહ સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ વિના હોતો નથી એવું જે પરિગ્રહનું સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ સાથે અવિનાભાવીપણું...’ દેખો ! જીવ મરે અને અશુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય, જીવ મરે અને અશુદ્ધ ઉપયોગ હોય એની સાથે નિયમ નથી. પણ પરિગ્રહ રાખે અને અશુદ્ધ ઉપયોગ ન હોય એમ હોઈ શકે નહિ. એમ કહે છે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? ભાઈ ! ચારિત્ર માર્ગ ... એને નથી ખપતું, એની દશાથી થોડો આગળ ગયો તો કહે છે કે, એનો વેપાર અશુદ્ધ જ છે. એને ખબર હોય, ન ખબર હોય પણ એ અશુદ્ધ વેપાર છે. અને એમાંથી એ વસ્ત્રનો, કાગળનો કટકો પણ રાખે, લાવો.. લાવો લખી લઉં, એક કટકો રાખું (એમ કરે તો એ અશુદ્ધોપયોગ છે). પણ જંગલમાં મુનિ રાખે છે ને ? એ નહિ, એ તો તાડપત્ર હોય, પડ્યા હોય એમાં અક્ષર લખી લે. એ પાછા મૂકીને ચાલ્યા જાય, એને કાંઈ પડી નથી. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ‘ધરસેન’ મુનિએ કાગળ લખ્યો હતો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ તો એક સાધારણ જણાવવાનો હેતુ હતો. પણ રાખું અને આ મારે જરૂર છે, એવો રાખે તો કહે છે કે, એને એકાંત પરિગ્રહ અને બંધનનું કારણ છે. છે એમાં, પણ છે કે નહિ ? આ ટીકા દેખો ને, સામે પડી છે કે નહિ ?

કાયના વેપારથી પરપ્રાણી મરે કે ન મરે તેની સાથે આત્માને બંધનનો નિયમ નથી પણ પરિગ્રહ નાનામાં નાનો તલતુષ માત્ર પણ રાખે તો તેને પરિગ્રહથી બંધનનો નિયમ છે. બંધન નિયમથી થાય, હિંસા નિયમથી થાય, ત્યાં મુનિપણું રહેતું નથી. આહા..હા...! ભારે વાત. સમજાય છે કાંઈ ? એવી દશા આવ્યા વિના ચારિત્રપણું હોય નહિ, એ વિના એની મુક્તિ થાય નહિ. વાત એવી છે, ભાઈ ! સમજાય છે કાંઈ ?

‘સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ સાથે અવિનાભાવીપણું...’ છે. દેખો ! જ્યાં જ્યાં વસ્ત્રાદિનો ટુકડો રાખવાનો ભાવ થયો, ત્યાં ત્યાં તેનો અશુદ્ધ વેપાર અવિનાભાવી (છે). એટલે અશુદ્ધ વેપાર હોય જ. સમજાય છે કાંઈ ? સંપ્રદાયની દષ્ટિવાળાને એવું લાગે આ. આવો માર્ગ ! તમારો દિગંબરનો માર્ગ એવો હશે, અમારો માર્ગ બીજો છે, એમ કહે. એમ નથી, ભાઈ ! માર્ગ જ આ છે. અનાદિ સનાતન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાની પરમાત્માએ કહેલું સ્વરૂપ અનાદિનું આવું છે. વચમાં બધા ગોટા ઉડાડ્યા એ જરીયે માર્ગ નથી. સમજાય છે કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- તરણાએ ડુંગર તોડ્યો હતો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તરણાએ ડુંગર ક્યાં તોડ્યો હતો ? એમ કે થોડો કટકો (રાખે) ને આવું થાય ? એમ કહે છે. મહાહિંસક છે. કહે છે કે, એ મહા પાંચ ઇન્દ્રિયનો જીતનાર, આત્મસ્વરૂપની રમણતા અને વીતરાગી ચારિત્ર જ્યાં હોય ત્યાં મુનિપણું હોય. એને તો પંચ મહાવ્રતાદિના વિકલ્પની મર્યાદા હોય. એથી આ જરી રાખવા જાય છે પણ ત્યાં એને નથી જીવની શ્રદ્ધા, નથી આસ્રવની શ્રદ્ધા, નથી સંવરની શ્રદ્ધા, નથી અજીવની શ્રદ્ધા, નથી બંધની શ્રદ્ધા, નથી મોક્ષના ઉપાયની હદ કેટલી હોય એની શ્રદ્ધા. ચીભડાના ચોરને ફાંસી, એમ નથી. ચીભડા કો તમારે મેં કહતે હૈં ન ? કાકડી કા ચોર. કકડી કે ચોર કો કટાર ન મારી. આવે છે, આપણે ભક્તિમાં આવે છે. આહા..હા...!

નિર્ગ્રંથ કહેવાય, મુનિ તો નિર્ગ્રંથ હોય. ગ્રંથ નામ મિથ્યાત્વની ગાંઠથી તો નીકળી ગયો હોય પણ રાગના આવા ભાવથી પણ નીકળી ગયેલ હોય. એવી દશાને વીતરાગ નગ્ન દશા, અઠ્યાવીસ મૂલગુણના વિકલ્પ (હોય). સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે, ‘પરિગ્રહનું સર્વથા અશુદ્ધોપયોગ સાથે અવિનાભાવીપણું...’ (છે) એટલે સાથે હોય જ. પરિગ્રહ કંઈ પણ રાખ્યો અને અશુદ્ધ ઉપયોગ નથી, મેલા ભાવ નથી એમ હોઈ શકે નહિ. ‘તેનાથી પ્રસિદ્ધ થયા એકાંતિક અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવને લીધે પરિગ્રહ તો એકાંતિક બંધરૂપ છે...’ એકાંતિક બંધરૂપ (છે). અહીંયાં અનેકાંત નહિ. પરિગ્રહ હોય ને બંધ થાય, પરિગ્રહ હોય ને બંધ ન પણ થાય એમ અનેકાંત ત્યાં લાગુ પડે નહિ. ભારે કામ, ભાઈ ! મૂળ સમ્યગ્દર્શનમાં આવું ભાન થતાં એને આવી ચારિત્રની દશા હોય એવી એને પ્રતીતિ ભેગી આવી જાય છે. ચારિત્ર આવું હોય, સંત આવું હોય, મુનિ આવા હોય એવી શ્રદ્ધા આત્માનું અંતર ભાન થતાં તેની સાથે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્ર આવા હોય એવી શ્રદ્ધા આવી જાય છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...!

‘માટે તેને (-પરિગ્રહને) છેદપણું એકાંતિક જ છે.’ એકાંતિક એટલે નિયમરૂપ છે, એમ. તેને પાપ લાગે છે અને સાધુપણું રહેતું નથી તે એકાંત નિયમરૂપ છે. હવે આવી વાતું અમને શું કરવા (કરો છો) ? પણ તારે ચારિત્ર શું દશા છે, તારે તત્ત્વની શ્રદ્ધા કરવી છે કે નહિ ? સમજાય છે કાંઈ ? ચારિત્રવંત ગુરુ કેવી જાતના હોય એની જેને ખબર નથી એને શ્રદ્ધાના ઠેકાણા નથી. જેને-તેને સાધુપણું, મુનિપણું, સંતપણું માની લે... સમજાય છે ? એ દષ્ટિ મિથ્યા છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘તેથી ભગવંત અરહંતોએ...’ દેખો ! પરમાત્મા અરિહંત પરમેશ્વરે કેવળજ્ઞાની પરમાત્માએ ‘અંતરંગ છેદની માફક, પ્રથમ જ બધોય પરિગ્રહ છોડવાયોગ્ય છે, કારણ કે તે (પરિગ્રહ) અંતરંગ છેદ વિના હોતો નથી.’ સમજાણું કાંઈ ? અરિહંત પરમાત્માએ કેવળજ્ઞાન થવા પહેલાં આવી દશા અંગીકાર કરેલી. ‘તેથી બીજાઓએ પણ,...’ છે ને ? ‘પ્રથમ જ બધાય પરિગ્રહને છોડ્યો છે;...’ ભગવાને (પરિગ્રહને છોડ્યો છે), એમ. ‘તેથી જ બીજાઓએ પણ, અંતરંગ છેદની માફક, પ્રથમ જ બધોય પરિગ્રહ છોડવાયોગ્ય છે, કારણ કે તે (પરિગ્રહ) અંતરંગ છેદ વિના હોતો નથી.’ આહા..હા...! કહો, વસ્ત્ર રાખવા, આટલા પોટલા રાખવા એવું સાંભળ્યું છે ? અહીં તો કહે છે, એક ટુકડો તલતુષમાત્ર પરિગ્રહ રાખે અને નામ ધરાવે કે અમે સાધુ, મુનિ (છીએ તો) નિગોદમ્ ગચ્છઈ. એકેન્દ્રિય નિગોદમાં જશે, અનંત સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે. કેમકે માર્ગથી વિપરીતપણું માન્યું, મનાવ્યું અને માન્યતાને અનુમોદન આપ્યું. એવું ઝીણું તત્ત્વ છે, ભાઈ ! કહો, ભાઈ ! આ ભાઈ ત્યાં મોઢા આગળ બેસતા. જય.. જય કરવા ! આહા..હા...! માર્ગ એવો છે, ભાઈ ! આ કાંઈ સર્વજ્ઞે બીજી રીતે કહ્યો છે અને માર્ગ બીજો છે એમ છે નહિ. આવું જ સ્વરૂપ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે કેવળજ્ઞાની તીર્થંકરે જોયું છે એનાથી વિરુદ્ધ માને તો એ ભગવાનને પણ માનતો નથી. ગુરુને માનતો નથી, દેવને માનતો નથી, શાસ્ત્રએ આવું કહ્યું એનાથી વિરુદ્ધ માને તો શાસ્ત્રને પણ માનતો નથી. આકરી વાત છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

ભાવાર્થ :- ‘અશુદ્ધોપયોગનો અસદ્ભાવ હોય...’ આત્માના ધ્યાન સહિત, આનંદ સહિત એને શુભઉપયોગની ભૂમિકા જેટલો હોય તો એને અશુદ્ધ ઉપયોગનો અસદ્ભાવ છે. ‘તોપણ કાયાની હલનચલનાદિ ક્રિયા થતાં પર જીવોના પ્રાણોનો ઘાત થઈ જાય છે.’ જોઈને ચાલે, વિચારીને બોલે. અંતર અનુભવ ચારિત્ર છે એવા જીવને હાલતાંચાલતાં કોઈ જીવનો પ્રાણઘાત થઈ જાય. ‘માટે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોના ઘાતથી બંધ થવાનો નિયમ નથી;...’ કાયચેષ્ટા વડે જીવના પ્રાણ મર્યા તો એનાથી બંધ છે એવો કોઈ નિયમ નથી.

‘અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવમાં થતો જે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોનો ઘાત તેનાથી તો બંધ થાય છે,...’ એ તો પરિણામથી થયો, એ કંઈ કાયચેષ્ટાથી થયો નહિ. ભારે વાતું, ભાઈ ! આચાર્યોએ સંતોએ જંગલમાં રહી આ બધી ટીકાઓ (રચી છે). જંગલમાં બની છે, જંગલમાં ! આ..હા..હા...! છઠ્ઠે-સાતમે ગુણસ્થાને ઝૂલતા હતા. મહા સંત મુનિ અલ્પ કાળે કેવળજ્ઞાન લેનારા ! અલ્પ કાળમાં મોક્ષ લેનારા ! તેણે આવી વાત કરુણા કરીને જગતને કહી. બાપુ !

તને મોટું શલ્ય રહી જશે, હોં ! સાધુપદની દશાથી વિરુદ્ધ ભાવને તેં માન્યો હોય તો તને મોટું મિથ્યાત્વ શલ્ય રહી જશે. એ મિથ્યા શલ્ય ચોરાશીના અવતારનું કારણ છે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ?

પાંચમા શ્રમણ સૂત્રમાં આવે છે નહિ ? સાંજ-સવાર બોલે છે ને ? ‘...’ ચેતાંબર સાધુમાં આવે. ‘...’ એવું આવે છે. ભાઈ ! મોઢે કર્યું હતું ? તમારા બાપે કર્યું હોય. પાંચ શ્રમણ સૂત્ર આવે. તમે બધા તો નવા થયા ને. પણ ઈ તમારા બાપ પણ પહેલાં ખોટું શીખ્યા હતા. સમજાણું ? ‘...’ તમારો એક કાકો હતો ને ઈ તો વળી એવો હતો, ઈ વકીલ હતા. આમ થઈ જાય તો વાયરો હણાય જાય. ત્યાં સુધી ચાલ્યા ગયા હતા. ખબર છે. આ હાથ આમ વળે ને (તો કહે), વાયરો હણાય. પગે લાગવામાં (આમ થાય). પછી તો ફરી ગઈ વાત, હોં ! પછી તો આખી લાઈન ફરી ગઈ. પછી તો અહીંથી થયું ને. પછી કીધું કે, આ શું કરો છો તમે આ ? જરી હાથ હલે ને (એટલે) વાયુ હણાય ને, વાયુ - પવન. પવન હણાય. તો એ પોતે પગે ન લાગે, આમ વળે. ત્યાં સુધી ચાલ્યા ગયા હતા. જીવની હિંસા થઈ જાય, પવનની હિંસા થઈ જાય. ભાઈ ! એટલું બધું ન હોય. આમ કરવામાં કર્તાબુદ્ધિ થાય છે એમાં હિંસા છે. આ હું હલાવું છું અને આમ કરું છું, આમ બરાબર હું કરું છું - એવી કર્તાબુદ્ધિ એ જ મહાહિંસા છે. આહા..હા...! શું થાય ? એવો ખડ્ગની ધાર જેવો માર્ગ છે. સમજાય છે કાંઈ ? ખડ્ગની ધાર એટલે દુઃખરૂપ એમ નહિ. મહા સીધો સરળ માર્ગ. આહા..હા...! ખબર ન મળે તત્ત્વની. દેવ કોને કહેવા, ચારિત્રવંત કોને કહેવા, ગુરુ, શાસ્ત્ર કોને કહેવા, શાસ્ત્રની આજ્ઞા શું છે, કાંઈ ખબરું ન મળે. સામાયિક કરી, પોષા કર્યા, પરિક્રમણા કર્યા, એક અપવાસ, બે-પાંચ-દસ અપવાસ કર્યા, થઈ ગયો ધર્મ ! ધૂળમાં ધર્મ નથી. સાંભળને ! ત્યાં તો અજ્ઞાનનું પોષણ છે. આહા..હા...! એવો માર્ગ, ભાઈ ! જન્મ-મરણના આરા જેને ઉતારવા હોય એને તો સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક આવું ચારિત્ર હોય એવી એને શ્રદ્ધા કરવી જોઈશે પછી આચરણ કરીને મુક્તિ થશે. એવું અંતર આચરણ આવ્યા વિના એની મુક્તિ થશે નહિ. ચોરાશીના નિગોદના અવતાર (ઊભા રહેશે). આહા..હા...!

એક એક શરીરમાં અનંતા જીવો માનવા મુશ્કેલ પડે લોકોને. લીમડાના ફૂલમાં એક આટલી કળી, એક આટલું ફૂલ, એની એક રાઈ જેટલી કટકીમાં અસંખ્ય તો ઔદારિક શરીર (છે). એક શરીરમાં અત્યાર સુધીમાં સિદ્ધ થયા, છ મહિના ને આઠ સમયમાં ૬૦૮ (જીવ

સિદ્ધ થાય એવા) અત્યાર સુધી થયા એથી અનંતગુણા જીવ. આ..હા..હા...! બાપુ ! એ તારા જેવા જીવ છે, હોં ! ભલે શરીર નાનું હોય.

એવા આત્મામાં કહે છે, કંઈ પણ એમાં પરપ્રાણી હણાઈ જાય અને અશુદ્ધ ઉપયોગ હોય તો બંધ થાય પણ પરિગ્રહ રાખે અને બંધ ન થાય અને મૂર્છા ન હોય, એમ હોઈ શકે નહિ. આ..હા..હા...! એમ કહે કે, જુઓ ! શરીરથી પ્રાણી મરે પણ ભગવાને તો ઉપયોગ મારવાનો નથી પાપ લાગતું નથી તો અમારે પણ થોડો પરિગ્રહ હોય તો અમારે મૂર્છા નથી. ભાઈ ! પહેલાં એવું બધું માન્યું હતું ને, પહેલા એવું બધું માન્યું હતું. એ જૂના માણસ છે ને ! આ પરિગ્રહ શું કરવા ? કે, અમને ટાઢ વાય છે એના નિવારણ માટે વસ્ત્ર રાખીએ છીએ અને ટાઢમાં દુઃખ થાય માટે નિવારણ માટે રાખીએ (છીએ), માટે પરિગ્રહ નહિ. ચારિત્ર નથી. ચારિત્ર છે જ નહિ. વસ્ત્ર રાખવા, ટાઢ ઊડવાનું રાખવાનું, વસ્ત્રનો ઓઢવાનો ભાવ થયો એ ચારિત્ર જ નથી. આ..હા..હા...! એવો માર્ગ છે, ભાઈ ! સમજાણું કાંઈ ? શ્રાવકને પણ એની હદ છે એ પ્રમાણે એના દશા પ્રમાણે, એનાથી આગળ રાખે તો એની દશા રહેતી નથી. સમજાણું કાંઈ ? ક્ષુલ્લક, એલ્લક આદિ આવે છે ને ! આમાં આવે છે, 'પ્રવચનસાર'માં પાછળ આવશે. છેલ્લી ગાથામાં આવશે. સાધુ અને શ્રાવક બેય (આવશે). કોપીન રાખનારા શ્રાવક. મૂળ પાઠમાં ગૃહસ્થ અને સાધુ બેય છે. 'પાષંડી..' પાષંડી એટલે સાધુ અને જિવેષુ એટલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં ભલે એલક હોય કે ક્ષુલ્લક હોય પણ છે ગૃહસ્થાશ્રમ, સાધુપદ નથી કાંઈ. એ પણ એની મર્યાદાથી કંઈ પણ વધારે રાખે, કાપીન સિવાય, કટકા સિવાય તો એ પણ નિશ્ચય પરિગ્રહ અને બંધનું જ કારણ એને છે. એ કહે કે, મારે પંચમકાળ છે અને નભાવ નથી માટે થોડું વધારે રાખીએ છીએ. એ ચાલે નહિ. વીતરાગમાર્ગમાં એ ચાલે નહિ. સમજાય છે કાંઈ ? એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- જૂનું ફેરવવું પડે ને, સુધારા તો થાય ને.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સુધારા શેના થાય ? આ લખ્યું છે. કાળ એવો ફેરે તો ધર્મમાં પણ કંઈક સુધારા કરવા પડે, એમ કહે છે. જ્યારે પંથ નીકળ્યો ને, દિગંબરમાંથી શ્વેતાંબર જ્યારે નીકળ્યા, બે હજાર વર્ષ પહેલાં એવો જવાબ આપેલો. સાધુ જ્યારે દક્ષિણમાંથી આવ્યા. અહીં તો વસ્ત્રનો કટકો રાખવા મંડ્યા (હતા). (ત્યારે કહ્યું કે), 'આ માર્ગ નહિ.' (એટલે આમણે કહ્યું), 'કાળ આવો છે તો એમાં સુધારો કરવો પડશે. હવે વસ્ત્ર વિના નભે નહિ.' અહીં કહે કે, વસ્ત્રને રાખવાનો ભાવ થયો એ સાધુપણું નહિ, એ જ મિથ્યાત્વ છે. આકરી

વાતું, ભાઈ ! આહા..હા...!

સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાની પરમાત્મા, જેણે એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણકાળ ત્રણલોકનું જ્ઞાન હતું એમણે આ દશા અને સ્થિતિ જોઈ છે. આ સિવાય ઓછું, અધિક અને વિપરીત માને (તો) મિથ્યાત્વ શક્યમાં જઈને નિગોદમાં કમે કમે જશે. આહા..હા...! ભારે કામ, ભાઈ ! સમજાણું ?

(અહીંયાં કહે છે), પરપ્રાણોના ઘાત થવાનો નિયમ નથી. ‘અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવમાં થતો જે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોનો ઘાત તેનાથી તો બંધ થાય છે, અને અશુદ્ધોપયોગના અસદ્ભાવમાં થતો જે કાયચેષ્ટાપૂર્વક પરપ્રાણોનો ઘાત તેનાથી બંધ થતો નથી. આ રીતે કાયચેષ્ટાપૂર્વક થતા પરપ્રાણોના ઘાતથી બંધ થવાનું અનેકાંતિક...’ દેખો ! અનેકાંતિક એટલે નિયમ નહિ. અનેકાંત અને અનેકાંતિક બેયમાં ફેર (છે). આ અનેકાંતિક એટલે નિયમ નહિ. ઓલું અનેકાંત એટલે વસ્તુનું સ્વરૂપ એ જુદી ચીજ છે. માત્રામાં ફેર છે. લખ્યું છે આમાં, જુઓ ! આ બાજુ લખ્યું છે. જુઓ ! અનેકાંત આ બાજુ છે. અનેકાંતિક એટલે અનિશ્ચિત; નિયમરૂપ ન હોય એવું; એકાંતિક ન હોય એવું. અને એકાંતિક એટલે નિશ્ચિત; નિયમરૂપ; અવશ્ય હોનાર. એ બીજી વ્યાખ્યા છે. અનેકાંતિક જુદું અને અનેકાંત જુદું.

અનેકાંત તો વસ્તુ વસ્તુના સ્વરૂપમાં છે અને પરરૂપે નથી. ગુણ ગુણરૂપે છે અને બીજા ગુણરૂપે નથી, પર્યાય પર્યાયપણે છે અને બીજી પર્યાયપણે નથી. એનું નામ અનેકાંત – અનંત અનંત ધર્મ. પોતે અસ્તિ છે અને પરથી નાસ્તિ છે. એ અનેકાંત કહેવાય. અને આ અનેકાંતિક દોષ કહેવાય. એટલે કે પરપ્રાણી મરે અને દોષ લાગે કે ન લાગે એ પરિણામ ઉપર છે. એટલે એકાંત પરપ્રાણી મરે એટલે બંધન જ થાય એવો એમાં એકાંત છે નહિ, અનેકાંત સિદ્ધ થયો. ભાવ ખોટા હોય તો પાપ લાગે. ભાવ ખોટા ન હોય (અને) પર પ્રાણી મરે છતાં પાપ લાગે નહિ. પણ પરિગ્રહ માટે એમ નહિ. આહા..હા...! પરિગ્રહ થોડો પણ રાખીએ તો અમારે મૂર્છા નથી માટે રાખ્યો છે, એ વાત તદ્દન જૂઠી એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ? છે કે નહિ એમાં ? ભાઈ ! પુસ્તક રાખ્યું છે ?

મુમુક્ષુ :- પરમ સત્ય છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પરમ સત્ય છે. આહા..હા...!

પોતાથી ન પળાય માટે માર્ગને બદલી નાખવો એ માર્ગ નથી. સમજાય છે કાંઈ ? માર્ગ તો બાપુ આ છે. એ સિવાય કંઈ પણ કટકો, ટુકડો પરિગ્રહ રાખે તો અંતર છેદ,

છેદ ને છેદ છે એમ ભગવાન ફરમાવે છે. સમજાય છે કાંઈ ? છે ને ?

‘આ રીતે કાયચેષ્ટાપૂર્વક થતા પરપ્રાણોના ઘાતથી બંધ થવાનું અનૈકાંતિક હોવાથી...’ નિયમ નહિ એમ. ‘તેને છેદપણું અનૈકાંતિક...’ નિયમ નહિ. ‘જેમ ભાવ વિના પણ પરપ્રાણોનો ઘાત થઈ જાય છે, તેમ ભાવ ન હોય તોપણ પરિગ્રહનું ગ્રહણ થાય એમ કદી બને નહિ.’ આહા..હા...! માર્ગ તો એવો છે, ભાઈ ! ઓ..હો...! ચારિત્ર દશા, વીતરાગ દશા, નિર્ગ્રંથ દશા અમૃતના જ્યાં ઓડકારના ઊભરા આવે. એ ભૂમિકામાં વિકલ્પની મર્યાદા પંચ મહાવ્રત આદિ એટલી હોય છે, બસ ! સમજાય છે કાંઈ ?

હાંચું.. હાંચું કહતે હૈં ? ક્યા કહતે હૈં ? આ કપાસની હાંચું થાય ને, હાંચું ! સૂતા હોય અને જરી હાંચુંનું આડું રાખે, પવન ઠંડો ન આવે (માટે રાખે), કો’ક રાખે અને એને ઠીક લાગે તો થઈ રહ્યું, પડી ગયો. હાંચું નહિ સમજતે ? વણ.. વણ.. કપાસની નીકળે છે ને ? ક્યા કહતે હૈં હિન્દી મેં ? કપાસની હાંચું ઊગે છે. તમારી ભાષામાં સમજાતું નથી, ભાષા સમજાતી નહીં. હાંઠી ! હાંઠી હોય ને, હાંઠી, કપાસની હાંઠી (હોય). એ હાંઠી થાય છે ને ? લકડી. કપાસની લકડી ! કપાસની હાંઠી. એ સૂકી હોય અને એનું પાછું બનાવે છે. શું કહેવાય ઇ ? પડદો નાખે ને ? ત્રાપી બનાવે, હાંઠીની ત્રાપી બનાવે અને એની ઓથમાં સૂવા જાય, આ છે (તો) ઠીક છે, કહે છે કે પરિગ્રહ છે. ઠંડી હવા ન આવે, આ રોકે એટલે જરી (ઠીક રહે). (એ) પરિગ્રહ છે, એમ કહે છે. અને એ પરિગ્રહ અંદર ઉત્પન્ન થયો એ મૂર્છા છે અને ત્યાં બંધન છે, છે અને છે. એમ કહે છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- એ તો ચોથા કાળની વાત છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આ પાંચમા આરાના, ત્રણકાળના સાધુની વાત છે. એને કહે છે કે, ચોથા આરાના સાધુ માટે આવી વાત હશે. આ પાંચમા આરાના સાધુ તો પાંચમા આરાના સાધુ માટે તો વાત કરે છે. સમજાય છે કાંઈ ? અહીં શાસ્ત્રમાં કાંઈક વિશેષ પ્રતિજ્ઞા લેવી અને ન લે તો એને દંડ છે એવું કાંઈ નથી. અત્યાગનો ભાવ છે એટલો દંડ, પાપ લાગે છે. એ તો બરાબર છે પણ પ્રતિજ્ઞા લઈને તોડવી એ તો મહાપાપ છે. સમજાણું કાંઈ ? એ અહીં કહે છે. એ માટે તો આચાર્ય ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવે’ પોતે શ્લોકમાં વાત લીધી છે, લ્યો ! કહો !

‘જેમ ભાવ વિના પણ પરપ્રાણોનો ઘાત થઈ જાય છે, તેમ ભાવ ન હોય તોપણ પરિગ્રહનું ગ્રહણ થાય એમ કદી બને નહિ. જ્યાં પરિગ્રહનું ગ્રહણ હોય છે ત્યાં અશુદ્ધોપયોગનો સદ્ભાવ

વક્તવ્યમેવ કિલ યત્તદશોષમુક્ત-
મેતાવતૈવ યદિ ચેતયતેઽત્ર કોઽપિ ।
વ્યામોહજાલમતિદુસ્તરમેવ નૂનં
નિશ્ચેતનસ્ય વચસામતિવિસ્તરેઽપિ ॥૧૪ ॥

[હવે, 'કહેવાયોગ્ય બધું કહેવાયું છે' ઇત્યાદિ કથન શ્લોક દ્વારા કહેવામાં આવે છે :]

[અર્થ :- જે કહેવા જેવું જ હતું તે અશોષપણે કહેવાયું છે, એટલાથી જ જો કોઈ અહીં ચેતે-સમજે તો. (બાકી તો,) વાણીનો અતિ વિસ્તાર કરવામાં આવે તોપણ નિશ્ચેતનને (-અણસમજીને, જડ જેવાને) ખરેખર વ્યામોહની (-મોહની) જાણ અતિ દુસ્તર છે.]

અવશ્ય હોય જ છે.' તેના પરિણામ મેલા જ હોય છે. રાગવાળા મેલા ભાવ હોય છે. સમજાય છે ? 'માટે પરિગ્રહથી બંધ થવાનું તો એકાંતિક-નિશ્ચિત-નિયમરૂપ છે.' એકાંતિકનો અર્થ નિયમ. 'તેથી પરિગ્રહને છેદપણું એકાંતિક છે. આમ હોવાથી જ પરમ શ્રમણ એવા અરહંતભગવંતોએ પ્રથમથી જ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો છે અને અન્ય શ્રમણોએ પણ પ્રથમથી જ સર્વ પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.' એમ ભગવાનનું ફરમાન છે. આહા..હા...!

હવે, આચાર્ય કહે છે, ('કહેવાયોગ્ય બધું કહેવાયું છે' ઇત્યાદિ કથન શ્લોક દ્વારા કરવામાં આવે છે :) આહા..હા...! અ..હો...! 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ' સંત મુનિ ! મુનિપણાની કથની કરતાં (કહે છે કે), એક વસ્ત્રનો ટુકડો પણ હોય કે કોઈપણ બીજી ચીજનો હોય તો એ પરિગ્રહ છે અને બંધનું જ કારણ છે, પાપ જ છે. 'જે કહેવા જેવું જ હતું તે અશોષપણે કહેવાયું છે,...' ભાષા દેખો ! આચાર્ય મહારાજ કહે છે, ભાઈ ! જે કહેવા જેવું હતું તે બધું અશોષ કહ્યું, બીજું શું કહીએ અમે ?

'એટલાથી જ જો કોઈ અહીં ચેતે...' એટલામાંથી કોઈ સમજી જાય કે, માર્ગ તો આ છે, બીજો માર્ગ ઊલટો કરવો એ બધી વિપરીત માન્યતા છે. (બાકી તો,) વાણીનો અતિ વિસ્તાર કરવામાં આવે...' વાણીથી ઘણું કહેવામાં આવે 'તોપણ નિશ્ચેતનને (-અણસમજીને, જડ જેવાને) ખરેખર વ્યામોહની (-મોહની) જાણ અતિ દુસ્તર છે.' અજ્ઞાનીને આ વાત સમજાય નહિ. મહા મતિ દુસ્તર છે. શું કહીએ ? કહે છે. અમારે જે કહેવાનું હતું એ કહી દીધું.

સમજાણું કાંઈ ?

નિર્ગ્રંથ કહેવા અને કંઈ પણ ગ્રંથનો રાગ તીવ્ર રહ્યો કે વસ્ત્રનો સંયોગ રહ્યો તો નિર્ગ્રંથપણું રહેતું નથી. એવી વાત અમારે કહેવી હતી (તે) તમને કહી દીધી, (એમ) આચાર્ય કહે છે. બાકી તો એટલાથી સમજે તો સમજી જાય. વસ્તુનું સ્વરૂપ છે એમ (સમજી જાય). વાણીનો વિસ્તાર કરવામાં આવે તોપણ જડ જેવાને તો મોહની જાળ દુસ્તર છે. એને નહિ બેસે. સમજાય છે કાંઈ ? અણસમજીને, ભાષામાં એમ લીધું છે. 'નિશ્ચેતનને' ચેતન વિનાના પ્રાણી છે, ભાન ન મળે, કહે છે. કંઈ પણ વસ્ત્ર આદિનો ટુકડો વધારે રાખીને માનવું કે મુનિપણું છે તો અમે તો કહી દીધું, બાપુ ! જે કહેવું હતું ઇ. બાકી તો ચેતન વિનાના પ્રાણીને ગમે તેટલો વાણીનો વિસ્તાર કરીએ (તોપણ) એને નહિ સમજાય. એનો ઇ મોહનો વિલાસ નહિ મટે. આહા...હા...! કેવી કરુણાથી કહે છે, જુઓ ! સમજાય છે કાંઈ ?

ભાષા દેખો ! એમ જ કરીને અંદર ? '(બાકી તો,) વાણીનો અતિ વિસ્તાર કરવામાં આવે તોપણ નિશ્ચેતનને (-અણસમજીને, જડ જેવાને) ખરેખર વ્યામોહની (-મોહની) જાળ અતિ દુસ્તર છે.' ચૈતન્યની હદની જાગૃતિની ખબર નથી. એને સમ્યગર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રની શું મર્યાદા છે, એની ખબર નથી. એવા નિશ્ચેતનને ગમે એટલું કહેશો તો એને સમાધાન નહિ થાય, એના મોહની અતિ જાળ, વ્યામોહ તર્ક કર્યા જ કરશે. એ તો આમ છે, એ તો આમ છે, એનું કારણ આ છે, એનું આ કારણ છે. દેશ, કાળ શાસ્ત્રમાં નથી કહ્યું ? દેશ, કાળે પણ થોડો પરિગ્રહ રાખવો. પણ ઇ થોડો કયો ? આ ખપે ઇ. થોડો એટલે બીજો નહિ. અપવાદ છે, અપવાદ છે (એમ અજ્ઞાની કહે). પણ એ અપવાદ આ મોરપીંછી રાખવી કે વાણી સાંભળવી, એ બધા ઉપકરણોનો અપવાદ છે. ઇ અપવાદ છે. સમજાણું કાંઈ ? એથી બીજો રાખવો એ અપવાદ છે. અપવાદ એટલે પાપ નિંદા છે. તે ભૂમિકાને યોગ્ય નથી, એ તો નિંદા છે, ભાઈ ! આવું સ્વરૂપ છે. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ? 'અતિ દુસ્તર છે.' મોહની જાળ ઊતરવી મહા દુસ્તર છે.

'હવે આ ઉપધિનો (પરિગ્રહનો) નિષેધ તે અંતરંગ છેદનો નિષેધ છે...' લ્યો ! જેટલો વસ્ત્ર, પાત્રનો એક ટુકડો, તલતુષમાત્રનો નિષેધ કર્યો એ અંતરના પાપના છેદનો નિષેધ છે. એ અંદર છેદ લાગે છે એનો નિષેધ કર્યો છે, પાપ લાગે છે એનો નિષેધ કર્યો છે.

ण हि णिरवेक्खो चागो ण हवदि भिक्खुस्स आसयविसुद्धी ।

अविसुद्धस्स य चित्ते कहं णु कम्मक्खओ विहिदो ।।२२०।।

અથાન્તરહ્ગચ્છેદપ્રતિષેધ એવાયમુપધિપ્રતિષેધ ઇત્યુપદિશતિ-

ण हि गिरवेक्खो चागो ण हवदि भिक्खुस्स आसयविसुद्धी ।
अविसुद्धस्स य चित्ते कहं णु कम्मक्खओ विहिदो ॥२२०॥

न हि निरपेक्षस्त्यागो न भवति भिक्षाराशयविशुद्धिः ।
अविशुद्धस्य च चित्ते कथं नु कर्मक्षयो विहितः ॥२२०॥

ન ખલુ બહિરહ્ગસહ્ગસદ્ભાવે તુષસદ્ભાવે તણ્ડુલગતાશુદ્ધત્વસ્યેવાશુદ્ધોપયોગરૂપસ્યાન્તરહ્ગ-
ચ્છેદસ્ય પ્રતિષેધઃ, તદ્ભાવે ચ ન શુદ્ધોપયોગમૂલસ્ય કૈવલ્યસ્યોપલમ્ભઃ । અતોઽશુદ્ધોપયોગરૂપસ્યાન્ત-
રહ્ગચ્છેદસ્ય પ્રતિષેધં પ્રયોજનમપેક્ષ્યોપધેર્વિધીયમાનઃ પ્રતિષેધોઽન્તરહ્ગચ્છેદપ્રતિષેધ એવ
સ્યાત્ ॥૨૨૦॥

एवं भावहिंसाव्याख्यानमुख्यत्वेन पञ्चमस्थले गाथाषट्कं गतम् । इति पूर्वोक्तक्रमेण 'एवं
पणमिय सिद्धे' इत्याद्येकविंशतिगाथाभिः स्थलपञ्चकेनोत्सर्गचारित्रव्याख्याननामा प्रथमोऽन्तराधिकारः
समाप्तः । अतः परं चारित्रस्य देशकालापेक्षयापहृतसंयमरूपेणापवादव्याख्यानार्थं पाठक्रमेण

નિરપેક્ષ ત્યાગ ન હોય તો નહિ ભાવશુદ્ધિ ભિક્ષુને,
ને ભાવમાં અવિશુદ્ધને ક્ષય કર્મનો કઈ રીતે બને ? ૨૨૦.

આ ગુજરાતી છે ને એટલે સાથે છે. આ ગુજરાતી છે. ૨૨૦ (ગાથા) છે. છે ? ભગવાન
આચાર્ય દષ્ટાંત આપે છે. 'જેમ ફોતરાંના સદ્ભાવમાં ચોખાને વિષે રહેલી (રક્તતારૂપ-
રતાશરૂપ) અશુદ્ધતાનો ત્યાગ (-અભાવ, નાશ) હોતો નથી,...' શું કહે છે ? કે, ચોખો છે
ને, આ ચોખો, ચોખા, એની ડાંગર. એના ઉપર ફોતરું હોય ને, ફોતરું ! છીલકા ! છીલકું
હોય અને રાતડ જાય એમ બનતું નથી. ચોખો છે ને, ચોખા કહોતે હૈં ન ? ચાવલ !
સફેદ, સફેદ ઉપર લાલપ હોય ને, લાલ રંગ (હોય) અને ઉપર ફોતરું. ફોતરાની હયાતી
હોય અને લાલ રંગ જાય એમ બને નહિ. દષ્ટાંત જુઓ ! ફોતરું ગયું હોય અને લાલ
રંગ ગયો હોય, (એમ) બને. ફોતરું ગયું હોય અને લાલ રંગ રહ્યો હોય. નગ્ન મુનિ થઈને

ત્રિંશદ્વાથા-ભિદ્વિતીયોઽન્તરાધિકારઃ પ્રારમ્ભ્યતે । તત્ર ચત્વારિ સ્થલાનિ ભવન્તિ । તસ્મિન્પ્રથમસ્થલે નિર્ગ્રન્થમોક્ષ-માર્ગસ્થાપનામુખ્યત્વેન 'ળ હિ ણિરવેવ્લ્લો ચાગો' ઇત્યાદિ ગાથાપઞ્ચકમ્ । અત્ર ટીકાયાં ગાથાત્રયં નાસ્તિ । તદનન્તરં સર્વસાવદ્યપ્રત્યાખ્યાનલક્ષણસામાયિકસંયમાસમર્થાનાં યતીનાં સંયમશૌચજ્ઞાનોપકરણનિમિત્તમપવાદવ્યાખ્યાનમુખ્યત્વેન 'છેદો જેણ ણ વિજ્જદિ' ઇત્યાદિ સૂત્રત્રયમ્ । તદનન્તરં સ્ત્રીનિર્વાણનિરાકરણપ્રધાનત્વેન 'પેચ્છદિ ણ હિ ઇહ લોગં' ઇત્યાદ્યેકાદશ ગાથા ભવન્તિ । તાશ્ચા અમૃતચન્દ્રટીકાયં ન સન્તિ । તતઃ પરં સર્વોપેક્ષાસંયમાસમર્થસ્ય તપોધનસ્ય દેશકાલાપેક્ષયા કિંચિત્સંયમસાધકશરીરસ્ય નિરવદ્યાહારાદિસહકારિકારણં ગ્રાહ્યમિતિ પુનરપ્યપવાદવિશેષ-વ્યાખ્યાનમુખ્યત્વેન 'સવયરણં જિણમગ્ગે' ઇત્યાદ્યેકાદશગાથા ભવન્તિ । અત્ર ટીકાયાં ગાથાચતુષ્ટયં નાસ્તિ । અવં મૂલસૂત્રાભિપ્રાયેણ ત્રિંશદ્વાથાભિઃ, ટીકાપેક્ષયા પુનર્દ્વાદશગાથાભિઃ દ્વિતીયાન્તરાધિકારે

હવે આ ઉપધિનો (પરિગ્રહનો) નિષેધ તે અંતરંગ છેદનો જ નિષેધ છે એમ ઉપદેશે છે :-

નિરપેક્ષ ત્યાગ ન હોય તો નહિ ભાવશુદ્ધિ ભિક્ષુને,
ને ભાવમાં અવિશુદ્ધને ક્ષય કર્મનો કઈ રીતે બને ? ૨૨૦.

અન્વયાર્થ :- [નિરપેક્ષઃ ત્યાગઃ ન હિ] જો નિરપેક્ષ (કોઈ પણ વસ્તુની અપેક્ષા વિનાનો) ત્યાગ ન હોય તો [ભિક્ષોઃ] ભિક્ષુને [આશયવિશુદ્ધિ] ભાવની વિશુદ્ધિ [ન ભવતિ] નથી; [ચ] અને [ચિત્તે અવિશુદ્ધસ્ય] ભાવમાં જે અવિશુદ્ધ છે તેને [કર્મક્ષયઃ] કર્મક્ષય [કથં નુ] કઈ રીતે [વિહિતઃ] થઈ શકે ?

આવે, વસ્ત્ર-પાત્ર ન હોય એવું થાય. તો એ ફોતરું નથી પણ અંદર મિથ્યાત્વ ભાવ છે. રાગનો ભાવ (છે). ત્યાં તો એ રાગનો રંગ હોઈ શકે. પણ જ્યાં ફોતરું છે ત્યાં રાગનો રંગ ન હોય એમ બની શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ ?

આ બદામ હોય છે ને ? બદામ લ્યો ને ! બદામ. ધોળી, ઉપર લાલ ફોતરી (હોય). જાડું ફોતરું હોય. કોઈ કહે કે, ફોતરું જાડું રહે અને અંદર ફોતરું નીકળી ગયું હોય એમ બને નહિ. એમ અમે બહાર વસ્ત્ર રાખીએ છીએ, ફોતરા જેવું પણ અમને એના પ્રત્યે

સમુદાયપાતનિકા । તથાહિ-અથ ભાવશુદ્ધિપૂર્વકબહિરહ્મપરિગ્રહપરિત્યાગે કૃતે સતિ અભ્યન્તરપરિગ્રહપરિત્યાગઃ કૃત એવ ભવતીતિ નિર્દિશતિ-**ળ હિ ણિરવેક્ષો યાગો** ન હિ નિરપેક્ષસ્ત્યાગઃ યદિ ચેત્, પરિગ્રહત્યાગઃ સર્વથા નિરપેક્ષો ન ભવતિ કિંતુ કિમપિ વસ્ત્રપાત્રાદિકં ગ્રાહ્યમિતિ ભવતા ભણ્યતે, તર્હિ હે શિષ્ય **ળ હવદિ ભિક્ષુસ્સ આસયવિસુદ્ધી** ન ભવતિ ભિક્ષોરાશયવિશુદ્ધિઃ, તદા સાપેક્ષપરિણામે સતિ ભિક્ષાસ્તપોધનસ્ય ચિત્તશુદ્ધિર્ન ભવતિ । **અવિસુદ્ધસ્ય હિ ચિત્તે** શુદ્ધાત્મભાવનારૂપશુદ્ધિરહિતસ્ય તપોધનસ્ય ચિત્તે મનસિ હિ સ્ફુટં **કહં તુ કમ્મક્ષઓ વિહિદો** કથં તુ કર્મક્ષયો વિહિતઃ યચિતો, ન કથમપિ । અનેનૈતદુક્તં ભવતિ-યથા બહિરહ્મતુષસદ્ભાવે સતિ તળ્ડુલસ્યાભ્યન્તરશુદ્ધિં કર્તું નાયાતિ તથા વિદ્યમાને વા બહિરહ્મપરિગ્રહાભિલાષે સતિ નિર્મલશુદ્ધાત્માનુભૂતિરૂપાં ચિત્તશુદ્ધિં કર્તું નાયાતિ । યદિ પુનર્વિશિષ્ટવૈરાગ્યપૂર્વકપરિગ્રહત્યાગો ભવતિ તદા ચિત્તશુદ્ધિર્ભવત્યેવ, ય્યાતિપૂજાલાભનિમિત્તત્યાગે તુ ન ભવતિ ।।૨૨૦ ।।

ટીકા :- જેમ ફોતરાંના સદ્ભાવમાં ચોખાને વિષે રહેલી (રક્તતારૂપ-રતાશરૂપ) અશુદ્ધતાનો ત્યાગ (-અભાવ, નાશ) હોતો નથી, તેમ બહિરંગ સંગના સદ્ભાવમાં અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદનો ત્યાગ હોતો નથી, અને તેના સદ્ભાવમાં (અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદના સદ્ભાવમાં), શુદ્ધોપયોગ જેનું મૂળ છે એવા કેવલ્યની (મોક્ષની) ઉપલબ્ધિ થતી નથી. આથી (એમ કહ્યું કે) અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદના નિષેધરૂપ પ્રયોજનની અપેક્ષા રાખીને વિહિત કરવામાં આવતો (-ફરમાવવામાં આવતો) ઉપધિનો જે નિષેધ તે અંતરંગ છેદનો જ નિષેધ છે. ૨૨૦.

મોહ નથી. એમ બને નહિ. એમ કહે છે. આહા...હા...! દષ્ટાંત કેવો આપ્યો, જુઓ ! આ તો જેને આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો હોય એને આવું તત્ત્વ છે એમ સમજવું પડશે. આ કાંઈ લુખ્ખી વાત નથી. સમજાય છે કાંઈ ? ભાવના ભાવથી ભરેલી વાત છે, બાપુ ! આ..હા..હા...!

‘જેમ ફોતરાંના સદ્ભાવમાં...’ ફોતરું એટલે છીલકા. ‘ચોખાને વિષે રહેલી (રક્તતારૂપ-રતાશરૂપ) અશુદ્ધતાનો ત્યાગ (-અભાવ, નાશ) હોતો નથી,...’ ફોતરાનું છીલકું પડ્યું હોય અને લાલ રંગ જાય એમ બને ? શું કહ્યું ઈ ? સમજાણું કાંઈ ? એમ વસ્ત્ર-પાત્ર હોય અને અંદર મૂર્છાનો ભાવ ન હોય એમ બને નહિ. મૂર્છાનો ભાવ હોય જ એમ કહે છે. વસ્ત્ર, પાત્ર છૂટી ગયા હોય, નગ્ન અનંત વાર થયો, બે-બે મહિનાના સંથારા કર્યા. સમજાય

છે ? ઝાડની ડાળ પેટે (થયો). પણ અંદર રાગરહિત પરમાનંદ સ્વરૂપનું ભાન નહિ અને સાધુપદ જે વીતરાગ ચારિત્ર હોય છે એ તો હોતું નથી. પંચ મહાવ્રતના પરિણામ અને દેહની ક્રિયા એવી કરી.. એવી કરી. સમજાય છે કાંઈ ?

કહે છે, જેમ ફોતરાંની હયાતીમાં, સદ્ભાવ એટલે હયાતી. હયાતી કહતે હૈં ન ? મોજૂદગી. ફોતરાંની મોજૂદગી, હયાતી. ‘ચોખાને વિષે રહેલી...’ લાલ રંગનો એને ત્યાગ હોઈ શકે નહિ. ‘તેમ બહિરંગ સંગના સદ્ભાવમાં...’ તેમ બહિરંગ વસ્ત્ર-પાત્રના સંગમાં ‘અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદનો ત્યાગ હોતો નથી;...’ એને મેલા પરિણામનો અભાવ હોતો નથી. અરે...! ભારે વાત, ભાઈ ! આહા..હા...! સંતોએ કેટલી સ્પષ્ટતા કરી છે !! ગાથા, ટીકા.. સમજાય છે ? આવો અનાદિનો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરનો મુનિપણાનો આ માર્ગ અનાદિનો છે, નવો નથી. સમજાય છે કાંઈ ? વસ્ત્ર-પાત્ર સહિત જ્યાં મુનિપણું મનાવ્યું છે એ પંથ નવો નીકળ્યો છે. વીતરાગમાર્ગનો એ માર્ગ નથી. માર્ગ વીતરાગનો નથી. ભારે કામ આકરું. આ..હા...! પોટલાના પોટલા માથે ઉપાડે. નિર્ગ્રંથ નિર્ગ્રંથ સાધુ અને નિર્ગ્રંથ સાધ્વી કહેવાય. ભાઈ ! એમ ન હોય. સમજાણું ?

બહિરંગ સંગની હયાતી, બહિરંગ સંગની મોજૂદગી (હોય) ત્યાં ‘અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદનો ત્યાગ હોતો નથી;...’ મમતા છે, છે ને છે. આહા..હા...! આવું સ્વરૂપ છે, ભાઈ ! એ તો સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે અનાદિથી કહ્યું છે, જોયું છે એવું સંતોએ જાણીને કહ્યું છે. માર્ગ આ છે, ભાઈ ! તું માન ન માન, એને આધારે કાંઈ વસ્તુ નથી. વસ્તુ તો આ છે. એણે દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની ઓળખાણ કરવી પડશે કે નહિ ? ચારિત્રવંત ગુરુ કેવા હોય ? આહા..હા...! એમ કહે છે, એની ઓળખાણ કર. સમજાણું ?

અમને મૂર્છા નથી, અમે સંગ કરીએ છીએ. વસ્ત્રનો રાખવાનો, પાત્રનો રાખવાનો (સંગ કરીએ છીએ) પણ અમને રાખવાના ભાવમાં મમતા નથી. ચારિત્રનિર્વાહ માટે રાખીએ છીએ. એમ કહે છે. મિથ્યાત્વ ભાવ છે, કહે છે. આહા..હા...! ભાઈ ! આવું કામ છે. સમજાણું કાંઈ ? આવી વાત સાંભળવી કઠણ. એવી લાગે લોકોને. આ જ માર્ગ સાચો ? અરે...! આ શું, એના સિવાય કંઈ પણ બીજો ફેરફાર કોઈ માને તો એ માર્ગ સાચો છે નહિ. જૈનમાં પણ ગોટા ઊઠ્યા ત્યાં અન્યની તો વાતું આમાં ક્યાં કરવી ? આહા..હા...! વસ્ત્ર રાખે, ઓલું રાખે (અને કહે કે), અમે સાધુ છીએ, અમે સંત છીએ, મુનિ છીએ, જોગી છીએ.

મુમુક્ષુ :- એમના શાસ્ત્રમાં એવું લખ્યું છે.

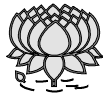
પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પણ માર્ગમાં એવું સ્વરૂપ છે નહિ. વસ્તુનું સ્વરૂપ એવું નથી. એમના શાસ્ત્રમાં લખ્યું હોય તો એ પણ બધું ઊલટું અજ્ઞાન લખેલું છે. આ..હા...! એવો માર્ગ, ભાઈ ! આ કાંઈ કોઈના પક્ષનો માર્ગ નથી. આ તો ભગવાન પરમેશ્વર કેવળજ્ઞાનીએ જોયેલાની પદ્ધતિની રીતનો માર્ગ છે.

‘તેના સદ્ભાવમાં...’ અશુદ્ધોપયોગના સદ્ભાવમાં. અશુદ્ધ ઉપયોગ છે ને ? ‘(અંતરંગ છેદના સદ્ભાવમાં), શુદ્ધોપયોગ જેનું મૂળ છે એવા કેવલ્યની (મોક્ષની ઉપલબ્ધિ થતી નથી.’ લ્યો ! આહા..હા...! સંગ જ્યાં અંદર હોય છે અને જ્યાં અંદર પરિગ્રહબુદ્ધિ છે ત્યાં ‘શુદ્ધોપયોગ જેનું મૂળ એવા કેવલ્યની (મોક્ષની) ઉપલબ્ધિ થતી નથી.’ અશુદ્ધ ઉપયોગ કીધો ને પેલાને ? શુદ્ધ ઉપયોગ જેનું મૂળ છે એવા કેવળ નામ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

‘આથી (એમ કહ્યું કે) અશુદ્ધોપયોગરૂપ અંતરંગ છેદના નિષેધરૂપ પ્રયોજનની અપેક્ષા રાખીને વિહિત કરવામાં આવતો...’ ભગવાને ફરમાવવામાં આવ્યું ‘ઉપધિનો જે નિષેધ તે અંતરંગ છેદનો જ નિષેધ છે.’ આ ન રાખવું, આ ન હોય, આ ન હોય એમ જે કહ્યું છે એ અંતરના પાપનો નિષેધ કર્યો છે એમ કહે છે. ભારે વાતું, ભાઈ ! સમજાણું કાંઈ ?

‘હવે ‘ઉપધિ તે એકાંતિક અંતરંગ છે’ એમ વિસ્તારથી...’ કહેશે.

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



अथैकान्तिकान्तरङ्गच्छेदत्वमुपधेर्विस्तरेणोपदिशति-

किध तम्हि णत्थि मुच्छा आरंभो वा असंजमो तस्स ।
तध परदव्वम्मि रदो कधमप्पाणं पसाधयदि ॥२२१॥

कथं तस्मिन्नास्ति मूर्च्छा आरम्भो वा असंयमस्तस्य ।
तथा परद्रव्ये रतः कथमात्मानं प्रसाधयति ॥२२१॥

उपधिसद्भावे हि ममत्वपरिणामलक्षणया मूर्च्छयास्तद्विषयकर्मप्रक्रमणपरिणामलक्षणस्यारम्भस्य शुद्धात्मरूपहिंसनपरिणामलक्षणस्यासंयमस्य वावश्यम्भावित्वात्तथोपधिद्वितीयस्य परद्रव्यरतत्वेन शुद्धात्मद्रव्यप्रसाधकत्वाभावाच्च एकान्तिकान्तरङ्गच्छेदत्वमुपधेरवधार्यत एव । इदमत्र तात्पर्यमेवंविधत्वमुपधेरवधार्यं स सर्वथा संन्यस्तव्यः ॥२२१॥

अथ तमेव परिग्रहत्यागं द्रढयति-

गेण्हदि व चेलखंडं भायणमत्थि ति भणिदमिह सुत्ते ।
जदि सो चत्तालंबो हवदि कहं वा अणारंभो ॥१७॥

वत्थक्खंडं दुद्धियभायणमण्णं च गेण्हदि णियदं ।
विज्जदि पाणारंभो विक्खेवो तस्स चित्तम्मि ॥१८॥

गेण्हइ विधुणइ धोवइ सोसेइ जदं तु आदवे खित्ता ।
पत्तं व चेलखंडं विभेदि परदो य पालयदि ॥१९॥

गेण्हदि व चेलखंडं गृह्णाति वा चेलखण्डं वस्त्रखण्डं, भायणं भिक्षाभाजनं वा अत्थि ति भणिदं अस्तीति भणितमास्ते । क्व । इह सुत्ते इह विवक्षितागमसूत्रे जदि यदि चेत् । सो चत्तालंबो हवदि कहं निरालम्बनपरमात्मतत्त्वभावनाशून्यः सन् स पुरुषो बहिर्द्रव्यालम्बनरहितः कथं भवति, न कथमपि, वा अणारंभो निःक्रियनिरारम्भनिजात्मतत्त्वभावनारहितत्वेन निरारम्भो वा कथं भवति, किंतु सारम्भ एव; इति प्रथमगाथा । वत्थक्खंडं दुद्धियभायणं वस्त्रखण्डं दुग्धिकाभाजनं अण्णं च गेण्हदि अन्यच्च गृह्णाति कम्बलमृदुशयनादिकं यदि चेत् । तदा किं भवति । णियदं विज्जदि पापारंभो निजशुद्धचैतन्यलक्षणप्राणविनाशरूपो परजीवप्राणविनाशरूपो वा नियतं निश्चितं प्राणारम्भः

પ્રાણવધો વિદ્યતે, ન કેવલં પ્રાણારમ્ભઃ **વિક્ષેવો તસ્સ ચિત્તમ્મિ** અવક્ષિપ્તચિત્તપરમયોગરહિતસ્ય સપરિગ્રહપુરુષસ્ય વિક્ષેપસ્તસ્ય વિદ્યતે ચિત્તે મનસીતિ । ઇતિ દ્વિતીયગાથા । **ગેળહૈ** સ્વશુદ્ધાત્મગ્રહણશૂન્યઃ સન્ ગૃહ્ણાતિ કિમપિ બહિર્દ્રવ્યં; **વિધુણૈ** કર્મધૂલિં વિહાય બહિરંગધૂલિં વિધૂનોતિ વિનાશયતિ; **ધોવૈ** નિર્મલપરમાત્મતત્ત્વમલજનકરાગાદિમલં વિહાય બહિરંગમલં ધૌતિ પ્રક્ષાલયતિ; **સોસૈૈ જદં તુ આદવે ચિત્તા** નિર્વિકલ્પધ્યાનાતપેન સંસારનદીશોષણમકુર્વન્ શોષયતિ શુષ્કં કરોતિ યતં તુ યત્નપરં તુ યથા ભવતિ । કિં કૃત્વા । આતપે નિક્ષિપ્ય । કિં તત્ । **પત્તં વ ચેલખંડં** પાત્રં વસ્ત્રખણ્ડં વા । **બિભેદિ** નિર્ભયશુદ્ધાત્મતત્ત્વભાવનાશૂન્યઃ સન્ બિભેતિ ભયં કરોતિ । કસ્માત્સકાશાત્ । **પરદો ય** પરતશ્ચૌરાદેઃ । **પાલયદિ** પરમાત્મભાવનાં ન પાલયન્ન રક્ષન્પરદ્રવ્યં કિમપિ પાલયતીતિ તૃતીયગાથા ॥૧૭-૧૯ ॥

અથ સપરિગ્રહસ્ય નિયમેન ચિત્તશુદ્ધિર્નશ્યતીતિ વિસ્તરેણાખ્યાતિ-**કિધ તમ્હિ ણત્થિ મુચ્છા** પરદ્રવ્યમમત્વરહિતચિત્તમત્કારપરિણતેર્વિસદૃશા મૂર્છાં કથં નાસ્તિ, અપિ ત્વસ્ત્યેવ । ક્વ । તસ્મિન્ પરિગ્રહાકાઙ્ક્ષિતપુરુષે । **આરંભો વા** મનોવચનકાયક્રિયારહિતપરમચૈતન્યપ્રતિબન્ધક આરમ્ભો વા કથં નાસ્તિ, કિન્ત્વરત્યેવ; **અસંજમો તસ્સ** શુદ્ધાત્માનુભૂતિવિલક્ષણા સંયમો વા કથં નાસ્તિ, કિન્ત્વરત્યેવ તસ્ય સપરિગ્રહસ્ય । **તથ પરદવ્વમ્મિ રદો** તથૈવ નિજાત્મદ્રવ્યાત્પરદ્રવ્યે રતઃ **કધમપ્પાણં પસાધયદિ** સ તુ સપરિગ્રહપુરુષઃ કથમાત્માનં પ્રસાધયતિ, ન કથમપીતિ ॥૨૨૧ ॥

હવે, ‘ઉપધિ તે એકાંતિક અંતરંગ છેદ છે’ એમ વિસ્તારથી ઉપદેશે છે :-

આરંભ, અણસંયમ અને મૂર્છા ન ત્યાં-એ ક્યમ બને ?
પરદ્રવ્યરત જે હોય તે કઈ રીતે સાધે આત્મને ? ૨૨૧.

અન્વયાર્થઃ :- [તસ્મિન્] ઉપધિના સદ્ભાવમાં [તસ્ય] તેને (બિશ્વને) [મૂર્છા] મૂર્છા, [આરમ્ભઃ] આરંભ [વા] કે [અસંયમઃ] અસંયમ [નાસ્તિ] ન હોય [કથં] એ કેમ બને ? (ન જ બને.) [તથા] તથા [પરદ્રવ્યે રતઃ] જે પરદ્રવ્યમાં રત હોય તે [આત્માનં] આત્માને [કથં] કઈ રીતે [પ્રસાધયતિ] સાધે ?

ટીકા :- ઉપધિના સદ્ભાવમાં, (૧) મમત્વ-પરિણામ જેનું લક્ષણ છે એવી મૂર્છા, (૨) ઉપધિ સંબંધી કર્મપ્રક્રમના પરિણામ જેનું લક્ષણ છે એવો આરંભ, અથવા (૩) શુદ્ધાત્મસ્વરૂપની હિંસારૂપ પરિણામ જેનું લક્ષણ છે એવો અસંયમ (-એ ત્રણે) અવશ્યંભાવી હોય છે; તથા ઉપધિ જેનું દ્વિતીય હોય તેને (અર્થાત્ આત્માથી અન્ય એવો પરિગ્રહ જેણે ગ્રહણ કર્યો હોય તેને) પરદ્રવ્યમાં રતપણાને

લીધે શુદ્ધાત્મદ્રવ્યના સાધકપણાનો અભાવ હોય છે; તેથી ઉપધિને એકાંતિક અંતરંગછેદપણું નક્કી થાય જ છે.

આ અહીં તાત્પર્ય છે કે - ‘ઉપધિ એવો છે (અર્થાત્ પરિગ્રહ ને અંતરંગ છેદ જ છે)’ એમ નક્કી કરીને તેને સર્વથા છોડવો. ૨૨૧.

વીર સંવત ૨૪૯૫, અષાઠ વદ ૨, મંગળવાર

તા. ૧-૭-૧૯૬૯

ગાથા-૨૨૧, ૨૨૨ પ્રવચન નં. ૨૧૭

(આ પ્રવચનમાં છેલ્લી પંદર મિનિટ અવાજ ખરાબ હોવાથી અમુક ભાગ છોડી દેવામાં આવ્યો છે.)

‘પ્રવચનસાર’ ‘ચરણાનુયોગસૂચક ચૂલિકા’ ૨૨૧ (ગાથા). ‘અબ, ‘ઉપધિ વહ એકાંતિક અન્તરંગ છેદ હૈ’ એસા વિસ્તારસે ઉપદેશ કરતે હૈં :-’ મુનિપના કી દશા કી બાત હૈ. મુનિ સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક, સ્વસંવેદનજ્ઞાન સહિત ત્રીન કષાય કે અભાવરૂપ ચારિત્ર કી વીતરાગતા - પરિણતિ સહિત હોતે હૈં. ઉનકો અઠ્ઠાઈસ મૂલગુણ (કા) શુભરાગ હોતા હૈ. ઇસકે અલાવા કોઈ ભી પરિગ્રહ, વસ્ત્ર કા એક ટુકડા થોડા ભી વિશેષ રખે તો ભી તો વહ ઉપધિ (હૈ). ઉપધિ કેસી હૈ, યહ બતાતે હૈં.

કિધ તમ્હિ ણત્થિ મુચ્છા આરંભો વા અસંજમો તરસા ।

તઘ પરદવ્વમ્મિ રદો કઘમપ્પાણં પસાધયદિ ।।૨૨૧।।

આરંભ, અણસંયમ અને મૂર્છા ન ત્યાં-એ ક્યમ બને ?

પરદ્રવ્યરત જે હોય તે કઈ રીતે સાધે આત્મને ? ૨૨૧.

થોડી સૂક્ષ્મ બાત હૈ. સમ્યગ્દર્શન કી બાત તો કુછ ઉસકે ખ્યાલ મેં (આયે એસી હૈ). અભેદ સ્વરૂપ હૈ ઔર અનુભવ - આનંદ કી વેદન દશા ઔર સ્વરૂપ કા આચરણ, ઇતની દશા તો સમ્યગ્દર્શન મેં હોતી હૈ. તદ્દુપરાંત યહાં તો મોક્ષ યાની પરમ આનંદ કી

प्राप्ति का साक्षात् कारण ऐसी यारित्र दशा की मर्यादा कितनी होती है, यह समझते हैं. मर्यादा से विशेष उपधि रहे, कुछ भी तुषमात्र (भी रहे) तो कहते हैं कि, 'उपधिके सद्भावमें...' टीका. 'उपधिके सद्भावमें, (१) ममत्व-परिग्राम जिसका लक्षण है ऐसी मूर्छा,...' होती है. कोई कहे कि, हम रहते हैं लेकिन हमें मूर्छा नहीं. समझ में आया ? उपधि कुछ भी रहे और ममत्व नहीं है, ऐसा कहे तो भगवान कहते हैं कि, वहां मूर्छा होती ही है. मूर्छा बिना यीज रहने की भावना क्यों हुई ? मूर्छा है तो यीज रहते हैं. वह यीज रहे और मूर्छा न हो, ऐसा नहीं है ऐसा यहां कहते हैं.

कुछ लोग कहते हैं न कि, हमें मूर्छा नहीं है. वस्त्रादि रहते हैं, बाह्य की यीज रहते हैं, घड़ी रहते हैं, दाढ़ पेन रहते हैं. समझे ? मूर्छा हमें नहीं है, ऐसा कोई कहे तो भगवान कहते हैं कि, तेरी वह बात जूठी है. मूर्छा बिना परिग्रह रहने का भाव होता नहीं. कठिन काम, भाई ! कठिन काम है. कितने तो कहते हैं कि, नया पंथ है. ऐसा हम मानते नहीं. अलग प्रकार की बात करते हैं. यहां तो भगवान सर्वज्ञ परमेश्वर अनादि से कहते आये हैं, वह बात है. समझे में आया ? सुना नहीं हो इसलिये नया लगे तो क्या नया हो जाये ? नया तो है नहीं, अनादि की वही मार्ग है. आ..छा...!

जिस धर्म की, पद की जितनी दशा है, उस दशा में जितना उसको राग है और जितना उसको परिग्रह का निमित्त है, इसके सिवा विशेष हो जाये तो वह पद रहता नहीं, ऐसा कहते हैं, समझते हैं. समझ में आया ? परमेश्वर मुनि किसको कहते हैं ? जिसको आत्मज्ञान उपरांत यारित्र दशा में अट्टाईस मूलगुण का विकल्परूप एतना व्यापार तो हो और शरीर मात्र परिग्रह हो. यह आगे कहेंगे. समझ में आया ? गुरु की वाणी एक परिग्रह होती है. गुरु की वाणी सुनना वह भी एक परिग्रह है. निमित्त - उपकरण है. धर्मात्मा ज्ञान-दर्शन-यारित्र आनंद संपन्न हो उनका विनय करना वह भी एक मन का उपकरण है. ऐसी सूक्ष्म बात है. समझ में आया ? इसके सिवा संत को, मुनि को, वास्तविक मोक्ष के साधक जोव को दूसरा उपकरण होता नहीं. इसका उसे निर्णय करना याहिये. ऐसा मुनिपना नहीं माने तो उसे सम्यग्दर्शन भी न हो. समझ में आया ? यारित्र की ऐसी दशा है और इसके उपरांत न्यून, अधिक, विपरीत माने तो सम्यग्दर्शन नहीं होता. गुरु की यारित्रदशा क्या है उसकी जबर नहीं तो सम्यग्दर्शन कहां से होगा ? समझ में आया ?

‘મમત્વ-પરિણામ જિસકા લક્ષણ હૈ એસી મૂર્છા,...’ ઉપવિ મેં મૂર્છા હુએ બિના રહતી નહીં. સમજ મેં આયા ? ‘(૨) ઉપવિ સંબંધી કર્મપ્રક્રમકે પરિણામ જિસકા લક્ષણ હૈ એસા આરમ્ભ,...’ દેખો ! યે રખું, ધ્યાન રખના, યહાં રખો, યહાં રખો.. એસા કર્મપ્રક્રમ (અર્થાત) કામ મેં યુક્ત હોના, કામ કી વ્યવસ્થા. એસા કરો, એસા કરો, એસે રખો... (એસા કર્મપ્રક્રમ). યહાં તો વીતરાગ કી બાત હૈ, ભાઈ ! સૂક્ષ્મ બાત હૈ. સમજ મેં આયા ? યે કામ એસા કરો, એસા કરો. વસ્ત્ર હો તો સાફ કરો, એસે રખો, મૈલવાલા હુઆ હૈ ઉસે સુખને રખો, યે સબ આરંભ હૈ. આહા..હા...!

‘ઉપવિ સંબંધી કર્મપ્રક્રમ...’ યાની કામ મેં યુક્ત હોના, ઉસ સંબંધી મેં જુડાન હોના. ‘પરિણામ જિસકા લક્ષણ હૈ એસા આરમ્ભ,...’ હૈ. ઉસકા નામ ભગવાન આરંભ કહતે હૈં. આ..હા...! વીતરાગમાર્ગ ! સમજ મેં આયા ? પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ સર્વજ્ઞદેવ સૌ ઇન્દ્ર સે પૂજિત પરમાત્મા, ઉનકો ત્રિકાલજ્ઞાન યહ આયા, એસી વાણી આયી કિ, યહ માર્ગ હૈ, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ? લો. કર્મપ્રક્રમ (યાની) કામ મેં જુડના, યહાં રખના, યહાં રખું, ઇસે સુખાઉં, ઇસે ધોઉં. ઇસે આરંભ કહા. અપને સ્વભાવમેં સે બાહર નીકલ ગયે. રાગ કી પ્રવૃત્તિ હુઈ યહ આરંભ હૈ. એસા ચારિત્ર અંગીકાર કિયે બિના, એસી દશા બિના મુક્તિ હોતી નહીં. સમજ મેં આયા ? મોક્ષ કી દશા ક્યા હૈ, ઉસકો સમજના તો પડેગા.

‘(૩) શુદ્ધાત્મસ્વરૂપકી હિંસારૂપ પરિણામ જિસકા લક્ષણ હૈ એસા અસંયમ...’ દેખો ! આ..હા...! શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા નિર્દોષ આનંદસ્વરૂપ, શુદ્ધ સ્વરૂપ કી હિંસારૂપ પરિણામ. પર કો રખને કા ભાવ હિંસારૂપ પરિણામ હુઆ. ‘એસા અસંયમ અવશ્યમેવ હોતી હી હૈ;...’ લો. ઉસકો અસંયમ જરૂર હોતા હૈ, સંયમ રહતા નહીં. આહા..હા...! કઠિન કામ, સમજ મેં આયા ? યે કભી પઢા થા ? સુના નહીં. આહા..હા...! એસી બાત હૈ લેકિન બાપૂ ! માર્ગ જો હૈ વહ માર્ગ સમજે બિના (કહે કિ), લાઓ, વ્રત લે લો. ક્યા હૈ ઉસમેં ? ભાઈ ! ચારિત્ર કી વ્યાખ્યા સમ્યગ્દર્શન સહિત કોઈ અલૌકિક હૈ. સમજ મેં આયા ? અ..હો...! સંત કા માર્ગ, સાધુ કા માર્ગ, પરમેશ્વર પરમાત્મા ને કહા એસે સંત કા માર્ગ કોઈ અલૌકિક હૈ. એસી ચીજ કહીં ઔર જગહ હોતી નહીં. સમજ મેં આયા.

કહતે હૈં કિ, અસંયમ જરૂર હોતા હી હૈ. ઓ..હો..હો...! એક વસ્ત્ર કા ટુકડા ભી (રખે).. ક્યા કહતે હૈં ? રૂમાલ ! થોડા રૂમાલ રખે. આંખ બહુત દુઃખતી હૈ તો ગરમ પાની અચેત હો વહ રખો. આંખ બહુત લાલ હો જાતી હૈ ન. ઇતના ટુકડા (રખે). ઠંડે

पानी में डूबोकर करते हैं न ? कड़ते हैं कि, वल उपधि है, असंयम है. एतना लेने का भाव हुआ वल हिंसा हुई तो वहां असंयम है. आ..डा...! ऐसी बात है, भाई ! अरे...! यारित्रवंत परमेश्वरपद भाई ! शमो लोअे सव्व साडूणं ! जिन्हें गणधर नमस्कार करे !! गणधर यौद पूर्व की रचना करे तब पंच परमेशी को (वंदन करते हैं). गणधर का नमस्कार जिनको पडूंये वल पद कितना ठिया है ! समज में आया ? आ..डा...! यार ज्ञान और बारड अंग की रचना गणधर को अेक क्षण में डोती है, अंतर्भूडुर्त में (डोती है), ऐसे गणधर भी (बोवते हैं) शमो लोअे सव्व साडूणं ! शास्त्र रचना डोती है तो ऐसा विकल्प आता है. उसमें अडार्ण द्विप में बिराजमान, ऐसे संत की दशावंत, संत की दशावंत, उनको गणधर भी नमस्कार करते हैं. आडा..डा...! साधुपद अलौकिक है. समज में आया ? उसे ढबर नहीं. श्रद्धा की ढबर नहीं, पडियान नहीं है और (कडता है) दे लो यारित्र.

देओ ! यह ग्रंथ अमी का नहीं है. 'कुंडकुंदाचार्यदेव' दो डजार वर्ष पडले डुअे संवत ४८. उन्डोंने बनाया है और संस्कृत टीका ८०० वर्ष पडले 'अमृतयंद्राचार्यदेव' जंगल में रडते थे. मडामुनि संत दिगंबर मुनि, उन्डोंने टीका बनाई. समज में आया ? यह 'सोनगड' की टीका और 'सोनगड' का पुस्तक नहीं है.

मुमुक्षु :- ँपा है 'सोनगड'में.

पूज्य गुरुदेवश्री :- ँपा तो क्या हुआ ? कहीं भी ँपे (उसमें क्या है ?)

कडते हैं कि, जडर उसको असंयम डोता है. आ..डा...! कितना वीतराग मार्ग ! उसकी मर्यादा नग्नपना, अडार्णस मूलगुण आदि रडना, ँसके सिवा कुछ भी परिग्रह का भाव हुआ (तो) जडर हिंसा और असंयम डोगा.

'तथा उपधि जिसका द्वितीय डो...' यौथा बोव 'अर्थात् आत्मासे अन्य ऐसा परिग्रह जिसने ग्रहण किया डो)...' भगवानआत्मा के सिवा, शरीर आदि परिग्रह है वल मूर्छा नहीं है. लेकिन दूसरी यीज परिग्रह में रडे तो (उपधि है). अपना भगवानआत्मा...! यह तो यारित्र की बात है न, मुनिपना की बात है न ! अपना आत्मा ँडडकर कोई भी परद्रव्य का अंश, उसमें वीनता हुई, '(वीनता) डोनेके कारण शुद्धात्मद्रव्यकी साधकताका अभाव डोता है;...' आडा..डा...! समज में आया ?

भगवानआत्मा ! यारित्र, अपना शुद्ध स्वरूप, परमानंद भगवानआत्मा, उसका अंतर

में साधकपने में विरोध आ जाता है. 'साधकताका अभाव होता है;...' शुद्धात्मस्वरूप के सिवा कोई भी परिग्रह का अंश भी रहे तो शुद्धात्मा के स्वभाव का साधकपने का अभाव हो जाता है और राग का साधकपना हो जाता है. समज में आया ?

'इससे उपधिके ऐकान्तिक अन्तरंग छेदपना निश्चित होता ही है.' शरीर से कोई प्राणी मरे न मरे, उसके साथ बंध का संबंध नहीं. लेकिन परिग्रह रजनेवाला थोड़ा भी रजे और मूर्छा नहीं है, ऐसा कहे और हिंसा नहीं है ऐसा कहे तो मिथ्यात्व है. आडा..डा...! समज में आया ? 'मूर्छा परिग्रहो' आया है, 'दशवैकलिक' में आया है. मूर्छा परिग्रहो. वे लोग ऐसा कहते हैं, हमें मूर्छा कहां है. हम तो यारित्र निभाने के लिये वस्त्र, पात्र रजते हैं. भगवान कहते हैं, भाई ! यारित्र निभाने की दशा में ऐसा होता ही नहीं है. यह भाव हो तो यारित्र दशा रहती नहीं है, ऐसा कहते हैं, भाई ! वादविवाद की चीज नहीं. वस्तु का स्वरूप ही ऐसी चीज है. आडा..डा...! समज में आया ?

मुनिमार्ग - मोक्ष के आनंद में प्रवेश करने की तैयारी ! आ..डा...! पूर्ण आनंद, पूर्ण ज्ञान, पूर्ण शांति. अ..डो...! आत्मा की पूर्ण पवित्र दशा, उसकी प्राप्ति की इस ओर जडे हैं. ऐसी यारित्र की दशा, उसको भगवान मुनिपना कहते हैं. इस मुनिपने में शरीर के सिवा कुछ भी परिग्रह रजने का भाव हुआ तो कहते हैं कि, यह मूर्छा है, असंयम है, हिंसा है और शुद्धात्मद्रव्य के साधकपने का अभाव है. है कि नहीं उसमें ? कि, यह 'सोमनढ' का है ? बहुत लोगों को ऐसा हो जाता है कि, सम्यग्दर्शन की व्याख्या यानी 'सोमनढ' की. एतना महंगा कर दिया, ऐसा कहते हैं. ऐसा महंगा कर दिया. लेकिन किसने किया ? वस्तु का स्वरूप ही ऐसा है. समज में आया ? टीका में ऐसा है, उसका नीचे अर्थ है. समज में आया ? यहां तो वस्तु का स्वरूप ऐसा है.

'इसके उपधिके ऐकान्तिक अन्तरंग छेदपना निश्चित होता ही है.' आडा..डा...! जो संत की साधुपने की पदवी (है), उसमें शरीर के सिवा कुछ भी पर को रजने का विकल्प आया तो मूर्छा है, हिंसा है, असंयम है और शुद्धात्मस्वभाव के साधकपने का अभाव है. आडा..डा...! समज में आया ?

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- लेकिन मुनिपना होना याहिये न. आ..डा...! धन्य अवतार, बापू ! मुनिपना, उसका दर्शन, उसका समय अलौकिक बात है. मुनि होने याहिये न. यहां तो

अथ कस्यचित्त्वचित्कदाचित्कथञ्चित्कश्चिदुपधिरप्रतिषिद्धोऽप्यस्तीत्यपवादमुपदिशति-

छेदो जेण ण विज्जदि गहणविसग्गेषु सेवमाणस्स ।
समणो तेणिह वट्टदु कालं खेत्तं वियाणित्ता ॥२२२॥

छेदो येन न विद्यते ग्रहणविसर्गेषु सेवमानस्य ।
श्रमणस्तेनेह वर्ततां कालं क्षेत्रं विज्ञाय ॥२२२॥

आत्मद्रव्यस्य द्वितीयपुद्गलद्रव्याभावात्सर्व एवोपधिः प्रतिषिद्ध इत्युत्सर्गः । अयं तु विशिष्टकालक्षेत्रवशात्कश्चिदप्रतिषिद्ध इत्यपवादः । यदा हि श्रमणः सर्वोपधिप्रतिषेधमास्थाय

एवं श्वेताम्बरमतानुसारिशिष्यसम्बोधनार्थं निर्ग्रन्थमोक्षमार्गस्थापनमुख्यत्वेन प्रथमस्थले गाथापञ्चकं गतम् । अथ कालापेक्षया परमोपेक्षासंयमशक्त्यभावे सत्याहारसंयमशौचज्ञानोपकरणादिकं

आगम अनुसार व्यवहार की श्रद्धा और व्यवहार का आचरण का ठिकाना नहीं. आ...डा...! उद्दिष्ट आहार तो उसके दिये रोज़ होता है. व्यवहार का ठिकाना नहीं, वहां निश्चय तो है ही नहीं. जिसका व्यवहार जूटा है, वहां निश्चय तो है नहीं. ऐसी बात है, भाई ! मार्ग में वादविवाद नहीं चलता. वस्तु का स्वरूप ऐसा है. आ...डा...! समझ में आया ?

'यहां यह तात्पर्य है कि - उपधि ऐसी है, (परिग्रह वह अन्तरंग छेद ही है), ऐसा निश्चित करके उसे सर्वथा छोड़ना चाहिये.' वो. ऐसा कहते हैं. ओ...डा...! धन्य अवतार ! जहां निर्णय ऐसा करे कि, यारित्र तो ऐसा है. जिसमें वस्त्र का तिनका रखने का भाव नहीं, शरीर पर वस्त्र का धागा नहीं, लंगोटी का टुकड़ा नहीं. आ...डा...! समझ में आया ?

'अब, 'किसीके कहीं कभी किसी प्रकार कोई उपधि अनिषिद्ध भी है' ऐसा अपवादका उपदेश करते हैं :-'

छेदो जेण ण विज्जदि गहणविसग्गेषु सेवमाणस्स ।

પરમમુપેક્ષાસંયમં પ્રતિપત્તુકામોઽપિ વિશિષ્ટકાલક્ષેત્રવશાવસન્નશક્તિર્ન પ્રતિપત્તું ક્ષમતે, તદાપકૃષ્ય સંયમં પ્રતિપદ્યમાનસ્તદ્વહિરઙ્ગસાધનમાત્રમુપધિમાતિષ્ઠતે । સ તુ તથાસ્થીયમાનો ન ખલૂપધિત્વાચ્છેદઃ, પ્રત્યુત છેદપ્રતિષેધ એવ । યઃ કિલાશુદ્ધોપયોગાવિનાભાવી સ છેદઃ । અયં તુ શ્રામણ્યપર્યાયસહકારિ-કારણશરીરવૃત્તિહેતુભૂતાહારનિર્હારાદિગ્રહણવિસર્જનવિષયચ્છેદપ્રતિષેધાર્થમુપાદીયમાનઃ સર્વથા શુદ્ધોપયોગાવિનાભૂતત્વાચ્છેદપ્રતિષેધ એવ સ્યાત્ ॥૨૨૨ ॥

કિમપિ ગ્રાહ્યમિત્યપવાદમુપદિશતિ-છેદો જેળ જીવિજ્જદિ છેદો યેન ન વિદ્યતે । યેનોપકરણેન શુદ્ધોપયોગલક્ષણસંયમસ્ય છેદો વિનાશો ન વિદ્યતે । કયોઃ । ગ્રહણવિસર્ગોસુ ગ્રહણવિસર્ગયોઃ । યસ્યોપકરણસ્યાન્યવસ્તુનો વા ગ્રહણે સ્વીકારે વિસર્જને ત્યાગે । કિં કુર્વતઃ તપોધનસ્ય । સેવમાણસ્ય

હવે, ‘કોઈને ક્યાંક ક્યારેક કોઈ પ્રકારે ઉપધિ અનિષિદ્ધ પણ છે’ એવો અપવાદ ઉપદેશે છે :-

ગ્રહણે વિસર્ગે સેવતાં નહિ છેદ જેથી થાય છે,
તે ઉપાધિ સહ વર્તો ભલે મુનિ કાળક્ષેત્ર વિજાણીને. ૨૨૨.

અન્વયાર્થ :- [ગ્રહણવિસર્ગેષુ] જે ઉપધિને (આહાર-નીહારાદિનાં) ગ્રહણ-વિસર્જનમાં સેવતાં [યેન] જેનાથી [સેવમાણસ્ય] સેવનારને [છેદઃ] છેદ [ન વિદ્યતે] થતો નથી, [તેન] તે ઉપધિ

સમણો તેણિહ વટ્ટદુ કાલં ચેત્તં વિયાણિત્તા ॥૨૨૨ ॥

દેખો ! ‘કાલં ચેત્તં વિયાણિત્તા’ ઇસમં સે કુછ લોગ બતાતે હેં. ઇસકા સ્પષ્ટીકરણ બાદ મેં આગે કરેંગે. ૨૨૨ (ગાથા).

ગ્રહણે વિસર્ગે સેવતાં નહિ છેદ જેથી થાય છે,
તે ઉપાધિ સહ વર્તો ભલે મુનિ કાળક્ષેત્ર વિજાણીને. ૨૨૨.

તદુપકરણં સેવમાનસ્ય । સમણો તેણિહ વટ્ટદુ કાલં ચેત્તં વિયાણિત્તા શ્રમણસ્તેનોપકરણેનેહ લોકે વર્તતામ્ । કિં કૃત્વા । કાલં ક્ષેત્રં ચ વિજ્ઞાયેતિ । અયમત્ર ભાવાર્થઃ-કાલં પચ્ચમકાલં શીતોષ્ણાદિકાલં વા, ક્ષેત્રં ભરતક્ષેત્રં માનુષજાહ્નગલાદિક્ષેત્રં વા, વિજ્ઞાય યેનોપકરણેન સ્વસંવિત્તિલક્ષણભાવસંયમસ્ય બહિરહ્નગદ્રવ્યસંયમસ્ય વા છેદો ન ભવતિ તેન વર્તેતે ઇતિ ॥૨૨૨ ॥

સહિત, [કાલં ક્ષેત્રં વિજ્ઞાય] કાળક્ષેત્રને જાણીને, [ઇહ] આ લોકમાં [શ્રમણઃ] શ્રમણ [વર્તતામ્] ભલે વર્તો.

ટીકા :- આત્મદ્રવ્યને દ્વિતીય પુદ્ગલદ્રવ્યનો અભાવ હોવાથી બધોય ઉપધિ નિષિદ્ધ છે-એમ ઉત્સર્ગ (-સામાન્ય નિયમ) છે; અને વિશિષ્ટ કાળક્ષેત્રને વશ કોઈક ઉપધિ અનિષિદ્ધ છે-એમ અપવાદ છે. જ્યારે શ્રમણ સર્વ ઉપધિના નિષેધનો આશ્રય કરીને પરમોપેક્ષાસંયમને પ્રાપ્ત કરવાનો ઇચ્છક હોવા છતાં પણ વિશિષ્ટ કાળક્ષેત્રના વશ હીનશક્તિવાળો હોવાથી તેને પ્રાપ્ત કરવાને અસમર્થ હોય છે, ત્યારે તેમાં અપકર્ષણ કરીને (અનુકૃષ્ટ) સંયમ પ્રાપ્ત કરતો થકો તેના બહિરંગ સાધનમાત્ર ઉપધિનો આશ્રય કરે છે. એ રીતે જેનો આશ્રય કરવામાં આવે છે એવો તે ઉપધિ ઉપધિપણાને લીધે ખરેખર છેદરૂપ નથી, ઊલટો છેદના નિષેધરૂપ (-ત્યાગરૂપ) જ છે. જે (ઉપધિ) અશુદ્ધોપયોગ વિના હોતો નથી તે છેદ છે. પરંતુ આ (સંયમના બાહ્યસાધનમાત્રભૂત ઉપધિ) તો શ્રામણ્યપર્યાયના સહકારી કારણભૂત શરીરની વૃત્તિના હેતુભૂત આહાર-નીહારાદિનાં ગ્રહણ-વિસર્જન સંબંધી છેદના નિષેધને અર્થે ગ્રહવામાં આવતો હોવાથી સર્વથા શુદ્ધોપયોગ સહિત છે તેથી છેદના નિષેધરૂપ જ છે. ૨૨૨.

ટીકા :- ‘આત્મદ્રવ્ય...’ ભગવાનઆત્મા ! અતીન્દ્રિય આનંદ કા સ્વરૂપ ભગવાનઆત્મા કા હે. આત્મા કા સ્વરૂપ અતીન્દ્રિય આનંદ (હે), યહ સ્વદ્રવ્ય હૈ. જિસમેં અનંત જ્ઞાન, ઇસ આત્મા મેં અનંત નામ સ્વભાવ કી શક્તિરૂપ અનંત જ્ઞાન, અનંત આનંદ, અનંત બલ, અનંત દષ્ટાપના ઐસા અનંત ચતુષ્ટય ઉસમેં પડા હી હૈ. ઇસકે સિવા અનંત અનંત ગુણોં સે અવિનાભાવ પવિત્ર ગુણ. ‘જહાં ચેતન વહાં અનંત ગુણ, કેવળી બોલે એમ’ ભગવાનઆત્મા અંદર બિરાજમાન હૈ. લેકિન ઉસકી ખબર ભી નહીં. નજર કરની નહીં

હૈ, સુનના નહીં હૈ. ભગવાનઆત્મા જો અંદર બિરાજમાન હૈ, ઇસ આત્મા કે અંતર ભાવ મેં બેહદ જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ આદિ અનંત અનંત.. શાંતિ હૈ, ઐસે અનંત ગુણ પડે હૈં. 'જ્યાં ચેતન ત્યાં અનંત ગુણ, કેવળી બોલે એમ. પ્રગટ અનુભવ આત્મનો, નિર્મળ કરો.... હે ચેતન તું ... તારા ધામમાં' તેરી ઋદ્ધિ ભગવાન તેરે ધામ મેં (હૈ). લેકિન કુછ માલૂમ નહીં, વિચાર નહીં, મોક્ષ ક્યા ચીજ હૈ, ઉસકી ખબર નહીં. બાહ્ય દષ્ટિ (હૈ), વર્તમાન જો પ્રગટ જ્ઞાન કા થોડા ક્ષયોપશમ હૈ ઔર રાગ, બસ, ઉસ પર્યાય પર લક્ષ્ય (હૈ). એક સમય કી પર્યાય કે પીછે પરમાત્મા સારા ચિદાનંદ બિરાજમાન હૈ ઉસકી તો ખબર નહીં. સમજ મેં આયા ?

કહતે હૈં કિ, 'આત્મદ્રવ્યકે દ્વિતીય...' ભગવાનઆત્મા ઔર દૂસરા રાગ, એક દૂસરી પુદ્ગલ ચીજ. વહ દૂસરી ચીજ હો ગઈ. વસ્ત્ર કા એક ટુકડા ભી હો તો આત્મદ્રવ્ય એક ઔર દૂસરી ચીજ હો ગઈ. 'દ્વિતીય પુદ્ગલદ્રવ્યકા અભાવ હોનેસે સમસ્ત હી ઉપધિ નિષિદ્ધ હૈ...' ભગવાનઆત્મા ! વહ તો મોક્ષ કા માર્ગ, ચારિત્ર કી બાત હૈ ન, ભગવાન ! આ..હા...! 'શ્રીમદ્'ને કહા, 'સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી' 'અપૂર્વ અવસર' મેં (કહા). 'સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ' સર્વ ભાવ સે ઉદાસ. 'દેહ માત્ર સંયમ હેતુ હોય' દેખો ! 'અપૂર્વ અવસર' મેં ઐસી બાત (કહી હૈ). 'સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી, માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો, અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહિ, દેહે પણ કિચિત્ મૂર્છા નવ હોય જો, અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ? ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો, અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?' દેખો ! ઉસમેં દેહમાત્ર ... સંયમ હેતુ. ઉસકે અર્થ કરનેવાલે ભી વિપરીત (અર્થ કરે). લોગોં કો જૈસી દષ્ટિ હો જાતી હૈ ઉસ દષ્ટિ અનુસાર શાસ્ત્ર કે અર્થ કરે. આ..હા...! ... વિપરીત અર્થ કરે. 'શ્રીમદ્' ના કહતે હૈં. દેહ વસ્તુ કે અલાવા અન્ય કોઈ વસ્તુ હોતી નહીં. ઔર વસ્ત્ર સહિત હો ઉસે સાધુ માનના, કહાં મેલ હૈ ? ઇસમેં ક્યા આયા ? ભાઈ ! 'શ્રીમદ્' કહતે હૈં, કહતે હૈં. લેકિન સભી કો પૂજતે હૈં, આદર કરતે હૈં તો 'શ્રીમદ્' કા જો કહને કા આશય હૈ, વહ તો રહા નહીં. 'સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી, માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ' માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ, વે ઐસા કહતે હૈં. દેહ કા તો ત્યાગ હો સક્તા નહીં. ઇસલિયે ઉસકી મૂર્છા કા ત્યાગ હોતા હૈ. આ..હા...! વહ મિટ્ટી કા જડ પિંડ હૈ. વહ તો ઉસકી આયુષ્ય કી સ્થિતિ (પૂરી હોનેપર) છૂટતા હૈ.

ભગવાન તો ... ચીજ હૈ. અંદર આત્મા આનંદકંદ અમૃત કા સાગર પ્રભુ (બિરાજમાન

है). आ..डा..डा...! औसा अमृत का सागर भगवानआत्मा अेक दूसरी पुद्गल यीज. उसका तो उसमें अभाव है. (औसा डोने से) 'समस्त डी उपधि निषिद्ध है...' किसी भी उपधि का आदर मुनि को डो सकता नहीं. जैसा माताने जन्म दिया वैसी दशा डुई. आडा..डा...! अंतर भान और अंतर अनुभव सडित की बात है, डं ! वैसे तो डडुत डोग डाह्य त्यागी डो जाते हैं, औसा द्रव्यडिंग तो अनंत डार दिया. 'दव्वसवणो' शास्त्र में आता है न ? 'अष्टपाडुड' (भावपाडुड गाथा-३३) में (आता है). आत्मा के भान डिना द्रव्यसंयम नहीं त्यागना.

राग के विकल्प से भी पार प्रभु है, औसी दृष्टि और अनुभव नहीं तो स्वरूप की रमणता तो कडं से आवे ? समज में आया ? इसके डिना अकेला नग्नपना धारण करे. क्यौंकि आत्मा पूर्ण स्वरूप है, उसके लक्ष्य डिना राग और पर के अभावरूप उदासीन अवस्था भी उसको डोती नहीं. 'निर्जरा (अधिकार)' में कडते हैं न कि, ज्ञान और वैराग्य शक्ति. भगवानआत्मा पूर्ण स्वरूप की प्रतीति अनुभव में (डुई) वड ज्ञानशक्ति डुई और रागादि पर से डिलकुल भिन्न, अभावस्वभावरूप, पर के अभावस्वभावरूप, वड वैराग्य डुआ. मुनि को तो अभाव डो गया है. समज में आया ?

कडते हैं कि, 'आत्मद्रव्यके द्वितीय...' भगवानआत्मा अेक यीज और रजकण आदि दूसरी यीज. उस 'द्वितीय पुद्गलद्रव्यका अभाव...' है. अेक अंगुली में दूसरी अंगुली का अभाव है. इस उंगली में इस उंगली का अभाव है. इस उंगली में इस उंगली का अभाव है. वैसे आत्मा में वड जड द्रव्य है उसका अभाव है. समज में आया ? 'आत्मद्रव्यके द्वितीय पुद्गलद्रव्यका अभाव डोनेसे...' पुद्गलद्रव्य दूसरी यीज डुई, पडली यीज आत्म भगवान. उसमें 'अभाव डोनेसे समस्त डी उपधि निषिद्ध है - औसा उत्सर्ग (सामान्य नियम) है;...' धोकमार्ग - उत्सर्ग मार्ग है.

'और विशिष्ट कालक्षेत्रके वश...' क्या कडते हैं ? औसे रड सके नहीं और पास औसा कोई काल (डो), डडुत डंडी (डो), क्षेत्र औसा जंगल (डो), इसके 'वश कोई उपधि अनिषिद्ध है...' क्या ? शरीरादि. शरीर, संतों की वाणी सुनना, ये सब अपवादिक उपधि है. अपवादिक उपधि है. समज में आया ? आगे कडेंगे - नित्यडोधक शास्त्र, तत्कालडोधक गुरु की वाणी. गुरु सुनाते हैं, सुनते हैं, वड वाणी भी अेक उपकरण हैं. आडा..डा...! समज में आया ? क्यौंकि आत्मा अेक और द्वितीय पुद्गल का तो उसमें अभाव है.

अनिषिद्ध उपधि में शरीर आता है और गुरु की वाणी आती है और शास्त्र आता है. शास्त्र पढ़ने से... नित्यबोधक - हमेशा का स्वाध्यायमें से अपने स्वभाव पर दृष्टि डोने से, अंतर में निर्मलता प्रगट होती है. शास्त्र तो नित्यबोधक है. नित्य का अर्थ - गुरु तो कुछ समय डोते हैं और कुछ समय वाणी डोती है और शास्त्र तो सदा डोता है. उसके वांचन में, विकल्प में भी ऐसा शास्त्र सुना, ऐसा लक्ष्य गया... समज में आया ? तो भी शास्त्र में अपवादिक उपकरण गिनने में आया है. आडा..डा...! वस्त्र रचना अपवादिक उपकरण नहीं, वड तो छेद का डी कारण है. आडा..डा...!

जिसे सर्वज्ञ परमेश्वर (मुनिदशा कडते हैं), अक सेकंड के असंख्य भाग में तीनकाल तीनलोक परमात्मा परमेश्वर ने देजा. ऐसे परमेश्वर के ज्ञान में ऐसी मुनिपना की दशा आयी है. दुनिया को जबर नहीं ँसलिये क्या मार्ग दूसरा डो जाये ? आडा..डा...! कडते हैं कि, ऐसे काल (और) क्षेत्र को वश डोकर, रचने का तो कुछ डोता नहीं, ऐसा कडते हैं. देड भी नहीं, भगवान की वाणी सुनना भी नहीं. आडा..डा...! शास्त्र पढना भी नहीं. आडा..डा...! उत्सर्ग मार्ग तो यड है. धोकमार्ग वीतराग का तो यड है. अपने स्वद्रव्य में परद्रव्य का अभाव है. अभाव करके स्वरूप में लीन रहना वड साधुपने की यारित्र की यड दशा है. लेकिन ऐसी दशा अंतर में न रह सके, सम्यग्दर्शन, ज्ञान, यारित्र सडित है तो उसको देड - काय पुद्गल है, उसे पुद्गल में गिनने में आता है. समज में आया ? और वाणी. गुरु की वाणी. नित्य समजने में निमित्त ऐसा शास्त्र. और अपने से धर्मात्मा विशेष गुणवान (डो उनका) विनय करना, वड भी मन का उपकरण है. आडा..डा...! समज में आया ? अभी क्या कडते हैं वड पकड में नहीं आये. मन का उपकरण है. पर है न (ँसलिये). जुडान डोता है तो विनय करते हैं. वाणी सुनते हैं, वाणी तो परद्रव्य है. शास्त्र भी परद्रव्य है. अक आत्मा में परद्रव्य ऐसा द्वितीय पुद्गल का तो अभाव है. ऐसा डी धोक मार्ग (है). उत्सर्ग - निश्चय. समज में आया ? है न ? उत्सर्ग, निश्चयनय, सर्वपरित्याग, परमोपेक्षासंयम, वीतराग यारित्र और शुद्धोपयोग - ये सब अकार्यवायी है. समज में आया ?

भाँ ! मोक्ष आनंद की प्राप्ति, उसका कारणरूप यारित्र और उसका कारणरूप सम्यग्दर्शन और ज्ञान सडित दशा कैसी है, (ँसका) तुजे पडवे निर्णय तो करना पडे. उससे यद्वि विपरीत दृष्टि डुई तो मिथ्यादृष्टि डो जायेगा. आडा..डा...! समज में आया ?

‘कालक्षेत्रके वश कोई उपधि अनिषिद्ध है - औसा अपवाद है. जब क्षमण सर्व उपधिके निषेधका आश्रय लेकर परमोपेक्षासंयमको प्राप्त करनेका षष्ठ्युक्त होने पर...’ लो, बिलकुल वीतराग भाव में रहना और पर की उपेक्षा करके स्व की अपेक्षा में रहना वही उसका मूल मार्ग है. संयम है न ? (मूल ग्रंथ में नीचे फूटनोट दी है). परमोपेक्षासंयम की व्याख्या - परम-उपेक्षासंयम अर्थात् उत्सर्ग मार्ग, मूल धोरी मार्ग, निश्चयनय मार्ग, सर्वपरित्याग मार्ग, परमोपेक्षासंयम मार्ग, वीतराग मार्ग ये सब अेकार्थ है. संसार में राग में अेकाकार है उसे यह क्या कहते हैं (समज में नहीं आता).

अपना भगवान आनंद सागर सख्यिदानंद प्रभु ! राग और पर को देखकर उसमें लीन हो गया. अपनी चीज तो दूर रह गई. उसको यह सुनने (पर औसा लगता है). समज में आया ? यारित्र.. अ..हो...! वीतरागता का तात्कालिक कारण. सम्यग्दर्शन, ज्ञान तो परंपरा कारण है. यारित्र तो साक्षात् मोक्ष का कारण है. इस यारित्र की दशा में सर्व छोडना वह निश्चय का मार्ग है.

औसा उत्सर्ग होनेपर भी ‘विशिष्ट कालक्षेत्रके वश लीन शक्तिवाला होनेसे...’ संघयण की लीनता, अपने पुरुषार्थ की लीनता. ‘उसे प्राप्त करनेमें असमर्थ होता है,...’ किसे ? निश्चय में शुद्ध उपयोग की रमणता करने में असमर्थ होता है, ‘तब उसमें अपकर्षण करके...’ देजो ! अपकर्षण (अर्थात्) लीनता. पहले आया था न - परमोपेक्षासंयम. लीनता. शरीर पर लक्ष्य जाना, वाणी को सुनना वह लीनता है, कहते हैं. आहा..हा...! अकेला भगवानआत्मा है (उसमें) परद्रव्य का लक्ष्य आना, मुनिपना की दशा रभकर भी (औसा होना) अपवाद है. समज में आया ? शरीर पर लक्ष्य जाना, शरीर के निभाव के लिये निर्दोष आहारादि लेना. निर्दोष, हां ! वह भी अेक लीनता है. समज में आया ? फिर भी उस दशा में मुनिपना यला जाता नहीं.

‘उसे प्राप्त करनेमें असमर्थ...’ होने से. उसे प्राप्त माने ? शुद्ध उपयोग निश्चय वीतरागता स्थिर होना, औसा हो सके नहीं, असमर्थता के कारण ‘तब उसमें अपकर्षण करके (अनुत्कृष्ट) संयम प्राप्त करता हुआ...’ उस प्रकार का विकल्प शरीर के निभाव के लिये लक्ष्य जाता है, वह अनुत्कृष्ट संयम है. ‘उसकी बहिरंग साधनमात्र उपधिका आश्रय करता है.’ बहिरंग साधनमात्र - आहार, जल ले. वास्तव में काया, मन और वचन तीनों परद्रव्य और उपधि हैं. भगवानआत्मा में काया कहाँ है ? काया तो जड है. वाणी

कहां है ? और मन कहां (है) ? मन उसमें तो है नहीं। भगवान् पूर्णानंद प्रभु अके स्वद्रव्य में परद्रव्य का तो अभाव है। ऐसा ही रहना और स्थिर होना वह तो मूल मार्ग है, ऐसा कहते हैं। लेकिन जैसे शुद्धोपयोग में अंतर में रह सकते नहीं तो शुद्ध परिणति सहित सम्यग्दर्शन, ज्ञान और चारित्र्य की शुद्ध परिणति सहित, इस काया के पुद्गल पर लक्ष्य जाता है। (वह) अपवाटिक उपधि है।

परमात्मा आनंद का स्थान, ऐसा प्रभु आत्मा, कहते हैं कि, उसमें परद्रव्य का तो अभाव है। द्वितीय - दूसरी चीज का तो अभाव है और जैसे शुद्धोपयोग में रहना वही मार्ग है। मूल मार्ग तो यह है। परंतु उसमें रह सकते नहीं तो हीनता का - शरीर को आधार लेने का विकल्प आता है। निर्दोष (आधार), हां ! ४६ दोषरहित आधार। (सभी दोष को) टालकर आधार लेना वह भी एक विकल्प नाम उपधि है। आहा...हा...! रह सकते नहीं (तो) धटना होता है, ऐसा बताते हैं। वस्तु का स्वरूप ही ऐसा है।

भगवान् आत्मा अपना आनंद स्वरूप में लीन हो सके नहीं, फिर भी शुद्ध सम्यग्दर्शन, ज्ञान, चारित्र्य की वीतराग परिणति तो है ही, उस परिणति में शुद्धोपयोग की ज्ञाता-ज्ञेय और ज्ञान ऐसा अभेद नहीं हो सकता। ऐसा कहते हैं। तो उस वीतराग शुद्ध परिणति सहित में अपवाटिक उपधि कहने में आता है। शरीर है धटना अपवाटिक उपधि कहते हैं। आहा...हा...! समज में आया ? (ऐसा सब जानने का) क्या काम है ? हित करना है कि नहीं ? हित करना है तो जैसा हित का पंथ है ऐसा जानना पड़ेगा कि नहीं ? आहा...हा...! समज में आया ? आचार्यों ने जंगल में रहकर और विकल्प आया, टीका तो टीका के कारण बन गई। आहा...हा...! कैसी विधि की स्थिति और निषेध की कैसी स्थिति !

भगवान् आत्मा पूर्ण आनंद से भरा प्रभु अस्ति है और परद्रव्य की उसमें नास्ति है, वह नास्ति। समज में आया ? विधि-निषेध का विकल्प भी जिसमें नहीं। ऐसा भगवान् आत्मा उसकी अंतर अनुभवदृष्टि और स्थिरता चारित्र्य की वीतराग परिणति होनेपर भी स्वरूप में हीनता निर्विकल्प हो न जाये तो उसको शरीर को नमाने का राग आता है, सुनने का, देव-गुरु-शास्त्र का विनय करने का (विकल्प आता है) तो अनिषिद्ध उपधि कहने में आता है। समज में आया ? इसमें कुछ समज में आता है या नहीं ?

सम्यक्दृष्टि को भी राग आया लेकिन उस राग का तो स्वरूप में अभाव है। यहां

तो चारित्र्य दशा में उस राग का भी अभाव हो गया. राग के अभाव की जो परिणति निर्मल दशा हुई, उसमें शुद्धोपयोग में लीनता न हो, अंतर में ज्ञाता-ज्ञेय-ज्ञान अकाकार हो तो निश्चयमार्ग है. उत्सर्ग मार्ग है, परम उपेक्षासंयम है, वीतराग शुद्ध उपयोग मार्ग वही है. समज में आया ? ऐसा करना पड़ेगा, हां ! इस चीज बिना मोक्ष होता नहीं. लड्डू खाना, मोक्ष जाना ऐसा नहीं होगा. आत्मा के कल्याण के लिये करना पड़ेगा. इसलिये यह समजना चाहिए. कोई दूसरा-दूसरा मार्ग कहते हैं न ? भगवान का पंथ कहीं आया है ? (कोई कहे कि), यह भी मार्ग है, नया नहीं अनादि का यह भी मार्ग है.

भगवान परमेश्वर अ...हो...! सर्वज्ञदेव वीतराग परमात्मा ने जैसा मार्ग देखा ऐसा परमात्मा की वाणी में आया. संतों ने ऐसा अनुभव करके (शास्त्र में लिखा). यहां तो चारित्र्यवंत होकर मुनि कहते हैं. (मुनि तो) जंगल में, वन में ही रहते थे.

संवत् १८६८ (की बात है). १८७० में दीक्षा हुई. दीक्षा तो कहां थी. लेकिन हम तो पहले से प्रश्न करते थे. हमारे गुरु को प्रश्न किया था, महाराज ! साधु के लिये छोटा कमरा बना हो उसका उपयोग करे तो नव कोटि में कौन-सी कोटि का भंग होता है ? मन, वचन, काया करना, करवाना और अनुमोदना. नव है न ? वह प्रश्न (संवत्) १८६८ की साल में 'राणपर' में किया था. 'राणपर' है न, वहां प्रश्न किया था. हमको भी ખબર नहीं, उनको भी ખબर नहीं. ऐसा प्रश्न किया था. उरी हो वहां नहीं रह सके, वहां बिलकुल नहीं रह सकते, उरी हो वहां पैर रख सके नहीं. उरीकाय में तो पैर नहीं दे. धर्या समिति है न, जहां उरीकाय का अंकुर फूटा हो तो भी पैर नहीं देते. (पैर रखे तो) धर्या समिति में विरोध आता है. जंगल भी जाये तो वहां भी नहीं (रखते). वह पहले कहा था.

यहां कहते हैं कि, जैसे जव को बहिरंग साधन जो उपधि शरीरादि है, 'जिसका आश्रय लिया जाता है ऐसी वह उपधि उपधिपनेके कारण वास्तवमें छेदरूप नहीं है,...' देओ, क्या कहते हैं ? कि, शरीर पर मुनि का लक्ष्य जाता है तो वह उपधि छेदरूप नहीं हुई, ऐसा कहते हैं. शरीर पर लक्ष्य गया उस समय ऐसा भाव आया वह अपवाधिक है, परंतु उनको चारित्र्य का छेद नहीं. छेद का अभाव करने की चीज है. 'उपधि उपधिपनेके कारण वास्तवमें छेदरूप नहीं है, प्रत्युत छेदकी निषेधरूप (त्यागरूप) ही है.' उस वक्त ऐसा भाव आया. आहार लेने का विकल्प आया तो वह अपवाधिक उपधि है. अपवाधिक

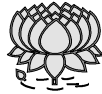
उपधि से अंतर में छेद नहीं होता, यारित्र का छेद नहीं होता. परंतु यारित्र निभाने में निमित्त हुआ तो उसमें छेद का त्याग हुआ, जैसा कहते हैं.

‘किन्तु यह (संयमकी बाह्यसाधनमात्रभूत उपधि)...’ का आश्रय देता है. शरीर, वाणी सुनना और विनय करना. ‘ऐस प्रकार जिसका आश्रय लिया जाता है ऐसी वह उपधि उपधिपनेके कारण वास्तवमें छेदरूप नहीं है,...’ उपधि लगे निमित्तरूप अपवाहिक हुई तो संयम का छेद होता नहीं. लेकिन ‘छेदकी निषेधरूप (त्यागरूप) ही है.’ स्थिर रह सके नहीं और शुभभाव आ जाये. शुभ विकल्प है. छेद तो है नहीं, लेकिन छेद का त्याग हो गया. क्योंकि निश्चय संयम में रह सके नहीं, शुद्धोपयोग में रह सके नहीं और उतना विकल्प देने का न आये तो अस्थिर हो जाता है. समज में आया ? आहा..हा...!

कहते हैं, अपना आनंदकंद स्वरूप है वही स्वद्रव्य है. उसके सिवा कोई भी परद्रव्य है वह द्वितीय हो गया. द्वितीय हुआ तो अपने में है नहीं. है नहीं, उतना साधन करते हैं तो तो उत्सर्ग मार्ग, निश्चय मार्ग हुआ. शुद्धोपयोग में रहते हैं वह तो मूलमार्ग हुआ. अब उसमें रह सके नहीं तो अपवाहिक शरीर पर लक्ष्य जाता है. निर्दोष देने का विकल्प, हां ! समज में आया ? पीछली रात्रि में सोने का विकल्प आ गया. आता है न ? वह भी अपवाहिक है. लेकिन वह अपवाद होने में यारित्र में छेद नहीं आता. यारित्र के छेद का अभाव हो गया. क्योंकि उसमें रह सके नहीं, उसमें रहा नहीं और शुद्ध में आये नहीं तो अशुभ हो जायेगा. समज में आया ? ऐसी बात है. दूसरों को नयी लगे लेकिन मार्ग तो यह है, भाई ! उसे बराबर समजना पड़ेगा.

कहते हैं, ‘प्रत्युत...’ यानी वह तो निषेधरूप त्याग है. उसकी व्याख्या विशेष आयेगी...

श्रोता :- प्रभाष वचन गुरुदेव !



અથાપ્રતિષિદ્ધોપધિસ્વરૂપમુપદિશતિ-

અપ્પડિકુટ્ટં ઉવધિં અપત્થિણિજ્જં અસંજગજણેહિં ।

મૂચ્છાદિજણણરહિદં ગેણહદુ સમણો જદિ વિ અપ્પં ॥૨૨૩ ॥

અપ્રતિકુષ્ટમુપધિમપ્રાર્થનીયમસંયતજનૈઃ ।

મૂચ્છાદિનજનનરહિતં ગૃહ્ણાતુ શ્રમણો યદ્યપ્યલ્પમ્ ॥૨૨૩ ॥

યઃ કિલોપધિઃ સર્વથા બન્ધાસાધકત્વાદપ્રતિકુષ્ટઃ, સંયમાદન્યત્રાનુચિતત્વાદસંયતજનાપ્રાર્થનીયો, રાગાદિપરિણામમન્તરેણ ધાર્યમાણત્વાન્મૂચ્છાદિજનનરહિતશ્ચ ભવતિ, સ ખલ્વપ્રતિષિદ્ધઃ । અતો યથોદિતસ્વરૂપ એવોપધિરૂપાદેયો, ન પુનરલ્પોઽપિ યથોદિતવિપર્યસ્તસ્વરૂપઃ ॥૨૨૩ ॥

અથ પૂર્વસૂત્રોદિતોપકરણસ્વરૂપં દર્શયતિ-અપ્પડિકુટ્ટં ઉવધિં નિશ્ચયવ્યવહારમોક્ષમાર્ગ સહકારિકારણત્વેનાપ્રતિષિદ્ધમુપધિમુપકરણરૂપોપધિં, અપત્થિણિજ્જં અસંજગજણેહિં અપ્રાર્થનીયં નિર્વિકારાત્મોપલબ્ધિલક્ષણભાવસંયમરહિતસ્યાસંયતજનસ્યાનભિલષણીયમ્, મૂચ્છાદિજણણરહિદં પરમાત્મદ્રવ્યવિલક્ષણબહિર્દ્રવ્યમમત્વરૂપમૂચ્છારક્ષણાર્જન સંસ્કારાદિદોષજનનરહિતમ્, ગેણહદુ સમણો જદિ વિ અપ્પં ગૃહ્ણાતુ શ્રમણો યમપ્યલ્પં પૂર્વોક્તમુપકરણોપધિં યદ્યપ્યલ્પં તથાપિ પૂર્વોક્તોચિતલક્ષણમેવ ગ્રાહ્યં, ન ચ તદ્વિપરીતમધિકં વેત્યભિપ્રાયઃ ॥૨૨૩ ॥

હવે અનિષિદ્ધ ઉપધિનું સ્વરૂપ ઉપદેશે છે :-

ઉપધિ અનિંદિતને, અસંયત જન થકી અણપ્રાર્થને,

મૂચ્છાદિજનનરહિતને જ ગ્રહો શ્રમણ, થોડો ભલે. ૨૨૩.

અન્વયાર્થ :- [યદ્યપિ અલ્પમ્] ભલે થોડો હોય તોપણ, [અપ્રતિકુષ્ટમ્] જે અનિંદિત હોય, [અસંયતજનૈઃ અપ્રાર્થનીયં] અસંયત જનોથી અપ્રાર્થનીય હોય અને [મૂચ્છાદિજનનરહિતં] જે મૂચ્છાદિના જનન રહિત હોય-[ઉપધિં] એવા જ ઉપધિને [શ્રમણઃ] શ્રમણ [ગૃહ્ણાતુ] ગ્રહણ કરો.

ટીકા :- જે ઉપધિ સર્વથા બંધનો અસાધક હોવાથી અનિદ્ધિત છે, સંયમ સિવાય અન્યત્ર અનુચિત હોવાથી અસંયત જનો વડે અપ્રાર્થનીય છે અને રાગાદિપરિણામ વિના ધારણ કરવામાં આવતો હોવાથી મૂર્છાદિના ઉત્પાદન રહિત છે, તે ખરેખર અનિષિદ્ધ છે. આથી યથોક્ત સ્વરૂપવાળો ઉપધિ જ ઉપાદેય છે, પરંતુ થોડો પણ યથોક્ત સ્વરૂપથી વિપરીત સ્વરૂપવાળો ઉપધિ ઉપાદેય નથી. ૨૨૩.

ગાથા-૨૨૩થી ૨૨૬ ઉપરના પ્રવચનો સી.ડી.માં ઉપલબ્ધ નહિ હોવાથી આ પ્રવચન ૧૯૭૫ની સાલમાં થયેલા પ્રવચનોમાંથી લેવામાં આવેલ છે.

વીર સંવત ૨૫૦૧, આસો વદ ૧, મંગળવાર

તા. ૨૧-૧૦-૧૯૭૫

ગાથા-૨૨૩

(‘પ્રવચનસાર’) ૨૨૩ ગાથા. ‘હવે અનિષિદ્ધ ઉપધિનું સ્વરૂપ ઉપદેશે છે :-’ મુનિપણાની વ્યાખ્યા છે. સમક્રિતીને પણ મુનિપણું કેવું હોય અને એનાથી વિરુદ્ધ કેવું (હોય) એ એણે જાણવું જોઈએ ને. સાધુ નથી અને એને સાધુ માનવા એ પણ એક વિપરીત દષ્ટિ છે. તેથી સાધુપણું સમ્યગ્દર્શન સહિત આત્મા આનંદસ્વરૂપના અંતરના ભાન સહિત ચારિત્રની દશા અંતરમાં યથાજાત - જેવું એનું આત્માનું સ્વરૂપ છે, તેવી તેને વીતરાગી પર્યાય અંદર પ્રગટ થાય એને બાહ્ય ઉપકરણ કેવા હોય એની વ્યાખ્યા છે. ૨૨૩ (ગાથા).

અપ્પલિકુટ્વં સ્વધિં અપત્થણિજ્જં અસંજગજણેહિં ।

મુચ્છાદિજણણરહિદં ગેણહદુ સમણો જદિ વિ અપ્પં ।।૨૨૩ ।।

ઉપધિ અનિંદિતને, અસંયત જન થકી અણપ્રાર્થને,
મૂર્છાદિજનનરહિતને જ ગ્રહો શ્રમણ, થોડો ભલે. ૨૨૩.

ટીકા :- ‘જે ઉપધિ...’ ટીકા છે ને આ બાજુ ? ‘સર્વથા બંધનો અસાધક હોવાથી...’ ઉપધિ આગળ કહેશે. સૂત્રાધ્યયન કરવું એ પણ એક ઉપકરણ છે. સૂત્રનું અધ્યયન કરવું એ પણ એક વિકલ્પ છે ને ! એ પણ એક ઉપકરણ છે. ગુરુનો મનથી વિનય કરવો, એ પણ મનમાં એક વિકલ્પ છે એ પણ એક ઉપકરણ છે. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ? દેહની યથાજાત દશા, નગ્ન દશા, દિગંબર દશા એ પણ એક ઉપકરણ છે. અને શાસ્ત્રનો બોધ અને ગુરુનો બોધ કરવો અને સાંભળવો એ પણ એક વિકલ્પ છે, એ પણ એક ઉપકરણ છે. આહા...હા...! ઝીણી વાત છે. સમજાણું કાંઈ ?

ઉત્સર્ગ માર્ગમાં તો પરદ્રવ્યનો સંબંધ જ જરીયે નહિ. ચૈતન્ય સ્વરૂપ ભગવાન પરથી ભિન્ન નિર્લેપ (છે), એવી જે દષ્ટિ થઈ અને એનું જે ચારિત્ર વીતરાગી પર્યાય પ્રગટી તો એને સ્વદ્રવ્ય સિવાય કોઈ પરદ્રવ્યનું નિમિત્તપણું પણ ન હોય. એને ઉત્સર્ગ ધોખ માર્ગ, સત્ય માર્ગ, પરની અપેક્ષા વિનાનો માર્ગ કહેવામાં આવે છે. એને તો એ વિનયનો વિકલ્પ પણ ન હોય. આહા...હા...! સૂત્રાધ્યયન પણ ન હોય, ગુરુ અને શાસ્ત્રનો બોધ એ પણ એને સાંભળવાનો ન હોય. એવી ચીજ છે.

મુમુક્ષુ :- .. હોય તો.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ના, ના. અંદર શુદ્ધોપયોગમાં હોય એટલે. અંદર શુદ્ધોપયોગ એ જ ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. અંદરમાં આનંદસ્વરૂપમાં લીન થઈ જાય છે જ્યારે એને કોઈ પરની અપેક્ષા છે જ નહિ. સ્વ સ્વ-સ્વરૂપ દ્રવ્ય-ગુણ અને પર્યાય સ્વ શુદ્ધ. દ્રવ્ય શુદ્ધ, ગુણ શુદ્ધ, પર્યાય શુદ્ધ એ એની ચીજ છે. એ સિવાય સૂત્રાધ્યયન કરવું, સાંભળવું, ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળવો કે કહેવો એવો જે વિકલ્પ છે એ તો બાહ્ય ઉપકરણ છે, એ અંતરની ચીજ નથી. આહા...હા...! કહો. આહા...હા...!

વીતરાગ સર્વજ્ઞે (કહેલું) સાધુપણું કોને કહેવું ? એને વસ્ત્ર-પાત્ર તો હોય જ નહિ, વસ્ત્ર-પાત્ર રાખે એ તો મુનિ જ નથી. સમજાણું કાંઈ ? પણ જેને આત્મદર્શન સમ્યક્ ચૈતન્યપૂર્વક જેને અંતરની શુદ્ધ ઉપયોગની રમણતા ઉત્સર્ગ માર્ગ આવ્યો છે, ધોખ વીતરાગ ભાવ (પ્રગટ થયો છે), એને તો એ વિનય કરવો, સૂત્રાધ્યયન કરવું, સાંભળવું એવો વિકલ્પ, પરદ્રવ્યનો સંબંધ એને હોતો નથી. આહા...હા...! આવો માર્ગ છે. લોકોએ સાધુ શું કહેવાય, ચારિત્ર

કોને કહેવું, નવ તત્ત્વની અંદર એણે સંવર, નિર્જરાની શ્રદ્ધા સાચી કરવી પડશે કે નહિ ? તો સંવર, નિર્જરાવંત સાધુ કેવા હોય એની વાત ચાલે છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘જે ઉપધિ સર્વથા બંધનો અસાધક હોવાથી અનિદિત છે,...’ જેટલો રાગ છે એ અપેક્ષા જુદી વાત છે. સમજાય છે ? પણ એ સિવાય વિશેષ નથી માટે અનિદિત છે. ‘સંયમ સિવાય અન્યત્ર અનુચિત હોવાથી...’ કહે છે કે, એવા ઉપકરણ એ મુનિ પાસે હોય. કમંડળ, મોરપીંછી, એવી ચીજ હોય. ‘સંયમ સિવાય અન્યત્ર અનુચિત હોવાથી અસંયત જનો વડે અપ્રાર્થનીય છે...’ અસંયતી એને લઈ ન શકે એવી સાદી ચીજ હોય. સમજાણું કાંઈ ?

આ જુઓને પેલા જતી હોય છે ને, મોરપીંછીમાં સોનાના ઓલા રાખે. મોરપીંછીમાં સોનાના, ચાંદીના.. પીંછી ઉપર હોય ને, જ્યાં હાથો (હોય) કહે છે કે, મુનિને એ હોય નહિ. મુનિને મોરપીંછી, કમંડળ ઉપકરણ એવું સાદું હોય કે અસંયતી જનો જેને પ્રાર્થે નહિ, લેવાની ભાવના ન થાય એવા સાદા હોય. આહા..હા...! કહો, સમજાણું કાંઈ ?

‘અને રાગાદિપરિણામ વિના ધારણ કરવામાં આવતો હોવાથી...’ એટલે એને યોગ્ય જે રાગ છે એ જુદી વાત (છે). એથી વધારે રાગ જે ઉપકરણ શ્રવણ, સૂત્રાધ્યયન, સાંભળવું એટલો તો ભલે રાગ હો, પણ એનાથી વિશેષ રાગ એને હોતો નથી. ‘રાગાદિપરિણામ વિના ધારણ કરવામાં આવતો હોવાથી મૂર્છાદિના ઉત્પાદન રહિત છે,...’ એમાં મૂર્છા નથી. આહા..હા...! આ શ્વેતાંબર કહે છે ને કે, ભઈ, વસ્ત્ર રાખીએ પણ મૂર્છા ન કરવી. એ લોકોમાં એમ આવે છે. ખોટી વાત (છે). વસ્ત્ર રાખે એને મૂર્છા હોય જ છે. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- ભોજનની મૂર્છા..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ભોજનની મૂર્છા જુદી વસ્તુ છે, એ મૂર્છા નથી. એ શુભ, પ્રશસ્ત રાગ છે, એટલો એની ભૂમિકા પ્રમાણમાં (હોય છે), એ મૂર્છા નથી. છે ને દલીલ મોટી છે, આમાં અંદર પણ લખ્યું છે. ટીકામાં પણ છે, કળશમાં છે. સ્ત્રીને મુક્તિ કહે છે એ જુદી વાત છે, સાધુને ઉપકરણ વસ્ત્ર-પાત્ર એ જૈનદર્શનની રીત જ નથી. જૈનદર્શન જ જુદી જાત છે. કહો.

મુમુક્ષુ :- ચરમા...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ચરમા-બરમા નહિ. ચરમા નહિ, ઘડિયાળ નહિ, રાત્રે સૂત્ર વાંચવા, બત્તી કરે અને વાંચે એ નહિ. આ તો એવી વાત છે.

મુમુક્ષુ :- પાટ, પાટલા...

અથોત્સર્ગ એ વસ્તુધર્મો, ન પુનરપવાદ ઇત્યુપદિશતિ-

કિં કિંચળ ત્તિ તવ્કં અપુણભવકામિણોઘ દેહે વિ ।
સંગ ત્તિ જિણવરિંદા અપ્પહિકમ્મત્તમુદ્દિઢ્ઢા ॥૨૨૪ ॥

કિં કિંચ્ચનમિત્તિ તર્કઃ અપુનર્ભવકામિણોઽથ દેહેઽપિ ।
સઙ્ગ ઇતિ જિનવરેન્દ્રા અપ્રતિકર્મત્વમુદ્દિષ્ટવન્તઃ ॥૨૨૪ ॥

અત્ર શ્રામણ્યપર્યયસહકારિકારણત્વેનાપ્રતિષિઢ્યમાનેઽત્યન્તમુપાત્તદેહેઽપિ પરદ્રવ્યત્વાત્ પરિગ્રહોઽયં
ન નામાનુગ્રહાર્હઃ કિન્તૂપેક્ષ્ય એવેત્યપ્રતિકર્મત્વમુપદિષ્ટવન્તો ભગવન્તોઽર્હદેવાઃ । અથ તત્ર

અથ સર્વસઙ્ગપરિત્યાગ એ શ્રેષ્ઠઃ, શેષમશક્યાનુષ્ઠાનમિત્તિ પ્રરૂપયતિ-કિં કિંચળ ત્તિ તવ્કં
કિં કિંચનમિત્તિ તર્કઃ, કિં કિંચનં પરિગ્રહ ઇતિ તર્કો વિચારઃ ક્રિયતે તાવત્ । કસ્ય । અપુણભવકામિણો

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પાટ, પાટલા કુદરતે સહેજે ડોય એ ડોય છે. એ શાસ્ત્રમાં આવે
છે. સહેજે પડી ડોય, ક્યાંકથી લાવે એમ નહિ. પડ્યા ડોય તો ડોય, એટલું. આહા..હા...!
બહુ ઝીણી વાત છે. મુનિપણું એવું છે. વીતરાગે કહેલું મુનિપણું તો બહુ અલૌકિક વાત
છે. એને એણે બરાબર સમજવું જોશે. સમજાણું કાંઈ ? જે આ વસ્ત્ર અને પાત્ર રાખી અને
મુનિ મનાવે એ તો જૈનદર્શન જ નથી. એ જૈનદર્શનથી બહાર છે. આવી વાત છે, ભાઈ !

અહીં કહે છે, ‘મૂર્છાદિના ઉત્પાદન રહિત છે, તે ખરેખર અનિષિદ્ધ છે. આથી યથોક્ત
સ્વરૂપવાળો ઉપધિ જ ઉપાદેય છે.’ કહેશે, આગળ નામ આપશે. ‘પરંતુ થોડો પણ યથોક્ત
સ્વરૂપથી વિપરીત સ્વરૂપવાળો ઉપધિ ઉપાદેય નથી.’

‘હવે, ‘ઉત્સર્ગ જ વસ્તુધર્મ છે, અપવાદ નહિ’ એમ ઉપદેશે છે :-’

કિં કિંચળ ત્તિ તવ્કં અપુણભવકામિણોઘ દેહે વિ ।
સંગ ત્તિ જિણવરિંદા અપ્પહિકમ્મત્તમુદ્દિઢ્ઢા ॥૨૨૪ ॥

શુદ્ધાત્મતત્ત્વોપલમ્બસમ્ભાવનરસિકસ્ય પુંસઃ શેષોઽન્યોઽનુપાત્તઃ પરિગ્રહો વરાકઃ કિં નામ સ્યાદિતિ વ્યક્ત એવ હિ તેષામાકૂતઃ । અતોઽવધાર્યતે ઉત્સર્ગ એવ વસ્તુધર્મો, ન પુનરપવાદઃ । ઇદમત્ર તાત્પર્યં, વસ્તુધર્મત્વાત્પરમનૈર્ગ્રન્થ્યમેવાવલમ્બ્યમ્ ।।૨૨૪ ।।

અપુનર્ભવકામિનઃ અનન્તજ્ઞાનાદિચતુષ્ટયાત્મકમોક્ષાભિલાષિણઃ । અધ અહો, દેહો વિ દેહોઽપિ સંગતિ સહ્ગઃ પરિગ્રહ ઇતિ હેતોઃ જિનવરિંદા જિનવરેન્દ્રાઃ કર્તારઃ ગિણ્પ્પિકમ્મત્તમુદ્દિઢ્ઢા નિઃપ્રતિકર્મત્વમુપદિષ્ટવન્તઃ । શુદ્ધોપયોગલક્ષણપરમોપેક્ષાસંયમબલેન દેહેઽપિ નિઃપ્રતિકારિત્વં કથિતવન્ત ઇતિ । તતો જ્ઞાયતે મોક્ષસુખાભિલાષિણાં નિશ્ચયેન દેહાદિસર્વસહ્ગપરિત્યાગ એવોચિતોઽન્યસ્તૂપચાર એવેતિ ।

।।૨૨૪ ।।

હવે, 'ઉત્સર્ગ જ વસ્તુધર્મ છે, અપવાદ નહિ' એમ ઉપદેશે છે :-

ક્યમ અન્ય પરિગ્રહ હોય જ્યાં કહી દેહને પરિગ્રહ અહો !
મોક્ષેચ્છુને દેહેય નિષ્પ્રતિકર્મ ઉપદેશે જિનો ? ૨૨૪.

અન્વચાર્થ :- [અથ] જો [જિનવરેન્દ્રાઃ] જિનવરેન્દ્રોએ [અપુનર્ભવકામિનઃ] મોક્ષના અભિલાષીને, [સહ્ગઃ ઇતિ] 'દેહ પરિગ્રહ છે' એમ કહીને, [દેહે અપિ] દેહમાં પણ [અપ્રતિકર્મત્વમ્]

ક્યમ અન્ય પરિગ્રહ હોય જ્યાં કહી દેહને પરિગ્રહ અહો !
મોક્ષેચ્છુને દેહેય નિષ્પ્રતિકર્મ ઉપદેશે જિનો ? ૨૨૪.

હવે તો કહે છે કે, ઉત્સર્ગ માર્ગ કેવો હોય ? ઓલા ઉપકરણ તો વ્યવહારના કદ્યા હતા. ટીકા :- 'અહીં, શ્રામણ્યપર્યાયનું સહકારી...' ચારિત્રપર્યાય જે સમ્યગ્દર્શન સહિત અંદર વીતરાગી પર્યાય ચારિત્રની હોય છે એને 'સહકારી કારણ હોવાથી...' સાથે નિમિત્તપણે હોવાથી 'જેનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો નથી એવા અત્યંત ઉપાત્ત...' (ઉપાત્ત એટલે) પ્રાપ્ત થયેલો દેહ. કારણ કે એ તો પ્રાપ્ત થયેલો છે, નવો મેળવેલો નથી, છે. 'દેહમાં પણ, 'આ (દેહ)

અપ્રતિકર્મપણું (સંસ્કારરહિતપણું) [उद्दिष्टवन्तः] ઉપદેશ્યું છે, તો પછી [कि किञ्चनम् इति तर्कः] તેમનો એવો આશય છે કે તેને અન્ય પરિગ્રહ તો શાનો હોય ?

ટીકા :- અહીં, શ્રામણ્યપર્યાયનું સહકારી કારણ હોવાથી જેનો નિષેધ કરવામાં આવ્યો નથી એવા અત્યંત ઉપાત્ત દેહમાં પણ, ‘આ (દેહ) પરદ્રવ્ય હોવાથી પરિગ્રહ છે, ખરેખર તે અનુગ્રહયોગ્ય નથી પણ ઉપેક્ષાયોગ્ય જ છે’ એમ કહીને, ભગવંત અર્હંતદેવોએ અપ્રતિકર્મપણું ઉપદેશ્યું છે; તો પછી ત્યાં શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિની સંભાવનાના રસિક પુરુષને શેષ અન્ય અનુપાત્ત પરિગ્રહ બિચારો શાનો હોય-એવો તેમનો (-અર્હંતદેવોનો) આશય વ્યક્ત જ છે. આથી નક્કી થાય છે કે-ઉત્સર્ગ જ વસ્તુધર્મ છે, અપવાદ નહિ.

આ અહીં તાત્પર્ય છે કે વસ્તુધર્મ હોવાથી પરમ નિર્ગ્રંથપણું જ અવલંબવાયોગ્ય છે. ૨૨૪.

પરદ્રવ્ય હોવાથી પરિગ્રહ છે,...’ આ..હા..હા...! ભગવાન અંતર આનંદમૂર્તિ પ્રભુ તો ભિન્ન છે. એને દેહ તો પરચીજ છે, એ પણ એક પરિગ્રહ છે. આહા..હા...! ઉત્સર્ગ માર્ગમાં એ પણ ન હોય, એમ કહે છે. આ..હા..હા...! આ તો રજકણ જડ છે. આત્મા અરૂપી ચૈતન્યઘન છે. આવી દષ્ટિ અને જે એને ચારિત્ર અંદર પ્રગટ્યું છે એ ધોખ માર્ગમાં તો દેહ પણ તેને પરિગ્રહ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દેહ હોય છે. કહે છે ને કે, મળેલો આ મારો, એના સંસ્કાર કરવા એ એને નથી. ઈ કહેશે, જુઓ ! આવશે.

‘પરદ્રવ્ય હોવાથી પરિગ્રહ છે, ખરેખર તે અનુગ્રહયોગ્ય નથી...’ શરીર ઉપર કૃપા કરવી અને શરીરનું રક્ષણ કરવા યોગ્ય નથી. એની પર્યાય એનાથી બને છે. એમાં એના સંસ્કાર શોભા કરવી, પાણીથી સાફ કરવું, તેલ લગાડવું એવું પ્રતિકર્મ - ક્રિયા હોઈ શકે નહિ. આહા..હા...! આકરો માર્ગ, બાપુ ! વીતરાગ જિનેન્દ્રદેવ.. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? દિગંબર જૈનદર્શનમાં જ આ વાત છે. બીજે ક્યાંય વાત છે જ નહિ. આકરું પડે માણસને, શું થાય ? બીજું શું થાય પણ ? જેમ વસ્તુ હોય એમ રહે ને ! અરે...રે...! આ..હા...! પંચમકાળ હોય તો શું ?

એમ કહે છે કે, આત્મા વસ્તુ છે ભગવાન સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ, એને દેહ પણ પરવસ્તુ,

એ તો પરદ્રવ્ય છે. આ તો માટી, ધૂળ અજીવતત્ત્વ પર છે, ભગવાન તો જીવતત્ત્વ છે. પોતે તો જીવતત્ત્વ શાયકતત્ત્વ આનંદતત્ત્વ છે. સમજાણું કાંઈ ? એને આ દેહ તો માટીનો પિંડ છે, માંસ, હાડકાં, ચામડાં અજીવ દ્રવ્ય છે, આ તો અજીવ છે. આહા..હા...! એને પણ જ્યારે ભગવાને પરિગ્રહ કહ્યો તો એ અનુગ્રહ યોગ્ય નથી. એને રાખવા ને આમ કરવું ને તેમ કરવું એવું નથી. આહા..હા...! 'પણ ઉપેક્ષાયોગ્ય જ છે...' ગમે તેમ શરીરનું થાઓ તેની ધર્મીને ઉપેક્ષા હોય છે. અપેક્ષા હોતી નથી, ઉપેક્ષા હોય છે. આ..હા...! આવો માર્ગ ! હજી તો સમ્યગ્દર્શન કોને કહેવું ખબર ન મળે, એને ચારિત્રની વાતું શું છે (એ ક્યાંથી ખબર હોય ?) આહા..હા...!

પૂર્ણાનંદનો નાથ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન સુખનો સાગર અતીન્દ્રિય સુખથી ભરેલો, એમાં મતિને જોડીને એકાગ્ર થઈને જે સમ્યગ્દર્શન અનુભૂતિ થઈને થાય, એને તો હજી સમ્યગ્દર્શન ધર્મનું ચોથું ગુણસ્થાન, સમક્રિતીનું ચોથું ગુણસ્થાન (પ્રગટ થાય). આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? એને એ ઉપરાંત અહીંયાં તો હવે વીતરાગ ચારિત્રનો શુદ્ધ ઉપયોગ જ્યાં છે ત્યાં તો દેહ પણ પરદ્રવ્ય છે. એનો પણ અનુગ્રહ એટલે એને રાખવાની વૃત્તિ, એને સંભાળવાની વૃત્તિ હોતી નથી. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :-

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- દેહ છે, દેહમાં છે, એના ઉપર ધ્યાન નથી. એ વાત અહીં ક્યાં છે ? એ તો અપવાદ માર્ગ છે. આ તો ઉત્સર્ગ માર્ગ(ની વાત ચાલે છે). આહાર લેવાની વૃત્તિ આવે એ તો અપવાદ માર્ગ થઈ ગયો. અપવાદ એટલે અંદર એટલો દોષ આવ્યો, પણ એ ભૂમિકાએ હોય માટે એને ગણ્યો છે પણ ઉત્સર્ગ માર્ગમાં એ અપવાદ પણ નથી, એમ કહે છે. આહા..હા...! વિહાર અપવાદ માર્ગમાં જાય. વિહાર, આહાર, વિનય કરવો, સૂત્ર અધ્યયન કરવું એ બધું અપવાદ માર્ગમાં (જાય છે). ઉત્સર્ગ માર્ગમાં એ હોઈ શકે જ નહિ.

અહીં તો આનંદ સ્વરૂપમાં લીન, બસ ! એ જ ઉત્સર્ગ માર્ગ છે. એને હાલવા-ચાલવાની ક્રિયાનો વિકલ્પ પણ એમાં નથી, કહે છે. આહા..હા...! આ વીતરાગ માર્ગ, ભાઈ ! આ..હા...! એ તો પરમેશ્વર પદ, પંચ પરમેષ્ઠી છે ને ! જ્ઞાનો લોએ સવ્વ અરિહંતાણાં, જ્ઞાનો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણાં.. જ્ઞાનો લોએ સવ્વ સાહુણાં. પંચ પરમેષ્ઠી ! એ કંઈ સાધારણ વાત છે, ભાઈ ! આ..હા..હા...!

‘એમ કહીને, ભગવંત અરહંતદેવોએ અપ્રતિકર્મપણું ઉપદેશ્યું છે;...’ દેહનો પણ સંસ્કાર કરવો, સાફ કરવો, એવી ક્રિયાનો નિષેધ કર્યો છે. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ? આહા...હા...!

મુમુક્ષુ :- એ ક્રિયાને અપવાદ પણ નથી ગણી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહિ, અપવાદમાં પણ નથી. ... એ તો અપવાદમાં પણ નથી. અપવાદમાં તો જે ચાર કલ્યા એ. એ હમણાં આવશે, ગાથામાં આવશે. આહા...હા...!

‘તો પછી ત્યાં શુદ્ધાત્મતત્ત્વની ઉપલબ્ધિની સંભાવનાના...’ જેને શુદ્ધ આનંદનો નાથ પ્રગટ્યો છે અને જેને એ પૂર્ણ રીતે પ્રાપ્ત કરવો છે, એવી ‘સંભાવનાના રસિક પુરુષને શેષ અન્ય અનુપાત્ત...’ આ તો મળેલી ચીજ છે, એનો પણ પરિગ્રહ નહિ અને એનો પણ અનુગ્રહ નહિ. એ તો અનુપાત્ત - નહિ મળેલી બીજો ચીજો. ‘અનુપાત્ત પરિગ્રહ બિચારો શાનો હોય...’ એને. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ? ઉત્સર્ગ માર્ગની વાત છે ને આ ! જ્યાં આ પણ મળેલો પરિગ્રહ એને નથી તો અનુપાત્ત (તો ક્યાંથી હોય ?) વિનય કરવો, શાસ્ત્ર અધ્યયન કરવું એ બધું અનુપાત્ત (છે), એવો પરિગ્રહ ક્યાંથી હોય બિચારો ? કહે છે. આહા...હા...! અંતર આનંદમાં જ્યાં રમે છે, જેને પરદ્રવ્ય સંબંધીના વિકલ્પને જ્યાં સંબંધ જ નથી. આહા...હા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘એવો તેમનો (-અહંતદેવોનો) આશય વ્યક્ત જ છે.’ ભગવાનનો આ અભિપ્રાય છે, એમ કહે છે. દેહ પણ જ્યાં પરદ્રવ્ય છે તો બીજી ચીજ ક્યાં લેવી ? આહા...હા...! એવો જે આત્માનો અંતર ધોખ માર્ગ, શુદ્ધોપયોગમાં રમણતા એ એનો માર્ગ. એને કોઈ શુભયોગનો વિકલ્પ પણ નથી. આહાર લેવાનો વિનય કરે એ પણ નથી. આવો ભગવાનનો અભિપ્રાય છે. આહા...હા...! જોયું ? ‘(-અહંતદેવોનો) આશય વ્યક્ત જ છે.’ ત્રિલોકનાથ તીર્થકરદેવનો અભિપ્રાય તે પ્રગટ છે કે જેને એક સ્વદ્રવ્ય જ અનુભવમાં છે, એને પરદ્રવ્યનો વિકલ્પનો ત્યાં સંબંધ છે નહિ. આહા...હા...! સૂત્રાધ્યયન આદિના વિકલ્પો ઉત્સર્ગ માર્ગમાં નથી એમ કહે છે. ગુરુ પાસે સાંભળવું એ વિકલ્પ છે એ પણ એને હોતો નથી. આ...હા...હા...! એ...ઈ...! આવો માર્ગ છે, ભાઈ ! સ્વદ્રવ્ય જ્યાં દેહના રજકણોથી તદ્દન ભિન્ન અને રાગના ભાવથી પણ તદ્દન ભિન્ન (છે). રાગ આસ્રવ, શરીર અજીવ, એનાથી તદ્દન ભિન્નના જ્યાં અનુભવમાં સ્થિરતા છે એવા ઉત્સર્ગ માર્ગમાં તો એ વિકલ્પ છે જ નહિ, કહે છે. શાસ્ત્ર ભણવા કે સાંભળવા, વિનય (કરવો) એવું છે જ નહિ. આવો ભગવાનનો અભિપ્રાય છે. આ તો અત્યારે આવી ચીજ સાંભળવા મળવું મુશ્કેલ છે.

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કોને પણ ? એ તો અંદર ઠરી ગયો એને. જે સ્વરૂપના અનુભવમાં ઠરી ગયો છે, અંતરમાં ધ્યેય બનાવીને એકાકાર થઈ ગયો છે એને બીજું ઉપકરણ હોઈ શકે નહિ. એને અપવાદિક ઉપકરણ પણ ન હોઈ શકે. આહા..હા...! આવો માર્ગ છે. આહા..હા...! એને જાણવો તો પડે ને, ભાઈ ! ઓળખાણ તો કરવી પડે ને.

‘આથી નક્કી થાય છે - ઉત્સર્ગ જ વસ્તુધર્મ છે,...’ જોયું ? એ સૂત્રાધ્યયન કરવું, વિનય કરવો અને ગુરુની વાણી સાંભળવી કે શાસ્ત્ર સાંભળવા એ બધો વિકલ્પ છે, એ તો અપવાદ છે. આહા..હા...! અપવાદનો અર્થ એ દોષ છે પણ એ ભૂમિકાને લાયક હોય તો એ અપવાદ માર્ગ કહેવામાં આવે છે. લ્યો ! ક્યાં આ અપવાદ માર્ગ. ઓલો વસ્ત્ર-પાત્ર અપવાદ માર્ગ છે, એમ (કોઈક) કહેતું હતું. અહીંનું વાંચેલું, અહીંનું વાંચન (કરીને) વાતું કરે. ત્યાં શ્વેતાંબરમાં એ વાત હતી કે દિ’ ? પછી આ વસ્ત્ર-પાત્ર અપવાદ માર્ગ છે (એમ કહે). અરે...! અપવાદ માર્ગ (શું) એ તો મિથ્યા માર્ગ છે. એ..ઈ...! અમારા બેનને ઘરે આ બધું બેસશે કે નહિ ? આ તો બેસાડવા જેવી (વાત) છે ને, આ ક્યાં કોઈ પક્ષની (વાત છે ?) આ..હા...! આવો માર્ગ છે ને, બાપા ! આ ક્યાં કોઈ પક્ષની વાત છે. તારે સત્ય સમજવું હોય તો આ રીત છે, ભાઈ ! આ કોઈ પક્ષની વાત નથી. આહા..હા...! સંસારમાં પક્ષ તો એટલા બધા પડી ગયા, શ્વેતાંબર, સ્થાનકવાસી. એમાં વળી આ તેરાપંથી. આ..હા...! ‘તુલસી’એ વળી ... મોટું કર્યું. હજી સમ્યગ્દર્શન તને નથી (ત્યાં) બીજાને ક્યાંથી અણુવ્રત આવી ગયા ? આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ઇ તો આચાર્ય છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- આચાર્ય છે. શું થાય ? વસ્તુનું સ્વરૂપ આવું છે. દિગંબર જૈનધર્મની શ્રદ્ધા સિવાય બીજી કોઈપણ શ્રદ્ધા માને તે મિથ્યાદષ્ટિ છે. દિગંબર ધર્મ એ પક્ષ નથી, વસ્તુનું સ્વરૂપ છે. જિનસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા.. કાલે નથી આવ્યું, ક્યાંક આવ્યું હતું. ‘સમયસાર નાટક’માં (આવ્યું હતું). જિનાત્મા, એવું કાંઈક છે. જિનેન્દ્ર સ્વરૂપ જ આત્મા છે, એ જ આત્મા (છે). બે બોલ આવ્યા હતા. આહા..હા...!

‘ઉત્સર્ગ જ વસ્તુધર્મ છે, અપવાદ નહિ.’ એકલો આત્મા આનંદમૂર્તિ ઉપયોગમાં રમે. એને આહાર ને વિહારનો વિકલ્પ પણ નહિ, એને સૂત્ર અધ્યયન અને સાંભળવાનો વિકલ્પ નહિ. એવો જે માર્ગ તેને ઉત્સર્ગ માર્ગ કહેવામાં આવે છે. આ..હા..હા...! જૈનદર્શનનો

ધોખમાર્ગ ! વીતરાગ ભાવ એ ધોખ માર્ગ છે ને. ઓલો ઉપકરણનો તો વિકલ્પ છે, એ તો રાગ છે. આહા..હા...! આવો માર્ગ.

મુમુક્ષુ :-

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ અપવાદ કીધું ને, અપવાદ. ઉત્સર્ગ માર્ગમાં નહિ. એ દૂર છે, એ તો વળી આમાં નથી લીધું. અહીં તો આટલું લીધું, નજીક હોય તે (લીધું). આહા..હા...!

‘આ અહીં તાત્પર્ય છે કે વસ્તુધર્મ હોવાથી પરમ નિર્ગ્રંથપણું જ અવલંબવાયોગ્ય છે.’ આ..હા..હા...! ભગવાન નિર્ગ્રંથ સ્વરૂપ જ છે, વીતરાગ સ્વરૂપ જ આત્મા છે. એવા વીતરાગ સ્વભાવને જ અવલંબવા લાયક છે, રાગને અને પરને અવલંબવા લાયક નથી. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- અંતરથી બહાર આવે..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નહિ, એ માર્ગ નથી, એ તો અપવાદ માર્ગ (છે). અપવાદનો અર્થ શું થયો ? દોષ. આહા..હા...! આ મારો અપવાદ કરે છે, નથી કહેતા ? નિંદા કરે છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ઇ છઠ્ઠામાં રહ્યો હોય તોપણ એને આથી વધારે વિકલ્પ ન હોય એવી દશાવાળાને હજી અપવાદ માર્ગ કીધો છે. વિશેષ વસ્ત્ર, પાત્ર નહિ. એ અપવાદ માર્ગ છે. જ્યારે નિર્ગ્રંથ દશામાં ઠરે છે, એ સાતમે (ગુણસ્થાને). ત્યાં તો અપવાદ માર્ગ પણ છે નહિ. છઠ્ઠે વિકલ્પ આવે છે એ હજી અપવાદ માર્ગ છે. આહા..હા...! અરે... ભાઈ ! આ તો અમૃતના સાગરથી ભરેલો ભગવાન, એના અમૃતની અંદર ચારિત્રની છોળ જ્યાં ઊઠે ! એને કહે છે કે, બહારનો વિકલ્પ ક્યાં છે એને ? અને એ વિકલ્પ એની ભૂમિકા પ્રમાણે હોય તો એ અપવાદ એટલો વિકલ્પ છે. વસ્તુના ઉત્સર્ગ માર્ગમાં એ છે નહિ. આહા..હા...! ૨૨૪ (ગાથા) થઈને.

૨૨૫ (ગાથા). આ નામ આવ્યા, જુઓ ! હવે અપવાદિકના નામ આવે છે. ઉત્સર્ગમાં તો આ હોય નહિ. હવે અપવાદમાં કેટલા ઉપકરણ હોય, કઈ જાતના (હોય) એની વ્યાખ્યા (ચાલશે). આહા..હા...!

उवयरणं जिणमग्गे लिंगं जहजागरूपवमिदि भणिदं ।

गुरुवयणं पि य विणओ सुत्तज्झयणं च णिदिदं ।।२२५।।

ભાષા જુઓ, ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ની ! જૈનમાર્ગને વિષે આને અપવાદ અને ઉપકરણ

અથ કેડપવાદવિશેષા ઇત્યુપદિશતિ-

ઉવચરણં જિણમગ્ગે લિંગં જહજાગરૂપવમિદિ ભણિદં ।
ગુરુવચણં પિ ય વિણઓ સુત્તજ્ઞયણં ચ ણિદ્દિટ્ઠં ॥૨૨૫ ॥

ઉપકરણં જિણમાર્ગે લિઙ્ગં યથાજાતરૂપમિતિ ભણિતમ્ ।
ગુરુવચનમપિ ચ વિનયઃ સૂત્રાધ્યયનં ચ નિર્દિષ્ટમ્ ॥૨૨૫ ॥

યો હિ નાનાપ્રતિષિદ્ધોઽસ્મિન્નુપધિરપવાદઃ, સ ખલુ નિખિલોઽપિ શ્રામણ્યપર્યાયસહકારિ-
કારણત્વેનોપકારકારકત્વાદુપકરણભૂત એવ, ન પુનરન્યઃ । તસ્ય તુ વિશેષાઃ સર્વાહાર્યવર્જિત-

એવમપવાદવ્યાખ્યાનરૂપેણ દ્વિતીયસ્થલે ગાથાત્રયં ગતમ્ । અથૈકાદશગાથાપર્યન્તં સ્ત્રીનિર્વાણ-
નિરાકરણમુખ્યત્વેન વ્યાખ્યાનં કરોતિ । તદ્વથા-શ્વેતામ્બરમતાનુસારી શિષ્યઃ પૂર્વપક્ષં કરોતિ-

પેચ્છદિ ણ હિ ઇહ લોગં પરં ચ સમણિંદદેસિદો ધમ્મો ।
ધમ્મમ્હિ તમ્હિ કમ્હા વિચપ્પિયં લિંગમિત્થીણં ॥૨૦ ॥

પેચ્છદિ ણ હિ ઇહ લોગં નિરુપરાગનિજચૈતન્યનિત્યોપલક્ષિભાવનાવિનાશકં ય્યાતિપૂજાલાભરૂપં
પ્રેક્ષતે ન ચ હિ સ્ફુટં ઇહ લોકમ્ । ન ચ કેવલમિહ લોકં, પરં ચ સ્વાત્મપ્રાપ્તિરૂપં મોક્ષં વિહાય

કહેવામાં આવ્યા છે. આ..હા...! જૈનમાર્ગને વિષે, જૈનમાર્ગ સિવાય જેટલા વસ્ત્ર ને પાત્ર (સહિત
માને) એ જૈનમાર્ગ જ નથી. 'કુંદકુંદાચાર્યદેવે' થોડું નાખ્યું. ઇ જૈન જ નથી. અર.ર..ર...!
આકરું પડે. ભાઈ ! વસ્ત્ર-પાત્ર રાખે એ તો જૈનમાર્ગ જ નથી, ઇ જૈનદર્શન જ નથી. આહા..હા...!
આહા..હા...! આકરું, ભાઈ ! મોટો ભાગ આ બાજુમાં (રહ્યો) એને આ (બેસવું) કઠણ પડે.
શું થાય ? બાપુ ! પરમેશ્વર જિનેશ્વરદેવનો આ અભિપ્રાય વ્યક્ત - પ્રગટ છે. આહા..હા...!
ત્રણલોકના નાથ જિનેન્દ્રદેવ અરિહંત જિનેન્દ્ર પરમેશ્વરનો આ આશય અભિપ્રાય વ્યક્ત -
પ્રગટ છે. આ..હા..હા...!

આહા..હા...! બાપુ ! આ તો શરીર માટી (છે). એ તો જગતની બીજી ચીજ છે. એ
તો આપણે આવું નહોતું ? દ્વિતીય. આત્મા એક અને આ પુદ્ગલ દ્વિતીય. આ તો બીજી

સહજરૂપોપેક્ષિતયથાજાતરૂપત્વેન બહિરહ્ગલિહ્ગભૂતાઃ કાયપુદ્ગલાઃ, શ્રૂયમાણતત્કાલબોધક-
ગુરુગીર્યમાણાત્મતત્ત્વદ્યોતકસિદ્ધોપદેશવચનપુદ્ગલાઃ, તથાધીયમાનનિત્યબોધકાનાદિનિધન-
શુદ્ધાત્મતત્ત્વદ્યોતનસમર્થશ્રુતજ્ઞાનસાધનીભૂતશબ્દાત્મકસૂત્રપુદ્ગલાશ્ચ, શુદ્ધાત્મતત્ત્વવ્યઞ્જક-

સ્વર્ગભોગપ્રાપ્તિરૂપં પરં ચ પરલોકં ચ નેચ્છતિ । સ કઃ । સમણિંદદેસિદો ધમ્મો શ્રમણેન્દ્રદેશિતો
ધર્મઃ, જિનેન્દ્રોપદિષ્ટ ઇત્યર્થઃ । ધમ્મમ્હિ તમ્હિ કમ્હા ધર્મે તસ્મિન્ કસ્માત્ વિયણ્ણિયં વિકલ્પિતં
નિર્ગન્થલિહ્ગાદ્વસ્ત્રપ્રાવરણેન પૃથક્કૃતમ્ । કિમ્ । લિંગં સાવરણચિહ્નમ્ । કાસાં સંબન્ધિ । ઇત્થીણં
સ્ત્રીણઆમિતિ પૂર્વપક્ષગાથા ॥૨૦॥

હવે, અપવાદના ક્યા વિશેષો છે તે કહે છે :-

જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ ભાખ્યું ઉપકરણ જિનમાર્ગમાં,
ગુરુવચન ને સૂત્રાધ્યાન, વળી વિનય પણ ઉપકરણમાં. ૨૨૫.

અન્વયાર્થ :- [યથાજાતરૂપમ્ લિહ્ગ] યથાજાતરૂપ જે લિંગ (-જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ એવું જે
લિંગ) તે [જિનમાર્ગ] જિનમાર્ગમાં [ઉપકરણમ્ ઇતિ મણિતમ્] ઉપકરણ કહેવામાં આવ્યું છે;
[ગુરુવચન] ગુરુનાં વચન, [સૂત્રાધ્યાનં ચ] સૂત્રોનું અધ્યયન [ચ] અને [વિનયઃ અપિ] વિનય
પણ [નિર્દિષ્ટમ્] ઉપકરણ કહેલ છે.

ચીજ છે. એ આવી ગયું. આહા..હા...! છે ને ? કેટલામી (ગાથામાં) આવ્યું ? (ગાથા-૨૨૨)
'આત્મદ્રવ્યને દ્વિતીય પુદ્ગલદ્રવ્યનો અભાવ હોવાથી...' આહા..હા...! આપણે આ પહેલી વાંચી,
એની પહેલાં. કાલે તો સ્વાધ્યાય હતી ને. ઓ..હો..હો...! દિગંબર સંતોની કથની ગજબ
છે ! એવો માર્ગ ક્યાંય છે નહિ. અત્યારે દિગંબર સંપ્રદાયમાં ગોટા ઊઠ્યા છે. અરે..રે...!
એ..ઈ...!

મુમુક્ષુ :- ..

દર્શનાદિપર્યાયતત્પરિણતપુરુષવિનીતતામિપ્રાયપ્રવર્તકચિત્તપુદ્ગલાશ્ચ ભવન્તિ । ઇદમત્ર તાત્પર્યં, કાયદ્વચનમનસી અપિ ન વસ્તુધર્મઃ ॥૨૨૫॥

અથ પરિહારમાહ-

ગિચ્છયદો ઇત્થીણં સિદ્ધી ણ હિ તેણ જમ્મણા દિટ્ઠા ।
તમ્હા તપ્પહિરૂવં વિયપ્પિયં લિંગમિત્થીણં ॥૨૧॥

ગિચ્છયદો ઇત્થીણં સિદ્ધી ણ હિ તેણ જમ્મણા દિટ્ઠા નિશ્ચયતઃ સ્ત્રીણાં નરકાદિગતિવિલક્ષણ-
નન્તસુખાદિગુણસ્વભાવા તેનૈવ જન્મના સિદ્ધિર્ન દ્રષ્ટા, ન કથિતા । તમ્હા તપ્પહિરૂવં તસ્માત્કારણા-
ત્તત્પ્રતિયોગ્યં સાવરણરૂપં વિયપ્પિયં લિંગમિત્થીણં નિર્ગન્થલિઙ્ગાત્પૃથક્ત્વેન વિકલ્પિતં કથિતં
લિઙ્ગં પ્રાવરણસહિતં ચિહ્નમ્ । કાસામ્ । સ્ત્રીણામિતિ ॥૨૧॥

ટીકા :- આમાં જે અનિષિદ્ધ ઉપધિ અપવાદ છે, તે બધાય ખરેખર એવો જ છે કે જે
શ્રામણ્યપર્યાયના સહકારી કારણ તરીકે ઉપકાર કરનારો હોવાથી ઉપકરણભૂત છે, બીજો નહિ.
તેના વિશેષો (ભેદો) આ પ્રમાણે છે : (૧) સર્વ આહાર્ય રહિત સહજ રૂપથી અપેક્ષિત એવા (સર્વ

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પણ સાતમું ન હોય તો છઠ્ઠું પણ ન હોય. છઠ્ઠું ન હોય તો
સાતમું ન હોય. બેય એક ક્ષણે હોય છે. સાતમું ને છઠ્ઠું ક્ષણે છઠ્ઠું ને ક્ષણે સાતમું. આહા..હા...!
પહેલું સાતમું આવે. ચોથે, પાંચમે ગુણસ્થાનથી વિકલ્પથી પંચ મહાવ્રત લે પણ તેમાં ધ્યાનમાં
સાતમું પહેલું આવે. પછી છઠ્ઠું આવે એ વિકલ્પ આવે એ વ્યવહાર થઈ ગયો. હજી સાતમા,
છઠ્ઠાની ખબર ન મળે. શ્વેતાંબર એમ કહે છે, છઠ્ઠાનો કાળ કોડ પૂર્વનો છે. સાતમાનો કાળ
અંતર્મુહૂર્ત છે એમ કહે છે. 'ભગવતી સૂત્ર'. એ પાછો સાતમાનો કાળ બધો થઈને અંતર્મુહૂર્તનો
કહે છે. એ પણ ખોટી વાત છે. છઠ્ઠાના કાળથી સાતમાનો કાળ અડધો છે. આ તો વીતરાગ
ત્રિલોકનાથ.. આ..હા..હા...! દિગંબર ધર્મ અને દિગંબર શાસ્ત્રો એ તો અલૌકિક વાત છે,
બાપુ ! એ કોઈ પક્ષની વાત નથી. જિનેન્દ્રદેવ ત્રિલોકનાથના અભિપ્રાયથી જે વાત છે તે
વાત આ છે. માને ન માને સ્વતંત્ર જીવો છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? મોટા ફાંટા

અથ સ્ત્રીણાં મોક્ષપ્રતિબન્ધકં પ્રમાદબાહુલ્યં દર્શયતિ-

પડ્ડીપમાદમઙ્ગ્યા એદાસિં વિત્તિ ભાસિયા પમદા ।

તમ્હા તાઓ પમદા પમાદબહુલા તિ ણિદ્દિદ્ધા ॥૨૨ ॥

પડ્ડીપમાદમઙ્ગ્યા પ્રકૃત્યા સ્વભાવેન પ્રમાદેન નિર્વૃત્તા પ્રમાદમયી । કા કર્ત્રી ભવતિ । **એદાસિં** વિત્તિ । એતાસાં સ્ત્રીણાં વૃત્તિઃ પરિણતિઃ । **ભાસિયા પમદા** તત એવ નામમાલાયાં પ્રમદાઃ પ્રમદાસંજ્ઞા ભાષિતાઃ સ્ત્રિયઃ । **તમ્હા તાઓ પમદા** યત એવ પ્રમદાસંજ્ઞાસ્તાઃ સ્ત્રિયઃ, તસ્માત્તત એવ **પમાદબહુલા તિ ણિદ્દિદ્ધા** નિઃપ્રમાદપરમાત્મતત્ત્વભાવનાવિનાશકપ્રમાદબહુલા ઇતિ નિર્દિષ્ટાઃ ॥૨૨ ॥

આહાર્ય રહિત) યથાજાતરૂપપણાને લીધે જે બહિરંગ લિંગભૂત છે એવાં કાયપુદ્ગલો; (૨) જેમનું શ્રવણ કરવામાં આવે છે એવા, તત્કાળબોધક, ગુરુ વડે કહેવામાં આવતાં, આત્મતત્ત્વઘોતક, સિદ્ધ ઉપદેશરૂપ વચનપુદ્ગલો; તમે જ (૩) જેમનું અધ્યયન કરવામાં આવે છે એવાં, નિત્યબોધક, અનાદિનિધન શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને પ્રકાશવામાં સમર્થ શ્રુતજ્ઞાનના સાધનભૂત, શબ્દાત્મક સૂત્રપુદ્ગલો; અને (૪) શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વ્યક્ત કરનાર દર્શનાદિક જે પર્યાયો તે-રૂપે પરિણામેલા પુરુષ પ્રત્યે વિનીતતાનો અભિપ્રાય પ્રવર્તાવનારાં ચિત્તપુદ્ગલો. (અપવાદમાર્ગમાં જે ઉપકરણભૂત ઉપધિનો નિષેધ નથી તેના ઉપરોક્ત ચાર ભેદો છે.)

આ અહીં તાત્પર્ય છે કે કાયાની માફક વચન અને મન પણ વસ્તુધર્મ નથી.

પડયા. આહા..હા...!

પેલું કહીએ છીએ ને કે, લક્ષ્મી જાય, મા-બાપ મરી જાય, લક્ષ્મી જાય પછી છોકરાઓ તકરાર કરે. આ મકાન મને ને આ મકાન તને ને આ વખાર મારે. એમ ભગવાન પરમાત્માનો વિરહ પડ્યો અને કેવળજ્ઞાનની હયાતી રહી નહિ. આ..હા...! પાછળથી આ છોકરાઓએ ભેગા થઈને તકરારું ઊભી કરી. એ..ઈ...! આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- વ્યવહારે વળી છઠ્ઠું કેવું ? એ પેલો કહેતો હતો. પેલો બ્રાહ્મણ. બ્રાહ્મણ નહિ, શ્વેતાંબર (સાધુ) કહેતા હતા. અમારે વ્યવહારે ... એમ કહેતા હતા. હજી

અથ તાસાં મોહાદિબાહુલ્યં દર્શયતિ-

સંતિ ધ્રુવં પમદાણં મોહપદોસા ભયં દુગુંઘા ય ।
ચિત્તે ચિત્તા માયા તમ્હા તાસિં ણ ણિવ્વાણં ॥૨૩ ॥

સંતિ ધ્રુવં પમદાણં સન્તિ વિદ્યન્તે ધ્રુવં નિશ્ચિતં પ્રમદાનાં સ્ત્રીણામ્ । કે તે । મોહપદોસા ભયં દુગુંઘા ય મોહાદિરહિતાનન્તસુખાદિગુણસ્વરૂપમોક્ષકારણપ્રતિબન્ધકાઃ મોહપદ્વેષભયદુગુંઘાપરિણામાઃ, ચિત્તે ચિત્તા માયા કૌટિલ્યાદિરહિતપરમબોધાદિપરિણતેઃ પ્રતિપક્ષભૂતા ચિત્તે મનસિ ચિત્રા વિચિત્રા માયા, તમ્હા તાસિં ણ ણિવ્વાણં તત એવ તાસામવ્યાબાધસુખાદ્યનન્તગુણાધારભૂતં નિર્વાણં નાસ્તીત્યભિપ્રાયઃ । ॥૨૩ ॥

ભાવાર્થ :- જે શ્રમણને શ્રામણ્યપર્યાયના સહકારી કારણભૂત, સર્વ કૃત્રિમતાઓથી રહિત યથાજાત રૂપ સન્મુખ વૃત્તિ જાય, તેને કાયાનો પરિગ્રહ છે; જે શ્રમણને ગુરુ-ઉપદેશના શ્રવણમાં વૃત્તિ રોકાય, તેને વચનપુદ્ગલોનો પરિગ્રહ છે; જે શ્રમણને સૂત્રાધ્યયનમાં વૃત્તિ રોકાય, તેને સૂત્રપુદ્ગલોનો પરિગ્રહ છે; અને જે શ્રમણને યોગ્ય પુરુષના વિનયરૂપ પરિણામ થાય, તેને મનનાં પુદ્ગલોનો પરિગ્રહ છે. જોકે આ પરિગ્રહો ઉપકરણભૂત હોવાથી અપવાદમાર્ગમાં તેમનો નિષેધ નથી, તોપણ તેઓ વસ્તુધર્મ નથી. ૨૨૫.

સમ્યગ્દર્શન નથી ત્યાં છઠ્ઠા ક્યાંથી આવ્યા ? અરે...! માર્ગ બાપુ આકરો, ભાઈ ! શ્વેતાંબર મતની શ્રદ્ધા કરતા મિથ્યાત્વ થાય છે. ગૃહીત (મિથ્યાત્વ છે). બાપુ ! આવું છે. મીઠાશથી કહીએ, હળવેથી કહીએ, જેમ કહીએ પણ આ માર્ગ છે. આહા...હા...! સ્થાનકવાસી અને શ્વેતાંબર બેય ભગવાનના અભિપ્રાયથી વિરુદ્ધ માર્ગવાળા છે.

મુમુક્ષુ :-

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- નથી. સાતમું નથી, છઠ્ઠું છે, એમ કહે છે. ઇ કહે છે, અમારે અત્યારે સાતમું નથી પણ છઠ્ઠું છે. પણ છઠ્ઠું અને સાતમું અંતર્મુહૂર્તમાં આવે. ઇ વાત જ ખોટી, બાપુ ! સાતમું હોય એને છઠ્ઠું આવ્યા વિના જ રહે જ નહિ અને છઠ્ઠું હોય એને સાતમું આવ્યા વિના રહે જ નહિ. સાતમું ન આવે અને છઠ્ઠું ન આવે તો તો મિથ્યાદષ્ટિ

અથૈતદેવ દ્રઢયતિ-

ण विणा वट्टदि णारी एक्कं वा तेसु जीवलोयम्हि ।

ण हि संउडं च गतं तम्हा तासिं च संवरणं ॥२४ ॥

ण વિણા વટ્ટદિ ણારી ન વિના વર્તતે નારી એકકં વા તેસુ જીવલોયમ્હિ તેષુ નિર્દોષિ-
પરમાત્મધ્યાનવિઘાતકેષુ પૂર્વોક્તદોષેષુ મધ્યે જીવલોકે ત્વેકમપિ દોષં વિહાય ણ હિ સંઉડં ચ ગતં
ન હિ સ્ફુટં સંવૃત્તં ગાત્રં ચ શરીરં, તમ્હા તાસિં ચ સંવરણં તત એવ ચ તાસાં સંવરણં વસ્ત્રાવરણં ક્રિયત
ઇતિ ॥૨૪॥

अथ पुनरपि निर्वाणप्रतिबन्धकदोषान्दर्शयति-

चित्तस्सवो तांसि सित्थिल्लं अत्तवं च पक्खलणं ।

विज्जदि सहसा तासु अ उप्पादो सुहममणुआणं ॥२५ ॥

વિજ્જદિ વિઘટે તાસુ અ તાસુ ચ સ્ત્રીષુ । કિમ્ । ચિત્તસ્સાવો ચિત્તસ્રવઃ, નિઃકામાત્મતત્ત્વસંવિત્તિ-
નિવનાશકચિત્તસ્ય કામોદ્રેકેણ સ્રવો રાગસાર્દ્રભાવઃ, તાસિં તાસાં સ્ત્રીણાં, સિત્થિલ્લં શિથિલસ્ય
ભાવઃ શૈથિલ્યં, તદ્ભવમુક્તિયોગ્યપરિણામવિષયે ચિત્તદાઠર્યાભાવઃ સત્ત્વહીનપરિણામ ઇત્યર્થઃ, અત્તવં

છે. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- એમાં કાળભેદ..

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- અરે...! પોણી સેકંડ. મુનિ કોને કહે, ભગવાન ! બાપુ ! તમને
... ભાઈ ! મુનિને તો પોણી સેકંડની અંદર નિદ્રા હોય. આહા..હા...! એક સેકંડ નિદ્રા
આવે તો છઠ્ઠું ગુણસ્થાન રહે નહિ. એ..ઈ...! એવો ભગવાનનો લેખ છે. ‘છ ઢાળા’માં આવે
છે, ‘છ ઢાળા’માં નથી આવતું ? શું ભાષા (છે) ? ‘પીછલી રચન એકાસન..’ ઈ પોણી
સેકંડ નિદ્રા (હોય). ઊડી જાય, વળી પાછુ (સાતમુ આવે. એમ રાત્રિના પાછલા ભાગમાં
એક કરવટ, એક જ (પડખે રહે), હોં ! આમ સૂતા હોય તો આમ પછી પડખું ફેરવે નહિ.
આમ સૂતા હોય તો આ પડખું ફેરવે નહિ. આ..હા...! આવો માર્ગ છે, ભાઈ ! આહા..હા...!
સમજાણું કાંઈ ? એ આનંદદાયક માર્ગ છે, એ કષ્ટદાયક માર્ગ નથી. આહા..હા...! એનું

ચ પક્ષલણં ઋતૌ ભવમાર્તવં પ્રસ્ખલનં રક્તસ્રાગં, સહસા ઙ્ગટિતિ, માસે માસે દિનત્રયપર્યન્તં ચિત્તશુદ્ધવિનાશકો રક્તસ્રાવો ભવતીત્યર્થઃ, ઉપ્પાદો સુહમમણુણઆણં ઉત્પાદ ઉત્પત્તિઃ સૂક્ષ્મલઙ્ક્યપર્યાપ્તમનુષ્યાણામિતિ ॥૨૫॥

અથોત્પત્તિસ્થાનાનિ કથયતિ-

લિંગમ્હિ ય ઇત્થીણં થણંતરે ણાહિકવ્ખપદેસેસુ ।

ભણિદો સુહુમુપ્પાદો તાસિં કહ સંજમો હોદિ ॥૨૬॥

લિંગમ્હિ ય ઇત્થીણં થણંતરે ણાહિકવ્ખપદેસેસુ સ્ત્રીણાં લિડ્ગે યોનિપ્રદેશે, સ્તનાન્તરે, નાભિપ્રદેશે, કક્ષપ્રદેશે ચ, ભણિદો સુહુમુપ્પાદો એતેષુ સ્થાનેષુ સૂક્ષ્મમનુષ્યાદિજીવોત્પાદો ભણિતઃ । એતે પૂર્વોક્તદોષાઃ પુરુષાણાં કિં ન ભવન્તીતિ ચેત્ । એવં ન વક્તવ્યં, સ્ત્રીષુ બાહુલ્યેન ભવન્તિ । ન ચાસ્તિત્વમાત્રેણ સમાનત્વમ્ । એકસ્ય વિષકણિકાસ્તિ, દ્વિતીયસ્ય ચ વિષપર્વતોઽસ્તિ, કિં સમાનત્વં ભવતિ । કિંતુ પુરુષાણાં પ્રથમસંહનનબલેન દોષવિનાશકો મુક્તિયોગ્યવિશેષસંયમોઽસ્તિ । તાસિં કહ સંજમો હોદિ તતઃ કારણાત્તાસાં કથં સંયમો ભવતીતિ ॥૨૬॥

જ્ઞાન તો સાચું કરે. આહા..હા...! વિપરીત જ્ઞાનમાં ઊલટી શ્રદ્ધા થાય છે. એટલે એનું સાચું જ્ઞાન તો કરે, ભાઈ ! આહા..હા...! છે ?

આત્મદ્રવ્યને દ્વિતીય પુદ્ગલદ્રવ્ય છે. એ દ્વિતીય પુદ્ગલદ્રવ્યનો અર્થ ભગવાનઆત્મામાં અભાવ છે. શરીર, કર્મ, વાણી, મન એ બધાનો અભાવ છે. હવે એને બીજું દ્રવ્ય ક્યાંથી આવી ગયું ?

મુમુક્ષુ :-

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- એ અપવાદને માટે. અપવાદમાં પણ કેટલો અપવાદ ઇ કહેશે. જુઓ ! આહા..હા...!

‘આમાં જે અનિષિદ્ધ ઉપધિ અપવાદ છે, તે બધોય ખરેખર એવો જ છે કે જે શ્રામણ્યપર્યાયના...’ સાધુપણાની દશામાં, ચારિત્રની પર્યાયમાં ‘સહકારી...’ એટલે નિમિત્તરૂપે સાથે હોય એટલું. ‘તરીકે ઉપકાર કરનારો હોવાથી ઉપકરણભૂત છે,...’ એને ઉપકરણ કહેવાય, ‘બીજો નહિ,...’ વસ્ત્ર-પાત્ર એ ઉપકરણ નહિ. આહા..હા...! ‘તેના વિશેષે (ભેદો) આ પ્રમાણે

અથ સ્ત્રીણાં તદ્ભવમુક્તિયોગ્યા સકલકર્મનિર્જરાં નિષેધયતિ-

જદિ દંસણેણ સુદ્ધા સુત્તજ્ઞયણેણ ચાવિ સંજુતા ।

ઘોરં ચરદિ વ ચરિયં ઇત્થિસ્સ ણ ણિજ્જરા ભણિદા ।।૨૭।।

જદિ દંસણેણ સુદ્ધા યદ્યપિ દર્શનેન સમ્યક્ત્વેન શુદ્ધા, સુત્તજ્ઞયણે ચાવિ સંજુતા
 એકાદશાઙ્ગસૂત્રાધ્યયનેનાપિ સંયુક્તા, ઘોરં ચરદિ વ ચરિયં ઘોરં પક્ષોપવાસમાસોપવાસાદિ ચરતિ
 વા ચારિત્રં, ઇત્થિસ્સ ણ ણિજ્જરા ભણિદા તથાપિ સ્ત્રીજનસ્ય તદ્ભવકર્મક્ષયયોગ્યા સકલનિર્જરા ન
 ભણિતેતિ ભાવઃ । કિંચ યથા પ્રથમેસંહનનાભાવાત્સ્ત્રી સપ્તમનરકં ન ગચ્છતિ, તથા નિર્વાણમપિ ।
 'પુંવેદ વેદંતા પુરિસા જે ખવગસેદ્ધિમારુદ્ધા । સેસોદયેણ વિ તહા જ્ઞાણુવજુત્તા ય તે દુ સિજ્ઞંતિ' ।
 ઇતિ ગાથાકથિતાર્થાભિપ્રાયેણ ભાવસ્ત્રીણાં કથં નિર્વાણમિતિ ચેત્ । તાસાં ભાવસ્ત્રીણાં પ્રથમસંહનનમસ્તિ,
 દ્રવ્યસ્ત્રીવેદાભાવાત્તદ્ભવમોક્ષપરિણામપ્રતિબન્ધકતીવ્રકામોદ્રેકોઽપિ નાસ્તિ । દ્રવ્યસ્ત્રીણાં પ્રથમસંહનનં
 નાસ્તીતિ કસ્મિન્નાગમે કથિતમાસ્ત ઇતિ ચેત્ । તત્રોદાહરણગાથા- 'અંતિમતિગસંઘડણં ણિયમેણ ય
 કમ્મભૂમિમહિલાણં । આદિમતિગસંઘડણં ણસ્થિ ત્તિ જિણેહિં ણિદ્દિહં' ।। અથ મતમ્-યદિ મોક્ષો
 નાસ્તિ તર્હિ ભવદીયમતે કિમર્થમર્જિકાનાં મહાવ્રતારોપણમ્ । પરિહારમાહ-તદુપચારેણ

છે : (૧) સર્વ આહાર્ય રહિત સહજ રૂપથી અપેક્ષિત...' (મૂળ ગ્રંથમાં નીચે ફૂટનોટમાં આહાર્યનો
 અર્થ કર્યો છે). આહાર્ય = 'બહારથી લાવવામાં આવતું; કૃત્રિમ;...' વસ્ત્રનો ટુકડો કે પાત્ર
 એ તો બહારથી લાવવામાં આવતું. 'કૃત્રિમ; ઔપાધિક. (સર્વ કૃત્રિમ-ઔપાધિક ભાવોથી રહિત
 એવું જે મુનિના આત્માનું સહજ રૂપ તે,...' પહેલું તો સહજાત્મ સ્વરૂપ વીતરાગ પર્યાયવાળું
 યથાજાતરૂપ મુનિનું સ્વરૂપ છે.

'તે, વસ્ત્રાભૂષણાદિક સર્વ કૃત્રિમતાઓથી રહિત...' છે. લ્યો, છે ? વસ્ત્ર ને દાગીનો,
 કપડાં કે પાત્રા આદિ 'સર્વ કૃત્રિમતાઓથી રહિત યથાજાતરૂપપણાની અપેક્ષા રાખે છે...'
 અંતર યથાજાત જેવી વીતરાગ દશા છે એ યથાર્થ આત્મા પ્રગટ્યો એને યથાજાત જેવું શરીર
 હોય એટલું જ એને હોય. બહારમાં ઉપકરણ એક (એને) હોય, બીજું હોઈ શકે નહિ.
 આહા...હા...! આવી વાતેય કો'કવાર સાંભળવા મળે. લોકોને ... લાગે. આ માર્ગ તો ભગવાન
 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' (કહે છે). આહા...હા...! 'માટે યથાજાતરૂપપણું તે મુનિપણાનું બાહ્ય લિંગ
 છે.' જોયું ? શું કીધું ? કે, આત્મા યથાજાત જેવો શુદ્ધ છે એવો પ્રગટ્યો. સમ્યગ્દર્શન-

કુલવ્યવસ્થાનિમિત્તમ્ । ન ચોપચારઃ સાક્ષાદ્ભવિતુમર્હતિ, અગ્નિવત્ ક્રૂરોઽયં દેવદત્ત ઇત્યાદિવત્ । તથાચોક્તમ્- 'મુખ્યાભાવે સતિ પ્રયોજને નિમિત્તે ચોપચારઃ પ્રવર્તતે ।' કિંતુ યદિ તદ્ભવે મોક્ષો ભવતિ સ્ત્રીણાં તર્હિ શતવર્ષદીક્ષિતાયા અર્જિકાયા અઘ્નદિને દીક્ષિતઃ સાધુઃ કથં વન્દ્યો ભવતિ । સૈવ પ્રથમતઃ કિં ન વન્દ્યા ભવતિ સાધોઃ । કિંતુ ભવન્મતે મલ્લિતીર્થકરઃ સ્ત્રીતિ કથ્યતે, તદપ્યયુક્તમ્ । તીર્થકરા હિ સમ્યગ્દર્શનવિશુદ્ધ્યાદિષોઢશભાવનાઃ પૂર્વભવે ભાવયિત્વા પશ્ચાદ્ભવન્તિ । સમ્યગ્દૃષ્ટેઃ સ્ત્રીવેદકર્મણો બન્ધ એવ નાસ્તિ, કથં સ્ત્રી ભવિષ્યતીતિ । કિંચ યદિ મલ્લિતીર્થકરો વાન્યઃ કોઽપિ વા સ્ત્રી ભૂત્વા નિર્વાણં ગતઃ તર્હિ સ્ત્રીરૂપપ્રતિમારાધના કિં ન ક્રિયતે ભવદ્ધિઃ । યદિ પૂર્વોક્તદોષાઃ સન્તિ સ્ત્રીણાં તર્હિ સીતારુક્મિણીકુન્તીદ્રૌપદીસુભદ્રાપ્રભૃતયો જિનદીક્ષાં ગૃહીત્વા વિશિષ્ટતપશ્ચરણેન કથં ષોઢશસ્વર્ગે ગતા ઇતિ ચેત્ । પરિહારમાહ-તત્ર દોષો નાસ્તિ, તસ્માત્સ્વર્ગાદાગત્ય પુરુષવેદેન મોક્ષં યાસ્યન્ત્યગ્રે । તદ્ભવમોક્ષો નાસ્તિ, ભવાન્તરે ભવતુ, કો દોષ ઇતિ । ઇદમત્ર તાત્પર્યમ્-સ્વયં વસ્તુસ્વરૂપમેવ જ્ઞાતવ્યં, પરં પ્રતિ વિવાદો ન કર્તવ્યઃ । કસ્માત્ । વિવાદે રાગદ્વેષોત્પત્તિર્ભવતિ, તતશ્ચ શુદ્ધોત્મભાવના નશ્યતીતિ ।

॥૨૭॥

જ્ઞાન-ચારિત્રમાં એની પરિણતિ આવી તો યથાજાત જેવો આત્મા છે એવું ચારિત્ર પ્રગટ્યું તો એને શરીર પણ યથાજાત, એને આશ્રય વિના, પરની અપેક્ષા વિના યથાજાત નગ્ન શરીર જેવું માતાએ જન્મ્યું એવું શરીર એને હોય. આહા...હા...!

અહીં તો અત્યારે તેલ ચોપડે છે ને શું એવું કરે છે ? કાંઈક નવીન જાતના તેલ આવે છે. આપણને તો કાંઈ ખબર નથી. (શ્રોતા :- બ્રાહ્મી તેલ). બ્રાહ્મી તેલ ને ફલાણું એવું કાંઈક આવે છે. નામ આપણને બહુ (ખબર નથી). અરે... બાપુ ! (શ્રોતા :- શાંતિ થાય.) ધૂળનું શાંત થાય. એક કાલે કહેતો હતો બિચારો, હોં ! અહીં આવ્યું છે ને એન.સી. ? એન.સી.નું આવ્યું છે ને ? શું કહેવાય એ ? એના બે માણસ આવ્યા હતા. રાજકામના બે માણસ આવ્યા હતા. આ જોવા માટે (આવ્યા હતા). બેઠા હતા બિચારા. એક તો બિચારા જરા નરમ હતા. ઈ કહે, મહારાજ ! બહારમાં ક્યાંય શાંતિ અમને દેખાતી નથી. ક્યાંય શાંતિ (નથી). કીધું, બાપુ ! શાંતિ બહારમાં નથી. શાંતિ આત્મામાં છે. એટલા બિચારા (નરમ) હતા. એ તો બિચારા આત્મા છે ને. સાંજે દસ મિનિટ બેઠા હતા. (ઈ કહે), શાંતિ ક્યાંય

અથોપસંહારરૂપેણ સ્થિતપક્ષં દર્શયતિ-

તમ્હા તં પઢિરૂવં લિંગં તાસિં જિણેહિં ણિદ્દિટ્ઠં ।

કુલરૂવવઓજુત્તા સમણીઓ તસ્સમાચારા ॥૨૮ ॥

તમ્હા યસ્માત્તદ્ભવે મોક્ષો નાસ્તિ તસ્માત્કારણાત્ તં પઢિરૂવં લિંગં તાસિં જિણેહિં ણિદ્દિટ્ઠં તત્પ્રતિરૂપં વસ્ત્રપ્રાવરણસહિતં લિઙ્ગં લાઞ્છનં તાસાં સ્ત્રીણાં જિનવરૈઃ સર્વજ્ઞૈર્નિર્દિષ્ટં કથિતમ્ ।
કુલરૂવવઓજુત્તા સમણીઓ લોકદુગુચ્છારહિત્વેન જિનદીક્ષાયોગ્યં કુલં ભણ્યતે, અન્તરહ્ગનિર્વિકારચિત્શુદ્ધિજ્ઞાપકં બહિરહ્ગનિર્વિકારં રૂપં ભણ્યતે, શરીરભહ્ગરહિતં વા અતિબાલવૃદ્ધબુદ્ધિવૈકલ્યરહિતં વયો ભણ્યતે, તૈઃ કુલરૂપવયોભિર્યુક્તાઃ કુલરૂપવયોયુક્તા ભવન્તિ ।
કાઃ । શ્રમણ્યોઽર્જિકાઃ । પુનરપિ કિંવિશિષ્ટાઃ । **તસ્સમાચારા** તાસાં સ્ત્રીણાં યોગ્યસ્તદ્યોગ્ય આચારશાસ્ત્રવિહિતઃ સમાચાર આચાર આચરણં યાસાં તાસ્તત્સમાચારા ઇતિ ॥૨૮ ॥

દેખાતી નથી. મેં કીધું, બાપા ! શાંતિ ક્યાં બહારમાં હતી ? ધૂળમાં, પૈસામાં, આબરૂમાં શાંતિ છે ? શાંતિ તો આત્મામાં છે. ભાઈ ! ક્યાં શાંતિ છે ?

આત્મા શાંત અનાકુળ આનંદ સ્વરૂપ પ્રભુ અકષાય સ્વરૂપ આત્મા છે. ત્યાં દષ્ટિ કરવાથી શાંતિ પ્રાપ્ત થાય એવું છે. આહા..હા...! એટલે ? કે, એ આત્મા અકષાય સ્વરૂપે ભગવાનઆત્મા છે. રાગાદિ એનું સ્વરૂપ જ નથી. અકષાય સ્વરૂપ છે, પ્રભુ ! કષાય કહો કે શાંત કહો. એ શાંત અકષાય સ્વરૂપમાં દષ્ટિ પડવાથી શાંતતા અંશે બહાર આવે ત્યારે શાંતિ કહેવાય અને ચારિત્ર વિશેષ આવે ત્યારે એમાં તો બહુ શાંતિ ઊછળે. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? આવી વાતું છે, ભાઈ ! દુનિયાથી જુદી જાત, બાપા ! વીતરાગ ત્રણલોકના નાથનો આ આશય છે. એ આપણે આવ્યું હતું ને ? આશયનું નહોતું આવ્યું ? તીર્થંકરદેવોનો આશય વ્યક્ત જ છે. છે ને ? ૨૨૪ (ગાથામાં). ત્રણલોકના નાથ જિનેન્દ્રદેવનો વ્યક્ત અભિપ્રાય આ છે. એકલો આત્મા જેને બીજી ચીજના વિકલ્પ ને પરનો સંબંધ જ નહિ એવો ઉત્સર્ગ માર્ગ તે ભગવાનના આશયનું પ્રગટપણું છે. હવે ભગવાનના આશયમાં એક બીજી ચીજ અપવાદિક જે કીધી એ શું છે એને અહીં કહે છે. આહા..હા...!

‘(સર્વ આહાર્યં રહિત) યથાજાતરૂપપણાને લીધે જે બહિરંગ લિંગભૂત છે એવાં કાયપુદ્ગલો;...’ લ્યો. છે ? આહા..હા...! આ શરીરના પુદ્ગલો નિમિત્તરૂપે ઉપકરણ છે.

અથેદાનીં પુરુષાણાં દીક્ષાગ્રહણે વર્ણવ્યવસ્થાં કથયતિ-

વળ્ણેસુ તીસુ એક્કો કલ્લાણ્ગો તવોસહો વયસા ।

સુમુહો કુચ્છારહિદો લિંગ્ગહણે હવદિ જોગ્ગો ॥૨૯ ॥

વળ્ણેસુ તીસુ એક્કો વર્ણેષુ ત્રિષ્ષેકઃ બ્રાહ્મણક્ષત્રિયવૈશ્યવર્ણષ્ષેકઃ । **કલ્લાણ્ગો** કલ્યાણઙ્ગ આરોગ્યઃ । **તવોસહો વયસા** તપઃસહઃ તપઃક્ષમઃ । કેન । અતિવૃદ્ધબાલત્વરહિતવયસા । **સુમુહો** નિર્વિકારાભ્યન્તરપરમચૈતન્યપરિણતિવિશુદ્ધિજ્ઞાપકં ગમકં બહિરઙ્ગનિર્વિકારં મુખં યસ્ય, મુખાવયવયમઙ્ગરહિતં વા, સ ભવતિ સુમુખઃ । **કુચ્છારહિદો** લોકમધ્યે દુરાચારદ્યપવાદરહિતઃ । **લિંગ્ગહણે હવદિ જોગ્ગો** એવંગુણવિશિષ્ટપુરુષો જિનદીક્ષાગ્રહણે યોગ્યો ભવતિ । યથાયોગ્ય સચ્છૂદ્રાદ્યપિ । ॥૨૯ ॥

અથ નિશ્ચયનયામિપ્રાયં કથયતિ-

જો રયણત્તયણાસો સો મંગો જિણવરેહિ ણિદ્દિહો ।

સેસં મંગેણ પુણો ણ હોદિ સલ્લેહણાઅહિરો ॥૩૦ ॥

જો રયમત્તયણાસો સો મંગો જિણવરેહિ ણિદ્દિહો યો રત્તત્રયનાશઃ સ મઙ્ગો જિનવરૈર્નિર્દિષ્ટૈઃ ।

એ અપવાદનમાર્ગમાં, હોં ! આહા..હા...! '(૨) જેમનું શ્રવણ કરવામાં આવે છે એવાં, તત્કાળબોધક ગુરુ વડે કહેવામાં આવતાં,...' ગુરુ કહે છે ત્યાં તત્કાળબોધક તરત એને જ્ઞાનમાં, ભાનમાં આવે. છે ને તત્કાળબોધકનો અર્થ ? 'તે કાળે જ (ઉપદેશકાળે જ) બોધ દેનારાં. (શાસ્ત્રશબ્દો સદા બોધના નિમિત્તભૂત....)' શાસ્ત્રના શબ્દો સદા બોધના નિમિત્તભૂત (હોવાથી) 'નિત્યબોધક કહેવામાં આવ્યા છે. ગુરુવચનો ઉપદેશકાળે જ બોધનાં નિમિત્તભૂત હોવાથી તત્કાળબોધક કહેવામાં આવ્યાં છે).' આહા..હા...! શાસ્ત્રને વાંચવા અને સમજવા એ તો સદા બોધના નિમિત્તભૂત છે પણ એ જે વાંચવા, સાંભળવાનો જે વિકલ્પ છે એ અપવાદ માર્ગ છે. આહા..હા...! છઠ્ઠે ગુણસ્થાને આવો ભાવ હોય છે. આહા..હા...!

'ગુરુ વડે કહેવામાં આવતાં, આત્મતત્ત્વદ્યોતક,...' ભાષા દેખો ! પાછું એણે શું કીધું કે, આત્મતત્ત્વદ્યોતક. ફલાણાં દ્વિપ, સમુદ્ર ને ફલાણી એ વાતની મુખ્યતા નથી, કહે છે.

વિશુદ્ધજ્ઞાનદર્શનસ્વભાવનિજપરમાત્મતત્ત્વસમ્યક્ શ્રદ્ધાજ્ઞાનાનુષ્ઠાનરૂપો યોઽસૌ નિશ્ચયરત્નત્રયસ્વભાવસ્તસ્ય વિનાશઃ સ એવ નિશ્ચયેન નાશો ભદ્ગો જિનવરૈર્નિર્દિષ્ટઃ । **સેસં ભંગેણ પુણો** શેષભદ્ગેન પુનઃ શેષખણ્ડમુખ્ડવાતવૃષણાદિભદ્ગેન **ળ હોદિ સલ્લેહણાઅરિહો** ન ભવતિ સલ્લેખનાઈઃ । લોકદુગુઝ્ઠાભયેન નિર્ગન્થરૂપયોગ્યો ન ભવતિ । કૌપીનગ્રહણેન તુ ભાવનાયોગ્યો ભવતીત્યભિપ્રાયઃ ॥૩૦॥ એવં સ્ત્રીનિર્વાણ-નિરાકરણવ્યાખ્યાનમુખ્યત્વેનૈકાદશગાથાભિસ્તૃતીયં સ્થલં ગતમ્ । અથ પૂર્વોક્તસ્યોપકરણ-રૂપાપવાદવ્યાખ્યાનસ્ય વિશેષવિવરણં કરોતિ-**ઈદિ ભણિદં** ઇતિ ભણિતં કથિતમ્ । કિમ્ । **ઉવચરણં** ઉપકરણમ્ । વ્ક । **જિણમગ્ગે** જિનોક્તમોક્ષમાર્ગે । કિમુપકરણમ્ । **લિંગં** શરીરાકારપુદ્ગલપિણ્ડરૂપં દ્રવ્યલિદ્ગમ્ । કિંવિશિષ્ટમ્ । **જહજાદરૂવં** યથાજાતરૂપં, યથાજાતરૂપશબ્દેનાત્ર વ્યવહારેણ સંગપરિત્યાગયુક્તં નગ્નરૂપં, નિશ્ચયેનાભ્યન્તરેણ શુદ્ધબુદ્ધૈકસ્વભાવં પરમાત્મસ્વરૂપં । **ગુરુવચણં પિ ય** ગુરુવચનમપિ, નિર્વિકારપરમચિજ્જયોતિઃસ્વરૂપપરમાત્મતત્ત્વપ્રતિબોધકં સારભૂતં સિદ્ધોપદેશરૂપં ગુરુપદેશવચનમ્ । ન કેવલં ગુરુપદેશવચનમ્, **સુત્તજ્ઝયણં ચ** આદિમધ્યાન્તવર્જિતજાતિજરામરણરહિતનિજાત્મદ્રવ્યપ્રકાશકસૂત્રાધ્યયનં ચ, પરમાગમવાચનમિત્યર્થઃ । **ણિદ્દિઢં** ઉપકરણરૂપેણ નિર્દિષ્ટં કથિતમ્ । **વિણઓ** સ્વકીયનિશ્ચયરત્નત્રયશુદ્ધિર્નિશ્ચયવિનયઃ, તદાધારપુરુષેષુ ભક્તિપરિણામો વ્યવહારવિનયઃ । ઉભયોઽપિ વિનયપરિણામ ઉપકરણ ભવતીતિ નિર્દિષ્ટઃ । અનેન કિમુક્તં ભવતિ-નિશ્ચયેન ચતુર્વિધમેવોપકરણમ્ । અન્યદુપકરણં વ્યવહાર ઇતિ ॥૨૨૫॥

આહા...હા...! ગુરુ અને શાસ્ત્રો બેય. છે ને ? ‘જેમનું શ્રવણ કરવામાં આવે છે એવાં, તત્કાળબોધક, ગુરુ વડે કહેવામાં આવતાં, આત્મતત્ત્વદ્યોતક સિદ્ધ ઉપદેશરૂપ વચનપુદ્ગલો;...’ આ...હા...હા...! શું કહેવામાં આવ્યું ? આત્મતત્ત્વદ્યોતક સિદ્ધઉપદેશ (અર્થાત્) સફળ, રામબાણ, અમોઘ, અચૂક. ‘(ગુરુનો ઉપદેશ સિદ્ધ-સફળ-રામબાણ છે).’ કહે છે. આહા...હા...!

કેવા (છે વચનો) ? આત્મતત્ત્વના પ્રકાશનારા. એ આત્મા આનંદ સ્વરૂપ છે, પૂર્ણાનંદનો નાથ છે એમ બતાવનારા એ શબ્દો (છે). આ...હા...હા...! બીજો ઉપદેશ ન કરે. આ જે વાત છે પણ મુખ્ય તો આ છે. બધું બતાવીને કહેવું તો છે આ - આત્મતત્ત્વનો પ્રકાશ. અખંડાનંદ પ્રભુ ચૈતન્ય-કમળ ભર્યું છે અંદર એ ખીલે કેમ ? એ બતાવનારો ઉપદેશ ગુરુનો છે. સમજાણું કાંઈ ? આવો ઉપદેશ કઈ જાતનો ? ઓલું તો કહે, દયા પાળો, વ્રત કરો, અપવાસ કરો, સામાયિક (કરો), બહુ તો મંદિર બનાવો (એમ કહે તો) સમજાય પણ ખરું કાંઈક ? શું સમજાય ? ઈ પરવસ્તુ ક્યાં કરી શકાય છે, ભાઈ ! આહા...હા...!

(અહીંયાં) શું કીધું ? ‘તત્કાળબોધક, ગુરુ વડે કહેવામાં આવતાં, આત્મતત્ત્વદ્યોતક,...’ આત્મતત્ત્વને સમજાવનારાં, આત્મતત્ત્વને પ્રકાશનારાં. આહા..હા...! સિદ્ધ (અર્થાત્) સફળ ઉપદેશ. ભાષા આટલી વાપરી. સફળ ઉપદેશ. આહા..હા...! રામબાણ શબ્દ જ્યાં સાંભળ્યા ત્યાં એને ભાન થઈ જાય એવું કહે છે. આ..હા..હા...! આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? આત્માના પ્રકાશનારા, આત્માને સમજાવનારા. આ..હા..હા...! ગુરુનો ઉપદેશ આવો હોય. એને ઠેકાણે અત્યારે તો કાંઈક ક્યાંય વાતું માંડે. આની માંડી ને આણે આમ કર્યું ને આમ કર્યું ને પરદેશમાં ફલાણું આવ્યું. આહા..હા...! જુઓ ! દ્વિગંબર સંતોના કથન કેવાં હોય ! આ..હા..હા...!

મુમુક્ષુ :- રામબાણ લખ્યું છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- લખ્યું છે ને. આહા..હા...! સિદ્ધનો અર્થ એ કર્યો. સફળ. સિદ્ધ - એની વાણી સફળ છે. રામબાણ છે, અમોઘ ફળસહિત છે, અચૂક છે. ચૂકે નહિ એવાં એનાં વચનો છે.

અહીં તો પાછી ખૂબી (ઈ કરી છે કે), આત્મતત્ત્વના દ્યોતક. આત્માના તત્ત્વને પ્રકાશનારા એના વચનો છે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? ગુજરાતી સમજતે હૈં થોડા-થોડા ? ‘ઇન્દૌર’ ! આ ગુજરાતી સમજતે હૈં ન ? આ ભાષા તો સાદી છે, બહુ એવી (કઠણ નથી). આહા..હા...! અરે...!

આ દ્વિગંબર સંત ‘કુંદકુંદાર્ય’, ‘અમૃતચંદ્રાર્ય’ ! આ..હા..હા...! ધર્મના ધોરી, ધર્મના ધુરંધર !! ભગવાનનો આ આશય છે એમ કહેવા માગે છે. આહા..હા...! ભગવાનનો અભિપ્રાય આ છે કે, ઉત્સર્ગ માર્ગમાં તો પરનો સંબંધ છે જ નહિ. અપવાદ માર્ગમાં આ સૂત્રનું અધ્યયન, ગુરુના વચન સાંભળવા, આત્મતત્ત્વના પ્રકાશનારા શબ્દો અને તે શબ્દો રામબાણ સફળ છે એમ કહે (છે). આ..હા..હા...! શું શૈલી ! આ..હા..હા...! સિદ્ધાંતની શૈલી તો જુઓ ! આ સિદ્ધાંત ! આ સિદ્ધાંત કહેવાય. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- અહીં તો ગુરુના વચનને તત્કાળ બોધક કીધાં.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તત્કાળ બોધક કીધાં ને. તરત, તરત સાંભળતા સાંભળતાં એને બોધ થાય એમ કહે છે. થાય જ એવું અહીં તો લેવું છે ને. પ્રમાણ કરજો, નથી આવ્યું ? (‘સમયસાર’ની) પાંચમી ગાથામાં. ‘તં ઇયત્તવિહત્તં દાણં અપ્પણો સવિહવેણ । જિદ દાણ્જ્જ પમાણં’ આ..હા..હા...! ભગવાન ‘કુંદકુંદાર્ય’ કહે છે કે, હું એકત્વ-વિભક્ત (અર્થાત્) પોતાના

સ્વભાવથી એકત્વ અને રાગાદિથી ભિન્ન એવા આત્માની વાત કરીશ પણ જો કરું તો પ્રમાણ કરજે, હોં ! આ..હા..હા...! અનુભવથી પ્રમાણ કરજો. આ..હા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? આ..હા..હા...! આ ચરણાનુયોગની શૈલી, જુઓ તો ખરા !

‘ઉપદેશરૂપ વચનપુદ્ગલો;...’ લ્યો, જોયું ? એ અપવાદમાં આવે છે, કહે છે. એવું આવે. સાંભળવામાં વચનના પુદ્ગલો થયા એ તો જડ છે ને ! પરદ્રવ્ય છે. આહા..હા...! એ સાંભળવામાં આવે એ વચનના પુદ્ગલો (છે) એ તરફ લક્ષ જાય છે, વિકલ્પ (છે). એથી એ પુદ્ગલને બાહ્ય ઉપકરણ કહેવામાં આવ્યા. અંતર ઉપકરણ તો જ્ઞાન, દર્શન ને આનંદ છે. આ બાહ્ય ઉપકરણ છે. આહા..હા...! એ સિવાય વસ્ત્ર ને પાત્ર ને દોરા ને ધાગા ને (હોય નહિ).

‘પાલીતાણા’માં એક છે, ત્યાં આગમમંદિર છે. ઇ તો એમના બનાવેલા કલ્પિત શાસ્ત્રોના આગમ છે. આ તો ભગવાનના કહેલાં આગમ છે. ‘સમયસાર’, ‘પ્રવચનસાર’ ત્રિલોકના નાથની વાણી સંતોએ કહી છે. એ આ પરમાગમ છે. અમારે આ શેઠ ખુશી થઈ ગયા છે. આ આવું છે ત્યાં અમારે ૮૭મી જયંતી કરવી છે. લોકો જોવા તો આવે. એની માંગણી હતી. એમ કે, આવી ચીજ છે. પહેલા તો હજી થતું હતું ને, ઉદ્ઘાટન વખતે આવ્યા હતા ત્યારે હજી આ નહોતું થયું. રંગ નહોતો થયો. ભાઈ કહેતા હતા કે, આ ભારે બહુ છે. એટલે એમ કે, આવી પ્રસિદ્ધિ માટે ૮૭મી જયંતી અહીં કરવી એમ એની માંગણી છે. એમ કહે છે કે, અમે બધા તમારી ભેગા છીએ. તમારી માંગણીમાં અમે ભેગા છીએ એમ બધા કહે છે. પછી (પ્રમુખ) સાથે વાત કરશે.

કહે છે, આ..હા..હા...! શું વીતરાગના કથનો ! અપવાદના ઉપકરણોમાં પણ (કેવા કથનો છે). એક શરીર યથાજાત એ ઉપકરણ - નિમિત્ત. એક વચનના પુદ્ગલો જે ગુરુના એ પણ એક ઉપકરણ. આ..હા..હા...! વિકલ્પ છે ને. આ..હા...! ‘તેમ જ (૩) જેમનું અધ્યયન કરવામાં આવે છે એળાં, નિત્યબોધક,...’ સિદ્ધાંતો હાથમાં લઈને કાયમ વાંચી શકે છે. ‘નિત્યબોધક, અનાદિનિધન...’ આ..હા..હા...! એ પણ કહેનારાં શું છે ? કહે છે. ‘અનાદિનિધન શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને પ્રકાશવામાં સમર્થ...’ આ..હા..હા...! એ સિદ્ધાંત પણ જે વીતરાગના શાસ્ત્ર છે એ આત્માને પ્રકાશનારા છે. સમજાણું કાંઈ ? ભલે જડની વાત કરે પણ એ જડ તારામાં નથી અને તું નથી એ બતાવવા, આત્મા બતાવવા એ વાત કરે છે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! કર્મની વાત આવે, બીજી (વાત) આવે પણ એ બધી વાતમાં હેતુ કે, એ જે ચીજ તને

જણાવી એ ચીજ જડ છે અને તું એમાં નથી અને તારામાં એ નથી. એ માટે જણાવીએ છીએ, એમાં રહેવા માટે નહિ. આહા..હા...!

પ્રશ્ન :- શાસ્ત્ર સમ્યગ્દર્શનમાં નિમિત્ત પડી શકે ?

સમાધાન :- પહેલાં તો ઉપદેશ જોઈએ, દેશનાલબ્ધિ જોઈએ, દેશનાલબ્ધિ જોઈએ. પહેલાં સાચા સંત, ગુરુ પાસેથી સત્ઉપદેશ મળવો જોઈએ. તેથી આમાં પહેલું એ નાખ્યું જુઓને ! ગુરુને પહેલાં નાખ્યા ને શાસ્ત્ર અધ્યયનને પછી નાખ્યું છે. ઉપકરણની શૈલીમાં પણ આ નાખ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ? ઉપકરણમાં પણ આ નાખ્યું, પહેલાં ગુરુવચનો અને પછી નિત્યબોધક શાસ્ત્ર નાખ્યા. ઇ તો આ ટીકાની સંતોની શૈલી.. ઓ..હો...! કોઈ ગજબ (છે) ! ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ’, ‘પૂજ્યપાદસ્વામી’, ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ આદિ અલૌકિક વાતું છે, બાપુ ! આ..હા..હા...! એ તો ભાગ્ય જગતના કે આ વસ્તુ રહી ગઈ છે. આહા..હા...!

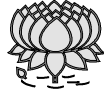
મુમુક્ષુ :- રહી તો ગઈ પણ સાંભળવા મળી.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સાંભળવા મળી. એ આપણું આવ્યું હતું ને, નહિ ? શું કીધું ? ભાગ્યવાન, નહોતું આવ્યું ? સૌભાગ્ય. આ વાત સાંભળનારાના સૌભાગ્ય છે, કહે છે. એવું લખ્યું છે. શાસ્ત્રમાં આવી ગયું. પરમ સૌભાગ્ય ! આ..હા..હા...! ત્રણલોકના નાથની સંતોની વાણી જે છે એ સાંભળવાના સૌભાગ્ય હોય એને મળે છે. આહા..હા...! કહો, આ તમારા પૈસા-બૈસા મળે માટે સૌભાગ્ય છે એમ નહિ. ‘અમેરિકા’માં અબજોપતિ છે. જ્યાં જાય ત્યાંના પૈસા લઈ આવે છે ને. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! શૈલીમાં પણ પહેલાં ગુરુને મૂક્યા પછી સૂત્ર અધ્યયન મૂક્યું. આ..હા...!

‘શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને પ્રકાશવામાં સમર્થ શ્રુતજ્ઞાનના સાધનભૂત,...’ શ્રુતજ્ઞાન જે ભાવ, એનું નિમિત્તભૂત ‘શબ્દાત્મક સૂત્રપુદ્ગલો;...’ શબ્દસ્વરૂપ આ પુદ્ગલો કાને પડે, વાણી. આહા..હા...! એને પણ એક અપવાદિક ઉપકરણ કહેવામાં આવ્યું છે. આ..હા..હા...! ‘(૪) શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને વ્યક્ત કરનાર દર્શનાદિક જે પર્યાયો તે રૂપે પરિણમેલા પુરુષ પ્રત્યે વિનીતતા...’ હવે શું કહે છે ? વિનીત - વિનય એ પણ ઉપકરણ છે. શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને પ્રગટ કરનાર ‘દર્શનાદિક જે પર્યાયો તે રૂપે પરિણમેલા પુરુષ...’ છે. આ..હા...! એનો વિનય એમ કહે છે. આહા..હા...! શુદ્ધ આત્મતત્ત્વને પ્રગટ કરનાર, સમ્યગ્દર્શન એ આત્મતત્ત્વને પ્રગટ કરનાર છે, સમ્યક્જ્ઞાન આત્માને પ્રગટ કરનાર છે, ચારિત્ર આત્માની પ્રસિદ્ધિ કરે છે.

એવા ‘જે પર્યાયો તે રૂપે પરિણમેલા પુરુષ પ્રત્યે વિનીતતાનો અભિપ્રાય...’ છે ? (વિનીતતા એટલે) વિનય; નમ્રતા. (સમ્યગ્દર્શનાદિ પર્યાયે પરિણમેલા પુરુષ પ્રત્યે વિનયભાવે પ્રવર્તવામાં મનનાં પુદ્ગલો નિમિત્તભૂત છે). મન છે ને, મન ? તે વિનય કરવામાં નિમિત્ત આવ્યું ને, એ પણ મનના પુદ્ગલો અપવાદિક ઉપકરણ છે. આહા..હા...! એ પરચીજ છે ને. આ..હા...! ‘અભિપ્રાય પ્રવર્તનારાં ચિત્તપુદ્ગલો.’ ‘વિનીતતાનો અભિપ્રાય પ્રવર્તાવનારાં...’ એ પણ પાછું વિનયભાવે કરું, એમ. વેઠ તરીકે કે કોઈની તરીકે એમ નહિ. ‘વિનીતતાનો અભિપ્રાય પ્રવર્તનારાં ચિત્તપુદ્ગલો. (અપવાદમાર્ગમાં જે ઉપકરણભૂત ઉપધિનો નિષેધ નથી તેના ઉપરોક્ત ચાર ભેદો છે).’ બસ. આ સિવાય કોઈ બીજું ઉપકરણ હોય (એમ નથી). અપવાદમાં પણ આ હોય. અપવાદમાં વસ્ત્ર રાખવા કે પાત્ર રાખવા કે એ અપવાદમાર્ગ છે જ નહિ, એ નિર્ગ્ઠ્ય માર્ગ જ નથી. આહા..હા...! વિશેષ કહેશે...

શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !



अथ कुतो युक्ताहारत्वं सिद्धयतीत्युपदिशति-

केवलदेहो समणो देहे ण मम त्ति रहिदपरिकम्मो ।

आजुत्तो तं तवसा अणिगूहिय अप्पणो सत्तिं ।।२२८।।

केवलदेहः श्रमणो देहे न ममेति रहितपरिकर्मा ।

आयुक्तवांस्तं तपसा अनिगूह्यात्मनः शक्तिम् ।।२२८।।

यतो हि श्रमणः श्रामण्यपर्यायसहकारिकारणत्वेन केवलदेहमात्रस्योपधेः प्रसहयाप्रतिषेध-
कत्वात्केवलदेहत्वे सत्यपि देहे 'किं किञ्चण' इत्यादिप्राक्तनसूत्रघोतितपरमेश्वराभिप्रायपरिग्रहणेण
न नाम ममायं ततो नानुग्रहार्हः किन्तूपेक्ष्य एवेति परित्यक्तसमस्तसंस्कारत्वाद्द्रहितपरिकर्मा स्यात् ।
ततस्तन्ममत्वपूर्वकानुचिताहारग्रहणाभावाद्युक्ताहारत्वं सिद्धयेत् । यतश्च समस्तामप्यात्मशक्तिं
प्रकटन्नन्तरसूत्रोदितेनानशनस्वभावलक्षणेन तपसा तं देहं सर्वारम्भेणाभियुक्तवान् स्यात्, तत
आहारग्रहणपरिणामात्मकयोगध्वंसाभावाद्युक्तस्यैवाहारेण च युक्ताहारत्वं सिद्धयेत् ।।२२८।।

अथ तदेवानाहारकत्वं प्रकारान्तरेण प्राह-**केवलदेहो** केवलदेहोऽन्यपरिग्रहरहितो भवति ।
स कः कर्ता । **समणो** निन्दाप्रशंसादिसमचित्तः श्रमणः । तर्हि किं देहे ममत्वं भविष्यति । नैवं । **देहे**
वि ममत्तरहिदपरिकम्मो देहेऽपि ममत्वरहितपरिकर्मा, 'ममत्तिं परिवज्जामि णिम्ममत्तिं उवट्ठिदो ।
आलंबणं च मे आदा अवसेसाई वोसरे ।।' इति श्लोककथितक्रमेण देहेऽपि ममत्वरहितः । **आजुत्तो**
तं तवसा आयुक्तवान् आयोजितवांस्तं देहं तपसा । किं कृत्वा । **अणिगूहिण** अनिगूह्य प्रच्छादनमकृत्वा ।
कां । **अप्पणो सत्तिं** आत्मनः शक्तिमिति । अनेन किमुक्तं भवति-यः कोऽपि देहाच्छेषपरिग्रहं
त्यक्त्वा देहेऽपि ममत्वरहितस्तथैव तं देहं तपसा योजयति स नियमेन युक्ताहारविहारो भवतीति ।

।।२२८।।

હવે, (શ્રમણને) યુક્તાહારીપણું કઈ રીતે સિદ્ધ થાય છે તે ઉપદેશે છે :-

કેવલશરીર મુનિ ત્યાંય 'મારું ન' જાણી વણ-પ્રતિકર્મ છે,
નિજ શક્તિના ગોપન વિના તપ સાથ તન યોજેલ છે. ૨૨૮

અન્વયાર્થ :- [કેવલદેહઃ શ્રમણઃ] કેવળદેહી શ્રમણે (-જેને માત્ર દેહરૂપ પરિગ્રહ જ વર્તે છે એવા મુનિએ) [દેહે] દેહમાં પણ [ન મમ્મ ઇતિ] 'મારો નથી' એમ સમજીને [રહિતપરિકર્મા] પરિકર્મ રહિત વર્તતાં થકાં, [આત્મનઃ] પોતાના આત્માની [શક્તિં] શક્તિને [અનિગૂહ્ય] ગોપવ્યા વિના [તપસા] તપ સાથે [તં] તેને (-દેહને) [આયુક્તવાન્] યુક્ત કર્યો (-જોડ્યો) છે.

ટીકા :- શ્રામણ્યપર્યાયના સહકારી કારણ તરીકે કેવળ દેહમાત્ર ઉપધિને શ્રમણ જોરથી-હઠથી નહિ નિષેધતો હોવાને લીધે તે કેવળ દેહવાળો છે; એમ (દેહવાળો) હોવા છતાં પણ, 'કિં કિંચળ' ઇત્યાદિ પૂર્વસૂત્ર (૨૨૪ મી ગાથા) વડે પ્રકાશિત કરવામાં આવેલા પરમેશ્વરના અભિપ્રાયનું ગ્રહણ કરી 'આ (દેહ) ખરેખર મારો નથી, તેથી તે અનુગ્રહયોગ્ય નથી પરંતુ ઉપેક્ષાયોગ્ય જ છે' એમ દેહમાં સમસ્ત સંસ્કારને છોડેલ હોવાથી પરિકર્મ રહિત છે; તેથી તેને દેહના મમત્વપૂર્વક અનુચિત આહારગ્રહણનો અભાવ હોવાને લીધે યુક્તાહારીપણું સિદ્ધ થાય છે. વળી (બીજી રીતે), તેણે (આત્મશક્તિને જરાય ગોપવ્યા વિના) સઘળીયે આત્મશક્તિને પ્રગટ કરીને, છેલ્લા સૂત્ર (૨૨૭ મી ગાથા) દ્વારા કહેવામાં આવેલા અનશનસ્વભાવલક્ષણ તપ સાથે તે દેહને સર્વ આરંભથી (ઉદમથી) યુક્ત કર્યો (-જોડ્યો) છે; તેથી આહારગ્રહણના પરિણામસ્વરૂપ જે યોગધ્વંસ તેનો અભાવ હોવાને લીધે તેનો આહાર યુક્તનો (-યોગીનો) આહાર છે; માટે તેને યુક્તાહારીપણું સિદ્ધ થાય છે.

ભાવાર્થ :- શ્રમણ બે પ્રકારે યુક્તાહારી સિદ્ધ થાય છે : (૧) શરીર પર મમત્વ નહિ હોવાથી તેને ઉચિત જ આહાર હોય છે તેથી તે યુક્તાહારી અર્થાત્ ઉચિત આહારવાળો છે. વળી (૨) 'આહારગ્રહણ આત્માનો સ્વભાવ નથી' એવા પરિણામસ્વરૂપ યોગ શ્રમણને વર્તતો હોવાથી તે શ્રમણ યુક્ત અર્થાત્ યોગી છે અને તેથી તેનો આહાર યુક્તાહાર અર્થાત્ યોગીનો આહાર છે.

वीर संवत् २४८५, अषाढ वद ६, शनिवार

ता. ५-७-१९६८

गाथा-२२८, प्रवचन नं. २२१

(‘प्रवचनसार’, गाथा-२२८). ‘अभ, (श्रमणके) युक्ताढारीपना कैसे सिद्ध होता है सो उपदेश करते हैं :-’

केवलदेहो समणो देहे ण मम त्ति रहिदपरिकम्मो ।

आजुत्तो तं तवसा अणिगूहिय अप्पणो सत्तिं ।।२२८।।

केवलशरीर मुनि त्यांय ‘भारुं न’ जाणी वण-प्रतिकर्म छे,

निज शक्तिना गोपन विना तप साथ तन योजेव छे. २२८

आ..डा..डा...! देजो ! यारित्रदशा तो आ..डा..डा...! समज में आया ? भगवान सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ परमात्मा ने जैसी यारित्र की संतों की स्थिति है, उसे जैसा जाना वैसा वर्णन भगवान ने कडा, औसा संतों वर्णन करते हैं तो उसको बराबर जानना याडिये. २२८ (की) टीका.

‘श्रामण्यपर्यायके सडकारी कारणके रुपमें...’ क्या कडते हैं ? भगवानआत्मा शुद्ध आनंद और ज्ञायक का धाम प्रभु, औसी जिसको अंतर रुचि, दृष्टि और परिणामन स्वभाव का हुआ है, तद्गुपरांत जिसको वीतराग परिणति विशेष शुद्ध दशा हुई है, उसे साधु कडते हैं. समज में आया ? ठस साधु को सडकारी कारण, निमित्त कारण शरीर सडकारी कारण है. आयुष्य डो तब तक शरीर तो छूटता नडीं. शरीर ‘सडकारी कारणके रुपमें केवल देहमात्र...’ क्या कडते हैं ? मुनि को तो देहमात्र अेक निमित्त है. दूसरी कोई चीज मुनि को डोती नडीं. जैनदर्शन में, वीतराग मार्ग में केवलज्ञानी परमात्माने कडे डुअे मार्ग में

मुनि को वस्त्र का टुकड़ा और पात्र का एक टुकड़ा भी मुनि को होता नहीं। ऐसी वस्तु की स्थिति है, भाई ! संप्रदाय की दृष्टि की बात नहीं। समज में आया ?

भगवान परमेश्वर उसका नाम साधु कहते हैं कि, जिसको आत्मा में पुण्य-पाप जो दया, दान, व्रत विकल्प है उससे विन्न अपना आत्मा है, उसका अंतर में दृष्टि में अनुभव हुआ है। तदुपरांत स्वरूप की शक्ति में जो वीतरागता पड़ी है उसकी अकारणता से व्यक्तता में वीतरागता प्रगट हुई है। आहा...हा...! समज में आया ? इसका एक निमित्त कारण, सकारणी कारण यह शरीर है। दूसरी कोई चीज मुनि को होती नहीं। समज में आया ?

अभी वहां 'पात्नीताशा' में बात हुई थी, 'पात्नीताशा' गये थे न, वहां बात हुई थी। सब लोग एकट्टे हुए थे। माया करके 'भस्विनाथ' भगवान तीर्थकर हुए थे। ऐसा प्रश्न किया था। सब लोग एकट्टे हुए थे। उम तो बीस मिनट बोले थे। भाई ! तीर्थकर माया करके स्त्री हो, ऐसा बनता नहीं। 'भस्विनाथ' को स्त्री कहते हैं न ? ऐसा बनता नहीं। वह संप्रदाय की दृष्टि की बात है, तत्त्व की बात नहीं। पचास-साठ आदमी थे। स्त्री जितनी होवे वह कपट - माया के साथ स्त्री होवे। तो (उन्होंने कहा), 'भस्विनाथ' ने भी माया की थी।' भगवान ! 'भस्विनाथ' तीर्थकर के जो भक्त हैं, यकवर्ती, बलदेव, वासुदेव, एन्द्र कोई स्त्री हुए हैं ? उन्हें जो पूजनेवाले हैं वे कोई स्त्री हुए हैं ? तो पूजनेवाला स्त्री हो, ऐसा नहीं होता। वैसे तो सब सुनते थे, हमारा तो बहुमान करे। बीस मिनट बैठे थे। आ...हा...! किसे बात कहनी ? आदमी को ऐसा लगे कि, अपने संप्रदाय में ऐसा है, उनके संप्रदाय में ऐसा है। ऐसा नहीं है, भाई ! वस्तु की स्थिति है।

तीनलोक के नाथ तीर्थकर स्त्री हो, तीनकाल में बने नहीं। उनको पूजनेवाले बलदेव, वासुदेव, यकवर्ती और एन्द्र कभी स्त्री नहीं होते, उनके पूज्य पुरुष स्त्री हो, विरुद्ध है, तत्त्व से विरुद्ध है, भाई ! संप्रदाय को ठीक नहीं पड़े, हम संप्रदाय की बात नहीं करते। हम तो सत्य बात है, ऐसी करते हैं। भाई ! दृष्टांत नहीं दिया था ? हमने परिवर्तन किया है यह तो तुम्हें मालूम है। वस्तुस्थिति हमको अनुकूल नहीं लगी, अंतर से हमको दूसरी चीज लगी है इसीलिये यह बात कही है। समज में आया ?

वैसे साधुपद में कोई कहे कि, शास्त्र में तो वस्त्र का उपकरण यथा है, पात्र यथा है, बिलकुल नहीं, वह शास्त्र ही नहीं। जिस शास्त्र में मुनि को वस्त्र-पात्र बताया, वह

शास्त्र ही भगवान के कड़ा हुअे संतों का नहीं लेकिन समकृति का नहीं. आडा..डा...! ऐसा कठिन काम है. हमारे अके भाई कडते थे, ये सब आये थे, फिर कुछ लोग यहाँ देभने आये. (तो उनको कोई कडता था), वहाँ जाना नहीं, वहाँ जाना नहीं. वहाँ दूसरी बात है. यहाँ तो बहुत (लोग) देभते थे, बहुत देभते थे. देभे तो भी क्या है ? यहाँ कड़ा कोई दूसरी बात है ? अरे...! भगवान ! तुझे पक्ष का काम है या सत्य का काम है ? यहाँ तो मुनिपना परमेश्वर केवलज्ञानी मडाराज त्रिलोकनाथ परमात्मा ने वाणी में ऐसा कडा, ऐसा संतों वर्णन करते हैं. उसमें तिलतुष डेरडार नहीं.

कडते हैं, 'श्रामण्यपर्यायके सडकारी कारणके रुपमें केवल देडमात्र उपधि...' 'केवल' भाषा टीका में इस्तमाल की है और 'श्रीमद्' ने भी वही शब्द इस्तमाल किया है न ! 'सर्व भावथी औदासीन्य वृत्ति करी' देभो ! 'श्रीमद्' पडले तो श्वेतांबर में थे. 'अपूर्व अवसर' बनाया उसमें तो यह दिया है. 'सर्व भावथी औदासीन्य वृत्ति करी, मात्र देड ते संयम डेतु डोय जो, अन्य कारणे अन्य कशुं कल्पे नहीं,' देड के अलावा दूसरी चीज की कल्पना नहीं (डोती). 'अन्य कारणे अन्य कशुं कल्पे नहीं, देडे पण डियित् मूर्छा नव डोय जो, अपूर्व अवसर ओवो क्यारे आवशे ?' आ..डा..डा...!

कडते हैं, भाई ! 'केवल देडमात्र उपधिको श्रमण बलपूर्वक - डठसे निषेध नहीं करता...' क्या कडते हैं ? बलपूर्वक डठ से निषेध क्यों करे ? छोड दे. उसका आयुष्य पूर्ण हुअे बिना छूटे नहीं. आडार छोडकर बैठे तो जैसे आयुष्य पूरा नहीं डोगा. डठ से काम लेते नहीं, ऐसा कडते हैं. भाषा देभो टीका की ! 'श्रमण बलपूर्वक - डठसे निषेध नहीं करता इसलिये वड केवल देडवान है;...' केवल देडवान कडने में आते हैं. निमित्त. 'ऐसा देडवान डोने पर भी, 'डि डियण' इत्याडि पूर्वसूत्र (गाथा २२४) द्वारा प्रकाशित डिये गये परमेश्वरके अभिप्रायका ग्रडण करके...' देभो ! अरिडंत तीर्थकर परमात्मा का अभिप्राय पडले से मुनि हुअे तो सब छोडकर हुआ. समज में आया ? ऐसा अभिप्राय भगवान का है. परमेश्वर का, देभो ! आचार्य मडाराज परमेश्वर की आड में बात करते हैं. आ..डा...! डम अकेले कडते हैं, ऐसा नहीं परमेश्वर ने कडा वड डम कडते हैं.

परमेश्वर सर्वज्ञ परमात्मा त्रिलोकनाथ वीतराग का वड अभिप्राय है डि, 'यड (शरीर) वास्तवमें मेरा नहीं है इसलिये यह अनुग्रड योग्य नहीं है...' शरीर की सुश्रूषा करना, रभना वड लायक नहीं. आ..डा...! यह तो मुनि की दशा की बात है न. श्रावक डो,

समझिती हो दूसरी बात है, उसमें राग है. यहाँ तो वीतरागी संत पंथ परमेष्ठी में मिले हैं. आ...डा...डा...! तो कहते हैं कि, शरीर का हठपूर्वक तो निषेध हो सके नहीं तो उसकी ममता भी करना नहीं. सुश्रूषा करना, ऐसा जाना, ऐसा पीना, ऐसा नहीं (करना). विशेष आगे देंगे.

‘यह (शरीर) वास्तवमें मेरा नहीं है इसलिये यह अनुग्रह योग्य नहीं...’ अनुग्रह नाम संभाल करने के, सुश्रूषा करने के लायक नहीं. ‘किन्तु उपेक्षा योग्य ही है’ इस शरीर की पर्याय (जो) बननी है, ऐसी बने. ममत्व तो है नहीं. ऐसी मुनिओं को शरीर प्रति भी उपेक्षा है, अपेक्षा नहीं. आडा...डा...! समझ में आया ? ऐसी चारित्र की दशा मुक्ति का कारण है. समझ में आया ? अपने से पालन हो सके नहीं इसलिये ढीला करना या विपरीत करना, वह कोई मार्ग का स्वरूप है नहीं. समझ में आया ?

सर्वज्ञ परमात्मा का अभिप्राय ग्रहण करके वास्तव में शरीर मेरा नहीं, अनुग्रह योग्य नहीं परंतु उपेक्षा योग्य है. ‘इसप्रकार देहमें समस्त संस्कारको छोडा डोनेसे परिकर्मरहित है.’ लो. (परिकर्म अर्थात्) शोभा, शृंगार, संस्कार, प्रतिकर्म. पानी से साफ़ करना, यमडी अस्थी लगे, यहेरा अस्थल लगे, नाक अस्थल द्विभे, आंभ अस्थी द्विभे, कान अस्थे द्विभे ऐसी कोई सुश्रूषा होती नहीं. ओ...डो...डो...! भगवान् आत्मा अपने वीतराग स्वरूप में, मुनि तो वीतराग स्वरूप में रमते हैं न ! तो शरीर का ऐसा शृंगार, शोभा मुनि को होता नहीं. समझ में आया ? शरीर के संस्कार को छोडा डोने से परिकर्म रहित हैं.

‘इसलिये उसके देहके ममत्वपूर्वक अनुचित आहारग्रहणका अभाव डोनेसे...’ इसलिये देह के योग्य नहीं है. उसके लिये बनाया पानी - जल, आहार लेने योग्य नहीं. मुनि को लेने के योग्य नहीं. मात्र बाहर का आहार-पानी नहीं लेते हैं इसलिये मुनि हैं, ऐसा भी नहीं. अंतर में वीतरागता प्रणीत दशा लुई है, अक शरीरमात्र छूटा नहीं, छूट सकता नहीं तो उसका आहार, पानी निर्दोष.. निर्दोष (डोता है). कुछ भी मान से लेना, कोध से लेना की लोभ से लेना इत्यादि ४२ दोष हैं. ४२ दोष रहित ऐसा आहार (डोता है). ‘इसके देहके ममत्वपूर्वक अनुचित आहारग्रहणका अभाव डोनेसे युक्ताडीरीपना सिद्ध डोता है.’ मुनि तो वाजपी आहार करते हैं इसका युक्त नाम यथार्थपना उसमें है, ऐसा सिद्ध डोता है. समझ में आया ? ओ...डो...डो...!

‘और (अन्य प्रकारसे) उसने (आत्मशक्तिको किञ्चित्मात्र भी छुपाये बिना)...’ देजो ! अंदर आत्मवीर्य है. भगवान् आत्मा में पूर्ण बल पडा है, तो आत्मशक्ति को व्यक्त करने में गोपन नहीं. महापुरुषार्थ करते हैं. समज में आया ? ‘अपूर्व अवसर’ में आता है न, ‘अेकाकी विचरतो वणी स्मशानमां, वणी पर्वतमां वाघ सिंढ संयोग जो, अडोल आसन ने मनमां नहीं क्षोभता, परम मित्रनो जाझे पाम्या योग जो, अपूर्व अवसर अेवो क्यारे आवशे ?’ शरीर लेनेवाला सिंढ आदि आवे और मुजे शरीर रचना नहीं (है तो) वड मेरा मित्र डो गया. आ..डा..डा...! देजो, मुनि की दशा ! समज में आया ? शरीर जिसको ग्राहिये वड ले, मुजे शरीर रचना नहीं, उसको लेना है (तो) लो. वड तो मेरा मित्र है. आ..डा..डा...! वीतरागता तो देजो ! समज में आया ? ऐसी वीतरागता डुअे बिना मुक्ति डोगी, मोक्ष डोगा (ऐसा) तीनकाल में बने नहीं. समज में आया ? वस्त्र का पोटावा रणे, ओढने का जुटा, पहनने का जुटा, ऐसा जुटा ये सब मुनि के व्यवहार से विपरीत मान्यता है. समज में आया ?

कडते हैं, ‘समस्त डी आत्मशक्तिको प्रगट करके,...’ लो, यडां तो छट्टे गुणस्थान में समस्त वीर्य को प्रगट करे, ऐसा कडा. कोई उसमें से निकाले कि, समस्त वीर्य को प्रगट किया तो डेवली डुआ. भाई ! उसके लायक पुरुषार्थ अंतर में जो शक्तिरूप है, सारा पुरुषार्थ स्वभावरूप है, उसमें पर्याय में प्रयत्न ँतना चलता है कि शक्ति में अेकाकार डोकर पुरुषार्थ करके अपने पुरुषार्थ को गुप्त रभते नहीं. शक्ति में जो पुरुषार्थ पडा है वड तो परिपूर्ण है, शक्ति तो परिपूर्ण है. गुण डं ! उसमें अेकाकार डोकर पुरुषार्थ से अपने से शक्ति को व्यक्त करते हैं. समज में आया ? आ..डा...! कोई कडे कि, ऐसी डींयी-डींयी बात (कैसे समज में आये ?) बापू ! डींयी नहीं है, भाई ! ये यारित्र की दशा की स्थिति ऐसी है, भगवान् ! आ..डा...! तुजे भी जब मुक्ति डोगी तब ऐसा करे बिना कभी मुक्ति डोगी नहीं. श्रावकपना में लवे समकित डो, ज्ञान डो. गृहस्थाश्रम में तीन ज्ञान डो जाये. मति, श्रुत, अवधि, जातिस्मरण डो जाये, अनेक लव का (ज्ञान) गृहस्थाश्रम में समकित्ती को भी (डो जाये). समज में आया ? लेकिन यारित्र बिना, ऐसी वीतराग दशा बिना मुक्ति डोगी (नहीं), तीनकाल में डोगी नहीं. समज में आया ?

कडते हैं न कि, अरीसाभवन में ‘भरत’ यकवर्ती को सब वस्त्र थे, दागीना था.. दागीना समजे ? जेवर. जेवर था और ध्यान करते-करते डेवलज्ञान डो गया ! ऐसा डोता

नहीं, भाई ! समझ में आया ?

मुमुक्षु :- बहुत पेढी तक हुआ.

पूज्य गुरुदेवश्री :- सात-आठ पेढी चल गई. आठ पीढी अरीसात्मवन जाये (उन) सबको केवलज्ञान हुआ. जैसे श्वेतांबर में आता है. पेढी (यानी) परंपरा. 'भरत' का पुत्र, उसका पुत्र (जैसे) आठ पेढी. अरीसात्मवन था. अरीसा में देखते हैं, जैसे देखते हैं तो केवलज्ञान हो जाता है. वस्त्रसहित ! जेवर सहित ! हमारी तो बड़ी दीक्षा हुई थी न ! उसमें बहुत लोग एकट्टे हुआ थे. छोटा गांव, दो हजार लोग थे, छोटे गांव में छाथी (आया था).

प्रश्न :- कितनी उम्र थी ?

समाधान :- तेईस, साठे तेईस वर्ष. (संवत्) १८७० की साल. सुंदर शरीर था, अभी तो ८० हुआ. तो शाम को बोले, 'भरतजि घर में वैरागी' समझे न ? छन्द ने आकर उनको वस्त्र दिया. वेश ले लो. तुमको केवलज्ञान हुआ लेकिन वंदन नहीं करेंगे. केवलज्ञान हुआ लेकिन वंदन नहीं करेंगे. क्योंकि वेश नहीं. फिर छन्द ने वेश दिया. फिर जय भगवान (कहा). अरे... भगवान ! केवली को भी वेश ! तब वंदन योग्य है !! अभी बहुत (आते) आती हैं, हमारे सामने विरोध करते हैं. देखो ! केवली को भी विनय करते हैं. 'श्रीमद्' ने भी लिखा है, 'गुरु रक्षा एवमस्थ पशु विनय करे भगवान' लो, 'आत्मसिद्धि' में १८वीं (गाथा) है.

एक लडके ने हमको पूछा, महाराज ! छोटी उम्र का है, १० साल का है. 'जामनगर' ! वहां प्रश्न किया था न ? महाराज ! छोटी उम्र का था, ८-१० साल का (था). सुनते-सुनते सत्मा में जडा हो गया, महाराज ! तुम आत्मा को देखो-देखो करते हो, लेकिन आंख बंद करते हैं तो अंधेरा दिखता है. बाहर ये दिखता है, हमें कहां देखना ? अ..ई...! ऐसा प्रश्न किया. अब जडा हो गया, यहां आता है. छोटी उम्र में सत्मा में प्रश्न किया. तुम कइते हो कि, आत्मा को जानो, अंदर देखो. आंख बंद करते हैं तो अंधेरा दिखता है. बाहर देखते हैं तो ये दिखता है, हमें क्या देखना ? भाई ! अंधेरा देखनेवाला अंधेरा रूप है ? यह अंधेरा है... अंधेरा समझते हैं न ? यह अंधेरा देखनेवाला अंधेरा रूप है ? अंधेरा में दिखता है या प्रकाश में दिखता है ? अंदर प्रकाश में दिखता है कि यह अंधेरा है. अंधेरा अंधेरे द्वारा नहीं, अंधेरा प्रकाश द्वारा दिखता है. प्रकाशमूर्ति भगवान है उसमें

अंधेरा दिभता है.

उसने १८ गाथा (का) प्रश्न किया था. महाराज ! 'श्रीमद्' ने तो ऐसा कडा है न (कि), केवली एवस्थ का विनय करे. केवलज्ञान हुआ. बाद में गुरु एवस्थ हो. एवस्थ समझे ? केवलज्ञान नहीं हुआ. भाई ! ऐसा सिद्धांत नहीं. वर तो ऐसा उस वक्त लिख दिया, श्वेतांबर की शैली में थे तो ऐसा लिख दिया. सर्वज्ञ परमेश्वर किसका विनय करे ? क्या अपने से कोई बडा है ? और वहां विकल्प है ? छोटे गुणस्थान तक वंद-वंदक भाव होता है, अस ! छोटे गुणस्थान तक विकल्प उठता है, मैं वंदन करनेवाला, परमेश्वर वंदनयोग्य हूँ. ऐसा विकल्प छोटे तक होता है. फिर केवली को तो होता नहीं.

आ...डा...डा...! मुनि कडते हैं, किञ्चित्मात्र भी वीर्य छुपाये बिना. देजो ! मुनि है तो छोटे गुणस्थान में, डां ! फिर भी अपना पुरुषार्थ, ज्ञान में रमणता करने की उग्रता का पुरुषार्थ अंतर में करते हैं. 'अन्तिम सूत्र (गाथा २२७) द्वारा कडे गये अनशनस्वभावलक्षण तपके साथ...' देजो ! मैं तो अनशनस्वभावी आत्मा हूँ. मैं रागस्वभावी नहीं, लेकिन आहार स्वभावी नहीं, जलस्वभावी नहीं, औषधस्वभावी नहीं. मैं तो उससे रहित अनशनस्वभावी हूँ. मेरे में कोई रजकण भी है, ऐसा मैं नहीं. ऐसा अनशनस्वभावी आत्मा 'तपके साथ उसे शरीरको सर्वांरम्भ (उद्यम) से युक्त किया है;...' लो. समज में आया ? वर तो (मूल ग्रंथ में नीचे फूटनोट में) लिखा है न ? अनशनस्वभावलक्षणतप (अर्थात्) अनशनस्वभाव जिसका लक्षण है ऐसा तप. (जो आत्माके अनशनस्वभावको जानता है...) ओ...डो...! जिसके ज्ञान में आत्मा अशन से रहित है. आहार का कण और पानी का बिंदु तो जड है. उससे तो आत्मा रहित है. ऐसा अनशनस्वभावी अपने दृष्टि-ज्ञान और रमणता में लिया वडी तप है. समज में आया ? भाई ! केवलज्ञान पाने का पंथ यड है. समज में आया ?

'शरीरको सर्वांरम्भ (उद्यम) से युक्त...' देजो ! सर्व आरंभ यानी उद्यम से 'युक्त किया है (जोडा है); इसलिये आहारग्रहणके परिणामस्वरूप...' मुनि को 'आहारग्रहणके परिणामस्वरूप योगध्वंसका अभाव होनेसे...' योगध्वंसका अभाव होने से, भाषा तो देजो ! योगध्वंस (अर्थात्) 'योगका नाश. ('आहार ग्रहण करना आत्माका स्वभाव है' जैसे परिणामसे परिणामित होना योगध्वंस है.' आहार लेना, परमाणु लेना, जल का लेना यड मेरा स्वभाव (है), जैसे मिथ्यात्व के भाव से सम्यग्दर्शन का नाश होता है. योगध्वंस

है. अपने शुद्ध व्यापार का ध्वंसपना है. आडा..डा...! समज में आया ? योगध्वंस, अेक भात (डुई). 'श्रमणके ऐसा योगध्वंस नहीं होता, एसदिये यह युक्त अर्थात् योगी है और एसदिये उसका आहार युक्ताहार अर्थात् योगीका आहार है.' आडा..डा...! ये योगी ! योगी का अर्थ, ये कुंभक, रेयक रोके, ऐसा योगी हो, वह योगी नहीं.

अपने आनंदस्वरूप में जिसने वीर्य को जोडा है, योग - अंदर में स्थिर हुआ है उसको योग करनेवाला योगी कहने में आता है. आडा..डा...! समज में आया ? (लोग कहते हैं), यह साधु, योगी है, ये जोगी है. बापू ! वह जोगी नहीं. समज में आया ? ऐसे वीतराग के संत हैं वे योगी हैं. दूसरा कोई योगी होता नहीं. याहे सो नग्न रहे.. समज में आया ? परंतु अपना आत्मा पूर्ण अनंत ज्ञान का धनी, शक्तिसंपन्न पूर्ण (है), उसमें जुडान करके प्रगट की नहीं तो योगी नहीं. समज में आया ? एस वक्त जगत में भ्रमणा बहुत है. अन्यमत में बाहर से ऐसा देजे, साधु है. वह साधु है नहीं, भाई ! समज में आया ? आडा..डा...! कोई कहे कि, जैन के सिवा अन्यमत में किसी का मोक्ष नहीं होगा ? अन्यमत का अर्थ क्या ? वस्तु के स्वरूप से उलटा मत, वह अन्यमत है. समज में आया ?

सर्वज्ञ परमेश्वर ने आत्मा अनंत आनंदकंद देया है, पूर्णानंद अनंत गुण का पिंड (देया है). वह कितने गुण ? अनंतानंत ! अनंतानंत गुण अेक द्रव्य में ! समज में आया ? ऐसी संख्या (है). अनंत आनंद सहित आत्मा, सर्वज्ञ परमेश्वर सिवा किसी ने जाना नहीं. समज में आया ? सर्वज्ञ परमात्मा ने ऐसा कहा. कितना अनंतानंत समज में आया ? छ मास और आठ महिने में ६०८ (जव) सिद्ध होते हैं. छ मास और आठ महिने में ६०८ सिद्ध होते हैं. एतना अनंत पूर्व काल यदा गया तो जितने अनंत सिद्ध हैं, उससे निगोद के अेक शरीर में अनंतगुने जव हैं. और जव से अनंतगुने परमाणु हैं और उससे अनंतगुना तीनकाल के समय हैं, उससे अनंतगुना आकाश का प्रदेश है और उससे अनंतगुना अेक जव में गुण हैं. ऐसा आत्मा सर्वज्ञ सिवा और सर्वज्ञ कहे (हुआ) आत्मा सम्यक्दृष्टि के सिवा किसी को अनुभव में आता है, ऐसा है नहीं. समज में आया ? समजे ? यह जवान है. अे..ई...! दादा कहां गये ? नहीं आये ? क्या है ? सई (है). समज में आया ?

आत्मा परमेश्वर सर्वज्ञ ने कहा ऐसा, द्रव्य अेक, क्षेत्र असंख्य प्रदेशी, गुण अनंतानंत.

आकाश के प्रदेश से अनन्तान्त गुना गुण। जैसे एतने गुण अक परमाणु में हैं। अक परमाणु में भी एतने गुण हैं। (वड) जड (है), यड चैतन्य (है)। गुण की संख्या दोनों की समान (है)। आडा...डा...! समज मे आया ? जैसे अनन्तान्त गुण में जुडान करना। जो राग में जुडान है... जुडान समजे न ? वड अंतर में जुडान करना, रागरहित निर्विकल्प दृष्टि, ज्ञान और रमणता, ऐसा जुडान करके रमते हैं, उसको योग का साधक योगी कहने में आता है। एसके सिवा योगी-जोगी दूसरे को माने वड मिथ्यादृष्टि अज्ञानी है। आडा...डा...! वस्तु के स्वरूप की ખબर नहीं, भाई ! समज में आया ? जंगल में कितने जैसे जोगी नग्न है और आधा भाग कंदमूल पाये। आधा भाग, डां ! पंद्रह दिन तक पानी न पीवे, आडार भी नहीं। ऐसा कंदमूल आता है, वड अक रुपया भार ले तो पानी, आडार की जरूरत नहीं पडे। जैसे परमाणु (डोते हैं)। लोग ऐसा कडे, आ...डा.डा...! कितना योग साधते हैं ! जंगल में रहते हैं, बरसों तक मौन रहते हैं ! वड नहीं, भाई ! वड योग नहीं, योगी नहीं। समज में आया ?

यड योगी (है), देजो ! जिसके 'योगध्वंसका अभाव होनेसे उसका आडार युक्तका (योगीका) आडार रहे; एसलिये एसके युक्ताडारीपना सिद्ध होता है।' वाजबी आडारवाला। समज में आया ? एसलिये योगी कडा। युक्त आडार, वाजबी आडारवाले (को) योगी कडा। योग का साधनेवाला, अपना स्वरूप. सम्यग्दर्शन, ज्ञान, चारित्र योग है। अपने में साधते हैं वड योगी है। समज में आया ?

भावार्थ :- 'श्रमण दो प्रकारसे युक्ताडारी सिद्ध होता है;...' श्रमण दो प्रकार से युक्ताडारी सिद्ध होते हैं। वाजबी आडार करनेवाला साधु दो प्रकार से सिद्ध होता है। '(१) शरीर पर ममत्व न होनेसे एसके उचित डी आडार होता है,...' एसके योग्य निर्दोष, पानी का बिंदु भी बिलकुल निर्दोष। एसके लिये थोडा भी करवाया और घर में दस शेर पानी डो और दो शेर कय्या (पानी) डाल दे, वड भी सद्दोष है। समज में आया ? बिलकुल निर्दोष आडार. 'युक्ताडारी अर्थात् उचित आडारवाला है.'

'और (२) आडारग्रहण आत्माका स्वभाव नहीं है' ऐसा परिणामस्वरूप...? ऐसा परिणामस्वरूप. आडार ग्रहण करने का जव का स्वभाव डी नहीं। कौन आडार करे ? आडार कौन पाये ? आडार कौन छोडे ? विडार कौन करे ? जल कौन पीये ? समज में आया ? ऐसा अशनस्वभावी है न ? अशन के चार प्रकार आये न ? असणं, पाणं,

भायमं, साधमं सब आता है.

यह तत्त्व का साधुपद कैसा है उसकी बात यदती है. कोई ऐसा कहे कि, ऐसी बात का हमे क्या (काम है ?) तुजे सम्यक् श्रद्धान, सम्यक्ज्ञान करना है कि नहीं ? तो चारित्र जो मुक्ति का कारण है, वह चारित्र की ऐसी दशा होनी चाहिये. ऐसा उसको निर्णय में लाना चाहिये. आगेपीछे विपरीत श्रद्धा करे तो दृष्टि में मिथ्यात्व आ जायेगा, ऐसा कहते हैं. तेरे दोष का निराकरण के लिये यह बात है. समज में आया ? आहा..डा...! दूसरे को देखना है, दूसरे के कारण नहीं. अपनी श्रद्धा में विपरीतपना न आ जाये... समज में आया ? उस कारण से यह (बात है). यह साधु है या निर्दोष है या सद्दोष है, वह अपनी परीक्षा में, श्रद्धा में विरोध न हो जाये, इस कारण से है. पर के कारण नहीं. पर की क्या (बात है) ? वह तो दूसरी (थीज है). समज में आया ? बहुत सूक्ष्म, भाई !

(वर्तमान में) तो साधु भी जैसे हैं कि, कपडे (रभे), सबेरे चाय, दोपहर को आहार, दोपहर को चाय, नाश्ता और शाम को जियडी और कढ़ी. वह आयेगा, अक आहार के सिवा दूसरा आहार लेना (वह) शरीर का अनुराग, तीव्र राग बताता है. वह गाथा में आयेगा. मुनिदशा अंदर में वीतराग है. उसके अक ही बार आहार शरीर को टीकाने के लिये बराबर है और वह भी पूर्ण उदर (भर के) नहीं. आयेगा, अभी आयेगा. उषोदरी यही शरीर को टीकाने के लिये बस है. और उससे अधिक ले जाये, मैं पानी विशेष पी लूं, तृषा नहीं लगे जैसे पेट भर के नहीं (पीते). शरीर के प्रति तीव्र अनुराग है वहां मुनिपना रहता नहीं. आहा..डा...! समज में आया ?

श्रमण युक्त अर्थात् योगी है. 'ऐसा परिणामस्वरूप योग श्रमणके वर्तता होनेसे वह श्रमण युक्त अर्थात् योगी है और इसलिये उसका आहार युक्ताहार अर्थात् योगीका आहार है.' लो.

'अब युक्ताहारका स्वरूप विस्तारसे उपदेश करते हैं :-' देखो !

प्रश्न :- युक्ताहार का स्वरूप क्या है ?

समाधान :- युक्ताहार, वाजबी आहार किसको कहना ? ओ..डो..डो...! (अभी तो ऐसा करते हैं) सबेरे ठीठे (और कडे), लाओ दूध, मसावा. ले आओ पात्र भरके. आहार के समय आम का रस, (आम के) टुकडे और रोटी. दोपहर को ममरा.. क्या कहते है ?

અથ યુક્તાહારસ્વરૂપં વિસ્તરેણોપદિશતિ-

एकं खलु तं भक्तं अप्पडिपुण्णोदरं जहालद्धं ।
चरणं भिक्षेण दिवा ण रसावेक्खं ण मधुमांसं ।।२२९।।

एकः खलु स भक्तः अप्रतिपूर्णेदरो यथालब्धः ।
भैक्षाचरणेन दिवा न रसापेक्षो न मधुमांसः ।।२२९।।

एककाल एवाहारो युक्ताहारः, तावतैव श्रामण्यपर्यायसहकारिकारणशरीरस्य धारणत्वात् ।
अनेककालस्तु शरीरानुरागसेव्यमान्त्वेन प्रसह्य हिंसायतनीक्रियमाणो न युक्तः, शरीरानुरागसेवकत्वेन

અથ યુક્તાહારત્વં વિસ્તરેણાચ્ચ્યાતિ-**एकं खलु तं भक्तं** એકકાલ એવ યુક્તુ હિ સ્ફુટં સ ભક્ત
આહારો યુક્તાહારઃ । કસ્માત્ । એકભક્તેમેવ નિર્વિકલ્પસમાધિસહકારિકારણભૂતશરીરસ્થિતિસંભવાત્ ।
સ ચ કથંભૂતઃ । **अप्पडिपुण्णोदरं** યથાશક્ત્યા ન્યૂનોદરઃ । **जहालद्धं** યથાલબ્ધો, ન ચ સ્વેચ્છાલબ્ધઃ ।

હવે યુક્તાહારનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી ઉપદેશે છે :-

આહાર તે એક જ, ઊણોદર ન યથા-ઉપલબ્ધ છે,
ભિક્ષા વડે, દિવસે, રસેચ્છાહીન, વણ-મધુમાંસ છે. ૨૨૯.

અન્વયાર્થઃ- [**खलु**] ખરેખર [**सः भक्तः**] તે આહાર (-યુક્તાહાર) [**एकः**] એક વખત,
[**अप्रतिपूर्णेदरः**] ઊણોદર, [**यथालब्धः**] યથાલબ્ધ (-જેવો મળે તેવો), [**भैक्षाचरणेन**]

પોહે ! પોહે.. પોહે ! સેકે હુએ પોહે. પોહે આતે હેં ન ? યાવલ હોતા હૈ ન, ઉસસે પોહે
બનતા હૈ. ચીવડા.. ચીવડા ! ચીવડા બનાતે હેં. દોપહર કો ચીવડા, શામ કો ખીચડી, કઢી
ઔર પાપડ. ભજિયા લે. ભજિયા કો ક્યા કહતે હેં ? પકોડી.. પકોડી ! અરે... ભાઈ !
વહ તો ભોગી કા ભોગ હૈ. યોગી કા વહ (આહાર) હૈ નહીં. આહા..હા...! ભોગી, વહ

न च युक्तस्य । अप्रतिपूर्णोदर एवाहारो युक्ताहारः, तस्यैवाप्रतिहतयोगत्वात् । प्रतिपूर्णोदरस्तु प्रतिहतयोगत्वेन कथञ्चित् हिंसायतनीभवन् न युक्तः, प्रतिहतयोगत्वेन न च युक्तस्य । यथालब्ध एवाहारो युक्ताहारः, तस्यैव विशेषप्रियत्वलक्षणानुरागशून्यत्वात् । अयथालब्धस्तु विशेषप्रियत्वलक्षणानुरागसेव्यमानत्वेन प्रसह्य हिंसायतनीक्रियमाणो न युक्तः, विशेषप्रियत्वलक्षणानुरागसेवकत्वेन

चरणं भिक्षवेण भिक्षाचरणेनैव लब्धो, न च स्वपाकेन । **दिवा** दिवैव, न च रात्रौ । **ण रसावेकं** रसापेक्षो न भवति, किंतु सरसविरसादौ समचित्तः । **ण मधुमंसं** अमधुमांसः, अमधुमांस इत्युपलक्षणेन आचारशास्त्रकथितपिण्डशुद्धिक्रमेण समस्तायोग्याहाररहित इति । एतावता किमुक्तं भवति । एवंविशिष्ट-

भिक्षाचरणशी, [दिवा] दिवसे, [न रसापेक्षः] रसनी अपेक्षा विनानो अने [न मधुमांसः] मधुमांस रहित होय छे.

टीका :- अके वजत आहार ते ज युक्ताहार छे, कारण के तेदवाथी ज श्रामण्य पर्यायना सडकारी कारणभूत शरीर टके छे. [अकेथी वधारे वजत आहार ते युक्ताहार नथी अेम नीये प्रमाणे बे प्रकारे सिद्ध थाय छे :] (१) अनेक वजत आहार तो शरीरना अनुरागथी सेववामां आवतो होवाथी अत्यंतपणे हिंसायतन करवामां आवतो थको युक्त (-योग्य) नथी (अर्थात् ते

तो भोगी है. गृहस्थ है, साधु नहीं. आहा..हा...!

अंतर की दृष्टि के अनुभव सहित की वीतराग परिणति की बात अंतर की है. समज में आया ? जैसे तो महीने-महीने के उपवास भी अनंत बार किये. उससे कोई संबंध है नहीं. अके बार में ही सब छोड दिया. दो-दो महीने का संथारा किया. संथारा समजे ? संदेभना ! वड तो किया है. दृष्टि का अनुभव तो नहीं. समज में आया ?

अपना आत्मा ज्ञानानंद स्वभाव का अनुभव होकर अंतर में रागरहित वीतराग की दशा - परिणति में अके शरीरमात्र छूटता नहीं तो उसमें युक्त आहार, निर्दोष आहार देते हैं. उसकी व्याख्या विशेष करते हैं.

ન ચ યુક્તસ્ય । ભિક્ષાચરણેનૈવાહારો યુક્તાહારઃ, તસ્યૈવારમ્ભશૂન્યત્વાત્ । અભૈક્ષાચરણેન ત્વારમ્ભસ-
મ્ભવાત્પ્રસિદ્ધહિંસાયતનત્વેન ન યુક્તઃ, એવંવિધાહારસેવનવ્યક્તાન્તરશુદ્ધિત્વાન્ન ચ યુક્તસ્ય । દિવસ
એવાહારો યુક્તાહારઃ, તદેવ સમ્યગવલોકનાત્ । અદિવસે તુ સમ્યગવલોકનાભાવાદનિવાર્યહિંસાયતનત્વેન
ન યુક્તઃ, એવંવિધાહારસેવનવ્યક્તાન્તરશુદ્ધિત્વાન્ન ચ યુક્તસ્ય । અરસાપેક્ષ એવાહારો યુક્તાહારઃ,

વિશેષણયુક્ત એવાહારસ્તપોધનાનાં યુક્તાહારઃ । કર્માદિતિ ચેત્ । ચિદાનન્દૈકલક્ષણનિશ્ચયપ્રાણરક્ષણભૂતા
રાગાદિવિકલ્પોપાધિરહિતા યા તુ નિશ્ચયનયેનાહિંસા, તત્સાધકરૂપા બહિરહ્મગપરજીવપ્રાણ-
વ્યપરોપણનિવૃત્તિરૂપા દ્રવ્યાહિંસા ચ, સા દ્વિવિધાપિ તત્ર યુક્તાહારે સંભવતિ । યસ્તુ તદ્વિપરીતઃ સ

યુક્તાહાર નથી); વળી (૨) અનેક વખત આહારનો સેવનાર શરીરના અનુરાગ વડે સેવનારો
હોવાથી તે આહાર યુક્તનો (-યોગીનો) નથી (અર્થાત્ તે યુક્તાહાર નથી).

અપૂર્ણોદર આહાર તે જ યુક્તાહાર છે, કારણ કે તે જ પ્રતિહત યોગ વિનાનો છે. [પૂર્ણોદર
આહાર યુક્તાહાર નથી એમ નીચે પ્રમાણે બે પ્રકારે સિદ્ધ થાય છે :] (૧) પૂર્ણોદર આહાર તો
પ્રતિહત યોગવાળો હોવાથી કથંચિત્ હિંસાયતન બનતો થકો યુક્ત (-યોગ્ય) નથી; વળી (૨)

एकं खलु तं भक्तं अप्पडिपुण्णोदरं जहालद्धं ।

चरणं भिक्षेण दिवा ण रसावेक्खं ण मधुमंसं ।।२२९।।

આહાર તે એક જ, ઊણોદર ને યથા-ઉપલબ્ધ છે,

ભિક્ષા વડે, દિવસે, રસેચ્છાહીન, વણ-મધુમાંસ છે. ૨૨૯.

આહા...હા...! 'ભર્તુહરિ' કા નાટક આતા હૈ ન ? ભાઈ ! 'ભર્તુહરિ' (કા નાટક) દેખા
હૈ ન. નાટક ભી દેખા હૈ. 'ભર્તુહરિ' હુઆ ન, 'ભર્તુહરિ' ! 'ભર્તુહરિ' કી 'પીંગળા' રાની
થી. 'પીંગળા' રાની કો 'અશ્વકુમાર' અશ્વપાળ થા, ઉસકે સાથ ચલતી થી. યહ બ્યાનવે
લાખ માળવે કા અધિપતિ (થા). ઉસકી રાણી ઉસકે સાથ ચલતી થી. ઉસકો એક વેશ્યા
ને આકર દરબાર કો અમરફલ દિયા. ઉસને અમરફલ અપની પત્ની કો દિયા. પ્રેમ ઉસકા

तस्यैवान्तः-शुद्धिसुन्दरत्वात् । रसापेक्षस्तु अन्तरशुद्ध्या प्रसह्य हिंसायतनीक्रियमाणो न युक्तः, अन्तरशुद्धिसेवकत्वेन न च युक्तस्य । अमधुमांस एवाहारो युक्ताहारः, तस्यैवाहिंसायतनत्वात् । समधुमांसस्तु हिंसायतनत्वान्न युक्तः, एवंविधाहारसेवनव्यक्तान्तरशुद्धित्वान्न च युक्तस्य । मधुमांसमत्र हिंसायतनोपलक्षणं, तेन समस्तहिंसायतनशून्य एवाहारो युक्ताहारः ॥२२९॥

युक्ताहारो न भवति । कस्मादिति चेत् । तद्विलक्षणभूताया द्रव्यभावरूपाया हिंसायाः सद्भावदिति ।

॥२२९॥

अथ विशेषेण मांसदूषणं कथयति -

पक्केसु अ आमेषु अ विपच्चमाणासु मंसपेसीसु ।

संतत्तियमुववादो तज्जादीणं णिगोदाणं ॥३२॥

पूष्णोदर आहार करनार प्रतिष्ठत योगवाणो डोवाथी ते आहार युक्तनो (-योगीनो) नथी.

यथालब्ध आहार ते ज युक्ताहार छे, करण के ते ज (आहार) विशेषप्रियतास्वरूप अनुगारथी शून्य छे. (१) अयथालब्ध आहार तो विशेषप्रियतास्वरूप अनुराग वडे सेववामां आवतो डोवाथी अत्यंतपक्षे हिंसायतन करवामां आवतो थको युक्त (-योग्य) नथी; वणी (२) अयथालब्ध आहारनो सेवनार विशेषप्रियतास्वरूप अनुराग वडे सेवनारो डोवाथी ते आहार युक्तनो (-योगीनो) नथी.

था. वड अमरइल पत्नीने अश्वपाल को दिया. अश्वपाल ने अमरइल वेश्या को दिया. और अश्वपाल ने अमरइल वेश्या को दिया. फिर वेश्या देने को आयी. अरे...! ये इल कहां से (आया) ? यड इल तो मैंने पींगणा को दिया था. तुम्हारे पास आया कहां से ? मेरी स्त्री व्यभिचारी है.

‘देव्या नर्दी कुछ सार जगत में, देव्या नर्दी कुछ सार’ यदे जाते हैं. गुरु कडते हैं, अरे...! ‘भर्तुडरि’ ‘पींगणा’ के यहां आहार (के लिये) जाओ, तुम्हारी रानी के पास आहार लेने जाओ. जिसको तुमने पत्नी तरीके सेंकडो वर्ष (२५). गये, आहार नर्दी था.

જો પક્કમપવકં વા પેસીં મંસસ્સ ખાદિ ફાસદિ વા ।

સો કિલ ણિહણદિ પિંડં જીવાણમણેગકોડીણં ।।૩૩ ।। (જુમ્મં)

મણિત ઇત્યધ્યાહારઃ । સ કઃ । **ઉવવાદો** વ્યવહારનયેનોત્પાદઃ । કિવિશિષ્ટઃ । **સંતત્તિયં** સાન્તતિકો નિરન્તરઃ । કેષાં સંબન્ધી । **ણિગોદાણં** નિશ્ચયેન શુદ્ધબુદ્ધૈકસ્વભાવાનામનાદિનિધનત્વેનોત્પાદવ્યય-રહિતાનામપિ । પુનરપિ કથંભૂતાનામ । **તજ્જાદીણં** તદ્વર્ણતદ્રન્ધતદ્રસતત્સ્પર્શત્વેન તજ્જાતીનાં માંસજાતીનામ્ । કાસ્વધિકરણભૂતાસુ । **મંસપેસીસુ** માંસપેશીષુ માંસખણ્ડેષુ । કથંભૂતાસુ । **પવ્કેસુ** **અ આમેસુ અ વિપચ્ચમાણાસુ** પવ્કાસુ ચામાસુ ચ વિપચ્ચમાનાસ્વિતિ પ્રથમગાથા । **જો પક્કમપવકં વા** યઃ કર્તા પવ્કામપવ્કાં વા **પેસીં** પેશીં ખણ્ડમ્ । કસ્ય । **મંસસ્સ** માંસસ્ય । **ખાદિ** નિજશુદ્ધાત્મ-ભાવનોત્પન્નસુખસુધાહારમલભમાનઃ સન્ **ખાદતિ** ભક્ષતિ, **ફાસદિ વા** સ્પર્શતિ વા, **સો કિન્ન ણિહણદિ**

ભિક્ષાયરણથી આહાર તે જ યુક્તાહાર છે, કારણ કે તે જ આરંભશૂન્ય છે. (૧) અભિક્ષાયરણથી (–ભિક્ષાયરણ સિવાયનો) જે આહાર તેમાં તો આરંભનો સંભવ હોવાને લીધે હિંસાયતનપણું પ્રસિદ્ધ હોવાથી તે આહાર યુક્ત (–યોગ્ય) નથી, વળી (૨) એવા આહારના સેવનમાં (સેવનારની) અંતરંગ અશુદ્ધિ વ્યક્ત (–પ્રગટ) હોવાથી તે આહાર યુક્તનો (–યોગીનો) નથી.

દિવસે આહાર તે જ યુક્તાહાર છે, કારણ કે તે જ સમ્યક્ (બરાબર) જોઈ શકાય છે. (૧) અદિવસે (દિવસ સિવાયના વખતમાં) આહાર તો સમ્યક્ જોઈ શકતા નથી તેથી તેને હિંસાયતનપણું

વૈરાગી સાધુ હો ગયા ન ! સારા રાજ છોડ (દિયા) તો વહ તો રોતી થી. ‘ભર્તુહરિ’ કહે, ‘માતા ! જો આહાર ઘર મેં હો મુજે દો.’ દેખો ! મિથ્યાદષ્ટિ થા, હાં ! ‘માતા ! ઘર મેં આહાર હો તો દો ! મેરી સાધુ કી જમાત ચલી જાતી હૈ. ગુરુ ને મુજે ફરમાન ક્રિયા હૈ.’ રાજા કો કહતી હૈ, ‘રહો રાજાજી તો રસોઈ કરું, જમતા જાઓ, જોગીરાજજી..’ હે યોગી ! કહો તો ખીર બનાઉં. ‘ખીર બનાઉં ક્ષણ એકમાં’ મારે ઘરે દેવા કાંઈ નથી. આપ છોડકર ચલે ગયે, મેં તો સારા દિન રોતી હૂં. મહારાજ ! યોગીરાજ ! એક ક્ષણ તો રહો. મેં ખીર બના દૂં.’ ખીર સમજે ? દૂધ કી (બનતી હૈ). દૂસરી ચીજ તો જલ્દી બને નહીં. અરે...! રાની ! ખીર ભોજન કા મેં કયા કરું ? તૈયાર હો તો દે દો, નહીં તો મેં ચલા

પિંડં સ કર્તા કિલ લોકોક્ત્યા પરમાગમોક્ત્યા વા નિહન્તિ પિણ્ડમ્ । કેષામ્ । **જીવાણં** જીવાનામ્ । કતિસંખ્યોપેતાનામ્ । **અણેગકોડીણં** અનેકકોટીનામિતિ । અત્રેદુમુક્તં ભવતિ-શેષકન્દમૂલાદ્યાહારાઃ કેચનાનન્તકાયા અપ્યગ્નિપાક્કાઃ સન્તઃ પ્રાસુકા ભવન્તિ, માંસં પુનરનન્તકાયાં ભવતિ તથૈવ ચાગ્નિષ્કમપક્કં પચ્યામાનં વા પ્રાસુકં ન ભવતિ । તેન કારણેનાભોજ્યમભક્ષણીયમિતિ । ।૩૨-૩૩ ।
। અથ પાણિગતાહારઃ પ્રાસકોડપ્યન્યસ્મૈ ન દાતવ્ય ઇત્યુપાદિશતિ -

અનિવાર્ય હોવાથી તે આહાર યુક્ત (-યોગ્ય) નથી; વળી (૨) એવા આહારના સેવનમાં અંતરંગ અશુદ્ધિ વ્યક્ત હોવાથી તે આહાર યુક્તનો (-યોગીનો) નથી.

રસની અપેક્ષા વિનાનો આહાર તે જ યુક્તાહાર છે, કારણ કે તે જ અંતરંગ શુદ્ધિથી સુંદર છે. (૧) રસની અપેક્ષાવાળો આહાર તો અંતરંગ અશુદ્ધિ વડે અત્યંતપણે હિંસાયતન કરવામાં આવતો થકો યુક્ત (-યોગ્ય) નથી; વળી (૨) તેનો સેવનાર અંતરંગ અશુદ્ધિ વડે સેવનારો હોવાથી તે આહાર યુક્તનો (-યોગીનો) નથી.

મધ-માંસ રહિત આહાર તે જ યુક્તાહાર છે, કારણ કે તેને જ હિંસાયતનપણાનો અભાવ છે. (૧) મધ-માંસ સહિત આહાર તો હિંસાયતન હોવાથી યુક્ત (-યોગ્ય) નથી; વળી (૨) એવા આહારના સેવનમાં અંતરંગ અશુદ્ધિ વ્યક્ત હોવાથી તે આહાર યુક્તનો (-યોગીનો) નથી. અહીં મધ-માંસ હિંસાયતનનું ઉપલક્ષણ છે તેથી ('મધ-માંસ રહિત આહાર યુક્તાહાર છે' એ કથન દ્વારા એમ સમજવું કે) સમસ્તહિંસાયતનશૂન્ય આહાર તે જ યુક્તાહાર છે. ૨૨૯.

જાતા હૂં, વૈરાગી થા ન ! પણ દષ્ટિ તત્ત્વ કી ખબર નહીં. સમજ મેં આયા ? ઐસા વૈરાગી ! રાની કો માતા (કહકર બુલાએ). 'મહારાજા ! મુજે માતા ન કહો.' 'માતા ! મેરા ગુરુ કા હુકમ હૈ, તુમહારી રાની કે પાસ જાકર આહાર લો.' 'પ્રભુ ! મેરે યહાં આજ આહાર નહીં હૈ, મેં તો રુદન મેં સારા દિન બિતા રહી હૂં.' 'લાઓ, કુછ નહીં તો મેં તો ચલા જાતા હૂં.' આ..હા...! ઐસા વૈરાગ્ય કા દશ્ય નાટક મેં કરતે હૈં. હમને તો સબ દેખા હૈ ન ! બહુત વૈરાગ્ય, લેકિન તત્ત્વદષ્ટિ બિના કા વૈરાગ્ય. સમજ મેં આયા ? ઐસે વૈરાગી તો જગત મેં બહુત હોતે હૈં. વહ તો નાસ્તિ સે હુઆ.

યહાં તો અસ્તિ અપના આત્મા પૂર્ણાનંદ અખંડાનંદ અનંત ગુણ કા પિંડ કે અસ્તિત્વ

अप्पडिकुट्टं पिंडं पाणिगयं णेव देयमण्णस्स ।

दत्ता भोत्तुमजोगं भुत्तो वा होदि पडिकुट्टो ॥३४॥

अप्पडिकुट्टं पिंडं पाणिगयं णेव देयमण्णस्स अप्रतिकृष्ट आगमाविरुद्ध आहारः पाणिगतो हस्तगतो नैव देयो, न दातव्योऽन्यस्मै, दत्ता भोत्तुमजोगं दत्त्वा पश्चाद्भोक्तुमयोग्यं, भुत्तो वा होदि पडिकुट्टी कथंचित् भुक्तो वा, भोजनं कृतवान्, तर्हि प्रतिकृष्टो भवति, प्रायश्चित्तयोग्यो भवतीति । अयमत्र भावः - हस्तगताहारं योऽसावन्यस्मै न ददाति तस्य निर्मोहात्मतत्त्वभावनारूपं निर्मोहत्वं ज्ञायत इति ॥३४॥

का अनुभव करके राग का अभाव करते हैं उसको वैरागी कहने में आता है. समज में आया ?

कहते हैं, २२८, २२८ न ? 'अकबार आहार डी युक्ताहार है,....' लो. भगवान 'अमृतयंद्रायार्थदेव' 'कुंदकुंदायार्थदेव' का स्पष्टीकरण करते हैं. परमेश्वर हैं. आचार्य परमेश्वर हैं. 'अकबार आहार डी युक्ताहार है,....' मुनि को तो अकबार आहार (डोता है). ... शरीर की गाडी यद्ये तो कहते हैं कि, अकबार आहार बस है. 'क्योंकि उतनेसे डी श्रामण्य पर्यायिका सहकारी कारणभूत शरीर टिका रहता है.' देजो ! समज में आया ? मुनि की वीतराग दशा में अकबार आहार लेने का डी विकल्प आता है, बस ! '(अकसे अधिक बार आहार लेना युक्ताहार नहीं है,....)' वड वाजबी आहार नहीं. देजो ! भगवान के मार्ग में मुनि की दशा ! सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ के पंथ में यड मार्ग है. सम्यग्दर्शन पूर्वक वीतराग दशा जहां प्रगट हुई, जैसे मुनि को अकबार शरीर को टिकाने को आहार बस (है). '(जैसा निम्नानुसार दो प्रकारसे सिद्ध होता है) :-'

'(१) शरीरके अनुरागसे डी अनेकबार आहारका सेवन किया जाता है,....' देजो ! दो बार (आहार करने में) तो शरीर का राग - अनुराग प्रसिद्ध होता है, मुनिपना वहां होता नहीं. समज में आया ? 'एसदिये अत्यन्तःरूपसे हिंसायतन किया....' जाता है. लो, वड तो हिंसा का स्थान है. अक से अधिक बार आहार करने में शरीर का अनुराग होता है. देजो ! यड अनुराग डी हिंसा है, जैसा कहते हैं. एसदिये आहार अत्यंत हिंसा का स्थान है. क्योंकि शरीर का अनुराग डी स्व-हिंसा है. पर की हिंसा डो न डो

उसके साथ संबंध है नहीं. आडा..डा...! देओ ! वीतराग मार्ग की हिंसा और अहिंसा ! शरीर को दूसरी बार आडार करने का भाव और राग की हिंसा में अपनी अहिंसा बूट जाती है. आडा..डा...! समज में आया ?

मुमुक्षु :- ...

पूज्य गुरुदेवश्री :- यहाँ तो मुनि को दो बार आडार में अनुराग होता है. एतना है. दशा के योग्य नहीं है, एतनी बात (है). कोई एक ही (बार) आडार ले एसदिये दशा वीतरागी है, ऐसा नहीं है. समज में आया ?

मुमुक्षु :- ... डो सकता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- एक यावत् पर नभावे, मात्र यावत्, मात्र दूध, मात्र दही, मात्र मूंग का पानी. उसमें क्या ?

यहाँ तो आत्मा भगवानस्वरूप परमेश्वर परमपारिष्कामिक स्वभाव, उसका आश्रय लेकर सम्यग्दर्शन हुआ है और उसके आश्रय में वीतरागता, उसके आश्रय से वीतरागता विशेष प्रगट हुई है. ऐसी दशा में शरीर को एकबार आडार बस है, दूसरी बार आडार लेना वड राग की प्रसिद्धि करता है. उस भूमिका के योग्य राग नहीं. वड भूमिका रहती नहीं. आडा..डा...! समज में आया ? (यहाँ तो वर्तमान में) वस्त्र का पोटा और आडार का ढिगला (होता है). घर में रहे.

मुमुक्षु :- मडाराज के दिये डिब्बा लेकर आते हैं.

पूज्य गुरुदेवश्री :- लाते हैं. डम 'बोटाड' में थे (तब) एक जन पकवान का डिब्बा लेकर आया था. लो, मडाराज ! पकवान, आपके दिये. (डमने कडा), डमें होता नहीं. डम तो साधु है. डमारे दिये किया हुआ कोई देता नहीं. बडा डिब्बा था, पकवान.. पकवान, मिष्टान्न था. उपाश्रय में आया, 'लो मडाराज ! आप के दिये पकवान (लाया डूं).' (डमने कडा), 'डमे नहीं होता.' अरे.. भगवान ! कहां मुनिपना क्या अभी श्रद्धा की जबर नहीं. मुनिपना कैसा है, किसको कडते हैं ? कुसाधु को साधु माने तो मिथ्यात्व और साधु को कुसाधु माने तो मिथ्यात्व, ऐसा बोले सडी लेकिन भान नहीं. क्यों भाई ? आता है न ? परीस मिथ्यात्व में (आता है). आता है न पडिकमशा में ? परीस मिथ्यात्व. जबर नहीं होती कुसाधु किसको कडते हैं. जय नारायण ! भाई ! आ..डा...!

कडते हैं, दो प्रकार से आडार से अत्यंत हिंसायतन. देओ भाषा ! ओ..डो...! शरीर

में एक ही बार (लेना ऐसा) संतों की वीतराग दशा में ऐसा होता है. ऐसी वीतरागतामें से दो बार आहार करने का अनुराग (छोने से) वीतरागता की हिंसा होती है, वहां वीतरागता रहती नहीं, ऐसा बताते हैं. समज में आया ? (अर्थात् वह युक्ताहार नहीं है);...’ उसे योग्य आहार कडने में नहीं आता.

‘(२) अनेकबार आहारका सेवन करनेवाला शरीरानुरागसे सेवन करनेवाला...’ होता है. उसके योग्य नहीं है ऐसा शरीर का प्रेम करते हैं तो दूसरी बार आहार करने का भाव उसको आता है. आहा..हा...! समज में आया ? मुनिपना की व्याख्या (यद्यती है), भाई ! ये सब व्याख्या ऐसी हैं. सम्यग्दर्शन की व्याख्या आये तब ठीक पडता है लेकिन साधुपने की व्याख्या (आये तो कहे कि), ऐसी साधुपना की दशा !

मुमुक्षु :- यह बराबर ठीक पडे ऐसी है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- बराबर ठीक पडता है. साधुपद कैसा होना चाडिये उसका निर्णय पडले ज्ञान में आना चाडिये न ? सम्यग्दर्शन किसको कडना उसकी पडियान होनी चाडिये. यारित्र की दशा पीछे (छोती है) उसकी भी पडियान होनी चाडिये. भाई ! उदटी श्रद्धा से अपना धन लूट न जाये. उस कारण से यारित्र की दशा कैसी है, उसको समजते हैं.

‘शरीरानुरागसे सेवन करनेवाला होनेसे वह आहार युक्त (योगी) का नहीं है...’ कडो. आत्मस्वभाव में लगा हुआ योगी का आहार नहीं. दो बार आहार लेना, अरे...! दो बार पानी लेना... समज में आया ? वह योगी का आहार नहीं. आ..हा..हा...! आहार शब्द से जल भी आया, हां ! आ..हा...!

मुमुक्षु :- या, दूध..

पूज्य गुरुदेवश्री :- या, दूध तो कडीं रह गये, यह तो पानी भी दो बार (नहीं लेते). समज में आया ? वह मुनि के योग्य नहीं, मुनि के लायक रहा नहीं. कोई कहे कि, वह तो आपके द्विगंबर धर्म में ऐसा मार्ग होगा, हमारे में (दूसरा है). अरे.. भगवान ! द्विगंबर धर्म यानी वस्तु का स्वभाव धर्म. समज में आया ? मार्ग तो सर्वज्ञ परमेश्वर त्रिलोकनाथ ने ऐसा देखा है और ऐसा कहा है, ऐसा है. समज में आया ? मडाविदेह क्षेत्र में अभी संतों का समूह है. उजारो साधु.. उजारो साधु. वे सब इस स्थितिवाले हैं. ‘(अर्थात् वह युक्ताहार नहीं है).’ एक बात लुई. अब, अपूर्णोदर की बात विशेष देंगे...

श्रीता :- प्रमाज्ञ वचन गुरुदेव !

वीर संवत् २४८५, अषाढ वद ७, रविवार

ता. ६-७-१९६८

गाथा-२२८-२३०, प्रवचन नं. २२२

(‘प्रवचनसार’, २२८ गाथा यलती है). उसमें साधु कैसा होना चाहिये ? और वह साधु मुक्ति के कारणरूप मार्ग को चाहते हैं तो उसको भोजन की विधि की रीत क्या है ? वह बताते हैं. २२८ (गाथा) यलती है, देजो !

पहले तो वह (कहते) हैं कि, जो साधु होते हैं वे तो अपने आनंद का अनुभव करके पीछे साधु होते हैं. समज में आया ? वह पहले आ गया है - ज्ञानज्योति प्रगट हो गई है. जिसको चैतन्यमूर्ति आत्मा अनुभव में प्रगट हो गया है. समज में आया ? आत्मा ज्ञानानंद परिपूर्णा शुद्ध आनंद, ऐसा भगवानने देजा है ऐसा यह आत्मा है. ऐसा आनंद का अनुभव ज्ञानज्योति प्रगट (हुँ है). वस्तु शक्तिरूप तो ज्ञान है ही, आनंद आदि शक्तिरूप तो है ही, ध्रुव त्रिकाल आनंद है. उसमें ज्ञानज्योति पर्याय में - अवस्था में आनंद सहित ज्ञान का स्वसंवेदन भान होना उसे प्रथम सम्यग्दर्शन कहने में आता है. सम्यग्दर्शन सहित मुनि कैसा होता है उसकी बात यलती है. उसको अट्ठाईस भूलगुण होते हैं, स्वरूप की परिणति वीतराग होती है, अट्ठाईस भूलगुण होते हैं, शरीर नग्न होता है और उसको भोजन किस प्रकार का वह (बात) यलती है.

अकबार भोजन. समज में आया ? मुनि को अकबार भोजन होता है. दो बार ले तो मुनिपना वहां रहता नहीं. योग से भ्रष्ट होता है. अपना व्यापार जो आनंद का है, उस योग से भ्रष्ट होता है. समज में आया ? ऐसी स्थिति मुनिपना की है, ऐसी भगवान ने देजी है, मुनि स्वयं कहते हैं कि, हम भी ऐसा अनुभूत मार्ग अनुभवते हैं. ऐसा अनुभव में यह आत्मा है, ज्ञान है, आनंद है, पर्याय में राग है, निमित्त ऐसा है, ये सब हमारे में वर्तता है, यह हम तुम्हें कहते हैं. समज में आया ?

अेक वचन. दो बार आहार लेने से राग की अनुरागता, प्रियता विशेष प्रगट होती है और उसमें हिंसा होती है. किसकी ? अपनी. पर की तो हो न हो, उसके साथ (कोई संबंध नहीं). भाई ! दो बार आहार करने से आत्मा की हिंसा होती है, ऐसा कहते हैं. मुनि को ऐसा होता नहीं. मार्ग ऐसा है.

मुमुक्षु :- अेकबार लघु भोजन होता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वड पीछे आयेगा. वड तो अेकबार (आहार की बात है), बस. वड तो अेक बात कही. अब आया.

‘अपूर्णोदर आहार...’ अब दूसरा बोल आया, कल दूसरा नहीं आया था. कल तो अेकबार भोजन (की बात) आयी थी. अेकबार आहार, बस. दूसरी बार मुनि को कभी होता नहीं. समज में आया ? अब, ‘अपूर्णोदर आहार ही युक्ताहार है,...’ पेट भर के पानी, आहार मुनि लेते नहीं. आ...डा...!

मुमुक्षु :- भूख तो लगे.

पूज्य गुरुदेवश्री :- भूख तो लगे तो क्या है ? युक्त - वाजबी आहार तो उसको कहते हैं, अपूर्ण आहार. देओ ! पूरा पेट न भरकर डिनोदर करना. है, नीचे कूटनोट में है. ऐसी स्थिति है. पानी से पेट भर दे या आहार से भर दे तो योग नष्ट होता है. आडा...डा...! कठिन बात, भाई ! समज में आया ? वीतरागी मुनि ऐसा होता है और वड मोक्ष का कारण है. वास्तव में ऐसी दशा बिना मोक्ष होता नहीं. आडा...डा...! समज में आया ? क्या कहते हैं ? देओ !

अपूर्णा आहार, ‘अपूर्णोदर...’ पेट में पूर्ण नहीं भर दे, ऐसा ‘आहार ही युक्ताहार है,...’ इस आहार को वाजबी आहार कहने में आता है. ‘क्योंकि वही प्रतिहत योग रहित है.’ अपूर्ण - पूर्ण उदर न भरना, वही धर्मा का धर्मयोग जो है उसका नाश नहीं होता उसका नाम अपूर्ण उदर कहने में आता है. ‘प्रतिहत योग रहित...’ (अर्थात्) नाश योग रहित एतना व्यापार है. यहि पेट भर के ले तो योग नाश होता है. अपनी स्वरूप की दशा में प्रमाद, आलस, रागादि तीव्र होता है. कठिन बात, भाई ! समज में आया ? देओ ! प्रतिहत (अर्थात्) डिनत, नष्ट, रुका हुआ, विघ्नको प्राप्त. प्रतिहत विघ्न को प्राप्त योग, ऐसा योगरहित, अपूर्ण आहार हो तो. (‘पूर्णोदर आहार युक्ताहार नहीं है,...’) पेट भर के आहार जाये वड युक्त - वाजबी मुनि का आहार है नहीं.

‘(ऐसा निम्नानुसार दो प्रकारसे सिद्ध होता है :-)’

‘(१) पूर्योदर आहार तो प्रतिहत योगवाला होनेसे...’ पेट भर के आहार, पानी. समज में आया ?

मुमुक्षु :- पानी तो..

पूज्य गुरुदेवश्री :- आहार में पानी आया न. वह आहार है. असंज्ञ आहार, असंज्ञ, पायमं, जायमं, सायमं. कोई ओषड ले ले. ओषड होता है न ? तो वह भी कोई भीडा ओषड हो, भीडा (हो एसदिये) विशेष - पेट भर के ले ले. ऐसा ओषड आता है न ? टोपरा कलते हैं न ? नाणियेर.. नाणियेर, टोपरा ! उसका भी ओषड होता है. वह ओषड तो भीडा बहुत है. रोटी के बदले ओषड विशेष (ले ले). वह ‘परमात्मप्रकाश’ में लिखा है. दवा जाकर .. उसका भी अज्जर्ण कर देते हैं. ऐ.. वैद्यराज कहां गये ? वैद्य आये हैं न ?

ऐसा ‘परमात्मप्रकाश’ में यला है, हां ? मुनि को कोई ओषड दे लेकिन उसमें कोई भीडी रीज हो, टोपरा.. टोपरा उसका बनाते हैं, ऐसी कोई भीडी बनाये तो उसका भी अज्जर्ण कर दे. विशेष ले ले, वह भी है अज्जर्ण. वह भी पूर्योदर हो जाता है. वह भी मुनि की योग्यता से रहित है, ऐसा कलते हैं. समज में आया ?

‘(१) पूर्योदर आहार तो प्रतिहत योगवाला होनेसे...’ पूर्यो यानी पूर्यो पेट भरने से. आहार में तो आहार, पानी, ओषड सब आया. प्रतिहत नाम नाश योगवाला होने से ‘कथञ्चित् हिंसायतन...’ होने से. आत्मा में वह हिंसा का स्थान है. राग की तीव्रता होती है तो आत्मा की पर्याय में हिंसा होती है. कठिन मार्ग, भाई ! समज में आया ? ‘युक्त (योग्य) नहीं है;...’ वह आहार वाजबी नहीं.

‘(२) पूर्योदर आहार करनेवाला प्रतिहत योगवाला होनेसे वह आहार युक्त (योगी) का आहार नहीं है.’ योगी का आहार नहीं. युक्त नहीं, योगी का नहीं. आ..डा...! आत्मा अनाकूल आनंद स्वरूप, मुनि दशा में उसके अनुभव में जो साधन करते हैं उसको पूर्यो उदर आहार दिन योगवाला होने से, नष्ट योगवाला होने से वह योगी का आहार नहीं, संतों का आहार नहीं. आडा..डा...! कोई कलता था, (भात को) बहुत भींरी. भाई ! बहुत भींरी, आचार्य (भात को) कितनी भींरते हैं. ऐसा नहीं है, भाई ! वस्तु की ऐसी स्थिति है. समज में आया ?

मुमुक्षु :- प्रतिहत...

पूज्य गुरुदेवश्री :- नष्ट, नष्ट. नीचे कड़ा है. प्रतिहत (अर्थात्) छनित, नष्ट, रुका हुआ, विघ्नको प्राप्त. है न ? रुका हुआ, विघ्न को प्राप्त. समझ में आया ? देजो, योगस्थित मुनिदशा का वर्णन ! भाई ! (अभी तो) मुनि दो-दो, तीन-तीन बार जाये. सबेरे जाये, दोपहर को जाये, शाम को जाये. आम का मौसम हो तो दोपहर को टुकड़े ले. अरे...! बापू ! वह मुनिपना तो है नहीं. उसको तो ज्ञानी मिथ्यादृष्टि कहते हैं. ऐसी बात है, भाई ! मुनिपना है नहीं और मुनिपना मानते हैं (वह मिथ्यात्व है). भाई ! देजो ! यह परमेश्वर वीतराग सर्वज्ञ ने कही हुई मुनिपना कि स्थिति ! त्रिलोकनाथ तीर्थंकरदेव परमात्मा ने केवलज्ञान में देजी है ऐसी कही बात यह है. दूसरे ने अपनी कल्पना से शास्त्र में कल्पना से साधुपना की स्थिति बांधी है. समझ में आया ? साधु को वस्त्र जपे, वस्त्र डो, दो बार आहार (ले), ये सब कल्पित बात मिथ्यादृष्टि डोकर बनाया है. वह शास्त्र है नहीं, वह शास्त्र कुशास्त्र है, ऐसा कहते हैं. आ...डा...डा...! कठिन लगे. समझ में आया ?

ओ...डो...! आनंद स्वरूप भगवान, उसकी पूर्णानंद की प्राप्ति का कारण जो चारित्र है, वह चारित्र की दशा तो ऐसी होती है. समझ में आया ? प्रतिहत योगवाला डोनेसे वह...? योगी का आहार नहीं, वह भोगी का आहार है. पेट भर के आहार, पानी ले वह भोगी का आहार है, योगी का आहार नहीं, ऐसा कहते हैं. आ...डा...डा...!

अब (कहते हैं), 'यथालब्ध आहार ही युक्ताहार है...' क्या कहते हैं ? तीसरा (बोल). 'जैसा मिले ऐसी भिक्षा में ले लेना. 'क्योंकि वही (आहार) विशेषप्रियतास्वरूप अनुरागसे शून्य है.' यथालब्ध आहार. समझे ? जैसा मिल जाये वैसा लेना, इसका नाम यथालब्ध आहार. यथालब्ध आहार वाजबी आहार है. क्योंकि 'विशेषप्रियतास्वरूप अनुरागसे शून्य है.' अयथालब्ध आहार (अर्थात्) जैसा मिल जाय वैसा नहीं, किन्तु अपनी पसंदगीका आहार. यलो भाई, आज यह गृहस्थ के घर भिक्षा के लिये जाना. वहां आहार, पानी अच्छे मिलेंगे. शादी हो वहां लड्डु-बड्डु डो, जलेबी डो.. समझ में आया ? ओ...डो...डो...!

कहते हैं, 'अयथालब्ध आहार तो विशेषप्रियतास्वरूप अनुरागसे सेवन किया जाता है, इसलिये अत्यन्तरूपसे हिंसायतन किया जानेके कारण...' वह योग नहीं, वह युक्त आहार नहीं. समझ में आया ? जैसे ... यहां घर में आम है, उस घर में पुडले बने

હેં, ઉસ ઘર મેં હમેશા લક્ષુ બનતે હેં તો ચલો વહાં ! સમજ મેં આયા ? વહ યથાલબ્ધ આહાર નહીં, વહ યોગી કા આહાર નહીં, વહ ભોગી કા આહાર હૈ. આહા..હા...! ભાઈ ! ઇન્હોને નૌકરી છોડ દી, સુના હૈ. ઠીક ક્રિયા, મુક્ત મેં હૈરાન હોતે થે. ઉનકી માં કે લિયે રુકે થે. યે તો ઉસમેં થે ન, કયા કહતે હેં ? પ્લેન મેં નૌકરી (થી). ગ્યારહસૌ રૂપિયે કી નૌકરી (થી). આજીવન બ્રહ્મચારી (હૈ). છોડ દી, નૌકરી છોડ દી. ભાઈને કહા. અચ્છા ક્રિયા. મૈને તો કહા, ઠીક ક્રિયા. માજી વૃદ્ધ હૈ ન ઇસલિયે (નૌકરી કરતે થે). લેકિન નૌકરી છોડ દી. ગ્યારહસૌ કા પગાર, બાલ બ્રહ્મચારી હૈ, નૌકરી છોડ દી. બ્રહ્મચર્ય લિયા નહીં હૈ લેકિન હૈ બ્રહ્મચારી. કહો, સમજ મેં આયા ?

યહાં કહતે હેં, અયથાલબ્ધ આહાર, પસંદગી કા આહાર. પસંદગી સમજે ? નીચે બહુત અચ્છા અર્થ હૈ, દેખો ! સ્વેચ્છા લબ્ધ. ઇચ્છા અનુસાર કુછ મિલે ઐસા જાના, ઐસે લેના. ઐસા લેકર આના યા ખાના. બિલકુલ યોગબ્રજ હોતા હૈ. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ? એક સાધુ હમે કહતા થા, સ્થાનકવાસી સાધુ 'પાલેજ' મેં થા. ઉસને કહા, હમે તો જરૂરત હો તો હમ 'ઉમરાલા' મેં કહ દેતે હેં ક્રિ, આજ પકોડી ખાની હૈ. તો પકોડી કર દે. હમારી તો છોટી ઉમ્ર થી. હમે કુછ માલૂમ નહીં પડતા થા, જૈનધર્મ કયા હૈ, સંપ્રદાય મેં પડે હેં. વે કહતે થે ક્રિ, હમે તો યદિ આહાર ચાહિયે તો હમ જાનપહચાનવાલે કો કહ દેતે હેં ક્રિ, આજ ભજિયા (ખાના હૈ). ભજિયા સમજતે હેં ? પકોડી ! શામ કો પકોડી કરે. હમ તો કહ દેતે હેં. ઐસા કહકર યહાં કહતે થે કૌન જાને, લેકિન યહાં કોઈ નહીં બનાયેગા, હમને કહા. ઐસા કહકર હમે સુનાતે હો. ઉસ વક્ત હમે કોઈ તર્ક નહીં ઉત્પન્ન હુઆ થા. ઐસા કહકર માનો યહાં કુછ બનાયે. યહાં હમ બનાતે નહીં. હમારે ઘર તો તીસ આદમી થે. સબ રસોઈ તૈયાર હોતી હૈ. બિલકુલ નિર્દોષ. લેકિન ઐસા કહે, યે સાધુ ! ભગવાન !

યહાં તો કહતે હેં, નગ્ન મુનિ હોતા હૈ, દિગંબર હો, વસ્ત્રરહિત હો, અઢ્ઢાઈસ મૂલગુણ હો, વીતરાગ પરિણતિ હો ઉસકો ભી આહાર ઐસા હોતા નહીં. દૂસરે તો કોઈ મુનિ હૈ નહીં, ઉસકો મુનિ માનના તો અજ્ઞાન હૈ. આહા..હા...! ભાઈ ! યે તો બહુત ફેરફાર નિકલા.

મુમુક્ષુ :- સમયે સમયે ફેરફાર થવો જોઈએ ને.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કુછ ફેરફાર હો સકતા હૈ ? સમય મેં ફર્ક હૈ તો લક્ષુ કે ઠિકાને અભી કોઈ ઝહર ખાતા હૈ ? સમય કા ફર્ક માને કયા ?

મુમુક્ષુ :- સમય વર્તે સાવધાની.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- સમય વર્તે સાવધાન કા અર્થ વહ હૈ કિ, જૈસી ઉસકી યોગ્યતા હૈ ઉસ અનુસાર - સમય અનુસાર કરના ઉસકા નામ સમય વર્તે સાવધાન. જરૂરત કરે વહ સમય વર્તે સાવધાન (ઐસા) કહાં સે આયા ? અધિક સ્પષ્ટ કરવાતે હૈં. માર્ગ તો એક હી હૈ. 'એક હોય ત્રણ કાળમાં પરમાર્થનો પંથ' ભાઈ ! ઐસા માર્ગ હૈ, બાપૂ ! દેખો ન આચાર્ય જંગલ મેં રહનેવાલે ઇતના સ્પષ્ટ કરકે સ્પષ્ટ બતાતે હૈં, માર્ગ તો ઐસા હૈ, ભગવાન ! સાધુપદ કી દશા કોઈ ઐસી અલૌકિક હૈ. અપને મેં ન હો ઔર પલ સકે નહીં ઇસલિયે કુછ વિપરીત કરના ઐસી બાત હૈ ? સમજ મેં આયા ? હમ જૈસા પાલે ઇતના સાધુપના હૈ, ઐસા હોતા નહીં. સમજ મેં આયા ?

કહતે હૈં, 'અયથાલબ્ધ આહારકા સેવન કરનેવાલા વિશેષપ્રિયતાસ્વરૂપ...' વિશેષ રાગ હૈ. ભૂમિકા કે યોગ્ય રાગ વિકલ્પ ઉસકો સાધારણ આતા હૈ, ઐસા નહીં. એકબાર આહાર લેને કા જો સાધારણ વિકલ્પ, ઐસા નહીં હૈ. વહ તો ગૃહિ આહાર હો ગયા. પસંદગી કા આહાર (હુઆ). સમજ મેં આયા ? હલવા મિલે, ઐસા મિલે ઐસી કલ્પના કી.

મુમુક્ષુ :- તબિયત નરમ હો તો ક્યા કરે ?

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- તબિયત નરમ હો તો ભી યથાલબ્ધ આહાર હોતા હૈ. નરમ તો શરીર જડ હૈ, ઉસમેં ક્યા હૈ ? ઉસકી અવસ્થા હોનેવાલી હૈ વૈસી રહેગી. પરમાત્મા કા માર્ગ ઐસા હૈ. ઇસસે વિરુદ્ધ જો શાસ્ત્ર મેં કલ્પિત ક્રિયા વહ શાસ્ત્ર હી શાસ્ત્ર નહીં.

શ્રોતા :- શસ્ત્ર હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- શસ્ત્ર હૈ. વહ તો વિરુદ્ધ હૈ. મુનિપના ઐસા કપડા રખે, પાત્ર રખે, દો-તીન બાર આહાર લે ઔર આઠ-આઠ ઘંટે સોવે વહ મુનિ કૈસા ? સમજ મેં આયા ? મુનિ કો તો પોન સેકંડ કે અંદર નિદ્રા આતી હૈ. પીછલી રાત્રિ.. ક્યા કહતે હૈં ? 'છહ ઢાલા' મેં આતા હૈ ન ? પીછલી રાત્રિ મેં થોડા. (ભૂમાહિ પિછલી રચનિમેં કછુ શયન એકાસન કરન). એક પોન સેકંડ. ફિર જાગ જાયે, ફિર આગે જાતે હૈં. મુનિપના બાપૂ ! કેવલજ્ઞાન કા કારણ, સાક્ષાત્ પરમાનંદ કી મૂર્તિ કો પ્રગટ કરને કા હેતુ (હૈ). દશા તો ઐસી હોતી હૈ, ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- ગણધરોં દ્વાર વંદનીક હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- હાં, ગણધરોં દ્વારા વંદનીક હૈ. ગણધર ઇમો લોએ સવ્વ સાહૂણં

(कडकर) नमस्कार करते हैं. भाई ! जैसी स्थिति है ऐसी जाननी चाहिए. दिन, अधिक और विपरीत उसे माने तो उसको मिथ्यात्व लग जायेगा. ऐसी बात है. समज में आया ? आ..डा...! लो.

‘विशेषप्रियतास्वरूप अनुराग द्वारा सेवन करनेवाला होनेसे वह आहार युक्त (योगी) का नहीं है.’ योगी का नहीं. वह युक्ताहार नहीं और योगी का नहीं. दो बात करते हैं न. वाजबी आहार नहीं, योगी का नहीं, भोगी का है. भाई ! ऐसा सब सुना था ? वहां ‘कलकत्ता’ में सुनने का नहीं था.

दूसरा बोल. ‘भिक्षायरक्षसे आहार ही युक्ताहार है...’ भिक्षा लेने जाना वह युक्त आहार है. ‘क्योंकि वही आरंभशून्य है. (१) अभिक्षायरक्षसे (भिक्षायरक्ष रहित) जो आहार उसमें आरम्भका सम्भव होनेसे...’ ट्रेजो ! हमारे लिये बनाओ तो हम वहां आयेगे, ऐसा बनाओ, गरम पानी बनाओ, भोसंभी बनाओ, आम का रस नीकालो, हम आप के यहां आयेगे. वह तो भिक्षायरक्ष नहीं है.

मुनि तो ओ..डो..डो...! ऐसा नग्न शरीर, अक मोरपींछी क्मंडण. आ..डा..डा...! राजकुमार डो, आठ साल के राजकुमार, डां ! वे जंगलमें से यले आते डो. मशिरत्न की पूतली जैसा सुंदर शरीर डो ! भिक्षा मिले तो आहार ले. अंदर में लीन डो जाते हैं. आ..डा...! सिंढवृत्ति जिनकी है ! घर पर पलंग में पोढते थे, मच्छरदानी रभते थे और सिपाडी (रढते थे), जमा अन्नदाता ! (ऐसे) राजकुमार भी आठ साल की उम्र में (दीक्षा लेकर जंगल में यले जाते हैं). आठ साल, डां ! शास्त्र तो कडते हैं, सवा नौ मडिने पेट में रडने का और सवा सात वर्ष बाडर के, (ऐसे) आठ वर्ष में केवलज्ञान डोता है. सवा नव मडिने पेट में रडते हैं वह यडां का आयुष्य है न ! ँस भव का आयुष्य है. सवा नव मडिना सडित. गर्भ में आया वह सवा नव मडिना और बाडर के सवा सात वर्ष. आठ वर्ष में केवलज्ञान डो जाये ! आठ वर्ष में मुनिपना भावडिग ! आ..डा..डा...! यडां कडते हैं ऐसी वीतराग दशा डो जाये. आडा..डा...! समज में आया ?

कल पलंग में पोढते डो, डथी के डोटे पर यलते डो वे जैसे निकले. ‘सोवे संवर काय...’ धीरे-धीरे जव की रक्षा (डेतु) प्रमाद छोडकर जैसे पग धरे, उग धरे. आ..डा..डा...! अंतर वीतराग दशा है. आनंदकंड का प्रगट का अनुभव छडे-सातर्वे (गुणस्थान में) डजारों बार आता है. छोटी पींछी-मोरपींछी और क्मंडण. यले आते हैं, जंगल में जैसे सिंढ

यले आता हो, जैसे यले आते हैं. किसी की दरकार नहीं. आहा...हा...! समज में आया ?
 ऐसा है, बापू ! भाई ! मुनिपना तो बापू ऐसा है. उसे भगवान मुनि कहते हैं. परमेश्वर
 गणधरो तीर्थकरो सर्वज्ञ (ऐसा मुनिपना कहते हैं). समज में आया ? उसकी पीछान तो
 करनी पडे कि नहीं ? भाई ! जैसा हो वैसा सभी को जय नारायण (करना क्या ?)

‘अभिक्षायरज्ञसे (भिक्षायरज्ञ रहित) जो आहार उसमें आरम्भका सम्भव होनेसे
 हिंसायतनपना...’ हिंसा का स्थान है. बनाने को कहे, अरे...! बनाया हो तो अनुमोदे
 वह भी भिक्षायरज्ञ नहीं. समज में आया ? उसके दिये बनाया हो और वे तो वह
 भिक्षायरज्ञ नहीं. ओ...हो...हो...! ‘जैसे आहारके सेवनमें (सेवन करनेवालेकी) अन्तरंग
 अशुद्धि व्यक्त (प्रगट) होती...’ है. देओ ! है न ? ऐसा आहार हिंसायतन है (हंसदिये)
 वह युक्त आहार नहीं. जैसे आहार सेवन में (आरंभ का संभव है). सड़ज मिला हो,
 भिक्षा करने में यदि कोई रोटी मिले, दाल मिले, अक सब्ज ही मिले, दूसरा कुछ नहीं
 मिले. उसके दिये बनायी हो तो सब रसोई होती है, दाल, यावद, सब्ज. परंतु जहां
 गये हो वहां रोटी आदि भलास हो गये हो, मात्र सब्ज हो (तो) मात्र सब्ज मिले.
 सब्ज और जल दो ही (यीज) मिले. मात्र रोटी और जल मिले, सब्ज नहीं मिले.

मुमुक्षु :- मात्र गन्ने का रस मिले.

पूज्य गुरुदेवश्री :- हां, प्रभु ‘ऋषभदेव’ भगवान को मात्र गन्ने का रस मिला.
 बस ! रोटी नहीं, कुछ नहीं. परंतु यथालब्ध भिक्षायरज्ञ से मिला है. समज में आया
 ? देओ ! यह साधुपद परमात्मा इसको कहते हैं. उससे विरुद्ध जो है वह तो साधु है
 नहीं. आ...हा...! लो, वह आहार योगी का नहीं. भिक्षायरज्ञ सिवा किसी को कहे कि,
 ऐसा हो तो ठीक. मुजे रोग है, बहुत गरमी है तो थोडा मोसंबी का रस हो तो ठीक,
 ऐसा एशारा कर दे. वह अभिक्षायर है, भिक्षायर है नहीं.

‘दिनका आहार ही युक्ताहार है...’ दिन में अकबार आहार लेना. दिन में भी
 दो बार नहीं. देओ ! ‘दिनका आहार ही युक्ताहार है, क्योंकि वही सम्यक् (बराबर)
 देजा जा सकता है.’ दिन में देजा जा सकता है कि, यह जव है, कोई रींटी, कोई मकड़ी,
 कोई वनस्पति का अंदर अनाज में टुकडा हो, क्ययी वनस्पति होती है न ? वीवोतरी
 कहते हैं न ? हरितकाय. उसका टुकडा भी हो तो उसमें असंप्य जव हैं. दाल होने
 के बाद उसमें गिर गया हो, रोटी तैयार हो जाने के बाद उपर गिर गया हो, लेकिन

દિન મેં નજર પડતી હૈ. વહ નહીં (લેતે). રોટી લેતે હેં ઉસમેં હરા કોઈ કણ રહ ગયા હો, કણ, જીવ હૈ, અસંખ્ય જીવ હેં.

મુમુક્ષુ :- કંકર.. કંકર.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કંકર નહીં. કટકી કો ક્યા કહતે હેં ? ટુકડા. વનસ્પતિ કા ટુકડા.

મુમુક્ષુ :- કંકર ભી હોતા હૈ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કંકર તો પથર (હૈ). ઉસકી બાત નહીં, યહાં તો જીવ કી બાત હૈ. ઇતના ટુકડા એકેન્દ્રિય જીવ હૈ ન ! ગુવાર નહીં કહતે ? ગુવાર કો ક્યા કહતે હેં ? ગુવાર કી સબજી બનતી હૈ ન ? ગવાર ! ઉસકો સાફ કરને મેં ઇતના ટુકડા પડા હો ન, તો ઊડતે-ઊડતે કોઈ રોટી મેં ગિર ગયા, દાલ મેં ગિર ગયા, પાની મેં ગિર ગયી ઔર પાની દેને કો આયે વહાં ઉસ ટુકડો કો દેખા, તો દિન મેં દેખને મેં આતા હૈ. દાતાર કો ભી ખબર નહીં. ગુવાર ઐસા કરતે હેં ન, ગુવાર. ઘિંસુરા હોતા હૈ, ઘિંસાર (સમજે) ? તૂરિયા. તૂરિયા કો છૂરી સે ઐસે કરતે-કરતે પાની મેં ગિર ગયા. ગિર ગયા હો તો દિન મેં નજર મેં આતા હૈ, પાની દે (તો દિખે) કિ, ઉસમેં ટુકડા હૈ. મૌન (રહતે હેં), બોલે તો નહીં. નિકલ જાયે. આ..હા..હા...! ઐસા માર્ગ હૈ, ભાઈ ! એક ઇતના ટુકડા હો તો અસંખ્ય જીવ હેં.

કચ્ચા દાના હો, કચ્ચી હરિ કા દાના હોતા હૈ ન ? જવાર, બાજરા આતા હૈ ન ? પોંક.. પોંક ! પોંક કરતે હેં ન ? કચ્ચા દાના હો ઉસમેં અસંખ્ય જીવ હેં. એક દાના ભી પાની મેં આ ગયા તો દિન મેં નજર આતા હૈ, રાત્રિ કો માલૂમ નહીં પડતા. ઇસલિયે દિન કો આહાર હોતા હૈ, રાત્રિ કો આહાર હોતા નહીં. આહા..હા...! ઐસી બાત હૈ, ભૈયા ! પૃથ્વી, પાની, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ યે પાંચ એકેન્દ્રિય જીવ હેં. એકેન્દ્રિય જીવ હૈ, તો એકેન્દ્રિય જીવ કે ઇતને ટુકડે મેં અસંખ્ય જીવ હેં, તો દિન મેં દિખને મેં આયે. હમને તો ઐસી ભિક્ષા બહુત કી હૈ ન ! ઇતના ટુકડા હોતા તો હમ લેતે નહીં. ઐસી ભિક્ષા પંદ્રહ સાલ લી. સમજે ? હમ ભિક્ષા કે લિયે જાતે થે વહાં જમીન પર ઇતના ટુકડા પડા હો, નિર્દોષ આહાર હો, બડે સેઠ પાંચ-પાંચ લાખ, દસ લાખ હો, ઉસકે યહાં ટુકડા દિખે, ઉસકા પૈર આ જાયે તો ખલાસ..! ઉસ ઘર મેં આહાર નહીં લેતે થે. ભાઈ !

મુમુક્ષુ :- કપાસિયાનો દાણો...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- કપાસિયાનો દાણો. કપાસિયા સમજતે હેં ? કપાસિયા સમજતે

हैं ? वड भी जव है, उसमें अेक जव है. वड भी वडां पडा डो, पानी में गिरा डो और देजे तो जवास ! मुनि नजर से देजे तो वे नडीं. ऐसी बात है, भाई ! नौ-नौ कोटि से हिंसा का त्याग है. करना नडीं, कराना नडीं, करना अनुमोदना नडीं, मन-वचन और काया से. ऐसी बात है, भाई ! देजो !

‘दिनका आडार डी युक्ताडार है, क्योकि वडी सम्यक् (बराबर) देजा जा सकता है.’ पके डुअे यावड डो, उसमें भी कोई डरीत काय गिर गया डो, कोई डरितकाय का टुकडा बाडर से गिरकर रड गया डो, जवास...! समज में आया ? ‘दिनका आडार डी युक्ताडार है, क्योकि वडी सम्यक् (बराबर) देजा जा सकता है. (१) अदिवस (दिनके अतिरिक्त समयमें) आडार तो सम्यक् नडीं देजा जा सकता, ँसलिये उसके हिंसायतनपना...’ हिंसा का स्थान ‘अनिवार्य डोनेसे वड आडार युक्त (योग्य) नडीं है;...’ रात्रि, संध्या आदि में आडार लेना वड योग्य नडीं.

‘(२) जैसे आडारके सेवनमें अन्तरंग अशुद्धि व्यक्त डोनेसे...’ वड तो अशुद्धि प्रगट दिजती है. डो, कितने तो रात्रि को जाते हैं. ये साधु नाम धराते हैं न, ये साधु सब रात्रि को जाते हैं. समज में आया ? कंदमूण जाये, ऐसा जाये, लीलोतरी.. लीलोतरी नाम डरितकाय जाय, जमडूज जाये, जमडूज नडीं डोते ? जमडूज कडते हैं न ? जमडूण (—अमरुड). वड भी रात्रि को जाये वड साधु नडीं, ऐसा कडते हैं. परमेश्वर की आज्ञा में वड नडीं, वड आज्ञा के बाडर (यलनेवाला) अज्ञानी है. समज में आया ?

‘रसकी अपेक्षासे रडित आडार डी युक्ताडार है.’ अरुण आडार मिडे, मोसंभी का रस (मिडे क्योकि) गरमी है. गरमी का दिन है, सारा दिन निकालना है, यौबीस घंटे (निकालने हैं), कल सबेरे दस बजे आडार मिडेगा तो थोडा मोसंभी का रस डो, गन्ने का रस डो और ऐसी आम का रस डो, और कोई डंडी चीज डो, अंगुर ! अंगुर का रस डो अथवा दाडम डोता है न, अनार ! उसका रस डो, उसकी अपेक्षा डुई वड धर्मी नडीं. आ..डा...! धर्मी की बात करते हैं, देजो न.

‘रसकी अपेक्षासे रडित आडार डी युक्ताडार है. क्योकि वडी अन्तरंग शुद्धि से सुन्दर है. (१) रसकी अपेक्षावाला आडार तो अन्तरंग अशुद्धि द्वारा अत्यन्तडूपसे हिंसायतन किया जानेके कारण युक्त (योग्य) नडीं है;...’ ऐसी रस की अपेक्षा रजे (तो वड हिंसायतन है). आ..डा..डा...! गजब बात है न ! रस कडां से लाना ? भिक्षा के दिये साधु को

दे, रस तो डोता (नहीं), वे तो दाल, यावल, रोटी लेते हैं. रस तो तैयार करके लाया डो. भोसंबी, अनार (का रस बनाया डो वड) सब उदेशिक और सब द्रोषित है. समज में आया ? रस की अपेक्षावाला आडार वड वाजबी आडार नहीं, हिंसा का स्थान है.

‘और (२) उसका सेवन करनेवाला अन्तरंग अशुद्ध पूर्वक सेवन करता है...’ लो. रस की अपेक्षा रभकर जो सेवन कर पीते हैं वड आडार योगी का नहीं. समज में आया ? घर जाकर तो ले नहीं. वहां भोजन है न, कोई पात्र नहीं है कि घर जाकर ले. देभो ! साधु को कुसाधु माने तो मिथ्यात्व (और) कुसाधु को साधु माने तो मिथ्यात्व. जैसे गडिया बोल लेते हैं. गडिया समजे ? (पडाडे). कुछ भान नहीं.

यहां तो परमेश्वर वीतरागदेव केवलज्ञानी ऐसा कहते हैं कि, रस की अपेक्षा का सेवन करनेवाले को अंतरंग अशुद्धि - भैल है. इसलिये योगी नहीं. वड योगी का आडार नहीं.

मुमुक्षु :- इस रस में घी वगैरह भी आ गया.

पूज्य गुरुदेवश्री :- सब, सब. घी आता है. घी, तेल. रस आता है. घी मिले तो ठीक, ऐसा तेल मिले तो ठीक. कहां मिले ? आ जाये तो आ जाओ. परंतु उसमें अपेक्षा रहे कि, एतना तेल डो तो ठीक, एतना घी डो तो ठीक, एतना उसमें रस डो तो ठीक. ओ..डो..डो...! (ऐसा आडार) योगी का नहीं.

अब, अंतिम बोल. ‘मधु-मांस रहित आडार डी युक्ताडार है, क्योंकि उसीके हिंसायतनपनेका अभाव है.’ यह मधु-मांस तो साथ में ले लिया है, डों ! मधु-मांस तो डोता नहीं, समकित्ती को डोता नहीं. पडले से डोता नहीं. अबक्ष्य, ... ऐसा तो यौथे गुणस्थान में भी डोता नहीं. सम्यग्दर्शन में भी मांस, दारु डोते नहीं. ‘(२) जैसे आडारके सेवनमें अन्तरंग अशुद्धि व्यक्त होनेसे वड आडार युक्त (योगी) का नहीं है.’

‘यहां मधु-मांस हिंसायतनका उपलक्षण है इसलिये...’ उपलक्षण यानी सब ले लेना. ‘(मधु-मांस रहित आडार युक्ताडार है’ इस कथनसे ऐसा समजना याडिये कि) समस्त हिंसायतनशून्य आडार डी युक्ताडार है.’ जिसमें थोडा भी आडार का राग आता है या पर में अकेन्द्रियादि की हिंसा डोती है, वड सब आडार युक्त आडार नहीं, योगी का आडार नहीं. लो, २२८ (गाथा पूरी) डो गई.

‘अब उत्सर्ग और अपवाहकी मैत्री द्वारा आयरण्डे सुस्थितपनेका उपदेश करते

અથોત્સર્ગાપવાદમૈત્રીસૌસ્થિત્યમાચરણસ્યોપદિશતિ-

બાલો વા વૃદ્ધો વા સમભિહદો વા પુણો ગિલાણો વા ।
ચરિયં ચરદુ સજોગ્ગં મૂલચ્છેદો જધા ણ હવદિ ।।૨૩૦ ।।

બાલો વા વૃદ્ધો વા શ્રમાભિહતો વા પુનર્ગાનો વા ।
ચર્યા ચરતુ સ્વયોગ્યાં મૂલચ્છેદો યથા ન ભવતિ ।।૨૩૦ ।।

બાલવૃદ્ધશ્રાન્તગ્લાનેનાપિ સંયમસ્ય શુદ્ધાત્મતત્ત્વસાધનત્વેન મૂલભૂતસ્ય છેદો ન યથા સ્યાત્તથા સંયતસ્ય સ્વસ્ય યોગ્યમતિકર્કશમેવાચરણમાચરણીયમિત્યુત્સર્ગઃ । બાલવૃદ્ધશ્રાન્તગ્લાનેન શરીરસ્ય

અથ નિશ્ચયવ્યવહારસંજ્ઞયોરુત્સર્ગાપવાદયોઃ કથંચિત્પરસ્પરસાપેક્ષભાવં સ્થાપયન્ ચારિત્રસ્ય રક્ષાં દર્શયતિ-ચરદુ ચરતુ, આચરતુ । કિમ્ । ચરિયં ચારિત્રમનુષ્ઠાનમ્ । કથંભૂતમ્ । સજોગ્ગં સ્વયોગ્યં,

હવે ઉત્સર્ગ અને અપવાદની મૈત્રી વડે આચરણનું સુસ્થિતપણું ઉપદેશે છે :-

વૃદ્ધત્વ, બાળપણા વિષે, ગ્લાનત્વ, શ્રાંત દશા વિષે,
ચર્યા ચરો નિજયોગ્ય, જે રીતે મૂળછેદ ન થાય છે. ૨૩૦.

અન્વયાર્થ :- [બાલઃ વા] બાળ, [વૃદ્ધઃ] વૃદ્ધ, [શ્રમાભિહતઃ વા] શ્રાંત [પુનઃ ગ્લાનઃ વા] કે ગ્લાન શ્રમણ [મૂલચ્છેદઃ] મૂળનો છેદ [યથા ન ભવતિ] જે રીતે ન થાય તે રીતે [સ્વયોગ્યાં] પોતાને યોગ્ય [ચર્યા ચરતુ] આચરણ આચરો.

હું :-'

બાલો વા વૃદ્ધો વા સમભિહદો વા પુણો ગિલાણો વા ।
ચરિયં ચરદુ સજોગ્ગં મૂલચ્છેદો જધા ણ હવદિ ।।૨૩૦ ।।

વૃદ્ધત્વ, બાળપણા વિષે, ગ્લાનત્વ, શ્રાંત દશા વિષે,
ચર્યા ચરો નિજયોગ્ય, જે રીતે મૂળછેદ ન થાય છે. ૨૩૦.

शुद्धात्मतत्त्वसाधनभूतसंयमसाधनत्वेन मूलभूतस्य छेदो न यथा स्यात्तथा बालवृद्धश्रान्तग्लानस्य स्वस्य योग्यं मृद्वेवाचरणमाचरणीयमित्यपवादः । बालवृद्धश्रान्तग्लानेन संयमस्य शुद्धात्मतत्त्वसाधनत्वेन मूलभूतस्य छेदो न यथा स्यात्तथा संयतस्य स्वस्य योग्यमतिकर्कशमाचरणमाचरता शरीरस्य शुद्धात्मतत्त्वसाधनभूतसंयमसाधनत्वेन मूलभूतस्य छेदो न यथा स्यात् तथा बालवृद्धश्रान्तग्लानस्य स्वस्य योग्यं मृद्वप्याचरणमाचरणीयमित्यपवादसापेक्ष उत्सर्गः । बालवृद्धश्रान्तग्लानेन शरीरस्य

स्वकीयावस्थायोग्यम् । कथं यथा भवति । मूलच्छेदो जघा ण हवदि मूलच्छेदो यथा न भवति । स कः कर्ता चरति । बालो वा वृद्धो वा समभिहदो वा पुणो गिलाणो वा बालो वा, वृद्धो वा, श्रमणाभिहतः पीडितः श्रमाभिहतो वा, ग्लानो व्याधिस्थो वेति । तद्यथा-उत्सर्गपवादलक्षणं कथ्यते तावत् । स्वशुद्धात्मनः सकाशादन्यद्वाह्याभ्यन्तरपरिग्रहरूपं सर्वं त्याजमित्युत्सर्गो निश्चयनयः

टीका :- बाण-वृद्ध-श्रान्त-ग्लाने पण (अर्थात् बाण, वृद्ध, श्रमित के ग्लान श्रमणो पण) संयमनो -के जे (संयम) शुद्धात्मतत्त्वनुं साधन डोवाथी मूलभूत छे तेनो-छेद जे रीते न थाय ते रीते, संयत ओवा पोताने योग्य अति कर्कश (-कठोर) आचरण ज आचरवुं, ओ प्रमाणे उत्सर्ग छे.

गुजराती है. उसकी टीका. मुनि तो कोई बालक भी होते हैं, आठ वर्ष की उम्रवाले राजकुमार, आठ साल का सेठिया का लडका भी होता है, सम्यग्दर्शनपूर्वक चारित्र दशा में कोई बालक भी होता है, कोई वृद्ध भी होता है, द्वाभो वर्ष की उम्र डो गઈ, करोडो वर्ष की उमर डो गઈ (झिंर) मुनि होते है. पडवे के आयुष्य अडे थे न. बाण डो, वृद्ध डो, श्रमित थकान लगी डो. एतना यदा डो तो शरीर में श्रम लगा डो. थक समजते हैं ? श्रम हुआ डो. 'श्रमित या ग्लान...' रोगी डो. कोई रोग हुआ डो.

(ऐसे श्रमण को) 'शरीरका - जो कि शुद्धात्मतत्त्वके साधनभूत संयमका साधन होनेसे मूलभूत है...' ... होनेपर भी 'संयम का - जो कि शुद्धात्मतत्त्व का साधन...' कौन ? संयम. 'संयम का - जो कि शुद्धात्मतत्त्व का साधन होनेसे मूलभूत है...' संयम तो मूलभूत

શુદ્ધાત્મતત્ત્વસાધનભૂતસંયમસાધનત્વેન મૂલભૂતસ્ય છેદો ન યથા સ્યાત્તથા બાલવૃદ્ધશ્રાન્તગ્લાનસ્ય સ્વસ્ય યોગ્યં મૃદ્ધાચરણમાચરતા સંયમસ્ય શુદ્ધાત્મતત્ત્વસાધનત્વેન મૂલભૂતસ્ય છેદો ન યથા સ્યાત્તથા સંયતસ્ય સ્વસ્ય યોગ્યમતિકર્કશમપ્યાચરણમાચરણીય-મિત્યુત્સર્ગસાપેક્ષોઽપવાદઃ । અતઃ સર્વથોત્સગાપવાદમૈત્ર્યા સૌરિથિત્યમાચરણસ્ય વિધેયમ્ ॥૨૩૦ ॥

સર્વપરિત્યાગઃ પરમોપેક્ષાસંયમો વીતરાગચારિત્રં શુદ્ધોપયોગ ઇતિ યાવદેકાર્થઃ । તત્રાસમર્થઃ પુરુષઃ શુદ્ધાત્મભાવનાસહકારિભૂતં કિમપિ પ્રાસુકાહારજ્ઞાનોપકરણાદિકં ગૃહ્ણાતીત્યપવાદો વ્યવહારનય એકદેશપરિત્યાગઃ તથાચાપહૃતસંયમઃ સરાગચારિત્રં શુભોપયોગ ઇતિ યાવદેકાર્થઃ । તત્ર

બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાન્ત-ગ્લાને (અર્થાત્ બાળ, વૃદ્ધ, શ્રમિત કે ગ્લાન શ્રમણે) શરીરનો-કે જે (શરીર) શુદ્ધાત્મતત્ત્વના સાધનભૂત સંયમનું સાધન હોવાથી મૂળભૂત છે તેનો-છેદ જે રીતે ન થાય તે રીતે, બાલ-વૃદ્ધ-શ્રાન્ત-ગ્લાન એવા પોતાને યોગ્ય (અર્થાત્ બાળ, વૃદ્ધ, શ્રમિત કે ગ્લાન એવો જે પોતે તેને યોગ્ય) મૃદ્ધ (-કોમળ) આચરણ જ આચરવું, એ પ્રમાણે અપવાદ છે.

હૈ. આહા...હા...! શુદ્ધાત્મતત્ત્વ ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદ પ્રભુ, ઉસકી પ્રાપ્તિ મેં મૂલભૂત સાધન સંયમ હૈ. નિશ્ચય સે (કહા), બાદ મેં વ્યવહાર (સે) શરીર ભી મૂલભૂત કહેંગે. સમજ મેં આયા ? પહલે સંયમ સે (બાત) શુરૂ કી હૈ.

‘બાલ, વૃદ્ધ, શ્રમિત યા ગ્લાન (શ્રમણ) કો ભી સંયમકા - જો કિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વકા સાધન...’ ચારિત્ર જો વીતરાગ પર્યાય અંદર હૈ, વહ તો શુદ્ધાત્મતત્ત્વ કા સાધન હૈ, વહ મૂલભૂત હૈ. ‘ઉસકા - છેદ જૈસે ન હો ઉસપ્રકાર, સંયત એસે અપને યોગ્ય અતિ કર્કશ (કઠોર) આચરણ હી આચરના;...’ યહ ઉત્સર્ગ કહા. સમજ મેં આયા ? શુદ્ધ ઉપયોગ મેં રહને કા પ્રયત્ન કરના. સમજ મેં આયા ? બાલ હો, વૃદ્ધ હો, ગ્લાનિ હો ઔર થકા હુઆ હો. એક બાત (હુઈ). તો ભી ઉસમેં કઠોર આચરણ કરના. શુદ્ધ ઉપયોગ ભૂમિકા મેં જાને કા પ્રયત્ન કરના. યહ બાત કહતે હૈં.

‘બાલ, વૃદ્ધ, શ્રમિત યા ગ્લાન (શ્રમણ) કો શરીરકા...’ અબ શરીર લિયા. શરીર નિમિત્ત

શુદ્ધાત્મભાવનાનિમિત્તં સર્વત્યાગલક્ષણોત્સર્ગે દુર્ઘરાનુષ્ઠાને પ્રવર્તમાનસ્તપોધનઃ શુદ્ધાત્મતત્ત્વસાધકત્વેન મૂલભૂતસંયમસ્ય સંયમસાધનકત્વેન મૂલભૂતશરીરસ્ય વા યથા છેદો વિનાશો ન ભવતિ તથા કિમપિ પ્રાસુકાહારાદિકં ગૃહ્ણાતીત્યપવાદસાપેક્ષ ઉત્સર્ગો ભણ્યતે । યદા પુનરપવાદલક્ષણેऽપહૃતસંયમે પ્રવર્તતે તદાપિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વસાધકત્વેન મૂલભૂતસંયમસ્ય સંયમસાધકત્વેન મૂલભૂતશરીરસ્ય વા યથોચ્છેદો વિનાશો ન ભવતિ તથોત્સર્ગસાપેક્ષત્વેન પ્રવર્તતે । તથા પ્રવર્તત ઇતિ કોઽર્થઃ । યથા સંયમવિરાધના ન ભવતિ તથેત્યુત્સર્ગસાપેક્ષોઽપવાદ ઇત્યભિપ્રાયઃ ॥૨૩૦ ॥

બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાને સંયમનો-કે જે શુદ્ધાત્મતત્ત્વનું સાધન હોવાથી મૂળભૂત છે તેનો-છેદ જે રીતે ન થાય તે રીતે સંયત એવા પોતાને યોગ્ય અતિ કર્કશ આચરણ આચરતાં, (તેણે) શરીરનો-કે જે શુદ્ધાત્મતત્ત્વના સાધનભૂત સંયમનું સાધન હોવાથી મૂળભૂત છે તેનો (પણ)-છેદ જે રીતે ન થાય તે રીતે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાન એવા પોતાને યોગ્ય મૃદુ આચરણ પણ આચરવું, એ પ્રમાણે અપવાદસાપેક્ષ ઉત્સર્ગ છે.

બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાને શરીરનો-કે જે શુદ્ધાત્મતત્ત્વના સાધનભૂત સંયમનું સાધન હોવાથી મૂળભૂત છે તેનો-છેદ જે રીતે ન થાય તે રીતે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાન એવા પોતાને યોગ્ય મૃદુ

હે ન. શુદ્ધાત્મતત્ત્વ કા સાધન સંયમ કહા થા. અબ યહાં શુદ્ધાત્મતત્ત્વ કા સાધનભૂત સંયમ કા સાધન શરીર ભી નિમિત્ત હે. દેખો ! ચરણાનુયોગ કી કથન શૈલી હે ન (ઇસલિયે ઐસા કહા). બાલ, વૃદ્ધ, થકા હુઆ ઔર રોગી, ઐસે ‘શરીરકા - જો કિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વકે સાધનભૂત સંયમકા સાધન...’ કૌન ? શરીર. શરીર સાધન (કહા). પહલે ઉત્સર્ગ મેં સંયમ સાધન કહા થા. અબ અપવાદ મેં શરીર નિમિત્ત હે તો કહતે હેં કિ, ‘સંયમકા સાધન હોનેસે મૂલભૂત હે ઉસકા - છેદ જેસે ન હો...’ શરીર કા છેદ જેસે ન હો. શરીર મેં ઐસી સ્થિતિ હો જાયે, ગિર જાને કી (સ્થિતિ) ન હો ‘ઉસપ્રકાર બાલ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનકો અપને યોગ્ય મૃદુ આચરણ હી આચરના;...’ ઉસમેં શુભજોગરૂપી વિકલ્પ આતા હે તો મૃદુ આચરણ આચરના. હે તો ... સમજ મેં આયા ? લેકિન શરીર ભી ગિર ન જાયે ઔર છૂટ ન જાયે, ઐસી સંભાલ કરને મેં મૃદુ આચરણ કરના. મૃદુ કા અર્થ શુભ ઉપયોગરૂપ

આચરણ આચરતાં, (તેણે) સંયમનો-કે જે શુદ્ધાત્મતત્ત્વનું સાધન હોવાથી મૂળભૂત છે તેનો (પણ)-
છેદ જે રીતે ન થાય તે રીતે સંયત એવા પોતાને યોગ્ય અતિ કર્કશ આચરણ પણ આચરવું, એ
પ્રમાણે ઉત્સર્ગસાપેક્ષ અપવાદ છે.

આથી (એમ કહ્યું કે) સર્વથા (સર્વ પ્રકારે) ઉત્સર્ગ ને અપવાદની મૈત્રી વડે આચરણનું
સુસ્થિતપણું કરવું. ૨૩૦.

રહના. શુદ્ધ મેં જા સકે નહીં તો એસે આચરના, એસા કહતે હેં. સમજ મેં આયા ? કેસી
બાત કહી હે !

શુદ્ધાત્મ ભગવાનઆત્મા, ઉસકા પૂર્ણાનંદ સાધન મેં સાધન તો વાસ્તવ મેં સંયમ હે,
તો સંયમ મેં જૈસે ચારિત્ર મેં છેદ ન હો, એસા ઉસકા ઉત્સર્ગ માર્ગ - નિશ્ચય માર્ગ રખના.
સ્વરૂપ મેં રહને કા કઠોર આચરણ કરના. પરંતુ શરીર ભી સંયમ સાધન મેં એક નિમિત્ત
હે તો શરીર મેં ભી છેદ ન હો નામ શરીર કા નાશ ન હો, ઉસ પ્રકાર ઉસકો શુદ્ધ ઉપયોગ
મેં રહ સકે નહીં તો શુભ ઉપયોગ (મેં રહના). સમજ મેં આયા ? આહાર, પાની લેને
કા ભાવ હોતા હે. વહ તો નિર્દોષ, હાં ! જૈસા હે ઉસ પ્રકાર સે. પરંતુ યહ ભાવ આતા
હે કિ, એસા લૂં. વહ અપવાદ માર્ગ હે. સમજ મેં આયા ? નિર્દોષ આહાર લેને કા (વિકલ્પ),
અઢાઈસ મૂલગુણ કા વિકલ્પ ભી અપવાદ માર્ગ હે, એસા કહતે હેં. ઉત્સર્ગ માર્ગ નહીં.
આ..હા...!

સાધુપદ કેસા હે લોગોં ને સુના નહીં ઔર જહાંતહાં માન લે. ભાઈ ! યતિ આવે
તો જય મહારાજ ! મહારાજ આયે થે ન તો રખો ડેઢસો રૂપયે. કિતને રખે થે ? યે સબ
સેઠ લોગ હે ન, સાધુ વહાં જાયે નહીં ઇસલિયે યતિ આયે થે. કયા કહતે હેં ? પગલા
કરવાતે હેં. કિતને રખે થે ? ડેઢસો, સુના થા. ૧૫૧/- રૂપયે. આ..હા...! દેખો, કુછ માલૂમ
નહીં. સાધુ કિસકો કહતે હેં ? વેશ પહન લિયા ઇસલિયે સાધુ હો ગયા ? યહ તો વેશ
ભી સાધુ કા નહીં. સમજ મેં આયા ? વેશ તો દ્રવ્યલિંગ નગ્ન હોતા હે. બાહ્ય દ્રવ્યલિંગી
કા દૂસરા વેશ હોતા નહીં. ઉસમેં ભી અંદર સ્વરૂપ કા સાધન, આનંદ સહિત કા સાધન
ચારિત્ર મેં કરતે હેં તો કહતે હેં કિ, ઉસમેં - ઉત્સર્ગ માર્ગ મેં - શુદ્ધ ઉપયોગ રહ સકે
નહીં તો શુભભાવ મેં આના વહ અપવાદ માર્ગ હે. સમજ મેં આયા ? આહા..હા...! એ..ઈ...!

तुमने अपवाह मार्ग कडा था न ! ये स्थानकवासी साधु थे. यहाँ का पढा था वह कडे. हिर उन्डोंने कडा, वस्त्र रभना ये अपवाह मार्ग है. यहाँ आये थे. स्थानकवासी (साधु को) कडा था. हमने ना कडा था. वस्त्र रभना वह अपवाह मार्ग नहीं, वह तो मिथ्यादृष्टि है कि वस्त्र रभकर मुनिपना मानते हैं.

यहाँ तो अपवाह में तो शुद्ध उपयोग में रह सके नहीं तो शुभ उपयोग में आना वह अपवाह मार्ग कडने में आया है. बहुत वृद्ध शरीर है, बालपना है और रोगी हो गया है तो उसमें बहुत कठोर शुद्ध उपयोग में जाना चाहे तो वह जा सकते नहीं, तो उस वक्त आहार की ध्येय होती है, ऐसा शुभ भाव अपवाह मार्ग है. भाई ! ऐसा कभी जिंदगी में सुना नहीं होगा. वीतराग मार्ग में ही ऐसी बात है. परमेश्वर त्रिलोकनाथ तीर्थंकर भगवान के मार्ग में ऐसा मार्ग है. समज में आया ?

‘धसप्रकार अपवाह है.’ मृदु आयरण की व्याख्या - उसके लिये बनाया वह लेना मृदु आयरण की व्याख्या है ही नहीं. स्वरूप के शुद्ध उपयोग में जाना न हो सके तो शुभ उपयोग में आना वह मृदु आयरण है. भाई ! ऐ..ई...! देवानुप्रिया ! मृदु आयरण का अर्थ, थोडा कुछ दोष लगे और कोई डरकत नहीं, मृदु आयरण वैसा है नहीं. आडा..डा...! देओ, पडले उपर कडा न ? शुद्धात्मतत्त्व का मूलभूत आयरण उत्सर्ग है, यह अपवाह है.

अपवाह नाम दोष है तो सही लेकिन वह अल्प दोष है. शुभभाव है न. लेने का शुभ भाव आया वह अल्प दोष है. आडा..डा...! लेकिन वह बहुत वृद्ध है. बिलकुल आहार बिना चले नहीं ऐसी वृत्ति होगी तो आहार लेने को जाते हैं. (ऐसा) शुभभाव मृदु आयरण है. समज में आया ? रोग बहुत है, समज में आया ? तो आहार लेने को, पानी लेने को गये, पानी - जल लेने को गये तो धतना शुभ भाव है न, अल्प लेते हैं वह मृदु आयरण है. नहीं तो अंतर में स्थिर हो जाना कठोर आयरण - शुद्ध उपयोग है. समज में आया ?

भाई ! (कोई) ऐसा कडते हैं कि, हमे धर्म करना है, हमें ऐसा सुनाने का क्या है ? भाई ! धर्म की व्याख्या - चारित्र जैसा है, सम्यग्दर्शन जैसा है ऐसी पडियान बिना उसकी यथार्थ प्रतीति कडां से होगी ? समज में आया ? देव कैसा है ? गुरु कैसा है ? शास्त्र कैसा है ? धर्म कैसा है ? ऐसी जो स्थिति है उसकी प्रतीति यथार्थ ज्ञान

બિના ઉસકો પ્રતીતિ કેસે હોગી ? ગડબડ કર દેગા. સમજ મેં આયા ? અનાદિ સે ગડબડ ચલતી હૈ વૈસા ગડબડ રહેગી. તેરા મિથ્યાત્વ ભાવ જાયેગા નહીં, ઐસા કહતે હૈં, ભાઈ ! આ..હા...! કહતે હૈં કિ, વહ અપવાદ માર્ગ હૈ. સમજ મેં આયા ?

તીસરા બોલ. પહલે ઉત્સર્ગ કહા, દૂસરા અપવાદ કહા. અબ, અપવાદ સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ તીસરા બોલ વહ લેતે હૈં. ‘બાલ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાન...’ રોગી ઓર શ્રમિત ‘સંયમકા – જો કિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વકા સાધન...’ સંયમ. શુદ્ધાત્મતત્ત્વ ચારિત્ર વીતરાગ ભાવ સાધન હોને સે ‘મૂલભૂત હૈ ઉસકા – છેદ જૈસે ન હો ઉસપ્રકારકા સંયત ઐસા અપને યોગ્ય અતિ કઠોર આચરણ આચરતે હુએ,...’ ઐસા અતિ કઠોર શુદ્ધભાવ મેં રહને કા આચરણ કરતે હુએ ‘શરીરકા – જો કિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વકે સાધનભૂત સંયમકા...’ શરીર જો કિ શરીર નિમિત્ત હૈ, અબ તો ઐસા કહતે હૈં. ‘શુદ્ધાત્મતત્ત્વકે સાધનભૂત સંયમકા સાધન...’ શરીર હૈ, નિમિત્ત ‘હોનેસે મૂલભૂત...’ નિમિત્ત હૈ. દેખો ! યહાં ભી મૂલભૂત કહા. શરીર કો ભી મૂલભૂત કહા ઓર શુદ્ધાત્મતત્ત્વ કા સંયમ ભી મૂલભૂત કહા. તો મૂલભૂત ઉત્સર્ગ નિશ્ચય માર્ગ હૈ. સમજ મેં આયા ?

‘શરીરકા – જો કિ શુદ્ધાત્મતત્ત્વકે સાધનભૂત સંયમકા સાધન હોનેસે...’ કૌન સંયમ કા સાધન ? શરીર. ‘ઉસકા (ભી) – છેદ જૈસે ન હો...’ ઐસે શુદ્ધ ઉપયોગ મેં આકર કઠોર આચરણ આચરતે હુએ પરંતુ શરીર કા લક્ષ્ય જાતા હૈ કિ, શરીર ઐસા નહીં ટિકેગા. સમજ મેં આયા ? ‘બાલ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાન ઐસે અપને યોગ્ય મૃદુ આચરણ ભી આચરના.’ શુભભાવ મેં આતા હૈ. ઇતના મૃદુ આચરણ હૈ. આહા..હા...!

મુમુક્ષુ :- ઉત્સર્ગ.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- પહલે ઉત્સર્ગ કહા ન કિ, આચરણ, કઠોર આચરણ આચરતે હુએ, વહ ઉત્સર્ગ હુઆ. ઓર શરીર કે લક્ષ્ય મેં શુભ ઉપયોગ આયા વહ અપવાદ હુઆ. તો ઉત્સર્ગ સાપેક્ષ અપવાદ. વહ અપવાદ સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ આયા. અપવાદ સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ આયા. કઠિન બાત, ભાઈ ! સમજ મેં આતા હૈ ? પહલે અકેલા ઉત્સર્ગ માર્ગ કહા. શુદ્ધ ઉપયોગ મેં અંદર જાના ઓર પ્રયત્ન કરના વહી મુનિ કા માર્ગ હૈ. દૂસરા શરીર નિમિત્ત હૈ ઉસમેં કોઈ છેદ ન હોય, ઐસા રખકર શુભ ઉપયોગ મેં આના ઇતના અપવાદ માર્ગ હૈ. દો બાત (હુઈ).

એક – ઉત્સર્ગ માર્ગ સાધતે હુએ, ઇતને મેં રહ સકે નહીં તો અપવાદ સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ

लेना. बाल, वृद्ध दशा में शुभ भाव आता है तो अपवाद सापेक्ष (हुआ). शुभ भाव आया वह अपवाद है वह सापेक्ष उत्सर्ग है. समज में आया ? यरज्ञानुयोग की बात भी कैसी करते हैं ! आ..डा..डा...! भाई ! पढते हो कि नहीं ? अपवादसापेक्ष का (अर्थ मूल ग्रंथ में नीचे फूटनोट में दिया है). अपवाद सापेक्ष (अर्थात्) अपवाद की अपेक्षा सहित उत्सर्ग है. मृदु आचरण में शुभ भाव आया तो शुभ भाव अपवाद है. उसको सापेक्ष रखकर निश्चय को रखते हैं.

अब, (कहते हैं), 'बाल-वृद्ध-श्रान्त-ग्लानके शरीरका - जो कि शुद्धात्मतत्त्वके साधनभूत संयमका साधन होनेसे मूलभूत है...' कौन ? शरीर. उसमें संयम कडा था, यहाँ शरीर (कडा). यहाँ उत्सर्ग सापेक्ष अपवाद कहेंगे. पढेले अपवाद सापेक्ष उत्सर्ग कडा. अब, 'बाल-वृद्ध-श्रान्त-ग्लानकी शरीरका - जो कि शुद्धात्मतत्त्वके साधनभूत संयमका साधन होनेसे...' कौन ? शरीर. संयम का साधन होने से शरीर. शुद्धात्मतत्त्व का साधन संयम, उसका साधन होने से शरीर. समज में आया ? शुद्धात्मतत्त्व का साधन संयम, उसका साधन शरीर. अपवाद बनाना है न ! आडा..डा...! समज में आया ?

आ..डा...! मुनिओ ने जंगल में रहकर कितनी चारित्र की स्पष्टता की है ! सुननेवाले को कंटावा आ जाये कि, यह क्या कहते हैं ? भाई ! यथार्थ वस्तु का स्वरूप कहते हैं. जो वस्तु स्वभाव तत्त्व का उपयोग, शुद्ध उपयोग आचरण करते हैं लेकिन उसमें रह नहीं सके तो मृदु शुभ उपयोग में आना वह अपवाद सापेक्ष उत्सर्ग है. और अब तो उत्सर्ग सापेक्ष अपवाद कहते हैं.

'शरीरका - जो कि शुद्धात्मतत्त्वके साधनभूत संयमका साधन होनेसे मूलभूत है उसका - छेद जैसे न हो...' किसका ? शरीर का. 'उसप्रकारसे बाल-वृद्ध-श्रान्त-ग्लान जैसे अपने योग्य मृदु आचरण आचरते हुये,...' शुभ भाव में आते हैं. ऐसा 'आचरण आचरते हुये, (उसके) संयम का - जो कि शुद्धात्मतत्त्वका साधन होनेसे मूलभूत है...' संयम का लक्ष्य न छोडना. वास्तव में तो संयम साधन है. आडा..डा...! शुद्धात्मतत्त्व का साधन मूलभूत ऐसा संयम - चारित्र वीतराग परिणति. 'उसका (भी) - छेद जैसे न हो उसप्रकारसे संयत ऐसा अपने योग्य अतिकर्कश आचरण भी...' आचरता है. शुभ उपयोग छोड देता है. जैसे पानी - जल देने का शुभ विकल्प है उसको छोड देता है. समज में आया ?

'उसप्रकार उत्सर्गसापेक्ष अपवाद है.' निश्चय की शुद्ध उपयोग की भूमिका सापेक्ष

મેં એસે શુદ્ધ ઉપયોગ કા અપવાદ કહને મેં આતા હે. અપને આપ પઢા આપને પઢા હોગા તો કુછ સમજ મેં આયા ? નહીં ? ઠીક, લો. કબૂલ કરતે હેં. બહુત સૂક્ષ્મ બાત હે. અપેક્ષિત બાત હે. દોનોં બાત લી. શુદ્ધાત્મતત્ત્વ ભગવાન, ઉસકા સાધન તો સંયમ હી હે, યહ ઉત્સર્ગ માર્ગ હુઆ. પરંતુ સંયમ કા સાધન મેં નિમિત્ત શરીર ભી હે તો શરીર મેં ભી ધ્યાન રખના. શુભ ઉપયોગ (મેં) આકર મૃદુ આચરણ મેં આ જાના. ન જાયે ઔર માત્ર કઠોર આચરણ મેં જાયેગા તો શરીર ગિર જાયેગા, શરીર (કા) છેદ હો જાયેગા, શરીર કા નાશ હો જાયેગા. યહાં ચરણાનુયોગ કી કથન કી પદ્ધતિ હે ન. નહીં તો (એસા કહે કિ), શરીર કા જો હોના હોગા, હોગા. લેકિન યહાં તો વ્યવહાર સે સાવધાની ઉત્સર્ગ સાપેક્ષ અપવાદ ઔર અપવાદ સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ કા ભેદ બતાતે હેં. કઠિન બાતેં, ભાઈ ! સમજ મેં આયા ? ઉત્સર્ગ ક્યા ઔર અપવાદ ક્યા ? કૌન જાને, છોડ ન, (એસા કોઈ કહતા હે).

મુમુક્ષુ :- ...

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી :- ક્યા કરતા હે, અજ્ઞાન કરતા હે. ક્યા કરતા હે ? ભાઈ ! સંત કી દશા, ઉસકી યોગ્યતા કેસી હે ઉસકો જ્ઞાની કો યા ધર્માત્મા કો નિર્ણય કરના પડેગા. નહીં તો ઉસકી દષ્ટિ મેં યથાર્થતા હોગી નહીં. સમજ મેં આયા ?

‘ઇસસે (એસા કહા હે કિ) સર્વથા (સર્વપ્રકારસે) ઉત્સર્ગ ઔર અપવાદકી મૈત્રી દ્વારા આચરણકા સુસ્થિતપના કરના ચાહિયે.’ લો, ઠીક ! ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ આનંદકંઠ પ્રભુ, ઉસકી પ્રાપ્તિ મેં સાધનભૂત તો સંયમ ચારિત્ર વીતરાગ દશા હે, તો ઉસમેં – શુદ્ધ ઉપયોગ મેં રહના વહી વાસ્તવ મેં ધોખ ઔર ઉત્સર્ગ નિશ્ચય માર્ગ હે. પરંતુ ઉસમેં રહ સકે નહીં તો બાલ, વૃદ્ધ આદિ શરીર, ગ્લાનિ હુઈ હે તો શુભ ઉપયોગ મેં આના, મૃદુ આચરણ મેં આના. શુભ મેં આના વહ મૃદુ આચરણ હે. શુભ મેં આના, ઇસકે અલાવા કોઈ મૃદુ નામ દૂસરી ચીજ મેં ફેરફાર હો જાયે, હિંસા (હો જાયે), કુછ લે લે, એસી ચીજ કી બાત યહાં હે નહીં. યહાં તો શુદ્ધ ઉપયોગ ઔર શુભ ઉપયોગ કી દો બાત હે. શુદ્ધ ઉપયોગ કા આચરણ કઠોર આચરણ હે ઔર શુભ ઉપયોગ કા આચરણ મૃદુ આચરણ હે. આહા..હા...! સમજ મેં આયા ?

કોઈ તો કહે કિ, યે કિસ કે ઘર કી બાત હે ? પરમેશ્વર કેવલી ને એસા કહા હોગા ? હમને તો ઇતને સાલ મેં કભી સુના નહીં થા કિ, એસે સાધુ હોતે હેં. આહા..હા...! વીતરાગ કા માર્ગ બાપૂ એસા હે. તુમને સુના નહીં હો ઇસલિયે માર્ગ દૂસરા હો જાયે એસા હે

नहीं. वीतराग परमेश्वर त्रिलोकनाथ सर्वज्ञ उसकी आज्ञा का संत जैसा है, जैसी भात परमात्मा, संतों करमाते हैं. उसकी यथार्थ पहचान और प्रतीत करनी चाडिये. आडा..डा...! दो, २३० (गाथा पूरी) छुई.

‘अब, उत्सर्ग और आचरणके विरोध (अमैत्री) से आचरणका दुःस्थितपना डोता है,...’ उत्सर्ग और अपवाद में बराबर डोने से सुस्थितता डोती है, वड पडवे कड. अब दुःस्थितता डोती है, वड २३१ (गाथा में) कडेंगे.

श्रोता :- प्रमाश वचन गुरुदेव !



अथोत्सर्गापवादविरोधदौःस्थमाचरणस्योपदिशति-

आहारे व विहारे देसं कालं समं खमं उवधिं ।
जाणित्ता ते समणो वट्टदि जदि अप्पलेवी सो ॥२३१॥

आहारे वा विहारे देशं कालं श्रमं क्षमामुपधिम् ।
ज्ञात्वा तान् श्रमणो वर्तते यद्यल्पलेपी सः ॥२३१॥

अत्र क्षमाग्लानत्वहेतुरुपवासः, बालवृद्धत्वाधिष्ठानं शरीरमुपधिः, ततो बालवृद्धश्रान्तग्लाना एव त्वाकृष्यन्ते । अथ देशकालज्ञस्यापि बालवृद्धश्रान्तग्लानत्वानुरोधेनाहारविहारयोः प्रवर्तमानस्य मृद्धाचरणप्रवृत्तत्वादल्पो लेपो भवत्येव, तद्वरमुत्सर्गः । देशकालज्ञस्यापि बालवृद्धश्रान्तग्लानत्वानुरोधेनाहारविहारयोः प्रवर्तमानस्य मृद्धाचरणप्रवृत्तत्वादल्प एव लेपो भवति, तद्वरमपवादः । देशकालज्ञस्यापि बालवृद्धश्रान्तग्लानत्वानुरोधेनाहारविहारयोरल्पलेपभयेनाप्रवर्तमानस्यातिकर्कशाचरणीभूयाक्रमेण शरीरं पातयित्वा सुरलोकं प्राप्योद्धान्तसमस्तसंयमामृतभारस्य तपसोऽनवकाशतयाशक्यप्रतिकारो महान् लेपो भवति, तन्न श्रेयानपवादनिरपेक्ष उत्सर्गः । देशकालज्ञस्यापि बालवृद्धश्रान्तग्लानत्वानुरोधेनाहारविहारयोरल्पलेपत्वं विगणय्य यथेष्टं प्रवर्तमानस्य मृद्धाचरणमीभूय संयमं विराध्यासंयतजनसमानीभूतस्य तदात्वे तपसोऽनवकाशतयाशक्यप्रतिकारो महान् लेपो भवति, तन्न श्रेयानुत्सर्गनिरपेक्षोऽपवादः । अतः सर्वथोत्सर्गापवादविरोधदौःस्थित्यमाचरणस्य प्रतिषेध्यं, तदर्थमेव सर्वथानुगम्यश्च परस्परसापेक्षोत्सर्गावादविजृम्भितवृत्तिः स्याद्वादः ॥२३१॥

अथापवादनिरपेक्षमुत्सर्गं तथैवोत्सर्गनिरपेक्षमपवादं च निशेधयंश्चारित्ररक्षणाय व्यतिरेकद्वारेण तमेवार्थं द्रढयति-**वट्टदि** वर्तते प्रवर्तते । स कः कर्ता । **समणो** शत्रुमित्रादिसमचित्तः श्रमणः । यदि किम् । **जदि अप्पलेवी सो** यदि चेदल्पलेपी स्तोकसावद्यो भवति । कयोर्विषययोर्वर्तते । **आहारे व विहारे** तपोधनयोग्याहारविहारयोः । किं कृत्वा पूर्वं । **जाणित्ता** ज्ञात्वा । कान् । ते तान् कर्मतापन्नान्; **देसं कालं समं खमं उवधिं** देशं, कालं, मार्गादिश्रमं, क्षमां, क्षमतामुपवासादिविषये शक्तिं, उपधिं बालवृद्धश्रान्तग्लानसंबन्धिनं शरीरमात्रोपधिं परिग्रहमिति पञ्च देशादीन् तपोधनाचरणसहकारिभूतानिति । तथाहि-पूर्वकथितक्रमेण तावदुर्धरानुष्ठानरूपोत्सर्गं वर्तते; तत्र च प्रासुकाहारादिग्रहणनिमित्तमल्पलेपं दृष्ट्वा यदि न प्रवर्तते तदा आर्तध्यानसंक्लेशेन शरीरत्यागं

કૃત્વા પૂર્વકૃતપુણ્યેન દેવલોકે સમુત્પદ્યતે। તત્ર સંયમાભાવાન્મહાન્ લેપો ભવતિ। તતઃ કારણાદપવાદનિરપેક્ષમુત્સર્ગ ત્યજતિ, શુદ્ધાત્મભાવનાસાધકમલ્પલેપં બહુલાભમપવાદસાપેક્ષમુત્સર્ગ સ્વીકરોતિ। તથૈવ ચ પૂર્વસૂત્રોક્તક્રમેણાપહૃતસંયમશબ્દવાચ્યેઽપવાદે પ્રવર્તતે તત્ર ચ પ્રવર્તમાનઃ સન્ યદિ કથંચિદૌષધપથ્યાદિસાવદ્યમયેન વ્યાધિવ્યથાદિપ્રતીકારમકૃત્વા શુદ્ધાત્મભાવનાં ન કરોતિ તર્હિ મહાન્ લેપો ભવતિ; અથવા પ્રતીકારે પ્રવર્તમાનોઽપિ હરીતકીવ્યાજેન ગુડમક્ષણ-વદિન્દ્રિયસુખલામ્પટ્યેન સંયમવિરાધનાં કરોતિ તદાપિ મહાન્ લેપો ભવતિ। તતઃ કારણાદુત્સર્ગનિરપેક્ષમપવાદં ત્યક્ત્વા શુદ્ધાત્મભાવનારૂપં શુભોપયોગરૂપં વા સંયમવિરાધયન્નૌષધપથ્યાદિનિમિત્તોત્પન્નાલ્પસાવદ્યમપિ બહુગુણરાશિમુત્સર્ગસાપેક્ષમપવાદં સ્વીકરોતીત્યમિપ્રાયઃ ॥૨૩૧॥

હવે ઉત્સર્ગ અને અપવાદના વિરોધ (-અમૈત્રી) વડે આચરણનું દુઃસ્થિતપણું થાય છે એમ ઉપદેશે છે :-

જો દેશ-કાળ તથા ક્ષમા-શ્રમ-ઉપધિને મુનિ જાણીને,
વર્તે અહારવિહારમાં, તો અલ્પલેપી શ્રમણ તે. ૨૩૧.

અન્વયાર્થ :- [યદિ] જો [શ્રમણઃ] શ્રમણ [આહારે વા વિહારે] આહાર અથવા વિહારમાં [દેશં] દેશ, [કાલં] કાળ, [શ્રમં] શ્રમ, [ક્ષમાં] ક્ષમતા તથા [ઉપધિં] ઉપધિને [તાન્ જ્ઞાત્વા] જાણીને [વર્તતે] પ્રવર્તે [સઃ અલ્પલેપી] તો તે અલ્પલેપી હોય છે.

ટીકા :- ક્ષમતા તથા ગ્લાનતાનો હેતુ ઉપવાસ છે અને બાળપણ તથા વૃદ્ધપણનું અધિષ્ઠાન ઉપધિ-શરીર છે, તેથી અહીં (ટીકામાં) બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાન જ ખેંચવામાં આવે છે (અર્થાત્ મૂળ ગાથામાં જે ક્ષમા, ઉપધિ વગેરે શબ્દો છે તેનો આશય ખેંચીને ટીકામાં 'બાળ, વૃદ્ધ, શ્રાંત, ગ્લાન' એ શબ્દો જ વાપરવામાં આવે છે).

દેશકાલજ્ઞને પણ, જો તે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનત્વના અનુરોધ વડે (અર્થાત્ બાલત્વ, વૃદ્ધત્વ, શ્રાંતત્વ અથવા ગ્લાનત્વને અનુસરીને) આહારવિહારમાં પ્રવર્તે તો મૂઢુ આચરણમાં પ્રવર્તવાથી અલ્પ લેપ થાય છે જ (-લેપનો તદ્દન અભાવ થતો નથી), તેથી ઉત્સર્ગ સારો છે.

દેશકાલજ્ઞને પણ, જો તે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનત્વના અનુરોધ વડે આહારવિહારમાં પ્રવર્તે

તો મૃદુ આચરણમાં પ્રવર્તવાથી અલ્પ જ લેપ થાય છે (-વિશેષ લેપ થતો નથી), તેથી અપવાદ સારો છે.

દેશકાલજ્ઞને પણ, જો તે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનત્વના અનુરોધ વડે જે આહારવિહાર તેનાથી થતા અલ્પ લેપના ભયને લીધે તેમાં ન પ્રવર્તે તો (અર્થાત્ અપવાદના આશ્રયે થતા અલ્પ બંધના ભયને લીધે ઉત્સર્ગની હઠ કરી અપવાદમાં ન પ્રવર્તે તો), અતિ કર્કશ આચરણરૂપ થઈને અક્રમે શરીર પાડી નાખીને દેવલોકને પામીને જેણે સમસ્ત સંયમામૃતનો સમૂહ વમી નાખ્યો છે એવા તેને તપનો અવકાશ નહિ રહેવાથી, જેનો પ્રતિકાર અશક્ય છે એવો મહાન લેપ થાય છે, તેથી અપવાદનિરપેક્ષ ઉત્સર્ગ શ્રેય નથી.

દેશકાલજ્ઞને પણ, જો તે બાળ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનત્વના અનુરોધ વડે જે આહારવિહાર તેનાથી તથા અલ્પ લેપને નહિ ગણીને તેમાં યથેષ્ટ પ્રવર્તે તો (અર્થાત્ અપવાદથી થતા અલ્પ બંધ પ્રત્યે બેદરકાર થઈને ઉત્સર્ગરૂપ ધ્યેયને ચૂકીને અપવાદમાં સ્વચ્છંદે પ્રવર્તે તો), મૃદુ આચરણરૂપ થઈને સંયમ વિરોધીને અસંયત જન સમાન થયેલા એવા તેને તે કાળે તપનો અવકાશ નહિ રહેવાથી, જેનો પ્રતિકાર અશક્ય છે એવો મહાન લેપ થાય છે, તેથી ઉત્સર્ગનિરપેક્ષ અપવાદ શ્રેય નથી.

આથી (એમ કહ્યું કે) ઉત્સર્ગ અને અપવાદના વિરોધ વડે થતું જે આચરણનું દુઃસ્થિતપણું તે સર્વથા નિષેધ્ય (ત્યાજ્ય) છે અને, તે અર્થે જ, પરસ્પર સાપેક્ષ એવા ઉત્સર્ગ અને અપવાદ વડે જેની વૃત્તિ (-હયાતી, કાર્ય) પ્રગટ થાય છે એવો સ્યાદ્વાદ સર્વથા અનુગમ્ય (અનુસરવાયોગ્ય) છે.

ભાવાર્થ :- જ્યાં સુધી શુદ્ધોપયોગમાં જ લીન ન થઈ જવાય ત્યાં સુધી શ્રમણે આચરણની સુસ્થિતિ અર્થે ઉત્સર્ગ ને અપવાદની મૈત્રી સાધવી જોઈએ. તેણે પોતાની નિર્બળતાનો ખ્યાલ રાખ્યા વિના એકલા ઉત્સર્ગનો આગ્રહ રાખીને કેવળ અતિ કર્કશ આચરણની હઠ ન કરવી જોઈએ, તેમ જ ઉત્સર્ગરૂપ ધ્યેયને ચૂકીને એકલા અપવાદના આશ્રયે કેવળ મૃદુ આચરણરૂપ શિથિલતા પણ ન સેવવી જોઈએ. હઠ પણ ન થાય અને શિથિલતા પણ ન સેવાય એમ વર્તવું જોઈએ. સર્વજ્ઞ ભગવાનનો માર્ગ અનેકાન્ત છે. પોતાની દશા તપાસીને જે રીતે એકંદરે લાભ થાય તે રીતે વર્તવાનો ભગવાનનો ઉપદેશ છે. પોતાની ગમે તે (સબળ કે નિર્બળ) સ્થિતિ હોય તોપણ એક જ પ્રકારે વર્તવું એવો જિનમાર્ગ નથી. ૨૩૧.

वीर संवत २४८५, अषाढ वद ८, मंगलवार

ता. ८-७-१९६८

गाथा-२३१, श्लोक-१५, प्रवचन नं. २२३

(‘प्रवचनसार’), ‘चरझानुयोगसूयक यूविका’ २३१ गाथा. ‘अब, उत्सर्ग और अपवाढके विरोध (अमैत्री) से आचरझका दुःस्थितपना डोता है, औसा उपदेश करते हैं :-’ आभिर की गाथा है, पीछे २३२ (गाथा) में भोक्षमार्ग यडेगा. यडां आचरझ (बताते) हैं. क्या कडते हैं ? साधु अपनी ज्ञानज्योति का भान, अनुभव डुआ, आनंद का स्वाद आया डेकिन जब तक चारित्र की वीतराग दशा न डो तब तक उसको मुक्ति डोगी नडीं. समज में आया ? ज्ञानज्योति प्रगट डुई, वड क्या कडा ? वड तो यौथे गुणस्थान की बात है. मुनि तो पीछे डोते हैं, औसा पडडे आया कि नडीं ? ज्ञानज्योति प्रगट डुई. यड तो साधुपना (है), उसमें ज्ञानज्योति कडां है ? वड तो पडडे आयी. ज्ञानज्योति तो प्रगट डुई है, औसा आया कि नडीं ? भाई ! गुरु के पास जाये तब ज्ञानज्योति आयी ? गुरु के पास जाये तब भावडिंग, द्रव्यडिंग मांगते हैं. अन्नी साधुपद आया नडीं, साधुपद को मांगा नडीं, उसके पडडे तो ज्ञानज्योति प्रगट डुई है. पीछे तो वड साधुपद मांगते हैं. तो यौथे गुणस्थान की बात है कि क्या ? या छडे-सातवें की (बात) है ?

मुमुक्षु :- पांचवे की बात है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- पांचवे की भले डो परंतु यौथे और पांचवे में अक डी है न.

छडे गुणस्थान में, सातवें गुणस्थान में निर्विकल्प सम्यग्दर्शन डोता है. कडो ! औसा कडते हैं न ? कल आया है. पदार्थ की स्थिति क्या है, अंतर की भबर नडीं और साधारण श्रद्धा करो. भगवान की श्रद्धा, देव-गुरु-शास्त्र की श्रद्धा, नौ तत्त्व की श्रद्धा करो, बस ! सम्यग्दर्शन डुआ, अब व्रत डे डो, चारित्र डे डो. औसा है नडीं, भाई ! समज में आया ?

अकेला नव तत्त्व का अनुभव तो भेदरूप है, वल तो मिथ्यात्व है.

प्रश्न :- वर्तमान में नव तत्त्व की श्रद्धा नहीं है ? वल नहीं बताई जाती है ?

समाधान :- वल बताई जाती है.

मुमुक्षु :- नौ तत्त्व की श्रद्धा, वल भी नहीं बताई जाती है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- वल भी नहीं बताई जाती है, सखी बात है. अक को पूछा, दर्शन पडिमा किसको कहते हैं ? (उसने कहा), भगवान का दर्शन करना वल दर्शन पडिमा. अरे... भगवान ! क्या करता है ? पदार्थ की व्यवस्था क्या है (वल मादूम नहीं). समज में आया ? सभेरे थोडी बात कही थी. थोडी सूक्ष्म कल आयेगी.

अक आकाश के प्रदेश में अनंत भंड हैं और अक आकाश के प्रदेश में जव के अनंत जव के असंख्य प्रदेश, देजो ! यल बात तो देजो, बापू ! सूक्ष्म बात है, भाई ! सर्वज्ञ परमात्मा के सिवा कहीं छोती नहीं. कल विशेष आयेगा, सभेरे आयी थी न. वल प्रश्न तो हमारे पासे बहुत पल्ले ५१ वर्ष पल्ले आ गया था कि, यल क्या है ? भाई ! पदार्थ व्यवस्था ऐसी है कि, अक-अक आकाश प्रदेश, डां ! इस लोक में असंख्य प्रदेश है न, उसमें अक-अक प्रदेश में, अनंत परमाणु हैं, दो परमाणु के भंड अनंत, तीन के अनंत, चार का अनंत (वैसे) अनंत के भंड हैं. और अक प्रदेश में अक जव पूरा नहीं रह सकता. निगोद का अक शरीर छोता है न, निगोद का अक शरीर आकाश के असंख्य प्रदेश में रहे, अक प्रदेश में नहीं रह सके, वल उसका स्वभाव है. आ.डा...! एतनी सूक्ष्मता चैतन्यतत्त्व की, देजो !

अक शरीर भी असंख्य प्रदेश में रहे तो अक शरीर में अनंत जव हैं. और उस असंख्य प्रदेश में अनंत जव का असंख्यवां भाग, अक-अक जव का असंख्यवां भाग, जैसे असंख्य प्रदेश अक-अक प्रदेश में है. जैसे अनंत जव के अनंत प्रदेश हैं और अनंत भंड है. अपनी मर्यादा स्वतंत्र है. आ..डा..डा...! समज में आया ? अक क्षेत्र होने पर भी प्रत्येक आत्मा के प्रदेश की और प्रत्येक परमाणु की अपनी अयक्षित मर्यादा अपने में वर्तती है. सामान्य और विशेष में वर्तती है. कोई पर का संबंध कुछ है नहीं. आ.डा..डा...! देजो ! यल भगवान का मार्ग तो देजो, भाई ! परंतु वल सूक्ष्म विचार भी करे नहीं. वल तो भाई, ८१ (गाथा) में आता है न, ८१ गाथा इसमें आ गई न ? कि, भगवाने कहे हुअे पदार्थ की जो व्यवस्था है, उस प्रकार से नहीं मानते हैं उसको धर्म की उद्भव

नहीं होता. ८१वीं गाथा में है.

८१ (गाथा में) धूणधोया का दृष्टांत दिया है. धूणधोया समजते हैं ? धूल धोते हैं न ? सुवर्णकार की दुकान के पास धूल में सोना धोते हैं. हमारे यहाँ है, आपके यहाँ नहीं होगा. ऐसा दृष्टांत है. ८१ गाथा में है, ८१ में है, देओ ! ८१ है. ८१ में पड़ले ज्ञान करते हैं न. ८१ है, नव और अक. टीका :- 'जो (जोव) इन द्रव्योंकी - कि जो (द्रव्य) सादृश्य-अस्तित्वके द्वारा समानताको धारण करते हुअे स्वरूप - अस्तित्वके द्वारा विशेषयुक्त हैं उन्हें - स्व-परके भेदपूर्वक न जानता हुआ और श्रद्धा न करता हुआ यों ही (ज्ञान-श्रद्धाके बिना) मात्र श्रमणतासे (द्रव्यमुनित्वसे) आत्माका दमन करता है वह वास्तवमें श्रमण नहीं है;...' ८१में है. वास्तव में श्रमण नहीं है.

जैसी पदार्थ व्यवस्था सर्वज्ञ भगवान ने, एह द्रव्य की, उसके क्षेत्र की, उसके काल की और उसके भाव की जैसी पदार्थ की व्यवस्था है ऐसा माने नहीं, श्रद्धे नहीं तो उसको सम्यग्दर्शन होता नहीं, धर्म उद्भव होता ही नहीं, ऐसा कहते हैं. ज्ञान अधिकार है न, वह ज्ञान की आभीर की ८१-८२ (गाथा) है. समज में आया ? 'आत्माका दमन करता है वह वास्तवमें श्रमण नहीं है; इसलिये, जैसे जिसे रेती और स्वर्णकणोंका अन्तर ज्ञात नहीं है,...' देओ ! उसमें पीछे दृष्टांत है. रेती और स्वर्णकण. सोनी होता है न, सोनी ! उसकी दुकान के पास धूणधोया धोते हैं. (धूल में) थोड़े सोने के कण भी हो और धूल भी हो. धूल - रेती, तो रेती और सोने के कण की जबर नहीं वह सोने केसे नीकावेगा ? वह कहते हैं, देओ !

'रेती और स्वर्णकणोंका अन्तर ज्ञात नहीं है, उसे धूलके धोनेसे - उसमेंसे स्वर्णलाभ नहीं होता,...' यह सोना है और यह रेती है या धूल है उसकी तो जबर नहीं. वैसे यह आत्मा आनंदकंद ज्ञायक है, यह राग है, साथ में रहे अनंत आत्मा भिन्न हैं, साथ में रहे अनंत परमाशु भिन्न हैं, ऐसी तो जिसको स्व-पर विवेक की जबर नहीं, समज में आया ? देओ ! 'इसीप्रकार उसमेंसे (-श्रमणाभासमेंसे) निरुपराग आत्मतत्त्वकी उपलब्धि (प्राप्ति) लक्षणवाले धर्मलाभका उद्भव नहीं होता.' समज में आया ? सूक्ष्म है, भाई !

वीतराग सर्वज्ञ परमेश्वर, एह द्रव्य हैं न, अपने सिवा एह द्रव्य (हैं). एह द्रव्य को ज्ञान की अक समय की पर्याय जानने की ताकत रहती है. एह द्रव्य को जानना

तो एक द्रव्य की एक समय की पर्याय की ताकत है। जो द्रव्य नहीं मानते हैं वह तो एक समय की पर्याय को ही नहीं मानते। समझ में आया ? सूक्ष्म बात है, भगवान ! एक समय की पर्याय में छह द्रव्य और छह द्रव्य भी आकाश के एक प्रदेश में सभ रहते हैं। धर्मास्तिकाय (का) एक प्रदेश है, अधर्मास्तिकाय का एक है, कालाशु का एक है, जव के अनंत हैं और पुद्गल के अनंत हैं। अब क्या रहा ? आकाश तो स्वयं है। समझ में आया ?

आकाश का यहां एक प्रदेश है। सारा लोक में जितना है उतना। तो एक प्रदेश में अनंत जव के असंख्य प्रदेश हैं, अनंत रूढ़ हैं, एक धर्मास्ति है, एक अधर्मास्ति है, एक कालाशु है और आकाश स्वयं, एक प्रदेश में छहों द्रव्य आ गये, देजो ! आडा..डा...! समझ में आया ? जैसे असंख्य प्रदेश सारे लोक में भरे हैं। कोई ठिकाने आत्मा के प्रदेश थोड़े भी हो, परंतु अनंत से थोड़े तो होते ही नहीं। समझे ? एक-एक प्रदेश में अनंत जव के अनंत प्रदेश हैं तो कोई ठिकाने अनंत हैं तो थोड़े अनंत हो, कोई ठिकाने आकाश का प्रदेश आगिर का है, लोक के अंत का आगिर के (भाग में) थोड़े प्रदेश हैं। परंतु उसमें भी हैं तो अनंत. ...

यहां तो कहते हैं कि, जैसे परपदार्थ में आत्मा भिन्न रहता है। आकाश के एक-एक प्रदेश में (भिन्न रहते हैं)। इसके अस्तित्व की जबर नहीं, पर के अस्तित्व की जबर नहीं, अपनी यीज से पर भिन्न है, पर से अपना (स्वरूप) भिन्न है, ऐसी जबर नहीं उसको ज्ञान में धर्मबुद्धि उद्भवती नहीं। आडा..डा...! समझ में आया ? रेती का दृष्टांत आया न, रेती.. रेती का आया न ? रेती और सुवर्ण, रेती और सुवर्ण।

अपने यहां आये (हैं), २३१ (गाथा) देजो ! उत्सर्ग और अपवाद. मुनि हुआ उसके पड़वे ऐसा ज्ञान, भान तो हुआ है, ऐसा कहना है। आडा..डा...! नहीं तो धर्म का उद्भव होता नहीं। अब, धर्म तो यहां यारित्र की पर्याय प्रगट हुई उसकी बात चलती है। समझ में आया ? उसमें तो ऐसा कहते हैं कि, धर्म की - आत्मतत्त्व की प्राप्ति नहीं।

आत्मा पर से, राग से भिन्न और शरीर के रजकण से और उस समय अनंत आत्मा अथवा अनंत प्रदेश हैं उससे भिन्न, परमाशु से भिन्न, आकाश से भिन्न, धर्मास्ति, अधर्मास्ति, आकाश सबसे भिन्न. ऐसी अपनी यीज शायकमूर्ति भगवान अपने में है

और पर की चीज में है नहीं अथवा परचीज नहीं. जैसे वहां कड़ा न ? सादृश अस्तित्व में वड़ लिया, भाई ! ८४-८५ (गाथा में) शुद्धात्त में लिया है. सादृश अस्तित्व सब है. उसमें स्वरूप अस्तित्व प्रत्येक का भिन्न है, प्रत्येक का भिन्न है. सादृश्य अस्तित्व है सब, एतना. जैसे स्वरूप का अंतर में स्व-पर विभाग का भान नहीं. एतना बड़ा आत्मा कि जिसकी एक समय की पर्याय में एतने छड़ द्रव्य-गुण-पर्याय जितने हैं, उसकी एक पर्याय में जानने की ताकत है. तो छड़ द्रव्य को माने उसने एक समय की पर्याय मानी. एक समय की पर्याय मानी उसने छड़ द्रव्य माने. उसमें आत्मद्रव्य तो दूर रह गया. पूर्ण स्वरूप, हां !

एक समय की पर्याय और छड़ द्रव्य आये. जो छड़ द्रव्य को मानते नहीं वे तो आत्मा की पर्याय को ही मानते नहीं, ऐसा हुआ. समझ में आया ? जिस मत में या संप्रदाय में छड़ द्रव्य नहीं, जैसे (छड़ द्रव्य को) माना नहीं, उसने तो आत्मा की एक समय की पर्याय भी मानी नहीं. समझ में आया ? ऐसा मानकर भी एक समय की पर्याय, ऐसी अनंत पर्याय का पिंड ज्ञानगुण है और ऐसा अनंत गुण का पिंड भगवान ज्ञायकस्वभाव है. ऐसी ज्ञानज्योति प्रगट हुई, पीछे मुनिपना लेते हैं. मुनिपना लिया तो उसमें उत्सर्ग (और) अपवाद, दोनों सापेक्ष यारित्र में रहना. नहीं तो अमैत्री होने से दुःस्थितता (अर्थात्) भराब स्थितिवाला हो जायेगा. वड़ २३१ (गाथा) में कहते हैं, हेभो !

आहारे व विहारे देसं कालं समं खमं उवधिं ।

जाणित्ता ते समणो वट्टदि जदि अप्पलेवी सो ।।२३१।।

जो देश-काण तथा क्षमा-श्रम-उपधिने मुनि जाणीने,

वर्ते अडारविडारमां, तो अट्पलेपी श्रमण ते. २३१.

हेभो ! उसकी टीका. 'क्षमता...' (यानी) सहनशक्ति, धैर्य, धीरज आदि. 'तथा ग्लानता...' रोग मुनि को होता है. ऐसी कोई क्षमता, शक्तिहिन हो गया और थकान लग गई, कोई रोग आया, उस 'हेतु उपवास है...' 'क्षमता तथा ग्लानताका हेतु उपवास है...' पाठ में दो शब्द रहे हैं. 'और बाद तथा वृद्धत्वका अधिष्ठान उपधि-शरीर है,...' बादपना और वृद्ध, उसका कारण यह शरीर है.

'एसदिये यहां (टीकामें) बाद-वृद्ध-श्रांत-ग्लान ही लिये गये हैं.' यार. '(अर्थात् मूल

गाथामें जो क्षमा, उपधि इत्यादि शब्द हैं उनका आशय भीयकर टीकामें 'बाल, वृद्ध, श्रांत, ग्लान' शब्द ही प्रयुक्त किये गये हैं.' यार दिये. पाठ में दो हैं, उसमें से यार निकाले. उपधिमें से दो और श्रममें से दो, (इसप्रकार) यार (शब्द) निकाले. समज में आया ?

'देशकालयज्ञको भी,..' देजो ! देश-काल को जाननेवाला साधु, नग्न द्विगंबर वन में रहनेवाला, अपना आनंद सहित यारित्र की रमणता में रहनेवाला. देश-काल को जाननेवाला. देजो ! कालज्ञ - क्षेत्र का जाननेवाला है, काल का (जाननेवाला है). कैसा क्षेत्र है, कैसा काल है (उसका जाननेवाला). 'यदि वह बाल-वृद्ध-श्रांत-ग्लानके अनुरोधसे (अर्थात् बालत्व, वृद्धत्व, श्रांतत्व अथवा ग्लानत्वका अनुसरण करके) आहार-विहारमें प्रवृत्ति करे तो मृदु आयरणमें प्रवृत्त होनेसे...' शुभ भाव है न, जितना लक्ष्य जाता है उतना दोष लगता है. 'अल्प लेप होता ही है,...' समज में आया ? चलने-फिरने में थोडा .. पडते हैं, औसा कडते हैं. शुभ भाव तो है ही परंतु उसमें थोडा - अल्प लेप होता है. '(लेपका सर्वथा अभाव नहीं होता), इसलिये उत्सर्ग अरुण है.' उस कारण से तो अंतर में रहना वही अरुण है. समज में आया ?

देजो ! यारित्र की दशा ! वीतराग मार्ग की, सर्वज्ञ से सिद्ध हुई (ऐसी दशा) ! सम्यग्दर्शन पूर्वक, सम्यक्ज्ञान पूर्वक यारित्र की रमणता में मुनि को देश, काल का जाननेवाला कडकर, उसको यथाशक्ति उत्सर्ग मार्ग का लक्ष्य रचना. यदि अल्प शुभ में, अपवाद में आया (तो) अल्प लेप होगा. समज में आया ? वैसे तो वहां ना कडी थी, ओ..ई...! लेकिन वहां तो अपेक्षा (से बात है). (बाहर में) आते हैं उसमें कोई थोडा अतियार आदि लग जाये, औसा कडते हैं. '(लेपका सर्वथा अभाव नहीं होता), इसलिये उत्सर्ग अरुण है.' अंदर में रहना, स्वरूप के आनंद में रहना अरुण है.

दूसरी बात, 'देशकालयज्ञको भी, यदि वह बाल-वृद्ध-श्रांत-ग्लानत्वके अनुरोधसे आहार-विहारमें प्रवृत्ति करे तो मृदु आयरणमें प्रवृत्त होनेसे अल्प ही लेप होता है.' अल्प ही लेप होता है, औसा कडकर उत्सर्ग में रह सके नहीं, शरीर दुर्बल हो गया है, कृष हो गया है, ग्लान हो गया है तो उस वक्त उसको मृदु आयरण में प्रवर्तने से अल्प लेप होता है. उसको अपवाद में आना, औसा कडते हैं. '(विशेष लेप नहीं होता), इसलिये अपवाद अरुण है.' अंदर में शुद्ध उपयोग में लठ तो नहीं होती. लठ से शुद्ध उपयोग करने जाये तो लठ से होता नहीं. अशुद्ध हो जाये, राग आ जाये और लठ हो जाये.

‘संक्षिप्त श्रुति उपयोग में नहीं रह सके तो जैसे अपवाद - मृदु आचरण में आना. मृदु आचरण में अल्प लेप तो है, परंतु उसकी भूमिका को विरोध है नहीं. आडा..डा...! अपवाद अस्था कडा, देजो ! मृदु आचरण अल्प ले लेवे तो अस्था कडा. प्रमाद भाव है, आया. अंतर में रह सके नहीं और उठ करे तो भी रह सकते नहीं. समझे ? उठ (से) तो फिर आग्रह हो जाये. आडा..डा...! कैसा मार्ग प्रभु का ! हो बात कही.

अब, दोनों की सापेक्षता कहते हैं. पहले भिन्न-भिन्न बात कही. (पहले) उत्सर्ग की बाद में अपवाद की. अब, उत्सर्ग सापेक्ष (की बात करते हैं). देजो ! ‘अपवाद निरपेक्ष उत्सर्ग श्रेयस्कर नहीं है.’ बाद में ‘उत्सर्ग निरपेक्ष अपवाद श्रेयस्कर नहीं है.’ ऐसा कहेंगे. भाषा भी सब (कठिन लगे). ‘देशकालज्ञको...’ मुनि आत्मज्ञानी, आत्मदर्शी, वीतरागी चरित्रवंत हैं. आ..डा..डा...! स्वर्ग का प्रचुर स्वसंवेदन आनंद की दशा जिसको प्रगट हुई है, जैसे ‘देशकालज्ञको भी, यदि वह बाल-वृद्ध-श्रान्त-ग्लानत्वके अनुरोधसे, जो आहार-विहार है, उससे होनेवाले अल्पलेपके भयसे...’ अल्प लेप के भय से ‘उसमें प्रवृत्ति न करे...’ (अर्थात्) अरे...! ऐसा लेंगे तो ऐसा होगा.

‘(अर्थात् अपवादके आश्रयसे होनेवाले अल्पबंधके भयसे उत्सर्गका उठ करके अपवादमें प्रवृत्त न हो तो), अति कर्कश आचरणरूप होकर अकमसे शरीरपात करके देवलोक प्राप्त...’ करे. अब आया, सुनो ! ‘अकम’ यह शब्द तो हमें तो बहुत वर्ष पहले चलता था. पैंतीस, छत्तीस, सैंतीस वर्ष पहले से चलता था. देजो ! अकम से शरीर छूटता है. संक्षिप्त हमें ध्यान रचना. (ऐसा कोई कहता था). बड़ी उम्र में स्थानकवासी साधु हुआ थे. अधिक चल सके नहीं और दूसरा आहार लिया. शरीर जल्दी छूट नहीं जाये संक्षिप्त. यह पाठ लेते थे. संप्रदाय में हमने सब शास्त्र को देजे थे न. संप्रदाय में भी ‘समयसार’, ‘प्रवचनसार’ देजे थे. (संवत्) १८७८ की साल से सब देजा था. १८७८ की साल, ४७ वर्ष हुआ. ४७ को क्या कहते हैं ? यासीस और सात. तब से सब शास्त्र देजे थे. ‘समयसार’, ‘प्रवचनसार’, ‘नियमसार’, ‘आदिपुराण’ सब देजे थे. हमारे साथ थे, उसके शास्त्र भी देजे थे. वे यह कहते थे कि, देजो ! अकम से शरीरपात नहीं करना और जाने-पीने में लडेर करना. शरीर ऐसा रह जाये, ऐसा कहते थे, हां ! लडेर करना ऐसा नहीं कहे, लेकिन शरीर को गिराना नहीं, वृद्ध भले हुआ. शरीर बहुत मोटा था. आहार, पानी लेकर बराबर रचना, नहीं तो अकम से शरीर (गिर जायेगा). अरे.. भाई ! वह बात

डी कडां है, यडां तो मुनि की भात है.

यड तो द्रव्यविंगी नडीं लेकिन भावविंगी संत नग्न द्विगंभर, उसकी सम्यग्दर्शन पूर्वक यारित्र की दशा है, उसमें उसको बहुत कर्कश आचरण करेगा तो शरीर छूट जायेगा और बहुत वेप डो जायेगा. अकम से शरीर (छूटना अर्थात्) शरीर तो जिस समय छूटनेवाला है उसी समय डी छूटेगा, अकम शब्द का आरोप दिया है. क्योंकि यडां विवेक नडीं रडा, विवेक नडीं रडा उसका आरोप शरीर में दिया. अकम शरीर, जैसे अकम है. डम तो उस वक्त कडते थे. समज में आया ?

प्रश्न :- अकम से शरीर नडीं गिरता ?

समाधान :- है डी नडीं. जिस समय शरीर छूटनेवाला है उसी समय शरीर छूटेगा. आगे-पीछे तीनकाल तीनलोक में डोता डी नडीं. भाई ! कमबद्ध का बडा विरोध है न जगत में ! पर्याय तो जडां जिस समय जिसकी डोनेवाली है वडी डोगी. आत्मा की और जड की जडां-जडां जैसी डोगी वैसी डोगी. लेकिन ऐसा डोनेवाले की दृष्टि सम्यक् अंतर ज्ञायकभाव पर पडी है. इसलिये कमबद्ध को ज्ञाता-दृष्टा के रूप में जानते हैं. बहुत कठिन भात. समज में आया ? अकम से छूटता है, वड तो आचार्य कडते हैं कि, अकम से छूटता है. वड तो तेरा विवेक नडीं, डठ करके अंतर आचरण में रड सके नडीं और डठ करके मृदु आचरण में आते नडीं. समज में आया ? शुभ उपयोग में आडार लेना, जैसे विकल्प में आते नडीं तो शरीर छूट गिर जायेगा. ऐसा विवेक बताते हैं. बाकी तो शरीर तो जिस समय गिरेगा (उसी समय गिरेगा), अकम से गिरता नडीं. आडा..डा...! कठिन भात, भाई ! देओ ! यड शास्त्र का लेभ. परंतु अर्थ समजना याडिये न. यड तो डमारे बहुत वर्ष से यर्या डोती थी. संप्रदाय में थे (तब से). मैंने कडा, अकम से शरीर गिरता नडीं. (तो उन्डोंने कडा), लिभा है न. (तो डमने कडा), लिभा है क्या ? वड तो विवेक करते हैं.

(अधुरी) दशा में मुनि की जो दशा है, अंतर में रड सके नडीं और डठ करके बैठ जाये कि, नडीं, आडार भी नडीं लेना है, ग्लानि शरीर जर्षा डो गया, अंतर में आ सके नडीं, नडीं लेना है, बिलकुल नडीं लेना है. पानी नडीं लेना है, आडार नडीं लेना है (जैसे डठ नडीं चलती). समज में आया ? अकाल डेड छूट जायेगा. अकाल का अर्थ तेरा विवेक नडीं, विवेक बिना डेड छूट जायेगा, ऐसा. समज में आया ? अरे.. भगवान,

क्या करे ? मार्ग ऐसी कोई थीज है. तत्त्वज्ञान सहित, दृष्टि सहित क्या ज्ञान और यारित्र और व्यवहार और विकल्प और निमित्त, अलौकिक बात है. जैन वीतराग कि सिवा यल कहीं डोता नहीं, तीनकाल में है नहीं.

यहां कलते हैं कि, उत्सर्ग की लठ करके अपवाढ में प्रवर्ते नहीं. समज में आया ? कितने तो ऐसा करते हैं, सांस ले न, सांस, बहुत सांस लेने से ऐसा डो जायेगा. ऐसे सांस को रोक लेते हैं. (लेकिन) ऐसी लठमें से रोग डो जायेगा. समज में आया ? अपने यहां बना है न, नाम लेते नहीं. कडो, समज में आता है ? सांस नहीं लेते तो ऐसा लगता है कि, माने ज्ञान में अकाग्र डोता है. ऐसा लगता है. सांस की किया यलती नहीं (ँसलिये ऐसा लगता है). सांस की किया आये बिना रलती नहीं. वल तो जड की किया है. उसको रोकने से आत्मा में अकाग्रता डोती है ? और रोक सकता है ? आल...ल...!

मुमुक्षु :-

पूज्य गुरुदेवश्री :- वल बात डी जूठी है. सांस पर आयुष्य की स्थिति है ? जितनी आयुष्य की स्थिति बांधी है उतने प्रमाश में देल रडेगा. बहुत सांस लेगा तो अल्प काण में देल छूट जायेगा. ँसलिये धीरे-धीरे, थोडी सांस लेनी. सब जूठ बात. डमकी तो यर्या में बहुत (लोग) मिलते हैं न !

अक वृद्ध आढमी था. वल धीरे-धीरे यले. शरीर नीरोगी था, बहुत नीरोग. यमडे का जोडा पलनता था. जोडा समजे ? जूता. धीरे-धीरे यले. मैने कडा, ऐसा क्यो यलता है ? नीरोग शरीर है, सांस नहीं, कङ् नहीं. (तो उसने कडा), सांस धीरे-धीरे लेने से आयुष्य बढता है. कडो, समज में आया ? सब गलत मिथ्या लम है अज्ञानी का. समज में आया ?

ऐसे यहां कलते हैं कि, लठ करके अपवाढ में न आना और मृदु कोमल आयरश में न आना (ऐसा करने से) देल छूट जायेगा. विवेक नहीं आयेगा तो देल छूट जायेगा. देवलोक में जायेगा. वहां तो मात्र असंयम है. ऐसा कलते हैं. आ...ल...ल...! समज में आया ?

‘अकमसे शरीरपात करके देवलोक प्राप्त करके जिसने समस्त संयमामृतका समूड वमन कर डाला है...’ लो. संयमामृत का समूड. संयम-अमृत - आनंद स्वरूप यारित्र है. अ...ँ...!

क्या कहते थे ? कहते थे न कि, यारित्र द्वाःभरूप है. ऐसा हमने सुना है. यारित्र तो द्वाःभरूप है. यहाँ देओ ! 'संयमामृतका...' (कहा है). संयम तो अमृत है. आडा..डा...! द्वाःभ कैसा ? यारित्र में द्वाःभ कैसा ? यारित्र में द्वाःभ हो तो धर्म में द्वाःभ का अर्थ क्या ? समज में आया ?

मुमुक्षु :- कष्ट से प्राप्त होता है.

पूज्य गुरुदेवश्री :- कष्ट से प्राप्त होता है यानी मडापुरुषार्थ से प्राप्त होता है. कष्ट का अर्थ वड है. 'समाधिशतक' में आता है, 'समाधिशतक' में आता है, मडाकष्ट से प्राप्त हुआ है. सम्यग्दर्शन मडाकष्ट से प्राप्त (होता है). कष्ट नाम मडापुरुषार्थ. ऐसी बात है. कष्ट नाम द्वाःभ है ? 'छड ढावा' में लिया नहीं ? 'आतमडित हेतु वैराग्य ज्ञान ते लजे कष्टदान' 'छड ढावा' में आता है. (कोई) कडे, द्वाःभदान. मूढ है. 'छड ढावा' में आया कि नहीं ? हमको बराबर शब्द नहीं आते. कौन-सी पंक्ति है ? 'आतमडेतु .. कष्ट दान' आत्म का हेतु सम्यग्दर्शन, सम्यक्ज्ञान, सम्यक्चारित्र को द्वाःभदायक माने. मडाद्वाःभ है (ऐसा कडे वड) मूढ है, तुजे तत्त्व की जबर नहीं. उसमें लिया है. समज में आया ? कौन-सी है मालूम है ?

संयम, सम्यग्दर्शन, ज्ञान और यारित्र तो आनंददायक है. देओ ! 'संयमामृत...' (कहा है). वड तो अमृतस्वरूप है. आडा..डा...! अंतर आनंदमूर्ति आनंद का उभरा आता है. उभरा समजे ? उझन ! उसका नाम संयम है. द्वाःभदायक (नहीं है). अरे...! उसमें कष्ट सडन करना पडे, यलना पडे, जुस्वे पैर धूप में रडना पडे. समज में आया ? 'आतमडित हेतु वैराग्य ज्ञान' देओ ! ज्ञान और वैराग्य यानी यारित्र. 'आतमडित हेतु विराग ज्ञान ते लजे आपकी कष्टदान' मिथ्या है, तत्त्व की बडी लूल है. 'शुभ-अशुभ बंधके इलमंजार, रतिअरति करै निज पदविसार' वड बंध की व्याख्या. 'आतमडित हेतु विराग-ज्ञान' रागरडित यारित्र और ज्ञान अपना शुद्ध स्वरूप, वड आनंददायक है. 'ते लजे आपकू कष्टदान' कष्टदान माने कि, आ..डा...! बापू ! यारित्र वेणुना कोणिया है. (अर्थात् रेत के कवल हैं). वेणु समजते हैं ? बालू मीश के दांत से वेणु के कवण लेना मडा (द्वाःभरूप), यारित्र मडाद्वाःभ है. मूढ है, तुजे मिथ्यात्व भाव है. यारित्र में आनंद है उसकी तो तुजे जबर नहीं. यारित्र तो उसको कहते हैं. देओ, 'छड ढावा' में (ढाण-२, गाथा-६) ऐसा लिया है. समज में आया ?

यहां वल कलते हैं, 'जिसने समस्त संयमामृतका समूल वमन कर डाला...' आला..ला...! जो कर्कश आयरण करके, शक्ति नहीं, गलानि डो, शरीर में रोग डो और उस अनुसार आडार, पानी लेना का भाव भी न लावे, मृदु आयरण न करे (तो) शरीर गिर जायेगा. समज में आया ? गिर जायेगा का अर्थ तुजे विवेक रहेगा नहीं और डेड छोडकर असंयम में तेरा जन्म डोगा. संयमामृत का तो वमन डो जायेगा. कठिन बात, भाई ! समज में आया ? शरीर तो जिस समय गिरना डोगा, गिरेगा. आगे-पीछे समय डोता नहीं. लेकिन यहां विवेक नहीं है तो विवेक बिना गया तो अकम से गिरा ऐसा कलने में आया है. समज में आया ? वास्तव में तो उसे विवेक में कम रडा नहीं. भाई ! विवेक में कम रडा नहीं. उत्सर्ग में अेकाकार जाता है, अपवाड डिया नहीं तो कम रडा नहीं. उत्सर्ग की अपेक्षा से अपवाड न करके, कम न रडा. अपवाड में आना याडिये. समज में आया ? ऐसा कम न रडा तो शरीर गिर जायेगा तो शरीर अकम से गिरा ऐसा कलने में आता है. बात ऐसी है. कठिन मार्ग, भाई ! समज में आया ?

'कर्कश आयरणरूप डोकर अकमसे शरीरपात करके डेवलोक प्राप्त करके...' डेवलोक में जायेगा, वहां तो असंयम है. वहां यारित्र है नहीं. यारित्र अमृतरूप का तो वमन डो जायेगा. आला..ला...! समज में आया ? उस कारण से 'उसे तपका अवकाश न रहनेसे,...' वहां यारित्र का अवकाश है नहीं. तप यानी मुनिपना. मुनिपना का (अवकाश) स्वर्ग में तो है नहीं. स्वर्ग में जायेगा (वहां) मुनिपना है नहीं. 'जिसका प्रतिकार अशक्य है...' जिसका ... उल्लंघन करना (अशक्य है). 'ऐसा मडान लेप...' डोगा. स्वर्ग में जायेगा (तो) मडान लेप - बंध डोगा. 'एसडिये अपवाड निरपेक्ष उत्सर्ग श्रेयस्कर नहीं है.' मात्र अंदर में जाना और अपवाड की अपेक्षा न रहे तो वल मार्ग श्रेयस्कर नहीं. समज में आया ? बलुत डी गडबड निकाली है, एसमें तो कितनी गडबड (करते हैं). कोई (कडे), अकम, कोई कडे (शरीर) बराबर रचना, कोई कडे अपवाड से बराबर जाना. अरे..रे...!

यहां तो उपयोगभूमि में जाना डो सके नहीं तो लठ नहीं करना. आडार, पानी लेने का विकल्प डो तो वल मृदु आयरण है. अल्प लेप है. परंतु वल अपवाड सापेक्ष उत्सर्ग ठीक है. अपवाड छोड डे और मात्र उत्सर्ग करे तो लठ डो जायेगी, ऐसा कलते हैं. उत्सर्ग कहां से रहेगा ? नाश डो जायेगा - संयम का नाश डो जायेगा. ओ..डो..डो...! आचार्यों ने ऐसी टीका करके कितना (स्पष्ट करते हैं) ! पर्या की योग्यता छडे गुणस्थान

મેં કેસી હૈ ઉસકા વિવેક કરાયા. સમ્યગ્દર્શન મેં તો દ્રવ્યદષ્ટિ હૈ, ઉસમેં તો પર્યાયદષ્ટિ કા વિષય હૈ નહીં. પરંતુ પર્યાય કી ભૂમિકા મેં છહે ચારિત્ર કી દશા હો તો કેસી હો ઉસકા સ્પષ્ટીકરણ અલૌકિક રીતે સે કરતે હૈં. સમજ મેં આયા ? ‘અપવાદ નિરપેક્ષ ઉત્સર્ગ શ્રેયસ્કર નહીં હૈ.’ દુઃસ્થિતિ હો જાયેગી, ખરાબ હો જાયેગા, ઐસા પહલે કહા ન.

અબ, (કહતે હૈં), ‘દેશકાલણકો ભી, યદિ વહ બાલ-વૃદ્ધ-શ્રાંત-ગ્લાનત્વકે અનુરોધસે...’ અનુસરને સે. (કોઈ) રોગ હુઆ હૈ, વૃદ્ધ અવસ્થા હૈ, મુજે બાલપના હૈ, ઐસે અનુસરને સે ‘જો આહારવિહાર હૈ, ઉસસે હોનેવાલે અલ્પલેપકો ન ગિનકર...’ (અર્થાત્) કુછ નહીં, કુછ નહીં, ઉસમેં ક્યા હૈ ? ઉસમેં ક્યા હૈ ? હમ તો છદ્મસ્થ હૈ, કાલફેર હૈ, ક્ષેત્રફેર હૈ, ઐસા ગિનકર ‘અલ્પલેપકો ન ગિનકર ઉસમેં યથેષ્ટ પ્રવૃત્તિ કરે...’ સ્વચ્છંદતયા ઇચ્છા કે અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરે તો ‘(અર્થાત્ અપવાદસે હોનેવાલે અલ્પબન્ધકે પ્રતિ અસાવધાનહોકર ઉત્સર્ગરૂપ ધ્યેયકો ચૂકકર અપવાદમેં સ્વચ્છન્દપૂર્વક પ્રવર્તે તો), મૃદુ આચરણરૂપ હોકર સંયમ વિરોધીકો-અસંયતજનકે સમાન હુએ...’ દેખો ! હૈ ? ‘અસંયતજનકે સમાન હુએ ઉસકો...’ ઉસ સમય ખાને-પીને કી લહેર, અનુકૂલતા લેની, ઐસા આહાર-પાની (લેના), મોસંબી, ગરમી મેં ઐસા ઠંડા લેના, ઠંડી મેં ગરમ-ગરમ હલવા આદિ લેના, ઐસી ઇચ્છા હો જાયે. ભાવ તો અલ્પ હો લેકિન ઉસમેં ઐસા સ્વેચ્છાચાર હો જાયે તો અસંયમ હો જાયેગા. આહા..હા...! દેખો, મુનિપના ! ઉત્સર્ગ સાપેક્ષ દશા.

‘જિસકા પ્રતિકાર અશક્ય હૈ ઐસા મહાન લેપ હોતા હૈ. ઇસલિયે ઉત્સર્ગ નિરપેક્ષ અપવાદ શ્રેયસ્કર નહીં હૈ.’ લો. અર્થાત્ માત્ર અપવાદ મેં રહે ઔર ઉત્સર્ગ કા ધ્યેય ઔર લક્ષ્ય ન રખે તો મિથ્યાદષ્ટિ હો જાયેગા. આહા..હા...! કઠિન બાર્તે, ભાઈ ! બસ, યે ૨૩૧ ગાથા (તક યહ વિષય હૈ), બાદ મેં ૨૩૨ સે મોક્ષમાર્ગ આયેગા. અનજાને કો યે સબ ગાથા સૂક્ષ્મ લગે.

‘ઇસસે (ઐસા કહા ગયા હૈ કિ) ઉત્સર્ગ ઔર અપવાદકે વિરોધસે હોનેવાલા જો આચરણ કા દુઃસ્થિતપના વહ સર્વથા નિષેધ્ય (ત્યાજ્ય) હૈ,...’ લો. શુદ્ધ ઉપયોગ મેં રહને કી હઠ કરકે અપવાદ ન રહે ઔર અપવાદ મેં આકર શુદ્ધ ઉપયોગ કા લક્ષ્ય ન રખે, ધ્યેય ન રખે તો દુઃસ્થિતતા હો જાયેગી. ઉસકા નિષેધ હૈ. ‘ઔર ઇસીલિયે પરસ્પર સાપેક્ષ ઉત્સર્ગ ઔર અપવાદસે જિસકી વૃત્તિ (અસ્તિત્વ, કાર્ય)...’ લો, વૃત્તિ આપી. સભી જગહ આતા હૈ ન ? ‘જિસકી વૃત્તિ (અસ્તિત્વ, કાર્ય) પ્રગટ હોતી હૈ, ઐસા સ્યાદ્વાદ સર્વથા અનુગમ્ય

(अनुसरण करने योग्य) है।' भूमिका के योग्य अपवाद, हां ! भूमिका के आगे (का नहीं), भलास हो गया, हमारा शरीर ऐसा ग्लान, वृद्ध है तो हमें थोड़ा शिरा मिले वहां जाना. शिरा समझे ? वलवा ! जहां मोसंबी का पानी मिले वहां जाना, जहां ठंडा पानी मिले (वहां जाना) वल बात यहां नहीं. उसके लिये बनाया हो वल लेना, अल्प लेते हैं, वल बात है नहीं. तो तो असंयम हो जायेगा.

यहां तो अंतर में रह सके नहीं और उठ करे और अपवाद में आये नहीं तो दोष आ जायेगा, असंयम हो जायेगा और मात्र अपवाद में रहकर उत्सर्ग का ध्यान न रहे तो शरीर गिर जायेगा. मात्र उत्सर्ग रहे, ध्यान (रहे) तो अपवाद का दुर्लक्ष (होगा) और मात्र उत्सर्ग में रहकर उठ करे तो शरीर गिर जायेगा, देवलोक में जायेगा. संयमामृत का नाश हो जायेगा. और यहां मात्र अपवाद में रहकर उत्सर्ग का ध्यान न रहे तो असंयम हो जायेगा. यहीं असंयम हो जायेगा, ऐसा कहते हैं. अरे...! कठिन बात, भाई ! किसे ऐसी कूरसद है ? ऐसा उत्सर्ग का पालन नहीं होता. अरे.. भाई ! साधुपना है. ये साधुपना ले लिया, जाओ ! (ऐसा नहीं है). आहा..हा...! भाई ! लो.

भावार्थ :- 'जबतक शुद्धोपयोगमें ही लीन न हो...' देओ ! आनंद में ज्ञाता-ज्ञायक-ज्ञेय को भूलकर स्वरूप में अकारण चारित्र सप्तम गुणस्थान योग्य उपयोग, देओ ! शुद्ध उपयोग में लीन हो, यहां तो वर्तमान साधु की बात करते हैं. (कोई कहता है), शुद्ध उपयोग नीचे नहीं होता है, आठवें (गुणस्थान में) होता है. 'तबतक श्रमणके आचरणकी सुस्थितिके लिये...' आचरण की वाजबी स्थिति की मर्यादा के लिये 'उत्सर्ग और अपवादकी मैत्री साधनी चाहिये.' उसे आचरण का उठ नहीं करना चाहिये. समज में आया ? 'उसे अपनी निर्बलताका लक्ष्य रहे बिना मात्र उत्सर्गका आग्रह रहकर केवल अति कर्कश आचरणका उठ नहीं करना चाहिये; तथा उत्सर्गरूप ध्येयको यूँकर मात्र अपवादके आश्रयसे केवल मृदु आचरणरूप शिथिलताका भी सेवन नहीं करना चाहिये. किन्तु इस प्रकारका वर्तन करना चाहिये जिसमें उठ भी न हो और शिथिलताका भी सेवन न हो.' देओ !

'सर्वज्ञ भगवानका मार्ग अनेकान्त है.' इसप्रकार अनेकान्त है. (उसमें) गोटा करना, उसके लिये करे, बनाया, लेना वल मार्ग है नहीं. वल अपवाद कहां है ? वल तो अनाचार हो गया, वल तो अनाचार हो गया. समज में आया ? आहा..हा...! ऐसी साधु की दशा सर्वज्ञ परमेश्वर के सिवा कोई ठिकाने होती नहीं. चाहे तो नग्न झिरे और जंगल

इत्येवं चरणं पुराणपुरुषैर्जुष्टं विशिष्टादरै-
 रुत्सर्गादपवादतश्च विचरद्वह्नीः पृथग्भूमिकाः ।
 आक्रम्य क्रमतो निवृत्तिमतुलां कृत्वा यतिः सर्वत-
 श्चित्सामान्यविशेषभासिनि निजद्रव्ये करोतु स्थितिम् ॥१५॥

-इत्याचरणप्रज्ञापनं समाप्तम् ।

(હવે શ્લોક દ્વારા આત્મદ્રવ્યમાં સ્થિર થવાનું કહીને ‘આચરણપ્રજ્ઞાપન’ પૂર્ણ કરવામાં આવે છે :)

(અર્થ :-) એ પ્રમાણે વિશિષ્ટ આદરવાળા પુરાણ પુરુષોએ સેવેલું, ઉત્સર્ગ અને અપવાદ દ્વારા ઘણી પૃથક્ પૃથક્ ભૂમિકાઓમાં વ્યાપતું જે ચરણ (-ચારિત્ર) તેને યતિ પ્રાપ્ત કરીને, ક્રમશઃ અતુલ નિવૃત્તિ કરીને, ચૈતન્યસામાન્ય અને ચૈતન્યવિશેષરૂપ જેનો પ્રકાશ છે એવા નિજદ્રવ્યમાં સર્વતઃ સ્થિતિ કરો.

આ રીતે આચરણપ્રજ્ઞાપન સમાપ્ત થયું.

में वैरागी डोकर जंगल में यला जाये. એક તો તત્ત્વ, છહ દ્રવ્ય ક્યા હે ? કિતને ક્ષેત્ર મેં હે ? કિતને કાલ મેં હે ? કેસી સ્થિતિ હે ? ઉસકા ભાન નહીં તો ઉસકો સમ્યગ્દર્શન ભી હોતા નહીં, ચારિત્ર તો કહાં સે હો ? સમજ મેં આયા ? ‘ઉસપ્રકારસે વર્તન કરનેકા ભગવાનકા ઉપદેશ હે.’ હો. જેસે યોગત્વ કા લાભ હો, જેસે ભી યોગત્વ, યોગત્વ હે ન ? ક્યા શબ્દ હે ? ઇસમેં વહ શબ્દ નહીં હે. જેસે ભી યોગત્વ કા લાભ હો, એસા ક્યો ક્રિયા ? જેસે ભી યોગત્વ કા લાભ હો ઉસપ્રકાર વર્તન કરના ચાહિયે. જેસે અપની યોગ્યતા સે અપને કો લાભ હો એસા (વર્તન કરના એસા) ભગવાન કા ઉપદેશ હે. હો.

‘અપની ચાહે જો (સબલ યા નિર્બલ) સ્થિતિ હો, તથાપિ એક હી પ્રકાર સે વર્તના, એસા જિનમાર્ગ નહીં હે. અબ શ્લોક દ્વારા આત્મદ્રવ્યમેં સ્થિર હોનેકી બાત કહકર ‘આચરણપ્રજ્ઞાપન’ પૂર્ણ ક્રિયા જાતા હે.’ હો.

इत्येवं चरणं पुराणपुरुषैर्जुष्टं विशिष्टादरै-
 रुत्सर्गादपवादतश्च विचरद्वह्नीः पृथग्भूमिकाः ।
 आक्रम्य क्रमतो निवृत्तिमतुलां कृत्वा यतिः सर्वत-

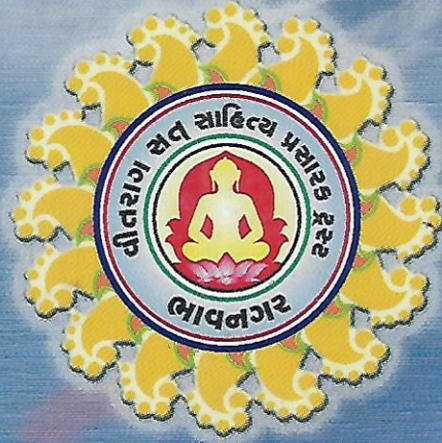
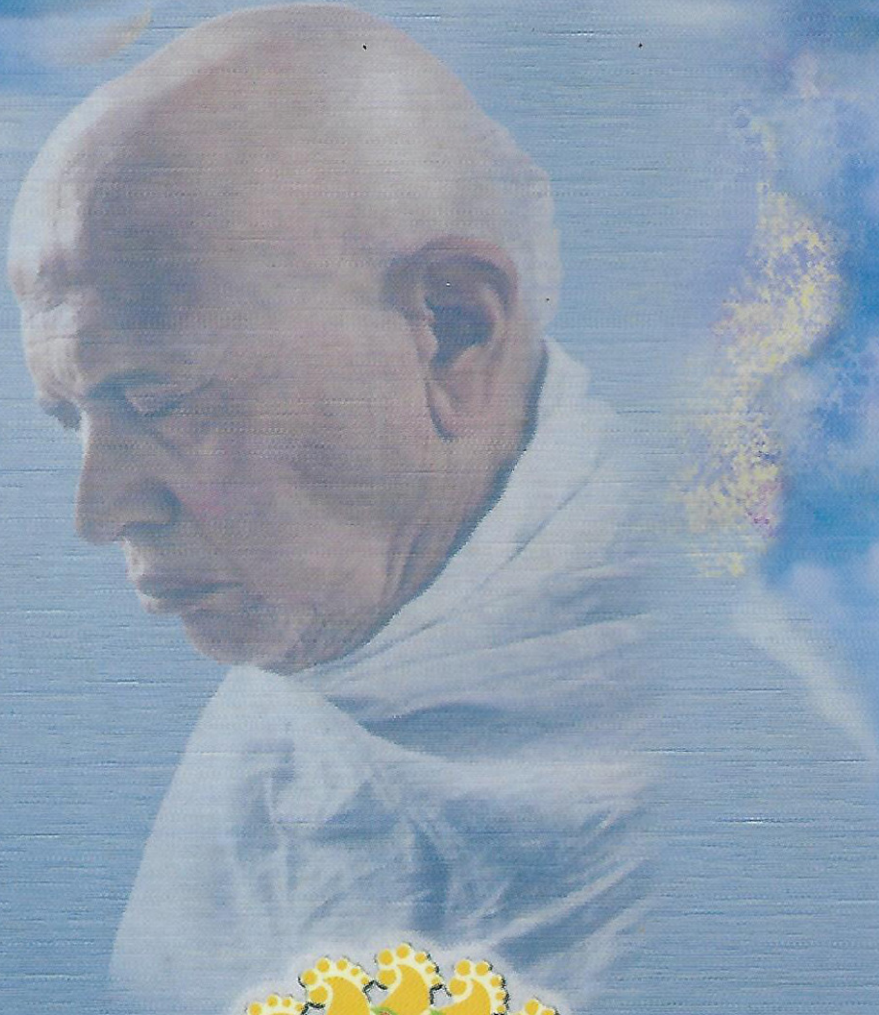
श्चित्सामान्यविशेषभासिनि निजद्रव्ये करोतु स्थितिम् ॥१५॥

अर्थ :- 'ईसप्रकार विशेष आदरपूर्वक पुराण पुरुषोंके द्वारा सेवित,...' मडा संतों, मुनिओ (उनके द्वारा) सेवित 'उत्सर्ग और अपवाद द्वारा अनेक पृथक्-पृथक् भूमिका...' उत्सर्ग में भी आते हैं, अपवाद में भी आते हैं. जहां-जहां योग अनुसार 'पृथक्-पृथक् भूमिकाओंमें व्याप्त जो चारित्र उसको यति प्राप्त करके, कमशः अतुल निवृत्ति करके,...' देजो पीछे कमशः अतुल निवृत्ति करके बाद में समाना है अंदर में, ऐसा कडते हैं.

'चैतन्यसामान्य और चैतन्यविशेषरूप जिसका प्रकाश है...' निजद्रव्य भगवान कैसा है ? निज द्रव्य - निज वस्तु कि जिसका चैतन्यसामान्य यानी दर्शन, चैतन्यविशेष यानी ज्ञान, ऐसा 'जिसका प्रकाश है ऐसे निजद्रव्य में सर्वतः स्थिति करो.' ऐसे ज्ञान-दर्शन भगवानआत्मा, उसमें स्थिति करो, यड मोक्ष का मार्ग है. लो, यड कडते हैं. उत्सर्ग और अपवादन करते.. करते.. करते.. करते.. कमशः सामान्य दर्शनप्रकाश और ज्ञानप्रकाश ऐसा भगवानआत्मा वस्तु है न, वस्तु, तो सामान्य यानी दर्शन और विशेष यानी ज्ञान. विशेष यानी पर्याय यहां लेना नहीं है. सामान्य यानी द्रव्य और विशेष यानी पर्याय, ऐसा नहीं लेना है. सामान्य-विशेष प्रकाश. जो सत्तास्वरूप सामान्य द्रव्य को देजे वड दर्शन. विशेष ऐसा ज्ञान. ऐसे दर्शन और ज्ञानप्रकाशरूप निजद्रव्य. देजो, ये निजद्रव्य की व्याख्या ! उसमें राग और पुण्य और व्यवहार है उसकी यहां न कडी. आडा..डा...! देजो, क्या कडते हैं ?

चैतन्यसामान्य भगवानआत्मा दर्शन से दर्शनरूप और 'चैतन्यविशेषरूप जिसका प्रकाश है ऐसे निजद्रव्यमें...' दर्शन और ज्ञान त्रिकादी स्वभाव, जिसका प्रकाश है ऐसा निजआत्मा. देजो ! निजआत्मा. परमात्मा परमात्मा उसके पास रहे. 'सर्वतः...' सर्व प्रकार से 'स्थिति करो.' अंतर में लीन डो वड मोक्ष का मार्ग है. आडा..डा...! कडो, समज में आया ? 'ईसप्रकार 'आचरण प्रज्ञापन' समाप्त हुआ.'

नोंध :- मोक्षमार्ग प्रज्ञापन अधिकार दसमा भागमां लेवामां आवशे.



वीतराग सत् साहित्य प्रसारक ट्रस्ट
भावनगर